ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

೫೦ ಕರ್ನಾಟಕ
KARNATAKA



ಭಾರತ ದರ್ಶನ

ಭಾಗ ೧

ಮೂಲ: ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ

ಅನು: ಎಸ್.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ರಾವ್

ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಜೆ.ಸಿ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೨

ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಕಟಣೆ - ೨೯

ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ - ೨೮

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ

ಭಾರತ ದರ್ಶನ

ಭಾಗ – ೧

ಭಾರತ ದರ್ಶನ

ಭಾಗ – ೧

ಮೂಲ

ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ

ಅನುವಾದ

ಎಸ್. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾವ್

ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

BHARATA DARSANA (Bhaga-1) - Discovery of India (Part-1) **by Jawaharlal Nehru's**; Kannada Translation by **S.V. Krishna Murthy Rao**; Editor-in-Chief: **Dr. Pradhan Gurudatta** ; Published by **Registrar, Karnataka Anuvada Sahitya Academy**, Kannada Bhavana, J.C. Road, Bangalore - 560 002; 2007 ; Pp - xx + 380, Price : Rs. 110/-

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ : ಕಾವ್ಯಾಲಯ, ಮೈಸೂರು. ೧೯

ಮುದ್ರಣ : ೨೦೦೭
ಪುಟಗಳು : xx + ೩೮೦
ಬೆಲೆ : ರೂ. ೧೧೦/-
ಪ್ರತಿಗಳು : ೩.೨೦೦

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ಪಿ. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ
ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್
ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಕನ್ನಡ ಭವನ, ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
ದೂ : ೨೨೧೦೭೭೭೦

ಸಹಕಾರ :
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಮುಖಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರ : **ಶ್ರೀಪಾದ್**.

ISBN : 978-81-905692-3-1

ಮುದ್ರಕರು :
ಮೆ॥ಮಯೂರ ಪ್ರಿಂಟ್ ಆಡ್ಸ್
ನಂ. ೬೯, ಸುಭೇದಾರ್‌ಛತ್ರಂ ರೋಡ್
ಬೆಂಗಳೂರು – ೫೬೦೦೨೦ ದೂ : ೨೩೩೪೨೭೨೪

ಹೆಚ್.ಡಿ. ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ
ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ವಿಧಾನಸೌಧ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧

ದಿನಾಂಕ : ೧೫.೦೩.೨೦೦೭

ಮುನ್ನುಡಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ ಘಟನೆಯ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ 'ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ'ದ ಸಂಭ್ರಮಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿತು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವಣ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಅರಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ನಮ್ಮ ನಾಡು-ನುಡಿಗಳ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಇತರ ಭಾಷಾ-ಬಾಂಧವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜಾಗತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಹೊತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುವುದೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿರಿಮೆಯ ಜೊತೆಗೆ, ಕನ್ನಡದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಹಿರಿಮೆಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ' ಸಂಭ್ರಮದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಈ ಹಿಂದೆ ನಾಡು ನುಡಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಹಿರಿಯ ಚೇತನಗಳು ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು 'ಸುವರ್ಣ ಅನುವಾದ ಮಾಲೆಯ' ಅಂಗವಾಗಿ ಹೊರತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಜನತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(ಹೆಚ್.ಡಿ. ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ)

ಹೆಚ್.ಎಸ್. ಮಹದೇವ ಪ್ರಸಾದ್
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಚಿವರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ನಂ. ೩೩೦, ೩ನೇ ಮಹಡಿ,
ವಿಧಾನಸೌಧ,
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧

ದಿನಾಂಕ : ೦೮-೦೨-೨೦೦೭

ಶುಭಾಕಾಂಕ್ಷೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂಥ ಆದ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಹಂಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ತರುಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಸುವರ್ಣ ಸಂಭ್ರಮದ ಉತ್ಸವವೂ ಕೂಡಿಬಂದಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ, ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಗಾಂಧೀಜಿ, ನೆಹರೂ ಇಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ, ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವುದು ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳ ಕಥೆ-ಕಾದಂಬರಿಗಳೂ, ನಾಟಕಗಳೂ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಕೃತಿಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದು, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಅನುಭವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ದೊರೆಯಲಿವೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಾಧನೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುವಂಥ ಸಾರ್ಥಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಈಗ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಾಚಕಲೋಕದ ಸಹೃದಯಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಥ ಸ್ವಾಗತ ಮತ್ತು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೊದಗಿಸಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

(ಹೆಚ್.ಎಸ್. ಮಹದೇವ ಪ್ರಸಾದ್)

ಕಛೇರಿ : ೨೨೨೫೫೪೮೨
೨೨೦೩೪೦೦೭

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಐ.ಎಂ. ವಿಠ್ಠಲಮೂರ್ತಿ, ಭಾ.ಆ.ಸೇ.
ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಾರ್ತಾ
ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಸಚಿವಾಲಯ
ಕೊ.ಸಂ.೫, ನೆಲಮಹಡಿ, ವಿಕಾಸಸೌಧ,
ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೦೦೧

ಹೊಸ ಹೆಜ್ಜೆ

ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ 'ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾಭಾರತೀ' ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ'ಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ (೨೦೦೬ರಲ್ಲಿ) ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತಂದಿದೆ. ಇಂಥ ಉಪಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಯುವಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಮೊದಲನೆಯ ರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ತರುಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಪುನರ್-ರಚನೆಯ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭ ಕೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಗಾಯೋಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದ ಆಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿ ಅನೇಕ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಮೊದಲೇ ವಿಭಿನ್ನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೇಖಕರ ಹಲವಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಯಥಾವತ್ತಾದ, ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ, ಅಳವಡಿಕೆಯಂತಿರುವ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಅವರು ನಮಗೆ ಕೊಡಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಒಬ್ಬನೇ ಉಂಡ ಊಟ ಹಬ್ಬವಲ್ಲ; ಒಬ್ಬನೇ ಸವಿದ ರುಚಿ ರುಚಿಯಲ್ಲ' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಮಾತನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವಂತೆ, ಅವರು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧ, ಜನಪ್ರಿಯ, ಅಲಭ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು 'ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ' ಯೋಜನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಹೊರತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಹೊಸ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ, ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಅನುವಾದ ಇಂದು ತನ್ನ ಆಯಾಮವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸುವತ್ತ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಹರಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಕಾಡೆಮಿ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ

ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖವಾಗಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಬಹುಮುಖೀ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿರುವ, ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಂಗೊಳಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಮಹತ್ವದ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಾಗುತ್ತಿರುವುದು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ ನನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಬೆಂಬಲದ ಜೊತೆಗೆ, ಜನತೆಯ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವೇಚನಾಶೀಲರೂ, ಸಹೃದಯರೂ ಆದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಇಂಥ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಇತೋಪ್ಯತಿಶಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳ ಲೋಕವನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರುವ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿ ಎಂದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾರೈಸಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

(ಐ.ಎಂ. ವಿಠ್ಠಲಮೂರ್ತಿ)

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹಿರಿಮೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಜನವರಿ ೬, ೨೦೦೬ರಂದು ಅಂದಿನ ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಧರ್ಮಸಿಂಗ್ ಅವರು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾಜಿ ಕುಲಪತಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಭಾಷಾಂತರ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರೂ ಆದ ಪ್ರೊ|ದೇ. ಜವರೇಗೌಡ ಅವರೂ, ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಪ್ರೊ|| ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ ಅವರೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ದಿಕ್ಕು-ದೆಸೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು.

ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ ವಿದೇಶೀಯ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಪರಿಚಯವಾದರೂ ಇರುವ ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯದ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಬಹುಮಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವ ಕೆಲವು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ, ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಪರಸ್ಪರ ಕೊಳು-ಕೊಡೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಹೆಚ್ಚು-ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವೂ ಇದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಎರಡು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ : (೧) ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ; (೨) ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ, ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹತ್ವದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೊಬೆಲ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಬೂಕರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಲೇಖಕರ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತರುವ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ತನ್ನ ಮುಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಮಾನಸಿಕ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತರುವ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಮುಂದಿವೆ. ಇತರ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ, ಅಂತೆಯೇ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಮಾನವ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವಿಭಾಗ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಹಿಂದೀ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಾವಲಿ ಆಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನೂ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿ, ಅನುವಾದದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುವ, ಸಮರ್ಥ ಭಾಷಾಂತರಕಾರರನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಅಕಾಡೆಮಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡ-ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ-ಹಿಂದೀ, ಯಂತ್ರಾನುವಾದ, ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುವಾದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಶಿಬಿರಗಳನ್ನೂ, ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಉರ್ದೂ ಮತ್ತು ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗಳ ಕಾರ್ಯಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಾಷಾಂತರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಇದೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸ್ಯಾಮ್ ಪಿಟ್ರೋಡಾ ಅವರು 'ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅನುವಾದ ಮಿಷನ್' (National Translation Mission) ಅನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಚಾರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಲ್ಲಿ, ಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರವರೆಗೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆ ಉದ್ಯೋಗಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಹತ್ತರ ಯೋಜನೆಯೂ ಆಗಲಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿ ಅನುವಾದಕರ ಪಡೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಹೊಣೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಭಾಷಾಂತರ ವಿಭಾಗಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದು, ಅವು ಕಾರ್ಯಶೀಲವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಶುಭಸೂಚಕವಾಗಿದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಒಲವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯಬೇಕಾದ್ದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾಗಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಭಾಷಾಂತರ ಸಂಬಂಧವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ-ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ದ್ವಿಭಾಷಾ ಮತ್ತು ಬಹುಭಾಷಾ ನಿಘಂಟುಗಳನ್ನು, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳ ಮತ್ತು ಗಾದೆಗಳ ಕೋಶಗಳು, ಸಮಾನಾರ್ಥಕ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕ ಕೋಶಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯರಚನಾ ಕೈಪಿಡಿಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವುದು - ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆದ್ಯತೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತರ ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದ್ದು, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕನಕದಾಸ ಮಿಷನ್‌ನಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಹಕರಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೊರತರುವ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿ ಅನೇಕ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೆರವನ್ನು ನೀಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದಿರುವುದು ಅಕಾಡೆಮಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂತೋಷದ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬಾರಿ ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಧನಸಹಾಯ ನೀಡಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ/ಅಲಭ್ಯ ಅನುವಾದಗಳ ಮರುಪ್ರಕಟಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು, ಮತ್ತಿತರ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಿಶೇಷವಾದ ಸಹಾಯ-ಸಹಕಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದಿರುವುದು ಅಕಾಡೆಮಿಗೆ ಗೌರವದ, ಸಂತೋಷದ ಹಾಗೂ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಲ್ ಡ್ಯೂರಾಂಟ್ ಅವರ ಜಗತ್-ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಬೇರಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಇನ್ನೂ ಬೆಳಕು ಕಾಣದಿರುವ 'ದಿ ಸ್ಟೋರಿ ಆಫ್ ಸಿವಿಲಿಜೇಷನ್' ಸಂಪುಟಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಹೊರತರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ॥ ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ ಅವರೂ, ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಣೆಗೊಂಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಯಾದ ಸೋಮದೇವನ 'ಕಥಾಸರಿತ್ಸಾಗರ'ದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಅನುವಾದಿಸಿ ಹೊರತರುವಲ್ಲಿ ಡಾ॥ಟಿ.ಎಸ್.ರಾಮಾನುಜಮ್ ಅವರೂ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಹೃದಯ ಲೋಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಈ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಹೃದಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಮಾಜಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಧರ್ಮಸಿಂಗ್ ಅವರಿಗೂ, ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿ, ಎಲ್ಲ ನೆರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಹೆಚ್.ಡಿ.ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಅವರಿಗೂ, ಮಾನ್ಯ ಉಪಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎಸ್.ಯಡಿಯೂರಪ್ಪನವರಿಗೂ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಚಿವರಾದ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ಮಹದೇವ ಪ್ರಸಾದ್ ಅವರಿಗೂ ಅಕಾಡೆಮಿ ವಿಶೇಷ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಯಸುತ್ತದೆ. ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಹಾಯ-ಸಹಕಾರ-ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಮತಿ ಉಷಾ ಗಣೇಶ್ ಅವರಿಗೂ, ಚೈತನ್ಯಶೀಲರೂ,

ದೂರಗಾಮಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಐ.ಎಂ.ವಿಠ್ಠಲಮೂರ್ತಿ ಅವರಿಗೂ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಹಿಂದಿನ ಆಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕೆ.ಆರ್. ನಿರಂಜನ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಎಸ್.ಎಫ್. ಯೋಗಪ್ಪನವರ್ ಅವರಿಗೂ, ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಕಾ.ತ. ಚಿಕ್ಕಣ್ಣ ಅವರಿಗೂ ಅಕಾಡೆಮಿ ವಿಶೇಷ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಯಸುತ್ತದೆ.

ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಹಾಯ, ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಎಲ್ಲ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ನಮ್ಮ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಪಂಡಿತ್ ಜವಾಹರ ಲಾಲ್ ನೆಹರೂ ಅವರ 'ಡಿಸ್ಕವರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ' ಜಾಗತಿಕ ಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನುಗಳಿಸಿದ ಕೃತಿ. ಅದು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ, ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾದ ವಿವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಕ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಇಂಥ ಆಧಿಕಾರಿಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನೆಹರೂ ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ, ಅದ್ಭುತ ಘಟನೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಇಂಡಿಯಾ ರೀ–ಡಿಸ್ಕವರ್ಡ್' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಆವೃತ್ತಿಯೊಂದನ್ನು (ಪ್ರೊ. ಸಿ.ಡಿ. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದು. ಅದನ್ನು ಪದವಿ ತರಗತಿಗೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಲೋಕಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಎಸ್. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾವ್ ಅವರು ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಸುಲಲಿತವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾಸಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಲಭ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸುವರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರತರಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾವ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಕಾಶನದ ಶ್ರೀ ಕೂಡಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಕೃತಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುಗರ ಅನುಕೂಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ ಅಧ್ಯಾಯ ೧ ರಿಂದ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವರೆಗಿನ ೩೮೦ ಪುಟಗಳನ್ನು, ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನುಡಿಯವರೆಗಿನ ೩೮೭ ಪುಟಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥದ ಕರಡುಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀಮತಿ ಗೀತಾ ಶಿವಪ್ರಸಾದ್ ಅವರಿಗೂ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವ ಮಯೂರ ಪ್ರಿಂಟ್ ಆಡ್ಸ್‌ನ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಎಂದಿನಂತೆ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಹಕರಿಸಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಅನುವಾದ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಪಿ. ನಾರಾಯಣ ಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ

ಅಧ್ಯಕ್ಷ

ಅರಿಕೆ

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ೧೯೪೪ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಿಂದ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ವರೆಗಿನ ಐದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಮದ್ ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿನ ನನ್ನ ಕೆಲವು ಸಹಬಂದಿಗಳು ಕರಡು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಓದಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪುನರಾವಲೋಕನ ಮಾಡಿದಾಗ ಆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಹೊಸ ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದಕ್ಕೆಲ್ಲ ನಾನೇ ಹೊಣೆಗಾರ ; ಇತರರು ಯಾರೂ ಹೊಣೆ ಯಾಗಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಗ ನಡೆಸಿದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ನನ್ನ ಸಹಬಂದಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿವಿಧರೂಪಗಳ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿದ್ದ ನನ್ನ ಮನೋಭಾವನೆ ತಿಳಿಯಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪೇ ದಿನಗಳಾದರೂ ಸೆರೆಮನೆಯು ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಸ್ಥಳವಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಾದರೆ ದೇವರೇ ಗತಿ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಉದ್ವೇಗಗಳಿಂದ ಮನೋವಿಕಲರಾಗದ ವಿಶಾಲಹೃದಯರೂ ಆದ ಉನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮೀಪ ಸಹವಾಸ ದೊರೆತುದು ನನ್ನೊಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯ.

ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಹನ್ನೊಂದು ಜನ ನನ್ನ ಸಹವಾಸಿಗಳು ಇಡೀ ಭಾರತದ ಒಂದು ಅಡ್ಡಕೊಯಿತದಂತೆ ಇದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸನಾತನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ ಇಂದಿನ ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಡಿಯದ ಇಂದಿನ ಪ್ರಮುಖ ಜೀವಂತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಹಿಂದೆಯೂ ಮತ್ತು ಈಗಲೂ ಇಂಡಿಯದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪಾಲಿ, ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದವರೂ, ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ, ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಳಿ. ಗುಜರಾತಿ, ಮರಾಠಿ, ತೆಲುಗು, ಸಿಂಧಿ ಮತ್ತು ಉರಿಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾದ ವರೂ ಇದ್ದರು. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಸಿದ್ಧವಿತ್ತು ; ಅದರ ಪೂರ್ಣಲಾಭ ಪಡೆಯಲು ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯೊಂದೇ ನನಗೆ ಮಿತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾನು ಚಿರಋಣಿಯಾದರೂ ಮೌಲಾನ ಅಬುಲ್ ಕಲಾಮ್ ಅಜಾದರ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿಂದ ನಾನು ಮುಗ್ಧನಾಗಿ ಬಿಡುತಿದ್ದೆ ; ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಗೋವಿಂದ ವಲ್ಲಭ

ಪಂತ, ನರೇಂದ್ರದೇವ ಮತ್ತು ಅಸಫ್ ಅಲಿ ಇವರುಗಳು ವಿಶೇಷ ಗೌರವಾರ್ಹರು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮೂರು ತಿಂಗಳಾದವು ಆಗಲೇ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಹಳೆತಾಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ಬರೆದ ನಂತರ ಎಷ್ಟೋ ಘಟನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪುನರವಲೋಕಿಸಿ ಬೇರೆ ಬರೆಯೋಣ ವೆನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ ; ಆದರೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದೇನೆ. ಆ ರೀತಿ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ಹೊರಗಿನ ಜೀವನದ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕುಗಳೇ ಬೇರೆ. ಯೋಚನೆಗಾಗಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಗಾಗಲಿ ಕಾಲವೇ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಬರೆದುದನ್ನು ಪುನಃ ಓದಲು ಸಹ ಕಾಲ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲೇ ಬರೆದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಟೈಪ್ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಟೈಪ್ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಓದಲು ನನಗೆ ಕಾಲ ದೊರೆಯದೆ ಪುಸ್ತಕದ ಮುದ್ರಣ ಹಿಂದೆ ಬಿತ್ತು. ನನ್ನ ಮಗಳು ಇಂದಿರ ನನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಳು. ಕೊನೆಯ ಹಿನ್ನುಡಿಯ ಹೊರತು ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಲ್ಲ ; ಬದಲಿಸಿಲ್ಲ ; ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆಯೇ ಇದೆ.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಏನೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ ನಾನರಿಯೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ನಾನು ಬರೆದುದನ್ನು ನಾನೇ ಓದಿದಾಗ ನನಗೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಬರವಣಿಗೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯದ ಸಂಕುಚಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದುದಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಓದಿದಾಗ ಈ ಅನುಭವ ಇನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಚಯವೇನೋ ಆಗುತ್ತದೆ ; ಆದರೂ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು_ನನಗೆ ತೀರ ಸಮೀಪದವರಾದರೂ ಬೇರೆಯವರು_ನನಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಬರೆಹವನ್ನು ಓದಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಇವೇ ಒಂದು ಅಳತೆಗೋಲು.

ಈ ಪುಸ್ತಕದ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ನನ್ನ ಅನುಭವವು ಅದೇ ರೀತಿ ಇದೆ. ಅದು ನನ್ನದು ನಿಜ. ಆದರೂ ಪೂರ್ಣ ಈಗಿನ ನನ್ನದಲ್ಲ. ಕ್ಷಣಕಾಲ ಬಾಳಿ, ಬಾಡಿ, ಒಂದು ನೆನಪನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಹಿಂದಿನ ನೆನಹುಗಳ ಪರಿಯಂತೆ ಇದೂ ನನ್ನ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ಹಿಂದಿನ ನೆನಹು.

ಆನಂದಭವನ : ಅಲಹಾಬಾದ್. **ಜವಾಹರಲಾಲ್ ನೆಹರೂ**

೨೫ ಡಿಸೆಂಬರ್, ೧೯೪೫

ಬಿನ್ನಹ

ಪಂಡಿತ ಜವಹರಲಾಲರು ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾರಾಜಕಾರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಭಾವನಾಜೀವಿಗಳು, ಉದಾತ್ತ ಧ್ಯೇಯನಿಷ್ಠರು. ಅವರು ತಮ್ಮ 'Discovery of India' (ಭಾರತ ದರ್ಶನ) ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ನೂತನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿ ಭಾರತೇಯರಿಗೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಮಹದುಪಕಾರ ಮಾಡಿದಾರೆ. ಅವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥವು ಈಗಾಗಲೇ ಐದು ಬಾರಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನುವಾದಗಳಾಗಿವೆ. ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಅನುಮತಿ ಇತ್ತುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಡಿತ ಜವಹರಲಾಲ್‌ರಿಗೂ, ಆ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವಾದ ಹಿರಿಯರಾದ ಮಾನ್ಯ ರಂಗನಾಥ ರಾಮಚಂದ್ರ ದಿವಾಕರರಿಗೂ, ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಸಿದ್ದವ್ವನಹಳ್ಳಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಗೂ ತುಂಬ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಕೂಡಲಿ ಚಿದಂಬರಂ ಮುದ್ರಣದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಕರಡುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಅವರ ಶ್ರಮ ವನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಾವಲೋಕನದಿಂದ ಪಂಡಿತ ಜವಹರರ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿ ಕಿಂಚಿತ್ತಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ದರ್ಶನವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ನನ್ನ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುವ,

ಕನ್ನಡಿಗರ ಸೇವಕ

ಸಂತೆಬೆನ್ನೂರು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿರಾವ್

೧೯೪೨ನೆಯ ಆಗಸ್ಟ್ ೯ರಿಂದ

೧೯೪೫ನೆಯ ಮಾರ್ಚಿ ೨೮ರ ವರೆಗೆ

ಅಹಮದ್ ನಗರದ ಕೋಟೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ

ನನ್ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಹಬಂದಿಗಳಿಗೆ

ಪರಿವಿಡಿ

ಭಾಗ ೧

ಅಧ್ಯಾಯ ೪ ಭಾರತ ಸಂಶೋಧನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ ೫ ಯುಗಾಂತರಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ ೬ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

ಭಾರತ ದರ್ಶನ

ಭಾಗ – ೧

ಅಧ್ಯಾಯ ೧

ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಕೋಟೆ

೧. ಇಪ್ಪತ್ತು ತಿಂಗಳು

ಅಹಮದ್ ನಗರದ ಕೋಟೆ : ಏಪ್ರಿಲ್ ಹದಿಮೂರು, ೧೯೪೪

ನಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದು ಆಗಲೇ ಇಪ್ಪತ್ತು ತಿಂಗಳಮೇಲಾದವು ; ನನ್ನ ಒಂಬತ್ತನೇ ಜೈಲು ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ತಿಂಗಳು ಮೀರಿವೆ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ-ಕತ್ತಲು ಕವಿದ ಆಕಾಶದ ಬೆಳ್ಗಿರೆಯಂತೆ ಬಾಲಚಂದ್ರನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು. ವೃದ್ಧಿಚಂದ್ರನ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಅಂದಿನಿಂದ, ಪ್ರತಿ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಕಳೆದೊಡನೆ ನನ್ನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯಿತೆಂದು ಜ್ಞಾಪಕವಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸೊಡರಸಾಲು ಹಬ್ಬವಾದ ದೀಪಾವಳಿ ಮುಗಿದ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನನ್ನ ಒಡನಾಡಿಯಾದ ಚಂದ್ರನು ನಮ್ಮ ಪರಿಚಯ ಹತ್ತಿರವಾದಂತೆಲ್ಲ, ಪ್ರಪಂಚದ ಸೊಬಗನ್ನೂ, ಅನಂತವಾದ ಮೆರವಣಿಗೆಯಂತೆ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹಿಂಬಾಲಿಸುವ ಜೀವನದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳನ್ನೂ, ನೆಳಲು ಬೆಳಕುಗಳನ್ನೂ ಸಾವು ಮರುಹುಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತ ನನಗೆ ಬಹಳ ಆಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದೇ ಚಂದ್ರ, ಆದರೂ ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನೆ. ಸಂಜೆಗತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ನೆರಳು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ, ನಡುರಾತ್ರಿಯ ಕಾಳಮೌನದಲ್ಲಿ, ಉಷೆಯ ಉಸಿರೂ ಮರ್ಮರ ನಿನಾದವೂ ಮೂಡುವ ಎಳನೇಸರಿನ ಆಶೆಯನ್ನು ತೋರುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಲಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ರೂಪದಿಂದ ದಿನಗಳನ್ನೂ, ತಿಂಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಲು ಚಂದ್ರನೆಷ್ಟು ಸಹಕಾರಿ ! ತಿಂಗಳಿನ ದಿನವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಖರವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೂ ಅದು ಒಂದು ಸುಲಭ ಪಂಚಾಂಗ. ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳ ರೈತನಿಗೆ ಕಳೆದ ದಿನಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕ

ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಋತುಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಕಾರಿ.

ಮೂರು ವಾರಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಸಮಾಚಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋದವು. ಭೇಟಿಗಳು, ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು, ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ, ರೇಡಿಯೋ ಈ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕಾವಲಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿನಾ ನಾವು ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದ ರಾಜರಹಸ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು : ಪಾಪ! ರಹಸ್ಯ ಮಾತ್ರ ಭಾರತಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅನಂತರ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಕೆಲವು ವಾರಗಳ ನಂತರ ಸಮೀಪ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಮನೆವಿಷಯ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇಟಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಇತರ ಯಾವ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಇಲ್ಲ.

ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ವರ್ತಮಾನವೆಲ್ಲ ಸರಕಾರದಿಂದ ಕತ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಗವನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧಗತಿಯೂ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಚಾರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲೂ, ನಿರ್ಬಂಧ ಪಾಳೆಯಗಳಲ್ಲೂ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ಜನ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ, ಸಹಸ್ರ ಗಟ್ಟಲೆ ಜವರು ಗುಂಡಿನ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾದರೆಂದೂ, ದಶಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಂದ ಹುಡುಗರು ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ಸೈನಿಕಾಡಳಿತದಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವಲ್ಲದ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಜನ ಭಯಭೀತಿಯಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ವಿನಾ ನಮ್ಮ ಜನರ ವಿಚಾರ ವಿಶೇಷವೇನೂ ತಿಳಿಯಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಮಗಿಂತ ಕೀಳಾಗಿತ್ತು; ಅವರ ಭೇಟಿಯ ಮಾತಂತಿರಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಪತ್ರಗಳು, ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಅನೇಕರು ಕಾಯಿಲೆಬಿದ್ದರು ; ಸರಿಯಾದ ಆರೈಕೆ, ಔಷಧೋಪಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ಮಿತ್ರರು ಸಾವಿಗೆ ಸಹ ತುತ್ತಾದರು.

ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ಯುದ್ಧಬಂದಿಗಳು—ಇಟಲಿಯವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದೆವು. ಜಿನೀವ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಬಂದಿಗಳನ್ನು, ಖೈದಿ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗಾಗ ನಮ್ಮ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳರಸರು ಮನಬಂದಂತೆ ಮಾಡಿದ ನಿಯಮ ಗಳಲ್ಲದೆ ಯಾವ ನಿಯಮ, ಶಾಸನ ಅಥವ ಒಪ್ಪಂದವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

೨. ಕ್ಷಾಮ

ಬಣ್ಣಿಸಲಶಕ್ಯವಾದ ಕ್ರೂರ, ಭೀಕರ, ತತ್ತರಗುಟ್ಟಿಸುವ ಕ್ಷಾಮವೂ ಬಂದಿತು. ಮಲಬಾರ್, ಬಿಜಾಪುರ, ಒರಿಸ್ಸ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಕಾಳಿನ ಕಣಜ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು, ಸಣ್ಣಮಕ್ಕಳು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ದಿನವೂ ಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ ಸಾಯತೊಡಗಿದರು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಅರಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ, ಬಂಗಾಳದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಮಣ್ಣುಗುಡಿಸಿಲುಗಳಲ್ಲಿ, ರಸ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣದ ರಾಸಿಗಳು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಜನರು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೊಂದು; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶೀಘ್ರ ಮರಣ ಆದರೆ ವೀರಮರಣ; ಒಂದು ಧ್ಯೇಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರಣ, ಒಂದು ಉದ್ದೇಶ ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರಣ; ಈ ನಮ್ಮ ಉನ್ಮತ್ತ ಪ್ರಪಂಚದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ದಯಾರಹಿತ ತರ್ಕದಿಂದ ಮರಣ, ನಮ್ಮಿಂದ ತಿದ್ದಲಾಗದ ತಡೆಯಲಾಗದ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ಹಠಾತ್ತನೆಯ ಮರಣ, ಸಾವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾವಿಗೆ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಲಿ, ತಾರ್ಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಲಿ, ಆವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಮಾನವನ ಅಯೋಗ್ಯತೆಯ ದಯಾಶೂನ್ಯತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಂದುದು, ಮನುಷ್ಯನಿರ್ಮಿತವಾದುದು, ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನುಸುಳಿ ಬಂದ ಭೀತಿಯ ಫಲಜೀವನ ಮರಣದಲ್ಲಿ ಮಿಲನವಾಗಿ ಮರಣವಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ ದೃಶ್ಯ, ಜೀವ ಇನ್ನೂ ಇರುವಾಗಲೇ ಕೃಶವಾದ ದೇಹ, ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸಾವು ದೃಷ್ಟಿಬೀರುವ ದೃಶ್ಯ. ಈ ವಿಷಯ ಉಸಿರೆತ್ತುವುದೂ, ಮಾತನಾಡುವುದೂ ಬರೆಯುವುದೂ ತಪ್ಪು. ಒಂದು ದುರ್ಘಟನೆಯನ್ನು ನಾಟಕೀಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ? ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳು ಸುಳ್ಳು ವರದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಹೆಣಗಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಅಷ್ಟು ಬರಲೇಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರೇತಾಗ್ನಿಗೆ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಆಹುತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಆರ್ಥಿಕ ಉನ್ನತಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರಿಗೆ ಆಹಾರ ಸಮೃದ್ಧಿ ಇದೆ ಎಂದು ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯೂ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಅನಂತರ ತಪ್ಪೆಲ್ಲ ಸ್ವಪ್ರಭುತ್ವ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರಕಾರಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯಾ ಸರಕಾರವಾಗಲಿ, ಲಂಡನ್ ನಿಂದ ಇಂಡಿಯಾ ಕಚೇರಿಯಾಗಲಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಡಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಅದೇ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಶಾಸನವನ್ನು

ವೈಸರಾಯ್ ತನ್ನ ಏಕಾಧಿಪತ್ಯದ ಅಮಿತ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಹೊರಡಿಸು ತ್ತಿದ್ದ ನೂರಾರು ವಿಶೇಷ ಶಾಸನಗಳಿಂದ, ತೀರ್ಪುಗಳಿಂದ ನಿತ್ಯವೂ ತಳ್ಳಿಹಾಕಿಯೋ, ಮೀರಿಯೋ, ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿಯೋ, ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಯೋ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಶಾಸನವೆಂದರೆ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಜವಾಬ್ದಾರನಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಏಕಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿರಂಕುಶ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ. ಅದನ್ನು ನಡೆಸುವವರು ಖಾಯಂ ನೌಕರರು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐ.ಸಿ.ಎಸ್. ಮತ್ತು ಪೊಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳು ; ಅವರೆಲ್ಲ ವೈಸರಾಯ್ ಕಾರ್ಯಭಾರಿಗಳಾದ ಗವರ್ನರುಗಳ ಅಧೀನ ; ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಗಳಿದ್ದರೂ ಗವರ್ನರ್ ಅಂತಹ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಲಿ ಕೆಟ್ಟವರಾಗಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಇರಬೇಕು ; ಮೇಲಿಂದ ಬರುವ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಬಾರದು ; ಅಥವ ತಮ್ಮ ಅಧೀನವೆನ್ನುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲೂ ಬಾರದು.

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಣ್ಣು ಒರಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಹಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹತ್ತೊ, ಇಪ್ಪತ್ತೊ, ಮೂವತ್ತೊ ಲಕ್ಷ ಜನ ಸತ್ತರು. ಆ ಭಯಾನಕ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದವರು ಎಷ್ಟು ಜನ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸತ್ತವರು ಎಷ್ಟು ಜನ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಸಾವಿನಿಂದ ಪಾರಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಲಕ್ಷ ಜನ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಯಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದೂ ತಿಳಿಯದು. ಕ್ಷಾಮಡಾಮರದ ಭಯ ಇನ್ನೂ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷ ರೂಸ್‌ವೆಲ್ಟನ ಚತುಸ್ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳು. ಹಸಿವಿನಿಂದ ಮುಕ್ತಿ. ಆದರೆ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಜನಕೋಟಿಯನ್ನೇ ದಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ದಾವಾನಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದರೊ ಹಾಗೆಯೇ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರ ದಹಿಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹಸಿವಿಗೂ ಅದೇ ಅಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೇ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಅಮೆರಿಕವೂ ತೋರಿದವು. ಬೇಕಾದ್ದು ಹಣ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ, ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಆಹಾರ ಒಯ್ಯಲು ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಸಾರಿದರು. ಬಂಗಾಳದ ಈ ಘೋರ ದುರಂತವನ್ನು ಮರೆಮಾಚಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ಸರಕಾರವು ಎಷ್ಟೇ ಅಡ್ಡಬಂದರೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ಮಾನವಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಕರುಣೆಗಳೂ ಆದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು ನಮ್ಮ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚೀನ ಮತ್ತು ಐರ್ಲೆಂಡ್ ಸರಕಾರಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಕ್ಷಾಮದ ಪೀಡೆಯ ಕಹಿ ಅನುಭವ ಏನೆಂಬುದು ಸ್ವತಃ ಅನುಭವವಿದ್ದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಜನರ ದೈಹಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ಲೇಶಕ್ಕೆ

ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರಿಂದ ಉದಾರವಾಗಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದವು. ಭಾರತೀಯರ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ ಬಹಳ ಪುರಾತನ ವಾದುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದನ್ನೆ ಮರೆಯಲಿ, ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಲಿ, ಈ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ನೇಹಹಸ್ತವನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

೩. ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧ

ಏಷ್ಯ, ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ಪೆಸಿಫಿಕ್, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಭಯಂಕರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ : ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಏಳು ವರ್ಷ, ಯುರೋಪ್ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಆರು ತಿಂಗಳು, ಮತ್ತು ಎರಡು ವರ್ಷ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಪ್ರಪಂಚ ಯುದ್ಧ ; ಫ್ಯಾಸಿಸಂ, ನಾಜಿಸಂ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧ ; ಪ್ರಪಂಚದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಯುದ್ಧ. ಈ ಯುದ್ಧ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ನಾನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿದ್ದೇನೆ.

ನಾನು ಮತ್ತು ನನ್ನಂತೆ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮೊದಮೊದಲು ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ಮತ್ತು ನಾಜಿಸಂಗೆ ಯಾವ ಮನೋಭಾವನೆ ತೋರಿದೆವೆಂಬುದು ಜ್ಞಾಪಕವಿದೆ. ಚೀನದ ಮೇಲೆ ಜಪಾನ್ ದಾಳಿಮಾಡಿದ್ದು ಇಂಡಿಯಾದ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲಕಿತು ; ಇಂಡಿಯಾ ಚೀನ ದೇಶಗಳ ಶತಶತಮಾನಗಳ ಸ್ನೇಹ ವನ್ನು ಪುನಃ ಹೇಗೆ ಬೆಸೆಯಿತು ; ಇಟಲಿ, ಅಬಿಸೀನಿಯಾ ದೇಶವನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಸರವಾಯಿತು ; ಜೆಕೊಸ್ಲೊವೇಕಿಯಾ ವಿಷಯದ ದ್ರೋಹ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ವನ್ನಿರಿದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಹಿಮಾಡಿತು ; ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶದ ಪ್ರಜಾಧಿಪತ್ಯ ಸರಕಾರ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಕಾದಾಡಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ನಾಮವಾಯಿತು ; ಇವೆಲ್ಲ ನನಗೂ, ನನ್ನಂತೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರಿಗೂ ಘೋರ ದುರಂತಗಳಾಗಿ, ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಮನನೊಂದಿದ್ದೇವೆ.

ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿದ್ದು ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ಮತ್ತು ನಾಜಿಸಂಗಳು ನಡೆಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮಣದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ಎಷ್ಟೇ ಭಯಾನಕವಿದ್ದರೂ ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಒದಗಿದ ಅಸಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪಾಶವೀವೃತ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಆದರೆ ಬೊಬ್ಬೆಯಿಟ್ಟು ಕಿರಿಚಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ ಅವುಗಳ ಆಧಾರಭೂತ ತತ್ವಗಳು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವು ನಾವು ತಲೆತಲಾಂತರದಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಇಂದೂ ನಂಬಿದ್ದಕ್ಕೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ದ್ದುವು. ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ನಮ್ಮ ನೆಲೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಸಭ್ಯತೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ವೇಷವನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿಕೊಂಡು ಬಂದ ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವಗಳೇ – ನಾಜಿ ತತ್ವಗಳು,

ಜೀವನದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಪದ್ಧತಿ ಇವುಗಳ ಅಂತಿಮ ಗುರಿ ಏನು ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸಾಕಾಗಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನ ಅದೇ ತತ್ವಗಳಿಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಪದ್ಧತಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದರು. ನಾವು ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ಮತ್ತು ನಾಸಿಸಂಗೆ ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧಿಸಿ ದ್ದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಕಾರಣ.

೧೯೩೬ನೇ ಮಾರ್ಚಿ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸಿನಾರ್ ಮುಸೊಲಿನಿ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ನಾನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದು ನನಗೆ ಜ್ಞಾಪಕವಿದೆ. ಇಟಲಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಡನೆ ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಡೂಚೆಯನ್ನು ಬೈಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞರು ಆಗ ಆತನನ್ನು ಬಹು ಮಮತೆಯಿಂದ ಮನಮೆಚ್ಚಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು ; ಆತನ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ಗೆ ಮುಂಚಿನ ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ, ಜರ್ಮನಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಾಜಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ನಮಗೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂದಿತು. ಅದೇ ಆಹ್ವಾನದಲ್ಲಿ ನಾಜಿ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ವಿರೋಧ ಮನೋಭಾವ ತಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ ಎಂದೂ, ಆದರೂ ನಾನು ಸ್ವತಃ ಜರ್ಮನಿಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರದ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಅಥವ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ, ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವ ಗುಪ್ತ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಹೋಗಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿಸ ಲಾಗಿತ್ತು. ವಂದನೆಗಳೊಡನೆ ಆಗಲೂ ನಿರಾಕರಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಆಗಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಆ ದೂರದೇಶವಾದ ಜೆಕೊಸ್ಲೊವೇಕಿಯಾಕ್ಕೆ ಹೋದೆ.

ಮ್ಯೂನಿಚ್‌ಗೆ ಮುಂಚೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ನಾಜಿ, ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ವಿರೋಧ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದೆ. ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕವಿವೆ ಎಂಬ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯಿತು.

ಜೆಕೊಸ್ಲೊವೇಕಿಯಾದ ವಿಷಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಗ್, ಸೂಡೆಟನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್, ಲಂಡನ್, ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘದ ಸಭೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಿನೀವದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಂಡ ಫ್ರಾಂಕೊ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜನೀತಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು, ಬೇಸರವಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಶಮನ ನೀತಿ ಎಂದರೆ ಬಹಳ ಮೃದುಮಾತು. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಹಿಟ್ಲರನ ಭಯವೂ ಇತ್ತು, ಕಳ್ಳತನದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯೂ ಇತ್ತು.

ಈಗ ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ಮತ್ತು ನಾಜಿಸಂ ವಿರುದ್ಧ ಘೋರ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾನು ಮತ್ತು ನನ್ನಂತೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದವರು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವುದೂ, ಹಿಟ್ಲರ್ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ ಚೀನದ ಮೇಲಿನ

ಜಪಾನ್ ದಾಳಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ ಮತ್ತು ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ವಿರುದ್ಧ ತತ್ವಗಳ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದೂ ಒಂದು ವಿಧಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ.

ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಈ ಒಂದು ಅಸಾಧ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಸದಾ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾದಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೇಳುವುದೆಲ್ಲ ವೇದವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗೈಯುವ ಸರಕಾರದ ಬಾಲ ಹಿಡಿಯುವವರು ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಟ್ಲರ್ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಗಳನ್ನು ಆದರ್ಶಪುರುಷರೆಂದು ಬಾಯಿತುಂಬ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು ; ಸೋವಿಯಟ್ ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕೃತವೆಂಬಂತೆ ದೂರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಅದೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲ ; ಕಾಲ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದ, ರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಈಗ ನಾಜಿಸಂ, ಫ್ಯಾಸಿಸಂ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ; ಉಸಿರು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯ ವಿಷಯ ಸಹ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಏನೇ ಆದರೂ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇ ಎಂದು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲಗತಿ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬದಲಾಯಿಸಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ? ಊಹೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರ ಯಾರ ಕೈಲಿದ್ದರೂ ಸರಿ ಹೂವು, ಹಾರ, ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಗಳಿಂದ, ಯಾರೇ ಬರಲಿ, ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಬರುವ ಯುದ್ಧದ ವಿಷಯವೇ ತುಂಬಿತ್ತು. ಅದರ ವಿಷಯ ಚಿಂತಿಸಿ, ಮಾತನಾಡಿ, ಬರೆದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಣಿಮಾಡಿದೆ. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಆದರ್ಶಗಳು ಪಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ ; ಆ ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿಂದ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುತ್ತವೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಘೋರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಆಗ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ನೇರವಾದ ಅಪಾಯವನ್ನಾಗಲಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಸಂಭವವನ್ನಾಗಲಿ ಎಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇಂಡಿಯ ತನ್ನ ಪೂರ್ಣಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದು, ಆದರೆ ಆ ರೀತಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪೂರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ ಸರಿಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಎಂದೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನೀತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದಂತೆ ಫ್ಯಾಸಿಸಂ, ನಾಜಿಸಂ ವಿರೋಧಿಸಿದ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಏಕಮಾತ್ರ ಮಹಾಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಸಭೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಅದೇ ಆಗಿತ್ತು.

ಈಗ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅಂತಹ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರ, ಪುಂಡು ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಸಾರಲ್ಪಟ್ಟು ಅದು ಯಾವ ರೀತಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಮಹಾಸಭೆ ಎಲ್ಲ ಈಗ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ

ಪ್ರಾಂತ್ಯಶಾಸನ ಸಭೆಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳು, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮೇಯರುಗಳು ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳು ಎಲ್ಲ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಗಾಗಿ, ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಶಾಸನಕ್ಕಾಗಿ, ಚತುಸ್ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

೪. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ-ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖತೆ

ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲವು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಪರಿವರ್ತಿಸುವಂತಿದೆ. ವರ್ತಮಾನಕಾಲವೇ ನಮಗೆ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ನಿರ್ಜೀವ ಗತಕಾಲದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಅನುಭವಗಳು ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಅಭಾವವಾಗಿವೆ. ಸಚೇತನವಾಗಿ, ಸಜೀವವಾಗಿ, ಸಾವಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿರುವ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ವಾರ್ತೆ ಸಹ ಗತಕಾಲದ ನಿಶ್ಚಲತೆಯಂತೆ, ಏನೋ ಒಂದು ಕನಸಿನ ಕಲ್ಪನೆಯಂತಿದೆ. ಹೊರಗಿನ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಾಲವು ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ, ಒಳಗಿನ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭಾವನೆಯು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ ; ಅದೂ ತುಂಬ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ; ನಮ್ಮ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಆ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲದಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದು ಗತ ಕಾಲದಲ್ಲೊ, ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲೊ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ. ಅಗಸ್ಟ್‌ಕಾಂಟೆಯು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಗತಕಾಲದ ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ತ ಶವಗಳಂತೆ ಜೀವಿಸು ತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಗತಕಾಲ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲೋ ಭವಿಷ್ಯದ ಕಲ್ಪನಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೋ ನಮ್ಮ ಶೋಷಿತ ಬಂಧಿತ ಮನೋಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ ಪಡೆಯಲೆತ್ನಿಸುವ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ.

ಹಿಂದಿನದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿತ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಶಾಂತತೆ ಇದೆ. ವರ್ಣಚಿತ್ರದಂತೆ, ಕಂಚು ಅಥವ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಂತೆ ಶಾಶ್ವತತೆಯ ಸ್ಪರ್ಶವಿದೆ ; ಬದಲಾವಣೆ ಎಂಬುದು ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲದ ಸಂಕ್ಷೋಭೆವಿಪ್ಲವಗಳಿಂದ ಕದಲದೆ ತನ್ನ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಶಾಂತ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡು ನೊಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ, ತಳಮಳಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತನ್ನ ಸಮಾಧಿ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಶಾಂತಿ, ಭದ್ರತೆ ಇದೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೋರಾಟಗಳು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ಸಜೀವ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಜೀವನವೇ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೀವನ ಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ ವಾದ ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಛಲವಿಲ್ಲದ ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂಬಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಆಸಕ್ತಿ ಛಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ನಮ್ಮ

ಆಶೆಗಳೂ, ಶಕ್ತಿಯೂ ಬರಿದಾಗುತ್ತದೆ ; ಜೀವನದ ತಳಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವೂ ಗತಕಾಲದ ಬಂದಿಗಳಾಗುತ್ತೇವೆ. ಅದರ ಜಡಸ್ವಭಾವ ನಮಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೆರೆಮನೆಯ ಶುಷ್ಕ ಜೀವನ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ದಾಸರಾಗಿ, ಕ್ರಿಯಾಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಈ ರೀತಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಅತಿಸುಲಭ.

ಆದರೂ ಗತಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾವು ಅಂಟಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ನಿಲುವು ಇರವುಗಳೆಲ್ಲ ಗತಕಾಲ ದಿಂದ. ನಾವು ಅದರ ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿದ್ದೇವೆ. ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಅದು ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಇರುವ ಏನೋ ಒಂದು ವಸ್ತು ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ವರ್ತಮಾನಕಾಲವನ್ನೇ ಅರಿಯ ದಂತೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಸುತ್ತ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು, ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿಗೆ ಬೆಳಸಿ, ಆ ರೀತಿ ಜೋಡಿಸಲಾಗದ ಭಾಗವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗೆ, ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಪಂದನ ಮತ್ತು ಕಂಪನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಜೀವವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಜೀವನ.

ಎಲ್ಲ ಅವಶ್ಯಕ್ರಿಯೆಯೂ ನಮ್ಮ ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಗತಕಾಲದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವ ಮಾತ್ರ ಏಕೆ, ಜನಾಂಗದ ಅನುಭವ ಸಹ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಕಾಲದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮನೋ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಅಣಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜನಾಂಗದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ, ಆನುವಂಶಿಕ ಪ್ರಭಾವ, ಸನ್ನಿವೇಶ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸುಷುಪ್ತ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು, ಶೈಶವ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳು, ಕನಸುಗಳು, ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇವೆಲ್ಲದರ ಅಗಾಧವಾದ ವಿಚಿತ್ರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಶಕ್ತಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಆ ಹೊಸ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿರುಪಾಯವಾಗಿ ಮುಂದೂಡುತ್ತದೆ ; ಆ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಪುನಃ ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣಭೂತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಅದೇ ಎಲ್ಲ ಕೊನೆಯಲ್ಲ.

ಅರವಿಂದರು ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಕಡೆ ವರ್ತಮಾನವು "ಶುದ್ಧ ಅಕ್ಷತ ಕಾಲ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ : ಭೂತಕಾಲದಿಂದ ಭವಿಷ್ಯತ್ತನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕತ್ತಿಯ ಅಲಗಿನಂತಿರುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಿ : ಈ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಮಾತೇನೋ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ ಆದರೆ ಅರ್ಥ ? ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಿಂದ ತನ್ನ ನಗ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ದಲ್ಲಿಯೇ ಗತಕಾಲದ ಮಲಿನತೆಯಲ್ಲಿ ಹಳಸಿ ಮರೆಯಾಗುವ ಅಕ್ಷತಕಾಲ. ಅದನ್ನು ಮಲಿನಗೊಳಿಸು ವವರು, ಅತಿಕ್ರಮಿಸುವವರು ನಾವೇನು ? ಅಥವ ಗತಕಾಲದ ದಾಂಪತ್ಯದಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗಿರುವ ಆ ನಿಮಿಷವೇ ಅಷ್ಟು ಪರಿಶುದ್ಧವಲ್ಲವೋ ?

ತಾತ್ವಿಕ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬುದು ಇದೆಯೊ? ಅಥವ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಯತ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದಿಂದ ಬದ್ಧವೊ ? ಅದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಗತಕಾಲದ ಘಟನೆಗಳ ಸಂಮಿಶ್ರ ಮನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅದುಮಿ ಆವರಿಸುತ್ತದೆಂದು ಬಲ್ಲೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನು ಅನುಭವಿಸುವ ಅಂತಃ ಪ್ರೇರಣೆ ಸ್ವತಂತ್ರಭಾವನೆ ಎಂದು ಮೇಲೆ ತೋರಿದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದೂ ಗತಕಾಲದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಷೋಪನ್ಹಾರ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಮನುಷ್ಯ ಮನಬಂದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು, ಆದರೆ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ." ಶುದ್ಧವಿಧಿ ವಾದವನ್ನೇ ನಂಬಿ ದರೆ ನಾವು ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾವಿಹೀನರಾಗಿ ಜೀವಶವಗಳಂತಾಗುವುದೇ ಖಂಡಿತ. ನನ್ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಕ್ತಕಣವೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೇ ಗತ ಅನುಭವಗಳ ಫಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಬಗೆಹರಿಯದ ಈ ಬಗೆಯ ದಾರ್ಶನಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕಡೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಓಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸೆರೆಮನೆಯ ದೀರ್ಘ ಮೌನದಲ್ಲಿ, ಉಗ್ರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಯಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದು ಯಾವುದೋ ದುಃಖಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ಸಮಾಧಾನ ಅಥವ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕಡೆ ಅಥವ ಕಾರ್ಯಾಲೋಚನೆಯ ಕಡೆ ; ಕ್ರಿಯೆ ಕೈಗೂಡದಿರುವ ವೇಳೆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರೆ ಬಹಳ ದಿನದಿಂದಲೂ ನನಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಕ್ರಿಯೆ ಭಾವನಾರಹಿತ ವಾದುದಲ್ಲ ; ಅದರಿಂದಲೇ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಒಂದು ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಎರಡೂ ಸಮರಸವಾದಾಗ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೇ ಸಾಫಲ್ಯತೆ ಪಡೆದಾಗ, ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಭಾವೋದ್ರೇಕವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆದಾಗ ನಾನು ಆಗೊಂದು ಜೀವನದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೇನೆ ; ಆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತಾಳಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ರಸನಿಮಿಷಗಳು ವಿರಳ, ಬಹುವಿರಳ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮರಸವಾಗು ವುದೇ ಇಲ್ಲ ; ಎರಡನ್ನೂ ಒಂದೇ ದಾರಿಗೆ ತರಲು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ವಿಫಲ. ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಗಳ ಹಿಂದೆ ಕ್ರಿಯಾಬಾಹುಳ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಭಾವೋದ್ರೇಕದ ಆನಂದಾತಿಶಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾಲ ಕಳೆದ ಸಮಯವೂ ಒಂದು ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಯೌವನದ ಆ ದಿನಗಳು ಈಗ ಬಹಳ ದೂರ ವಾದಂತಿದೆ. ನನಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಅಪಾರ ಸಮುದ್ರದಂತಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ

ಅಂದಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ದುಃಖಮಯ ಭಾವನಾತರಂಗ. ಆ ತುಂಬಿತುಳುಕುವ ಉತ್ಸಾಹ ಈಗಿಲ್ಲ ; ಆ ಸಂಯಮರಹಿತ ಆವೇಗ ತಗ್ಗಿದೆ ; ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ವೇಗ, ಅನುಕಂಪ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿವೆ. ಯೋಚನೆಯ ಹೊರೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಒಂದು ಆತಂಕ ; ಎಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೋನಿಶ್ಚಯವಿತ್ತೊ ಅಲ್ಲಿ ಈಗ ಅನುಮಾನ ತಲೆಹಾಕುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದು ವಯೋಧರ್ಮವಿರಬಹುದು ; ಅಥವ ನಮ್ಮ ತಲೆಮಾರಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಿತಿ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಆಗಲೂ ಈಗಲೂ ಸಹ ಆಲೋಚನಾಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಾಲ ಹೋರಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರ ಅನುಭವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪಾಯ ಸಂಕಟಗಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಸಾವನ್ನೆದುರಿಸಿ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವ ಆನಂದೋನ್ಮಾದದ ಸುಂದರ ಅನುಭವವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸಾವಿನ ಭಯ ನನಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಾಯಿಸ ಹಂಬಲ ನನಗಿಲ್ಲ. ಜೀವನ ಶೂನ್ಯವೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಿಮುಖತೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆಶೆಯಿದೆ ; ಅದು ಇನ್ನೂ ನನ್ನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ; ನನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅನುಭವ ಇನ್ನೂ ನನಗೆ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದೇ ಆಶೆ ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಆಟವಾಡಿ, ಅದರ ತುತ್ತತುದಿಯಿಂದ ಇಣಿಕಿನೋಡಿ ಅದರ ದಾಸನಾಗಿರದೆ ಪರಸ್ಪರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನದ ಮಂದಗತಿ, ನೀರಸತೆ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿದಾಗ ಮೇಘಮಂಡಲದ ಕೋಲಾಹಲದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿ

ಮನದಿ ಎಲ್ಲ ಮನನಮಾಡಿ ತುಲನಮಾಡಿದೆ
ಉಳಿದ ದಿನಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ಮನಕೆ ತೋರಿದೆ
ಕಳೆದ ದಿನಗಳೆಲ್ಲ ಅಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ
ಜೀವ ಸಾವು ಎರಡು ಈಗ ಸಮಕೆ ತೂಗಿವೆ
ಎಂದು ಹಾಡಲು ನಾನೊಬ್ಬ ವೈಮಾನಿಕನಾಗಬೇಕಿತ್ತು.

೫. ಗತಕಾಲ-ವರ್ತಮಾನಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ

ಈ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಜೀವನವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಈ ಆಶೆ ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ದೀರ್ಘಾಲೋಚನೆ ಸಹ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲದೆ, ಮುಂದಿನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಸಹ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಅಸಂಬದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯತೆಯಿಂದ ಬಂದ ಕೇವಲ ಭಾವನಾವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾ ಮುಹೂರ್ತವಾದ ಇಂದಿನಕಾಲದ ಹುಟ್ಟು

ಹಿಂದಿನದರಲ್ಲಿ, ಅದರ ಹರಿತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ; ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬಿಡಿಸಲಾಗದಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸೆರೆಮನೆಯ ನನ್ನ ಜೀವನವು ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ಹೇಗೋ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಯೋಚನೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಭಾವನೆಯ ಮೂಲಕ ಮುಂಬರುವ ಅಥವಾ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ರುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ನನಗೊಂದು ತೃಪ್ತಿ. ಅತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯ ವಾಗಿ ಜೀವನವೇ ಅಸಹನೀಯವಾದೀತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ನನಗೆ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ ಗತಕಾಲದೆಡೆ ಯಲ್ಲಿ, ಇತಿಹಾಸದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಬಗೆಯ ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವಗಳು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳಾಗಿವೆ ; ಮತ್ತು ನಾನೇ ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಘಟನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇತಿಹಾಸ ಸಹ ನಾನೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಐಕ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಒಂದು ಸಜೀವಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ನಾನು ಇತಿಹಾಸದ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದುದು ಬಹುಕಾಲದಮೇಲೆ, ಅದೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಘಟನೆಗಳು ಇಸವಿಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅವುಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಜೀವನಗತಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನೂ ಊಹೆ ಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನೇರಮಾರ್ಗದಿಂದಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಾತೀತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆಸಕ್ತಿ ಇನ್ನೂ ವಿರಳ. ವಿಜ್ಞಾನ, ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ನಮ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತ ಜೀವನ ಇವೇ ನನ್ನನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು.

ನನಗೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಭಾವನೆ, ಉದ್ವೇಗ, ಆಸಕ್ತಿಗಳ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಶಕ್ತಿ ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೋ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದಿತು : ಆ ಕ್ರಿಯೆ ಪುನಃ ಭಾವನಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲವನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲದ ಬೇರುಗಳು ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಆ ಜಾಡು ಹಿಡಿಯೋಣ ವೆಂದು ಭೂತಕಾಲದೊಳಕ್ಕೆ ಈ ಒಂದು ಅನಾವರಣ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದೆ. ನಾನು ಯಾರು ಎಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಮರೆತು ಗತಕಾಲದ ದೂರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ವೈಭವದ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದರೂ ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಾನೆಂದೂ ದೂರನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕವೇಳೆ ನಾನು ಗತಕಾಲದವನೆಂದು ನನಗೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಗತಕಾಲದ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ನನಗಿದೆ. ಗತಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸ ಇಂದಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿದೆ : ಸುಖ ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವದ ಬಂಧನದಿಂದ ಸಜೀವವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿನವಕ್ಕೆ ಇಂದಿನದಾಗುವ ಚೈತನ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಇಂದಿನದೂ ಹಳೆತಾಗಿ ದೂರ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿ ಜಡವಿಗ್ರಹರೂಪ ತಾಳಬಹುದು. ಕಾರ್ಯಾಧಿಕ್ಯತೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಅದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಏಕಾಏಕಿ ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಪುನಃಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಗತಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರ್ದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಾನು "ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದ ಕಿರುನೋಟ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನನ್ನ ಮಗಳಿಗೆ ಪತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷದೊಳಗಿನ ಹುಡುಗಿಗೆ ಬರೆದ ಕಾರಣ ಆದಷ್ಟು ಸುಲಭಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರನೋಟವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟೆ. ಆದರೂ ಆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಹಿಂದೆ ಆವಿಷ್ಕರಣದ ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರೆ ಇತ್ತು. ಒಂದು ಸಾಹಸ ಮನೋಭಾವ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಬೇರೆಬೇರೆ ಯುಗಗಳ ಕಾಲಗಳ ಜೀವನವು ಒಂದಾಗುತ್ತಲೊಂದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಗತಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದರು. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಬಾಹುಳ್ಯವಿತ್ತು ; ಇಷ್ಟೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆತುರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹರಿದು ಬಿಟ್ಟು, ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರಿಳಿಯುವಂತೆಮಾಡಿ, ನನ್ನ ಮನೋವೃತ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿ ಗತಕಾಲದ ಶುಷ್ಕ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಕ್ಕೆ ರಕ್ತಮಾಂಸವನ್ನು ತುಂಬಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಮತ್ತೂ ಇನ್ನೂ ಸಮೀಪಕಾಲದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾದರೂ ಆಮೇಲೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದೂ ಅದೇ ತೆರನ ಶೋಧನಾಸಕ್ತಿ.

ಈ ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಹಳ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ತುಂಬ ಯೋಚನಾಪರ ನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮತೂಕ, ಸಮಚಿತ್ತ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಒಂದು ವಿಧವಾದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಮನೋಭಾವ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಆತ್ಮಶಾಂತಿ ಬಂದಿದೆ. ಒಂದು ದುರಂತದಿಂದ ಅಥವಾ ಯಾವುದನ್ನು ನಾನು ದುರಂತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆನೋ ಅದರಿಂದ ನಾನು ಈಗ ಅಷ್ಟು ಉದ್ರಿಕ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಮನಸ್ಸಿನ ತಳಮಳ, ಕ್ಷೋಭೆ ಕಡಮೆಯಾಗಿದೆ ; ಆ ದುರಂತಗಳು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆ ಮನೋ ವೈಕಲ್ಯವೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ. ಇದೆಲ್ಲ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬ ಮನೋಭಾವನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯು ತ್ತಿದೆಯೆ ? ಅಥವ ನಾನೇ ಕಠಿಣಮನಸ್ಕನಾಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೆ ? ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ವಯೋಧರ್ಮವೆ ? ಬಲಹೀನತೆಯೆ ? ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯ ಅಭಾವವೆ ? ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸದ ಫಲವೆ ? ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವಮಾನದ ವ್ಯಯವೆ ? ಅಥವ ಕ್ಷಣಕಾಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಮರುಗಳಿಗೆಯಲ್ಲೇ

ತೆರೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಿಂದೆ ಬಿಟ್ಟು ಮಾಯ ವಾಗುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ಯೋಚನೆಗಳ ಫಲವೆ ? ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ ಮನಸ್ಸು ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆಘಾತಗಳೊದಗಿದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಮದದಾಗುತ್ತವೆ ; ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟು ಕೇಡು ಮತ್ತು ಸಂಕಟದಿಂದ ತುಂಬಿರುವಾಗ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾದರೂ ಆಗುವುದೇನು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ನಮಗೆ ಉಳಿಯುವುದು ಒಂದು ಮಾತ್ರ. ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಯಾರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ : ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಘನತೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗುವುದು ; ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಅನುಸರಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಅದು ರಾಜಕಾರಣಿಯ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ.

ಸಾವು ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಎಂದು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಮೊನ್ನೆ ತಾನೆ ಹೇಳಿದರು. ಸ್ವಸಿದ್ಧ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಮಾರ್ಗ. ಆಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕನ್ನು ಯಾರೂ ನಿರಾಕರಿಸಿಲ್ಲ ; ನಿರಾಕರಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ನಾವೆಲ್ಲ ಆದಷ್ಟು ದಿನ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೂ ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ, ಅದು ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಜೀವ ಕಹಿಯೆಂದು ದೂರುವವರಿಗೆ, ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಮಾರ್ಗ ಸದಾ ಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಆ ಗುರಿ ಸದಾ ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕುವಂತಿದೆ. ಜೀವನವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದರೆ ಸಾವನ್ನಾದರೂ ಗೆಲ್ಲಬಹುದು. ನಾವು ಅಶಕ್ತರು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಯನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಲು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವನೆ.

೬. ಜೀವನ ದರ್ಶನ

ಆರೇಳು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟನಕಾರನೊಬ್ಬ ತಾನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ವಿಚಾರ ಮಾಲೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಜೀವನದರ್ಶನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯಲು ಕೇಳಿದ. ಸೂಚನೆಯೇನೋ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೇಟುಹಾಕಿದೆ ; ಯೋಚಿಸಿದಷ್ಟೂ ಮನ ಒಪ್ಪದವನಾದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ.

ನನ್ನ ಜೀವನದರ್ಶನವೇನು ? ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾನು ಅಷ್ಟು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಯೋಚನೆ ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ಇದ್ದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ ಈಚೆಗೆ ಮಾಯವಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ, ಚೀನ, ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯ ಘಟನೆಗಳು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಿ, ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿ ಖೇದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿವೆ.

ಭವಿಷ್ಯದ ರೂಪು ರೇಖೆ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ ; ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಮೂಡಿ ಕಪ್ಪಾಗಿದೆ.

ಮೂಲಧ್ಯೇಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿನ ಈ ಸಂಶಯ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟ ನನ್ನ ಕ್ರಿಯಾಸಕ್ತಿಯ ಮೊನಚನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊಂಡುಮಾಡಿತೇ ಹೊರತು ನನ್ನ ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಗುರಿಗೆ, ಗುರಿಯೊಂದರ ಹೊರತು ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು ಸ್ವಯಂಪ್ರವರ್ತಿತವಾಗಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ ಬಾಣದಂತೆ ನನ್ನ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜೀವನವನ್ನು ನಾನು ಪುನಃ ಈಗ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ನನ್ನ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಗೂ ನೈಜವಾದ್ದೋ ಅಥವಾ ಕಲ್ಪಿತವೊ ಆದ ಒಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹವೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ಜೀವನ ನಡೆಸಿದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ನಾನು ಕಂಡ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೇಸರ ಬೆಳೆದು ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನನಗಿದ್ದ ಮನೋಭಾವನೆಯೇ ಪೂರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿತು.

ಹಿಂದಿನ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಗುರಿಯೇ ಇಂದಿಗೂ ಆದರ್ಶಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಹೋದಂತೆ ಹೃದಯಕ್ಕೊಂದು ಕಾವುಕೊಟ್ಟು ದೇಹಕ್ಕೆ ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಅವುಗಳ ಥಳಥಳಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯ, ಮೆರುಗು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಅನೇಕವೇಳೆ ಅಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಜಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅಸಹ್ಯವಾದುದೆಂದರೆ ಯಾವುದನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೆವೊ ಅದನ್ನು ಅಶ್ಲೀಲಗೊಳಿಸಿ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು. ಇಂದಿನ ದುರಾಶೆಯು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಮೋಸದ ಜೀವನದಿಂದ ಮಾನವನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ವಿವೇಕಯುತವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸಂಕಟವನ್ನನುಭವಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಬೇಕೆ ? ಮಾನವಸ್ವಭಾವ ಮೂಲತಃ ಅಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟುದೆ ? ಈ ಮಧ್ಯೆ ಈಗಾಗಲಿ, ಮುಂದೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಆ ಸ್ವಭಾವವು ಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳಲೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ನಿಷ್ಫಲವಾಗಬೇಕೆ ?

ಗುರಿ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗ : ಒಂದಕ್ಕೊಂದರ ಮೇಲಿನ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ, ತಪ್ಪು ಮಾರ್ಗವು ನಮ್ಮೆದುರಿನ ಗುರಿಯನ್ನೇ ವಿಕೃತಗೊಳಿಸಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಸಹ ಒಂದ ಕ್ಕೊಂದು ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆಯೆ ? ಆದರೆ ನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗವು ಅಶಕ್ತರಿಗೆ, ಸ್ವಾರ್ಥಪರ ರಿಗೆ ಅಶಕ್ಯವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಮಾಡುವುದೇನು ? ಕ್ರಿಯಾಭ್ರಷ್ಟನಾಗುವುದು ಸೋಲನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ, ಕೆಟ್ಟುದಕ್ಕೆ ಮನಸೋತಂತೆ ; ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾಗುವುದೆಂದರೆ ಆ ಕೆಟ್ಟುದರೊಂದಿಗೆ ಯಾವುದೊ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಆ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ರಾಜಿಗೆ ಬಂದಂತೆ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಾನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದವನು ; ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಮತ್ತು ಈ ಇಪ್ಪತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸುಲಭ ಆಶಾವಾದಿತ್ವದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ನಿರಾತಂಕ ಸಂತೃಪ್ತ ಜೀವನ, ನನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಈ ಆಶಾವಾದಿತ್ವವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಲಪಡಿಸಿದವು. ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಮಾನುಷ ದರ್ಶನ ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು.

ವಿಚಾರಪರರು ಒಪ್ಪಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂದೂ, ಇಸ್ಲಾಂ, ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಅಥವ ಕ್ರಿಸ್ತಧರ್ಮ ಯಾವುದೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲ ಮೂಢ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಂತೆ ತೋರಿದವು. ಅವೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ರೀತಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಇಂದ್ರಜಾಲ, ವಿಮರ್ಶಾರಹಿತ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ಪಾರಲೌಕಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು.

ಆದರೂ ಧರ್ಮವು ಮನುಷ್ಯಸ್ವಭಾವದ ಯಾವುದೋ ಆಳವಾದ ಅನುಭವದ ಒಳಗಿನ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ ಎಂಬುದು ಸರ್ವವೇದ್ಯ. ಪ್ರಪಂಚದ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ ಆದರ್ಶಮಾದರಿಯ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಮತಾಂಧರೂ, ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವದವರೂ ನಿಷ್ಕರುಣಿಗಳೂ ಆದ ಕ್ರೂರಿಗಳಿಗೂ ಎಡೆಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮಾನವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಮೂಲ್ಯಗಳು ಇಂದು ಆಚರಣೆಗೆ ಅನುಚಿತ ಅಥವ ಅನರ್ಥಕಾರಕ ಎನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಅವು ಈಗಲೂ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ತಳಹದಿಯಾಗಿವೆ.

ಧರ್ಮವು ಮನುಷ್ಯನ ಅನುಭವಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿತು. ಅಸ್ಪಷ್ಟವೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜ್ಞಾನರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಾಮ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವುಗಳ ಸಾಧನಗಳೇ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದರೂ ಅದು ಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಂದು ವಿಸ್ತರಣ ಎಂದು ಭಾವಿಸ ಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಗೋಚರ ಜಗತ್ತು ಇರುವುದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ. ಮಹತ್ಸಾಧನೆ ಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ ವಿಜ್ಞಾನವು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆ ಕಡೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಿಳಿದುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚದೊಂದಿಗೆ ಜೀವನಗತಿ ವಿಧಾನದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರಿಯಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚದ ಭೌತಾತೀತ, ಕಲಾ ಪೂರ್ಣ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಲಿಲ್ಲವೋ ? ನಾವು ಕಂಡು, ಕೇಳಿ ಅನುಭವಿಸುವ,

ದಿಕ್ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವ ಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚ ಮಾತ್ರ ಪೂರ್ಣ ಜೀವನವಲ್ಲ. ಜೀವನವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶ ಅದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಿರವಿರಬಹುದು, ಅಥವ ಅಷ್ಟೇ ಅಸ್ಥಿರವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಯಾವ ವಿಚಾರಪರ ಮನುಷ್ಯನೂ ಈ ಅಗೋಚರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ.

ಜೀವನದ ಗುರಿ ಏನು ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನ ತಿಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಲ್ಪ ; ಅಥವಾ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಅದರ ಮೇರೆಯೂ ವಿಶಾಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅದೃಶ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅದು ಧಾಳಿಮಾಡಬಹುದು. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಮಾಡಬಹುದು ; ಅಥವ ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕುಬೀರುವ ಕೆಲವು ಕಿರುನೋಟಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬಹುದು.

ಧರ್ಮವು ಯೋಗ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ಆಕರ್ಷಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿದಾರೆ, ಮಹಾಯೋಗಿಗಳಿದಾರೆ, ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಆತ್ಮವಂಚಕರಾದ ಮೂಢರು ಎಂದು ತ್ಯಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯೋಗವೆಂದರೆ (ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ) ನನ್ನ ಮೈ ಮುಳ್ಳಾಗುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟು ನಿಟ್ಟಾದ ಮನೋನಿಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಭಾವಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗುವುದು, ಉನ್ಮಾದ ಅನುಭವಗಳ ತೆರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಜೀವಿಸುವುದು, ಅಸ್ಪಷ್ಟ, ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತ ಮೃದುಜೀವನ--ಇದು ಯೋಗ. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಈ ಅನುಭವ ನಮ್ಮ ಆಂತರಿಕ ಅಗೋಚರ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಒಳನೋಟ ತೋರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮವಂಚನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರ ಅಥವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಚಿಂತನ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗ, ವಿಚಾರವಿಮರ್ಶೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಸತ್ಯವಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ ಎಂದು ನಂಬಿ, ಆ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಆ ಚಿಂತನ, ತರ್ಕ ಮತ್ತು ವಿಚಾರವಿಮರ್ಶೆ. ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಪರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ, ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೈಹಾಕದಿರುವುದೆಂದರೆ ಈ ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವದ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿದಂತೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಇತರರಿಗಿಂತ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ಇರಬಹುದು ; ಅಥವಾ ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಹೆಚ್ಚುಕಡಮೆಯಾಗ ಬಹುದು. ಏಷ್ಯ ಯೂರೋಪುಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅಂತರ್ಮುಖ ಜೀವನವೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು

ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಅವನೂ ಸಹ ಉತ್ಕಟ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ, ಮಾನಸಿಕ ಕ್ಲೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕಡೆಗೆ, ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆ.

ನಮ್ಮಲ್ಲನೇಕರು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಯೋಚಿಸದೆ ನಮ್ಮ ತಲೆಮಾರಿನ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯಾವುದೋ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಥವ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಜೀವನದರ್ಶನವೊಂದಿದೆ. ಕೆಲವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮತಧರ್ಮದ ಭಾಗವೆಂದೂ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ನಾನು ಮನಸೋತಿಲ್ಲ. ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿಂತನೆ ನನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ರುಚಿಸದು. ಆದರೂ ಪೂರ್ವಿಕರ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಕಾಲದ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಕಡಿದಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ನನಗೂ ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಿಸ್ಮಯ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಾಂತಿ ಎಂದೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ ; ಅದರ ಮಾಯಾಜಾಲದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ನನಗೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೆ ಆಸಕ್ತಿ ; ಯಾವುದೋ ಬೇರೆ ಪ್ರಪಂಚ ಅಥವ ಭವಿಷ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮವೆಂಬುದು ಒಂದು ಇದೆಯೆ, ಸತ್ತನಂತರ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಇದೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೆಲ್ಲ ಅತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಅವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಬೆಳೆದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಕರ್ಮವಾದದಂತೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ನನ್ನ ಮೇಲೂ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂಲನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ಭೌತಿಕ ದೇಹ ನಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದ ಆತ್ಮವೊಂದಿರಬಹುದು. ಅಂತಿಮ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುವುದಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತೊಡಕುಗಳು ತೋರಿದಾಗ್ಯೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣವಾದದಿಂದ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಬದ್ಧ ಎನ್ನುವುದೂ ಸರಿ ಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದರೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಥ್ಯ ವಿರುವಂತಿದೆ.

ಆದರೆ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ಅದನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ಬೇರೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಥವ ಪ್ರಮೇಯಗಳಲ್ಲೆ ಆಗಲಿ ನಾನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ನಮಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಅಜ್ಞೇಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮೀಮಾಂಸೆ ಮಾತ್ರ. ಅವು ನನ್ನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಅದು ಸರಿ ಅಥವ ತಪ್ಪು ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದರೂ ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ಏನು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನ್ಮಾಂತರದ ಗುಟ್ಟನ್ನರಿಯುವುದು, ಭೌತಾತೀತ ಅದ್ಭುತಗಳ ಶೋಧನೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಪ್ರೇತವಾದ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೂಟಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರೇತಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂದರ್ಶನ ಮುಂತಾದವು ಗಳೆಲ್ಲ ಅವಿವೇಕ, ಉದ್ಧತಮಾರ್ಗ ಎಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನೂ ಕೀಳುಮಟ್ಟದ್ದಿರ ಬಹುದು. ಯಾವುದೋ ಮನೋವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಡುಗಡೆ ಅಥವ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯೋಣ ವೆಂದು ಬರುವ ಮೂಢರ ನಂಬುಗೆಯ ದುರುಪಯೋಗ. ಈ ಭಾವಾತೀತ ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ಮೂಲ ಸ್ವಲ್ಪವಿರಬಹುದು ಎಂದು ನಾನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿರುವ ರೀತಿಯೇ ತಪ್ಪು. ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಚೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಪ್ಪು ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಪಂಚ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಳೆಯಲಾರದ ಆಳದ ಗೂಢರಹಸ್ಯಗಳ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ನನಗೆ ಬರುತ್ತಿದೆ—ಅದರೊಂದಿಗೆ ಲೀನ ವಾಗಿ, ಅದರ ಪೂರ್ಣಾನುಭವ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು. ನಿಜವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಅರಿತಿದ್ದರೂ, ಆ ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣದ ಮಾರ್ಗವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ದಾರಿಯೊಂದೇ ಎಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಅನಿವಾರ್ಯ, ಅತ್ಯವಶ್ಯವೆನ್ನುವು ದಾದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯ ಮಿತಿ ಇರಬೇಕು.

ಗೂಢ ರಹಸ್ಯವೆಂದರೇನು ಎಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಅದನ್ನು ನಾನು ದೇವರು ಎನ್ನಲಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವರು ಎಂದರೆ ನಾನು ನಂಬದಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ದೇವರನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವಾರೋಪಣದ ರೂಪಿನಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಲಾರೆ. ಅನೇಕರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆ ರೀತಿ ಭಾವಿಸಿರುವುದು ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ದೇವರಿಗೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನಗೆ ಸಮಂಜಸ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಏಕತ್ವವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದೇನೆ. ವೇದಾಂತದ ಅದ್ವೈತದರ್ಶನ—ನಾನು ಅದರ ಆಳ ಮತ್ತು ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಹುದೂರ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಾರದು ಎಂದೂ ಅರಿತಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ವೇದಾಂತ ಮತ್ತು ಇತರ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರವೇಶಗಳು ಅನಂತದಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರಾಕಾರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಭಯೋತ್ಪಾದನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಕಂಪಿಸಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸಮರಸತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪುರಾತನ

ಭಾರತೀಯರ ಅಥವ ಗ್ರೀಕರ ಅಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವದೇವೈಕ್ಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ—ಆದರೆ ಅದರ ದೇವರು ಅಥವ ದೇವರುಗಳ ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ—ನಾನು ನಿರಾತಂಕ ವಾಗಿ ವಿರಮಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ತರ್ಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೃಢಪಡಿಸುವುದು ನನಗೆ ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೈತಿಕ ಕಟ್ಟು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ನನ್ನ ದೃಢನಂಬಿಕೆ. ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿರೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುವುದು ನನಗೆ ಸಮ್ಮತವಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವರಿಂದಾಗಿ ರುವ ಮಹದುಪಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಒತ್ತಾಯವೇ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಈ ಭಾವನೆ ಹೊಸತೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ನೈತಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು ನಿಜವಾಗಿ ಹೊಸತು. ಅದು ತುಂಬ ಕಷ್ಟವೇನೋ ನಿಜ ; ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶಃ ಗುರಿ ಮತ್ತು ದಾರಿಗಳೆರ ಡನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ನಿಜವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪೂರ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಸೇರಿವೆ. ಗುರಿ ಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ದಾರಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕೊಡದ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದಾರಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ, ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಬೀರಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಲೆನಿನ್‌ನ್ನು ಕುರಿತ ಅಭ್ಯಾಸ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು ; ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಸ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವಿಕಸನದ ಸನಾತನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಕ್ರಮವಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಭವಿಷ್ಯದ ಮುಸುಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು. ಸೋವಿಯೆಟ್ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಧನೆಗಳೂ ಅಸಾಧ್ಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಲ್ಲಿನ ಒಂದೊಂದು ಘಟನೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಥವ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದೈನಂದಿನದ ಅಧಿಕಾರದ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಅಥವ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾನವ ಸೌಖ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ವೇಗದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಕ್ರತೆಯೂ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಸೋವಿಯೆಟ್ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಮಾನವ ಸಮಾಜ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆ ಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ, ಅದು ಅಳಿಸಲಾಗದ ನಿತ್ಯ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ನಂದಾದೀವಿಗೆ ಯೊಂದನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿದೆ ; ಇಡೀ ವಿಶ್ವವೇ ಬಯಸುವ ಹೊಸ ನಾಗರಿಕತೆಯ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾನೊಬ್ಬ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಾದಿ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಸಮಾಜದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತೀರ ಅತಿಯಾದ ಸೈನಿಕ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾರೆ. ಆದರೂ ಒಂದು ಜಟಿಲ ವಾದ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಿತಿ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಿಜವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ದಾರಿ, ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಅಂಥ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಮಿತಿಯಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹಿತದಿಂದ ಕಿರಿದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮಿತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬರಬಹುದು.

ಮಾರ್ಕ್ಸನ ದರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ನಾನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದೆ : ಅದರ ಏಕತ್ವವಾದ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಅದ್ವೈತಭಾವ, ವಸ್ತುವಿನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ, ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಅತಿಕ್ರಮಣ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾರಣ, ಪ್ರಮೇಯ, ವಿರೋಧ ಪ್ರಮೇಯ, ಸಂಕೀರ್ಣ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ನಿರಂತರ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ಪೂರ್ಣತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಸಂಶಯಗಳೂ ಅದರಿಂದ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎಂತೊ ಏನೊ ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ವೇದಾಂತ ದೃಷ್ಟಿಯಂತಿರುವ ಒಂದು ಭಾವನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯಲು ಆರಂಭಿಸಿತು ; ಅದು ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಸ್ತುವಿನ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರವಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಮೀರಿದ ಯಾವುದೋ ವಿಷಯ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ನೈತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಇತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬೆಳೆದಂತೆ, ನಾಗರಿಕತೆ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡೆ. ಆಯಾ ಯುಗದ ಮಾನಸಿಕ ಹವಾಮಾನದಂತೆ ಯುಗದ ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿ. ಆದರೂ ಆ ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾಗ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಿಂತ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿತ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಇವೆ. ಕಮ್ಯೂನಿಸಂ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಮೂಲಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಥವ ತತ್ವಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಯೆಗೂ ಕಂಡುಬಂದ ವಿಚ್ಛೇದವೂ ನನಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ನಾನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರವಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಟುಕದ ಆ ಮೂಲ 'ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಚಿಸುವ ಬದಲು, ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಷಯದ ಕಡೆಗೆ ನೆಟ್ಟು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಸಂಕುಚಿತವೆಂದು ತೋರುವ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನು, ಹೇಗೆ, ಎಂದು ಯೋಚಿಸುವುದೇ ನನಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಅಂತಿಮ ಸತ್ಯ ಏನೇ ಆಗಿರಲಿ, ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೊ, ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೊ ಅದು ನಮಗೆ ಎಟುಕಲಿ, ಎಟುಕದಿರಲಿ ಮಾನವ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು— ಆ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಥವ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿರಬಹುದು—ಮತ್ತು

ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾನವ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಉನ್ನತಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಪಾರ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಾದರೂ, ಈಗಲೂ ಸಹ, ವಿಶ್ವದ ಒಳಗುಟ್ಟಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರು ವಿಶ್ವದ ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ದೂರರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ವಿಫಲರಾದಾಗ ನಿರಾಶರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ತವ್ಯವಿಮುಖತೆಯಲ್ಲೋ, ಅಲ್ಪವಿಷಯ ಗಳಲ್ಲೋ, ಅಥವ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಅಂಧಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೋಷಗಳಿಗೆ, ಪಾಪಕರ್ಮದ ಫಲ, ವ್ಯತ್ಯಾಸಪಡಿಸಲಾಗದ ಸ್ವಭಾವ ಗುಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ನಿರುಪಾಧಿಕಕರ್ಮವಿಶೇಷ ಎಂದು ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣವಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಹ ಮಾಡದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ವಿಚಾರಶೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ, ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ವಲ್ಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ದುರಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸರೆ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನರೀತಿಯ ಯೋಚನೆ ಸಹ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ದೂರ ಕೊಂಡೊಯ್ಯ ಲಾರದೆಂಬುದೂ ನಿಜ. ವಿಷಯದ ಪರಿಣಾಮ ಮತ್ತು ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುವಿನ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ, ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಅದರ ತಪ್ಪುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಗಳಾದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅಪಾರ ವೈಶಾಲ್ಯದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸತ್ಯದ ಕಡೆ ತಡವರಿಸಿ ಹೋಗಲೆತ್ನಿಸಬಹುದು.

ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಈ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಂಡುದರಿಂದ ಮಾರ್ಕ್ಸನ ವಾದವು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಂತೆ ನನಗೆ ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಆ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದರೂ ಸಹ ಅದರಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಪರಿಣಾಮಗಳು, ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಮಾರ್ಕ್ಸನ ಸಮಾಜಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವರಣೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಿ. ಆದರೂ ಆತನ ಮರುಗಳಿಗೆಯ ಭವಿಷ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ಬಹಳ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಲೆನಿನ್ ಮಾರ್ಕ್ಸನ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಕೆಲವು ಅನಂತರದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಫ್ಯಾಸಿಸಂ, ನಾಜಿಸಂ ವಿಶೇಷ

ಘಟನೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಭೂತ ವಾದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಸಾಧ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಪಾರ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಯೋಜನೆ ಇವು ಪ್ರಪಂಚದ ರೂಪವನ್ನೇ ವಿದ್ಯುದ್ವೇಗದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ; ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತಿವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮತಾವಾದದ ಮೂಲತತ್ವಗಳನ್ನು ನಾನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ, ಅದರ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಾದ ವಾದವಿವಾದಗಳ ಗೋಜಿಗೆ ನಾನು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಉಪಯೋಗ ಕಾಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳ ಮತ್ತು ನಿಂದೆಯಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಡಿಯದ ಸಮತಾವಾದಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನಗೆ ಕೋಪ. ಜೀವನ ಬಹಳ ಜಟಿಲ ವಾದದ್ದು, ಇಂದು ಅದು ನಮಗೆ ಹಸ್ತಗತವಾಗಿರುವ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಚೌಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತವಾಗಿತ್ತೆನ್ನುವದು ತೀರ ತರ್ಕಶೂನ್ಯವಾದದ್ದು.

ನನಗೆ ನಿಜವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆ, ಸಮರಸ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಜನಸಮುದಾಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಂಬಂಧಗಳ ಸಮೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಜೀವನದ ಯೋಗ್ಯ ಸಮತೂಕದ ಸಮಸ್ಯೆ, ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಸತತ ಸಾಹಸದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದ ರೀತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅವಲೋಕನ, ನಿಖರವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕ ತರ್ಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಈ ಮಾರ್ಗ ನಮ್ಮ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣೀಯವಿರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಲೆ, ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವಗಳು ಬೇರೆ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವು, ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ ವರ್ಗದಿಂದ ನುಸುಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನರಿಯಲು ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸದಿರೋಣ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಹ ಅವು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನಿಲವು ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರದ ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದ ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಅನುಷ್ಠಾನದ ಒರೆಗೆ ಸಿಲುಕುವ ನಿಖರವಾದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರಬೇಕು; ಮತ್ತು ಜೀವನದ ದೈನಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡದ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ದೂರವಾದ ಭಾವನಾ ಸಮುದ್ರದ ಅಲೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಇರಬೇಕು. ಸಜೀವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕು.

ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು ಅವರವರ ಕಾಲದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳಾ ದಂತೆ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ನಾವೂ ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಸೆರೆಯಾಳು ಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ನಮಗಿಂತ ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣ, ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಗವೇ ಸರಿ ಎಂದು ನಾವೂ ಮೋಸಹೋಗಬಹುದು. ಆ ಸೆರೆ ಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಥವ ಅದು ಒಂದು ಭ್ರಮೆಯಾದರೆ ಆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆದರೂ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಆಗದಷ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿವರ್ತನಗೊಳಿಸಿದೆ ಎಂದು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ ಮತ್ತು ಇದುವರೆಗೆ ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಅಗೋಚರ, ಅಜ್ಞೇಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆವೊ ಅದರ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಮುನ್ನೋಟದ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಕರ್ಮದ ಸಾಧನೆಗಳು ಸ್ವತಸ್ಸಿದ್ಧವಿವೆ ; ಅಭಾವದ ಆರ್ಥಿಕಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೂ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ ; ಇದುವರೆಗೂ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆ ಗಳ ಮೇಲಿನ ವಿಜ್ಞಾನದ ದಾಳಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ದೇಶ-ಕಾಲ ಮತ್ತು ಕ್ವಾನ್‌ಟಂ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ವಾಸ್ತವಿಕಪ್ರಪಂಚದ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಿದೆ. ವಸ್ತುಸ್ವಭಾವ, ಅಣುರಚನೆ, ಮೂಲಭೂತ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಬೆಳಕು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿವರ್ತನ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮಾನವನ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೊಯ್ದಿವೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ತನ್ನಿಂದ ದೂರವಾದ ಒಂದು ಭಿನ್ನ ವಸ್ತು ಎಂದು ಈಗ ಮನುಷ್ಯ ಭಾವಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಲಯಬದ್ಧ ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಈ ವಿಚಾರ ವಿಪ್ಲವದಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಇನ್ನೊಂದು ನೂತನ ಪ್ರಪಂಚದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಭಿನ್ನವಾದ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇದರಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಇದರಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಒಂದು ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು, ಉದಾ: ಬರ್ಟ್ರಂಡ್ ರಸ್ಸೆಲ್, 'ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ತಾತ್ವಿಕರು ಪಾರ್ಮನಿಡೀಸ್ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಪಂಚ ಅಖಂಡ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನ

ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಶುದ್ಧ ಅವಿವೇಕ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಥವ 'ಮನುಷ್ಯ ತಾನು ಸಾಧಿಸುವ ಪರಿಣಾಮವೇನು ಎಂದ ಪೂರ್ವದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣಗಳ ಫಲ ; ಅವನ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಆಶೆ, ಭಯ, ಪ್ರೇಮ, ನಂಬುಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಣುಗಳ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣದ ಫಲ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಒಂದು ಏಕತ್ವವಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. "ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಒಂದೇ ಮೂಲವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆಗಿರತಕ್ಕವು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಆಲೋಚನೆಯಷ್ಟೆ ಪುರಾತನ ವಾದುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಬುಡವಿಲ್ಲದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಥವ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಅಭಿಲಾಷೆ ಎಂದಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವೂ, ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ಸಾಕ್ಷ್ಯದ ಆಧಾರವುಳ್ಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ತತ್ವ ಎಂದು ನೋಡಲು ಶಕ್ತವಾದ ತಲೆಮಾರೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದು ನಮ್ಮದು" ಎಂದು ಕಾರ್ಲ್ ಕೆ ಡ್ಯಾರೊ* ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪ್‌ಗಳ ಈ ನಂಬಿಕೆ ಬಹು ಪುರಾತನವಾದುದಾದರೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ತಳಹದಿಯಾದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳ ಹೋಲಿಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಮೂಲವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆದುದು, ಆ ಮೂಲ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪ ಸದಾ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯ ಮೊತ್ತ ಎಂದೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಆ ತತ್ವಗಳು : ಅಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುವಿವರಣೆಯನ್ನು ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಬೇಕು. ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಾಗುವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ವಿವರಣೆಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಜೀವನಗಳು ಅಥವ ಅಸ್ತಿತ್ವಗಳು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶ್ವವು ಸ್ವಯಂವಿಕಸಿತ.

ಈ ಅವ್ಯಕ್ತಮೀಮಾಂಸೆ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ತನ್ನದೇ ಆದ ನಿಖರವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಯೋಗಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗೊತ್ತಾದ ಜ್ಞಾನದ ಮೇರೆಯನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸುತ್ತ, ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತ ನೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ರಹಸ್ಯಗಳ ಭೇದನ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಅವು ಹಸ್ತಗತವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ವಿಜ್ಞಾನ ತನ್ನ ನಿಯೋಜಿತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ಪಯಣ ಅಂತ್ಯವರಿಯದ್ದು. ಸಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ 'ಏಕೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು 'ಹೇಗೆ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯು ತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಂತೆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ 'ಏಕೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಹತ್ತಿರವಾದರೂ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಯನ್ನು ನಾವು ದಾಟಲಾರೆವು. ರಹಸ್ಯ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದಿದರೂ, ಜೀವನ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಬೀಳದ, ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿ, ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟಗಳ ರಂಗವಾಗಿ, ಗುಣಾವಗುಣಗಳ ಕಂತೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆಯೇ, ಇತರರ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ದುರಾಶೆಗೊಳಗಾದ ದುಷ್ಟ, ಸ್ವಾರ್ಥಪರ ಮನುಷ್ಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಭೀಕರ ವಿನಾಶಕಾರಕ ಪರಿಕರಣಗಳ ಮತ್ತು ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರೀ ಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಶಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಯುದ್ಧದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಆತ್ಮದ ಆಂತರಿಕ ಹೋರಾಟ ವಿದೆ.

ಮಾನವನ ಈ ಆತ್ಮ ಎಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯ ಯುಗಾಂತರದಿಂದ ಒಂದು ಆದರ್ಶಕ್ಕಾಗಿ, ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ, ತನ್ನ ದೇಶ ಮತ್ತು ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ, ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ತನ್ನ ಜೀವವನ್ನೆ ಬಲಿದಾನಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಆದರ್ಶ ಬೇರೆಯಾಗಬಹುದು, ಆದರೆ ಆ ಆತ್ಮಯಜ್ಞದ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಾನವನ ಲೋಪಗಳು ಕ್ಷಮಾರ್ಹ ಮತ್ತು ಅವನಿಗಾಗಿ ನಿರಾಸೆಗೊಳ್ಳುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನಾಹುತದ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದರೂ ತನ್ನ ಘನತೆ ಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ತಾನು ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗಳ ಆಟದ ಬೊಂಬೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅನಂತ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಧೂಳಿನ ಕಣವಾಗಿದ್ದರೂ, ಭೌತಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅಣಕಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೆಟ್ಟಲಾದ ತನ್ನ ಮನಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಜೈಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ದೇವರುಗಳು ಯಾರೇ ಇರಲಿ, ಮನುಷ್ಯ ನಲ್ಲಿ ಪೈಶಾಚಿಕ ಅಂಶವೊಂದಿರುವಂತೆ ಅವನಲ್ಲಿ ದೈವಾಂಶವೂ ಇದೆ.

ಭವಿಷ್ಯ ಕತ್ತಲುಗವಿದಿದೆ, ಅನಿಶ್ಚಿತವಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಕಾಣಬಹುದು. ಎಷ್ಟೋ ಗಂಡಾಂತರಗಳಿಂದ ಪಾರಾದ ಮನುಷ್ಯ ಆತ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭದ್ರವಾಗಿ ಕಾಲೂರಿ ನಡೆಯಲೂಬಹುದು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಸಂಕಟವಿದ್ದರೂ ಸಂತೋಷವಿದೆ, ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟು

ಕೊಂಡು, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮನಮೋಹಕ ವನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಸದಾ ವಿಹರಿಸಲೂಬಹುದು.

ಮನುಜ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಿನ್ನೇನು, ಸುಂದರ ಮಹಿಮೆಯ ಉನ್ನತ ಕರುಣೆಯ ದೈವ ಸಹಾಯವು ತಾನಿನ್ನೇನು, ನಿಲ್ಲುವುದು ಭಯದಿಂ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ, ಕಾಯ್ದುದು ಜೀವಿಪುದು ;

ದ್ವೇಷವನು ಮೀರಿ ಅಭಯ ಹಸ್ತವನೆತ್ತಿ ಹಿಡಿವುದು :
ಒಲುಮೆಯ ಬಾಳ್ವೆಯೆ ಚಿರ ಸೌಂದರ್ಯವದೆಂದು ;
ವಿವೇಕವೆಂಬುದು ತಾನಿನ್ನೇನು ?

ಯುರಿಪಿಡೀಸನ 'ಬ್ಯಾಕಿ'ಯ ಮೇಳಗೀತ

೭. ಗತಕಾಲದ ಹೊರೆ

ನನ್ನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ತಿಂಗಳೂ ಕಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಚಂದ್ರನು ಏರುತ್ತ ಇಳಿಯುತ್ತ ಎರಡು ವರ್ಷವೂ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಜ್ಞಾಪಕ ಕೊಡಲು ಇನ್ನೊಂದು ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ನಾಲ್ಕು ಜನ್ಮದಿನಗಳು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲೇ ಕಳೆದಿವೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ; ಇನ್ನೂ ನನ್ನ ಅನೇಕ ಹಿಂದಿನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದವು ಎಷ್ಟಾಗಿವೆಯೋ ಲೆಕ್ಕವೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡವೆಂಬ ಸಂಕೋಚ. ನಾನು ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಈಗಲೂ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆಂದು ನನ್ನ ಅನೇಕ ಜನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಊಹಿಸಿದರು. ಅದು ಒಂದು ಎರಡನೆಯ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ಆದರೂ ನಾನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಬರೆದೊಗೆಯಲು ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಬರೆಯುವುದೇನೋ ಸುಲಭವಿತ್ತು, ಆದರೆ ಏನಾದರೂ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ನಾನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಕೊಳೆಯುತ್ತ ಕುಳಿತು ಪ್ರಪಂಚವೇ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಹೋದರೂ ಹಳೆತಾಗದ ಬರವಣಿಗೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯ. ನಾನು ಬರೆಯುವುದು ಇಂದು ನಾಳೆಗಳಿಗಲ್ಲ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಹುದೂರದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿಗೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾರಿಗೆ ಬರೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಿ? ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾನು ಬರೆಯುವುದು ಬೆಳಕನ್ನೇ ಕಾಣದಿರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಗಿದ ಯುದ್ಧದ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ನಾನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುವ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮಹದ್ವಿಪ್ಲವಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವೇ ಒಂದು ರಂಗಭೂಮಿಯಾಗಬಹುದು ಮತ್ತು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಹುಟ್ಟಬಹುದು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ನಾವು ಪಾರಾದರೂ, ಇಂದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಸತ್ತು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆದ್ದ ಒಂದು ಭವಿಷ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರೆಯುವುದಂತೂ ಅತಿ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸ. ಈ ಪ್ರಪಂಚ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ, ಮಹತ್ಪ್ರಮಾಣದ ಯುದ್ಧ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾರೆ. ಅದು ಆರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೆ, ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆ ಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೋ ಕೆಟ್ಟದ್ದಕ್ಕೋ ಒಂದು ನೂತನ ಪ್ರಪಂಚ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮುಂಬರಿವು ನನಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾದರೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಗತಕಾಲದ ವಿಷಯದ ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಏನು ಬೆಲೆ ?

ಈ ಎಲ್ಲ ಯೋಚನೆಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಾಢಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದೂ ಕಷ್ಟವಿತ್ತು.

ಆರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದ ಡೆಹ್ರಡೂನ್ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಳೆಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ೧೯೪೧ನೇ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಿಂದ ೧೯೪೧ನೇ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ವರೆಗೆ ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿದಾಗಲೂ ಇದೇ ತೊಂದರೆ, ಯೋಚನೆಗಳು ತೋರಿದ್ದವು. ಹತ್ತು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನೆಲವನ್ನಗೆದು ಹೂತೋಟ ಬೆಳೆಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಆಗಾಗ ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದೂ ಬರೆದೆ. ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯ ಅನುಬಂಧವಾಗಿರ ಬೇಕೆಂದು ಬರೆದೆ. ಕೆಲವು ದಿನ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬಹುವೇಗದಿಂದ ಬರೆದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಮುಗಿಯುವುದರ ಒಳಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯುವ ಅತಿಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ನಾನು ಅದನ್ನು ಮುಗಿಸದಿದ್ದುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಪ್ರಕಟನಕಾರ ನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಈಗ ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ಅಲ್ಪ ಬೆಲೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ ; ಎಷ್ಟು ಸ್ವಾರಸ್ಯ ವಿಲ್ಲದ್ದು, ಹಳಸಿದ್ದು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಬೆಲೆಯೂ ಹೋಗಿದೆ. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯ ಸ್ಫೋಟನದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹೂತುಹೋದ ಮರೆತ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈಗ ನನಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವುದು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವಗಳು, ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಅಪಾರ ವೈವಿಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಏಕತೆ ಯುಳ್ಳ ಇಂಡಿಯದ ಜನಕೋಟಿಯ ಜನಸಮುದಾಯಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯ, ಕೆಲವು ಮನೋಸಾಹಸಗಳು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜಯ ದೊರೆತಾಗ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಬಂದ ದುಃಖ, ಸಮಾಧಾನ, ಸಂತೋಷಗಳು,

ಕಾರ್ಯಸಮಯದ ಒಂದು ಉಲ್ಲಾಸ, ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಬರೆಯಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಆಂತರಿಕ ಜೀವನ, ಭಾವನೆಗಳು, ಯೋಚನೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗದ ಅಥವ ತಿಳಿಸಬಾರದ ಒಂದು ಆತ್ಮೀಯತೆ ಇದೆ. ಆದರೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಥವ ವ್ಯಕ್ತಿರಹಿತ ಅನುಭವಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಗಾಧ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿ, ತಿದ್ದುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಜೀವನ, ದೇಶ ಮತ್ತು ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಆತನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಇತರ ಸೆರೆಮನೆಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಮದ್‌ನಗರದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ತೋಟದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿ ಸೂರ್ಯನ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದಾಗಲೂ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯುತ್ತ, ಹೂಗಿಡಗಳಿಗೆ ಪಾತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ದಿನವೂ ಅನೇಕ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ನೆಲ ಬಹು ಬಿರುಸಾಗಿತ್ತು, ಕಲ್ಲು, ಹಿಂದಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಹಾಳು ಗೋಡೆಗಳು, ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಕಾರಣ ಇದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಯುದ್ಧಗಳ, ಅರಮನೆಯ ಒಳಸಂಚುಗಳ ಬೀಡು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಇತಿಹಾಸ ಬಹಳ ಹಳೆಯದಲ್ಲ. ಅಥವ ವಿಶಾಲ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ ದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನಾರೂ ಮರೆಯು ವಂತಿಲ್ಲ . ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀ ಚಾಂದ್‌ಬೀಬಿಯ ಧೈರ್ಯ. ಕೈಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದು, ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಅಕ್ಬರನ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಾಕೆ. ಆಕೆಯ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವನೇ ಒಬ್ಬ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದ.

ಈ ದುರದೃಷ್ಟ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಗೆಯುತ್ತ, ಹಳೆಯ ಗೋಡೆಯ ಭಾಗಗಳು, ಅರಮನೆಗಳ ಮುರುಕು ಗೋಪುರಗಳು ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತದ್ದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಆಳವಾದ ಅಗೆತ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಬೀಳದ ಕಾರಣ, ಬಹಳ ಕೆಳಗೆ ಅಗೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ರೀತಿ ಅಗೆಯಲು ಸಾಧನಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಲ ಒಂದು ಗೋಡೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಸೊಗಸಾದ ಕಮಲವು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲುಚೌಕಟ್ಟಿರ ಬಹುದು.

ಡೆಹ್ರಡೂನ್ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದುರದೃಷ್ಟ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ನನ್ನ ಸಣ್ಣ ಹಿತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಅಗೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾವುದೋ ಕಾಲದ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಅವಶೇಷ ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ನೆಲಮಟ್ಟದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಳದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪುರಾತನ ಗುಡ್ಡೆಗಳು ಸಿಕ್ಕವು. ಎಲ್ಲರೂ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದೆವು. ಮೂವತ್ತು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ವಧಾಸ್ಥಾನದ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲಿಗೆ ಏರಿಸುವುದನ್ನು

ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹಳೆಯ ಗಲ್ಲಿನ ಮರವನ್ನು ಗುರುತಿಲ್ಲದಂತೆ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದಿದ್ದರು. ನಾವು ಅದರ ತಳಪಾಯ ವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಹೊರಗೆಡವಿದ್ದೆವು. ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ್ದ ನನ್ನ ಜೊತೆಯವರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಅಪಶಕುನ ಹೋಯಿತೆಂದು ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡರು.

ಈಗ ನನ್ನ ಗುದ್ದಲಿಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಲೇಖನಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಗ ನಾನು ಬರೆಯುವುದು ಸಹ ಡೆಹರಡೂರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಬರೆದ ನನ್ನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಗತಿಯನ್ನೇ ಕಾಣ ಬಹುದು. ಕಾರ್ಯತಃ ಅನುಭವಿಸಲು ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಪ್ರಸಕ್ತ ವಿಷಯ ಬರೆಯಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲದ ಕಾರ್ಯಾವಶ್ಯಕತೆಯೇ ನನಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಹಿಡಿಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಆಗ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲೆ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಇಂದಿನ ಕೋಲಾಹಲ ವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲಾಗದ ಅಥವ ನನ್ನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದ ಯಾವುದೋ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಛಾಯೆಯಂತಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಾನು ಪ್ರಸಕ್ತ ವಿಷಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆ. ಆದರೂ ಭೂತಕಾಲದ ನಿಶ್ಚಲ ಶಿಲಾಮೌನದಂತೆ ಗತವಿಷಯವೂ ಅಲ್ಲ.

ನಾನೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾದಿಯ ವೇಷ ತಾಳಿ ಭವಿಷ್ಯ ವಿಷಯ ಬರೆಯಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಆ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅದರ ಮೇಲ್ಮುಸುಕನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ನನ್ನದೇ ಆದ ಉಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ನಿರರ್ಥಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ; ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯವು ಅನಿಶ್ಚಿತ, ಅಜ್ಞೇಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಪುನಃ ನಮ್ಮ ಆಶೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಪಾಲುಮಾಡಿ, ಮಾನವಕುಲದ ಕನಸುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಡೆದುಹಾಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆಯಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಉಳಿದಿದೆ ಗತಕಾಲ : ಇತಿಹಾಸಕಾರನಂತೆ ಪಂಡಿತನಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳ ವಿಷಯ ಪ್ರೌಢರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾರೆ. ಆ ಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ, ಶಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಲಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆ ಬಗೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಾಗ ಗತಕಾಲವು ನನ್ನನ್ನು ಅದುಮುತ್ತದೆ ; ಅದರ ಕಾವಿನಿಂದ ನನ್ನ ರಕ್ತವೂ ಕುದಿಯುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಅದು ಸಜೀವ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗದೆ ಹೋದರೆ, ಗತಕಾಲ ಬೇಡದ ಜೀವಶೂನ್ಯ ಬರಡು ಮಾಗಿಯ ಕಾಲ. ಹಿಂದೆ ನಾನು ಬರೆದಂತೆ, ನನ್ನ ಇಂದಿನ ಆಲೋಚನೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿ ಕೊಂಡು ಮಾತ್ರ ಬರೆಯಬಲ್ಲೆ. ಆ ರೀತಿ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯುವುದರಿಂದ, ಗೈಟೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ಹೇಳಿರು ವಂತೆ, ಹಿಂದಿನ ತೂಕ ಮತ್ತು ಹೊರೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಗುರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ

ವಿಭಜನೆಯಂತೆ, ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದಲು ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಅಥವಾ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೇ ಅನ್ವಯಿಸಿದಂತೆ.

ಗತಕಾಲದ ಹೊರೆ, ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದು ಎರಡರದೂ, ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಸಹಿಸಲಸಾಧ್ಯ ; ಅದರಲ್ಲೂ ಇಂಡಿಯ ಚೀನ ದೇಶಗಳಂತೆ ಬಹು ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಮ್ಮಂಥವರಿ ಗಂತೂ ಉಸಿರನ್ನೇ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ನೀಷೆ ಹೇಳುವಂತೆ "ಶತಮಾನಗಳ ವಿವೇಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಮೌಢ್ಯ ಸಹ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. ವಾರಸುದಾರನಾಗುವುದು ಅಪಾಯಕರ."

ನನ್ನ ಆಸ್ತಿ ಏನು ? ನಾನು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ವಾರಸುದಾರ ? ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಮಾನವಕುಲದ ಸಾಧನ ಸರ್ವಸ್ವಕ್ಕೆ, ಅದರ ಯೋಚನಾಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ, ಅನುಭವಗಳಿಗೆ, ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ, ಸುಖಗಳಿಗೆ, ಜಯಘೋಷಗಳಿಗೆ, ಕಹಿ ಸೋಲಿನ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಬಹುದೂರದ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಾನವನ ಅದ್ಭುತ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ನಾನು ವಾರಸುದಾರ. ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯ ರಂತೆ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಕ್ಕೆ. ಆದರೆ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ನಮಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸ್ತಿಯಿದೆ. ನಮ್ಮದು ಮಾತ್ರ ಎಂದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೂ ಅನ್ಯವಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದು, ಆದರೆ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ನಮ್ಮ ಎಲುಬು, ರಕ್ತ ಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು, ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಇರವು ಮುಂದಿನ ನಿಲುವಿಗೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು.

ಈ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಸ್ತಿಯ ಯೋಚನೆ, ಮತ್ತು ಪ್ರಸಕ್ತಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಅನ್ವಯ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆಯ ಕಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜಟಿಲತೆ ನಮಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರೂ ಅದರ ಮೇಲ್ಮುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಬಹುದಾದರೂ ಈಗ ನಾನು ಬರೆಯಬೇಕೆನ್ನು ವುದು ಅದೇ ವಿಷಯ. ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಾನು ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಲಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯೋಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಹಂತಕ್ಕೆ ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ನನಗಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನ್ಯಾಯ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲೆ.

ನನ್ನ ವಿಷಯ ಪ್ರವೇಶ ಯಾವಾಗಲೂ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆ ಯೋಚನೆ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು, ಹೇಗೆ ರೂಪತಾಳಿತು ; ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು, ಮತ್ತು ನನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿತು ಎಂದು. ಸ್ಥೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸಂಬಂಧಪಡದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ಬೇರೆ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟು ಈ ಪೂರ್ಣ ಸಮಸ್ಯೆಯ ನನ್ನ ಪ್ರವೇಶದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಕೆಲವು ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ

ಅನುಭವಗಳಿವೆ. ದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ಜನಗಳ ಮೇಲಿನ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿವೆ ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರ ಪರಿಚಯ ಸ್ವತಃ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಅವರು ನಮಗೆ ಪರಕೀಯರು ನಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ತಪ್ಪು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು.

ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿಷಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳನೇಕವಿವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಫಲವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸ್ವದೇಶೀಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಥವ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಿಶ್ರ ಚಿತ್ರ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಜೀವಂತವಾಗಿ, ನನ್ನಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಜೀವನದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದಿನ ಎಂದೋ ಓದಿದ ಯಾವುದೋ ಕಥೆಯಂತಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತ ನಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ಸವಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹದ ನೆನಪುಗಳು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿವೆ. ಇಂಡಿಯದ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪುರುಷರು, ಮಕ್ಕಳು ಗುಂಪುಕಟ್ಟಿ ನನ್ನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಹಸ್ರಾರು ಕಣ್ಣುಗಳ ನೋಟದ ಹಿಂದೆ ಏನಿದೆ ಎಂದು ಅಳೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಜನಸ್ತೋಮದ ಚಿತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ.

ಕೇವಲ ಒಂದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಚಿತ್ರದಿಂದ ನಾನು ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಬರೆದ ಕಾಲದ ನಂತರದ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನೋಭಾವನೆ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಛಾಯೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೂ ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಆತ್ಮಕಥೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಯುದ್ಧ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಭೀಕರ ವಿಪ್ಲವ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತಿರು ವಾಗ, ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನಿಸ್ತೇಜನಾಗಿ ಬಂದಿಯಾಗಿ ಅಹಮದ್ ನಗರ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಅನೇಕ ಮಹದಾಸೆಗಳ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯಗಳ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನೋಡುವಂತೆ ಈ ಯುದ್ಧವೂ ಒಂದು ಅಮಾನುಷ ಘಟನೆ, ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಳಯ, ಒಂದು ಭೂಕಂಪ, ಪ್ರವಾಹದ ಅನಾಹುತ ಎಂದು ನೋಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವು ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಶೇಷ ನೋವು, ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ನನಗೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗ

ಯಾವುದೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪೈಶಾಚಿಕ ವಿನಾಶಕಾರಕ ವೃತ್ತಿಯ ಬೃಹದ್ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಕಟಗಳು ಮತ್ತು ನಾನು ತೃಣಮಾತ್ರರಾಗುತ್ತೇವೆ.

೧೯೪೨ನೇ ಆಗಸ್ಟ್ ಎಂಟನೇ ದಿನದ ಭಯಂಕರ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳಿದ "ಪ್ರಪಂಚದ ಕಣ್ಣು ಇಂದು ರಕ್ತರಂಜಿತವಿದ್ದರೂ ನಾವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ, ಸಮಾಧಾನಯುಕ್ತ ಕಣ್ಣು ಗಳಿಂದ ನೇರ ನೋಡಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೨

ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್ : ಲಾಸೇನ್

೧. ಕಮಲ

ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಕಾಹಿಲೆ ವಿಷಮಿಸಿದೆ ಎಂದು ವರ್ತಮಾನ ಬಂದ ಕಾರಣ ೧೯೩೫ನೇ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಆಲ್ಮೋರ ಬೆಟ್ಟದ ಬಂದಿಖಾನೆಯಿಂದ ನನಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಯಿತು. ಆಕೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಬ್ಲಾಕ್ ಫಾರಸ್ಟಿನ ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿ ಮಾರನೆ ದಿನವೇ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಸೇರಿ ಅದೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೇ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ಕರಾಚಿ, ಬಾಗ್ದಾದ್ ಮೂಲಕ ಕೈರೋ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿ, ಸಮುದ್ರ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಿಂದ ಬ್ರಿಂಡ್ಸಿಗೆ ತಲುಪಿದೆ. ಬ್ರಿಂಡ್ಸಿಯಿಂದ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಬಾಸ್ಲೆ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಆಲ್ಮೋರ ಜೈಲಿನಿಂದ ಹೊರಟು ಐದು ದಿನಗಳ ನಂತರ, ಅಲಹಾಬಾದ್‌ನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಒಂಬತ್ತನೆ ಸಂಜೆ ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್ ಮುಟ್ಟಿದೆ.

ಕಮಲಳನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಾಗ ಆಕೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಹಳೆಯ ಧೈರ್ಯದ ಮುಗುಳ್ನಗೆ ; ಆದರೆ ಬಹಳ ನಿಶ್ಶಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಳು, ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡಲು ಬಹಳ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾನು ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು. ಏನೊ, ಮಾರನೇ ದಿನ ಮತ್ತು ಅನಂತರವೂ ಆಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ವಿಷಮತೆ ಇನ್ನೂ ಇದ್ದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆಕೆಯ ಜೀವವನ್ನೇ ಹೀರಿತು. ಅವಳ ಸಾವು ಸಮೀಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸದೆ ಗುಣಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ, ಈ ವಿಷಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಳೆದರೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದೆ. ಡಾಕ್ಟರುಗಳು—ಅವರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗೆ—ಭಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭರವಸೆ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಸದ್ಯದ ಗಂಡಾಂತರವೇನೋ ಕಳೆದಂತೆ ಕಂಡಿತು : ಆಕೆಯೂ ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಮಿತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು, ಸ್ವಲ್ಪ ಆಯಾಸ ಕಂಡೊಡನೆ ನಾನೇ ಮಾತು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಪರ್ಲ್‌ಬಕ್‌ಳ 'ದಿ ಗುಡ್ ಅರ್ತ್' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಜ್ಞಾಪಕ. ಇದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಆದರೂ ಓದು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಊರೊಳಗಿನ ನನ್ನ ಹೋಟೆಲಿನಿಂದ ಆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹಕ್ಕೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವಳೊಡನೆ ಕೆಲವು ಗಂಟೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಕೆಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯಗಳು ಅನೇಕ ವಿದ್ದವು, ಆದರೂ ನಾನೇ ಬಾಯಿಬಿಗಿಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಹಳೆಯ ದಿನಗಳು, ಹಿಂದಿನ ನೆನಪುಗಳು, ನಮ್ಮಿರ್ವರ ಆಪ್ತರು, ಕೆಲವು ಸಾರಿ ವಿಚಾರಮಗ್ನರಾಗಿ ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯ, ನಾವು ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದಿರುವ ಕೆಲಸ ಇವುಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅವಳು ವಿಷಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡೇ ಇದ್ದಳು. ಆಗಾಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಆಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ತಾವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಮುಗುಳ್ನಗೆಯಿಂದ ಮೋಸ ಹೋದರು.

ವಾಗಿಯ ಕಾಲದ ದೀರ್ಘ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಉಳಿದಿದ್ದ ಭೋಜನಾಲಯದ ಕೊಠಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಥವಾ ಹೊಲಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅಥವಾ ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಗ ಕಮಲಳ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳು ಆಕೆಯ ಅಗಾಧ ಆತ್ಮಶ್ರೀಯ ನೂರಾರು ರೂಪಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಮೃತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ನಮ್ಮ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಎಷ್ಟು ಸಲ ಆಕೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿರನೂತನ ದೃಷ್ಟಿಯು ನನ್ನನ್ನು ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೋ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದೆ. ಈಚೆಗೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟೆ. ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವಳನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದೇನೆಯೆ. ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆಯೇ ಎಂದು ನಾನೇ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಹ ಅತಿ ಕಷ್ಟವಾದ ಮೋಹಿನಿಯಂತೆ ಕಂಡೂ ಕಾಣದ ಯಾವುದೋ ಮೋಹಕ ಶಕ್ತಿ ಅವಳಲ್ಲಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ನೆಟ್ಟ ನೋಟದಿಂದ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೋ ಹೊಸ ವ್ಯಕ್ತಿ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಎಲ್ಲೋ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳೇ ಹೊರತು, ಸರಿಯಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಯಾವುದೂ ಅವಳಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಧಾನದ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನ ಎರಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಈಗ ಸರ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುವ ಭಾವನೆಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲದ ಸರಳ ಹುಡುಗಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಆ ಹುಡುಗ ದೃಷ್ಟಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಇತ್ತು ; ಆದರೆ ಹೆಂಗಸಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಪ್ರಚಂಡ ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಕಾಣುವ ನಿರ್ಮಲಗಂಭೀರ ಜಲದಂತೆ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳ ಆಳವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶವೂ

ಹೆಚ್ಚಿದವು. ಸಮತೂಕವಿಲ್ಲದ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಹುಡುಗಿಯರ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಾವುವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೇನೊ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೂ ಆಕೆ ಭಾರತ ಮಹಿಳೆಯೇ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೇ ; ಸೂಕ್ಷ್ಮಳಾದರೂ ಬಹು ಗಂಭೀರ. ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದರೂ ಎಳೆಯ ಮಗುವಿ ನಂತೆ ಕೋಮಲ, ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ನಡೆದರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತೆ. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದವರೊಂದಿಗೆ ಅಥವ ಬೇಡ ವಾದವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಪರಿಚಯಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಆಪ್ತೇಷ್ಟರ ಮಧ್ಯೆ ತುಳುಕುವ ನಗೆ. ಸರಿಯೋ ತಪ್ಪೋ ಬಹುಬೇಗ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಡುವ ಸ್ವಭಾವ. ಆದರೆ ಒಪ್ಪೊ ನೆಪ್ಪೊ ಮನಸ್ಸು, ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಕಗ್ಗಲ್ಲು. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಪಟ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರ ನ್ನಾದರೂ ಕಂಡರಾಗದಿದ್ದರೆ, ಮುಚ್ಚುಮರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಮರೆಮಾಚಲು ಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ ಆಕೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ಆಕೆಯಂತೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದವರು ಬಹಳಿಲ್ಲ.

೨. ನಮ್ಮ ಮದುವೆ ಮತ್ತು ಆಮೇಲೆ

ನಮ್ಮ ಮದುವೆಯಾದ ಮೊದಲ ದಿನಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಸಹಧರ್ಮಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಆಕೆಗೆ ನಾನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದರೂ ಅವಳನ್ನು ಮರೆತು ಸಹ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು ಆಗ ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧನಂತೆ ಹಿಡಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದೆ ; ನನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜನರೆಲ್ಲ ನಿಸ್ಸತ್ವ ಪ್ರೇತಗಳು ಎಂದು ನನ್ನದೇ ಒಂದು ಕನಸಿನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ. ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಮೀರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ, ಕೈಕೊಂಡ ಕೆಲಸದ ವಿಷಯವೊಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನ ಸಮಯವೆಲ್ಲ ಆ ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ; ಬೇರೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ.

ಆದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಮರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಂಗರಿಗೆ ಬರುವ ನಾವೆಯಂತೆ ಪದೇ ಪದೇ ಆಕೆಯ ಬಳಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದರೆ, ಆಕೆಯ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ತಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಂಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಬೇಗ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಕೊಟ್ಟು ನನಗೆ ಶಕ್ತಿದಾಯಕಳಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಆಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಏನು ತಾನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು ?

ಆಕೆ ಕೊಟ್ಟುದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೊಟ್ಟುದೇನು ? ಕರ್ತವ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದೆನೆಂದು ಎದ್ದು

ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ದಿನಗಳ ಸ್ಮರಣೆಯು ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿತು. ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವಸಹಜ ಆತ್ಮಗೌರವ, ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನನ್ನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಆಕೆಯು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಹಾಯ ಕೊಡಲು ಉಳಿದವರಿ ಗಿಂತ ನಾನೇ ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಆಕೆ ಮಾತ್ರ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಕೆಯ ಇಚ್ಛೆ ಇತ್ತು ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಛಾಯೆಯಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಕ ಳಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ತನ್ನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸಾರ್ಥಕತೆ ತೋರಲೆಂದು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು ನನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ನನಗೆ ಬಿಡುವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯ ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆಗೆ, ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ನಾನು ಕುರುಡ ನಾದೆ. ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ದಿನಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ನಾನು ಆಕೆಯಿಂದ ದೂರನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆಕೆ ಕಾಹಿಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ರವೀಂದ್ರರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಾಳಂತೆ 'ನಾನು ಚಿತ್ರಾ. ಪೂಜಿಸಲು ದೇವತೆಯಲ್ಲ. ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ಹುಳುವಿನಂತೆ ತಳ್ಳಿಹಾಕಲು ದಯಾಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಸಾಹಸದ ಅಪಾರ ಕಾರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಲು ನನಗೂ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟರೆ, ನಿನ್ನ ಜೀವನದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿಯಾಗಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟರೆ ಆಗ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿ" ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಇತ್ತು ಆಕೆಯ ಅಂತರಂಗ. ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡೆ.

೧೯೩೦ರ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಈ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ದೆವು ; ಆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಆನಂದವಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಜೀವನದ ಆನಂದ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿದಂತೆ ಇತ್ತು. ಮುಂಬರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಳನದ ಗುಡುಗು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರ್ಮೋಡಗಳು ಕವಿಯಹತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಸುಖದ ದಿನಗಳು ಬೇಗ ಕೊನೆಗೊಂಡವು ; ಏಪ್ರಿಲ್ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಶಾಸನಭಂಗ ಚಳವಳಿಯು ಆರಂಭವಾಗಿ ಸರಕಾರದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯು ಉಗ್ರರೂಪ ತಾಳಿತ್ತು ; ನಾನು ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿದೆ.

ಗಂಡಸರೆಲ್ಲರೂ ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿ ನಡೆಯಿತು, ನಮ್ಮ ಮಹಿಳೆಯರು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಲು ನಿಂತರು. ಮಹಿಳೆಯರೇನೋ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಇದ್ದರು, ಆದರೆ ಈಗ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕಿಳಿಯುವುದು ನೋಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹಾಗಿರಲಿ ಅವರ ಗಂಡಂದಿರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮಂತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಸುಖಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕೋಮಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕುಲೀನ ಮಹಿಳೆಯರು, ರೈತಮಹಿಳೆಯರು, ಕೂಲಿಗಾರ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಬಡವರು ಬಲ್ಲಿದರು ದಶಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ

ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಭಂಗಮಾಡುತ್ತ ಲಾಠಿ ಏಟಿಗೆ ತಲೆ ಒಡ್ಡಿದರು. ಈ ಧೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಸದ ದೃಶ್ಯ ಹಾಗಿರಲಿ, ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ಸಂಘಟನಾಶಕ್ತಿ ಸಹ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕವಾಗಿ ಇತ್ತು.

ಈ ವಾರ್ತೆಯು ನೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಾಗ ನಮಗಾದ ಆನಂದವನ್ನು, ಭಾರತದ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲುಂಟಾದ ಅದ್ಭುತ ಗೌರವವನ್ನು ನಾನೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ನಮ್ಮ ಎದೆಯುಬ್ಬಿ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಆನಂದಬಾಷ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಸಕುಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ, ಪರಸ್ಪರ ಮಾತನಾಡಲು ಸಹ ಶಕ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ನೈನಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದರು. ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಹೊರಗಡೆ ಶಾಸನಭಂಗ ಚಳವಳಿಯ ನಾಯಕರಾಗಿ ದ್ದರು. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಮಹಿಳಾ ಜಾಗ್ರತಿಗೆ ಅವರು ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪಿತೃ ಧರ್ಮದ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮನೋಧರ್ಮದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯುವತಿಯರು ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕ ಮಹಿಳೆಯರು ಉರಿಯುವ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುವುದೂ, ಪೊಲೀಸಿನವರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಮಾಡುವುದೂ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾವನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು ! ಆದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು, ಸೊಸೆಯರು, ಯಾರಿಗೂ ನಿರಾಶೆಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಮಹಿಳೆಯರು ತೋರಿಸಿದ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ, ಧೈರ್ಯ, ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವರೇ ಬೆರಗಾಗಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರೇಮಪೂರಿತ ಹೆಮ್ಮೆ ಯಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನಾಚರಣೆಯ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬವಾದ ೧೯೩೧ನೆಯ ಜನವರಿ ೨೬ನೆಯ ದಿನ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಸಹಸ್ರಾರು ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯವು' ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪೊಲೀಸ್‌ನವರು ಈ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಚದುರಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಕಾಹಿಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಅವರ ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅದೊಂದು ಕಿರೀಟ ಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು ; ಏಕೆಂದರೆ ಆ ದಿನ ನಮಗೆ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆ, ಅಂಚೆ, ತಂತಿ, ಟೆಲಿಫೋನ್, ಮುದ್ರಣಮಂದಿರ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹಿಮಾಚಲದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ದೂರದ ಮೂಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದೇ ದಿನ ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅದೇ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಜನ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರು. ನಿರ್ಣಯವಾದ ಹತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು.

ನಿರ್ಣಯ ದೊಡ್ಡದಿತ್ತು : ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. "ಮಾತೃ ಭೂಮಿಯ ಕಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನೆ ಮಠಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ ಧೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಹನಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಗಂಡಸರೊಂದಿಗೆ ಭುಜಕ್ಕೆ ಭುಜಕೊಟ್ಟು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರಯೋಧರ ಮೊದಲ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಹೋರಾಟದ ಜಯಾಪಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಗೌರವವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ" ಎಂದು ಇತ್ತು.

ಈ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಳು. ನಗರದ ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳ ಸಂಘಟನ ಕಾರ್ಯದ ಹೊರೆಯೂ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಆಕೆಯ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ತನ್ನ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ, ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನುಭವದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಅಲಹಾಬಾದಿನ ಕಣ್ಮಣಿಯಾದಳು.

ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಕಾಹಿಲೆ ಮತ್ತು ಸಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನಾವು ಒಂದುಗೂಡಿದೆವು. ಈಗ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಾಗಿ, ಪರಸ್ಪರ ಪೂರ್ಣ ಸಹಧರ್ಮಿಗಳಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪುನರ್ಮಿಲನವಾಯಿತು : ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ನಮ್ಮ ಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ— ಅದೇ ನಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಾಯಿತು—ಹೊರಟಾಗ ನಮಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಪುನರ್ದರ್ಶನವಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಹಿಂದೆ ನಾವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಳೆದ ವರ್ಷಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಹೊಸ ಆತ್ಮೀಯ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆಯಂತೆ ಕಂಡಿತು.

ನಾವು ಬಹುಬೇಗ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು ; ಕೆಲಸ ಕಾದಿತ್ತು ; ಸೆರೆಮನೆ ಕರೆಯುತ್ತಿತ್ತು ; ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಎಂಬುದು ಇನ್ನಿಲ್ಲ. ಕಲೆತು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಎರಡೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಎರಡು ಸೆರೆಮನೆವಾಸಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹೊರತು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಭವವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡನೆಯ ಸೆರೆಮನೆಯ ವಾಸ ಮುಗಿಯುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಕಮಲ ಮರಣೋನ್ಮುಖಳಾದಳು.

೧೯೩೪ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಿಂದ ಹೊರಟ ವಾರಂಟಿನಿಂದ ನನ್ನ ಬಂಧನವಾದಾಗ ನನಗೆ ಕೆಲವು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಕಮಲ ನಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಗೆ ಹೋದಳು. ಆಕೆಯಿಂದ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋದೆ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆತಪ್ಪಿ ಮೂರ್ಛೆಹೋದಳು. ಆಕೆ ಈ ರೀತಿ ಎಂದೂ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ನಮಗೆ ಆಟವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ

ಯಾವ ಗೊಂದಲವನ್ನೂ ಎಬ್ಬಿಸದೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದೇ ನಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ಸಂದರ್ಶನ ಎಂದು ಆಕೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಮುಂಬರಿವು ಇತ್ತೆ?

ಪರಸ್ಪರ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಿದ್ದಾಗ, ಆಗತಾನೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಎರಡೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಎರಡು ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸಗಳು ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಬಂದವು. ದೀರ್ಘ ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೇ ನನ್ನ ಯೋಚನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪುನರ್ಮಿಲನ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದೆ. ಈ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಆಕೆ ಹೇಗೆ ಕಳೆದಳು ? ಊಹೆ ಮಾಡಬಲ್ಲೆನಾದರೂ, ತಿಳಿಯದು. ನಮ್ಮ ಸೆರೆಮನೆಯ ಭೇಟಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅಥವ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕತೆಯೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸಂಕಟವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆದರೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಹೊರಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ಏನೋ ? ಆದರೆ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

೩. ಮಾನವ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆ

ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬಳೇ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತ ಇದ್ದಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಮತ್ತು, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಯೋಚನೆಗಳು ಹೊಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಸೆರೆಮನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಾನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಈ ಹೊಸ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಾಜಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆ. ಅದರ ವಿಚಿತ್ರ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ನನಗೆ ಸರಿಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಾಜಿಸಂ ನನಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬ್ಲಾಕ್ ಫಾರೆಸ್ಟ್‌ನ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿನ ಆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಪಟ ವೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಸುಳಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಮಲಳ ಚಿತ್ರ. ಆಕೆ ಭಾರತ ಮಹಿಳೆಯ —ಏಕೆ ಸ್ತ್ರೀ ಜಾತಿಯ—ಸಂಕೇತವಾದಳು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಆಕೆ—ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಿಯತಮವಾದ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಟುಕದ ರಹಸ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಮ್ಮ ಮಾತೃಭೂಮಿ ಯಾದ ಭಾರತದ ಭಾವನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೋ ಆಶ್ಚರ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಮಲ ಯಾರು ? ಅವಳು ನನಗೆ ಪರಿಚಿತಳೆ ? ಅವಳ

ನೈಜ ಆತ್ಮವನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನೆ ? ಅವಳು ನನ್ನನ್ನು ಅರಿತು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಳೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು ಸಹ ನನ್ನ ಆಳವನ್ನು ನಾನೇ ಅರಿಯದ ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ನನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿರುವ ರಹಸ್ಯ, ಅದರ ಎಟುಕದ ಆಳ ನನಗೇ ಅರ್ಥ ವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಲೇ ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕಮಲ ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮದುವೆಯಾಗಲು ನಾನು ಎಂದಿಗೂ ಸಮರ್ಪಕನಾದ ವರನಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಕಮಲಳೂ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಧ್ರುವಗಳಂತೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಮೀಪ ; ಆದರೆ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಪರಿಪೋಷಕರಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯೇ ನಮ್ಮ ಪರಸ್ಪರ ಬಾಂಧವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ವಾಯಿತು. ಪರಸ್ಪರ ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಹಿಕೆ, ಮನಸ್ಸುಗಳ ಮಿಳಿತ ಅಥವ ಕಷ್ಟ ಇವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ. ಬಂದಂತೆ ಅನುಭವಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಸಾರಜೀವನ ನಡೆಸುವಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ನಾವಿಬ್ಬರೂ.

ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪಟಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮತ್ತು ಕಮಲಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ಮೇಲೆ "ಆದರ್ಶ ಜೋಡಿ" ಎಂದು ಬರೆದ ಒಂದು ಚಿತ್ರವಿತ್ತು. ಅನೇಕರು ನಮ್ಮನ್ನು ಅದೇ ರೀತಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆದರ್ಶ ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಅಥವ ಧರಿಸಲು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳು, ಭೇದಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಜೀವನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯಾಟವನ್ನು ಆಡಿರಲಿ ನಾವು ತುಂಬ ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳು ಎಂದು ಸಿಂಹಳದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಮಲಳಿಗೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿದೆ. ಮದುವೆಯು ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ವ್ಯಾಪಾರ ; ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವವಿದ್ದರೂ ಅದು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ವಿವಾಹಿತ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಭಗ್ನಜೀವಿಗಳನ್ನು ನಾವೂ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡು ತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅಥವ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಯಾವುದು ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಣಮಂದಿರವಾಗಿರ ಬೇಕೋ ಅದು ಇಂದು ತುಕ್ಕುಹಿಡಿದು ಮಲಿನವಾಗಿದೆ. "ನಾವು ಎಷ್ಟು ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳು" ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಆಕೆ ಒಪ್ಪಿದಳು. ನಾವು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ವ್ಯಾಜ್ಯವಾಡಿ ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೊಬ್ಬರು ಸಿಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಜೀವನಜ್ಯೋತಿ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಪರಸ್ಪರ ಆಳವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆವು.

ಮಾನವ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ; ಆದರೂ ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಮರೆತಿದ್ದೇವೆ. ಇಂಡಿಯ, ಚೀನ ದೇಶಗಳ ಸನಾತನ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಇದನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡತೆಯ ಕೆಲವು

ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಏನೇ ಲೋಪದೋಷಗಳಿರಲಿ ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಸಮತೂಕ ಕೊಟ್ಟವು. ಆ ಸಮತೂಕವನ್ನು ಈಗ ನಾವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮತೂಕ ಎಲ್ಲಿದೆ ? ಅಥವ ಸಮತೂಕವಿದ್ದರೆ ಜಡಸ್ವಭಾವವಿರಲೇಬೇಕೆ ? ಕ್ರಮಾನುಗತ ಪರಿವರ್ತನೆ ಬೇಡವೆ ? ಒಂದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಲಿಕೊಡಬೇಕೆ? ಸಮತೂಕ, ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಪ್ರಗತಿಗಳ ಸಮೀಕರಣ, ಹಿಂದಿನವರ ವಿವೇಕ, ನೂತನ ಕಾಲದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಖಂಡಿತ ಸಾಧ್ಯವಿರಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈಗ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ ಎಂದರೆ ಅಂತಹ ಒಂದು ಸಮೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವಿನಾಶವೇ ಖಂಡಿತ. ಹೊಸದೂ ಹಳದೂ ಎರಡರ ನಾಶವೂ ಖಂಡಿತ.

೪. ೧೯೩೫ರ ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್

ಕಮಲಳ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮವಾಗುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಅಷ್ಟೇನು ಉತ್ತಮ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದಿನ ಕೆಲವು ವಾರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಹಗುರ ಕಂಡಿತು. ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ದಾಟಿ, ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಲಾಭವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಇನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದಳು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಗಳು ಇಂದಿರಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸ್ನೇಹಿತರು ಬರಲೇಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್‌ಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪುನಃ ನನ್ನ ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಚಳಿಗಾಲ ಆರಂಭವಾಗಿ ಹಿಮಗಡ್ಡೆ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಸುಕಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್‌ಮಸ್ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಂತೆ ಕಮಲಳ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಗಂಡಾಂತರ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಬದುಕು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಾಗುತ್ತ ಬಂದು ಆ. ೧೯೩೫ನೆ ಇಸವಿಯ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಅವಳು ಇನ್ನು ಬದುಕಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳು ಗಂಟೆಗಳು ಎಂಬುದನ್ನರಿಯದೆ ಕಡುಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮಂಜು ಮುಚ್ಚಿದ ಆ ಮಾಗಿಯ ಪ್ರಶಾಂತ ದೃಶ್ಯವು ಕೊರೆಯುವ ಮರಣ ಮೌನದಂತೆ ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಆಶಾಕಿರಣಗಳೆಲ್ಲ ನಂದಿಹೋದವು.

ಆದರೂ ಕಮಲ ಈ ಗಂಡಾಂತರದಲ್ಲೂ ಹೋರಾಡಿ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಶಕ್ತಿದೋರಿ ಅದರಿಂದಲೂ ಪಾರಾದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಗೊಂಡು ಗೆಲುವಾದಳು ; ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್‌ಬೇಸರವಾಗಿತ್ತು, ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಆದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರೋಗಿಯ

ಮರಣ. ಆತನು ಆಗಾಗ ಕಮಲಳಿಗೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ಬಾರಿ ಬಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದ. ಆತ ಒಬ್ಬ ಐರಿಷ್ ಹುಡುಗ. ಕಮಲಳಿಗಿಂತ ಆತನ ಆರೋಗ್ಯ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ತಿರುಗಾಡಲು ಸಹ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಸಾವಿನ ಸುದ್ದಿ ಯನ್ನು ಕಮಲ ತಿಳಿಯದಿರಲೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟೆವು ; ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಾಹಿಲೆಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಾರದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಗೋ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಆರನೆಯದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಾಗೇ ಪುನಃ ಅಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಹೋದೆ. ಪ್ರಪಂಚವು ಪುನಃ ನನ್ನನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಹಾಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ನನ್ನನ್ನು ಆರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗಲೇ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅನೇಕ ಸ್ನೇಹಿತರು ಮೊದಲೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಾನೂ ಅದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದೆ. ಕಮಲಳ ಜೊತೆಗೆ ಚರ್ಚೆ ಸಹ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಈಗ ನನಗೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವುದೆ ಅಥವ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದವಿಗೆ ರಾಜಿನಾಮೆ ಕೊಡುವುದೆ ? ರಾಜಿನಾಮೆ ಆಕೆಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣ ಹೊಂದಿದ್ದಳು. ಪುನಃ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸಗಳ ನಂತರ ಆಕೆಯ ಬಳಿ ಬರಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆವು.

೧೯೩೬ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಡನ್ ವೀಲರ್ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಿಜರ್‌ಲೆಂಡಿನ ಲಾಸೆನ್ ಬಳಿ ಬಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕಮಲಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದೆ.

೫. ಮೃತ್ಯು

ಕಮಲಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನನಗೂ ಸ್ವಿಜರ್‌ಲೆಂಡ್ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಸ್ವಿಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ನನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಚಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ನನಗೂ ಸುಖವಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆಯ ದೇಹಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ : ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಭಯವೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತೋರಿತು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಕರೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸದಾ ನನ್ನ ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಆಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಕುದಿಯತೊಡಗಿತು. ಸೆರೆಮನೆಯ ವಾಸದಿಂದಲೋ ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೋ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗವಹಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೂಗುದಾರ ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು

ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್ ನಗರಗಳ ನನ್ನ ಭೇಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯದಿಂದ ಬಂದ ವಾರ್ತೆಯಿಂದ ಪೊರೆ ಬಿಟ್ಟ ಹಾವಿನಂತೆ ಆಗಿದ್ದೆ. ಹಿಂದೇಟುಹಾಕಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಕಮಲಳ ಸಂಗಡ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ವೈದ್ಯರ ಸಲಹೆ ಪಡೆದೆ. ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪಿದರು. ಡಚ್ ಕೆ. ಎಲ್. ಎಮ್. ವಿಮಾನಮಾರ್ಗದ ಒಂದು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದೆ. ಫೆಬ್ರುವರಿ ೨೮ನೇ ದಿನ ನಾನು ಲಾಸೆನ್‌ನಿಂದ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಅವಳಿಂದ ಅಗಲಿ ಹೊರಡಲು ಕಮಲಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾಸವಾಯಿತು. ಆದರೂ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನ ಇರುವು ದಿಲ್ಲ. ಎರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆಕೆಗೆ ಬೇಕೆಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಕೇಬಲ್ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಿಮಾನ ಮೂಲಕ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದೆ.

ನಾನು ಹೊರಡಲು ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದವು. ಇಂದಿರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಬೆಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಮ್ಮೊಟ್ಟಿಗೆ ಆ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಬರುವವಳಿದ್ದಳು. ವೈದ್ಯನು ಬಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಒಂದು ವಾರ ಅಥವಾ ಹತ್ತು ದಿವಸ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಹೇಳಿದ. ಇನ್ನೇನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಒಡನೆ ಒಪ್ಪಿ ಆ ಮುಂದಿನ ಕೆ. ಎಲ್. ಎಮ್. ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಇಡಲು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಈ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು ಕಳೆಯುತ್ತಬಂದಂತೆ ಕಮಲಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಸಾಧ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡಿತು. ನನಗೆ ತೋರುವಮಟ್ಟಿಗೆ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಒಂದೇ ಸಮನಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರದೂರವಾಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಲಿತ್ತು. ಯಾರೋ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ, ಯಾರೋ ಕೊಠಡಿಯೊಳಗೆ ಬಂದರು, ಯಾವುದೋ ಆಕೃತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಫೆಬ್ರುವರಿ ೨೮ನೇ ದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಅವಳ ಉಸಿರು ಅಡಗಿತು. ಇಂದಿರ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಳು ಮತ್ತು ಈ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಮ್ಮ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತ ಡಾಕ್ಟರ್ ಅತಲ್ ಸಹ ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದರು.

ಸ್ವಿಜರ್ಲೆಂಡಿನ ಹತ್ತಿರದ ಪಟ್ಟಣಗಳ ಸ್ನೇಹಿತರುಗಳು ಬಂದರು. ಲಾಸೆನ್ನಿನ ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ ಅವಳನ್ನು ಒಯ್ದೆವು. ಅಷ್ಟು ಬಾರಿ ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮುದ್ದು ಮುಖ, ಸುಂದರ ದೇಹ, ನಾಲ್ಕೇ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಯಿತು.

ಆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ, ಉಜ್ವಲ, ಜೀವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೃತ ಉಳಿಕೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ.

೬. ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿ : ಪುನರಾಗಮನ

ಲಾಸೇನ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದ ಕಟ್ಟು ಕಡಿದುಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಇನ್ನೂ ಏನೋ ಒಂದು ಕಟ್ಟು ಕಡಿದುಹೋಯಿತು. ಅದರ ಅರಿವು ನನಗೆ ಈಚೀಚೆಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಆಗಿದೆ. ಆ ದುರ್ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ ಸರಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿರ ಮತ್ತು ನಾನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಕಳೆಯೋಣ ವೆಂದು ಮಾಂಟ್ರೆಗೆ ಹೋದೆವು.

ಮಾಂಟ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಲಾಸೆನ್ನಿನ ಇಟಲಿ ರಾಯಭಾರಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲು ಬಂದ. ನನ್ನ ನಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಯ ಅನುತಾಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲೆಂದೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು, ಏಕೆಂದರೆ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ನನಗೂ ಅವನಿಗೂ ಯಾವ ಪರಿಚಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಕೆಲವು ವಾರಗಳ ನಂತರ ರೋಮ್ ನಗರದಿಂದ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಒಬ್ಬ ಬಂದು ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಆಗ ರೋಮ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ಯೋಚನೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಅದೇ ರೀತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಹೊರಡ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾಗ ಪುನಃ ಅದೇ ವಿಷಯ ; ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಮತ್ತು ಒತ್ತಾಯವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಈ ಭೇಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆ ; ಆದರೂ ಅಗೌರವ ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟ ವಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಯ ಮೇಲಿದ್ದ ತಾತ್ಸಾರವನ್ನು ಬದಿಗಿಡಲೂಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ 'ಡ್ಯೂಚೆ' ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವೇನೋ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆಗ ಅಬಿಸೀನಿಯ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಆತನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಊಹಾ ಪೋಹಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟಂತೆ. ಫ್ಯಾಸಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ನಾನು ಏನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಏನು ? ಇಟಲಿಗೆ ಹೋದ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರರನ್ನು, ಅವನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಈ ರೀತಿ ದುರುಪಯೋಗಪಡಿ ಸಿದ್ದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ 'ಜರ್ನೇಲ್-ಡಿ-ಇಟಲಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದ 'ಗಾಂಧಿ-ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿ ಭೇಟಿಯ' ಸುಳ್ಳಿನ ಕಂತೆಯೂ ನನ್ನೆದುರು ಇತ್ತು.

ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ವ್ಯಸನ ಸೂಚಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು, ಯಾವ ತಪ್ಪನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಟೆಲಿಫೋನ್ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಕಮಲ ಸಾಯುವ ಮುಂಚೆ. ಆಕೆ ಸತ್ತ ನಂತರ ಯಾವುದು ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಭೇಟಿಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಪುನಃ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ನಾನು ಹೊರಡುವ ಕೆ. ಎಲ್. ಎಂ. ವಿಮಾನ ರೋಮ್ ಮುಖಾಂತರ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದ ರಿಂದಲೂ, ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಜೆ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದಲೂ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆವಶ್ಯಕವಾಯಿತು. ಈ ಭೇಟಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ತಂಗುವುದನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಾಂಟ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಕಳೆದನಂತರ ಜಿನೀವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಾರ್ಸೆಲ್ ಸೇರಿ ಕೆ. ಎಲ್. ಎಂ. ವಿಮಾನ ಏರಿದೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೀರಿ ರೋಮ್ ತಲ್ಪಿದಾಗ ಒಬ್ಬ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಬಂದು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಯಿಂದ ಒಂದು ಪತ್ರ ಕೊಟ್ಟ. ಡೂಚೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲು ಇಷ್ಟ ಪಡುತ್ತಾರೆ, ಸಂಜೆ ಆರು ಗಂಟೆಗೆ ಭೇಟಿ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಗದಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಬರೆದ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾಪಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಡೂ ಆಗಿದೆ : ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದ. ಈ ಭೇಟಿ ನಡೆಯದೆ ಹೋದರೆ ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಸಂಚಕಾರ ಬರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ನಾನು 'ಡೂಚೆ'ಯನ್ನು ಎರಡು ನಿಮಿಷ ನೋಡಿ ದರೆ ಸಾಕು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುದ್ದಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದ. ಡೂಚೆ ಸ್ವತಃ ನನಗೆ ಹಸ್ತಲಾಘವಕೊಟ್ಟು, ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂತಾಪ ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಈ ರೀತಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಗಂಟೆ ಇಬ್ಬರೂ ಗೌರವದಿಂದಲೇ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದೆವು ; ಆದರೆ ಆಯಾಸ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಒಂದು ಗಂಟೆ ನನಗೆ ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಯಿತು ; ಆತನಿಗೂ ಹಾಗೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಭೇಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ಸಮಯ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಕೊನೆಗೆ ನಾನೇ ಗೆದ್ದೆ. ನಾನು ಬರಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಡೂಚೆಯ ಅರಮನೆಗೆ ಟೆಲಿಫೋನ್ ಸುದ್ದಿ ಹೋಯಿತು.

ಆ ಸಂಜೆ ಮುಸ್ಸೊಲಿನಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ಆತನ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದ ಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಸನ ಸೂಚಿಸಿ ಆತನ ಅನುತಾಪಕ್ಕಾಗಿ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ನನ್ನ ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದುವರಿಸಿದೆ. ಕೈರೋದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣಬಂದಿ ದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಮರುಭೂಮಿಗಳು. ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ನನ್ನ ಪ್ರಯಾಣದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೇ ಇದುವರೆಗೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕೈರೊ ಬಿಟ್ಟನಂತರ, ಗಂಟೆಗಂಟೆಗೂ ಈ ಮರುಭೂಮಿಯ

ಮೇಲೆ ಹಾರಿ ಹೋಗುವಾಗ ಒಂದು ಭಯಂಕರ ವಿವಿಕ್ತತೆ ಯನ್ನು, ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು, ಅಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ; ಇನ್ನು ಅದು ನನಗೆ ಮನೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬುಟ್ಟಿ ; ಆ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮಡಕೆ. ಕಮಲಳ ಉಳಿಕೆಯೆಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ. ನಮ್ಮ ಉಜ್ವಲ ಕನಸುಗಳೆಲ್ಲ ಒಡೆದು ನುಚ್ಚುನೂರಾಗಿ ಬೂದಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಅವಳು ಇನ್ನಿಲ್ಲ, ಕಮಲ ಇನ್ನಿಲ್ಲ. ಇದೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಪಲ್ಲವಿಯಾಯಿತು.

ಭೊವಾಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಕಾಹಿಲೆ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ ಆಕೆಯೊಂದಿಗೆ ನಾನು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿ ಬರೆದ ನನ್ನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ—'ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆ'ಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಅದನ್ನು ಬರೆಯು ತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಗಾದ ಒಂದೆರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಕೆಗೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕೇಳಿದ್ದಳು, ಅಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಉಳಿದುದನ್ನು ಆಕೆ ನೋಡುವುದೆಲ್ಲಿ ? ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಪುಸ್ತಕದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದೂ ಮುಗಿಯಿತು.

ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಗರ ಸೇರಿದೊಡನೆ 'ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಕಮಲಳಿಗೆ' ಎಂದು ಅರ್ಪಣೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥಾರಂಭ ಮಾಡಿ ಎಂದು ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಮುದ್ರಣಕಾರರಿಗೆ ಕೇಬಲ್ ಕಳಿಸಿದೆ.

ಕರಾಚಿಗೆ ಬಂದೆ ; ಜನಜಂಗುಳಿ, ಅನೇಕ ಪರಿಚಿತ ಮುಖಗಳು. ಅನಂತರ ಅಲಹಾಬಾದ್, ಅಲ್ಲಿ ವೇಗವಾಹಿನಿ ಗಂಗಾಮಾತೆಯ ಮಡಿಲೊಳಗೆ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದೆವು. ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರೆಷ್ಟು ಜನರನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಳೋ ; ಆಕೆಯ ತೋಳತೆಕ್ಕೆ ಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಎಷ್ಟು ಜನ ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕೋ.

ಅಧ್ಯಾಯ ೩

ಅನ್ವೇಷಣೆ

೧. ಭಾರತದ ಗತವೈಭವ

ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಪರಂಪರೆಗಳ ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದು ಭಾರತ ಒಂದೇ ; ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ಕಡೆ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೇನು ಎಂದು ಚಿಂತನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ದಿನಗಳನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು, ಆಗ ನನ್ನ ಭಾವನೆ ಏನಿತ್ತು, ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆಗೆ ಏನು ಕಲ್ಪನೆ ಇತ್ತು : ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಅದು ಹೇಗೆ ಒಂದು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು ಎಂದು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆ ಕಲ್ಪನೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅದು ಪುರಾತನ ಕತೆಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಇವುಗಳ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯೂ ಆಯಿತು, ನಾಚಿಕೆಯೂ ಆಯಿತು. ನನ್ನ ಸುತ್ತಲು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಅಂಧ ಆಚಾರಗಳು, ಸತ್ವಶೂನ್ಯ ಭಾವನೆಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ನರಳುವ ನಮ್ಮ ಬಡತನದ ಬಾಳು ಇವುಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ನಾಚಿಕೆ ಯಾಯಿತು.

ನಾನು ವಯಸ್ಕನಾಗಿ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆ ನನ್ನ ಗುರಿ ಎಂದು ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿದೊಡನೆ ನನಗೆ ಭಾರತವ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತು. ಅಸ್ಪಷ್ಟವಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಗುರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸದಾ ನನ್ನನ್ನು ಸೆಳೆದು ಮುನ್ನೂಕುತ್ತ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಭಾರತ ಯಾವುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಗೌರವ, ರಾಷ್ಟ್ರಗೌರವ ಮತ್ತು ಪರದಾಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಕ್ಕನುಗುಣ ವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರಜೀವನವನ್ನು ನಾವು ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಮಾನವಸಹಜವಾದ ಆಶೆ ಇವುಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಉತ್ಸಾಹ ಆರಂಭವಾಗಿರಬೇಕು. ಸನಾತನವೂ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಭಾರತದಂಥ ಒಂದು ದೇಶವು ದೂರದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿ ದಾಸ್ಯದ ಹೊರೆಯಲ್ಲಿ ನರಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಸಹ್ಯವೆನಿ

ಸಿತು. ನಮ್ಮ ಕಡುಬಡತನ ಮತ್ತು ಅವನತಿಗೆ ಈ ದಾಸ್ಯಶೃಂಖಲೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದುದು ಇನ್ನೂ ತುಚ್ಛವೆನಿಸಿತು.

ಆದರೆ ನನ್ನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಏಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಅದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗ ಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಲಿಕ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದೆ ಈ ಭಾರತ ಯಾವುದು ? ಹಿಂದೆ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇನಾಗಿತ್ತು ? ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಏತರಿಂದ ಬಂದಿತು ? ಆ ಸನಾತನ ಶಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಮಾಯ ವಾಯಿತು ? ಅದು ಪೂರ್ಣ ಮಾಯವಾಗಿದೆಯೆ ? ಕೋಟ್ಯಂತರ ಜನಗಳ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಈಗ ಅಂತಸ್ಸತ್ವ ಏನಾದರೂ ಇದೆಯೇ ? ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು ?

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವುದು ಹಿತವೂ ಅಲ್ಲ, ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಕ್ರಮೇಣ ನನಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಶಾಲ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ನನಗೆ ಬಂದಿತು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ದೇಶಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧವು ಹೆಚ್ಚು ಆತ್ಮೀಯ ವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದೇ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಎಂದು ಹೊಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಭವಿಷ್ಯದ ಮೊದಲು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಿತಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಇಂದಿನದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ವಾಗಿರುವ ಗತಕಾಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗೆ ಗತಕಾಲದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದೆ.

ಭಾರತ ನನಗೆ ರಕ್ತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೆಸರು ಕೇಳಿದರೇನೆ ನನಗೆ ರೋಮಾಂಚವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಕಂಡು ಅಸಹ್ಯಪಡುವ ಒಬ್ಬ ಪರಕೀಯ ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಕನಂತೆ ವಿಷಯಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನನ್ನ ದಾರಿ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರೀತಿಯ ದಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬ ನೋಡುವಂತೆ ನಾನೂ ನೋಡ ಹೊರಟೆ. ಭಾರತದ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ರೂಪ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕುತೂಹಲ ನಾದೆ. ಆದರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ತರಂಗಗಳು ಎದ್ದವು. ಗತಕಾಲದ ಆಸ್ತಿಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕೆನ್ನುವ ನಾನು ಭಾರತವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದೇನೆಯೆ ? ಕಿತ್ತುಹಾಕುವುದು ಎಷ್ಟೊ ಇದೆ ; ಕಿತ್ತುಹಾಕಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸತ್ವಪೂರ್ಣವೂ ಶಾಶ್ವತವೂ ಆದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭಾರತ ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತೋ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಹಸ್ರಾರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಾಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದು ?

ವಾಯವ್ಯ ಇಂಡಿಯದ ಸಿಂಧು ಕಣಿವೆಯ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ದಿಣ್ಣೆಯ

ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಪುರಾತನ ನಗರದ ಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ಬೀದಿ ಸಾಲುಗಳು. ಆಗಲೇ ಅದು ಪುರಾತನವೂ ಪೂರ್ಣ ವಿಕಸಿತವೂ ಆದ ನಾಗರಿಕತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಚೈಲ್ಡ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಸಿಂಧು ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನಕ್ಕೂ ಸುತ್ತಲಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಅನುಪಮ ಜೋಡಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಸ್ಥಿರಸ್ಥೈರಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅದು ತಳಪಾಯವಾಗಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಐದು ಆರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅವ್ಯಾಹತ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಥವ ನಾಗರಿಕತೆ ಇಂದೂ ಜೀವಂತವಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆ. ಅಚಲ ಅಥವ ಪ್ರಗತಿರಹಿತ ಎಂದಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತ ಸದಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಿದೆ, ಪ್ರಗತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪಾರಸಿಕರು, ಐಗುಪ್ತರು, ಗ್ರೀಕರು, ಚೀನೀಯರು, ಅರಬರು, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ಸಮುದ್ರದ ಜನಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರತ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರೂ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರೂ, ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತಳಪಾಯ ಭದ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಗುಟ್ಟು ಏನು ? ಅದು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು ?

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಮತ್ತು ವಿಪುಲ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಓದಿದೆ. ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಭಾವನಾ ಶಕ್ತಿ, ಭಾಷಾ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಬಹಳ ಚಕಿತನಾದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಚೀನ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಯಾತ್ರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವ ಮಹಾ ಯಾತ್ರಿಕರೊಂದಿಗೆ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿದೆ. ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯ, ಆಂಗ್ ಕೋರ, ಬೋರೊ ಬುದೂರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯದ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳ ವಿಚಾರ ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಹಳೆಯ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸಗಳೊಡನೆ ನಿಕಟ ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಆಲೋಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿದೆ. ನನ್ನ ಪರ್ವತ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬಾಂಧವ್ಯ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಸೆಳೆದೊಯ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಜೀವನ, ಓಜಸ್ಸು, ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಗತಕಾಲದ ಹಿಂದಿನ ವೈಭವದ ಸೊಬಗನ್ನೂ ಕಂಡೆ. ಈ ಮಹಾಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನಗಳಿಗೆ ಹರಿಯುವ ಮಹಾನದಿಗಳಿಂದ ಮುಗ್ಧನಾದೆ ; ಅವು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಅನಂತ ಮುಖಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತಂದವು. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗಗಳು, ಪಂಗಡಗಳು, ಒಂಟೆಗಳ ಸಾಲು, ಸೈನ್ಯಗಳ ತಂಡಗಳು ಬಂದಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಇಂಡಿಯ ಅಥವ ಹಿಂದು-ಸ್ಥಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು

ತಂದಿರುವ ಆ ಇಂಡಸ್ ಅಥವ ಸಿಂಧು ; ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿ, ಇಂಡಿಯದ ಈಶಾನ್ಯ ಮೂಲೆಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳವಾದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ದಾರಿಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಪರ್ವತ ಸಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ದಟ್ಟವಾದ ವಕ್ರಶ್ರೇಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗಂಭೀರ ಗತಿಯಿಂದ ಹರಿದುಬರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ; ಸುತ್ತಲೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನೃತ್ಯ ವಿನೋದ ಲೀಲೆಗಳ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಇತಿಹಾಸಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಯಮುನೆ ; ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಾರತ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಇತಿಹಾಸದ ಮುಂಬೆಳಗಿನಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಕೋಟಿಯನ್ನು ತನ್ನ ತೀರಗಳಿಗೆ ಸೆಳೆದಿರುವ ಗಂಗಾನದಿ. ಗಂಗಾಮಾತೆಯ ಕಥೆ ಮೂಲದಿಂದ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಭಾರತದ ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕತೆ, ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳ ಉದಯಾಸ್ತಗಳ ಕತೆ, ಗರ್ವದಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ಮಹಾ ನಗರಗಳ ಕತೆ, ಮಾನವನ ಮಹಾಸಾಹಸದ ಕತೆ, ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕರ ಮಾನಸಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಕತೆ, ಜೀವನ ಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಸಫಲತೆ, ಅಂತೆಯೇ ನಿರಸನ ಮತ್ತು ಸಂನ್ಯಾಸದ ಕತೆ, ಏರಿಳಿತಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅವನತಿಗಳ ಕತೆ, ಜೀವ ಮತ್ತು ಸಾವಿನ ಕತೆ.

ಹಳೆಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಪಾಳು ಬೀಡುಗಳು, ಪುರಾತನ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು, ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು—ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರ, ಎಲಿಫಾಂಟಾ ಗುಹೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಕಲ್ಲೂ ಇಂಡಿಯದ ಇತಿಹಾಸದ ತನ್ನ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತದೆಯೋ ಆ ಆಗ್ರ ಮತ್ತು ದೆಹಲಿಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸುಂದರ ಸೌಧಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೆ.

ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ನಗರವಾದ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮತ್ತು ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಮೇಳ ಮುಂತಾದ ಭಾಗೀರಥೀ ಹಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಈಗಲೂ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರು ಬಂದು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಹದಿಮೂರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಬರೆದ ಈ ಜಾತ್ರೆಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಜಾತ್ರೆ ಗಳಿಗೆ ಸನಾತನತೆ ಬಂದು ಅದರ ಮೂಲ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಯುಗ ಯುಗಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಈ ಮಹಾನದಿಯು ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಸೆಳೆದ ಅರಿಯಲಶಕ್ಯವಾದ ಗಾಢನಂಬಿಕೆಯಾದರೂ ಯಾವುದು ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟೆ.

ಈ ನನ್ನ ಮನೋಭಾವನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ, ಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಗತಕಾಲದ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶನ ನನಗೆ

ದೊರೆಯಿತು. ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಎಟುಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವನಾಪೂರಿತ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯೂ ಸೇರಿತು ; ಕ್ರಮೇಣ ಇಂಡಿಯದ ಈ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನಾ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಾಸ್ತವತೆಯ ರೂಪು ಸಹ ದೊರೆಯಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರ ನಾಡು ನಕ್ಕು ನಗಿಸಿ ಕಣ್ಣೀರಿಟ್ಟು, ಪ್ರೀತಿಸಿ, ದುಃಖಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವಂತ ಜನರ ನಾಡಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಜೀವನವನ್ನು ಅರಿತಂತೆ, ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಈ ಸ್ಥಿರವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟವರು. ಈ ಗತಕಾಲದ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಮನಸ್ಸನ್ನಾವರಿಸಿದವು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದಾದರೂ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋದೊಡನೆ ಆ ಚಿತ್ರಗಳೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಶಿಯ ಬಳಿ ಸಾರನಾಥದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನೇ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ವಾಣಿಯು ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಬಂದ ದೂರದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯಂತೆ ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಶೋಕನ ಶಿಲಾಸ್ತಂಭಗಳು ತಮ್ಮ ಶಾಸನಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಮಹಾವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದಾಗ್ಯೂ ಎಲ್ಲ ರಾಜರಿ ಗಿಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಆತನನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದ್ದವು. ಫತೇಪುರ್ ಸಿಕ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಾದಷಹ ಅಕ್ಬರನು ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನೇ ಮರೆತು, ಏನಾದರೂ ಹೊಸ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು, ಮಾನವನ ಅನಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವ ಧರ್ಮಗಳ ಮಹಾ ಪಂಡಿತರುಗಳೊಡನೆ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ, ವಾದಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ರೀತಿ ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳ, ಗೆಲುವು ಸೋಲುಗಳ ಮಹಾ ಚಿತ್ರವು ನನ್ನೆದುರು ಸುಳಿಯಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಐದುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಷೋಭೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಜನಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಂಪರೆ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅದೇ ರೀತಿ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದರೆ ಚೀನ. ಈ ಗತಕಾಲದ ವೈಭವ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಸ್ತುತ ದುರದೃಷ್ಟ ಕಾಲದೊಳಗೆ ಮಿಳಿತವಾಯಿತು. ಗತಕಾಲದ ವೈಭವ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಇದ್ದರೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ದಾಸ್ಯರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಬಾಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ, ಮನುಷ್ಯ ನನ್ನು ಪಶುವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಘೋರ ವಿನಾಶಕಾರಕ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ಐದುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ದೃಶ್ಯದಿಂದ

ನನಗೊಂದು ತುಲನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ದೊರೆಯಿತು. ಇಂದಿನ ಹೊರೆಯು ಹಗುರವಾದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತೆಯ ನೂರೆಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಇಂಡಿಯದ, ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸದ ದುರಂತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ. ಭಾರತ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಈ ಘಟ್ಟದ ಕತೆ ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಇಂದಿನ ಪ್ರಳಾಯಾಗ್ನಿ ಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಪಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನೂತನಪ್ರಪಂಚ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

೨. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ

ಭಾರತದ ಈ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ರಾಗಾನ್ವಿತವಾದದ್ದಾದರೂ ಅದು ಬಗೆಬಗೆಯ ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾದದ್ದು. ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಭಾವದ್ದು. ಆದರೆ ಅನೇಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ಯಾವ ನಿಯಮವೂ ಪರಿಮಿತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ, ಅದು ಸಹಜವಾದ ಪುಷ್ಟಿಕರವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಹೌದು. ಯಾವ ದಾಸ್ಯದೇಶಕ್ಕೇ ಆಗಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರೇರಕವಾಗಬೇಕು. ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಬಲ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಭಾರತಕ್ಕಂತೂ ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಗತ್ಯ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘರ್ಷಣೆಗಳ ಜನತಾವಿಪ್ಲವಗಳ ಜಂಝಾವಾತದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ತಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಇಂದಿಗೂ ಒಂದು ಜನಾಂಗವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದೆಬ್ಬಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ; ಅದರ ಸುತ್ತ ಭಾವಾತಿರೇಕಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಒಂದು ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿ ಇವುಗಳ ಭಾವನೆಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಥವ ದೂರವಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿಸಿದಾಗ, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೇ ಉಜ್ವಲಿಸಿದ ಶ್ರಮಜೀವಿ ಮತ್ತು ಜನತಾ ಚಳವಳಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧ ಬಂದೊಡನೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲರೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಬಲೆಗೆ ಸೆರೆಯಾದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಈ ಪ್ರಚಂಡ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಅಥವ ಪುನರ್ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದೆ ; ಹಳೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ರೂಪು, ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ರೂಢಮೂಲವಾದ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಗಂಡಾಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅದುಮಿ ಮಾನವ ಮನೋರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ಶಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅವೇ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು

ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉನ್ನತ ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖತೆಗೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸಲು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಹ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು ; ಆದರೆ ಹೊಸ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ, ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬೇಕು, ಹೊಂದಿಸಬೇಕು ; ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ರೂಢಿಗೆ ತರಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಗಾಢವೂ, ಬಲವತ್ತರವೂ ಆದುದು ; ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಗತಕಾಲದ ವಸ್ತುವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಕೆಲವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಇತರ ಧ್ಯೇಯಗಳು— ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧ್ಯೇಯ, ಜನತಾಶಕ್ತಿಯ ಧ್ಯೇಯ, ಉದ್ಭವಿಸಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮದೃಷ್ಟಿ, ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಸಂಘರ್ಷಣೆಗಳು ಇರಬೇಕಾದರೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಒಂದು ಸಮರಸ ಮಿಳನ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಮಾನವ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸದಾ ಪ್ರಿಯವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಭಾವನೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಿರಬೇಕು, ಸ್ಥಾನವಿರ ಬೇಕು ; ಆದರೆ ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕಿರಿದಾಗಿರಬೇಕು, ಮಿತವಾಗಿರಬೇಕು.

ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೂ ಒಳಗಾದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಗಳಲ್ಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಇನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವಾಗ ಭಾರತದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲೇಬೇಕು. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಸಂಕೇತ, ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೇಡಿಕೆಯು ಸಹ ಒಂದು ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆ ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ನಾವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಥವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪಾಲುಗಾರರಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ನಿಜವಾದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಎಂದು ಅವರ ಮತ. ಆದರೆ ಅವರ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ ಸಂಕುಚಿತ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ, ವಿಸ್ತರಣ ಎಂದು ಅವರು ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಂಗ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳು ಆ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಭಾವನೆಯು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಈ ಬಗೆಯ ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಆದರೂ ಇಂಡಿಯದ ಉಜ್ವಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋ ಭಾವನೆ ಎಷ್ಟೇ ಕಠಿನವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ನಿಜವಾದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗೆ ಮನ್ನಣೆ ತೋರಿ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಹ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧೀನ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿ ಇಂಡಿಯ ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

೩. ಭಾರತದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದೌರ್ಬಲ್ಯ

ಭಾರತದ ಶಕ್ತಿ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನತಿಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಬಹು ಹಿಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು ಮತ್ತು ದಾರಿಯೂ ದುರ್ಗಮ.

ಆದರೂ ಆ ಅವನತಿಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾರಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ಇವೆ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕುಶಲತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಯೂರೋಪ್ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಹಿಂದೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನೋಭಾವನೆ, ಉಕ್ಕೇರುವ ಜೀವನ, ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಾಹಸದ ಪಯಣಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿತ್ತು. ನೂತನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೈಪುಣ್ಯದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪಿನ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೈನಿಕಶಕ್ತಿ ಬಂದಿತು. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮ್ಯ ನಡೆಸಲು ಸುಲಭ ವಾಯಿತು. ಇದು ಭಾರತದ ಕಥೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ಎಲ್ಲ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಪಾಡು.

ಹಿಂದಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಬುದ್ಧಿಗಾಗಲಿ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕಾಗಲಿ ಕೊರತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ರೀತಿ ಏಕೆ ಆಯಿತು ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಶತಮಾನ ಗಳಿಂದ ಈ ಕ್ಷೀಣತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಹಸದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ನಿರ್ಮಾಣ ನೈಪುಣ್ಯ ಮಾಸಿಹೋಗಿ ಅನುಕರಣ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಹೊರಟ ಅದ್ಭುತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಭಾವನೆಯ ಬದಲು ವಚನಶೂರ ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಟೀಕೆಗಳು, ಉದ್ದುದ್ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದವು. ಭವ್ಯಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಾವನಾ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ರಚನಾ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಜಟಿಲವಿನ್ಯಾಸ ವಿವರಣೆಯು ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆಗೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು. ಸರಳವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ದಾಯಕವೂ ಆದ ಭಾಷಾಶಕ್ತಿ ಮಾಧುರ್ಯಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಟಿಲತೆಯೂ ಅಲಂಕಾರವೂ ಹೆಚ್ಚಿದವು. ದೂರದ ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಭಾರತೀಯರು ಹೋಗಿ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿ ವಲಸೆಹೋಗುವ ಮಹಾಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಸಾಹಸ ಮತ್ತು ತುಂಬು ಜೀವನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಸಂಕುಚಿತ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ಸಮುದ್ರಯಾನವು ನಿಷೇಧವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನರ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯತೆ, ಹಿಂದಿನದರಲ್ಲಿ ಅಂಧಃಶ್ರದ್ಧೆ ಬೇರೂರುತ್ತಿವೆ. ಭಾರತೀಯ ಜೀವನ ವಾಹಿನಿಯು ಗತಶತಮಾನಗಳ ರಾಶಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಪುರಾತನತೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೆವಳಿ ಬರುವ ತೊರೆಯಂತೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಗತಕಾಲದ ಭಾರದ ಹೊರೆ ಅದನ್ನು ಹಿಂಡುತ್ತಿದೆ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೂರ್ಛೆ ಬಂದಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞಾಶೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ, ದೈಹಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳು ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದಾಗ ಭಾರತವು ಅವನತಿ ಮುಟ್ಟಿ ಅತಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಚಲನಶೂನ್ಯ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು.

ಆದರೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವೂ ಅಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ಸರಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಅತಿಸಿಷ್ಟೆಯು ಜಡಜೀವನ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಗತಕಾಲದ ಸಂಬಂಧ ಪೂರ್ಣ ಕಡಿದುಹೋಗಿ, ಆ ಯುಗವೇ ಲಯವಾಗಿ, ಅದರ ಸಮಾಧಿಯಮೇಲೆ ನೂತನ ಯುಗವೇ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದುಹೋಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಹಿನಿ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆಗಾಗ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಕಿಡಿಗಳೆದ್ದು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೆಳಗಿವೆ. ಹೊಸದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಥವ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ್ದರೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಸಮರಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹಳೆಯ ರೂಪ ಸಂಕೇತಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಆಂತರಿಕವಸ್ತುವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸತ್ವಪೂರಿತವೂ ಸಜೀವವೂ ಆದದ್ದು ಉಳಿದಿದೆ ; ಯಾವುದೋ ಉತ್ಸಾಹವು ಪೂರ್ಣ ಅರಿಯದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜನತೆಯನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದೆ ; ಹೊಸದು ಹಳತು ಎರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸುವ ಆಶೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದೆ. ಈ ಒಂದು ಉತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಆಶೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಮುಂದು ವರಿದಿದೆ : ಹಿಂದಿನದನ್ನೂ ಬಹುಭಾಗ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ರಕ್ತಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಇದ್ದು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅರೆನಿದ್ರೆಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಕುಗ್ಗಿದ ಯುಗಯುಗಾಂತರದ ಭಾರತದ ಕನಸೊಂದು ಇದೆಯೊ ಇಲ್ಲವೊ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನತೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಧ್ಯೇಯದ ನಂಬಿಕೆ ಅಥವ ಕಲ್ಪನೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಧ್ಯೇಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಭಾರತೀಯನಾಗಿ ಭಾರತದ ಈ ಧ್ಯೇಯ ಅಥವ ಕಲ್ಪನೆಯು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನೂರಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದಕ್ಕೇ ಇರಲಿ ಅಂತಹ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಶಕ್ತಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಮೂಲ ಬಹಳ ಆಳವಾಗಿರ ಬೇಕು ಮತ್ತು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅದಕ್ಕಿರಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಅಂತಹ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಧ್ರುವ ಜಲಾಶಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಇತ್ತೆ ? ಇದ್ದರೆ ಅದು ಬತ್ತಲು ಕಾರಣವೇನು ಅಥವ ಅದನ್ನು ತುಂಬಲು ಕಾಣದ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳೇನಾದರೂ ಇದ್ದುವೆ? ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನು ? ಈಗಲೂ ನಮಗೆ ನವಚೈತನ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಬಲವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳು ಬತ್ತದೆ ಉಳಿದಿವೆಯೆ ? ನಮ್ಮದು ಪುರಾತನ ಜನಾಂಗ ಅಥವ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಿಶ್ರಣ. ನಮ್ಮ ಜನಪದದ ನೆನಪುಗಳು ಇತಿಹಾಸದ ಉಗಮದವರೆಗೂ

ಮುಟ್ಟಿವೆ. ನಮ್ಮ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದು ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇವೆಯೆ ? ನಿಶ್ಚೇತನರು, ಶಕ್ತಿಹೀನರು, ಸೃಷ್ಟಿಶೂನ್ಯರು ಆಗಿ, ಶಾಂತಿ, ನಿದ್ರೆ ಎರಡಿದ್ದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಕಾಲತಳ್ಳುವ ಮುದುಕರಂತೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳಿನ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇವೆಯೆ ?

ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಜನವೂ, ಜನಾಂಗವೂ ಮುಂದುವರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಇತರರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ನಾಶವೂ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು ; ಹೊಸ ಜನಾಂಗವಾಗಬಹುದು ಅಥವ ಹಳೆಯದೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಹಿಂದಿನ ಜನತೆಗೂ ಇಂದಿನ ಜನತೆಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭೇದವಿರಬಹುದು ; ಅಥವ ಭಾವನೆಗಳ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಜೀವನಾಡಿಗಳು ಒಟ್ಟುಗೂಡಬಹುದು.

ಅನೇಕ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಮಾಯವಾದ ಅಥವ ಏಕಾಏಕಿ ನಾಶವಾದ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾದ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆ ಅಥವ ಜನತೆಗೆ ಜೀವದಾಯಕವಾದ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿ ಅಥವ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಇದೆಯೆ ? ಮತ್ತು ಮುದುಕ ಮದುವಣಿಗನಾಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದಂತೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವೆ ?

ಪ್ರಪಂಚದ ಇಂದಿನ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಒಂದು ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕನ್ನರು, ರಷ್ಯನ್ನರು, ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ ; ಎಂತಹ ವಿಚಿತ್ರ ಜೋಡಣೆ ! ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಮೂಲ ಪುರಾತನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಹೊರೆ ಮತ್ತು ತೊಡರುಗಳು ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದ ಹೊಸ ಜನಾಂಗ ಅವರದು. ಅವರ ಅಪಾರ ಚಟುವಟಿಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವರಂತೆಯೇ ಕೆನಡ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯ, ನ್ಯೂಜಿಲೆಂಡ್ ಜನರು ಹಳೆಯ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ, ಹೊಸ ಜೀವನದ ಸವಿಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರಷ್ಯನ್‌ರು ಹೊಸ ಜನಾಂಗವಲ್ಲ, ಆದರೂ ಮೃತ್ಯು ಒದಗಿದಂತೆ ಹಳೆಯದೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶ ವಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಜನಾಂಗವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೆ ಎಂದೂ ಕಾಣದ ಪುನರವತಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಪುನಃ ನವಯುವಕರಂತೆ ಅದ್ಭುತ ಸತ್ವಶಾಲಿಗಳೂ ಶಕ್ತಿವಂತರೂ ಆಗಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆ ಬೆರಗು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಪುನಃ ಅವರೂ ತಮ್ಮ ಮೂಲವನ್ನು ಅಗೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊಸ ಜನ ಹೊಸ ಜನಾಂಗ, ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

ದಲಿತ ಜನತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುವ

ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಏನೇ ಅಡ್ಡಿ ಬರಲಿ ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಹೇಗೆ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ವಾಗಬಹುದು, ನವಯುವಕನಂತೆ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಬಹುದು ಎಂದು ರಷ್ಯ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಭಯಂಕರ ವಿನಾಶಕರ ಯುದ್ಧದಿಂದ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನವಚೈತನ್ಯ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಚೀನೀಯರು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ತೀರ ಭಿನ್ನ. ಅದು ಹೊಸ ಜನಾಂಗವಲ್ಲ ಅಥವ ರಷ್ಯನರಂತೆ ಬುಡಮೇಲಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ನೋವನ್ನು ತಿಂದಿಲ್ಲ. ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಆಗಿರಲೇಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದು ಈ ಯುದ್ಧದ ಫಲವಾಗಿಯೋ ಅಥವ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿಯೋ ಅಥವ ಎರಡೂ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೊ ನಾನರಿಯೆ, ಆದರೆ ಚೀನೀಯರ ಕಾರ್ಯ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇಂತಹ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜನಕ್ಕೆ ಸೋಲೆಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಚೀನೀಯರಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲೂ ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನನ್ನ ಆಶೆಗಳು ನನ್ನ ಬಗೆ ಕದಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಭಾರತೀಯರ ಮಧ್ಯೆ ನಾನು ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಹುಡುಕಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆಂದೂ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ. ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ನೆಲೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟಗಳು, ಘೋಷಣೆ ಗಳು ಎಲ್ಲ ಬೂಟಾಟಿಕೆ ; ಅವು ಬಹುದೂರ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಲಾರವು. ಹಿಂದಿನಂತೆ ಹೆಳವರಾಗಿ ತೆವಳುತ್ತ ಅಥವ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತ ನಮ್ಮ ಜನ ಮುಂದುವರೆಯುವಂಥ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನನಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚೈತನ್ಯ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಅವರನ್ನು ಪುನಃ ಯುವಕರಂತೆ ವೀರ್ಯವಂತ ರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಬಯಸಿದೆ. ಭಾರತವು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನರಿತುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಹಿಸಿದರೆ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನೇ ವಹಿಸಬೇಕು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಯಾವ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗ ಯಾವುದೂ ನನಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗ ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ.

ಕಳೆದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೊಂದಿಗಿನ ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕರ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಎಂದರೆ ಭಾರತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ. ಸ್ವಯಂ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ,

ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ, ಮತ್ತು ಕೆಡಕು, ತಪ್ಪು ಎಂದು ಮನಗಂಡುದಕ್ಕೆ ತಲೆ ಬಾಗದೆ ಅದರಿಂದ ಒದಗುವ ಎಲ್ಲ ಗಂಡಾಂತರ ಮತ್ತು ಆಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ನಾವೇ ತಲೆಯೊಡ್ಡುವುದರಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಆತ್ಮಗೌರವದ ಒಳಕಿಡಿಯನ್ನು ಉರುಬಿ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರದೊಂದಿಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ. ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಮೂಲ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವೋ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜಕೀಯ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಲೆ. ಈ ಒಂದು ಮೂಲಧ್ಯೇಯ ದಿಂದ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಾವು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಂತೆ ಸಂಕುಚಿತ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಗೇ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ವಿಮರ್ಶಕರು ನಮ್ಮ ಈ ನಡತೆ ನೋಡಿ ಹುಚ್ಚರು ದುರಭಿಮಾನಿಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾವು ಹುಚ್ಚರು ಹೌದೊ ಅಲ್ಲವೊ ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರಕಾರನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಆದರ್ಶ ಉನ್ನತವಾಗಿತ್ತು. ದೃಷ್ಟಿ ದೂರವಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಕಾರ್ಯಸಾಧಕ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ವರ್ತಿಸಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಜನರ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲದೆ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನು ಸಹ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನರ ಈ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ನಾವು ಭದ್ರ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಬರುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೆವು. ವಿದೇಶೀಯರ ಸೊಕ್ಕಿನ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕೆಲವು ತಲೆಮಾರುಗಳ ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿನ ದಾಸ್ಯಜೀವನ ಮತ್ತು ಹಲ್ಲುಗಿರಿಯುವ ಹೇಡಿತನಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಅಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

೪. ಭಾರತ ದರ್ಶನ

ಗ್ರಂಥಗಳು, ಪುರಾತನ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗತವೈಭವಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾರತ ಹೃದಯವನ್ನರಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾದರೂ ಅದರಿಂದಲೇ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಕತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಗತಕಾಲದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಗತಕಾಲಕ್ಕೂ ಇಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿಜವಾದ ಸಂಬಂಧ ಏನಾದರೂ ಇದೆಯೇ ಎನ್ನುವುದು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನನಗೆ ಮತ್ತು ನನ್ನಂತಹ ಅನೇಕರಿಗೆ ಇಂದಿನ ಕಾಲವೆಂದರೆ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಕಡುಬಡತನ, ನಿರಂತರ ಗೋಳು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರ ಆಧುನಿಕ ಬಾಹ್ಯಜೀವನ ಇವುಗಳ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ವರ್ಗ ಅಥವ ಪಂಗಡದ ಜನರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೂ ಭಾರತದ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಾಯಕರಾಗಲು ಅವರೇ ಸರಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ.

ಈ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನ ಪಂಜರದ ಗಿಳಿಗಳಂತೆ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತ ಇದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಉನ್ನತವಾದ ಹಿರಿದಾದ ಬಾಳಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಆ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ದಂಗೆಯ ಮನೋ ಭಾವ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಅವನತಿಗೆ ತುಳಿದ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮದ ಮೇಲೆ ಆ ದ್ವೇಷವು ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಬದಲು ನಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ತಂದು ಆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬಹುದೆಂದರು. ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಜನರೆಲ್ಲ ಅದೇ ಭಾವನೆಯ ಜನರಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಅಥವ ಬುಡಮಟ್ಟ ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವ ಮನೋಭಾವ ಅವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನಕೋಟಿಯ ಕಡೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಹಳ್ಳಿ ಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಮರೆತು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕೊಡದ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಯುವಕರ ಮುಂದೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯಬಾರಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಭಾರತ, ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಭಾರತ, ಬಡತನದ ನಗ್ನತೆಯ ಜೀವನ ಎದುರು ನಿಂತಿತು. ಅದರ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನೆ ತಲ್ಲಣಿಸಿದವು. ಅದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ನಿರ್ಧಾರಗಳು, ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೇ ತಲೆಕೆಳಗೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತದರ್ಶನದ ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರ ನಮಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳವಳವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಈ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜನರ ಸಮೀಪ ಪರಿಚಯ ವಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ ; ಅದೆಲ್ಲ ಅನಿವಾರ್ಯ ಎಂದರು. ಆದರೆ ಅದು ನನಗೊಂದು ಹೊಸ ದರ್ಶನ ಯಾತ್ರೆಯೇ ಆಯಿತು. ನಮ್ಮ ಪಂಗಡದ ನ್ಯೂನತೆ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಗಳು ನನಗೆ ಪೂರ್ಣ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನತೆಯ ದರ್ಶನದಿಂದ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಾಣದ ಯಾವುದೊ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿ ಕಂಡೆ.

ಈ ಜನತಾಭಾವನೆಗೆ ನಾನು ಒಂದು ದೈವತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ನನಗೆ ಒಂದು ಅವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಅಲ್ಲ ; ವೈವಿಧ್ಯಯುತವೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತವೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಜನಕೋಟಿ ನನಗೊಂದು ಸತ್ಯ. ಬಾಯಿ ಇಲ್ಲದ ಜನಜಂಗುಳಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸದೆ ಅವರನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾವು ಅವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಭಾವನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನನ್ನ

ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೀರಿತ್ತು. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅವರ ದಾರ್ಢ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಅವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಹೊಳೆಯಿತು. ಕಳೆದ ಎರಡು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ನೂಕುನುಗ್ಗಲಿನಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಾಸಿತ್ತು. ಆದರೂ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವೂ, ವಿನಾಶಕಾರಕವೂ ಆದುದು ಎಷ್ಟೋ ಇದ್ದರೂ, ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿತ್ತು.

೧೯೨೦ರಿಂದ ೩೦ರ ವರೆಗೆ ನನ್ನ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆಗ್ರ ಮತ್ತು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ನಲವತ್ತೆಂಟು ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ನಗರಗಳು ಮತ್ತೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಸಂಚಾರಮಾಡಿದೆ. ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನದ ಹೃದಯ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಯುಗದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅದು ಪುಟವಿಕ್ಕಿದ ಮೂಸೆ ಯಾಗಿದೆ ; ೧೮೫೭ರ ಕ್ರಾಂತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ನಂದಿ ಹೋದದ್ದು ಅದೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಇತರರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಕೂಲಸ್ಥನೂ, ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋಭಾವದ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಕಟ್ಟಾಳೂ, ಶುದ್ಧ ನೇಗಿಲಯೋಗಿಯೂ ಆದ ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದೃಢಾಂಗಿಯಾದ ಜಾಠ್ ರೈತನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು ಇದೇ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ. ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಜನ ಮತ್ತು ವಂಶದ ಗೌರವದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವ ರಜಪೂತ ರೈತರು ಮತ್ತು ಜಮೀನುದಾರರು ; ನಿಪುಣರೂ ಚತುರರೂ ಆದ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ; ಗೃಹಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಕೆಲಸಗಾರರು ; ಒಳ್ಳೆಯ ದಿನಗಳ ಆಶೆಯ ಧೈರ್ಯ ಸಹ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ಆಶೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ತುಂಬಿ ತಲೆತಲಾಂತರ ಗಳ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಿಂದ ಬೆಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ರೈತರು ಮತ್ತು ಗೇಣಿದಾರರು—ಇವರುಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ.

೧೯೩೦ರಿಂದ ೪೦ರ ಮಧ್ಯೆ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದ ವೇಳೆ ಅದರಲ್ಲೂ ೧೯೩೬-೩೭ರ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಪ್ರಚಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡಿದೆ. ಬಂಗಾಳದ ಹಳ್ಳಿಗಾಡು ಒಂದನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲ ; ಅದು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡಿದೆ ; ನನ್ನ ಭಾಷಣಗಳ ತುಂಬ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣೆಗಳ ವಿಷಯವೇ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ, ಹೃದಯಾಂತರಾಳ ದಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಬೇರೊಂದು ವಿಷಯವಿತ್ತು.

ಚುನಾವಣೆಗಳು, ದೈನಂದಿನದ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಯಾವುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನೇ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ರೇಕಕ್ಕೆ ಒಳ ಗಾಗಿದ್ದೆ. ನಾನೇ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮಹಾಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಜನ ನನ್ನೆದುರು ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಅಪಾರ ಸೊಬಗು ಮತ್ತು ರೂಪು ಲಾವಣ್ಯಗಳಿಂದ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಭಾರತ ನನ್ನನ್ನು ಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ನಾನು ನೋಡಿದಷ್ಟೂ, ನನಗೇ ಆಗಲಿ ಅಥವ ಇನ್ನಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ, ಅದರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಡಗಿರುವ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಿದೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ಆಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕದೆ ಇದ್ದುದು ಅದರ ದೇಶವಿಸ್ತಾರವಲ್ಲ ; ರೂಪ ಭಿನ್ನತೆಯೂ ಅಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಕಂಡೂಕಾಣದಂತೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ನನ್ನ ಅಳತೆಗೆ ಮೀರಿದ ಯಾವುದೋ ಆತ್ಮದ ಆಳ. ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪಿಯೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪದರು ಪದರಾಗಿ, ಯಾವ ಮೇಲಿನ ಮಡಿಕೆಯೂ ಕೆಳಗಿನ ಯಾವ ಮಡಿಕೆಯನ್ನೂ ಅಳಿಸದಂತೆ ಅಥವ ಪೂರ್ಣ ಮುಚ್ಚದಂತೆ ಬರೆದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ಚಿತ್ರದ ಪ್ರತಿಯಂತೆ ಅದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಮಗೆ ಅದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಚೇತನ ಅಥವ ಸುಷುಪ್ತಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಡಿಕೆಗಳೂ ಅಡಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಜಟಿಲವೂ, ರಹಸ್ಯಗರ್ಭಿತವೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿವೆ, ಕಂಡೂಕಾಣದಂತೆ. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಅಣಕಿಸುವಂತೆ ನಗುವ ಆ ಒಗಟೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಆಸೇತುಹಿಮಾಚಲಪರ್ಯಂತ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೊರಗೆ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಾವ ಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಭೇದಗಳು ಕಂಡರೂ, ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಗತಿ ಅಥವ ದುರದೃಷ್ಟ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದು ಏಕೀಭಾವನೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಒಮ್ಮುಖವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಐಕ್ಯತೆಯ ಮುದ್ರೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಈ ಐಕ್ಯತೆ ನನಗೆ ಇನ್ನು ಕೇವಲ ಮಾನಸಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಭಾವೋದ್ವೇಗದ ಅನುಭವ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಭಜನೆ, ದುರ್ಘಟನೆ, ವಿಪ್ಲವ ಯಾವುದೂ ಈ ಭಾರತದ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಡಿಯ ದೇಶವಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶವೇ ಆಗಲಿ ಒಂದೇ ಮಾನವ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಮೂರ್ಖತನ. ಭಾರತೀಯರ ಜೀವನ ವಿಭೇದಗಳು, ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಪಂಗಡಗಳು, ಜಾತಿಗಳು, ಮತಧರ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ವಿವಿಧ ಮಟ್ಟದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳು ಇದೆಲ್ಲ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಒಂದು ಸನಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಜೀವನೋದ್ದೇಶ ಉಳ್ಳ ಜನತೆಗೆ ಅವರದೇ ಆದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಭಾವನೆ

ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಆ ಜನಾಂಗದ ಪೀಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವೈವಿಧ್ಯ ತೋರಿದರೂ ಆ ಭಾವನೆಯ ಛಾಯೆಯು ಮಾತ್ರ ಅವರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟುಗಳ ನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತೊಗೆದ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್‌ನನ್ನಾಗಲಿ ನೋಡಿ, ಆ ಛಾಯೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದ್ದು ಭಾರತೀಯರ ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಕುತೂಹಲ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುವ ಕುತೂಹಲ ದಿಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಮೂಲಕ ನನ್ನ ಜನರನ್ನು, ದೇಶವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಬೆಳಕು ದೊರೆಯಬಹುದು, ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರ್ಯಾಲೋಚನೆಗೆ ದಾರಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದು. ರಾಜಕೀಯವೂ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣೆಗಳೂ ದೈನಂದಿನ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಬಾಹ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಉದ್ರೇಕ ಗೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಅದು. ಆದರೆ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಭವನವನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ, ಭವ್ಯವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ತಳಹದಿ ಬಹಳ ಆಳವಾಗಿರಬೇಕು.

೫. ಭಾರತ ಮಾತಾ

ಸಭೆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಈ ನನ್ನ ಶ್ರೋತೃವೃಂದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಪುರಾಣ ಪುರುಷ ಭರತನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಭಾರತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನಗರಗಳ ಜನ ಅತಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿರುಸುಮಾತು ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಿತ ದೃಷ್ಟಿಯ ರೈತರಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶ, ಅದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ, ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡರೂ ನಾವೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರು, ಉತ್ತರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ರೈತನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಒಂದೇ, ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂಬುದು ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಭಾಷಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆಯಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ. ಕಾರಣ ರೈತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಒಂದೇ—ಬಡತನ ಸಾಲ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ, ಜಮೀನುದಾರ, ಸಾಲಗಾರ ; ಗೇಣಿಯ ಹೊರೆ, ಕಂದಾಯ, ಪೊಲೀಸರ ಹಿಂಸೆ, ವಿದೇಶೀ ಯರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಕಿರುಕುಳ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ ಈ ದಾಸ್ಯ ವಿಮೋಚನೆ. ಭಾರತವೆಲ್ಲ ಒಂದು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ನಮಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಲು ಹೇಳಿದೆ. ಚೀಣ, ಸ್ಪೇನ್, ಅಬಿಸೀನಿಯ, ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪ್, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಪಶ್ಚಿಮ ರಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೋರಾಟದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಸೋವಿಯೆಟ್ ಯೂನಿಯನ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ

ಅಮೆರಿಕದ ಅಸಾಧ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಕೆಲಸವೇನೋ ಸುಲಭವಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆನೊ, ಅಷ್ಟು ಕಠಿಣವೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಯವಿದ್ದ ಪುರಾಣಗಳು, ಇತಿಹಾಸ ಗಳು, ಕತೆಗಳಿಂದ ಭಾರತ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕು ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿ ದೇಶವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಪಂಚ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಸೈನಿಕ ರಿದ್ದರು. ೧೯೩೦ರ ನಂತರ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಆವರಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಅನುಭವದಿಂದ ವಿದೇಶಗಳ ವಿಷಯ ನಾನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದು ಅವರಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಲೇ 'ಭಾರತಮಾತಾಕಿ ಜೈ' ಎಂಬ ಗಗನವನ್ನೇ ಭೇದಿಸುವ ಘೋಷವು ನನಗೆ ಸ್ವಾಗತವೀಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಘೋಷಣೆಯ ಅರ್ಥವೇನು ? ಈ ಭಾರತಮಾತೆ ಯಾರು ? ಜಯ ಯಾರಿಗೆ ? ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಗು ಬರುತ್ತಿತ್ತು, ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಏನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬರೂ, ನನ್ನ ಮುಖ ವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೆ ಇದ್ದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಲೆತಲಾಂತರ ದಿಂದ ಬೇಸಾಯವನ್ನೇ ನಂಬಿದ್ದ ಜಾತ್ ರೈತನೊಬ್ಬ ಎದ್ದು ಅದು ಭೂಮಿತಾಯಿ ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಯಾವ ಭೂಮಿ ? ಅವರ ಹಳ್ಳಿಯ ಸುತ್ತಲ ನೆಲವೆ ? ಅಥವ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೆಲವೆ ? ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆ ? ಅಥವ ಭಾರತದ ಇಡೀ ದೇಶವೇ ? ಇದೇ ರೀತಿ ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆ—ಉತ್ತರ ನಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ನನಗೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತ, ಇಂಡಿಯ ಅನ್ನುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದದ್ದೆಲ್ಲ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ—ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ ಭಾವನೆಯೂ ಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಭಾರತದ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳು, ನದಿಗಳು, ಅರಣ್ಯಮಾಲೆಗಳು, ನಮಗೆ ಆಹಾರ ಒದಗಿಸುವ ವಿಶಾಲ ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳ ಸಾಲುಗಳು, ಎಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತುಗಳೇ ; ಆದರೆ ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಜನ—ಅವರು ಮತ್ತು ನಾನು—ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಭಾರತಮಾತೆ ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಜನಕೋಟಿ. ಭಾರತಮಾತೆಗೆ ಜಯವೆಂದರೆ ಅವರ ಜಯ. ನೀವು ಭಾರತಮಾತೆಯ ಒಂದು ಅಂಗ. 'ಭಾರತಮಾತೆ' ಎಂದರೆ ನೀವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಭಾವನೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಲೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೋಧನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದವರಂತೆ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವೀನ ಕಾಂತಿ ಹೊಳೆಯಿತು.

೬. ಭಾರತದ ವಿವಿಧತೆ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಟ್ಟು

ಭಾರತದ ವೈವಿಧ್ಯ ಅಪಾರವಾಗಿದೆ ; ಅದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ ; ಮೇಲೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಯಾರಾದರೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಬಾಹ್ಯರೂಪು ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮನೋಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ನೋಡಿದರೆ ಗಡಿನಾಡಿನ ಪಠಾಣನಿಗೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತಮಿಳನಿಗೂ ಯಾವ ಸಾಮ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಬುಡಕಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆದಾಗ್ಯೂ ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ತಂತುಗಳು ಇವೆ. ಮುಖ, ಆಕೃತಿ, ಅನ್ನ, ಬಟ್ಟೆ, ಭಾಷೆ ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಿನ್ನವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ವಾತಾವರಣ ಇದೆ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಕಾಶ್ಮೀರದಂತೆ ಹಿಮಾಲಯದಾಚೆ ಇರುವ ದೇಶಗಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಪಠಾಣರ ಜನಪದ ಕುಣಿತಗಳು ರಷ್ಯದ ಕಾಸೆಕ್ ಕುಣಿತವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಪಠಾಣನನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ತಮಿಳನನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಕಂಡ ಒಡನೆ ಭಾರತೀಯ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆ ಒಂದು ಭಾರತ ಮುದ್ರೆ ಅವರಿಬ್ಬರ ಮುಖದಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಗಡಿನಾಡು ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಸಹ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಭಾಗವಾಗಿದ್ದುವು. ಇಸ್ಲಾಂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದ ಪುರಾತನ ತುರ್ಕಿ ಜನರು ಮತ್ತು ಇತರ ಜನಾಂಗಗಳು ಬೌದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಗಡಿನಾಡು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಮತ್ತು ವಿಹಾರಗಳ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಕೀರ್ತಿಶಿಖರವನ್ನೇರಿ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತ ಇದ್ದ ತಕ್ಷಶಿಲಾ ಮಹಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಾಳುಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದೆ. ಪರ ಧರ್ಮಾವಲಂಬನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೇನೊ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದ ಮಾನಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪೂರ್ಣ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪಠಾಣರು ಮತ್ತು ತಮಿಳರು ಎರಡು ಕೊನೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇತರರು ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಭಾರತ ಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ವಂಗೀಯರು, ಮರಾಠರು, ಗುಜರಾತಿಗಳು, ತಮಿಳರು, ಆಂಧ್ರರು, ಉರಿಯುದವರು, ಅಸ್ಸಾಮಿನವರು, ಕನ್ನಡಿಗರು, ಮಲಯಾಳಿಗಳು, ಸಿಂಧೀ ಜನರು, ಪಂಜಾಬಿಗಳು, ಪಠಾಣರು, ಕಾಶ್ಮೀರಿಗಳು, ರಜಪೂತರು ಮತ್ತು ಮಧ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿನ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಮಾತನಾಡುವ ಜನ, ಇವರೆಲ್ಲ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ

ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ; ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಣದೋಷಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಉಳಿದಿವೆ ; ಆದರೂ ಒಂದೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಒಂದೇ ನೀತಿ, ಒಂದೇ ಮನೋಭಾವನೆ ಗಳಿಂದ ಯುಗಾಂತರದಿಂದ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ. ಈ ಆರ್ಜಿತ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಚಲನಶಕ್ತಿ, ಜೀವಕಳೆ ಇತ್ತು. ಆ ಶಕ್ತಿ ಭಾರತದ ಜನಜೀವನದ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜೀವನದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಪುರಾತನ ಇಂಡಿಯ ಪುರಾತನ ಚೀನದಂತೆ ಒಂದು ಪ್ರಪಂಚವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅದು ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆ. ಅನ್ಯದೇಶೀಯರ ಪ್ರಭಾವ ಬಿದ್ದು, ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರತಿಭೆ ಬೀರಿದರೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತೆಯೂ ತಲ್ಲೀನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಛಿದ್ರಭಾವನೆ ಏನಾದರೂ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಒಡನೆ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮುಂಬೆಳಗಿನಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅದ್ವೈತಭಾವನೆಯ ಕನಸು ಭಾರತೀಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿದೆ. ಈ ಏಕತೆ ಹೊರಗಿನವರು ಹೇರಿದ್ದಲ್ಲ, ಬಾಹ್ಯಾವರಣಗಳ ಅಥವಾ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಐಕ್ಯತೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಅಂತರಾಳದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಅದರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಭಿನ್ನಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಮನ್ನಣೆ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವು ದೊರೆಯಿತು.

ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಸಹ, ಅದು ಎಷ್ಟೇ ನಿಕಟವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಂಗಡಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಲ ಐಕ್ಯತೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಕಾಣದಿರಬಹುದು ಅಥವ ಬೆರೆತುಹೋಗಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಜನಾಂಗ ಭಾವನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಊಳಿಗಮಾನ್ಯದ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ, ಜಾತೀಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇತ್ತು. ಆದರೂ ಇತಿಹಾಸದ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಭಾರತೀಯನು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಒಂದೇ ಮನೆಯವನಂತೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಬೇರೆ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ತಾನೊಬ್ಬ ಪರಕೀಯ, ಹೊಸಬ ಎಂದು ಭಾವಿಸು ತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಧರ್ಮ ಅಥವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಕೀಯ ಭಾವನೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲದ ಅನ್ಯಧರ್ಮೀಯರು—ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಜ್ಯೂಗಳು, ಪಾರ್ಸಿಗಳು, ಮುಸಲ್ಮಾನರು, ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ, ಕೆಲವು ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ

ಭಾರತೀಯರೇ ಆದರು. ಈ ಪರಧರ್ಮಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಭಾರತೀಯರು ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದರೂ ಭಾರತೀಯರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅವರ ಮತಧರ್ಮ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಇಂಡಿಯನರು, ಪರದೇಶೀಯರು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಕಾಲ. ಇಂಡಿಯ ದೇಶದ ಜನರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಳ ಭಿನ್ನತೆಗಳೆಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ಪಂಗಡ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಭಾರತೀಯನೆ. ಭಾರತೀಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ತುರ್ಕಿ, ಅರೇಬಿಯ, ಇರಾನ್, ಅಥವ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವೇ ಪ್ರಧಾನ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವ ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಭಾರತೀಯನೆ.

ನಮ್ಮ ತಾಯಿನಾಡಿನ ಕಲ್ಪನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲೇ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಿಧ. ಯಾರಿಬ್ಬರ ಭಾವನೆಯೂ ಒಂದೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಯೋಚನೆ ಬಂದಾಗ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ ; ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮೈದಾನಗಳು ; ನಾನು ನೋಡಿದ ಪಟ್ಟಣಗಳು ನಗರಗಳು ; ಬಾಡಿ ಬೆಂಡಾಗಿ ಒಣಗಿದ ಭೂಮಿಗೆ ಅಮೃತಧಾರೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಅಚಿರಕಾಲಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಿಗಂತದವರೆಗೂ ಹಸುರುಡುಗೆಯನ್ನುಡಿಸಿ ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುವ ಮಳೆಗಾಲದ ಮೋಹಿನೀ ವಿದ್ಯೆ, ಮಹಾನದಿಗಳು ಮತ್ತು ನಿರ್ಗಳ ಜಲವಾಹಿನಿಗಳು, ಖೈಬರ್ ಕಣಿವೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಲ ಉತ್ಸಾಹ ಶೂನ್ಯಪ್ರದೇಶ ; ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ರೋಮಾಂಚಕಾರಕ ದೃಶ್ಯ; ಜನತೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಿತ್ರ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮಂಜುಮುಚ್ಚಿದ ಹಿಮಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಜುಳುಜುಳು ಮರ್ಮರ ನಿನಾದದೊಡನೆ ಹರಿದೋಡುವ ನದಿಗಳ ಮತ್ತು ವಸಂತಕಾಲದ ಸೊಬಗಿನ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಣಿವೆ—ಇವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಮನ ಬಂದಂತೆ ನಮ್ಮ ಚಿತ್ರ ಚಿತ್ರಿಸಿ, ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತೇವೆ. ಉಷ್ಣವಲಯದ ಸೆಕೆಯ ಪ್ರದೇಶದ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿತ್ರ ಕ್ಕಿಂತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇರುವ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಈ ಚಿತ್ರ ನನಗೆ ಬಹು ಮೆಚ್ಚು. ಭಾರತವು ಉಷ್ಣವಲಯದಿಂದ ಸಮಶೀತೋಷ್ಣವಲಯದವರೆಗೆ, ಭೂಮಧ್ಯರೇಖೆಯಿಂದ ಏಷ್ಯದ ಶೀತಲ ಹೃದಯದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ.

೭. ಭಾರತ ಪ್ರವಾಸ

೧೯೩೬ನೆಯ ಕೊನೆ ಮತ್ತು ೧೯೩೭ನೆಯ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸದ ವೇಗವೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚಿತು, ಮತ್ತು ಒತ್ತಡವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಎನ್ನದೆ

ಸದಾ ತಿರುಗುತ್ತ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯದೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ ನನಗೆ ಕರೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು ತೀರ ಸಮೀಪ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಕಾಲ ಅತ್ಯಲ್ಪವಿತ್ತು. ನನ್ನ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಯವಾಗುವುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಪ್ರಯಾಣವೆಲ್ಲ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಮಾನ ಮತ್ತು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಆನೆ, ಒಂಟೆ, ಕುದುರೆ ಅಥವ ಹಡಗು, ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವ ದೋಣಿ, ತೋಡು ದೋಣಿ ಅಥವ ಬೈಸಿಕಲ್ ಉಪ ಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಡೆದು ಸಹ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ವಾಹನಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಎರಡೆರಡು ಮೈಕ್ರೋ ಫೋನ್, ಧ್ವನಿವಾಹಕ ಯಂತ್ರಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ನನ್ನ ಗಂಟಲೂ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಧ್ವನಿವಾಹಕ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಕಂಡೂ ಕೇಳದ ತಿಬೆಟ್ ಗಡಿಯಿಂದ ಬೆಲೂಚಿಸ್ಥಾನದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಅಪರಿಚಿತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದೆ.

ನಸುಬೆಳಕಿನಿಂದ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೂ ಊರಿಂದೂರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಯಲ್ಲೂ ಅಸಾಧ್ಯ ಜನ ಕಾದಿರುತ್ತಿದ್ದರು ; ಮಧ್ಯ, ಕಾದು ಕಾದು ನಿಂತಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯ ರೈತರು ಅನೇಕ ಕಡೆ, ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸ್ವಾಗತ ಯಾರೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲ ; ಆದರೆ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನೆಲ್ಲ ತಲೆಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಈ ಹಸುಗೂಸಿನಂಥ ಜನರನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಓಡಿಹೋಗುವುದು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯ. ಅಡ್ಡಿಯಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಿ. ಈ ಮಹಾಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರ ಮಧ್ಯೆ ಹಾದು, ಸಭಾವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಪುನಃ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷಗಳನ್ನೂ ಎಣಿಕೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ನಿಮಿಷಗಳು ಸೇರಿ ಗಂಟೆಗಳಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಗಂಟೆಗಳು ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತ ಇದ್ದೆ. ಆದರೂ ಜನ ಅರೆಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಚಳಿಗಾಲವಾದರೂ ನಡುಗುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ದಿನಕ್ಕೆ ಹದಿನೆಂಟು ಗಂಟೆಯಾಗುತ್ತ, ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಗೊ, ಅಥವ ಇನ್ನೂ ತಡವಾಗಿಯೋ ದಿನದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಒಂದು ಬಾರಿ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಫೆಬ್ರವರಿ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಮೇರೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿದೆವು. ಆ ದಿನ, ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಗಾಬರಿಯಾಗುವಂತೆ ಇತ್ತು. ದಟ್ಟಕಾಡಿನ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಕಣಿವೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ

ಡೊಂಕುಡೊಂಕಾಗಿ ಹಾದು ಹೋಗುವ ಘಾಟಿ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಗಳು ಆರು, ಸಣ್ಣ ಸಭೆಗಳು ಅನೇಕ ಇದ್ದುವು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ (ಏಳು ಗಂಟೆ ಮುಂಚೆಯೇ ನಡೆಯಬೇಕಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ಸಭೆಯನ್ನು) ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೆ ಮುಗಿಸಿದೆವು ; ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ನಾವು ತಂಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇನ್ನೂ ಎಪ್ಪತ್ತು ಮೈಲಿ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೭ ಗಂಟೆ. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಮಾಡಿ ೪೧೫ ಮೈಲಿ ಬಂದಿದ್ದೆವು. ಆ ದಿನ ೨೩ ಗಂಟೆಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆ ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಿನ ದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕೋಟಿ ಜನರು ಕೇಳಿದರು ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದ್ದರು ; ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ದಶಲಕ್ಷ ಜನರು ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದರು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಜನ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ; ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರ ಸಭೆ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೋ ಊರುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಊರು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಅಂಗಡಿ ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಣ ಕೇಳಿದರೆ, ಊರಿನ ಜನರೆಲ್ಲ, ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು, ಹುಡುಗರು ಎಲ್ಲರೂ ಊರಿನ ಆಚೆ ಸಭೆ ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಾನು ಬರುವುದನ್ನೆ ಕಾದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ನಾನು ಕಾಹಿಲೆ ಬೀಳದೆ ಈ ಅಸಾಧ್ಯ ದೇಹಶ್ರಮವನ್ನು ಸಹಿಸಲು ಹೇಗೆ ಶಕ್ತನಾದೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾರೆ. ಕ್ರಮೇಣ ನನ್ನ ದೇಹ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಈ ಬಗೆಯ ಅಲೆದಾಟದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಸಭೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಅರ್ಧಗಂಟೆ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿದ್ರೆಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಏಳುವುದಕ್ಕೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಏಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರಮಾಡುವ ಜನರ ದೃಶ್ಯ ನನ್ನನ್ನು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಇತ್ತು. ಆಹಾರವನ್ನು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದೆ. ರಾತ್ರಿಯಂತೂ ಊಟವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಈ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗೆ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಾನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ ನನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹ. ನನಗೆ ಇದು ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು, ಆದರೆ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿತ್ಯವೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

೮. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರಲಿದ್ದ ಚುನಾವಣೆಗಾಗಿಯೇ ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ಏರ್ಪಾಟಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅನೀತಿ ಮತ್ತು ಕುಯುಕ್ತಿಗಳು

ನನಗೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಇರಲೇಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಅನೇಕವೇಳೆ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಪಾಶವೀ ವೃತ್ತಿಯೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಸೋಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯವರಿಗೆ, ಸಮಯ ಕಾದು ಒರಟು ದಬಾವಣೆಯಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಸುಮ್ಮನೆ ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ ಎಂದರೆ ಮಂದಮತಿಗಳಿಗೆ ತಂಟೆಕೋರರಿಗೆ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲೆ ?

ಸಣ್ಣ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಂತೂ ಈ ತೊಂದರೆಗಳು ವಿಪರೀತ. ದೊಡ್ಡ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ತಲೆ ಎತ್ತಲು ಅಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದ್ದರೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತಿರ ಲಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಸಹ ಯಾವುದೋ ಅಲ್ಪ ವಿಷಯ ಅಥವ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೊಳಗಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಅನಾಹುತ ತಪ್ಪಿಸಲು ಕೆಲವು ಸದವಕಾಶಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಎಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಮೇಲು ಎಂಬ ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ ದೃಢಪಟ್ಟಿತು. ಆಸ್ತಿ ಅಥವ ವಿದ್ಯೆಯ ಅರ್ಹತೆಯ ಮೇಲಿನ ಸಣ್ಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಾಲ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆಸ್ತಿಯ ಅರ್ಹತೆಯಂತೂ ಬಹಳ ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ವಿದ್ಯೆಯ ಅರ್ಹತೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು, ಅವಶ್ಯವೂ ಹೌದು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಭವಸ್ಥ ರೈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಲ್ಪ ವಿದ್ಯೆಯ ಮನುಷ್ಯನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕಿಂತ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಕೀಳಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ ರೈತನದಿರುವಾಗ ರೈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಮುಖ್ಯ. ಗಂಡಸರಾಗಲಿ, ಹೆಂಗಸರಾಗಲಿ ವಯಸ್ಕರಿಗೆಲ್ಲ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಇರಲೇಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ; ತೊಂದರೆಗಳೇನೋ ಇವೆ. ಆದರೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು ಇರುವ ವಿರೋಧವೆಲ್ಲ ಆಸ್ತಿವಂತರ ಮತ್ತು ಬಂಡವಾಳ ಗಾರರ ಭೀತಿಯ ಭೂತಗಳು.

೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರಿಗೆ, ಶೇಕಡ ೧೨ರಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕು ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಸಂಖ್ಯೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಇದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗ ೩ ಕೋಟಿ ಜನ ಮತದಾರರಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಈ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಶಾಸನ ಸಭೆಗೆ ಚುನಾವಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಭೆಗಳು, ಎರಡು ತರಹೆ ಚುನಾವಣೆ ಗಳು, ಉಮೇದುವಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ.

ಚುನಾವಣೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನವರ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕಡೆ ನಾನು ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬಿಸುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಚುನಾವಣಾ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಪರ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆತರೆ ಎಲ್ಲ ಸರಿಹೋಗುವುದು ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಒಂದೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಾದರೂ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂದೆ.

ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತದಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯಸಾಧನೆಯ ಮುಂದಾಳುಗಳೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಉಮೇದುವಾರರ ಮಾತನ್ನೇ ಎತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕರು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರು ; ಉಳಿದವರ ಪರಿಚಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನೂರಾರು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಡುವುದು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಾಗಿ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೋರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಓಟು ಬೇಡಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಗುವವರೆಗೆ ನಿರಂತರ ಹೋರಾಟವೆಂದು ವಿನಾ ಯಾವ ಭರವಸೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಸಿದ್ಧವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ಮತ ಕೊಡಿ ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಪರ ಓಟುಮಾಡಬೇಡಿ ಎಂತಲೂ ಹೇಳಿದೆ. ನಮಗೆ ಯಾವ ಕೃತಕ ಮತದಾನವೂ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ ; ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ಯಾರಿಗೂ ಓಟು ಬೇಡಲಿಲ್ಲ. ಓಟುಗಳೂ ಚುನಾವಣೆಗಳೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಹು ದೂರ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಾರವು. ಅವು ನಮ್ಮ ಮಹಾ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹೆಜ್ಜೆ ಮಾತ್ರ. ಆ ಓಟಿನ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಭರವಸೆಯ ಸೂಚನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಓಟು ತುಂಬಿ ಮೋಸಗೊಳಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಗುಣಾಢ್ಯರೂ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠರೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿರಬೇಕಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ; ನಾವು ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯ, ನಂಬಿದ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಯಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಯೋ ಆ ಜನಾಂಗ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂದರೇನು, ನಮ್ಮ ಜನಕೋಟಿಗೆ ಏಕೆ ಬೇಕು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ ಯಜಮಾನರ ಬದಲು ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಜನತೆಗಾಗಿ ಜನತೆಯಿಂದ ಆರಿಸಿದ ಜನತಾ ಸರಕಾರ ಬೇಕು. ಬಡತನ, ದುಃಖ ನಾಶವಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಇದೇ ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಭಾಷಣಗಳ ತಿರುಳು. ಈ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿರ್ದೇಶರಹಿತ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಯಾವ ಉಮೇದುವಾರರ ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಗಿತ್ತೋ ಅದು ನನಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಗುರಿ ಎಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯದ ಕಡೆಗೆ. ಉಮೇದುವಾರರ ಜಯಾಪಜಯದ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವನೆಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಅದೇ ಪ್ರಚಾರ ಮಾರ್ಗ ಉತ್ತಮವೆನಿಸಿತು. ಈ ರೀತಿ ಆ ಉಮೇದುವಾರನೂ ಅವನ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರವೂ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ, ಮೂಲತತ್ವಕ್ಕೆ, ದಾಸ್ಯವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾ ಹೋರಾಟದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ, ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಬಾಡಿದ ಕೋಟ್ಯನುಕೋಟಿ ಬಡವರ ತಲೆತಲಾಂತರದ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಬೀಸಿದ ಪ್ರಚಂಡ ಮಾರುತದಂತೆ ನೂರಾರು ಪ್ರಮುಖ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಹಾನಾಯಕರ ಈ ಸಂದೇಶವು ನಾನಾ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ನವ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕ್ಷುದ್ರಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ, ಚುನಾವಣಾ ಕುತಂತ್ರ ಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿತು. ನನ್ನ ಜನತಾ ಹೃದಯದ ಅರಿವು ನನಗಾಯಿತು : ಅವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮ ಮೂಡಿತು ; ಆ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ ಕಣ್ಣುಗಳು ಜನಮನವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದವು.

ನಿತ್ಯವೂ ಚುನಾವಣೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ; ಆದರೂ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಅವು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿದ್ದ ನೊರೆ ಮಾತ್ರ. ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿ ದ್ದುದು ಮತದಾರರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಭಾರತದ ಜನಕೋಟಿ : ಅವರು ಮತದಾರರಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯ ಗಂಡಸಿಗೆ, ಹೆಂಗಸಿಗೆ, ಮಗುವಿಗೆ ನನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಭಾರತ ಜನಕೋಟಿಯೊಂದಿಗಿನ ಈ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಭಾವಪೂರ್ಣ ಬಾಂಧವ್ಯವೂ ಈ ಸಾಹಸದ ಉದ್ವೇಗವೂ ಪೂರ್ತಿ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತ್ತು. ಹತ್ತರಕೂಡ ಹನ್ನೊಂದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಹೊರಳಿದತ್ತ ಹೊರಳುವ ಭಾವನೆಯಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಆ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದಿದ್ದವು ; ಒಬ್ಬರ ನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿದೆವು ; ಪ್ರಥಮ ಭೇಟಿಯಾಗುವ ಅಪರಿಚಿತರಂತೆ ಅಲ್ಲ, ಆದರೆ ಬಹುಕಾಲದ ಪರಿಚಯವಿದ್ದವರಂತೆ. ಆ ಪರಿಚಯ ಯಾವುದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಮಾತ್ರ ಕಷ್ಟ. ಕೈ ಮುಗಿದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲು ನಾನು ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ಎದುರಿಗೆ ಮುಗಿದ ಕೈಗಳ ಅರಣ್ಯವೇ ಬಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತ ಜನರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣ ಮುಗುಳ್ನಗೆ ತೋರಿ, ಮಹಾ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ನೆರೆದಿದ್ದ ಆ ಜನಸಮುದಾಯದಿಂದ, ಸ್ವಾಗತದ ಒಂದು ಕಲಕಲ ಧ್ವನಿ ಎದ್ದು ಅದರ ಆಲಿಂಗನದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮಾತನಾಡಿ ನನ್ನ ಸಂತೋಷ ಸಾರುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ

ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತೊ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಆಳವಾದ ಅವರ್ಣನೀಯ ವರ್ಚಸ್ಸು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

೯. ಜನತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ

ಈ ರೀತಿ ಭಾರತ ಜನಕೋಟಿಯ ಇಂದಿನ ಜೀವನ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಭವಿತವ್ಯದ ಕಡೆ ಇದ್ದರೂ ಗತಕಾಲಕ್ಕೂ ಅವರ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಲಾರದಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವರ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಮಹಾಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡೆ. ಜನತೆಯ ದರ್ಶನ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣ, ಕತೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಮರಸ ಮಿಶ್ರಣವೇ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಎಲ್ಲೆಯ ಗೆರೆಯನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾದ ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹು ದಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮಹಾಪುರಾಣಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಇತರ ಪುರಾಣಗಳು, ಅವುಗಳ ಲೋಕಪ್ರಿಯ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಜನಜನಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕತೆ, ಘಟನೆ, ನೀತಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಘನತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದವು. ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರನೇಕರು ನೂರಾರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಯಾವುದೋ ಕತೆಯನ್ನೊ, ನೀತಿಯನ್ನೊ, ವಿಪುಲವಾಗಿ ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಗರು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸೇರಿದ ಕಡೆ ಇಂದಿನ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಹ ಅಂತಹ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಸ್ವರೂಪ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಲಿಖಿತ ಇತಿಹಾಸದ ನಿಶ್ಚಿತ ಘಟನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಮೂಡಿದ್ದರೆ ಬರಹಗಾರನಲ್ಲದ ಹಳ್ಳಿಯ ರೈತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಪುರಾಣ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಯಕನಾಯಕಿಯರುಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಅರಿವು ನನಗೆ ಬಂದಿತು ; ಮತ್ತು ಅದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಇತ್ತು.

ಅವರ ಮುಖಗಳನ್ನು ಅವರ ಶರೀರಗಳನ್ನು ನಡಗೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಅನೇಕರು ಆಜಾನುಬಾಹುಗಳಾಗಿ, ಎತ್ತರವಾಗಿ, ದೃಢಕಾಯ ರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸ ವಿನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಒಂದು ಸಂಕಟದ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಸೌಂದರ್ಯವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮ ವಿರುವ ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಹಳ್ಳಿಯ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವ

ಹಳ್ಳಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಪುರುಷನನ್ನೋ, ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೋ ನೋಡಿ ಯಾವುದೋ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಂಡೋದಕ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಚಕಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಭಾರತವು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿದ ಸಂಕಟ ಮತ್ತು ಗಂಡಾಂತರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಈ ಚಿತ್ರ ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಹೇಗೆ ಉಳಿಯಿತು ಮತ್ತು ಸಾಗಿ ಬಂತು ಎಂಬುದೇ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಉತ್ತಮಗೊಂಡರೆ, ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತರೆ ಈ ಜನದಿಂದ ಏನುತಾನೆ ಸಾಧಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯ.

ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಬಡತನ ಮತ್ತು ಅವರ ಅನಂತ ಪರಿಣಾಮ ಪರಂಪರೆ ; ಎಲ್ಲರ ಮುಖದ ಮೇಲೂ ಅದರ ಪೈಶಾಚಿಕ ಮುದ್ರೆ. ಬಡತನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಹಿಸುಕಿ ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಿ ದುಷ್ಕೃತಿಗೆ ತಳ್ಳಿತ್ತು. ಈ ವಿಕಾರ, ನಿರಂತರ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ಅಭದ್ರತೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಎಡೆಸಿಕ್ಕಿತು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಆದರೂ ಇವೇ ಭಾರತದ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣ. ಆಗುವುದು ಆಗುತ್ತೆ ಹೋಗುವುದು ಹೋಗುತ್ತೆ ಎಂಬ ಮನೋಭಾವ ಬಹಳ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಯಾವ ಸಂಕಟವೂ ಅಳಿಸಲಾರದ ಒಂದು ನಮ್ರತೆ ಒಂದು ಸಭ್ಯತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಇತ್ತು.

೧೦. ಎರಡು ಜೀವನ

ಈ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಇಂದಿನ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಭಾರತದ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮೂಡಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಎಂದೋ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಜೀವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಎದ್ದ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನೂ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿದೆ. ಈ ಮಹಾ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಸೇರಬಯಸಿ ಅದರ ತುತ್ತತುದಿಯಲ್ಲಿ ತೆರಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ನಿಂತು, ಗುಡ್ಡದ ನೆತ್ತಿಯನ್ನೇರಿ ಕೆಳಗಿನ ಕಣಿವೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಇದ್ದೆ.

ಈ ಮಹಾಯಾತ್ರೆ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ? ಈ ಅನಂತ ಯಾತ್ರೆಯ ಗುರಿ ಯಾವುದು? ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆಯಾಸವಾದಂತೆ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಭಾವನೆ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಆ ಭಾವನೆಗೆ ಹದವಾಯಿತು. ನನಗೊಂದು ಬೆಲೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹೋಯಿತು ; ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಯೋಚಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗುತ್ತ ಇದ್ದರೂ ಬಹು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಬಗೆಯ ನಿಜವಾದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಭಾವನೆ ಬೇರೂರಲು ನನ್ನ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯೇ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವುದೇ

ಕಾರಣ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಟೆ ಎಲ್ಲ ನುಚ್ಚುನೂರಾಗಿ ನನ್ನ ನಿರ್ಲಿಪ್ತತೆ ಎಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಗೂಡುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ನನಗೆ ದೊರೆತ ಅಲ್ಪ ಜಯವೂ ನನಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಪ್ರಚಂಡ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹದ ಮಧ್ಯೆ, ದೂರ ನಿಂತು, ಆಗಂತುಕನಂತೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಿತು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಎರಡು ಗಂಟೆ ನನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದ ಜೂಜಾಟವನ್ನು ಮರೆತು ಧ್ಯಾನಮಗ್ನನಾಗಿ, ಅಲ್ಪಕಾಲವಾದರೂ ಬೇರೊಂದು ಜೀವನ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ರೀತಿ ಎರಡು ಜೀವನಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೇರೆಯಾದರೂ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದವು.

ಅಧ್ಯಾಯ ೪

ಭಾರತ ಸಂಶೋಧನೆ

೧. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ

ಪುರಾತನ ಭಾರತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಸಿಂಧೂ ದೇಶದ ಮೊಹೆನ್‌ಜೊದಾರೊ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಂಜಾಬಿನ ಹರಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಗೆದು ತೆಗೆದು ಇರುವ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅದ್ಭುತ ಅವಶೇಷಗಳು. ಈ ಭೂಶೋಧನೆಗಳು ಇದುವರೆಗಿನ ಪೂರ್ವ ಇತಿಹಾಸದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೆ ತಲೆಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿವೆ. ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗತ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಆರಂಭವಾದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು. ಕಳೆದ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಏನೂ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದು ೧೯೩೦ರ ನಂತರ ಒದಗಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಟ್ಟಹಾಸ ಮತ್ತು ಠೀವಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟೂ ಅಡ್ಡಬಾರದಿದ್ದರೂ ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹಣವಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆ ಪ್ರಪಂಚ ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸವೂ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಅಗೆದು ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಸಹ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ, ೧೯೩೬ರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ಎರಡನೆಯ ಬಾರಿ ಹೋದಾಗ, ಮಳೆ ಧೂಳು, ಮರಳಿನ ಬಿಸಿಗಾಳಿ ಇವು ಅಗೆದು ತೆಗೆದ ಅನೇಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಮಾಡಿದ್ದವು. ಮರಳು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಹೊದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಜೋಪಾನ ವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಗಾಳಿ ಮಳೆಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಬಹುಬೇಗ ನಾಶವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಗತಕಾಲದ ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಯಾವ ಉಚಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ನೇಮಕವಾದ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶನ ಶಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಲು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಣ, ಸಹಾಯ ಅಥವ ಇನ್ನಾವ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಈ ಕಳೆದ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾಗಿದೆಯೊ ನಾನರಿಯೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು ; ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊವಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದುರಂತ ಅಕ್ಷಮ್ಯ. ಏನು ಕೊಟ್ಟರೂ ದೊರೆಯಲಾರದ ಅಮೂಲ್ಯವಸ್ತು ನಾಶಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಉಳಿಯುವುದು ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಹೀಗೆಂದು ಜ್ಞಾಪಕ ಕೊಡುವ ಕೆಲವು ವಿವರಣೆಗಳು.

ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಹುದೂರವಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಶೋಧನೆ ನಡೆದದ್ದೂ ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕ. ಈ ಎರಡು ಸ್ಥಳಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಹಾ ನಗರ ಗಳೂ, ಪುರಾತನ ಮಾನವನ ಕುಶಲಕರ್ಮದ ಅನೇಕ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೂ ಭೂಗತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದ ರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಈ ನಾಗರಿಕತೆ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಹರಡಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಪುರಾತನ ಇತಿಹಾಸದ ಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಕೈಗೊಂಡು ಅದ್ಭುತ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಕಾಲವೂ ಬರಬಹುದು. ಈ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕುರುಹುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಬಹುದೂರದ ಕಾಥೆವಾಡದಲ್ಲಿ, ಪಂಜಾಬಿನ ಅಂಬಾಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಗಂಗಾನದಿಯ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು ಎಂದು ನಂಬಲು ಸಾಕಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿತ್ತು. ಮೊಹೆಂಜೊ ದಾರೊದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಲಿಪಿಯ ಅರ್ಥ ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಈಗ ತಿಳಿದಿರುವಷ್ಟು ಸಹ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಅದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಾಗಿದ್ದುದು ಒಂದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ; ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯವಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಯುಗಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಉಗಮಸ್ಥಾನ.

ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ "ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಹರಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ನಾಗರಿಕತೆ ಪ್ರಥಮಾ ವಸ್ಥೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಮಾನವ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಭಾರತ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿರುವ ಹಳತಾದ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ನಾಗರಿಕತೆ. ಪರ್ಷಿಯ, ಮೆಸೊಪೊ ಟೇಮಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶಗಳಂತೆ ಇಂಡಿಯ ಸಹ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಹರಡುವ ಉದ್ಯಮ ಆರಂಭಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿದ ದೇಶ ಎಂದು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ಇಂಡಿಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ಮತ್ತು ಈಜಿಪ್ಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮಾದರಿಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದ—ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕತೆ ಹರಡಿತ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ಈ ಜನ ಆ ಕಾಲದ ಸುಮೇರಿಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳಸಿದ್ದರು. ಅಕ್ಕಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರ ಒಂದು ಪಾಳಯವೇ ಇದ್ದಂತೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. "ಸಿಂಧೂನದೀ ತೀರದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಮಾಲುಗಳು ಟೈಗ್ರಿಸ್ ಮತ್ತು ಯೂಫ್ರೆಟಿಸ್ ನದೀ ದಡದ ಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದೇ ರೀತಿ ಸುಮೇರಿಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕೆಲವು ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯದ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಗಳು, ಒಂದು ದುಂಡು ಮುದ್ರೆ ಸಿಂಧು ದಡದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರವು ಕಚ್ಚಾ ಮಾಲು, ಮತ್ತು ಭೋಗದ ಮಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ನಿತ್ಯವೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮೀನು ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಆಹಾರವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು" (ಗಾರ್ಡನ್ ಚೈಲ್ಡ್).

ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾರ್ಷಲ್ ಸಿಂಧು ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಅದೇ ಕಾಲದ ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮೆಸೊಪೊ ಟೇಮಿಯ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ತುಲನಮಾಡುತ್ತ "ಈ ರೀತಿ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನೇ ತಿಳಿಸ ಬೇಕಾದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಇದ್ದುದು ಇಂಡಿಯ ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ; ಮುಂದೆ ೨,೦೦೦-೩,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೂ ಅದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಸ್ನಾನಘಟ್ಟಗಳನ್ನು, ಭವ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಈಜಿಪ್ಟ್, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ಯಾವ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಹಣ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಅಥವ ರಾಜರುಗಳ ಅರಮನೆ ಅಥವ ಗೋರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಮಣ್ಣಿನ ಗುಡಿಸಲುಗಳೇ ಗತಿ ಯಾಗಿತ್ತು. ಸಿಂಧು ನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಿತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿತ್ತು. ವಿಶಾಲವಾದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಸುಂದರ ಸೌಧಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ಸ್ನಾನಘಟ್ಟಗಳು, ಉತ್ತಮ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋದಲ್ಲೆ ಮೊದಲು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದು. ಸುಟ್ಟ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಮಹಡಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನದ ಮನೆಗಳು, ಆಳುಗಳಿಗೆ ವಾಸದ ಮನೆ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಈ ಭೂಗರ್ಭಶೋಧನೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ನಡೆಸಿ, ಸಿಂಧು ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪಾರಂಗತನೆನಿಸಿದ ಮಾರ್ಷಲ್ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ "ಸಿಂಧು

ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಲೆಗೆ ಒಂದು ಮಹತ್ತರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾಮಾನಿನ ಕುರಿಗಳು, ನಾಯಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳು, ಮುದ್ರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಇಳಿಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆ ಕಲೆಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ, ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮೀರಿಸಲಾಗದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಭವ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯ ಬೀರುವ ಸಣ್ಣ ಕೋಡಿನ ಹಿಣಿಲು ಹೋರಿಗಳು—ಇವುಗಳನ್ನು ಇತರ ದೇಶಗಳ ಸಮಕಾಲೀನ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಹರಪ್ಪದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಎರಡು ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪ ಕುಶಲತೆಗೆ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸಿಗೇ ಬರಬೇಕು. ಸಿಂಧು ಜನರ ಮತಧರ್ಮವನ್ನು ಇತರ ದೇಶಗಳ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಯುಗದ, ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಯಾವ ಧರ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಧರ್ಮ ಇಂದಿನ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಲ್ಲದ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸಿಂಧು ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿತೆಗೂ ಆ ಕಾಲದ ಪರ್ಷಿಯ, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಇತ್ತು ; ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಅದು ಶ್ರೀಮಂತ ವರ್ತಕರ, ಪಟ್ಟಣಿಗರ ನಾಗರಿಕತೆ. ವರ್ತಕರು ತುಂಬ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇಂದೂ ಇಂಡಿಯದ ಅನೇಕ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದಂತೆ ಬೀದಿಗಳ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಅಂಗಡಿಗಳ ಸಾಲುಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಚೈಲ್ಡ್—"ಸಿಂಧೂ ನಗರದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದಾದರೂ ನಾಣ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆ ಅಥವ ಬೆಲೆ ನಿಗದಿಯೇನಾದರೂ ಇತ್ತೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಶಾಲವಾಗಿ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಉಗ್ರಾಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವು ವರ್ತಕರ ಮನೆಗಳೇ ಆಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವೈಶಾಲ್ಯ ನೋಡಿದರೆ ಆ ವರ್ತಕರು ತುಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರಿದ್ದರು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ." "ಚಿನ್ನದ ಒಡವೆಗಳು, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಾಮಾನು ಗಳು, ವಜ್ರವೈಡೂರ್ಯಾದಿ ರತ್ನಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ತಾಮ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೋಹದ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಈ ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ

ಬೀದಿಸಾಲುಗಳನ್ನೂ, ಬಿಡದೆ ಕ್ಲುಪ್ತಕಾಲಕ್ಕೆ ಶುಚಿಗೊಳಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ತಮ ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ನಗರಾಡಳಿತದ ದಕ್ಷತೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಅನಾಹುತದಿಂದ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಮಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬೀದಿಸಾಲುಗಳನ್ನು, ಓಣಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಆ ನಗರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಇತ್ತು" ಎಂದು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಚೈಲ್ಡ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿಂಧು ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಇಂದಿನ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಎಷ್ಟೋ ಅಂತರವಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲ ಕಳೆದಿದೆ. ಅದರ ವಿಷಯ ನಮಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಸೇರಿಸುವ ಕೊಂಡಿ ನಮಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ನಡೆದು, ಎಷ್ಟೋ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತಕ್ಕೂ, ಆರೇಳು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಆರಂಭದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೂ ಮೂಲತಃ ಏನೋ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಸಂಬಂಧ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಅಭ್ಯಾಸಗಳು, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಕುಶಲಮಾರ್ಗಗಳು, ಉಡುಪುಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಹರಪ್ಪ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದರೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸೌಮ್ಯ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಅಗಾಧವಾಗಿತ್ತು.

ಇಂಡಿಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಈ ಮುಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ ಅಳುವ ಮಗುವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೈಗೆ ಎಟುಕದ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಅತಿ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತ ಜೀವನದ ಹೆದ್ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಂದರ ವಸ್ತುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜನೋಪಯುಕ್ತವೂ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಕುರುಹೂ ಆದ ಉತ್ತಮ ಸ್ನಾನಮಂದಿರ ಗಳನ್ನು, ಚರಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿ ಕಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ, ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾರ್ಯಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು.

೨. ಆರ್ಯರ ಪ್ರವೇಶ

ಈ ಸಿಂಧೂ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಜನ ಯಾರು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದವರು ? ಇನ್ನೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದು ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಇರಬೇಕು. ಅದರ ಬೇರುಗಳು, ಶಾಖೆಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ದೊರೆಯ ಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು

ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದ ದ್ರಾವಿಡ ಜನರಿಗೂ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಥವ ಹೊರದೇಶದಿಂದ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದುದಾದರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಕಾಲಕ್ಕೇನೆ ಬಂದು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿರ ಬೇಕು. ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಅವರು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವರು.

ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಏನಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅದು ಕೊನೆಗೊಂಡದ್ದು ಹೇಗೆ ? ಕೆಲವರು (ಗಾರ್ಡನ್ ಚೈಲ್ಡ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ) ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಹಾಪ್ರಳಯದಿಂದ ನಾಶವಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಮಹಾಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಗರಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಮುಳುಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿರುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಅಥವ ದೇಶದ ವಾಯುಗುಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರ್ಜಲ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ, ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳಿಂದ ನಲಿವ ಕೃಷೀವಲನಾಡು ಮರುಭೂಮಿ ಯಾಗಬಹುದು. ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಅವಶೇಷಗಳು ಪದರು ಪದರಾದ ಮರಳು ಮಡಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ದೊರೆತಿವೆ. ನಗರದ ತಳಪಾಯ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಜನ ತಮ್ಮ ವಾಸದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿನ ತಳಪಾಯಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಅಗೆದು ತೆಗೆದ ಕೆಲವು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಆದರೂ ನೆಲಮಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಬಂದಂತೆ ಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಇದೆ. ಬಹು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂ ದೇಶ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧ ಫಲವತ್ತಾದ ದೇಶವಾಗಿತ್ತು ; ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಹುಭಾಗ ಬರಡು ಮರುಭೂಮಿಯಾಯಿತು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಆ ಭಾಗಗಳ ಜನರ ಮೇಲೆ, ಅವರ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಆ ಪರಿಣಾಮ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ದುರಂತವಲ್ಲ, ಕ್ರಮೇಣದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಹೇಗೇ ಆಗಲಿ ಈ ವಾಯುಗುಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಈ ನಗರ ನಾಗರಿಕತೆ ಹರಡಿದ್ದ ವಿಶಾಲ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಈಗ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ನಾಗರಿಕತೆ ಗಂಗಾನದಿ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹರಡಿತ್ತೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮರಳು ಬಂದು ಈ ಪುರಾತನ ನಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಮುಚ್ಚಿ ಹೂತಿಟ್ಟಿರಬೇಕು ; ಇತರ ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಈ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಉಳಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಖಿಲವಾಗಿ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮುಂದೆ ದೊರೆಯುವ ಭೂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಅನಂತರದ ಸಂಬಂಧಗಳು ದೊರೆತರೂ ದೊರೆಯಬಹುದು.

ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತೂ ಈ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದ ನಾಗರಿಕತೆ ಯಾವುದು ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಭಗ್ನತೆ ನ್ಯೂನತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮುಂದಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ನಗರಗಳು, ನಗರ ಜೀವನ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅದು ಕೃಷಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಾಗಿ ಇರಬೇಕು. ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಆಮೇಲೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ಆರ್ಯರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕೃಷಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಆರ್ಯರು ಈ ರೀತಿ ವಲಸೆ ಬಂದುದು ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಇಷ್ಟು ಸಹ ಅಂತರ ಇಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದು. ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಿಂದ ವಲಸೆಗಾರರ ಪಂಗಡಗಳು, ತಂಡಗಳು ಬಂದು ನೆಲಸಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದವರಂತೆ ಅವರೂ ಇಂಡಿಯದ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತುಹೋಗಿರಬಹುದು. ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ದ್ರಾವಿಡರೇ ಇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಯೋಜನೆ, ಬೆಸುಗೆ ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಆರ್ಯರ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಈ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕೂಟದ ಫಲವಾಗಿ, ಎರಡೂ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಇಂಡಿಯದ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾಣಿಗಳು, ಗ್ರೀಕರು, ಪಾರ್ಥಿಯನ್ನರು, ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯನರು, ಸಿಥಿಯನರು, ಹೂಣರು, ತುರ್ಕಿ ಜನರು (ಇಸ್ಲಾಂಗೆ ಮೊದಲು), ಪುರಾತನ ಕ್ರೈಸ್ತರು, ಯೆಹೂದಿಗಳು, ಜೊರೊಸ್ಟ್ರಿಯನರು ಮುಂತಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಇವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಲೆ ಎಬ್ಬಿಸಿ ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೆ ಭಾರತದ ಜನಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದರು. ಡಾಡ್‌ವೆಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಇಂಡಿಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಪೋಶನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಮಹಾಸಾಗರ. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ನೀತಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಈ ರೀತಿ ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಅವರ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಜೀವನಶಕ್ತಿಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ನವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪುಷ್ಟಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬಂದಾಗಲೂ ಅವರ ಮೇಲೂ ಅಸಾಧ್ಯ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು. ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿತ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಈ ವಿದೇಶೀಯರು (ಮುಸ್ಲಿಂ ತುರ್ಕಿ ಜನ) ಸಹ ತಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಬಂದ ಶಕರು ಮತ್ತು ಯೂ-ಚಿಗಳಂತೆ

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಅದ್ಭುತ ಸಮೀಕರಣಶಕ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹಿಂದೂಗಳಂತೆಯೇ ಆದರು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

೩. ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಎಂದರೇನು ?

ಮೇಲಿನ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿನ್‌ಸೆಂಟ್ ಸ್ಮಿತ್ 'ಹಿಂದೂಧರ್ಮ' 'ಹಿಂದೂಗಳಂತಾದರು' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸರಿ ಯಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಮತ. ಇಂದಿನ ಸಂಕುಚಿತ ಜಾತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಸಹೋಗಬಹುದು. 'ಹಿಂದೂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪುರಾತನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಅವೆಸ್ತ'ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದ ತುಂಬ ಹಳೆಯದಿರಬೇಕು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಜನರು ಆಗ ಮತ್ತು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಸಹ 'ಇಂಡಿಯ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ಈಚೆ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರಿಗೆ 'ಹಿಂದೂ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು 'ಇಂಡಸ್' ನದಿಯ ಈಗಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರಾದ 'ಸಿಂಧೂ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಈ 'ಸಿಂಧು' ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ಹಿಂದೂ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ್, ಇಂಡಾಸ್, ಇಂಡಿಯಾ ಪದಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚೀನಾ ಯಾತ್ರಿಕನಾದ ಇತ್ಸಿಂಗ್‌ನು ಉತ್ತರದ ಜನ ಎಂದರೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಜನ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದು (ಸಿನ್-ಟು) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೆಸರಲ್ಲ. ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹೆಸರೆಂದರೆ 'ಆರ್ಯದೇಶ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಜಾತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು 'ಹಿಂದೂ' ಶಬ್ದ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತವನ್ನು ಒಂದು ಸನಾತನ ಸಮಗ್ರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯು ತ್ತಿದ್ದರು. ಧರ್ಮ ಎನ್ನುವುದು ಮತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಶಬ್ದ. ಅದರ ಮೂಲಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಧಾರಣ ಎಂದು. ಅದು ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ, ಜೀವನದ ನಿಯಮ. ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳು, ನ್ಯಾಯಧರ್ಮ, ಮಾನವನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಹೊರೆಗಳ ಸಮಗ್ರ ಭಾವನೆ. ಆರ್ಯ ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ-ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಅವೈದಿಕ-ಸಾರ. ಬೌದ್ಧರು, ಜೈನರು ಮತ್ತು ವೇದಮತಾವಲಂಬಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಬುದ್ಧನು ತನ್ನ ನಿರ್ವಾಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನು 'ಆರ್ಯಮಾರ್ಗ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೇದಗಳನ್ನೇ ಮೂಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣ ವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳು, ನೀತಿಬೋಧೆಗಳು, ವಿಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಆಧಾರವೆಂದು ನಂಬಿದವರೆಲ್ಲ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದವರು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಸನಾತನಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು ಬೌದ್ಧಮತ, ಜೈನಮತ ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಮತಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ನಂಬಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಮತ, ಜೈನಮತ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಹಿಂದೂ ಮತಗಳಲ್ಲ ; ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವಂತೂ ಖಂಡಿತ ಅಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ. ಭಾರತದ ಜನಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಭಾರತದ ಯಾವ ಬೌದ್ಧ ಅಥವ ಜೈನರೇ ಆದರೂ ಹದಿನಾರಾಣೆ ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಶುಗಳು. ಆದರೂ ಅವರು ಇಬ್ಬರೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಿ ಗಳಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ತಪ್ಪು. ಬಹುಕಾಲದ ನಂತರ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರ್ಪಾಟಾಯಿತು ; ಆದರೂ ಮೂಲತಃ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ನಾಗರಿಕತೆ ನೂರಾರು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಅಂತಿಮ ಪರಿಣಾಮ ಏನು ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಸ್ಪಷ್ಟ, ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ, ಬಹುಮುಖ ; ಯಾರಿಗೆ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಆಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಖಚಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮತ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಮತ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕಷ್ಟ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿರುವ ಅನೇಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅತಿ ನಿಕೃಷ್ಟ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ತಿರುಳು ಮಾತ್ರ ತಾನೂ ಬಾಳಿ ಇತರರೂ ಬಾಳಲೆಂದು. ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧಿ ಅದನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಅಹಿಂಸಾ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶೋಧನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರು ವವನೂ ಹಿಂದೂ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸತ್ಯ ಧರ್ಮ. ಸತ್ಯವೇ ದೇವರು.

ದೇವರಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವವರನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಸತ್ಯದ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿಲ್ಲ." ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆ ಎಂದು ಗಾಂಧಿಯ ಮತ. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳುವ ಅಹಿಂಸೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಹೆಗ್ಗುರುತು ಸತ್ಯ ಎಂಬುದೊಂದೇ. ಇದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಲಕ್ಷಣನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅಥವ ಅದರ ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸಹ ಹಿಂದೂ ಅಥವ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ತಪ್ಪು ಮತ್ತು ಉಚಿತವೂ ಅಲ್ಲ. ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ಭಾವನೆಗಳೇ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂದೇಶವಾದರೂ ಅವನ್ನು ಹಿಂದೂ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಂತೂ ಇನ್ನೂ ತಪ್ಪು. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳು ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳಾಗಿ, ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆದುರಿಸಲು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿ ಪಥವಾಗಿತ್ತು, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟುಗಳ, ನಿಯಮಗಳ ಒಂದು ವಿಧಿಬದ್ಧ ಮತ ಎಂದಿನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೋ, ಅಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಆ ಸಮಷ್ಟಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತು. ಒಬ್ಬ ಕ್ರೈಸ್ತ ಅಥವ ಮುಸ್ಲಿಮನು ಭಾರತೀಯ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಕ್ರೈಸ್ತನಾಗಿ ಅಥವ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಗಿರಬಹುದಿತ್ತು. ಆಗ ಭಾರತೀಯನಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಭಾರತೀಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದ.

ದೇಶ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯನ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಸಂಕೇತ ಶಬ್ದವಾದ 'ಹಿಂದ್'ನಿಂದ ಬಂದ ಹಿಂದಿ ಎಂದು. ಈಗಲೂ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಇರಾಣ, ತುರ್ಕಿ, ಇರಾಕ್, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ, ಈಜಿಪ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಹಿಂದ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನನ್ನೂ 'ಹಿಂದಿ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಹಿಂದಿ'ಗೆ ಯಾವ ಮತದ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಗಲಿ, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಆಗಲಿ, ಹಿಂದೂ ಆಗಲಿ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರೂ 'ಹಿಂದಿ'ಗಳು. ಭಾರತೀಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂಗಳು ಎಂದು ಅಮೆರಿಕನ್ನರು ಕರೆಯುವುದು ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು 'ಹಿಂದಿ' ಎಂದು

ಕರೆದರೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಹಿಂದಿ' ಎಂದರೆ ಒಂದು ಲಿಪಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಂದಿರು ಪುದು ದುರದೃಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಹಿಂದಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅದರ ಸಹಜ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ, ವಿಶಾಲಭಾವನೆ ಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂದಿನ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳು ತಣ್ಣಗಾದ ಮೇಲೆ 'ಹಿಂದಿ'ಯನ್ನು ಅದರ ನಿಜವಾದ ನ್ಯಾಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಈಗ 'ಇಂಡಿಯನ್' ಎಂಬುದರ ಬದಲು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದೂ 'ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ'ದಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಾಯಿ ತುಂಬ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಹಿಂದಿ'ಯಂತೆ ಯಾವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಥವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ 'ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ.

ನಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಇಂಡಿಯನ್, ಹಿಂದಿ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಸಂಯೋಜಕ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಪರದೇಶದವರಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರತಿ ಒಂದು ದಾಳಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂತರ್ಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನಾ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ನವಚೈತನ್ಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಮೂಲ ತಳಹದಿ ಒಂದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪರ್ಕದ ಹೊಸ ಹೂಗಳು ಅರಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಿ. ಇ. ಎಮ್. ಜೋಡ್—"ಕಾರಣವೇನೆ ಇರಲಿ, ಭಿನ್ನತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆ ಅನೇಕ ಭಿನ್ನಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮರಸತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಇಚ್ಛೆ ಭಾರತೀಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಭಾರತವು ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಪ್ರಸಾದ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

೪. ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳು : ವೇದ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳು

ಸಿಂಧೂ ನದಿಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಭೂಶೋಧನೆಗೆ ಮೊದಲು ವೇದಗಳೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು. ವೇದಗಳ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಅವು ಇತ್ತೀಚಿನವೆಂದೂ, ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತ ಬಹಳ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಹೋಗಿ ನಮ್ಮ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ

ಹೆಚ್ಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಭಾರತೀಯರ ಆಶೆ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ವಿಂಟರ್‌ನಿಟ್ಸ್ ವೇದಗಳ ಕಾಲ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೨೦೦೦ ಅಥವ ೨೫೦೦ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಯುಗದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದದ ಋಕ್ಕುಗಳ ಕಾಲ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೧೫೦೦ ಎಂದು ಈಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಭೂಶೋಧನೆಯಾದಮೇಲೆ ವೇದಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಿಂದಿನವು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಚಟ ಕೆಲವರಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದೆ. ಕಾಲ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರೀಸ್ ಅಥವ ಇಸ್ರೇಲ್ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಮುಂಚಿನದು. ನಮಗೆ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಮಾನವನ ಮನೋ ಭಾವನೆಗಳ ಮೊದಲ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. "ಆರ್ಯ ಮನುಜನ ಮೊದಲ ವಾಣಿ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್.

ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರು ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದಾಗ ಹಾಡಿದ ಗೀತಗಳೇ ವೇದಗಳು. ಮೂಲ ಬುಡಕಟ್ಟು ಒಂದೇ ಇದ್ದು ಇರಾಣದಲ್ಲಿ ಅವೆಸ್ತ ಆಗಿದ್ದದ್ದು ಭರತಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ಗೊಂಡು ವೇದಗಳಾದುವು. ವೇದಗಳ ಭಾಷೆಗೂ ಅವೆಸ್ತ ಭಾಷೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಅವೆಸ್ತಭಾಷೆಗೂ ವೇದಭಾಷೆಗೂ ಸಮೀಪ ಬಾಂಧವ್ಯವಿದೆ.

ಮೂಲ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯ ಎಂದು ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಿಗಳು ನಂಬಿರುವಾಗ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವುದೆಂತು ? ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ, ಅದೂ ಒಂದು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ವಿವರಣೆ ಎಂದು ನೋಡುವುದೆಂದರೆ ಧರ್ಮಭೀರುಗಳ ಕೋಪಾನಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗ ಬೇಕು. ಆದರೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ.

ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ನನಗೆ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೇರಕ್ಕೆ ನೋಡುವ ಮಾರ್ಗ ನನಗೆ ಸರಿತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಬಾಹ್ಯಾಧಾರಗಳಿಂದ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು ಒಂದು ಗುಣವಲ್ಲ, ದೋಷ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ದೊಡ್ಡ ಲೋಪ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸು ಓಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಮಾನವ ಕೋಟಿಯ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದೆ ; ಅಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ, ಆತ್ಮಸತ್ವ, ಜೀವಂತ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲ ಇರಲೇಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಬಹುಭಾಗ ಓದಲು ತುಂಬ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಮುಗ್ಧನಾದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಾಕ್ಯ, ಶಬ್ದ ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಿಂಚಿನ ಹೊಳೆಯಂತೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿದು, ನಾಟಿ, ಆಗ ನಿಜವಾದ ಮಹತ್ತಿನ

ಸಾಮೀಪ್ಯದ ಸ್ವಾನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬುದ್ಧ ಅಥವ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ವಾದ ಅರ್ಥ ಹೊಳೆದು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ನುಡಿದಾಗ ಆ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವೋ ಈಗಲೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಮಂಜಸವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲದೇಶಾತೀತವಾದ ಒಂದು ನಿತ್ಯತೆ, ಅಪ್ರತಿಹತ ಸತ್ಯ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಕ್ರಟೀಸನ ವಿಷಯ, ಚೀನಿ ದಾರ್ಶನಿಕರ ವಿಷಯ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಅಥವ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಈ ರೀತಿ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ವಿಧಿ ವಿವರಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ನನ್ನೆದುರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ನನಗೆ ಯಾವ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾನು ಓದಿದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಒಳ ಅರ್ಥ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಓದಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತೋರದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಉದ್ದನೆಯ ಟೀಕೆಗಳೂ, ಅನುಬಂಧಗಳೂ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚೆಮಾಡದೆ, ಅನುಮಾನಪಡದೆ, ಅಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯ, ಅದೊಂದು ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಎಂದು ನಾನು ಯಾವ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಓದಲಿಲ್ಲ. ಆ ರೀತಿ ಓದಲು ಆರಂಭಿಸಿದೊಡನೆ ಅದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ, ದೂರದರ್ಶಿಗಳೂ ಆದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವರು. ಅವತಾರಪುರುಷರಲ್ಲ. ದೇವಾಂಶಪುರುಷರೂ ಅಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನನಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರಾದರೂ ನಮ್ಮಂತೆಯೇ ಹುಟ್ಟುಸಾವಿಗೆ ಒಳಗಾದವರು ಎಂದು ಓದಲು ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಹೃದಯನಾಗಿ, ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಓದಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಂಶಸಂಭೂತ ಅಥವ ಅತಿಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಇರದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಹೋನ್ನತಿಯ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಇತರರನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಒಂದು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ. ಕೆಲವು ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕರು ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಆದರೆ ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ ಎಂದೊಡನೆ ನನ್ನ ಗೌರವವೆಲ್ಲ ಮಾಯವಾಗು ತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ನನಗೆ ಆಶಾದಾಯಕವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಮಾನವನ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ; ಸಂದೇಶ ಸಾರಲು ಬಂದ ದೂತನ ಕಾರ್ಯ ವಲ್ಲ.

ಪುರಾಣದ ಪ್ರಭಾವವೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಇದೇ ರೀತಿ. ಈ ಕತೆಗಳ ಘಟನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜನ ನಂಬು ತ್ತಿರುವುದು ಮೂಢತನ, ನಾಚಿಕೆಗೇಡು. ಆ ನಂಬಿಕೆ ಮಾಯವಾಯಿತೆಂದರೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಬೆಳಕು, ನೂತನ ಸೌಂದರ್ಯ,

ಭಾವನಾಸಂಪತ್ತಿನ ಅದ್ಭುತ ವಿಕಸನ, ಮಾನವಸಹಜ ನೀತಿ ಪಾಠಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ. ಗ್ರೀಕ್ ದೇವರು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈಗ ಯಾರೂ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದ ರಿಂದ ಯಾವ ಕಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ನಮ್ಮ ಮನಶ್ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ದೇವರೆಂದು ನಂಬಿದರೆ ಎಂತಹ ಹೊರೆ. ಆ ನಂಬಿಕೆಯ ಹೊರೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಅಳಿಸಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣಗಳು ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ, ವೈಶಾಲ್ಯ ದಲ್ಲಿ, ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪುಷ್ಟ. ಈ ಉಜ್ವಲ ಕನಸುಗಳಿಗೆ ಸುಂದರ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ರೂಪುಗೊಟ್ಟ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಮಹದ್ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ; ಈ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ಸುವರ್ಣಖನಿಯಿಂದ ಅಗೆದು ತೆಗೆದರು ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾನವ ಮನೋಜನ್ಯ ಎಂದಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕಾಲ, ಅವು ಬೆಳೆದ ಸನ್ನಿವೇಶ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ದಶೆ ಮತ್ತು ನಮಗೂ ಅವುಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕಾಲ, ಭಾವನೆ, ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕಾಗುತ್ತೆ. ಮೇಲೆ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿರುವ ಮತಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ವಿಧಿ ನಿರ್ಬಂಧಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಯಾವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಚಲವಾದ ನಿತ್ಯತೆ, ಶಾಶ್ವತತೆಯ ಸ್ಪರ್ಶವಿದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಚಲವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಇವೆ ; ಈಗ ನಮಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಯಾವ ಉಪಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲ.

೫. ವೇದಗಳು

ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ವೇದಗಳನ್ನು ಅಪೌರುಷೇಯ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟ. ಇದರಿಂದ ಇವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಆಲೋಚನೆಗಳ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೇಗೆ ಆಯಿತು ಎಂಬುದೇ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಮನಸ್ಸು ಅದು ! ವಿದ್ = ತಿಳಿ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಹೊರಟ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಆಗ ಮಾನವನಿಗೆ ನಿಲುಕಿದ್ದ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಗೀತಗಳು, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು, ಯಜ್ಞವಿಧಿಗಳು, ಯಂತ್ರತಂತ್ರಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯದ ಉಜ್ವಲ ಕವನಗಳೂ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಗುಡಿಗಳಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಆದ್ಯಂತ ಪಸರಿಸುವ ಜೀವನಶಕ್ತಿ,

ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಬೆರಗು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವೈದಿಕ ಆರ್ಯರು ಜೀವನೋತ್ಸಾಹಭರಿತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತ್ಮದ ಕಡೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಸಾವಿನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಜನ್ಮಾಂತರ ಇದೆ ಎಂಬ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾವನೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗಿತ್ತು.

ಕ್ರಮೇಣ ದೇವರ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯಿರುವ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ದೇವತೆಗಳು, ಅನಂತರ ಏಕದೈವವಾದ, ಆಮೇಲೆ ಏಕದೈವವಾದದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತ ಏಕತ್ವವಾದ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಕ್ಷೇತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಕೃತಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ; ವಿಚಾರಬುದ್ಧಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಗತಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶತಮಾನಗಳು ಕಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ವೇದಗಳ ಕಾಲ ಮುಗಿದು (ವೇದ + ಅಂತ = ಕೊನೆ) ವೇದಾಂತ ಅಥವ ಉಪನಿಷದ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇವೆ.

ಮಾನವಕುಲಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಥಮಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಋಗ್ವೇದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೊದಲ ಭಾವನಾತರಂಗವನ್ನು, ಕಾವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು, ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮನೋಮುಗ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸನಾತನ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿಡಾ. ಮ್ಯಾಕ್‌ನಿಕಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ಈ ನಮ್ಮ ಪ್ರಪಂಚದ ಉದ್ದೇಶವೇನು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದ ಉದ್ದೇಶವೇನು ಎಂಬ ಗುರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಹೊರಟ ಜನರ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಸಾಹಸದ ಕತೆಗಳ ಬೇರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇಂಡಿಯ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಆದರೂ ಋಗ್ವೇದದ ಮೊದಲಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆ, ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಬೆಳೆದು ನಾಗರಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಿ ನಾಗರಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹರಡಿ ಯುಗಾಂತರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿನ "ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಿಗೆ, ಪ್ರಥಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಿಗೆ" ಎಂಬ ಅರ್ಪಣೆ ಬಹಳ ಉಚಿತವಿದೆ.

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಈ ವೇದಗೀತೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ "ಇವು ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಮತ್ತು ಭಯಗಳಿಗೆ ಆಗಿನ ಜನತೆ ತೋರಿದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾವ್ಯಸಾಹಿತ್ಯ ; ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮುಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲೇ ಜೀವನ ಸಹಜವಾದ ಅನಂತ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡ ಸಾಹಸಿಗಳ, ಸರಳ ಜೀವಿಗಳ, ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಜನರ ಭಾವನೆಗಳು ; ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿಗೆ ಜೀವತ್ವವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ ಅವರ ನಿಷ್ಕಪಟ ಭಕ್ತಿ—ಧೀರರ, ಸಾಹಸಿಗಳ, ಸುಖಜೀವಿಗಳ ಭಕ್ತಿ. ಜೀವನದ ರಹಸ್ಯಭಾವನೆ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ಮೋಹಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿತು ;

ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಹೊರೆ ಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ 'ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಸತ್ಯವು ಒಂದೇ' ಎಂದು ಆತ್ಮಾನುಭವದಿಂದ ಹೊರಟ ಕಿಡಿಗಳು ಆಗಾಗ ಕಂಡರೂ, ಆ ಭಕ್ತಿ ವಾಸ್ತವ ವಿಶ್ವದ ವಿರೋಧ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ ಹೊಂದದ ಜನಾಂಗದ ಭಕ್ತಿ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೆ ಆ ಯೋಚನಾಪರಂಪರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಕೊನೆಗೆ ವೇದಕರ್ತೃ "ಎಲೈ ಭಕ್ತಿಯೇ, ನಮಗೆ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. 'ಕಾಣದ ದೇವರಿಗೆ' ಎಂದು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ ಕರೆದಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಗೂಢವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ.

೧. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವಾಯುಮಂಡಲವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಾಚೆ ನಭೋಮಂಡಲವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಚ್ಚಿರುವುದೇನು, ಎಲ್ಲಿ ? ಆಶ್ರಯದಾತನಾರು? ಅಳೆಯಲಾರದ ಆಳದ ಜಲವಿತ್ತೇನು ?

೨. ಸಾವು ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅಮೃತತ್ವವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ಭೇದವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಶೂನ್ಯ ಪ್ರಾಣವಿದ್ದರೂ, ಒಂದು ವಸ್ತು ಮಾತ್ರ, ಸಹಜಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಹೊರತು ಬೇರೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

೩. ಕತ್ತಲು. ಕತ್ತಲಿನ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಭೇದ್ಯ ಪ್ರಳಯ. ಇದ್ದುದೆಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯ, ನಿರಾಕಾರ. ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯ ಮಹತ್ತಿನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು.

೪. ಆಮೇಲೆ, ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಆಶೆ. ಆಶೆಯೇ ಬೀಜಮೂಲ, ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹದ, ಅಂಕುರ. ತಮ್ಮ ಹೃದ್ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಅನ್ವೇಷಕರಾಗಿ ಹೊರಟ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸತ್ ಮತ್ತು ಅಸತ್‌ಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನರಿತರು.

೫. ಅವುಗಳ ವಿಭಜನರೇಖೆ ಅಡ್ಡ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಏನು ? ಕೆಳಗೆ ಏನು ? ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಿದ್ದರು. ಮಹಾಶಕ್ತಿಗಳು ಇದ್ದುವು : ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಕಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಶಕ್ತಿ.

೬. ಅದರ ಹುಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿ, ಈ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲವೆಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಯಾರು, ತಿಳಿಸುವವರು ಯಾರು ?

೭. ಪ್ರಪಂಚ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ ದೇವರುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ಅದು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿದವರು ಯಾರು?

೮. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಥಮ ಮೂಲಕರ್ತನು ಅದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನೋ

ಮಾಡಲೇ ಇಲ್ಲವೊ. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಳುವ ಆ ವಿಶ್ವಚಕ್ಷುವಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ತಿಳಿದಿರ ಬಹುದು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನಿಗೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಬಹುದು.

೬. ಜೀವನಸ್ವೀಕಾರ ಮತ್ತು ನಿರಾಕರಣೆ

ಈ ರೀತಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಆರಂಭವಾದ ಭಾರತೀಯ ಧ್ಯಾನದರ್ಶನ, ಜೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಗಳು ಮಹಾನದಿಗಳಾಗಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋದಂತೆ ಪಾತ್ರ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನೂ, ತುಂಬು ಜೀವನವನ್ನೂ ಪಡೆದು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಉಕ್ಕೇರಿ ಜನಜೀವನವನ್ನು ತಮ್ಮ ನವರಸದಿಂದ ಚೇತನಗೊಳಿಸಿವೆ. ಈ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಬದಲಾಯಿಸಿವೆ ; ಬತ್ತಿದಂತೆಯೂ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ, ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಮೂಲವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಢವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಜೀವಧಾರಣಶಕ್ತಿಯೇ ಒಂದು ಗುಣವಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವಂತೆ ಜಡಜೀವನ, ಕ್ಷಯಪೀಡಿತಜೀವನಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಗಳ ಕ್ಷೋಭೆಗಳ ಆಘಾತದಿಂದ ಒಂದು ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವೂ, ಉನ್ನತವೂ ಆದ ನಾಗರಿಕತೆ ಕುಸಿದು ಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಎಲ್ಲವೂ ಕರಗಿ ನೀರಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮೂಸೆಯಿಂದ ಮಾನವಕುಲದ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಇದ್ದ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿವಾರಿಸಿ, ಇಲ್ಲದುದನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪೌರ್ವಾತ್ಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗುವ ಸರ್ವಸುಂದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ಒಡಮೂಡುವುದೆಂದು ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯಾಸೆ. ಆದರೂ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯಜೀವಿಗಳ ನಾಶಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅರ್ಥಕೊಡುವ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ನಾಶ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಉನ್ನತ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದ ನಾವು ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆದು ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಾಣದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸುಖಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಲೋಪವಿದೆಯೆ ? ಆತ್ಮನಾಶದ ಬೀಜ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದೆಯೆ ?

ಪರರಾಷ್ಟ್ರದ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ದೇಶದ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮರೆತು ಗತಕಾಲದ ಕನಸುಗಳಲ್ಲಿ ಗತವೈಭವದ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಾಂತಿ ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಇದನ್ನೊಂದು ಅಪಾಯಕಾರಕ ಹುಚ್ಚು

ಕಸಬನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇತರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಹಳ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಇನ್ನೂ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೇವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೂ ತಪ್ಪು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಅಥವ ಉಪವಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಕಟ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಾಗಲಿ, ಇತರ ಯಾವುದೇ ಉನ್ನತಿಯನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಲೇಖಕರು ಭಾರತೀಯರು ಪರಲೋಕಾಸಕ್ತರು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಡವರು ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟಹೀನರು ಕ್ರಾಂತಿಪುರುಷರಾಗದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪರಲೋಕಸಾಧಕರಾಗಲೇಬೇಕು. ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ರುವ ಜನರ ಗತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ.

ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕನಾಗುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಬಾಹ್ಯ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಗ್ನ ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ತೃಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಲಾರ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಒಳ ಅರ್ಥ, ಮಾನಸಿಕ ಆತ್ಮ ತೃಪ್ತಿ ಬೇಕು. ಜನಾಂಗಗಳು, ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಹಳತಾದ ಮೇಲೆ ಅವು ಗಳಿಗೂ ಅದೇ ರೀತಿ ತೃಪ್ತಿ ಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಗರಿಕತೆಗೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿ ಬಾಹ್ಯಜೀವನ, ಅಂತರಂಗಜೀವನ ಎಂದು ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ವಾಹಿನಿಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಎರಡೂ ಮಿಳಿತವಾಗಿ ಅಥವ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಒಂದು ಸಮತೂಕ, ಚಿರಸ್ಥಾಯಿತ್ವ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವು ದೂರವಾದೊಡನೆ ಮನಃಕ್ಲೇಶದ, ಆತ್ಮನಾಶದ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಈ ಎರಡು ಲಹರಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೊದಮೊದಲಿನ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯ, ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಸತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಗ್ರೀಕರ ಒಲಿಂಪಸ್ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ನಮ್ಮ ದೇವರುಗಳೂ ದೇವತೆಗಳೂ ತುಂಬ ಮಾನವಸಹಜ ಸ್ವಭಾವ ದವರು. ಮಾನವ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರ ಸಂಗಡ ಬಂದು ಬೆರೆತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭೇದಭಾವನೆಯು ಗೆರೆ ಇಲ್ಲ, ಅನಂತರ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಮೂಡಿ, ಆಲೋಚನೆಗಾರಂಭವಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ರಹಸ್ಯ ಹಿರಿದಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನವೇನೋ ಸಂತುಷ್ಟವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಕಾಶನಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ತಾತ್ಸಾರಭಾವ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ದೃಷ್ಟಿ ಅದೃಶ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದೆಡೆ ತಿರುಗಿದಂತೆ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಂಡು, ಕೇಳಿ, ಅನುಭವಿಸಲಾಗದ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಔದಾಸೀನ್ಯಭಾವನೆ ಜೀವನದ ಕಡೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಉದ್ದೇಶವೇನು

? ಪ್ರಪಂಚದ ಗುರಿ ಏನು ? ಗುರಿ ಇದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಗೊಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ? ವ್ಯಕ್ತ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಮರಸದ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಆ ರೀತಿ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆ?

ಈ ರೀತಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ದ್ವಂದ್ವ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು—ಜೀವನ ಸ್ವೀಕಾರ ಮತ್ತು ಜೀವನ ವಿಮುಖತೆಗಳನ್ನು—ಕಾಲ ಬದಲಾಯಿಸಿ ದಂತೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ಜೀವನ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ಜೀವನ ವಿಮುಖತೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ, ಈ ರೀತಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ; ಇಹಲೋಕದ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕತೆಯಲ್ಲಿ. ದಾರ್ಶನಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮಾಯೆ ಎಂದಾಗ ಆ ಭಾವನೆ ಸಹ ನಿರಪೇಕ್ಷವಲ್ಲ. (ಪ್ಲೇಟೋನ ಸತ್ಯತೆಯ ನೆರಳಿನಂತೆ ಅದು) ಅಂತಿಮ ಸತ್ಯ ಎಂಬುದರ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಭಾವನೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಂತೆ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಅದರ ಜೀವನ ನಡೆಸಿ, ಅದರ ನಾನಾ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ತನ್ನ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾದ ಅನೇಕ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಮತ್ತು ಆರಂಭದಿನಗಳ ಕ್ರೈಸ್ತಮತವೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಟಿ. ಇ. ಲಾರೆನ್ಸ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಉಳಿದ ಅಥವ ಅಳಿದ ಎಲ್ಲ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಮತಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಳಹದಿ ಎಂದರೆ ಪರಲೋಕ ಚಿಂತನೆ." ಇದರಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರವರ್ತನೆಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು.

ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣ ಆನಂದಾನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವನರೀತಿ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗಾನ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ನಾಟಕ ಇವುಗಳ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ಲೈಂಗಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಪರಮ ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಲೋಕಚಿಂತನೆ ಅಥವ ಇಹಲೋಕದ ನಿಸ್ಸಾರತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಯಾವ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಬಗೆಯ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪೂರ್ಣ ತೇಜಸ್ವಿ ಜೀವನದ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಪರಲೋಕ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲೇ ಮಗ್ನವಾದ ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೂ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಬಾಳಿ ಬದುಕಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆದರೂ ಕೆಲವರು ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವನ ನಿರಸನ ತತ್ವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ, ಜೀವನದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನಲ್ಲ ಎಂದು

ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡು ತತ್ವಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ, ಕೆಲವು ದರ್ಶನಗಳು ಜೀವನ ನಿರಸನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ತೋರಿದರೂ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮಾತ್ರ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನ ನಿರಸನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನಿರಸನ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಹ ಕ್ರೈಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಮೆ. ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳು ಜೀವನದ ವಿಮುಖತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದವು. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಜನರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದಾಗ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜೀವನವಿಮುಖತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಥವ ಇನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಪಂಚ ಮುಳುಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಹುಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ನಿರಾಶಾಭಾವನೆಯಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗದ ಜೀವನವು ನಿರಸನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರಬಹುದು.

ತಾತ್ವಿಕ ಪ್ರವೇಶ ಅಥವ ಪ್ರವೇಶಗಳು ಏನೆ ಇರಲಿ, ಬೌದ್ಧಮತ ವಿಪರೀತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಸ್ವರ್ಣಮಾರ್ಗದ ಮತ ಅದು. ನಿರ್ವಾಣದ ಕಲ್ಪನೆ ಸಹ ಅನೇಕರು ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ನಿಯತಸ್ಥಿತಿ. ಆದರೆ ಮಾನವನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಎಟುಕದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿದರು. ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶ ಫಲವಾದ ಬೌದ್ಧಮತ ಜೀವನ ನಿರಸನ ಅಥವ ತ್ಯಾಗದ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಕೋಟ್ಯಂತರ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಹರಡಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿರೋಧವೇ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕತೆಯಿಂದ ಏನಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ನಿದರ್ಶನ ಅದು.

ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನಗಳು ಜೀವನದ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದೆ ಈ ಒಂದು ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ತನ್ನ ತತ್ವದ ಪಾರಲೌಕಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಮರೆಯಲು ಅದಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತುಂಬುಜೀವನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ, ಜೀವನ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವನದ ಬಲಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸರ್ವ ಬಲವನ್ನೂ, ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ನ್ಯಾಯವಾದ ಕರ್ಮಮಾಡಿ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ದಾಸರಾಗಬೇಡಿ, ಈ ಕರ್ಮದ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಕಾತರರಾಗಬೇಡಿ ಎಂದು ಸಾರಿತು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವನೆಯನ್ನು

ಕಲಿಸಿತು ; ಅವುಗಳಿಂದ ವಿಮುಖತೆ ಯನ್ನಲ್ಲ. ಇತರ ಅನೇಕ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಈ ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವನೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದುಬಂದಿದೆ. ಇದು ವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸರಿಯಾದ ಸಮತೂಕ ಮತ್ತು ನಿಲುವು ಇರುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಬಂಧನವೇ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಪಂಚವೇ ಮರೆತು ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ಮ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದುದಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಮೊದಲ ಸಾಹಸೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ, ಸತ್ಯದ ಅವಲಂಬನೆಯಿದೆ, ಸತ್ಯಪರಾಯಣತೆ ಇದೆ. ಜಾತಿ ಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯ ದರ್ಶನಗಳೂ ಆ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಲಾರದ ಅಲ್ಪಮತಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾನುಭವದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ವಿಷಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ಎಲ್ಲ ಭಾವಮಯ ಮತ್ತು ಭೌತಾತೀತ ಅನುಭವಗಳಂತೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚದ ಆ ಅನುಭವ ವ್ಯಕ್ತ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನಮಗೆ ಗೋಚರವಿರುವ ಮೂರು ಪರಿಮಾಣಗಳ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮೀರಿದ ಬೇರೊಂದು ವಿಶಾಲ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮೂರು ಪರಿಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವುದೂ ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಅನುಭವ ಏನು, ಅದು ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಅಂಶ ಏನಾದರೂ ಇರುವ ಒಂದು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೇ ಅಥವ ಸಿದ್ಧಿಯ ಅಥವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಭ್ರಮೆಯೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಆತ್ಮವಂಚನೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮತತತ್ವದ ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅವಲಂಬನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಜೀವನದ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯದಾಚೆ ಏನಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಹೊರಟ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶ ನನಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಕೇವಲ ಕೆಲವು ತಾತ್ವಿಕರ ಅಥವ ಪಂಡಿತರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದರ್ಶನವು ಜನತೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವಾಗಿತ್ತು. ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಹೇಗೋ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ ಚೀನದಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲೂ ಒಂದು ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಕೆಲವರು ಆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಗಾಢವಾದ ಜಟಿಲ ಪ್ರಯತ್ನ, ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಜೀವನದ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬಹುಜನರಿಗೆ ಅದು ಸರಳ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ

ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರಗಳನ್ನು ಎದೆಗೊಟ್ಟು ಎದುರಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಂತುಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಂಯಮವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ಒಂದು ಅಸಾಧ್ಯ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. "ಚೀನ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯದ ಸನಾತನ ವಿವೇಕ, ತಾ-ಓ ಅಥವ ಸತ್ಯಮಾರ್ಗದ ಗುರಿ, ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು, ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜೀವನ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಸಮರಸ ಗೊಳಿಸುವುದು" ಎಂದು ರವೀಂದ್ರರು ಡಾಕ್ಟರ್ ತಾಯ್-ಚಿತಾವೊಗೆ ಬರೆದರು. ಈ ವಿವೇಕದ ಒಂದು ಅಂಶ ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಗಳೂ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರೂ ಆದರೂ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಘೋರಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೂ ಚೀನಿಯರು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ನಿಲುವನ್ನು, ಮನಸ್ಸಿನ ಹರ್ಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದಿದೆ. ಬಡತನ, ಕಷ್ಟಜೀವನ ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಅಂಟಿ ಬಂದಿವೆ. ಆದರೂ ನಕ್ಕು, ಹಾಡಿ, ಕುಣಿದು ನಲಿಯುತ್ತಾರೆ ; ಇನ್ನೂ ಜನರು ಆಶಾಶೂನ್ಯರಾಗಿಲ್ಲ.

೭. ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಆರಂಭ

ಆರ್ಯರ ಆಗಮನದಿಂದ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು— ಜನಾಂಗದ ಸಮಸ್ಯೆ ಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಸೋತ ದ್ರಾವಿಡರಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು : ಆರ್ಯರು ದ್ರಾವಿಡರಿಗಿಂತ ತಾವು ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತರಾಳ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರು ಹಿಂದುಳಿದ ಅನಾಗರಿಕ ಜನರು, ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಕಾಡುಜನರು ಇದ್ದರು. ಈ ಜನಗಳ ಮಧ್ಯದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮ ದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಕ್ರಮೇಣ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಆರ್ಯರದೂ ಅಲ್ಲ ದ್ರಾವಿಡರದೂ ಅಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ವಾಸ್ತವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ. ಆದರೆ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತದನಂತರದ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಅಥವ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಸರಿತೋರಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಚೀನಾ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಒಂದು ವಿಂಗಡಣೆ ನಡೆದಿದೆ. ಇರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಸೇನಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪಂಗಡಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವು ಕಠಿಣ ಜಾತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಸ್ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಈ ಎಲ್ಲ ಪುರಾತನ

ನಾಗರಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಆಳುಗಳು ಕೆಲವರಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆ ಬಗೆಯ ಸಾಮೂಹಿಕದಾಸ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ಲೇಟೊ ತನ್ನ 'ರಿಪಬ್ಲಿಕ್'ನಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ನಾಲ್ಕು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಮತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಬಗೆಯ ಭೇದಗಳಿದ್ದವು.

ಆರ್ಯರು ಮತ್ತು ಅನಾರ್ಯರ ಮಧ್ಯೆ ಗೆರೆಕೊರೆದಂತೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಜಾತಿ ಗಳಾದವು. ಅನಾರ್ಯರನ್ನು ಪುನಃ ದ್ರಾವಿಡ ಜನಾಂಗಗಳು, ಅನಾಗರಿಕರು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಆರ್ಯರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿನವರಾಗಿದ್ದರು. ಒಳಭೇದಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥ 'ಉಳು' ಎಂದು. ಆರ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಕೃಷಿಕರಾಗಿದ್ದರು. ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಗೌರವವಿತ್ತು. ನೆಲವನ್ನು ಉಳುವ ಕೃಷಿಕ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿ, ಸೈನಿಕನಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಪೌರೋಹಿತ್ಯಕ್ಕೆಂದು ಒಂದು ಮೀಸಲಾದ ಪಂಗಡವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರ್ಯರನ್ನು ಅನಾರ್ಯ ರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ ಜಾತಿ ವಿಭಜನೆಗಳು ಆರ್ಯರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದವು. ಕಾರ್ಯವಿಭಜನೆ, ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಹೊಸ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಹೊಸ ಜಾತಿಗಳಾದವು.

ಗೆದ್ದವರು ಸೋತವರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುವುದು ಅಥವ ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಬಹುವಿಧ ಕಾರ್ಯವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಒಂದು ಶಾಂತಿಯುತ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿತು. ಜೀವನವಿಭಜನೆಗಳಾದವು. ಕೃಷಿಕ ಜನ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಕೃಷಿ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದವರು ವೈಶ್ಯರಾದರು ; ರಾಜರು, ಯೋಧರು, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾದರು ; ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದು, ಅನುಷ್ಠಾನ ದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ರಾಷ್ಟ್ರನೀತಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದ ಪುರೋಹಿತರು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದರು. ಈ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳ ಕೆಳಗೆ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳು, ಕೂಲಿಮಾಡುವವರು, ಇತರ ಕೃಷಿಕರು ಶೂದ್ರರಾದರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪಂಗಡಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕೊನೆಯ ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಂಡು ಶೂದ್ರರಾದರು. ಈ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣ ಕಾರ್ಯ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದಿದೆ. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಜಾತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು ; ಕಾಠಿನ್ಯತೆ ಬಂದುದು ಬಹಳ ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದೋ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವ ರೀತಿ ಯಲ್ಲೋ ಅಧಿಕಾರ ದೊರೆತೊಡನೆ ಯಾವ ಜಾತಿಯವನಾದರೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದ ; ಪುರೋಹಿತನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸನಾತನ ಆರ್ಯಪುರುಷನ ವಂಶಜನೆಂದು ವಂಶವೃಕ್ಷವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಕ್ರಮೇಣ ಆರ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜನಾಂಗದ ಅರ್ಥ ಹೋಗಿ ಕುಲೀನ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಬಂದಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಅನಾರ್ಯ ಎಂದರೆ ನಿಕೃಷ್ಟ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಡುಜನರ ಅಲೆಮಾರಿ ಗಳ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಭಾರತೀಯರು ವಿಶ್ಲೇಷಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಚತುರರು. ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು, ಆಲೋಚನೆ ಗಳನ್ನು, ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತರು. ಸಮಾಜವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನವನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲನೆಯದು ಬಾಲ್ಯ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಆತ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆತ್ಮಸಂಯಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿ. ಎರಡನೆಯದು, ಪ್ರಪಂಚಾನುಭವದ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ. ಮೂರನೆಯದು, ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯ ವಾನಪ್ರಸ್ಥ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಪ್ರಪಂಚ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ದೂರನಾಗಿ ವಿರಕ್ತ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಸಂನ್ಯಾಸ. ಈ ರೀತಿ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ ಸಹಜವಾದ ಪೂರ್ಣ ಜೀವನಾಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನ ನಿರಸನ ದೃಷ್ಟಿ, ಎರಡನ್ನೂ ಜೀವನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸಗೊಳಿಸಿದರು.

ಚೀನಾದಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಪಂಡಿತನಾದ ವನು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಸದ್ಗುಣಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಟರೂ, ಮಹಾವೀರರೂ ಶರಣಾಗತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸ ತಕ್ಕವರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಸ್ವಾರ್ಥತೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಅದರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಿತಾಹಿಗಳು. ಮತ್ತು ಒಲವುಗಳಿಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೂ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನೈತಿಕ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಶೆ ಪ್ರತ್ಯಾಶೆಗಳು, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಗಳು, ಯೋಚನೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಜ್ಞಾನಸಾಧಕರ, ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ಅವರು ಸರ್ವಮಾನ್ಯರಾಗಿ, ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ತರುವಾಯ ಕರ್ಮವೀರರು, ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳು, ಮಹಾ ಯೋಧರುಗಳು ; ಅವರು ಎಷ್ಟೇ ಶಕ್ತಿವಂತರಾಗಿ ದ್ದರೂ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಿದ್ದ ಗೌರವ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಗೌರವ. ಯೋಧ ರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗೌರವ ಸಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತುಂಬ ಮರ್ಯಾದೆ ಇತ್ತು. ಚೀನಾದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟರೆಂದು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವು ತಾತ್ವಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ನೈತಿಕ ಮುಂದಾಳುತನವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮದ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸಹ ವಿಧಿಸು ತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯತಃ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ರೋಮಿಗೆ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಗುರುಗಳು ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ತಮ್ಮದೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, ದಾರ್ಶನಿಕರನ್ನು ಸಮಾಜಸೇವೆಗೆ ಕೊಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಒಂದು ರೂಢಮೂಲ ಶಕ್ತಿಯುತ ಪೌರೋಹಿತ್ಯದ ಪಂಗಡವಾದರು. ಆದರೂ ಈ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವು ವಿವಿಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ, ದಾನಿಯಾಗಿ, ಸದ್ಗುಣಿಯಾಗಿ, ಆತ್ಮಸಂಯಮಿಯಾಗಿ, ಪರರಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಇರುವುದೇ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶ ಧ್ಯೇಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸುರಕ್ಷಿತ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪಂಗಡಗಳಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಸಹ ಅನೇಕ ದುರ್ಗುಣ ಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಇಲ್ಲ ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜನತೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರ ಅಧಿಕಾರ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮತ್ಯಾಗವು ಅಪಾರವಾಗಿರು ವುದರಿಂದ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಮಹಾ ವಿಭೂತಿಗಳ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಇಡೀ ಜನಾಂಗವೇ ಆಚರಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು. ಆದರೂ ಜನತೆಯ ಗುಣವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಕೊಟ್ಟಿತೇ ಹೊರತು ಅಧಿಕಾರ ಪದವಿಗಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಗುಣ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಇರಲಿ ಆತನಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸು ವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರನ್ನು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಗುರು ಪದವಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕಾರ ಪದವಿಗೆ ಯೋಧ ಪದವಿಗೆ ಜನ ಭಯಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿದರೂ, ಈ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವನ್ನೆಂದಿಗೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ.

ಇಂದಿನ ಹಣಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾಸಿಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನವ ಅಥವ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ದರ್ಪ ಅಥವ ಒತ್ತಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಜನಕೋಟಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಕಲಕಬಲ್ಲರು ; ಭಾರತದ ಮಹಾ ನಾಯಕನಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬಲ್ಲರು. ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ, ಅದರ

ವ್ಯಕ್ತ ಅಥವ ಅವ್ಯಕ್ತ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲು ; ಇನ್ನೆಂಥ ನಾಯಕನನ್ನು ತಾನೆ ಅದು ಹಿಂಬಾಲಿಸ ಬಲ್ಲುದು.

ಇಂಡಿಯದ ನಾಗರಿಕತೆ ಅಥವ ಭಾರತೀಯ ಆರ್ಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವಾಳ 'ಧರ್ಮ'ದಲ್ಲಿ. ಧರ್ಮವು ಜಾತಿ ಅಥವ ಮತಕ್ಕಿಂತ ಉನ್ನತವಾದದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯಭಾವನೆಯಿದೆ. ತನಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಇತರರಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಧರ್ಮ. ಈ ಧರ್ಮ, ವಿಶ್ವದ ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಮೂಲನೈತಿಕನಿಯಮವಾದ "ಋತ"ದ ಒಂದು ಅಂಶಮಾತ್ರ. ಅಂತಹ ಒಂದು ನಿಯಮವಿದ್ದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸತೆ ಯಿಂದಿರುವಂತೆ ಜೀವನವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ತಾನು ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಕರ್ತವ್ಯವು ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿಯಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಫಲ ತನಗೆ ತಾನೇ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆ ದೊರೆಯುಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ನಿಷ್ಕಾಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧಿಕಾರ, ಪಂಗಡಗಳ ಅಧಿಕಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಧಿಕಾರದ ಆಶೆಗೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಿದೆ.

೮. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ

ಈ ರೀತಿ ಆರಂಭವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮುಂದಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪನ್ನಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾದರೂ ಆ ನಾಗರಿಕತೆ ಇಂದಿಗೂ ಅಮೃತವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲಧ್ಯೇಯಗಳು, ವಿಧಿನಿಯಮಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಲೆ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಾಧಾರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯೇ, ಮುಂದೆ, ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತನ್ನ ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸಮಾಜ ವಿಭಜನೆಯ ಮತ್ತು ಮಡಿವಂತಿಕೆಯ ಇಂದಿನ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಬೀಜ ವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಾಗಿ, ಅಂದಿನ ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ, ಅಂತಃಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮತೂಕಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಆ ಸಮಾಜ ರಚನೆಗೇನೆ ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿಗೇನೆ ಒಂದು ಸೆರೆಮನೆಯಾಯಿತು.

ಆದರೂ ನೋಟ ಬಹುದೊಡ್ಡದು ; ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೇ ನಾನಾಮುಖವಾಗಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಲು ಇದ್ದ ಮೂಲ ಜೀವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರಗಳಾಚೆ

ಸಹ ಹರಡಿತು ಮತ್ತು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಆಘಾತಗಳು, ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳು ಒದಗಿದರೂ ಉಳಿದು, ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮೆಕ್‌ಡೊನೆಲ್‌ರು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ "ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ನವೀನತೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಭಾರತೀಯರು ಪರರ ಪ್ರಭಾವವಿಲ್ಲದ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಪರ್ಷಿಯನರು, ಗ್ರೀಕರು, ಸಿಥಿಯನರು, ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಪದೇಪದೇ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಜಯಶೀಲರಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ಆರ್ಯರ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಗತಿ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯವರೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗದೆ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ಇಂಡೊ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಯಾವ ಶಾಖೆಯೂ ಈ ರೀತಿ ಪರರ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಚೀನಾ ಒಂದರ ವಿನಾ ಬೇರಾವ ದೇಶವೂ ಈ ರೀತಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಭಿನ್ನಚಿತ್ರ ವನ್ನು ತೋರಲಾರದು.

ಆದರೂ ಭಾರತವು ಸಂಪರ್ಕಶೂನ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬಹುಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಇರಾನಿಗಳು, ಗ್ರೀಕರು, ಚೀನಿಗಳು, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದವರು ಮತ್ತು ಇತರರ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಸಜೀವ ಸಂಪರ್ಕ ವಿತ್ತು. ಈ ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದೂ ಅದರ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಳಿದಿರಬೇಕಾದರೆ ಆ ರೀತಿ ಉಳಿಯಲು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಮೃತತತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜೀವನರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿ, ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ಈ ಮೂರು ಅಥವ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ.

ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ, ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಮರ್ಶನ ವಿಚಕ್ಷಣನೂ ಆದ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ "ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಮತ್ತು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದ ಒಂದು ನಿಜವಾದ ಅಭೇದ್ಯ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಇದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ "ಪ್ರಕೃತಿದತ್ತ ಸಂಪತ್ತು, ಶಕ್ತಿ, ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು—ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಸ್ವರ್ಗವನ್ನು—ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಪಂಚ ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿದರೆ ಅದು ಇಂಡಿಯ. ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ವ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವಸುಂದರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಹಾ

ವರಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲಿ ; ಜೀವನದ ಮಹಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಳವಾಗಿ ಚಿಂತನಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ಲೇಟೊ, ಕ್ಯಾಂಟ್‌ರನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ದವರೂ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾದಂಥ ಸಮಸ್ಯಾ ಪರಿಹಾರಗಳು ಕೆಲವನ್ನು ತೋರಿದುದೆಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಇಂಡಿಯ. ಗ್ರೀಕರು, ರೋಮನರು, ಒಂದು ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಪಂಗಡವಾದ, ಯೆಹೂದ್ಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದ ಯೂರೋಪಿಯನರಾದ ನಾವು ನಮ್ಮ ಆಂತರಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ದ್ದನ್ನಾಗಿ, ವಿಶ್ವದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳದ್ದನ್ನಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಇಹಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಲ್ಲದೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಹ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಪಡೆಯ ಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಎಂದರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಶತಮಾನದ ನಂತರ ರೋಮರೋಲಾ ಅದೇ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ "ಮನುಷ್ಯನು ಜೀವನದ ಕನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಆರಂಭಮಾಡಿದ ಮೊದಲ ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಕನಸುಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಗರವೆಂದರೆ ಇಂಡಿಯ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

೯. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೮೦೦ರ ಕಾಲದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಇಂಡೋ ಆರ್ಯರ ಭಾವನಾವಿಕಾಸದ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಘಟ್ಟ. ಆರ್ಯರು ಬಂದು ನೆಲಸಿ ಬಹು ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಹೊಸದನ್ನು ಹಳೆಯದರ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು, ಅನಾಗರಿಕ ಪೂಜಾಪದ್ಧತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇದ್ದರೂ ಆರ್ಯರ ಆದರ್ಶ, ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸ್ತಿಮಿತವೂ, ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆ ನೆಲಸಿತ್ತು. ವೇದಗಳಿಗೆ ಗೌರವ ದೊರೆತರೂ ಆ ಗೌರವದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಅವ್ಯಕ್ತ ವಿಡಂಬನ ದೃಷ್ಟಿ ಇದೆ. ವೇದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಪುರೋಹಿತರ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳು ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಬುಡಮೇಲುಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಯ ಉಗಮ ವಾಗಿದೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆಯ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಇದೆ ; ಮನೋಸಾಹಸ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ವಿಷಯಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಮನೋವೇಗವಿದೆ. ಈ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಆ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದ ಛಾಯೆ ಇದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಯಾವುದೂ ಅಡ್ಡಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಪವಿಷಯಗಳೂ, ಇಂದು ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಸಮಂಜಸವಲ್ಲದ ವಿಷಯಗಳೂ ಅನೇಕ ಇವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ—ಮೂಲತಃ ಒಂದೇ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ—ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ವಾಸ್ತವಿಕ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಮಾಯೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಒಂದು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸತ್ಯ, ಅಂತಃಸತ್ಯತೆಯ ಒಂದು ಭಾವ ಎಂದ್ದಾನೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅನುಮಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅದು ದಾರ್ಶನಿಕನ ಅಥವ ಪಂಡಿತನ ಕೆಲಸ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಲವು ಏಕತ್ವವಾದದ ಕಡೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವೆಲ್ಲ ಭಯಂಕರ ಚರ್ಚೆಗೆ ಎಡೆಗೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಭೇದ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮಾರ್ಗ ಸಂಘಟನೆಯ ಮಾರ್ಗ. ತಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅತಿಮಾನುಷ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳು ವ್ಯರ್ಥ,—'ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಪಂಡಿತರು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತ ರಾದವರು ಕುರುಡನಿಗೆ ಕುರುಡ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನಾದಂತೆ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯರ್ಥ ತೊಳಲಿ ಗುರಿಮುಟ್ಟದೆ ನಿರಾಶರಾಗುತ್ತಾರೆ' ಎಂದಿದೆ. ವೇದಗಳು ಸಹ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಜ್ಞಾನ. ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಜ್ಞಾನವೇ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ. ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದೆ ದಾರ್ಶನಿಕಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಫಲ. ತಾತ್ವಿಕ ಸಾಹಸದೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆಯನ್ನು ಸಮಂಜಸಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಜೀವನದ ಕರ್ತವ್ಯ, ಧರ್ಮಗಳ ಪಾಲನೆ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮದಿಂದ ನಡೆದಿದೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ನೀತಿಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೊರೆತು ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಪುರುಷನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಸಮಾಜ ಭದ್ರತೆ ದೃಢಗೊಂಡಿರಬೇಕು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದೆ. ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅಂತರಂಗದ ಅಂತರಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಅಲೆಯಿತು. ಚೀನ, ಗ್ರೀಸ್, ರೋಮ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಜಗತ್ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಭಾವನೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಈ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿ ಒಂದು ಸಂಕುಚಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲ. "ಮಾನವಪ್ರಪಂಚದ ಜೀವನವೆಲ್ಲ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತ" ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಉಕ್ತಿ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ತಾತ್ವಿಕದೃಷ್ಟಿ ನನಗೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಾದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ರೀತಿಗೆ ಮನ ಸೋತಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಪ್ರವೇಶ ಮತೀಯವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ದಾರ್ಶನಿಕ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಬುದ್ಧಿ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ, ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ರೀತಿ, ಮತ್ತು ವಿಚಾರಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿವೆ.

ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಗುರುಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಗಳ ರೂಪ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಗುರುಗಳ ಉಪನ್ಯಾಸದ ಅಥವ ಶಿಷ್ಯರು ಬರೆದುಕೊಂಡ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಎಂದು ಕೆಲವರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಡಬ್ಲ್ಯು. ಥಾಮಸ್ 'ಭಾರತದ ಆಸ್ತಿ' (Legacy of India) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗುಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ನಿಶ್ಯಂಕಿತ ಮಾನವೀಯತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅದರ ಮಾತಿನ ಉತ್ಕಟ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ. ಅದು ಒಂದು ಮಹಾಸಮಸ್ಯೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿತರು ಮಾಡುವ ಆಪ್ತಾಲೋಚನೆಯಂತೆ ಇದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಿ. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯರು "ವಿಶಾಲಭಾವನೆ, ಗಂಭೀರಭಾವನಾಲಹರಿ, ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ದಾಹ ಇವುಗಳ ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದ ನಿರ್ಭಯ ಶೋಧನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಗುರುಶಿಷ್ಯರು ವಿಶ್ವದ ಸ್ಪಷ್ಟ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅಗೆಯುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಈ ಪವಿತ್ರ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈಗಲೂ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕವೂ ಸರ್ವಾದರಣೀಯವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ."

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಗುಣ ಸತ್ಯಾವಲಂಬನೆ. "ಸತ್ಯಮೇವ ಜಯತೇ ನಾನೃತಂ ಸತ್ಯೇನ ಪಂಥಾ ವಿತತೋ ದೇವಯಾನಃ" (ಗೆಲುವು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ, ಅಸತ್ಯಕ್ಕಲ್ಲ. ಸತ್ಯವೇ ದೇವಮಾರ್ಗ). ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಬೆಳಕಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ. "ಅಸತ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆಸು. ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ನಡೆಸು. ಮರಣದಿಂದ ಅಮೃತತ್ವಕ್ಕೆ ನಡೆಸು" ಎಂದು.

"ಅಸತೋ ಮಾಂ ಸದ್ಗಮಯ
ತಮಸೋ ಮಾಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಗಮಯ
ಮೃತ್ಯೋರ್ಮಾಮೃತಂ ಗಮಯ"

ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತ, ಸದಾ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಪುನಃ ಪುನಃ ಹೊರಗೆ ಇಣಿಕಿನೋಡುತ್ತದೆ. "ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ನೆಲೆ ಸೇರುವುದು. ಯಾವ ಆಣತಿಯಂತೆ ? ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಆಣತಿಯಿಂದ ? ಕಣ್ಣುಗಳು ನೋಡುವಂತೆ, ಕಿವಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ದೇವರು ಯಾರು ? ವಾಯು ಅಚಲವಾಗಿ ನಿಲ್ಲದೇಕೆ ? ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಏಕೆ ಇಲ್ಲ ? ನೀರು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಹರಿಯುವುದೇಕೆ ? ಏನನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅನಂತಕರೆ. ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಈ ಅನಂತ ಯಾತ್ರೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಮಂತ್ರವಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಶ್ಲೋಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಚರೈವೇತಿ, ಚರೈವೇತಿ—ಎಲ್ಲೈ ದಾರಿಗನೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗು, ಮುಂದೆ ಸಾಗು !" ಎಂದಿದೆ.

ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಸರ್ವಶಕ್ತ ದೇವರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ದೈನ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಸುತ್ತಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೂ ಜಯಿಸುವ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾಣು ತ್ತೇವೆ. "ನನ್ನ ದೇಹ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಉಸಿರು ಅವಿಶ್ರಾಂತವೂ ಅಮೃತವೂ ಆದ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ನಾನೂ ನನ್ನ ಕರ್ಮಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ. ಎಲೈ ಮನಸ್ಸೆ ಇದು ಸದಾ ನಿನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿರಲಿ, ಸದಾ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿರಲಿ" ಒಂದು ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ನನ್ನು ಕುರಿತು "ಎಲೈ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನನಾದ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳ ಸೂರ್ಯನೆ, ನಿನಗೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು ನಾನೇ" ಎಂದು ಇದೆ. ಎಂತಹ ಉನ್ನತ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ.

ಆತ್ಮ ಎಂದರೇನು ? ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು, ಅಥವ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; "ಇದಲ್ಲ ಇದಲ್ಲ" ಎಂದು ಅಥವ "ಅದೇ ನೀನು" ಎಂದು. ಪ್ರಜ್ವಲಿತ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಪುನಃ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಸೇರುವ ಕಿಡಿಯಂತೆ ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ಕಿಡಿ ಮಾತ್ರ. ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ದಹಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವಂತೆ ಅಂತರಾತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಆಕಾರರಹಿತನಾದರೂ, ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಆಕಾರವನ್ನೆ ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸಾರವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಈ ಪರಿಜ್ಞಾನ ನಮಗೂ ಅವುಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಒಂದು ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಾಹ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲತಃ ಇರುವ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. "ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮಮಯ ಎಂದು ಅರಿತವನಿಗೆ ದುಃಖ ವೆಲ್ಲಿ. ಆತ್ಮನಲ್ಲೆ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಭ್ರಮೆ ಎಲ್ಲಿ ?" "ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾಣು ವವನು ಆತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಸ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವನು ಆ ಆತ್ಮನಿಂದ ಅಡಗುವುದೆಲ್ಲಿ"

ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಮತಗಳ, ಬಾಹ್ಯ ಅಂತರ್ಭೇದಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವ ಈ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ದೃಷ್ಟಿ ಯನ್ನು ಇಂಡೋ ಆರ್ಯರ ಉಗ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಾದ ಮತ್ತು ಮಡಿವಂತಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ತುಲನ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ. "ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಣುವವನು ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಕಡೆಗಣಿಸಲಾರ"—ಇದು ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾತ್ರ ವಾದರೂ ಅದು ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಬೇಕು. ಚೀನೀಯರಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾದ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆ, ಸ್ವತಂತ್ರ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ

ಸಹನೆ, ತಾನೂ ಬದುಕಿ ತನ್ನ ನೆರೆಯೂ ಬದುಕಲೆಂಬ ಆಶೆ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಮತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರತ್ವ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿವೇಕಪೂರ್ಣ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತು ಅಪಾರವಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವನೆಯೂ ಎಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಬಹಳ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವೂ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವೂ ಆದ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನೆ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. "ಈ ವಿಶ್ವ ಏನು, ಎಲ್ಲಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ ?" ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ "ಸ್ವತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಸ್ವತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ, ಸ್ವತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗು ತ್ತದೆ." ಇದರ ಖಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಹೇಳ ಬಹುದು. ಉಪನಿಷತ್ಕಾರರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರಾಭಿಲಾಷೆ ಜೀವದುಸಿರಾಗಿತ್ತು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಈ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಆ ಪುರಾತನ ಯುಗದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಂದಿನ ಮಾನಸಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ನಮ್ಮ ಊಹೆಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಬರವಣಿಗೆಯ ರೀತಿ ಸಹ ನಮಗೆ ತುಂಬ ಅಪರಿಚಿತ, ನೋಡಲು ವಿಚಿತ್ರ, ಅನುವಾದ ಮಾಡಲು ಕಷ್ಟತಮ. ಆ ಜೀವನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೇ ತೀರ ಭಿನ್ನ. ಇಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳು ವಿಚಿತ್ರವೂ ಅರ್ಥಶೂನ್ಯವೂ ಆಗಿ ಕಂಡರೂ, ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲ ಸರಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ನಮಗೆ ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೆಚ್ಚುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳಿದ್ದರೂ, ಅಸಾಧ್ಯ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳಿದ್ದರೂ, ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಆದ್ಯಂತವೂ ಉಪನಿಷತ್ಸಂದೇಶಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿದೆ ; ಅದರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಗುಣ ಎರಡೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. "ಯಾವ ಹಿಂದೂದರ್ಶನವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ—ಅಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಸೇರಿ—ಅದರ ಮೂಲ ಉಪನಿಷತ್ತು ಗಳಲ್ಲಿದೆ" ಎಂದು ಬ್ಲೂಮ್ ಫೀಲ್ಡ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂದರ್ಶನ ಇರಾನದ ಮೂಲಕ ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲಿನ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಪ್ಲೋಟಿನಸ್ ಇರಾನಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಗೂಢತತ್ವ ದೃಷ್ಟಿ ಆತನ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಈ ಅನೇಕ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಪ್ಲೋಟಿನಸ್‌ನಿಂದ ಸಂತ ಅಗಸ್ಟೀನ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನ ಮೂಲಕ ಇಂದಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು.

ಕಳೆದ ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಯೂರೋಪಿಯನರ ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪುನರ್ದರ್ಶನವು ಯೂರೋಪಿನ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೇಲೆ ಬಲವತ್ತರ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದೆ. ನಿರಾಶಾವಾದಿಯಾದ ಶೋಪನ್ಹೌರನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ "ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಅಗಾಧವೂ, ಸ್ವತಂತ್ರವೂ, ಭವ್ಯವೂ ಆದ ಭಾವನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಉನ್ನತವೂ, ಪವಿತ್ರವೂ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಭಾವನೆ ಇದೆ... ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟು ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಉತ್ಕರ್ಷಕವೂ ಆದ ಅಧ್ಯಯನ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ...ಅವು ಉತ್ತುಂಗ ಜ್ಞಾನದ ಮುಕ್ತಾ ಫಲಗಳು...ಇಂದೋ ನಾಳೆಯೊ ವಿಶ್ವದ ಜನತೆಯ ಧರ್ಮವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಾದವುಗಳು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪುನಃ "ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ ; ಮರಣದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ "ಶೋಪನ್ಹೌರನು ಹುಚ್ಚಾಬಟ್ಟೆ ಬರೆಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಗೂಢ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮೋಸಹೋಗಿ ಮನ ಸೋಲುವವನಲ್ಲ. ವೇದಾಂತ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಅದೇ ಉತ್ಸಾಹವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ ; ಭಯವೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಜೀವನಪಥದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತವು ನನಗೆ ತೋರಿದ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತೀರದು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ "ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಮೂಲ. ಈ ವೇದಾಂತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಭಾವನೆ ತನ್ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ನನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖನಿಮಿಷಗಳು ನಾನು ವೇದಾಂತವನ್ನು ಪಠಿಸುವಾಗ, ಅವು ನನಗೆ ನವ ಅರುಣೋದಯದ ಹೊಂಬೆಳಕಂತೆ, ಉನ್ನತ ಗಿರಿತಟದ ಶುಭ್ರ ಗಾಳಿಯಂತೆ,—ಒಂದು ಬಾರಿ ಅರ್ಥವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಸರಳಸತ್ಯ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿರುವು ದೆಂದರೆ ಐರ್ಲೆಂಡಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕವಿಯಾದ ಜಿ. ಡಬ್ಲ್ಯು. ರಸ್ಸೆಲ್‌ರು. "ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಗೈಟೆ, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಎಮರ್ಸನ್, ಥೋರೊ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತಃಸತ್ವ ಮತ್ತು ವಿವೇಕದ ಕೆಲವಂಶ ಇವೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಹೇಳಿರುವುದೆಲ್ಲವನ್ನು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಇತರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯರ ಮಹಾ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ 'ಸರ್ವಸಂ ಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತು ದೈವಿಕವಾದದ್ದು. ವಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ನಿಶ್ಚಿತ ಎಂದು ಒಂದು ಆತ್ಮನಿರ್ಣಯದಿಂದ ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಉಪನಿಷತ್ಕಾರರು ಸಹಸ್ರಾರು ವಿಭೂತಿಪುರುಷರು ಯಾವುದೋ ಕಾಣದ

ವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಹೋರಾಡಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವವನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಶಾಂತ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ನೋಡಿ ಬರೆದಿರಬೇಕು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.*

೧೦. ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರತಿಕೂಲಗಳು

ಫಲದಾಯಕ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆವಶ್ಯಕ. ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ ಮತ್ತು ಮನೋನೈರ್ಮಲ್ಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗೇ ಆಗಲಿ, ಅಥವ ಬೇರೆ ಯಾವ ಸಾಧನೆಗೇ ಆಗಲಿ ಆತ್ಮಸಂಯಮ, ದೇಹದಂಡನೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಈ ಬಗೆಯ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ದೇಹದಂಡನೆ ಅಥವ ತಪಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನೆ ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆ ಈಗಲೂ ಈ ಭಾವನೆ ಇದೆ ; ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವನ್ನು ತಲ್ಲಣಿಸಿದ ಮಹಾ ಹೋರಾಟಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಉಪನಿಷತ್ಕಾರರ ಉನ್ನತ ಭಾವನೆಗಳು, ಅವರು ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶುದ್ಧ ಮಾನಸಿಕ ವಾತಾವರಣ ಆ ಭಾವನೆಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾದ ಕೆಲವು ನಿಯೋಜಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ವಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ತಿಳಿವಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು. ರಚನಾತ್ಮಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ ; ಆದರೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರ ಶ್ರುತಿಗನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸದಾ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರನ್ನು ಮೇಲುಮಟ್ಟಕ್ಕೊಯ್ದು ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರ ಆದಷ್ಟು ಕಡಮೆಯಾಗುವಂತೆ, ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಮತೂಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ಫಲಿಸುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಈ ರಚನಾತ್ಮಕ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೂ ನಾಶ ಖಂಡಿತ. ಆದರೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ, ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ ಇರಬೇಕಾದ ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಕಡಿದರೂ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಹಾಳಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರೇ ತಮ್ಮ ರಚನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಡುಜನ ರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಎಲ್ಲರಂತೆ ನನಗೆ ಸಹ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಂದು ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾನಾ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಭಜನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದು. ಆದರೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತಿ ಗಳಾದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ ಮಂದಮತಿಗಳಾದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೂ ಮಾನಸಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಜ ಗಜಾಂತರವಿದ್ದರೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ

ಒಂದು ಬಾಂಧವ್ಯವಿತ್ತೆಂದೂ ವೈಷಮ್ಯವಂತೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ವೆಂದೂ ನಾನು ಊಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಸಮಾಜ ಅದನ್ನೊಪ್ಪಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮರಸತೆಯುಂಟಾಗಿ, ವಿರಸಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸಹ, ಅದರ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಒಳ ಅರ್ಥ ಕಡಮೆಯಾದರೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಿರುವ ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಕ್ಷಪಾತಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತೆ ಅನುವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ಲೋಪವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಏಕತ್ವವಾದದ ಭಾವನೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಏಕದೇವತಾ ವಾದವಾಯಿತು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಅನಾಗರಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಸಹ ಮನ್ನಣೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ದೊರೆಯಿತು.

ಈ ರೀತಿ ಉಪನಿಷದ್ಭಾವನೆಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದರೂ ಯಾವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಬೀರಲಿಲ್ಲ. ರಚನಾತ್ಮಕ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ, ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ ಮಧ್ಯದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಹೊಸ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಭೌತವಾದ, ಅಜ್ಞೇಯತಾವಾದ, ನಿರೀಶ್ವರವಾದಗಳ ಪ್ರಚಂಡಮಾರುತಗಳೆದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಪುನಃ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಮತಗಳು, ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತಗಳ ಮತ್ತು ಭಾವನಾಮಾರ್ಗಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತೆ ನಡೆದಿದೆ. ಜನರ ಅಥವ ರಚನಾತ್ಮಕ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ರಚನಾಶಕ್ತಿ ಪುನಃ ಈ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೂ ಒಂದು ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆದುಬರು ತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಶೀಲತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ನಾಟಕ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದಿಂದಾಚೆ ಬಹುದೂರ ವಲಸೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಪ್ರಸರಣ ಕಾರ್ಯ ದಲ್ಲಿ ನವಜೀವನ ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತರ್ದೋಷಗಳಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಆಗಂತುಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ವಿರಸಜೀವನದ, ಘರ್ಷಣೆಗಳ ಕಾಲಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಪುನಃ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯದ ನವಯುಗ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಬಹುಮುಖ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹದ ಕೊನೆಯ ಮಹಾಯುಗವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ

ಆದರ್ಶಯುಗ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೦೦೦ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಥವ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗ್ಲಾನಿಯ ಸೂಚನೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ ; ಆದರೂ ಸನಾತನ ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನೂತನ ಜನಾಂಗಗಳ ಆಗಮನದಿಂದ ಭಾರತದ ದಣಿದ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆದವು.

ಇಂಡೊ ಆರ್ಯರ ಈ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿವಾದದಿಂದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಪರಿಣಾಮಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಆದವು. ಇತಿಹಾಸದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಯುಗಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಅವತಾರಪುರುಷರು ಉದ್ಭವಿಸಿದರು. ಅದು ಸಮಗ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ಅಮೋಘವಾದ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಜೀವನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಪುರುಷರ ಮಾರ್ಗಾನುಸರಣಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು ಮತ್ತು ಆ ಭದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಬರುವ ವೇಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅದ್ಭುತ ವಿಕಸನವು ಉತ್ತಮ ಪಂಗಡದ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದರ ರಸವತ್ತಾದ ಸಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲೂ ಹರಡಿತ್ತು. ಪರಮತ ಮತ್ತು ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಿಂದ ಸಮಾಜವನ್ನು ಛಿದ್ರಛಿದ್ರ ಮಾಡುವ ಘರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದರು ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವದಾ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮತೂಕವಿತ್ತು. ವಿಶಾಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನ ತಮತಮಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧ, ಅನುಭವಪೂರ್ಣ ಜನಾಂಗದ ವಿವೇಕವನ್ನು ತೋರಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಮಹಾ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಗಳು.

ಆದರೆ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯನ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬೆಲೆಯೂ ದೊರೆಯದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನವೂ ವಿಭಜನೆಯಾಗಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು ; ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂಕುಚಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರ ನಿರ್ವಹಣೆ. ಸಮಗ್ರ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾನೂ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಅಂಗ ಎಂಬ ಐಕ್ಯತೆಯ ಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಭಾವನೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನದು ಮತ್ತು ಯಾವ

ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನೋಡಲೆತ್ನಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಶ್ರೇಷ್ಠತೆ, ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅದೇ ನಮ್ಮ ಜನರ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಸೆರೆಮನೆಯಾಯಿತು ; ಅದರಿಂದ ಬಹುಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೀಳುಜನರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗಧವರಿಗೆ ಸಹ. ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ದೋಷ. ಜಾತಿಮತಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯು ಬೆಳೆದುಬಂದಂತೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯೂ ಬೆಳೆದು ಜನಾಂಗದ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿ ಅಡಗಿಹೋಯಿತು.

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಎಲ್ಲ ಮತಾಂಧತೆ ಮತ್ತು ಮೌಢ್ಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದ ಹಾನಿಯೂ ಆಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅನೇಕ ದುಷ್ಟಪದ್ಧತಿಗಳು ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪ್ರಗತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಭಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಜನತೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪುರೋಹಿತರ ಪಂಗಡ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜನತೆಯ ಮೌಢ್ಯದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಬಲವಾದ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗ ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪಕರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲು ಅವಕಾಶವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಮರುಳುಮಾಡಿ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಮತಾಂಧತೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದುಬಂದವು ; ಅವುಗಳಿಂದ ವಿದ್ವತ್ತು ಮತ್ತು ಮತನಿರ್ಬಂಧದ ಆಚಾರಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸತ್ಯಾರ್ಥ ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿತು ; ಪೂರ್ಣ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಅರ್ಥದ ತಿರುಳೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ ಹೊರಗಿನ ಚಿಪ್ಪು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. ಅರವಿಂದಘೋಷರು "ಉಪನಿಷತ್ಕಾಲದ, ಬುದ್ಧನಕಾಲದ ಅಥವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಆದರ್ಶಯುಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಯಾವನಾದರೂ ಇಂದಿನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಹದಿನೈದು ಆಣೆ ಸತ್ವವನ್ನು ತ್ಯಾಜ್ಯಮಾಡಿ ಉಳಿದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಬಾಹ್ಯರೂಪು, ತಿರುಳಿಲ್ಲದ ಕರಟ ಮತ್ತು ಚಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುವ ಭಾರತೀಯರ

ಇಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ನಿಶ್ಚಲತೆ, ಪ್ರಗತಿಶೂನ್ಯ ಪುನರುಕ್ತಿ, ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿರತಿ, ಕಲೆಯ ಬಹುಕಾಲದ ಬಂಜೆತನ, ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿಯ ಬಹುತರ ಬಲಹೀನತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ವಿಸ್ಮಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೧೧. ಚಾರ್ವಾಕಮತ

ಗ್ರೀಸ್, ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮಗೆ ದೊರೆಯದೆ ಇರುವುದು ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ದುರದೃಷ್ಟ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲತಃ ಭೂರ್ಜಪತ್ರ ಅಥವ ತಾಳೆಗರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದವುಗಳಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಗ್ರಂಥದ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವು ಕಳೆದುಹೋದರೆ, ಅಥವ ನಾಶವಾದರೆ ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಅಥವ ಅದರ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಸುಮಾರು ೫೦-೬೦ ಸಾವಿರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕರಡು ಪ್ರತಿಗಳು, ಅಥವ ಅವುಗಳ ಭಿನ್ನ ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆತು, ಪಟ್ಟಿಯಾಗಿವೆ ; ಹೊಸ ಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆತೇ ಇಲ್ಲ. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೋ, ತಿಬೆಟ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೋ ಅವುಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಗುರುಪೀಠಗಳ, ಮಠಗಳ, ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರೆ ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥ ಗಳು ದೊರೆಯಬಹುದು. ಈ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಅವಶ್ಯಬಿದ್ದರೆ ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದು ನಾವು ನಮ್ಮ ದಾಸ್ಯಶೃಂಖಲೆ ಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದೊಡನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಂತಹ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಅನೇಕ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯತ್ಯಸ್ಥ ಭಾವನೆಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅನೇಕಬಾರಿ ನಾಶವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾದಾಗ್ಯೂ ೫೦,೦೦೦ಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ ಎಂದರೆ ಆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ, ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಪುಲವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ನೋಡಿ ಸಹ ಇಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ಕಳೆದುಹೋದ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕಾಲಾನಂತರ ಬೆಳೆದ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ನಾಶವಾಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುವ

ಉಲ್ಲೇಖನಗಳೆಂದರೆ ಅದರ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಮತ್ತು ಚಾರ್ವಾಕಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಅಸಾಧ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು, ಅನೇಕರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಲೇಶವೂ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೌಟಿಲ್ಯ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ದಿವ್ಯದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕಮತವೂ ಒಂದು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದರ್ಶನದ ವಿಮರ್ಶಕರನ್ನು, ಅದನ್ನು ಹಳಿಯುವವರನ್ನೇ ನಾವು ಅವಲಂಬಿಸ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡುಮಾಡಿ, ಅದರ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನೇ ತೋರಿಸತಕ್ಕವರು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಗೆ ಇತ್ತು ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಇದೊಂದು ತೊಡಕು. ಆದರೂ ಅವರು ಹಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೋಡಿದರೇನೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅದು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯ ವೆನಿಸಿರಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಚಾರ್ವಾಕಮತದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಾನುವರ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಪುರೋಹಿತರು ನಾಶಮಾಡಿರಬೇಕು.

ಚಾರ್ವಾಕರು ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದ ಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಎದ್ದರು. ಜ್ಞಾನ, ಮತ ಮತ್ತು ಮತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ವೇದಗಳು, ಪುರೋಹಿತವರ್ಗ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರು ; ಭಾವನೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಿರಬೇಕು ; ಊಹಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಅಥವ ಪೂರ್ವಾಚಾರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಬಾರದು ಎಂದು ಸಾರಿದರು. ಎಲ್ಲ ತಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ನಿಂದಿಸಿದರು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಶೃಂಖಲೆಗಳಿಂದ, ಅದರ ಹೊರೆಯಿಂದ, ಅಗೋಚರವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೇವರುಗಳ ಪೂಜೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಲು ಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಯಾವುದು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಕೊಡಬಹುದು ; ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಊಹೆ ಅಥವ ಭಾವನೆ, ನಿಜವಿರಲು ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಇಲ್ಲದಿರಲು ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ವಾಸ್ತವರೂಪ ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಪಂಚ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ನಿಜ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಬೇರೆ, ಕಾಣದ ಯಾವ ಲೋಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗವೂ ಇಲ್ಲ, ನರಕವೂ ಇಲ್ಲ, ದೇಹದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಆತ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಎಲ್ಲವೂ ಮೂಲಭೂತ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು

ಒಳ್ಳೆಯದೆನ್ನಲಿ, ಕೆಟ್ಟುದೆನ್ನಲಿ, ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ನೀತಿಧರ್ಮ ಎನ್ನುವುದು ಮಾನವಕಲ್ಪಿತ ರೂಢಿ ಮಾತ್ರ.

ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾವು ಈಗ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಅದು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನದು ಎನ್ನುವುದ ಕ್ಕಿಂತ ನಮ್ಮ ಕಾಲದ್ದೆನ್ನುವಂತಿದೆ. ಈ ಭಾವನೆಗಳು, ಈ ಸಂಶಯ ಮತ್ತು ತಳಮಳಗಳು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರದ ವಿರುದ್ಧದ ಈ ಮಾನಸಿಕ ದಂಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು ? ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ನಮಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು ; ಆದರೆ ಅದು ರಾಜಕೀಯ ಹೋರಾಟದ ಕಾಲ ; ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಪ್ಲವದ ಕಾಲ ; ಧರ್ಮ ಶಿಥಿಲವಾಗುವ ಕಾಲ ; ಮಾನಸಿಕ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಹೊಸ ಬೆಳಕಿಗಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಶೋಧನೆ ನಡೆದ ಕಾಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯೂನತೆಯಿಂದ ಹೊಸ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಹೊಸ ದರ್ಶನಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಕ್ರಮಬದ್ಧ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೇಶವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ವಾದಸರಣಿಯ ದರ್ಶನಗಳು ಅನೇಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದವು ; ಜೈನ ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನಗಳು ಅವತರಿಸುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಇದೇ ಕಾಲದವು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಂದು, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಿದ ಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತ ಕ್ರಮಾನುಗತ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನ ಕಾಲ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನ. ಈ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಆತನಿಗೆ ಮೊದಲೇ ನಡೆದಿದ್ದವು. ಇನ್ನುಳಿದವು ಅನಂತರದವು ಅಥವ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆದವು.

ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸಿಂಧೂ ನದಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿತ್ತು. ಇಂಡಿಯದ ಗಡಿಯವರೆಗೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪರರಾಷ್ಟ್ರ ಬಂದದ್ದು ಜನಮನದ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಇಂಡಿಯದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ. ಅದೇನೊ ಅಲ್ಪ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಅದರಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಮರಣದ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಶಕ್ತಿಯುತ, ವಿಶಾಲ, ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ, ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಅನೇಕ ರಾಜರುಗಳು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ರಾಜ್ಯಪದವಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಮಹಾ ಯುದ್ಧವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪುರಾತನ ಭಾರತವೂ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸಿನಂತೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಿರಬೇಕು. ಜನಗಳ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳು ಕೆಲವು ಇದ್ದವು. ಕೆಲವು ಬಹು ದೊಡ್ಡವೂ ಇದ್ದವು,

ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಬಲ ವರ್ತಕ ಮಂಡಲಗಳ ನಗರ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದವು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಅಥವ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನವೂ ಸೇರಿತ್ತು. ರಚನೆ ಏನೇ ಇರಲಿ ನಗರಾಡಳಿತ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಅದ್ಭುತವಿತ್ತು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಾಮ್ರಾಟನಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಳಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದವರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅರೆಬರೆಯ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಿತ್ತು.

ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಗಳು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಿದ್ದರೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಷಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎರಡು ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೂ ಒಂದೇ ವಿಧ ವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥಿನಿಯನ್ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತ ವಾದ ಪೆಲೊಪೊನೇಷಿಯನ್ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಪುರಾತನ ಭಾರತದ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸ ಬಹುದು. ಹೆಲೆನಿಸಮ್ ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳ ನಾಶವಾದನಂತರ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಂಶಯ ಮತ್ತು ನಿರಾಶಾಭಾವನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಅದ್ಭುತಗಳ ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಿ ಜನತೆಯ ಮೂಲ ಆದರ್ಶಗಳು ಅಧೋಗತಿಗಿಳಿದವು. ಇಹಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತು. ಸ್ಟೋಯಿಕ್ ಮತ್ತು ಎಪಿಕ್ಯೂರಿಯನ್ ದರ್ಶನಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದವು.

ಅಲ್ಪ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ತುಲನೆಮಾಡುವುದು ಅಪಾಯಕರ ಮತ್ತು ಅಡ್ಡದಾರಿಗೆಳೆದಂತೆ. ಆದರೂ ಆ ಚಾಪಲ್ಯ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದ ನಂತರದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಮಾನಸಿಕ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೆಲೆನಿಕ್ ಕಾಲಾನಂತರದ ಗ್ರೀಸಿನಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರ್ಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಭ್ಯತೆ ಮೂಡಿ ಹೊಸ ದರ್ಶನ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೆ ಗಾರಂಭವಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲೂ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಅಂತರ್ವಿಪ್ಲವಗಳು ಆಗಿರಬೇಕು. ಗಣರಾಜ್ಯಗಳು, ನಗರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿರಬೇಕು.

ಆದರೆ ಈ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಲಾಭವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳು ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ನಾಗರಿಕ ಜೀವಂತವಿದ್ದು ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಬೀರಿದರೂ ಈ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ಗ್ರೀಸ್ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತವು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿ ತನ್ನ

ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಯುಗಗಳ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದ ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿ ಸ್ಫೋಟನದಿಂದ ವಲಸೆಸಾಹಸಗಳ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದು ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರ ಗಳಾಚೆಯ ದೂರದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಭಾರತೀಯರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನವು ಸಹ ಆಯಿತು.

೧೨. ಪುರಾಣಗಳು, ಇತಿಹಾಸ, ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಗಳು

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಮಹಾ ಪುರಾಣಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಇಂಡೊ ಆರ್ಯರ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳು, ಅವರ ವಿಜಯಗಳು, ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಡೆದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳು ಇವುಗಳ ಕಥೆ. ಅದರ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣ ಅನಂತರ. ಭಾರತ ಜನಮನದ ಮೇಲೆ ಈ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಭಾವದಂತೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಯಾವ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸಜೀವಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಚಯವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ, ರೂಪಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ, ಜನಜೀವನದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಬಹುದಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಜನತೆಗೆ ರಕ್ತಗತವಾಗಿವೆ. ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಗೊಂಡು ಓದು ಬರಹವಿಲ್ಲದ ಸರಳ ಹಳ್ಳಿಗನವರೆಗೆ ವಿವಿಧಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಭಿನ್ನ ರುಚಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನ್ಯವಾದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಗಳು ಅವು. ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿ ವರ್ಣ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಬಹುಮುಖವಾದ ಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಜೀವನದ ಮತ್ತು ಸಾಹಸಪರಂಪರೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯರ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಜನತೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಏಕತ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಹಸಪಟ್ಟರು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ನನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮೊದಲು ಕೇಳಿದ ಕಥೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿವೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅಥವ ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಕೇಳುವ ಅದ್ಭುತ ಅಥವ ಸಾಹಸದ

ಕಥೆಗಳಂತೆ ನನಗೆ ನನ್ನ ತಾಯಿಯೋ ಅಥವ ಮನೆಯ ಬೇರೆ ಮುದುಕಿಯರೊ ಈ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಬೇಕು. ನನಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವೂ ಇತ್ತು ಸಾಹಸವೂ ಇತ್ತು. ಮತ್ತು ಅವರು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಯಲಾಟಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಲು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರು ನೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಜಾತ್ರೆ ಸಮಯ ಮತ್ತು ಕಥೆಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬಾಯಿ ಪಾಠವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಕಥೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿ ನನ್ನ ಮನೋಭಾವನೆಯ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಯಿತು. ಕತೆ ಎಲ್ಲವೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಈ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ನಾನು ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪ್ ವಿಶೇಷ ಲಾಭ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಥೆಗಳ ಖನಿಯಂತಿರುವ ಪಂಚತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್ ಕಥೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಸತ್ಯವೋ ಈ ಕಥೆಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಕಂಡವು.* ನಾನು ದೊಡ್ಡವನಾದಂತೆ ಇತರ ಚಿತ್ರಗಳು ನನ್ನ ಚಿತ್ತ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದವು. ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ರಂಜಕ ಕಥೆಗಳು, ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣಕಥೆಗಳು ಆರ್ಕನಜೋನ್ ಕಥೆ, ಅಕ್ಬರ್ ಬೀರ್ಬಲ್ ಕಥೆ, ಷರ್‌ಲಾಕ್ ಹೋಮ್ಸ್, ಕಿಂಗ್ ಆರ್ಥರ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಶೂರರು, ಸಿಪಾಯಿದಂಗೆಯ ಯುವಕ ನಾಯಕಿ ಝಾನ್ಸಿರಾಣಿ, ರಜಪೂತರ ಧೈರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಸದ ಕಥೆಗಳು ಇವು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಕಥೆಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರ ದಂತೆ ತುಂಬಿದವು. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು.

ಅನೇಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಹದವಾದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹೀಗಾದಮೇಲೆ ಇತರರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕೋಟಿಯ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಸನಾತನ ಪರಂಪರೆಗಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ಆ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಈ ಕಥೆಗಳು ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾಸಂಕೇತವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ರೂಪಕವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದನ್ನು, ನಾಶಮಾಡುವುದನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಸಹಿಸಲಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಸಾಹಿತ್ಯವಿರುವುದು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಇದೆ ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೂಪಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ; ಕವಿಗಳು, ನಾಟಕಕರ್ತರು ಅವುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ತಮ್ಮ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು

ಹೆಣೆದು ಪೂರ್ಣ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸುಂದರಿಯೊಬ್ಬಳ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ ಹೂಬಿಡುವುದಂತೆ ! ಪ್ರೇಮಕ್ಕಧಿಪತಿಯಾದ ಕಾಮದೇವ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಡದಿಯಾದ ರತಿದೇವಿ ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ವಸಂತನೊಡನೆ ಆಡುವ ಆಟಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಕಾಮದೇವ ಬಹುಸಾಹಸದಿಂದ ತನ್ನ ಹೂಬಾಣವನ್ನು ಶಿವನಿಗೇ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದು ಶಿವನ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅಶರೀರನಾಗಿ ಚಿರಂಜೀವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ !

ಅನೇಕ ಪುರಾಣಗಳ, ಕತೆಗಳ ಕಥಾವಸ್ತು ಸಾಹಸ, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆ ; ಏನೆ ಬರಲಿ, ಮರಣವೇ ಒದಗಲಿ, ಮತ್ತು ಮರಣದ ಆಚೆ ಸಹ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸ, ಧೈರ್ಯ, ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕಥೆ ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಿರಬಹುದು, ಅಥವ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಜೋಡಣೆಯಿರಬಹುದು. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಯಾವುದೋ ಘಟನೆಯ ಒಂದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿರಬಹುದು. ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಎರಡೂ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಇತಿಹಾಸವೆಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಡೆದ ವಿಷಯ ನಡೆದಂತೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಬಹುದು ; ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ—ಏನು ನಡೆಯಿತೆಂದು ಜನ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು, ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಏನು ಸಾಹಸ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲರೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು, ಅವರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದ ಆದರ್ಶಗಳೇನು—ಎಂಬುದನ್ನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕವೋ, ಕಾಲ್ಪನಿಕವೊ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೇತನವಸ್ತುವಾಯಿತು. ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಅಸಹ್ಯತೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದು, ಗುರಿ ಬಹುದೂರವಿದ್ದರೂ ದಾರಿ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಸದಾ ಸಾಹಸದ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಜೀವನದ ಕಡೆಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೊಯ್ಯುವ ಸಜೀವ ವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು.

ಪುರಾತನ ರೋಮನರ ಸಾಹಸದ ಕಥೆಗಳು, ಲುಕ್ರೇಷಿಯ ಮತ್ತು ಇತರರ ಕಥೆಗಳು ಕೃತಕ ಮತ್ತು ಸುಳ್ಳು ಕತೆಗಳು ಎಂದವರನ್ನು ಗೈಟೆ ಖಂಡಿಸುತ್ತ ಇದ್ದನಂತೆ. 'ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೃತಕ ಮತ್ತು ಸುಳ್ಳಾದರೆ ಅದು ಅಸಂಬದ್ಧ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿರಬೇಕೆ ವಿನಾ, ಎಂದಿಗೂ ಸುಂದರವೂ ಪ್ರೇರಕವೂ ಆಗಲಾರದು. ರೋಮನರು ಇಂತಹ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುವಷ್ಟು ಮಹತ್ತನ್ನು ಪಡೆದು ಇದ್ದರೆ, ನಾವು ಅವುಗಳನ್ನು ನಂಬುವಷ್ಟಾದರೂ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ ತೋರೋಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ಈ ರೀತಿ ಈ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಇತಿಹಾಸವು, ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆಯ ಬೆರಕೆಯು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬರೀ ಕಲ್ಪನೆಯ, ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸತ್ಯವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅದು ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಮನಸ್ಸು, ಹೃದಯ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಏನಿದ್ದುವೆಂದು

ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದ ತಳಹದಿಯಾಯಿತೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದೆ. ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಕಲ್ಪನೆ ಎಲ್ಲವೂ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ವಿಚಾರಸರಣಿಯ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಭಾವನೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಕ್ಕೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ನಡೆದದ್ದು ನಡೆದಂತೆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವ ಅಥವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವೀಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಮಾನವ ನಡತೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೊಂದೇ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಕರಂತೆ ಇವರೂ ವಿಶೇಷ ಭಾವನಾಜೀವಿಗಳು ; ಕಲಾಪ್ರಿಯರು, ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಮುಂದಿನ ನಡತೆಗೆ ಒಂದು ನೀತಿ, ಪಾಠ ಕಲಿಯುವುದೇ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗಲೂ ಅದೇ ಕಲಾಪ್ರಿಯತೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾಲಹರಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಗ್ರೀಕರಂತೆ ಚೀನೀಯರು ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರಂತೆ ಭಾರತೀಯರು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರಕಾರ ರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟ. ನಿಖರವಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನಾಗಲಿ ವಂಶಪರಂಪರೆಯನ್ನಾಗಲಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಒಂದರೊಳಗೊಂದರ ಘಟನೆಗಳ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರ, ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರ ವ್ಯಾಪನೆ ; ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೊಂದಲ. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಈ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರು ಬಹು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಈಚೀಚೆಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ನಾಡನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತಿಹಾಸವೆನ್ನಬಹುದಾದರೆ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಹಣನು ಬರೆದ ಕಾಶ್ಮೀರದೇಶದ ಚರಿತೆ 'ರಾಜತರಂಗಿಣಿ' ಒಂದೆ. ಉಳಿದುದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಹಾಕಾರ್ಯಗಳ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ಕಡತಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು, ನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೇ ಹೋಗಬೇಕು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಬಂದ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಚೀನಿ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಬರೆದಿರುವ ಅನೇಕ ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿವೆ.

ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅಭಾವ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇತರ ದೇಶಗಳಂತೆ, ಏಕೆ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಭಾರತೀಯರು ತಲೆತಲಾಂತರದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದ ಜನಜನಿತ ಪ್ರತೀತಿಗಳಿಂದ, ಪುರಾಣಗಳಿಂದ, ಕತೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಪುರಾತನ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ಈ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಕತೆಯ ಮಿಶ್ರಣವೇ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಹರಡಿ ಜನತೆಗೆ ಒಂದು ಭದ್ರವೂ, ಶಾಶ್ವತವೂ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವು. ಆದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ

ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿದುದರಿಂದ ಆದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣದ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯಿಂದ ದೂರ ಇರುವಿಕೆ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಅಸ್ಥಿರತೆಗಳು ತಲೆದೋರಿದವು. ಆದರೆ ಅದೇ ಮನಸ್ಸು ಬಹುಕಷ್ಟತಮವಾದ ಆದರೆ ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವೂ ಆದ ದರ್ಶನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಭಾಜಕವೂ ಆಗಿತ್ತು, ಸಂಯೋಜಕವೂ ಆಗಿತ್ತು ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಸಂದೇಹಾತ್ಮಕವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಮರ್ಶಾರಹಿತವಾಗಿತ್ತು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು.

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ, ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರ ತೋಲನದೃಷ್ಟಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುಸರಣೀಯ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪದ ತಿರಸ್ಕಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬೆಲೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಅನೇಕ ದಕ್ಷರಾದ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಕಾರ್ಯನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕಾರ್ಯ ಜೀವಂತ ಚರಿತ್ರೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಾಸ್ತವವಿದೆ. ಆದರೂ ಈಗಲೂ ಸಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ನಾವು ಏಕಾಏಕಿ ಹೇಗೆ ಶರಣು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ ; ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲರು ಎನ್ನುವವರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಸಹ ಹೇಗೆ ಕುರುಡಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂದಿನ ದಾಸ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕುದಿಯುವ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಮಗೆ ದೊರೆತಾಗ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲದು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿಗೂ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಘರ್ಷಣೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ವಿಕ್ರಮಶಕೆ. ಆದರೆ ಎಣಿಕೆ ಸೌರಮಾನ ರೀತ್ಯ, ಆದರೆ ತಿಂಗಳುಗಳೆಲ್ಲ ಚಾಂದ್ರಮಾನ. ಕಳೆದ ತಿಂಗಳು ೧೯೪೪ರನೆ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಶಕೆಯಂತೆ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಹೊಸ ಸಹಸ್ರಾಬ್ದಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಈ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಯುಗದ ಎಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ. ಯುಗಪುರುಷನಾದ ವಿಕ್ರಮ ಅಥವ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮಹದ್ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ಜನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಕತೆಗಳು ರೂಪಾಂತರಹೊಂದಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಸಹ ಹೋದವು.

ವಿಕ್ರಮ ಒಬ್ಬ ರಾಷ್ಟ್ರವೀರನೆಂದು, ಆದರ್ಶ ರಾಜಪುತ್ರನೆಂದು ಬಹುಕಾಲ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಪರದಾಳಿ ಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಓಡಿಸಿದ ಮಹಾ ವೀರನೆಂದು ಜನ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅವನ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ; ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಕವಿಗಳು, ಕಲಾವಿದರು, ಗಾಯಕ ಶ್ರೇಷ್ಠರು,—ನವರತ್ನಗಳು. ಈ ಕತೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನ ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿ, ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಬೆಳೆಸದೆ ತನ್ನ ಜನರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಅವನ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ, ಔದಾರ್ಯ, ಪರಸೇವೆ, ಧೈರ್ಯ ಇವುಗಳ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ನಿರಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಆತ ತವರುಮನೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅವನ ಸದ್ಗುಣ ಮತ್ತು ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆ. ಅವನ ಯುದ್ಧ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅಥವ ಅವನ ವಿಜಯೋತ್ಸವಗಳ ವರ್ಣನೆ ಆ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನ ಸದ್ಗುಣ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಆದರ್ಶಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸೀಸರ್‌ನಂತೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರು ಒಂದು ಸಂಕೇತವಾಯಿತು, ಒಂದು ಬಿರುದು ಆಯಿತು. ಅನಂತರ ಬಂದ ಅನೇಕರು ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅನೇಕ ರಾಜರುಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ತೊಡಕೆದ್ದಿತು.

ಆದರೆ ಈ ವಿಕ್ರಮ ಯಾರು ? ಅವನು ಇದ್ದುದು ಯಾವಾಗ ? ಚಾರಿತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೫೭ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ, ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕಾದಾಗ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇದ್ದಾನೆ. ಹೂಣರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಓಡಿಸಿದವನು. ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ನವರತ್ನ'ಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟವನೆಂಬುವವನೂ ಇವನೇ. ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬರುವವನೂ ಅವನೇ. ಹಾಗಾದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೂ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೫೭ರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಯುಗಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಹೇಗೆ. ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯದ ಮಾಳವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೫೭ರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಯುಗ ಒಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಕ್ರಮನನಂತರ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಯುಗಕ್ಕೂ ವಿಕ್ರಮನಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದು ಇರಬೇಕು. ಎಲ್ಲವೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮತ್ತು ಅನಿಶ್ಚಿತ.

೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಯುಗಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಈ ವಿಕ್ರಮನಿಗೂ ಹೇಗಾದರೂ ಗಂಟುಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ

ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾದವರು ಸಹ ಚರಿತ್ರೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ಜೂಜಾಡಿ ದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಂದ ವಿದೇಶೀಯರೊಡನೆ ಆತನ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಭಾರತವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಆತನಿಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯಾಸೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಸಹ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ವಿಕ್ರಮನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ.

ಇತಿಹಾಸ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಪ್ರಚೋದನೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸುಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದವರು ಭಾರತೀಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಜನ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಈ ರೀತಿ ಬಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟು ವಿಕೃತಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಗ್ಲರೇ ಬರೆದ ನಾವು ಓದುವ ಭಾರತೀಯ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಯೋಜನ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ, ಅದರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದ ಅವಹೇಳನ. ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಿಂದ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ನಡೆದುದೆಲ್ಲ ಈ ದೈವೇಚ್ಛೆಗೆ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ! ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮತ್ತು ಗುಣವರ್ಣನೆಗೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲವನ್ನು ಸಹ ವಿಕೃತಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ನಿಜವಾದ ದೃಷ್ಟಿ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ. ಯಾವುದೋ ಕೆಲವು ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಅಥವಾ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಊಹೆ ಮತ್ತು ವಕ್ರನೀತಿಯಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿಕೃತಗೊಳಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ಅನವಶ್ಯಕ. ಇಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆ ಯಲ್ಲೇ ತುಂಬಿವೆ. ನಾವೇ ಕಂಡು ಸ್ವತಃ ಅನುಭವಿಸಿದ ಘಟನೆಗಳನ್ನೇ ಈ ರೀತಿ ವಿಕೃತಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಪುರಾತನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಾಡೇನು ?

ಆದಾಗ್ಯೂ ಯಾವ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಗೋಜಿಗೂ ಹೋಗದೆ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹಿಂದು ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವೇ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದು ಭಾರತೀಯರು ಬಹುಭಾಗ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಆಳವಾಗಿ ಯೋಚನೆ ಮಾಡದೆ, ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು. ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕತೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನು, ದೇವರುಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಬಿಟ್ಟು ಬಹುದೂರ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬುಜೀವನವಿತ್ತು, ಜೀವನಕ್ಕೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಒಂದು ನಿಕಟ ಬಾಂಧವ್ಯ ವಿತ್ತು, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಮತ್ತು ಆನಂದದಿಂದ ವಿಶ್ವರಹಸ್ಯವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು ; ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯಗಳೆರಡೂ ಸಮೀಪವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು ; ದೇವರುಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಒಲಿಂಪಸ್ ನಿಂದ ದೇವರುಗಳು ಇಳಿದು ಬಂದ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೊಡನೆ ಆಟವಾಡಿ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ,

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಕೈಲಾಸ ಅಥವ ತಮ್ಮ ಇತರ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಆವಾಸಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಒಂದು ತುಂಬುಜೀವನದಿಂದ ಭಾವನಾಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಮಹಾಶೂರರೂ, ಸುಂದರ ಪುರುಷರೂ ಆದ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಪುರಾಣಗಳು, ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯರು ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕರಂತೆ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಸಕರು. ಒಲಿಂಪಸ್ ದೇವತೆಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಗಿಲ್ಬರ್ಟ್ ಮರ್ರೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ವರ್ಣನೆ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯರ ಮನೋಕಲ್ಪನಾ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೂ ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. "ಅವು ಕಲಾವಿದನ ಕನಸುಗಳು, ಆದರ್ಶಗಳು, ರೂಪಕಗಳು ; ತಮ್ಮಿಂದಾಚೆ ಇರುವ ಯಾವುದೋ ಅಗೋಚರ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಕೇತಗಳು. ಅರ್ಧ ತಿರಸ್ಕೃತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅರಿಯದ ನಟನೆಯ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯಾಸೆಯ ದೇವತೆಗಳು. ಅನೇಕ ಉಜ್ವಲ, ಆತ್ಮಶೋಧಕ ತರ್ಕ ಅನುಮಾನಗಳಿಗೆ ಎಟುಕ ದಿದ್ದರೂ ಸಂಶಯಾತ್ಮ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬಹುದಾದ ದೇವತೆಗಳು. ಯಾರಿಗೂ ಆ ದೇವತೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲ." ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮರ್ರೇ ಹೇಳುವ ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳೂ ಸಹ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. "ಮಾನವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹ ದೇವರಲ್ಲ, ದೈವತ್ವ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ ಒಂದು ಸಂಕೇತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ದೇವರು ವಾಸ್ತವವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಅಥವ ಸತ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಒಂದು ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಜ್ಞಾನ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಯಾವ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಸಾರಲಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಪಾಪಕೃತ್ಯ ಮಾಡಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಯಾವ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಕ್ರಮೇಣ ವೇದಕಾಲದ ದೇವರುಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಕಠಿಣವೂ ಗೂಢವೂ ಆದ ತತ್ವಶೋಧನೆ ಬಲಗೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಜನಮನದಲ್ಲಿನ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಳಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಖದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳೂ ಹಿತರಕ್ಷಕರೂ ಆಗಿ ಜನತೆಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಆತ್ಮಪ್ರೇರಿತ ಆದರ್ಶಗಳೂ, ಹೆಬ್ಬಯಕೆಗಳ ಸಂಕೇತಗಳೂ ಆಗಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರು. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಸುತ್ತ ಕವಿಗಳು ಭಾವಾವೇಶದ, ಕಲ್ಪನಾಸೌಂದರ್ಯದ ಚಿತ್ತಭಿತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದರು. ಎಫ್. ಡಬ್ಲ್ಯು. ಬೇನ್ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಕತೆಗಳ ತನ್ನ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸುಂದರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ "ದಿ ಡಿಜಿಟ್ ಆಫ್ ದಿ ಮೂನ್" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ದೇವಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ತ್ವಷ್ಟೃ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ದಿಕ್ಕುತೋರದೆ ದೀರ್ಘಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಚಂದ್ರನ ಗೋಳಾಕಾರ, ಲತೆಗಳ ಕೊಂಕು,

ಕುಡಿಗಳ ಆಶ್ರಯ ವೃತ್ತಿ, ಗರಿಕೆಯ ಬಳುಕು, ಅಲಗಿನ ತೆಳವು, ಹೂಗಳ ಅರಳುವಿಕೆ, ಎಲೆಗಳ ಹಗುರ, ಆನೆಯ ಸೊಂಡಿಲಿನ ಬಾಚು, ಚಿಗರಿಯ ನೋಟ, ಜೇನಿನ ಸಾಲ್ಗೂಡು, ಎಳೆಬಿಸಿಲಿನ ಮಂದಹಾಸ, ಮೋಡಗಳ ಅಶ್ರುಧಾರೆ, ವಾಯುವಿನ ಚಂಚಲತೆ, ಮೊಲದ ಅಂಜುಬುರುಕುತನ, ನವಿಲಿನ ವೈಯಾರ, ಗಿಳಿವ್ಮೈಯ ಕೋಮಲತೆ, ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಕಾಠಿಣ್ಯ, ಮಧುವಿನ ಮಾಧುರ್ಯ, ಹುಲಿಯ ರೋಷ, ಅಗ್ನಿಯ ಬೆಚ್ಚನೆಯ ಪ್ರಕಾಶ, ಹಿಮದ ಚಳಿ, ಸ್ವರ್ಣಚೂಡ ಪಕ್ಷಿಯ ಕಿಕಿಕಿ ಹರಟೆ, ಕೋಗಿಲೆಯ ಇಂಚರ, ಬಕನ ಬಿನ್ನಾಣ, ಚಕ್ರವಾಕನ ನಿಷ್ಠೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನಂತೆ.

೧೩. ಮಹಾಭಾರತ

ಪುರಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಆರ್ಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿ ಬುಡಭದ್ರತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಬಹುಹಿಂದಿನ ಕಾಲ. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳ ಕೈವಾಡವೂ ಕ್ರಮಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿರುವುದೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ರಚನಾಶೈಲಿ ಇದೆ. ಮಹಾಭಾರತವು ಅನೇಕ ಪುರಾಣ ಕತೆಗಳ ಮಹಾ ಸಮುದ್ರ. ಈ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಸೇರಿರಬೇಕು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾದ ಮೈಕೇಲ್ ೧೮೬೪ರಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತ "ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಷ್ಟ ಎರಡಿದ್ದರೆ ಈ ಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮನದಣಿಯುವಂತೆ ಜೀವನದ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಯೌವನದ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಕುಚಿತ. ಗ್ರೀಸ್ ಬಹು ಚಿಕ್ಕದು, ಉಸಿರು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ : ಜೂಡಿಯ ಮರುಭೂಮಿ, ಬಾಯಿ ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾ ಏಷ್ಯದ ಕಡೆಗೆ, ಪೌರ್ವಾತ್ಯದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡೋಣ. ಅಲ್ಲಿದೆ, ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಂತೆ ವಿಶಾಲವೂ, ಪವಿತ್ರತಮವೂ, ದಿವಸ್ಪತಿಯಂತೆ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಒಂದೂ ಒಡಕು ಶಬ್ದವಿಲ್ಲದ ದೈವಿಕ ಮಾಧುರ್ಯದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಶಾಂತಿ ಇದೆ. ಯುದ್ಧದ ತುಮುಲವಿದ್ದರೂ ಅನಂತ ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ. ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಿರುವ ಅಪರಿಮಿತ ಬಾಂಧವ್ಯವಿದೆ. ಆಳವೂ, ಮೇರೆ ಇಲ್ಲದುದೂ ಆದ ಪ್ರೇಮ, ಕರುಣೆ ಮತ್ತು ದಯೆಯ ಸಾಗರವಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಅತಿಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ, ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಹಾಭಾರತವೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಅದೊಂದು ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕತೆಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮಹಾಕೋಶ. ಕಳೆದ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಂದು ಅಧಿಕಾರಯುತ ಮುದ್ರಣ ವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು, ದೊರೆತ ಎಲ್ಲ ಮೂಲಪ್ರತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪರಿಶೀಲನೆಮಾಡಿ, ಶೋಧಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳೂ ಅಚ್ಚಾಗಿವೆ ; ಆದರೆ ಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಆವರಿಸಿರುವ ಈ ಘೋರಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ರಷ್ಯದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶೀಯರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿ ತಮ್ಮ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರ ಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅನೇಕ ಆಚಾರಗಳು ಆರ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆರ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯ ನಾಯಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಐವರು ಸಹೋದರರಿಗೆ ಪತ್ನಿ. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವನಿವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ವಿದೇಶೀಯರು ಆರ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತವಾದರು. ವೈದಿಕ ಮತವೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು ; ಇಂದಿನ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಇತ್ತು. ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಯಾರೊಬ್ಬರ ಮೀಸಲು ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲ, ಅಧರ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಮೂಲತತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭಿನ್ನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ, ವಿರೋಧ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಹನೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಇಂಡಿಯದ ಅಥವ ಭಾರತೀಯರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಭರತನಿಂದ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಭಾರತವರ್ಷದ ಮೂಲ ಐಕ್ಯತೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡುವ ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನವು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮೊದಲು ನಡೆದಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಹೆಸರು 'ಆರ್ಯಾವರ್ತ' ಅಥವ ಆರ್ಯರ ದೇಶ ಎಂದಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಅದು ಭಾರತದ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ಉತ್ತರ ಕ್ಕಿರುವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತ ಇತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ ವನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ ಆರ್ಯರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಕಥೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದು ಅನಂತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಳ ದಂಗೆಯ ವರ್ಣನೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ—ಪ್ರಾಯಶಃ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಒಡೆತನಕ್ಕಾಗಿ ಇದು ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಇಂಡಿಯದೇಶ ಅಥವ ಭಾರತವರ್ಷವು ಒಂದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ

ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ದೇಶವಾದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನವೂ ಸೇರಿದೆ. ಕಾಂದಹಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು ಬಂದಿರುವುದು ಗಾಂಧಾರದಿಂದ. ಗಾಂಧಾರ ಆಗ ಭಾರತವರ್ಷದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಣಿಯು ಗಾಂಧಾರದಿಂದ ಬಂದ ಗಾಂಧಾರಿ. ಈಗಿನ ನಗರದ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಡಿಳ್ಳಿ ಅಥವ ದೆಹಲಿ ಆಗಿನ ಹಸ್ತಿನಾಪುರ ಅಥವ ಇಂದ್ರಪ್ರಸ್ಥವಾಗಿ ಭಾರತದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಸಹೋದರಿ ನಿವೇದಿತ (ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ನೋಬಲ್) ಮಹಾಭಾರತದ ವಿಷಯ ಬರೆಯುತ್ತ "ವಿದೇಶೀಯನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವ ವಿಷಯಗಳು ಎರಡು. ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಮೊದಲನೆಯದು : ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಮಾವೇಶ, ಸಂಘಟನಶಕ್ತಿ, ಮತ್ತು ಒಂದು ಧೀರೋ ದಾತ್ತ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವುಳ್ಳ ಸಮಗ್ರ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಭಾರತದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸತತವಾಗಿ ಒತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಎರಡನೆಯದು" ಎಂದಿದ್ದಾಳೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಕತೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತಾ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೂ ಸೇರಿವೆ. ಗೀತಾ ದರ್ಶನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಮಹಾಭಾರತವು ರಾಜ್ಯನಿರ್ವಹಣದ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಧರ್ಮದ ಈ ತಳಹದಿ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾದ ಸುಖವಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಭದ್ರತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಖ್ಯ ; ಯಾವ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಸೌಖ್ಯವಲ್ಲ ; ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖ ; ಕಾರಣ, ಇಡೀ ಮಾನವ ಪ್ರಪಂಚದ ರಚನೆಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿತ. ಆದರೂ ಧರ್ಮವು ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದುದು. ಸತ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಮೂಲ ತತ್ವಗಳಲ್ಲದೆ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಮೂಲತತ್ವಗಳು ಶಾಶ್ವತವಾದವು, ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರವಾದಿತ್ವದ ಎರಕವಾದ ಧರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಹತ್ವವು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಹಿಂಸೆಗೂ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಯುದ್ಧಕ್ಕೂ ವಿರೋಧ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೆಲ್ಲ ಒಂದು ಮಹಾಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೂರನಾಗಿರುವ ಬದಲು ಯುದ್ಧವೇ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದಾಗ ಹಿಂಸಾಮನೋವೃತ್ತಿ ಕ್ರೋಧ ಮತ್ತು ವೈರತ್ವವಿಲ್ಲದೆ ಸದುದ್ದೇಶ, ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂಯಮಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧವೂ ಅಹಿಂಸಾ ಯುದ್ಧವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಬೇಕು.

ಮಹಾಭಾರತವು ಯಾರಿಗೆ ಯಾವ ರತ್ನವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ದೊರಕಿಸುವಂಥ ರತ್ನಾಕರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವನ ವೈವಿಧ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಿ, ಉತ್ಸುಕತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಇವೆ. ಸಂನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಜೀವನ ನಿರಸನವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾರತೀಯ

ಭಾವನೆಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಅಜಗಜಾಂತರ. ಇದರಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಇದು ಒಂದು ನೀತಿ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥವಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತದ ಸಾರವನ್ನು ಒಂದು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ "ನಿನಗೆ ಅಹಿತವಾದುದನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಎಂದೂ ಮಾಡಬೇಡ" ಎಂದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯರು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತಕ್ಕಿಂತ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಆರೋಪಣೆ ಇದೆ. "ಯಾವುದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಲ್ಲವೊ, ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಲು ನೀನು ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತೀಯೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ" ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತವು ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು "ಸತ್ಯ, ಆತ್ಮಸಂಯಮ, ಸಂನ್ಯಾಸ, ಔದಾರ್ಯ, ಅಹಿಂಸೆ, ಅಚಲವಾದ ಸದ್ಗುಣ ಇವೇ. ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ದಾರಿ. ಜಾತಿ ಅಥವ ವಂಶವಲ್ಲ." ಅಮೃತತ್ವ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಸದ್ಗುಣ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. "ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾದ ಸುಖವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಣದಾಸೆಗೆ ಸಿಲುಕಿರುವವನನ್ನು "ರೇಷ್ಮೆ ಹುಳುವಿನ ಸಾವು ಅದರ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದಲೇ" ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ "ಅತೃಪ್ತಿಯೇ ಪ್ರಗತಿಯ ಉತ್ತೇಜಕ" ಎಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ಜೀವನವು ಎಷ್ಟು ಸತ್ವಪೂರಿತವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಪರವೂ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೇದಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೈವತ್ವವಾದವಿದೆ, ಉಪನಿಷ್ಕತಾಲದ ಏಕತ್ವವಾದವೂ ಇದೆ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ರಚನಾತ್ಮಕವಿದೆ ; ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಿದೆ ; ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವನೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ವರ್ಣಧರ್ಮದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು, ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆತ್ಮನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಧಾಳಿಯಿಂದ ಪುರಾತನವ್ಯೂಹದ ಭದ್ರತೆ ಶಿಥಿಲವಾದ ಆ ಆತ್ಮನಂಬಿಕೆ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಆಂತರಿಕ ಐಕ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮತಾಭಾವದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಹೊಸ ನಿಷೇಧಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಣೆಯು ಮೊದಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರ ದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಗೋಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಎತ್ತಿನ ಮಾಂಸವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ.

೧೪. ಭಗವದ್ಗೀತೆ

ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮಹಾಭಾರತದ ಒಂದು ಭಾಗ, ಆ ಮಹಾ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ. ಆದರೆ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣವಿದೆ. ಏಳುನೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕಾವ್ಯ—ವಿಲಿಯಮ್ ಫಾನ್ ಹಂಬೋಲ್ಟ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ

"ಈ ಬಗೆಯ ಅತಿಸುಂದರ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಇನ್ನಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ." ಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ರಚಿಸಿ ಬರೆದು ಇದ್ದರೂ ಅದರ ಲೋಕಪ್ರಿಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬಂದಿಲ್ಲ ; ಎಂದಿನಂತೆ ಈಗಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲುತ್ತ ಇದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ದಾರ್ಶನಿಕನೂ, ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತನಗೆ ತೋರಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷಮಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಗಳಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಘರ್ಷಣೆಗಳಿಂದ ತುಮುಲವೆದ್ದಾಗ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಾಣಲು, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಗೀತೆಯ ಕಡೆ ತಿರುಗುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ಕವನವೇ ಒಂದು ಸಂದಿಗ್ಧಕಾಲದ ಗೀತೆ ; ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಸಂದಿಗ್ಧಕಾಲ ; ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂದಿಗ್ಧಕಾಲ. ಗೀತೆಯ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಟೀಕೆಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ; ಈಗಲೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬರುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಲದ ಕರ್ಮವೀರರೂ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ತಿಲಕ್, ಅರವಿಂದಘೋಷ್, ಗಾಂಧಿ—ಸಹ ಟೀಕೆ ಬರೆದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಅಹಿಂಸಾತತ್ವಕ್ಕೆ ಗೀತೆಯೇ ಆಧಾರ ; ಉದ್ದೇಶ ಒಳ್ಳೆಯದಾದರೆ ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯ ಎಂಬ ಇತರರ ದೃಷ್ಟಿಗೂ ಗೀತೆಯೇ ಆಧಾರ.

ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಗಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲೇ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರ ಸಂವಾದದಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧದ ಚಿಂತನೆ, ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜನರ ಸಾವು, ಬಂಧುಬಾಂಧವರ ಕೊಲೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯ ತೋರಿ ಮನಸ್ಸು ಕದಡಿದೆ. ಇಷ್ಟು ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಮಹಾ ಪಾಪಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗಿ ಬರುವ ಲಾಭವಾದರೂ ಏನು ? ಮೊದಲಿನ ಆದರ್ಶಗಳೆಲ್ಲ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ; ಮೌಲ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಪಾಲಾಗುತ್ತವೆ. ಯುಗಯುಗಕ್ಕೂ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ನೀತಿಯ ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾಗಿ ನುಚ್ಚುನೂರಾದ ಮಾನವ ಧರ್ಮದ ಸಂಕೇತವಾಗುತ್ತಾನೆ ಅರ್ಜುನ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಸಂವಾದವು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡತೆಯ ಉನ್ನತಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಜೀವನವನ್ನೇ ನೀತಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಅಡಗಿವೆ ; ಮಾನವ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಇರುವ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ, ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ ; ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ, ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ. ಪ್ರಾಯಶಃ

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. ವಿಶ್ವರೂಪಿಯ ಅವತಾರವಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಅವತಾರಪುರುಷ ನನ್ನು ದೇವರು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ ಗೀತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂದೇಶ. ನಿತ್ಯಜೀವನದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಉದ್ಭವಿಸುವುದೂ ಇದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಜೀವನದ ಹೊರೆ ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಕರ್ಮ ಮಾಡು, ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದ ಉನ್ನತ ಉದ್ದೇಶ ಸದಾ ನಿನ್ನ ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಉನ್ನತ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯುಗಧರ್ಮ ಯುಗಯುಗಕ್ಕೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಗಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಂದೂ ಮರೆಯಬಾರದು.

ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ನಿರಾಶೆ, ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಉತ್ಸಾಹದ ಈ ಪಾಂಚಜನ್ಯ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಇಂದಿನ ಯುಗಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಉನ್ನತಿ, ಸಮಾಜಸೇವೆ—ವ್ಯವಹಾರ ಯೋಗ್ಯವೂ, ಪರಹಿತ ನಿಷ್ಠವೂ, ದೇಶಾಭಿಮಾನಯುಕ್ತವೂ, ಮಾನವೀಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆದ ಸಮಾಜಸೇವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಗೀತೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಕ್ರಿಯೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆದರ್ಶ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಇರಬೇಕು. ಅಂತಹ ಕ್ರಿಯೆ ಕರ್ಮ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮವಾಗಿರ ಬೇಕು. ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಅದಕ್ಕಿರಬಾರದು. ಉತ್ತಮ ಕರ್ಮದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿಫಲ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ ; ತಕ್ಷಣವೇ ಅದು ನಮಗೆ ಕಾಣದಿರಬಹುದು ; ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ನೀತಿ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಲೇಬೇಕು.

ಗೀತಾ ಸಂದೇಶವು ಮತೀಯವಲ್ಲ. ಯಾವ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಲಿ, ಶ್ವಪಚನಾಗಲಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ ; "ಎಲ್ಲ ದಾರಿ ಗಳೂ ನನ್ನ ಕಡೆ" ಎಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಸರ್ವೋಪಯುಕ್ತತೆಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಗಳಿಗೂ, ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಸರ್ವಾದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಶತಮಾನಗಳು ಕಳೆದರೂ ಮಾಸದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿತ್ಯ ನವ್ಯತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ, ಚಿಂತನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆ, ತಿಕ್ಕಾಟ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಗಳೊದಗಿದರೂ ಒಂದು ಸಮತಾದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಕ್ತಿ ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದು ಠೀವಿ ಇದೆ. ಭಿನ್ನತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಐಕ್ಯತೆ ಇದೆ. ಸನ್ನಿವೇಶ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಜೈಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ; ಆದರೆ ಅದು ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಹಿಂದೇಟುಹಾಕಿ, ಓಡಿಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಗೀತೆಯು

ಹುಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಜನಕೋಟಿಯು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥವಾಗಿ, ಉನ್ನತಿಗೇರಿ, ಅವನತಿಯನ್ನೂ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ದರ್ಶನಗಳ ಮೇಲೆ ದರ್ಶನಗಳು ಬಂದರೂ, ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಒಂದು ಜೀವಾಮೃತವನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಮಾನವಪ್ರಗತಿ ಭಾವನೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕುವ, ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಒಂದು ನಿತ್ಯನೂತನತೆಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ.

೧೫. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮತ್ತು ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರು, ದಾರ್ಶನಿಕರು ತುಂಬ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಸ್ಥೂಲ ರಾಜಕೀಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಆ ದಿನಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಜನರು ನಡೆಸಿದ ಜೀವನ, ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ, ಅವರ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ಕೌಶಲ್ಯ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಏನು ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಾಗಿದೆ : ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಕೆಲವು ಅಮೆರಿಕ ದೇಶದ ವಿದ್ವಾಂಸ ರಿಂದ ಒಂದು, ಈ ರೀತಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟೋ ಇದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಒಂದೇ ಆಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಂಶಗಳ ಒಂದು ಖನಿ. ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಹ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ; ಅದರಿಂದ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಜಾತಕಕತೆಗಳಿಗೇ ಹೋಗ ಬೇಕು. ಈ ಜಾತಕಗಳಿಗೆ ಈಗಿನ ರೂಪ ಬಂದುದು ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ. ಬುದ್ಧನ ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಅವು ವರ್ಣಿಸುವುದರಿಂದ ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಆದರೆ ಕತೆಗಳು ಬಹು ಹಿಂದಿನವು ; ಬುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ಭಾರತದ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೋ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ರೈಸ್ ಡೇವೀಸ್, "ಇದು ವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಜನತಾ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳೆ ತುಂಬ

ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು, ಪೂರ್ಣವಾದವು ಮತ್ತು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದವು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಬರೆದು, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹರಡಿದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಜಾತಕಗಳೇ ಮೂಲ.

ಭಾರತದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಜನಾಂಗಗಳಾದ ಆರ್ಯರು ದ್ರಾವಿಡರು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತವಾಗು ತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದ ಕತೆಗಳೇ ಜಾತಕ ಕತೆಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಸಮಾಜದ ಅನೈಕಮತ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಒಂದು ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಯಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಂತೂ ಆಗ ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.*

ಜಾತಕಗಳು ಜನತೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವೈದಿಕ ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಅಥವ ರಾಜಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಭಿನ್ನವಾದುದು.

ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಗಳು, ರಾಜಮನೆತನಗಳ ವಂಶವೃಕ್ಷಗಳು ಇವೆ. ಮೊದಲು ಆಯ್ಕೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜತ್ವ ಕ್ರಮೇಣ ಹಿರಿಯ ಮಗನದಾಗಿ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ವಿನಾಯಿತಿಗಳಿವೆ. ಚೀನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೂ ರಾಜನೇ ಉತ್ತರವಾದಿ ; ಏನಾದರೂ ಕಷ್ಟ ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಏನೊ ದೋಷವಿದೆ. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಶಾಸನ-ಸಭೆಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೂ ರಾಜನು ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಇದ್ದ. ರಾಜಗುರುವಿಗೆ ಸಲಹೆಗಾರ ನೆಂದು ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಕರ್ಮಗಳ ದಿಗ್ದರ್ಶಕನೆಂದೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗೌರವ. ನ್ಯಾಯ ಬಾಹಿರರೂ, ಕ್ರೂರಕರ್ಮಿಗಳೂ ಆದ ರಾಜರ ಮೇಲೆ ಜನರು ದಂಗೆ ಎದ್ದ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ, ರಾಜರಿಗೆ ಅವರ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಮರಣದಂಡನೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳೂ ಇವೆ.

ಗ್ರಾಮ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಭೂಕಂದಾಯ. ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪಾಲೇ ಭೂಕಂದಾಯ. ಅದನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡಬಹು ದಾಗಿತ್ತು ; ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಧನರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಆರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಕೃಷಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಾಮ ಜೀವನವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಾಧಾರ. ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆ ಈ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿ ಗಳಿಂದ. ಅವುಗಳನ್ನು ದಶಕಗಳಾಗಿ, ಶತಕಗಳಾಗಿ

ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದರು. ಹಣ್ಣಿನ ವ್ಯವಸಾಯ, ಪಶುಪಾಲನೆ, ಗೋವಳ ವೃತ್ತಿ ಬಹು ಜನರ ಅವಲಂಬನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ತೋಟಗಳು, ಉದ್ಯಾನ ಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣು ಹೂಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಬೆಲೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಹೂಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೇ ಅಸಾಧ್ಯವಿದೆ ; ಮಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಖರ್ಜೂರ ಈ ಹಣ್ಣುಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣ. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳ ಹಣ್ಣು ಹೂವಾಡಿಗರ ಅಂಗಡಿಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಗಿನಂತೆ ಆಗಲೂ ಸಹ ಹೂಮಾಲೆ ಭಾರತೀಯರ ಪ್ರಿಯವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು ಒಂದು ನಿಯಮಿತ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಕೋಳಿ, ಮೀನು ಮುಂತಾಗಿ ಮಾಂಸಾಹಾರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಜಿಂಕೆಯ ಮಾಂಸಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಬೆಲೆಯಿತ್ತು. ಮತ್ಸ್ಯಗೃಹಗಳೂ, ವಧಾಸ್ಥಾನಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಅಕ್ಕಿ, ಗೋಧಿ, ರಾಗಿ, ಜೋಳ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಸ್ತು ಗಳು. ಕಬ್ಬಿನಿಂದ ಸಕ್ಕರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಇತ್ತು. ಮಾದಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸೇವನೆ ಇತ್ತು. ಅಕ್ಕಿ, ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಮದ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಲೋಹಗಳು ಮತ್ತು ರತ್ನಗಳಿಗಾಗಿ ಗಣಿಗಳ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚಿನ್ನ. ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸೀಸ, ತವರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಲೋಹಗಳ ಹೆಸರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿವೆ. ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರ ಕೆಂಪು ಮುತ್ತು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಳಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರದ ನಾಣ್ಯಗಳ ಹೆಸರಿವೆ. ವ್ಯಾಪಾರ ದಲ್ಲಿ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ಇತ್ತು. ಬಡ್ಡಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ರೇಷ್ಮೆ, ಉಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ನೂಲುವುದು, ನೇಯುವುದು, ಬಣ್ಣಹಾಕುವುದು ತುಂಬ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಉದ್ಯಮಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಲೋಹದ ಉದ್ಯಮಗಳು, ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಮನೆಕಟ್ಟಲು ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಡಗಿಯರು ಗಾಡಿಗಳು, ರಥಗಳು, ಹಡಗುಗಳು, ಮಂಚಗಳು, ಕುರ್ಚಿಗಳು, ಬೆಂಚುಗಳು, ಕಪಾಟುಗಳು, ಆಟಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಾಮಾನು ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆತ್ತದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಚಾಪೆಗಳು, ಬುಟ್ಟಿಗಳು, ಬೀಸಣಿಗೆಗಳು ಕೊಡೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಕುಂಬಾರರು ಇದ್ದರು. ಹೂಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಗಂಧದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಗಂಧಗಳನ್ನು, ತೈಲಗಳನ್ನು, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, ಗಂಧದ ಹುಡಿಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಭೇಷಜಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೃತಶರೀರಗಳನ್ನು ಸಹ ನಶಿಸದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲದೆ ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಹೆಸರೂ ಇವೆ. ಶಿಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯವರು, ವೈದ್ಯರು, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರು, ದಳ್ಳಾಳಿಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕರು, ಕಾಯಿಪಲ್ಯೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಕಲಾವಿದರು, ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರವೀಣರು, ಹಾವಾಡಿಗರು, ಡೊಂಬರು, ಗೊಂಬೆಯಾಟದವರು, ಕೇಣಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ.

ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯಜೀವನ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ವೇತನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಲೂ ಕೆಲವು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಚಂಡಾಲರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ ಪ್ರೇತಸಂಸ್ಕಾರ.

ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳು, ಕಸಬುದಾರ ಸಂಘಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದವು. "ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಬಂಡವಾಳ ಸರಿಯಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಲಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕ ಉತ್ತಮವಾಗಲಿ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ನ್ಯಾಯವಾದ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಈ ಸಂಘಗಳು ಹುಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ಹಂತ ದಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡಬಹುದು" ಎಂದು ಫಿಕ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹದಿನೆಂಟು ಕಸಬುದಾರ ಸಂಘಗಳಿದ್ದವು ಎಂದು ಜಾತಕಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಿರುವುದು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರ—ಮರಗೆಲಸ ದವರು, ಗಾರೆಕೆಲಸದವರು, ಕಮ್ಮಾರರು, ಚರ್ಮದ ಕೆಲಸದವರು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಾರರು.

ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ವರ್ತಕರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಿಗಳ ಸಂಘಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮಹಾ ಭಾರತದಲ್ಲಿ "ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳ ಸಂಘಟನೆಯೇ ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೋಪಾಯ" ಎಂದಿದೆ. ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಯಾವ ಶಾಸನವನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ದೊರೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಅಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದವರಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳ ನಂತರ ಈ ವರ್ತಕ ಸಂಘಗಳ ನಾಯಕರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.* ವರ್ತಕರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠಿಯು ಈಗಿನ ಸೇಠ್ ಅಥವ ಸೆಟ್ಟಿ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ.

ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಗ್ರಹಾರಗಳನ್ನೋ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನೋ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಾವಿರಾರು ಸಂಸಾರಗಳ ಬಡಗಿಯರ ಗ್ರಾಮಗಳು, ಕಮ್ಮಾರರ ಗ್ರಾಮಗಳು, ಮುಂತಾಗಿ ಇದ್ದವು. ಇಂತಹ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಳ್ಳ ಗ್ರಾಮಗಳು ನಗರಗಳ ಸಮೀಪ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಗರಗಳು ಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು

ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಡೀ ಗ್ರಾಮವೇ ಒಂದು ಸಹಕಾರ ತತ್ವದಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಸ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಡಿರಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಉದ್ಯೋಗಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸಂಘಗಳವರೂ ಅನುಸರಿಸಿದರು.

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹಗಳೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇದ್ದ ದೊಡ್ಡ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಟು ದೇಶದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗೂ ಹರಡಿದ್ದವು. ದೇಶದ ಒಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪರದೇಶಗಳೊಂದಿನ ವ್ಯಾಪಾರವು ಸಹ ಬಹಳ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಐದನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ ಮೆಂಫಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರ ಒಂದು ಅಗ್ರಹಾರವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯರ ಮುಖವಾಡಗಳು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಏಷ್ಯದ ಆಗ್ನೇಯ (SE) ಮೂಲೆಯ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಪರದೇಶಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೆ ಹಡಗಿನ ವ್ಯಾಪಾರ. ಒಳನಾಡಿನ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ, ಸಮುದ್ರ ಯಾನಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ದೂರ ದಿಂದ ಬಂದ ವರ್ತಕರು ಯಾನತೆರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ವರ್ತಕರ ಸಮುದ್ರಯಾನ ವರ್ಣನೆ ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಬ್ರೋಚ್ ಬಂದರಿಗೆ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಾರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಕ್ಕೆ ಮರಳುಗಾಡುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಂಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯಾಣ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರೋಚ್‌ನಿಂದ ಪರ್ಷಿಯಾ ಕೊಲ್ಲಿಯ ಟ್ಯಾಬಿಲಾನ್ (ಬಾವೇರು) ನಗರಕ್ಕೆ ಹಡಗುಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಾತಕಗಳ ಪ್ರಕಾರ ನದೀಪ್ರಯಾಣ ತುಂಬ ಇತ್ತು. ಕಾಶಿಯಿಂದ ಪಾಟ್ನ, ಚಂಪ (ಭಾಗಲ್ಪುರ) ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಮುದ್ರತೀರ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಬಂದರುಗಳು, ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಮಲಯಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾವೇರಿ ತೀರದ ಕಾವೇರಿಪಟ್ಟಣ ಒಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬಂದರು ಆಗಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ತಮಿಳುಕಾವ್ಯಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ನೂರಾರು ವರ್ತಕರು ಮತ್ತು ವಲಸೆಗಾರರು ಹಡಗನ್ನೇರಿದರೆಂದು ಜಾತಕಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹಡಗುಗಳು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವೂ ಇರಬೇಕು.

ಮಿಲಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲಿ (ಮಿಲಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯ ರಾಜ ; ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಬೌದ್ಧಮತಾನುಯಾಯಿ) "ಸಮುದ್ರತೀರ ಪಟ್ಟಣ ದಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಹಡಗಿನ ಹೇರುಗಳ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು : ಶ್ರೀಮಂತನಾದ ಹಡಗುಗಳ ಯಜಮಾನ

ಸಮುದ್ರಯಾನಮಾಡಿ ವಂಗ (ಬಂಗಾಳ) ದೇಸ, ತಕ್ಕೋಲ, ಚೀನ, ಸುವೀರ, ಸೂರತ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ, ಚೋರಮಂಡಳ, ವಿಶಾಲಭಾರತ ಅಥವ ಹಡಗುಗಳು ತಂಗುವ ಇತರ ಯಾವು ದಾದರೂ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ" ಎಂದು ಇದೆ.*

ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದಿಂದ ರೇಷ್ಮೆ, ಮಲ್ಲು, ನಯವಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಚಾಕು, ಕತ್ತರಿ ಮುಂತಾದ ಹರಿತವಾದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಕವಚಗಳು, ಕಿನ್ನಾಪು, ಕಸೂತಿ ಸಾಮಾನು, ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು, ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಔಷಧಗಳು, ದಂತ ಮತ್ತು ದಂತದ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಒಡವೆಗಳು, ಚಿನ್ನ ಇವೇ ಮುಖ್ಯ ವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳು.

ಇಂಡಿಯದ ಅಥವ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಯುದ್ಧೋಪಯುಕ್ತ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ತುಂಬ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಅದರ ಉಕ್ಕು, ಕತ್ತಿ, ಕಠಾರಿಗಳು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯ—ಅಶ್ವ ಮತ್ತು ಪದಾತಿದಳ ಪಾರ್ಸಿ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಗ್ರೀಸಿಗೆ ಹೋಗಿತ್ತು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಪರ್ಷಿಯಾದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದಾಗ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕತ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪಾರಸೀಕರು ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಬಹುಬೇಗ ತರಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು 'ಷಹನಾಮ' ಎಂಬ ಫಿರ್ದೂಸಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಾರ್ಸಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇಸ್ಲಾಂಪೂರ್ವದ ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಗೆ 'ಮುಹನ್ನದ್' ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಅಂದರೆ 'ಹಿಂದ್'ನಿಂದ ಅಥವ ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಬಂದದ್ದು ಎಂದು. ಈಗಲೂ ಈ ಶಬ್ದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕಬ್ಬಿಣದ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಬಹಳ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಂಬ ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಇದೆ. ತುಕ್ಕುಹಿಡಿಯದೆ, ಗಾಳಿ ಮಳೆಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಇರಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಇನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದರಮೇಲಿನ ಲಿಪಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಆಳಿದ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಲಿಪಿ ಈಚೆಗೆ ಬರೆದಿರಬೇಕು, ಸ್ತಂಭ ಇನ್ನೂ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸೈನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಭಾರತದಮೇಲಿನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಒಂದು ಅಲ್ಪವಿಷಯ. ಅದು ಒಂದು ಗಡಿನಾಡಿನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾತ್ರ. ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಲಾಭವೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಗಡಿನಾಡಿನ ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನೇ ಆತನನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬರಲು ಬಹಳ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಬೇಕಾಯಿತು. ಗಡಿನಾಡಿನ

ಒಬ್ಬ ನಾಯಕನೇ ಇಷ್ಟು ಬಲಿಷ್ಠನಾದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟಿರಬೇಕು ? ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನ ಸೈನ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಲು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಕಾರಣ ಇದೇ ಇರಬೇಕು.

ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿಯ ನಿಜವಾದ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಸತ್ತುಹೋದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ಇನ್ನೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಂದಾಗ ನಡೆಯಿತು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸೋಲಾಗಿ ಪಲಾಯನಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಯಾವ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲದ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಭಾರತೀಯ ಸೈನ್ಯಕ್ಕಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ಕಾಲದ 'ಟ್ಯಾಂಕ್'ಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದಾದ ಪಳಗಿದ ಆನೆಗಳ ಸೈನ್ಯ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೩೦೨ರಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯಮೈನರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಗೋನಸ್ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ನಿಕೇಟರ್ ಇಂತಹ ೫೦೦ ಆನೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದ. ಯುದ್ಧ ಇತಿಹಾಸ ಕಾರರು ಈ ಆನೆಗಳೇ ಯುದ್ಧದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಗೋನಸ್ ಮಡಿದು ಅವನ ಮಗ ಡೆಮಿಟ್ರಿಯಸ್ ಪಲಾಯನಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾದುವೆಂದೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಆನೆಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕುದುರೆ ಸಾಕುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದರೆ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ಅಥವ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ ; ಆದರೆ ಮೊದಲು ನಾಟ್ಯದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಗಣಿತದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೀವನೋಪಯುಕ್ತ ಜ್ಞಾನವೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಮಡಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯೇ ದೇವನಾಗರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಿಪಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲ. ಅಶೋಕನ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು 'ಖರೋಷ್ಟಿ' ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಣಿನಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದೊಂದು ಮಹಾಗ್ರಂಥ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯಾಕರಣಗಳ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾನಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ವಿಪುಲ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಪಾಣಿನಿಯ ಗ್ರಂಥ ಕೇವಲ ವ್ಯಾಕರಣ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್‌ನ ಸೋವಿಯಟ್ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಆದ ಷೆರ್ ಬಾಟ್‌ಸ್ಕಿಯು ಅದನ್ನು

"ಮಾನವಮನೋಸಾಹಸದ ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈಚೆಗೆ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಕರಣಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾಣಿನಿಯ ಗ್ರಂಥವೇ ಈಗಲೂ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥ. ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್‌ಲಿಪಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನು ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಗೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಗ್ರೀಕರಿಗೂ ಏನೋ ಸಂಬಂಧ ವಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅದು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದವು ; ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಪುರುಷನು ಧನ್ವಂತರಿ ಎಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಬಹು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿರುವ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದಿಯ ಆರಂಭಕಾಲದವುಗಳು—ಚರಕನ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥ ಸುಶ್ರುತನ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾಗ್ರಂಥ. ಚರಕನು ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾನಿಷ್ಕನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜವೈದ್ಯನಾಗಿ ಇದ್ದನಂತೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ನಿದಾನ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಪ್ರಸೂತಿಕಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಸ್ನಾನ, ಪಾನೀಯ, ದೇಹನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಶಿಶುಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಿಕ್ಷಣವು ಮೃತ ಶರೀರಗಳ ವಿಶೇಷಣದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಶ್ರುತ ಅನೇಕ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ವಿಚ್ಛೇದನ, ಕರುಳಿನ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಹೆರಿಗೆಮಾಡಿಸುವುದು, ಕಣ್ಣುಪರೆತೆಗೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಹೊಗೆಹಾಕಿ ಕ್ರಿಮಿದೋಷರಹಿತವಾಗಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಇವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಮತಗಳ ಅಹಿಂಸಾ ತತ್ವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಚರಿತ್ರಾರ್ಹವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಶೂನ್ಯ' ಸಂಕೇತ, ದಶಮಾಂಶದ ಉಪಯೋಗ, 'ಋಣ' ಸಂಕೇತದ ಉಪಯೋಗ, ತಿಳಿಯದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಬೀಜಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸು ವುದು–ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ವಾಸ್ತವಿಕ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ, ಗಣಿತ, ಬೀಜಗಣಿತ, ರೇಖಾಗಣಿತಗಳ ಆರಂಭದೆಶೆಯು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. 'ದಶಮ'ವು ಋಗ್ವೇದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಗಣಿಕೆಯ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾಭಾವನೆ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ವಾದುದು. ಸಾವಿರ ಅಥವ ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಗ್ರೀಕರು, ರೋಮನರು, ಪಾರಸಿಕರು, ಅರಬ್ಬರಿಗೆ ಯಾವ ಹೆಸರುಗಳೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ೧೮ ಹೆಸರುಗಳಿದ್ದವು—೧೦೧೮ರ ವರೆಗೆ ಅಥವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಬುದ್ಧನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಆತನು ೧೦೫೩ರ ವರೆಗಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ.

ಅದೇ ರೀತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕಾಲವನ್ನು ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು ೧/೧೭ನೆಯ ಸೆಕೆಂಡಿನಷ್ಟುರವರೆಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದರು. ಉದ್ದದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ೧.೩x೭.೧೦ ಅಂಗುಲದಷ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮಹತ್ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕೇವಲ ಊಹಾಪೂರ್ಣವಿದ್ದರೂ ತಾತ್ವಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಕಾಲ, ದೇಶಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇತರ ಯಾವ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದ ಬೃಹತ್ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಇದ್ದರು. ಅವರ ಮಾರ್ಗ ದೊಡ್ಡದು. ಭಾವನೆಗಳೂ ದೊಡ್ಡದು. ಅವರ ಪುರಾಣಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೋಟ್ಯನುಕೋಟಿ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ ಐತಿಹ್ಯ. ಆಧುನಿಕ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲಗಳಿಂದ ಆಗಲಿ ಅಥವ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ದೂರಗಳಿಂದ ಆಗಲಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಬೆರಗಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಡಾರ್ವಿನ್ ತತ್ವ ಅಥವ ಇತರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಯೂರೋಪ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಮಕಾಲದಲ್ಲಾದಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ಲವಗಳೂ, ಅಂತಃಕಲಹಗಳೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪಿನ ಜನಮನದ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಕೆಲವು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಮೀರಿರಲಿಲ್ಲ.

'ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ತೂಕಗಳನ್ನು ಬಹಳ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ ಅಥವ ನಗರಗಳಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾದ ಗುರುಗಳ ಅರಣ್ಯಾಶ್ರಮಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಲೆಂದೂ ಮತ್ತು ನಗರಜೀವನದ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಬಲಿಬೀಳದಿರಲೆಂದೂ ಈ ಅರಣ್ಯಾಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪುರಸ್ಕಾರ ವಿತ್ತು. ಯುವಕರು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳು ಈ ರೀತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿ ಗಳಾಗಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಕರಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು ; ಆದರೆ ಗುರುವಿನ ಮಹತ್ವದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರು ಕಲೆಯುತ್ತ ಇದ್ದರು.

ಕಾಶಿಯೂ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಪೀಠವಾಗಿದೆ ; ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಕಾಶಿನಗರದ ಬಳಿ ಹರಿಣೋದ್ಯಾನ (Deer Park)ದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನು ತನ್ನ ಮೊದಲ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈಚೆಗೆ ಭಾರತದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಂತೆ ಕಾಶಿ ಎಂದೂ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಗುರು ಮತ್ತು ಆತನ ಶಿಷ್ಯರು ಆ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಈ ಪಂಗಡಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ವಾಗ್ಯುದ್ಧವೂ, ವಾದಗಳೂ ನಡೆಯು ತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಈಗಿನ ಪೆಷಾವರ್ ಬಳಿ ಪುರಾತನವೂ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆದ ತಕ್ಷಶಿಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿತ್ತು. ಅದು ವಿಜ್ಞಾನ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಾವ ರಕ್ಷಕರೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಶ್ಶಸ್ತ್ರರಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗಾಗಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಬಹಳ ಅನುಕೂಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದಿಂದಲೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ತಕ್ಷಶಿಲ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಗೌರವ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಯಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ವೈದ್ಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆಯಿತ್ತು. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆಯಾದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಕರೆತರು ತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾ ವೈಯಾಕರಣಿ ಪಾಣಿನಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಓದಿದ್ದನಂತೆ.

ತಕ್ಷಶಿಲೆ ಈ ರೀತಿ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದ ಪೂರ್ವದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರ. ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಅದು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಶಾಸನಕಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದ ಮನುವಿನಂತೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಹಳ ಕೀಳಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಯಾರನ್ನಾದರೂ—ತಂದೆ, ಗಂಡ ಅಥವ ಮಗನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅವರೂ ಇತರ

ವಸ್ತುಗಳಂತೆ. ಆದರೂ ಪುರಾಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಆ ನಿಯಮವು ಅಷ್ಟು ಕಠಿಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ ; ಮನೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಅದೇ ಶಾಸನಕರ್ತ ಮನುವು "ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಇದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ದೈವ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ತಕ್ಷಶಿಲೆ ಅಥವ ಇತರ ಪುರಾತನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಎಲ್ಲಿಯೋ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು ; ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಹಳ ವಿದ್ಯಾವತಿಯರೂ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಸಹ ಅನೇಕ ಘನವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾದ ಮಹಿಳೆಯರ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಸಹ ಅನೇಕ ಘನವಿದ್ಯಾವತಿಯರಾದ ಮಹಿಳೆಯರ ಹೆಸರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಾನ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸ್, ರೋಮ್, ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಮಧ್ಯಯೂರೋಪಿನ ಕ್ಯಾನನ್ ಶಾಸನ, ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗಿನ ಯೂರೋಪಿನ ಮಹಿಳೆ ಯರ ಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು.

ಮನು ಮತ್ತು ಈಚಿನ ಶಾಸನಕರ್ತರೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಮನು ಹೇಳುವುದು ಧರ್ಮಗುರುಗಳ ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದೀಚಿನ ನಾರದನು "ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಾಲುದಾರನ ನಷ್ಟ, ವೆಚ್ಚ, ಲಾಭವು ಅವನ ಬಂಡವಾಳದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸಮ, ಹೆಚ್ಚು ಅಥವ ಕಡಮೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗ್ರಹ, ಆಹಾರ, ಜಕಾತಿನಷ್ಟ, ಬಾಡಿಗೆ, ರಕ್ಷಣೆಗಳ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಾಲುದಾರನೂ ತನ್ನ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಮನುವಿನ ಭಾವನೆಯಂತೆ ಆ ಕಾಲದ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯ. ಈ ಕಲ್ಪನೆಯು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೂ, ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕರೊಂದಿಗಿನ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಅದು ತಪ್ಪು. ಮನೆಆಳು ತನದ ದಾಸ್ಯವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯಜೀವನವನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ದಾಸ್ಯಪದ್ಧತಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರಮಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ ಅನೇಕ ದೇಶ ಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ

ಗುಲಾಮರ ಪಡೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. "ಆರ್ಯನನ್ನು ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆಂದೂ ತಳ್ಳಬಾರದು" ಎಂಬುದು ಒಂದು ನಿಯಮವಾಗಿತ್ತು. ಆರ್ಯನಾರು, ಅನಾರ್ಯನಾರು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯರೆಂದರೆ ಮೂಲ ಚಾತುರ್ವರ್ಣಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರೂ ಸೇರಿದ್ದರು, ಆದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ.

ಚೀನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾನ್‌ವಂಶದ ಕಾಲದ ಆರಂಭದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಗುಲಾಮರಿದ್ದರು. ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕಾಮಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನ ಎರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಮನೆಯ ಜೀತದಾಳುಗಳು ಒಟ್ಟು ಜನ-ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಈ ಮುಖ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಚೀನೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿತ್ತು.

ಆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಹೇಗೆ ಇದ್ದರು ? ಅಷ್ಟು ದೂರದ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಿರುವ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರವು ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸಹ ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ನಾನಾವಿಧ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಒಂದು ಮಸಕು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅವರು ಹಗುರ ಮನಸ್ಸಿ ನವರೂ ಆತ್ಮನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವರೂ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವವಿಟ್ಟವರೂ ಅವ್ಯಕ್ತದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವವರೂ ತಾವು ಸೃಜಿಸಿದ ಪರಿಮಿತಿ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹು ಬೆಲೆ ಕೊಡುವವರೂ, ಆದರೂ ಸುಖಜೀವಿಗಳೂ, ಸಂತೋಷಪುರುಷರೂ, ಮರಣಕ್ಕೆ ಅಂಜದವರೂ ಆಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾದ ಆರ್‌ಿಯನ್ ಭಾರತೀಯರ ಹಗುರ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡು ತುಂಬ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು "ಭಾರತೀಯರಷ್ಟು ಸಂಗೀತ ಪ್ರಿಯ, ನಾಟ್ಯಪ್ರಿಯ ಜನಾಂಗ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

೧೬. ಮಹಾವೀರ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧ : ಜಾತಿ

ಪುರಾಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಒಂದು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸದಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾಯಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆಯೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ

ಇದ್ದುವು. ಭಾವನಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಘರ್ಷಣೆಗಳೂ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ತರುವಾಯ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಸಕ್ತಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳಿಗೆ ಈ ಆಸಕ್ತಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಾದವು. ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿನ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲುಂಟಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಚಾರ್ವಾಕಮತ, ಜೈನಮತ, ಬೌದ್ಧಮತ ಗಳ ಉದ್ಭವವೂ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗಳ ಸಂಘಟನ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾನಸಿಕ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಗತಿಪರ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನವು ನಡೆದುಬಂದಿತ್ತು.

ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಮತಗಳೆರಡೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಧರ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಕವಲುಗಳು, ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವು ಒಪ್ಪುವು ದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರಣ, ಮೂಲ ಒಂದು ಇದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನೇ ಅವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವ ಆ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡರಲ್ಲೂ ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಇದೆ. ಅದೃಷ್ಟಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯ ನಾವು ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಇಷ್ಟೇ ಸಾಲದು ನಿಜ. ಸತ್ಯ ನಮ್ಮ ನಿಲುವಿಗೆ ಸಾಪೇಕ್ಷ ಎನ್ನುವುದು ಜೈನಧರ್ಮದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟ ಅತೀಂದ್ರ ವಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ನೈತಿಕ ಧರ್ಮ ಅದು.

ಜೈನಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಮಹಾವೀರ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಬುದ್ಧ ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಕಾಲೀನರು ಮತ್ತು ಕ್ಷತ್ರಿಯವಂಶದವರು. ಬುದ್ಧ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೫೪೪ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎಂಬತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದನು. ಬೌದ್ಧಯುಗದ ಆರಂಭವೂ ಅಂದಿನಿಂದ, ಇದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾಲ. (ಐತಿಹಾಸಿಕರು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಈಚೆಗೆ, ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೪೮೭ರಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಅವರೂ ಸಹ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವೇ ಸರಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ). ಬೌದ್ಧಯುಗದ ೨೪೮೮ನೆಯ ವರ್ಷದ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬದ ದಿನ 'ವೈಶಾಖ ಪೌರ್ಣಿಮೆ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೈಶಾಖ ಶುದ್ಧ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ

ಇದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಬುದ್ಧನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದೂ, ಆತನಿಗೆ ಜ್ಞಾನದರ್ಶನವಾದದ್ದೂ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದದ್ದೂ ವೈಶಾಖ ಶುಕ್ಲ ಪೌರ್ಣಮಿಯ ದಿನವೇ ಅಂತೆ.

ಬುದ್ಧನು ರೂಢಮೂಲವಾದ ಮತಾಚಾರ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧಿಸಿದ. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮತ್ತು ಮತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಪವಾಡಗಳನ್ನೂ, ಅಪೌರುಷೇಯ ವೇದಗಳನ್ನೂ, ಅಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ಖಂಡಿಸಿದ. ತರ್ಕ, ವಿಚಾರ ಮತ್ತು ಅನುಭವದ ಅಡಿಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ನೀತಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಕೊಟ್ಟ. ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ರೀತ್ಯ, ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡದ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ರೀತ್ಯ ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಚಿಸಿದ. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಜಟಿಲತೆಯ ದುರ್ಗಂಧದ ನಂತರ ಪರ್ವತಾಗ್ರದಿಂದ ಬೀಸುವ ಶುಭ್ರ ತಂಗಾಳಿಯಂತೆ ಆತನ ಸಮಸ್ಯಾ ಪ್ರವೇಶವೇ ಹಿತಕರವಾಗಿದೆ.

ಬುದ್ಧನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತಖಂಡನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮತಪದ್ಧತಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅವನ ರೀತಿನೀತಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಿಂದ ಮತಪದ್ಧತಿ ಸಡಿಲವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆನಂತರ ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಮತಪದ್ಧತಿ ಬಹಳ ಸಡಿಲ ವಾಗಿತ್ತು. ಮತದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ಯಾವ ಜನಾಂಗವೂ ಪರದೇಶ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಯಾವ ವಿದೇಶಿ ಸಾಹಸೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಆದರೂ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದ ನಂತರವೂ ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಅಥವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆ ಪಡೆಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೂಲಕ ವಿದೇಶೀ ಯರ ತಂಡಗಳು ನಿರಂತರ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಭಾರತವು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜೀರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇತ್ತು.

ಈ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ ಇಕ್ಕೆಲದಿಂದಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿ. ಕೆಳಗಡೆ ಯಿಂದ ಹೊಸ ಜಾತಿಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದು ಜಯಶೀಲರಾದವರೆಲ್ಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೋ ಅರಸುಮನೆತನದವರೋ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ಧಿಯ ಆರಂಭದ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಎರಡು ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೀವ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣ ಬಹುದು : ರಾಜನ ಹೆಸರು ವಿದೇಶೀಯವಾದರೂ ಅವನ ಮಗ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗನ

ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ವಿಧಾಯಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ.

ಅನೇಕ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಜಪೂತ ವಂಶಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಕ ಅಥವ ಸಿಥಿಯನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದವು. ಅಥವ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ನಂತರ ಬಂದ ಶ್ವೇತಹೂಣರಿಂದ ಆರಂಭವಾದವು. ಇವರೆಲ್ಲ ಭಾರತದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು, ಅನಂತರ ಪುರಾಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ನಾಯಕರ ಅನುವಂಶೀಯರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದದ್ದು ವಂಶವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕೆಲಸ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದೇಶೀಯರು ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತಿ ಸುಲಭವಾಯಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಮಹಾ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಹಾಪುರುಷರು ಮತಧರ್ಮದ ಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪೌರೋಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪದೇಪದೇ ಜನರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿಪ್ಲವಗಳೂ ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೂ ಕ್ರಮೇಣ, ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ದೈವ ನಿಯಾಮಕವೋ ಎಂಬಂತೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಹಬ್ಬಿ, ತನ್ನ ಸಹಸ್ರ ಬಾಹುಗಳ ಜಟಿಲ ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಹಿಂಡಿ ಹಿಸುಕುತ್ತಿದೆ. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದವರನ್ನು ಅನೇಕರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅವರೇ ಒಂದು ಜಾತಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಎದ್ದ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಜೈನಧರ್ಮ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸಹನೆಯಿಂದ ನೋಡಿತು ಮತ್ತು ತನ್ನೊಳಗೇ ಜಾತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈಗಲೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗೆ ಎಡೆಗೊಡದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಕೋಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಬೌದ್ಧ ಮತಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಮಹತ್ಪರಿಣಾಮ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ ಹದಿನೆಂಟುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿತು ; ಕ್ರಮೇಣ ಅದರಲ್ಲೂ ಅವರದೇ ಜಾತಿಗಳಾದವು. ತನ್ನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಿನ್ನಭಾವನೆಯೂ ಇರ ಕೂಡದೆಂದು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆ.

ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಲು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಳವಳಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಕೋಟಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿದೆ, ಆದರೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಈ ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲಮತವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ. ಅನಂತರ ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಂದು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ಅದು ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಪರೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಿಂದ ; ಮತ್ತು ಅವರ ಕಣ್ಣು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಮೇಲೆ. ಖಂಡತುಂಡ ವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕೆಣಕಿದ್ದಾರೆ, ಹಟ ತೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ಆದರೆ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯದ ಮೂಲ ಆಧಾರಭೂತ ಗುಣಧರ್ಮದ ತತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿರೋಧಿಸಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಬುಡಕ್ಕೇನೆ ಪೆಟ್ಟು ಬೀಳುವುದೆಂದು ತಿಳಿದೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬೆಳೆದು ಹಬ್ಬಿರುವ ಜಾತಿಭೇದಗಳನ್ನು ಒಳಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಸ್ತಿಭಾರವೇ ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಇಡೀ ಸಮಾಜ ಒಂದಾಗಿ ಇರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಒಡೆದು ಚೂರಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಗಿಂತ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡ ಶಕ್ತಿ ಯೊಂದು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೆ ; ಆಧುನಿಕ ಜೀವನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಅಂತೂ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಜಗ್ಗದ ಈ ಜೀರ್ಣವಾದ ಸನಾತನ ಅವಶೇಷ ಮರಣೋನ್ಮುಖವಾದಂತಿದೆ.

ಮೂಲದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಭೇದದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ, ದುರಹಂಕಾರದ ಜಾತಿಗಳು, ಕೆಲವು ಜನಾಂಗ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾರ್ಥತೆಯಿಂದ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಬುದ್ಧನಿಗೂ ಮುಂಚೆ, ಕ್ರೈಸ್ತನಿಗಿಂತ ಏಳುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಭಾರತೀಯ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ "ಸದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಮ್ಮ ಜಾತಿಯಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಮೈಬಣ್ಣವೂ ಅಲ್ಲ ; ಅದು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ತನಗೆ ತಾನು ಬಯಸದಂತೆ ಯಾರೂ ಯಾರಿಗೂ ಬಯಸದಿರಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನಂತೆ.

೧೭. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯ, ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಬೌದ್ಧಮತವು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನಗಳಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಚಳವಳಿಯಾದರೂ ಅದರ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಮೇಲಿನ ವಿರೋಧಭಾವನೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ದಾರ್ಶನಿಕರನ್ನು ಸಹ ಆಕರ್ಷಣೆಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು

ಖಂಡಿಸಿದರು. ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಪಾಷಂಡಿಗಳು, ಸನಾತನ ಧರ್ಮ ವಿರೋಧಿಗಳು ಎಂದು ದೂರಿದರು. ಬಾಹ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಮತ ಮತ್ತು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕ್ರಮೇಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಎರಡೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ನಂತರ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದನು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಹೊರದೇಶ ಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುತ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಣೆಗೆ ತನ್ನ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ.

ಈ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾದವು. ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪಾಳಯಗಳು, ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮಹತ್ಪ್ರಯತ್ನಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಏಕಾಧಿಪತ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಆಶೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಸಮರ್ಥವೂ ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವೂ ಆದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆ ಯಲ್ಲಿನ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯು ಈ ಭಾವನೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಂದಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಮುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಬಲ್ಲ ಇಬ್ಬರು ಮಹಾಪುರುಷರು ಆಗ ಜನ್ಮತಾಳಿದರು. ಅವರೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಅಮಾತ್ಯನೂ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಾಲೋಚಕನೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಚಾಣಕ್ಯ. ಈ ಇಬ್ಬರ ಮೈತ್ರಿಯು ಅದ್ಭುತವಾದ ಫಲ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಮಗಧದೇಶದ ನಂದರ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಪಾಟಲಿ ಪುತ್ರ (ಈಗಿನ ಪಾಟ್ನ)ದಿಂದ ಗಡಿಪಾರಾದರು. ಇಬ್ಬರೂ ವಾಯವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದ ಗ್ರೀಕರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿದ. ಅವನ ವಿಜಯೋತ್ಸವಗಳು, ಮತ್ತು ಪ್ರತಾಪಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಅವನಂತೆ ತಾನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ತಾಳಿದ. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಯ ಕಾದು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡರು. ಮಹಾ ಆಶಾಪೂರಿತ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತ ಮಾಡಲು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಿಂದೆಯೇ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೩೨೩ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಬಿಲಾನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಮರಣಹೊಂದಿದ ನೆಂಬ ವಾರ್ತೆ ಬಂದಿತು. ತಕ್ಷಣವೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯ ಇಬ್ಬರೂ ಪುರಾತನವೂ ಚಿರನೂತನವೂ ಆದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಕೂಗನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಜನರನ್ನು ಪರದೇಶದ ಧಾಳಿಕಾರರ ಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಗ್ರೀಕ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಕರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನೇಕರು

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಮಾರ್ಗ ವಾಗಿ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ನಗರವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಒಳಗೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಪಾಟಲಿಪುತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಸೇನೆಯ ಮಹಾ ಸೇನಾನಿಯಾದ ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ತರುವಾಯ ಏಷ್ಯಾಮೈನರ್‌ನಿಂದ ಭಾರತದವರೆಗಿನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು. ಆತನು ಪುನಃ ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಒಂದು ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಸಿಂಧೂನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ಕಾಬೂಲ್ ಮತ್ತು ಹೀರತ್‌ವರೆಗೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನೇ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಸೆಲ್ಯುಕಸ್‌ನ ಮಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಮದುವೆಯಾದನು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವನ್ನುಳಿದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನು ಇಡೀ ಭಾರತದ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು. ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಬಂಗಾಳಕೊಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲ್‌ವರೆಗೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯವು ಹಬ್ಬಿತು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಸರಕಾರವು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ನಗರವೇ ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು.

ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವಾದರೂ ಹೇಗಿತ್ತು? ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರಿಬ್ಬರೂ ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್‌ನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮೆಗಸ್ತನೀಸ್ ಲಿಖಿತ ವರದಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ದಿಂದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಚರಿತ್ರೆಯು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯ ಚಾಣಕ್ಯನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿ, ಬೆಳೆಸಿ ಕಾಪಾಡುವುದ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನೇ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥವಿದೆ. ಚಾಣಕ್ಯನನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಮೆಕಿಯವೆಲ್ಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಹೋಲಿಕೆ ನಿಜ. ಆದರೆ ಚಾಣಕ್ಯನು ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೂ ಉನ್ನತ ಪುರುಷ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉನ್ನತನು. ಆತನು ಕೇವಲ ರಾಜನ ಹಿಂಬಾಲಕ ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮಹಾಶಕ್ತನಾದ ಸಾಮ್ರಾಟನ ದೀನ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವರ್ಣನೆಯು ಇರುವ 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವನ ಚಿತ್ರವು ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸೇಡಿನ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿ, ಅವಮಾನವನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಮೋಸಮಾಡಿ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಉಪಾಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ

ಸೋಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ನಾಗಿದ್ದನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನೇ ವಿನಾ ತನ್ನ ಯಜಮಾನನೆಂದು ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸರಳನಾದರೂ ಕಠಿನ ಜೀವಿ. ಉನ್ನತ ಪದವಿಯ ಆಡಂಬರ ಅಥವ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪವು ಅವನಿಗೆ ಸೇರದು. ತನ್ನ ವಚನವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಆದೊಡನೆ ನಿಜವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂತೆ ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟನು.

ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯನು ಧರ್ಮವೋ, ಅಧರ್ಮವೋ, ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವದವನಲ್ಲ ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಗುರಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಚಿತ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯುವೇ ಹಾಳಾಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಕ್ಲಾಸ್‌ವಿಟ್ಸ್‌ಗಿಂತ ಅನೇಕ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ "ಇತರ ಮಾರ್ಗ ಗಳು ವಿಫಲವಾದಾಗ ಅನುಸರಿಸುವ ರಾಜನೀತಿಯೇ ಯುದ್ಧ" ಎಂದು ಚಾಣಕ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧವು ಒಂದು ಆದರ್ಶ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬಾರದು. ಯುದ್ಧದ ಧ್ಯೇಯವು ಕೇವಲ ಶತ್ರುವಿನ ಸೋಲು ಮತ್ತು ನಾಶವಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉನ್ನತಿಯೇ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞನ ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಯುದ್ಧವು ಶಸ್ತ್ರಸಜ್ಜಿತ ಸೈನ್ಯದಿಂದಲೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರದ ಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಶತ್ರುವನ್ನು ಅನೀತಿ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆಳಿಸಿ, ಅವನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಡಕುತಂದು ಯುದ್ಧಾರಂಭದ ಮೊದಲೇ ಅವನ ನಾಶ ಅಥವ ನಾಶ ಸನ್ನಿಹಿತ ಮಾಡುವ ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿಯು ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಣಕ್ಯನು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹೇಸದವನೂ, ಕಠಿಣಮನಸ್ಕನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಚತುರನೂ ಉನ್ನತ ಮನಸ್ಕನೂ ಆದ ಶತ್ರುವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದ ಕ್ಕಿಂತ ಉಪಾಯದಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೇಲೆಂದು ಅರಿತಿದ್ದನು. ಆತನ ಅಂತಿಮ ವಿಜಯವು ಶತ್ರುವಿನ ಪಾಳೆಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ, ಒಡಕು ತಂದು ಅನೀತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಿಂದ ಲಾದರೂ ಆ ವಿನಾಶ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಶತ್ರುವಿಗೆ ಔದಾರ್ಯ ತೋರಿಸೆಂದು ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನಿಗೆ ವಿವೇಕ ಹೇಳಿದ. ಚಾಣಕ್ಯನೇ ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಯ ಅಧಿಕಾರಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಎದುರಾಳಿಯ ಮಂತ್ರಿಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆ ಪ್ರಧಾನಿಯು ತನ್ನ ರಾಜನಿಗೆ ಅಷ್ಟು ರಾಜನಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದ. ಆ ಕಥೆ ಮುಗಿಯುವುದು ಶತ್ರುವಿನ ಸೋಲು ಮತ್ತು ಅಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ಶತ್ರುವು ಸೋತಿದ್ದರೂ ಆತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನದ ಭದ್ರವಾದ ಅಡಿಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಒಂದು ಹೊಸ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ.

ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಪಂಚದೊಡನೆ ರಾಯಭಾರ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿತು ; ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್‌ನ ವಂಶಜರು ಟೊಲೆಮಿ

ಫಿಲೆಡೆಲ್ಫಸ್‌ರೊಂದಿಗೆ ಸಹ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಸಂಬಂಧವು ತುಂಬ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಿತ್ತು. "ಕ್ಯಾಸ್ಪಿಯನ್ ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಸಮುದ್ರಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಕ್ಸಸ್ ನದಿಯು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿತ್ತು" ಎಂದು ಸ್ಟ್ರಾಬೊ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿತ್ತು ; ಆಗ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾ ಫಲವತ್ತಾದ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಒಣಗಿ ಮರು ಭೂಮಿಯಾಯಿತು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಅಶ್ವಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಕುದುರೆಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

೧೮. ರಾಜ್ಯರಚನೆ

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೩೨೧ರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿ, ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲ್ ವರೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದ ಈ ರಾಜ್ಯದ ರಚನೆ ಹೇಗೆ ಇತ್ತು? ಎಲ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದಂತೆ ಮತ್ತು ಈಗಲೂ ಇರುವಂತೆ ನಿರಂಕುಶಾಧಿಪತ್ಯ, ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಚುನಾಯಿತ ವೃದ್ಧರು ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆಯಿತ್ತು. ಯಾವ ರಾಜನಾಗಲಿ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಲಿ ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸರ್ವತೋಮುಖ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಿದ್ದವು; ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಈಗಿನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಹಾಗೆ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅಪಹರಣವಾದಂತೆ ಆಗಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕೃಷಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ತೊಂದರೆಗಳೆಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನವನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಯತಮಾರ್ಗದಲ್ಲೊಯ್ಯಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಕೇವಲ ಕಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲುಮಾಡಿ, ಒಳಹೊರಗಿನ ಶಾಂತಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆಯಿತೆಂಬ ಪೊಲೀಸ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿದ್ದ, ಕಠಿಣವಾದ ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗವಿತ್ತು. ಗೂಢಚಾರರಿದ್ದರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಅನೇಕ ರೀತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬಡ್ಡಿಯ ದರವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳು ಪೇಟೆ ಗಳು, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು, ವಧಾಸ್ಥಾನಗಳು, ಕಾಲ್ನಡೆಗಳು, ರಕ್ಷಣೆ, ನೀರಿನ ಹಕ್ಕುಗಳು, ಆಟಪಾಟಗಳು,

ವೇಶ್ಯಾವಾಟಿಕೆಗಳು, ಪಾನೀಯ ಮಂದಿರಗಳು ಇವುಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಡೆಯು ತ್ತಿದ್ದವು. ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳ ಕಳ್ಳ ಶೇಖರಣೆ ಮತ್ತು ಬೆರಕೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಗೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ದೇವ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ನಿಯಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಅಥವಾ ಅಸಭ್ಯವರ್ತನೆ ನಡೆದಾಗ ದೇವ ಸ್ಥಾನದ ಹಣವೆಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರದ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತ ಇತ್ತು. ಶ್ರೀಮಂತರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭೀಕರ ಸಂಕಟವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಲಾಭಬಡುಕರಾದರೆ ಅಥವ ಹಣವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ ಅವರ ಆಸ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆರೋಗ್ಯರಕ್ಷಣೆಯೂ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಧವೆಯರು, ಅನಾಥರು, ರೋಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಗವಿಹೀನರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರವು ವೇತನ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ಷಾಮನಿವಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವು ರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಶೇಷ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ಷಾಮನಿವಾರಣೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪೂರೈಕೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕಣಜಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ದವಸದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಸದಾ ಮೀಸಲಾಗಿ ಕಾದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ನಿಯಮಗಳು ಮತ್ತು ನಿಬಂಧನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಾತಿಗಿಂತ ಕಾರ್ಯವು ಬಹು ಹಿಂದೆ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮಾತು ಕೇಳಲು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರಜೆಗಳಂತೂ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದರು.

ಚಾಣಕ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಿಷಯಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯನೀತಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೂ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಾಜ, ಆತನ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಸಭೆ, ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳು, ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಕಾಲದ ರಾಜನೀತಿ ಎಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿದೆ. ಹಸ್ತಿ, ಅಶ್ವ, ರಥ, ಪದಾತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮಹಾಸೇನೆಯ ವಿವರವಿದೆ.* ಆದಾಗ್ಯೂ "ಬರೀ ಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು. ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಸರಿಯಾದ ನಾಯಕತ್ವವಿಲ್ಲದೆ ಅದೇ ಒಂದು ಭಾರವಾಗಬಹುದು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಚಾಣಕ್ಯ. ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಕೋಟೆಕೊತ್ತಲಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಇತರ ವಿಷಯಗಳೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯಮ, ಶಾಸನರೀತಿ, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳು, ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ವಿವಾಹ ಮತ್ತು ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ, ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ನೀತಿ ಮತ್ತು ತೆರಿಗೆಗಳು,

ವ್ಯವಸಾಯ, ಗಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಕೆಲಸ, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು, ಪೇಟೆಗಳು, ಹಣ್ಣಿನ ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ; ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳು, ನಾಲೆಗಳು, ಹಡಗುಗಳು ಮತ್ತು ಯಾನಸೌಕರ್ಯ, ಸಂಘಗಳು, ಜನಗಣತಿಯ ಕೆಲಸ, ಮೀನು ಹಿಡಿಯುವುದು, ವಧಾಗೃಹಗಳು, ರಹದಾರಿಗಳು, ಸೆರೆಮನೆಗಳು. ವಿಧವಾ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವಿಚ್ಛೇದನಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು.

ಚೀನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ 'ಚೀನ ಪಟ್ಟ' ಎಂಬ ರೇಷ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೆಸರಿನ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನು ಈ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲು ಈ ರೀತಿ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತೀಯ ರೇಷ್ಮೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟು ಇರಬಹುದು. ಚೀನಾ ರೇಷ್ಮೆಯು ಆಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಚೀನ ಇಂಡಿಯಾಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರವಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನಾಗುವವನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೇವೆಗಾಗಿ "ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದರೆ ನನ್ನ ವಂಶ ನಿರ್ವಂಶವಾಗಲಿ, ನನ್ನ ಜೀವ ಹೋಗಲಿ, ನನ್ನ ಗತಿ ಹಾಳಾಗಲಿ" ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. "ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೌಖ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅವರ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಸೌಖ್ಯ. ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದುದೆಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು." "ರಾಜನು ಕಾರ್ಯಶೀಲನಾದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಕಾರ್ಯಶೀಲರಾಗುತ್ತಾರೆ." ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸವು ರಾಜನ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗಬಾರದು. ಸದಾ ಅವನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಿರಬೇಕು. ರಾಜ ದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯಾದರೆ ಅವನನ್ನು ಪದಚ್ಯುತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬೇರೊಬ್ಬ ನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಲು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು.

ಅನೇಕ ನಾಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆ ಇತ್ತು. ಬಂದರುಗಳು, ತೆಪ್ಪಗಳು, ಸೇತುವೆಗಳು ಮತ್ತು ನದಿಗಳ ಮೇಲಕ್ಕೂ ಕೆಳಕ್ಕೂ ನಡೆಯುತ್ತ ಇದ್ದ ದೋಣಿಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದಾಚೆ ಬರ್ಮ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ದೋಣಿಗಳ ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಂದು ನಾವಿಕಾ ಇಲಾಖೆ ಇತ್ತು. ಸೈನ್ಯದ ಅಂಗವಾಗಿ ಒಂದು ನಾವಿಕಾ ಪಡೆಯೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬಹಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತ್ತು. ದೇಶದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗೂ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ಹರಡಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಕರಿಗೆ ವಸತಿಸೌಕರ್ಯವಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗೆ ರಾಜಮಾರ್ಗ ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಇದು

ನೇರವಾಗಿ ದೇಶದ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಯ್ದು ವಾಯವ್ಯದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಪರದೇಶದ ವರ್ತಕರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ಆದರವೂ ಇತ್ತು. ಅನ್ಯ ದೇಶದವರೆಂದು ವಿಶೇಷ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಐಗುಪ್ತರು ತಮ್ಮ ದ್ರವ್ಯರಕ್ಷಿತವಗಳಿಗೆ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದ ಮಲ್ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಉಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ; ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಇಂಡಿಯ ನೀಲಿಯಿಂದ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಗಾಜು ಸಹ ದೊರೆತಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ರಾಯಭಾರಿಯಾದ ಮೆಗಾಸ್ಥನೀಸ್ ಭಾರತೀಯರು ಅಲಂಕಾರಪ್ರಿಯರು, ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕರು, ತಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾದರಕ್ಷೆ ಸಹ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸ ಜೀವನವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಜೀವನವು ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾಯಿತು, ವಿಶೇಷ ನೈಪುಣ್ಯತೆ ಪಡೆಯಿತು, ಸುಸಂಘಟಿತವಾಯಿತು. ಪಥಿಕ ಗೃಹಗಳು, ಭೋಜನ ಶಾಲೆಗಳು, ಉಪಹಾರ ಮಂದಿರಗಳು, ಛತ್ರಶಾಲೆಗಳು, ಜೂಜುಕಟ್ಟೆಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾದವು. ಕೆಲವು ಪಂಗಡ ಗಳು, ಕಸಬುದಾರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಭಾಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ : ಕಸಬುದಾರರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಔತಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನರ್ತಕ ನರ್ತಕಿಯರು, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಮತ್ತು ನಟರಿಗೆ ಮನರಂಜನೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯಿದೆ. ಅವರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಸಹ ಹೋಗು ತ್ತಾರೆ. ಗೃಹಜೀವನ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಕರ್ಮ ಹಾಳಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭಾಮಂದಿರಗಳು ಇರಕೂಡದೆಂದು "ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ" ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮನರಂಜನೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲು ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದು ಅವನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕ್ರೀಡಾರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ, ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಮನುಷ್ಯರ ಮತ್ತು ಮೃಗಗಳ ಪಂದ್ಯಗಳನ್ನು ಜನರ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ರಾಜನೇ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ವಿಶೇಷ ವಸ್ತುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಾತ್ರೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೀಪೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾಜಮೆರವಣಿಗೆಗಳೂ ಬೇಟೆಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಈ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನನಿಬಿಡ ನಗರಗಳಿದ್ದವು. ಶೋಣ ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಗಳ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾ ತೀರದ ಮಹಾನಗರವಾದ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ (ಈಗಿನ ಪಾಟ್ನ), ಅದರ ಮುಖ್ಯ ನಗರ. ಮೆಗಾಸ್ತನಿಸ್ ಈ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ : "ಈ ನದಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ನದಿಯ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ೯.೨ ಮೈಲು ಉದ್ದ ೧.೭ ಮೈಲು ಅಗಲವಿರುವ ಪಾಲಿಬೋತ್ರವೆಂಬ ಮಹಾನಗರವಿದೆ. ಸಮಾಂತರ

ಚತುರ್ಭುಜದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಮರದ ಗೋಡೆಯಿದೆ. ಗೋಡೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಿಂಡಿಗಳಿವೆ. ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ನಗರದ ಕೊಳಕನ್ನು ಕೂಡಿಡುವುದಕ್ಕೂ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಕಂದಕವಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದ್ದ ಈ ಕಂದಕದ ಅಗಲ ೬೦೦ ಅಡಿ, ಆಳ ಮೂವತ್ತು ಅಡಿ. ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ೫೭೦ ಗೋಪುರಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕುನೂರ ಅರುವತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳಿವೆ.

ಈ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಮುಕ್ಕಾಲು ಪಾಲು ಮನೆಗಳೆಲ್ಲ ಮರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟಿದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪದೇಪದೇ ಭೂಕಂಪಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ಯಿಂದ ಆ ರೀತಿ ಮರದಿಂದ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ೧೯೩೪ರ ಬಿಹಾರ ಭೂಕಂಪವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಮನೆಗಳೆಲ್ಲ ಮರವಾದ್ದರಿಂದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಲು ವಿಶೇಷ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆಯ ಯಜಮಾನನೂ ಏಣಿಗಳು, ಕೊಕ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದ ನಗರಸಭೆಗೆ ಮುವತ್ತಾರು ಜನ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದರು. ಆ ಸಭೆಯನ್ನು ಆರು ಸಮಿತಿಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ಸಮಿತಿಗೂ ಐದು ಜನ ಸದಸ್ಯರು. ಒಂದೊಂದು ಸಮಿತಿಗೂ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲವಿದ್ಯೆ, ಜನನ ಮರಣ, ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ, ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಮತ್ತು ಯಾತ್ರಿಕರ ಸೌಕರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟು ನಗರಸಭೆಯು ಹಣಕಾಸು, ಆರೋಗ್ಯರಕ್ಷಣೆ, ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ಆಡಳಿತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೯. ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶ

ಭಾರತದ ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಪ್ಲವಗಳ ಹಿಂದೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಮೇಲಿನ ಧಾಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದ ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆಗಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟ ಪ್ರಕೋಪವಿತ್ತು. ಸದಾ ಕಿವಿಸೋಲು ತ್ತಿದ್ದ ಚರ್ಚೆ ಮತ್ತು ವಾಗ್ವಾದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಅದ್ಭುತ ಪುರುಷನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಭಾರತದ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದಿತ್ತು. ಆತನ ನೆನಪು ಇನ್ನೂ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಉಪದೇಶ ಸನಾತನ ಆದರೂ ತಾತ್ವಿಕ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದವರಿಗೆ ಅತಿ ನೂತನವೂ, ಅಪೂರ್ವವೂ ಆಗಿ ಕಂಡು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಸೆಳೆಯಿತು. ಜನತೆಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಂತೂ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. "ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಈ ಉಪದೇಶ ಸಾರಿರಿ. ದೀನರು, ಹೀನರು,

ಶ್ರೀಮಂತರು, ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರು ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ, ಎಲ್ಲ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳೂ ಈ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡುವುವು" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆತನ ಉಪದೇಶದ ಗುರಿ ವಿಶ್ವದ ಕಲ್ಯಾಣ, ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮ. ಏಕೆಂದರೆ "ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷದಿಂದ ದ್ವೇಷ ಎಂದಿಗೂ ನಂದುವುದಿಲ್ಲ" ಮತ್ತು "ಮನುಷ್ಯನು ಕೋಪವನ್ನು ದಯೆಯಿಂದ ಗೆಲ್ಲಲಿ, ದುರ್ಗುಣವನ್ನು ಸುಗುಣದಿಂದ ಜೈಸಲಿ."

ಆ ಆದರ್ಶವು ಸದಾಚಾರ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ ಬಂದುದು. "ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರ ಜನರನ್ನು ಜೈಸಬಹುದು. ಆದರೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಗೆದ್ದವನೇ ನಿಜವಾದ ವೀರ." "ಅಂತ್ಯಜ ಅಥವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗುವುದು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲ್ಲ. ನಡತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ". ಪಾಪಕರ್ಮಿಯನ್ನು ಸಹ ನಿಂದಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ "ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಮೆಣಸಿನಪುಡಿ ಹಾಕಿದಂತೆ ಕಠಿಣೋಕ್ತಿಯಿಂದ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದವನ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸದವರು ಯಾರು ?" "ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಜಯಿಸುವುದರಿಂದ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ-." ಗೆಲುವಿನಿಂದ ದ್ವೇಷ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಸೋತವನು ದುಃಖಿಯಾಗು ತ್ತಾನೆ.

ಯಾವ ಧರ್ಮದ ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವ ದೇವರ ಅಥವ ಪರಲೋಕದ ಮಾತನ್ನೂ ಎತ್ತದೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಆತನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ. ವಿಚಾರತರ್ಕ ಮತ್ತು ಅನುಭವವೇ ಆತನ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳು. ಅವರವರ ಮನಸ್ಸೇ ಅವರಿಗೆ ಸತ್ಯದ ಅರಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ. "ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಗೌರವದಿಂದ ಒಪ್ಪಬೇಡಿ ; ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪುಟಕ್ಕಿಟ್ಟಂತೆ ಮೊದಲು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಿರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಸತ್ಯದ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳ ಮೂಲ. ಒಬ್ಬ ದೇವರು ಅಥವ ಪರವಸ್ತು ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಏನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಪ್ಪುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ ; ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನ ಹೇಳದಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ "ಪರವಸ್ತು ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಯಾರ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ವಸ್ತು ; ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾತ ವಿಚಾರದಿಂದ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ದೃಢ ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರದ ವಸ್ತು ಒಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವು ದಾದರೂ ಹೇಗೆ. ವಿಶ್ವಪ್ರಪಂಚವೇ ನಮಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಅಥವ ಸಂಬಂಧಪಡಲಾರದ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎಟುಕುವ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮೀರಬಾರದು.

ಇದೇ ರೀತಿ ಆತ್ಮವಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧನು ಯಾವ

ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ, ತಿರಸ್ಕರಿಸಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಪುರಸ್ಕರಿಸಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಚರ್ಚಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗಿನ ಭಾರತೀಯ ಮನೋಭಾವನೆಯೆಲ್ಲ ಆತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮ, ಏಕತ್ವವಾದ, ಏಕದೈವತಾವಾದ ಮುಂತಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧನು ಯಾವ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ಎಡೆಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮದ ನಿತ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಸ್ಥೆಯೂ ನಿಯಮಿತ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸದ್ಗುಣಕ್ಕೂ ಸುಖಕ್ಕೂ, ದುರ್ಗುಣಕ್ಕೂ ದುಃಖಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಆತನು ನಂಬಿದ್ದನು.

ಅನುಭವಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ 'ಅದು ಇದೆ' 'ಅದು ಇಲ್ಲ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಹೋದರೆ ಈ ಎರಡು ವಿವರಣೆಗಳೂ ತಪ್ಪು ಇರಬಹುದು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಭಾಷೆ ಅಸಮರ್ಥವಿರಬಹುದು. ಸತ್ಯವು 'ಇದೆ' ಮತ್ತು 'ಇಲ್ಲ' ಎಂಬುದರ ಮಧ್ಯೆ ಅಥವ ಅವುಗಳೆರಡರ ಆಚೆ ಎಲ್ಲೋ ಇರಬಹುದು. ನದಿಯು ಸದಾ ಹರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ ; ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅದೇ ನದಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ ನೀರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಂಕಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಜ್ವಾಲೆ ಉರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೂಪ, ಅದೇ ಆಕೃತಿ, ಆದರೂ ಅದೇ ಜ್ವಾಲೆಯಲ್ಲ ; ಪ್ರತಿ ಕ್ಷಣವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ. ಆದರೂ ಸರ್ವವೂ ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಈ ಬಹುಮುಖ ಜೀವನವೆಲ್ಲ ಯಾವುದೋ ಗಮ್ಯದೆಡೆಗೆ ಹರಿಯುವ ಅನಂತವಾಹಿನಿ. ವಾಸ್ತವಿಕ ಶಾಶ್ವತವೂ ಅಲ್ಲ, ಅಪರಿವರ್ತಿತವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಉಜ್ವಲ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣ, ಚಲನವಲನ ವಸ್ತು ಕ್ರಮಾನುಗತ ಪರಿಣಾಮ ಪರಂಪರೆ. ಕಾಲದ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆ ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಕೇವಲ ರೂಢಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಭಾವನೆ. ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಶಾಶ್ವತ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂತರ್ಭಾಗ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತರ ವಸ್ತುಗಳೊಡನೆ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧದ ಅಂತರ್ನಿಯಮವೇ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲತತ್ವ. ನಮ್ಮ ದೇಹಗಳು ಮತ್ತು ಆತ್ಮಗಳು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದುತ್ತಿವೆ. ಹೋದ ಕ್ಷಣ ದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಈ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಲ್ಲ ; ಅವು ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಅವುಗಳಂತೆ ಬೇರೆ ಯಾವುವೊ ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ಅವೂ ಗತಕಾಲವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ನಾವು ಸಾಯು ತ್ತಿದ್ದೇವೆ, ಮತ್ತು ಪುನರ್ಜನ್ಮ ತಾಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ; ಈ ಅನುಕ್ರಮಣ ಪರಂಪರೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಅನನ್ಯತೆಯ ರೂಪುಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಅದು "ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಅನನ್ಯತೆಯ ನೈರಂತರ್ಯ." ಎಲ್ಲವೂ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಚಲನೆ, ರೂಪಾಂತರ.

ಭೌತಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಾವುದೋ ನಿಯತಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಭಾವಿಸಿ, ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ಆಧುನಿಕ ಭೌತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಭಾವನೆಗೆ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನ ಎಷ್ಟು ಸಮೀಪವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬುದ್ಧನ ಮಾರ್ಗ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಪದ್ಧತಿ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಮೀಪವಿದ್ದಾನೆಂದು ನೋಡಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸ ಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದರೂ ಅವನು ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅತೀತ. ಮನಸ್ಸು ಮನಶ್ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ದೇಹದ ಒಂದು ಅಂಗ. ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಈ ರೀತಿ ಮಾನಸಿಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಒಂದು ಗುಚ್ಛ, ಆತ್ಮವು ಭಾವನೆಗಳ ಒಂದು ವಾಹಿನಿ ಮಾತ್ರ. "ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಇರವು."

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೋವು ಮತ್ತು ಸಂಕಟಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧನು ಬೋಧಿಸಿದ ನಾಲ್ಕು ಮಹಾ ಸತ್ಯಗಳು ಈ ಸಂಕಟ, ಅದರ ಕಾರಣ, ಅದರ ನಿವಾರಣೆಯ ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯತೆ ಮತ್ತು ನಿವಾರಣಾಮಾರ್ಗಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಬೋಧೆ ಮಾಡುತ್ತ, "ಯುಗಯುಗಗಳಿಂದ ನೀವು ಈ ಸಂಕಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಾಗ ಚತುಸ್ಸಾಗರಗಳ ನೀರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದ್ದೀರಿ ; ಈ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಅಲೆದು ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟು ಅತ್ತಿದ್ದೀರಿ ; ಏಕೆಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಅಹಿತವಾದುದೇ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು ; ನಿಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ.

ಈ ಸಂಕಟ ಸ್ಥಿತಿಯ ನಿವಾರಣೆಯೇ 'ನಿರ್ವಾಣ'. 'ನಿರ್ವಾಣ' ಎಂದರೇನು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಪರಿಮಿತ ಮನೋಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಅಸಮರ್ಥ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕ ಗಹನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ನಿರ್ವಾಣ ಎಂದರೆ ನಿರ್ನಾಮವಾಗುವುದು, ನಾಶವಾಗುವುದು ಎಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧನು "ಅದು ಒಂದು ಉತ್ಕಟ ಕ್ರಿಯಾವಸ್ಥೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಅದು ದುರ್ವ್ಯಾಮೋಹದ ನಾಶ, ಬರಿ ನಾಶವಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲ ಇದಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೇ ವಿನಾ ಇದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧನ ಮಾರ್ಗ ಭೋಗಾಸಕ್ತ ಜೀವನಕ್ಕೂ, ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗ. ತಾನೇ ದೇಹ ದಂಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ತನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದ, ದೇಹಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದು ವರಿಯಲಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಈ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗವೇ ಆರ್ಯರ ಅಷ್ಟವಿಧಮಾರ್ಗ. ಸದಾಚಾರ, ಸದಾಶೆ, ಸನ್ನುಡಿ, ಸನ್ನಡತೆ, ಸಜ್ಜೀವನ, ಸತ್ಪ್ರಯತ್ನ, ಮತ್ತು ಸತ್ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ವಿಷಯ, ಇದರಲ್ಲಿ ವರಪ್ರಸಾದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದರೆ ಆತನಿಗೆ ಸೋಲೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯನ ವಿಜಯವನ್ನು ಅಪಜಯಗೊಳಿಸಲು ದೇವರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧನು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅವರ ತಿಳಿವಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಬೋಧೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ. ಆತನ ಬೋಧೆ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುವಿನ ಪೂರ್ಣ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ವಲ್ಲ : ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಅದಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಾರಿ ಕೆಲವು ತರಗೆಲೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಕೈಲಿರುವ ಎಲೆಗಳಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಎಲೆಗಳು ಏನಾದರೂ ಇವೆಯೇ ಎಂದು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಆನಂದನನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತೆ. "ಮಾಗಿಯ ಎಲೆಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಉದುರುತ್ತಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಎಣಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಎಲೆಗಳಿವೆ" ಎಂದನಂತೆ. ಆಗ ಬುದ್ಧ "ಅದೇ ರೀತಿ ಕೆಲವು ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರಾರು ಸತ್ಯಗಳು ಎಣಿಸಲಾರದಷ್ಟಿವೆ" ಎಂದನಂತೆ.

೨೦. ಬುದ್ಧನ ಕಥೆ

ಬುದ್ಧನ ಕಥೆಯು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು ; ಅನೇಕ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳು ನೋವು ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಬುದ್ಧನಾದ ಆ ಹುಡುಗ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನು ನನ್ನ ಆದರ್ಶ ಪುರುಷ ನಾದ. ಆರ್‌ನಾಲ್ಡ್‌ನ ಏಷ್ಯದ ಜ್ಯೋತಿ (Light of Asia) ನನ್ನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ನನ್ನ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ದೀರ್ಘ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಬುದ್ಧನ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದೇ ಉದ್ದಿಶ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ; ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅಥವ ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಇದೋ ಇಲ್ಲಿ (ನೇಪಾಲದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ) ಬುದ್ಧನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಅವನು ಓಡಾಡಿದ ಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ (ಬೀಹಾರಿನ ಗಯದಲ್ಲಿ) ಬೋಧಿ ವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡ ಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಅವನು ದೇಹವಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳ ; ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ?

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತ ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಲು

ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವರ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನೂ, ಇತರರನ್ನೂ ಕಂಡು ಬೌದ್ಧಮತವು ಜನರಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೆ. ಅವರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತು, ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ, ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಬೀರಿತ್ತು, ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಏನು ? ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯ ನನಗೆ ಸರಿತೋರಲಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರಪೂರಿತ ನೈತಿಕ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಶಬ್ದಾಡಂಬರದ ಹೊರೆ, ವಿಧಿ ಕ್ರಮಗಳು, ಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಯಮಗಳು, ಮತ್ತು ಬುದ್ಧನೇ ಬೇಡವೆಂದ ತಾತ್ವಿಕವಾದಗಳು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಜಾಲ ವಿದ್ಯೆ ಸಹ ಬೆಳೆದು ಜೊಂಡುಗಟ್ಟಿತ್ತು. ಬುದ್ಧನು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸಿದ್ದರು. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಬೃಹದಾಕಾರದ ವಿಗ್ರಹಗಳು ನನ್ನನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಬುದ್ಧನೇ ಪುನರವತಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಏನು ಅಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಎಂದು ಚಕಿತನಾದೆ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳನೇಕರು ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರು , ದುರಹಂಕಾರಿಗಳು ; ತಮಗಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಕಾಷಾಯಗಳಿಗೆ ಪೂಜಾಪೇಕ್ಷಿಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹುಟ್ಟುಗುಣವು ಧರ್ಮದಮೇಲೂ ತನ್ನ ದರ್ಪ ತೋರಿಸಿತ್ತು. ತನ್ನ ಪೂರ್ವಪದ್ಧತಿಯ ಮತ್ತು ಜೀವನಕ್ರಮದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿಕೃತಿಗೊಳಿಸಿತು.

ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾದವು. ಕೆಲವು ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುತ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನದ ವಾತಾವರಣವಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಗಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ತುಷ್ಟಿಯ ಮುದ್ರೆ ಇತ್ತು. ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಮೃದು ಸ್ವಭಾವ, ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಮನೋಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚವ್ಯಸನಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲ ಇಂದಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆಯೆ ? ಅಥವ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೆ ? ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಜೀವನದ ಅನಂತ ಹೋರಾಟದೊಡನೆ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಾಶವೀ ವೃತ್ತಿ, ದುರಾಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿ ಯಲ್ಲಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ?

ಬೌದ್ಧಮತದ ನಿರಾಶಾವಾದವು ನನ್ನ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ ; ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆ ಗಳಿಗೆ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ಹಿಂದೇಟುಹಾಕುವುದೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೋ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ದೈವಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ನಾನು ಮನುಷ್ಯನಂತೆ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಬಯಸುವ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸಹಜವಾದ ಹೋರಾಟಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿಕೊಳ್ಳದ ಒಬ್ಬ ಅಮತೀಯನಾಗಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಅನುಭವಗಳು, ನನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ನೋವು ಮತ್ತು ಸಂಕಟಗಳು ಆ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ನಿರಾಶಾವಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದೆ ? ಅದರ ಅನುವಾದಕರು ಆ ರೀತಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೇ ಅನೇಕರು ಆ ರೀತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಬಹುದು. ಅದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅನಂತರದ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಬುದ್ಧನ ವಿಷಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನನ್ನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಿರುಗಾಳಿಯೇ ಏಳುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ನಿರಾಶೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಈ ಧರ್ಮ ಅಷ್ಟು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನಸ್ತೋಮದ ಮೇಲೆ—ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳು—ಅಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣ ಹಸ್ತಗಳು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ, ಅಮೃತಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಬುದ್ಧನ ಕಲ್ಪನಾಚಿತ್ರಗಳು ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆಯ ಪೂರ್ಣ ಆದರ್ಶದ ಅಥವ ಅದರ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಂಕೇತ. ಕಮಲದ ಹೂವಿನ ಮೇಲೆ ಶಾಂತ ನಿಶ್ಚಲ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಿಂದ, ಕಾಮರಹಿತನಾಗಿ, ಮೋಹಾತೀತನಾಗಿ, ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಚಂಡ ಬಿರುಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟದಿಂದ ದೂರನಾಗಿ, ಕುಳಿತ ಬುದ್ಧನು ನಮ್ಮ ನಿಲುವಿಗೆ ಬಹುದೂರವಿದ್ದಂತೆ, ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಎಟುಕದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಪ್ರಶಾಂತ ನಿಶ್ಚಲ, ಮುಖಮುದ್ರೆಯ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದ ರಾಗ ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವೂ, ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವೂ ಆದ ರಾಗ ಮತ್ತು ಭಾವೋನ್ಮಾದವಿರು ವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮುಚ್ಚಿವೆ, ಆದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಒಡೆದು ನೋಡುವಂತಿದೆ. ದೇಹಾದ್ಯಂತ ಒಂದು ಜೀವಶಕ್ತಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಯುಗಯುಗಗಳು ಉರುಳುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧನು ನಿಜವಾಗಿ ಬಹುದೂರವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಾಣಿಯು ನಮ್ಮ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ. "ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಓಡಬೇಡ ; ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿ ಎದುರಿಸು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಿಯ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಹದವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೋಡು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಇಂದಿಗೂ ಎಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದ, ಹೆಸರು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಇಂದಿಗೂ ರೋಮಾಂಚನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಮಹಾ ಪುರುಷ ಬುದ್ಧನು ಬಾರ್ತ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಪ್ರಶಾಂತ ಮುದ್ರೆಯ ಸುಂದರ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಪಾರ ದಯೆಯ, ಎಲ್ಲ ಆರ್ತರ ಮಾತಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುವ ದೈನ್ಯತೆಯ, ಸಂಪೂರ್ಣ ನೈತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ವಿರೋಧ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದೂರನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ

ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ" ನಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಡಬಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗದ ವಿವೇಕದ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ನಿಧಿಯೂ ಇರಬೇಕು.

೨೧. ಅಶೋಕ

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆಸಿದ ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಬಂಧವು ಅವನ ಮಗ ಬಿಂದುಸಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ ಟಾಲೆಮಿ ಕಡೆಯಿಂದಲೂ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಸೆಲ್ಯೂಕಸ್ ನಿಕಟಾರ್‌ನ ಮಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಯಾದ ಆಂಟಿಯೋಕಸ್‌ನಿಂದಲೂ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದ ರಾಜಸಭೆಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅಶೋಕನು ಈ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಇನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದನು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ಅಶೋಕನು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೨೭೩ರಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ನಿಲಯದ ಕೇಂದ್ರವಾದ ತಕ್ಷಶಿಲೆಯೇ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆತನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಏಷ್ಯದವರೆಗೆ ಹರಡಿತ್ತು. ನೈರುತ್ಯ ಮೂಲೆಯೂ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಡೀ ಭಾರತವನ್ನು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದೊಳಗೆ ತಂದು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಿಂದಿನ ಹಿರಿಯಾಸೆಯು ಅಶೋಕನನ್ನೂ ಹಿಡಿಯಿತು. ಒಡನೆ ಪೂರ್ವತೀರದ ಕಳಿಂಗ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ. ಕಳಿಂಗ ಈಗಿನ ಒರಿಸ್ಸ ಮತ್ತು ಆಂಧ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರು ಕೊಲೆಯಾದರು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಅಶೋಕನ ಕಿವಿ ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯಹುಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸ ದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಶಾಲಿಗಳಾದ ರಾಜರ ಮತ್ತು ಸೇನಾನಾಯಕರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯೋನ್ಮತ್ತನಾಗಿರ ಬೇಕಾದಾಗ ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಲು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡಿದ ಮಹಾಪುರುಷನೆಂದರೆ ಅಶೋಕ ಒಬ್ಬನೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತುದಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು—ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅದೂ ಅವನದಾಗುತ್ತಿತ್ತು—ಇಡೀ ಭಾರತವೇ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತಿರುಗಿ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ. ಅವನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಮಾನಸಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಯಿತು. ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸಮಾಡಿ ಜಯಶೀಲನಾದ.

ಅಶೋಕನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು, ಮುಂದೆ ಅವನು ಏನು ಮಾಡಿದ ಎಂಬುದು ಅವನೇ ಕೆತ್ತಿಸಿದ ಶಿಲಾಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ, ಲೋಹ

ಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಅವನ ಸಂದೇಶ ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗಳಿಗೂ ದೊರೆಯಿತು. ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದೆ :

"ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನು ರಾಜ್ಯಾಭಿಷಿಕ್ತನಾದ ಎಂಟು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಳಿಂಗ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಜಯಿಸಿದನು. ೧೫೦ ಸಾವಿರ ಜನರು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕರು ; ಒಂದುನೂರು ಸಾವಿರ ಜನರ ವಧೆಯಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟೋ ಪಾಲು ಜನರು ಸತ್ತರು.

"ಕಳಿಂಗರಾಜ್ಯ ಅಧೀನವಾದೊಡನೆ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಅಶೋಕನು ಭಕ್ತಿಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ನಿಷ್ಠೆಯೂ ಅಪಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಿಂದೆಂದೂ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೀಡಾಗದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ಕೊಲೆ ಸಾವು ಮತ್ತು ಅನೇಕರ ಬಂಧನ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಳಿಂಗರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆದ ಕೊಲೆಯಿಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಮಹಾಸಾಮ್ರಾಟನಿಗೆ ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಸನ ಮತ್ತು ದುಃಖ."

ಕಳಿಂಗ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯಾದವರ ಅಥವ ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದವರ ನೂರರಲ್ಲೊಂದು ಪಾಲು, ಸಾವಿರ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲು ಸಹ ಇನ್ನು ಎಂದೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದು, ಬಂಧಿಸಲಾಗದು ಎಂಬುದು ಸಾಮ್ರಾಟನ ಹಟ. ಕರ್ತವ್ಯ ಧರ್ಮದಿಂದ ಅಥವ ದಯಾಧರ್ಮದಿಂದ ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವುದೇ ನಿಜವಾದ ವಿಜಯ. ಅಂತಹ ವಿಜಯಗಳನ್ನು ಅಶೋಕನು ತನ್ನ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೂರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಗಳಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಆ ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ :

"ಯಾರಾದರೂ ಒಂದು ಕೆಡಕುಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಸಹ ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಕಾಡುಜನರನ್ನು ಸಹ ಕರುಣೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡದೆ ಹೋದರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಪುನಃ ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳೂ ನಿರ್ಭಯರಾಗಿ, ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ, ಮನಶ್ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂಬುದೇ ಸಾಮ್ರಾಟನ ಆಸೆ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಏಷ್ಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೂ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದಿರುವ ಈ ಮಹಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ, ಸದ್ಗುಣ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಗಳ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕೋಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನಿವೇದನ ಮಾಡಿದ. ಆತನು ತನ್ನ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿ ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೇ

ಮಗ್ನನಾಗಿ ಆದುದಾಗಲೆಂದು ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮತ್ತು ಸೇವೆಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದ. "ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಣಿವಾಸದಲ್ಲಿರಲಿ ಶಯ್ಯಾಗೃಹ ದಲ್ಲಿರಲಿ, ಭೋಜನದಲ್ಲಿರಲಿ, ಅಂತರ್ಗೃಹದಲ್ಲಿರಲಿ, ರಥದಲ್ಲಿರಲಿ, ರಾಜೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿರಲಿ ವರದಿಗಾರರು ಪ್ರಜಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಯಾವ ಸಮಯವಿರಲಿ, ಯಾವ ಸ್ಥಳವಿರಲಿ, ನಾನು ದುಡಿಯುವುದು ಸರ್ವರ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ."

ಆತನ ದೂತರು ಮತ್ತು ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಸಿರಿಯ, ಈಜಿಪ್ಟ್, ಮೆಸೆಡೋನಿಯ, ಸೈರೀನ್ ಮತ್ತು ಎಪಿರೆಸ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಶುಭ ರಾಜಸಂದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಬರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಯಾಮ್ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋದರು. ತನ್ನ ಮಗ ಮಹೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮಗಳು ಸಂಘಮಿತ್ರರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಳಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಹೃದಯವನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ನಿರ್ಬಂಧವೂ ಅಥವ ಒತ್ತಾಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅತಿನಿಷ್ಠ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಿಯಾದರೂ ಇತರ ಧರ್ಮ ಗಳಿಗೆ ಗೌರವವನ್ನೂ ಸಹನೆಯನ್ನೂ ತೋರಿದನು. ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ :

"ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು. ಈ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಉನ್ನತ ಗೌರವ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಇತರರ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯವರೆಗೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿತು. ನೇಪಾಳ್ ದೇಶದಲ್ಲೂ ಮನೆ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಟಿಬೆಟ್ ; ಚೀನ, ಮಂಗೋಲಿಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಹ ಹರಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರ ಮತ್ತು ಮದ್ಯಪಾನ ನಿರೋಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಹ ಮಾಂಸಾಹಾರ ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಶು ಯಜ್ಞ ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪರದೇಶಗಳೊಂದಿಗಿನ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೂ, ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಗಳಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಸಿಂಕಿಯಾಂಗ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಖೋಟಾನಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಒಂದು ವಲಸೆ ಬೀಡು ಇತ್ತಂತೆ. ಭಾರತದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಕ್ಷಶಿಲೆಗೆ ಪರದೇಶಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಶೋಕ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ನಿರ್ಮಾಣಕರ್ತೃ. ಆತನು ಕೆಲವು ಮಹಾ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಪರದೇಶದ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಸ್ತೂಪಗಳು ಪರ್ಸಿಪೊಲಿಸ್‌ನ್ನು ಹೋಲುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶನ ವಿಚಕ್ಷಣರು ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಕಂಭಗಳ ಸಭಾಂಗಣವನ್ನು ಅಗೆದು ತೆಗೆದರು. ಇಂಡಿಯ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶನ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಸ್ಪೂನರ್ "ಇಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳು ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ನಂಬುವುದು ಸಹ ಕಷ್ಟ. ಕಟ್ಟುವಾಗ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟು ನಯವಾಗಿ ಮೃದುವಾಗಿ ಇದ್ದುವೋ ಈಗಲೂ ಸಹ ಕಂಭಗಳು ಅಷ್ಟೇ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟು ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಮರವು ನಾಶ ಹೊಂದದೆ ಉಳಿದಿರುವುದೇ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ. ಒಂದಕ್ಕೊಂದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿರುವುದು ಎಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದಷ್ಟು ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿದೆ ಜೋಡಣೆಯ ರೇಖೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದವರೆಲ್ಲ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಬೆರಗಾದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನೂ ಯೋಜನಾ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನೂ ಮೀರಿಸಲು ಈಗಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಮರದ ದಿಣ್ಣೆಗಳು, ತೊಲೆಗಳು, ಇನ್ನೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಎಲ್ಲಾದರೂ ಇದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ವಾಯುಗುಣದಿಂದ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿಗಳ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಮರಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಖಂಡಿತ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವೇ ಸರಿ. ಆ ಮರಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಲೇಪನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಏನು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ರಹಸ್ಯ.

ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ಮತ್ತು ಗಯಾ ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಈಚೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಅವಶೇಷ ಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ಆರಂಭ ಯಾವುದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಕಾಲದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿಲ್ಲ.

ನಲವತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಕಾಲ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೨೩೨ರಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನು ಮರಣಹೊಂದಿದ. ಹೆಚ್. ಜಿ. ವೆಲ್ಸ್ ತನ್ನ ಇತಿಹಾಸ ರೂಪರೇಖೆ (Outline of History)ಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ

ಸಂದಣಿಸಿ ಬರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ಗಳು, ರಾಜ ಮಾರ್ತಾಂಡರುಗಳ ದಶ ಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಧ್ರುವ ನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ—ಪ್ರಾಯಶಃ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ—ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿದೆ. ವೋಲ್ಗಾದಿಂದ ಜಪಾನ್‌ವರೆಗೆ ಈಗಲೂ ಅವನ ಹೆಸರಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದೆ. ಚೀನ, ತಿಬೆಟ್ ಮತ್ತು ಈಗ ಅವನ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸದಿದ್ದರೂ ಭಾರತವೂ ಸಹ ಅವನ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕಾದು ಕೊಂಡಿವೆ. ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟೈನ್ ಅಥವ ಚಾರ್ಲೆಮೇನ್‌ರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇಂದಿಗೂ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ.”

ಅಧ್ಯಾಯ ೫

ಯುಗಾಂತರಗಳು

೧. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಭಾವ ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಭಾವ

ಮೌರ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಬಲಗುಂದಿ ಸುಂಗ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿತು. ಸುಂಗರ ರಾಜ್ಯ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತ ಇದ್ದವು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯನರು ಅಥವ ಇಂಡೋ ಗ್ರೀಕರು ಕಾಬೂಲಿನಿಂದ ಪಂಜಾಬ್‌ವರೆಗೆ ಹರಡುತ್ತ ಇದ್ದರು ; ಮಿನಾಂಡರನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಪಾಟಲೀಪುತ್ರವನ್ನು ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದರು ; ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೆ ಸೋತು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಮಿನಾಂಡರ್ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ಬುದ್ಧನಾದ. ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಮಿಲಿಂದ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಆತನೂ ಒಬ್ಬ ಬೌದ್ಧಗುರುವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿರುವ ಗಾಂಧಾರದ ಗ್ರೀಕ್ ಬೌದ್ಧ ಕಲೆ ಹುಟ್ಟಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಚಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬೆಸ್ನಗರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಿಪಿ ಶಾಸನವಿರುವ ಹೆಲಿಯೊಡೊರಸ್ ಕಂಬ ಎನ್ನುವ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಕಂಬವಿದೆ. ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಗ್ರೀಕರು ಹೇಗೆ ಭಾರತೀಯರಾದರು, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಒಂದು ಕಿರು ನೋಟ. ಆ ಶಾಸನ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ. "ಆಪದ್ರಕ್ಷಕನಾದ ಕಾಶಿಪುತ್ರ ಭಾಗಭದ್ರನ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆತನ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಯಾಲ್ಕಿಡಾಸ್ ಮಹಾರಾಜನ ಗ್ರೀಕ್ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಡೈಯಾನ್‌ನ ಮಗನೂ, ತಕ್ಷಶಿಲೆಯ ವಾಸಸ್ಥನೂ, ವಿಷ್ಣು ಆರಾಧಕನೂ ಆದ ಹೆಲಿಯೊಡೊರಸ್ ದೇವದೇವನಾದ ವಾಸುದೇವ (ವಿಷ್ಣುವಿನ) ಈ ಗರುಡಗಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು.

"ಅಮರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮೂರು : ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹ, ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಿ. ಇವುಗಳ ಸರಿಯಾದ ಆಚರಣೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ."

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಶಕರು ಅಥವ ಸಿಥಿಯನರು ಆಕ್ಸಸ್ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವ ದಿಂದ ಬಂದ ಯೂಯೇ ಚಿ ಅವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಸಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದೊಳಕ್ಕೆ ನೂಕಿದ. ಈ ಶಕರು ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು. ಯೂಯೇ ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಾನರೆಂಬ ಒಂದು ಪಂಗಡ ತಮ್ಮ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಅವರು ಶಕರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದೂಡಿದರು. ಶಕರು ಕಾಥೇವಾಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಮೇಲೆ ಕುಶಾನರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವೂ ಭದ್ರವೂ ಆದ ಒಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೌದ್ಧ ಮತವನ್ನೇ ಸೇರಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾಜನಾದ ಕಾನಿಷ್ಕ ಬುದ್ಧ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಪುರುಷ. ಅನೇಕ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜನೋಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು ಬುದ್ಧನಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧರ್ಮವು ಯಾವುದೋ ಸಂಮಿಶ್ರ ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮೀಕರಣವಿತ್ತು. ಜೊರೋಸ್ಟರ್ ಧರ್ಮದ ಛಾಯೆ ಸಹ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದಿತಂತೆ. ಕುಶಾನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಈ ಗಡಿರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿ ಈಗಿನ ಪೆಷಾವರ್ ಬಳಿ ಇತ್ತು. ಸಮೀಪದಲ್ಲೆ ತಕ್ಷಶಿಲೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಜನರು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ನಗರವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯರು, ಸಿಥಿಯನರು, ಯೂಯೇ ಚಿಗಳು, ಇರಾಣರು, ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯನ್ ಗ್ರೀಕರು, ತುರ್ಕಿಜನರು, ಚೀನೀಯರು ಅಲ್ಲಿ ಕಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದವು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಚೀನೀ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯರ ಮೊದಲ ಬಾಂಧವ್ಯ ಇಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೭೪ರಲ್ಲಿ ಚೀನದ ರಾಯಭಾರಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಪವಾದರೂ ಆಗ ಚೀನದಿಂದ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪೀಚ್ ಮತ್ತು ಪೇರು ಹಣ್ಣುಗಳ ಗಿಡಗಳು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುಗಳಾದವು. ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ತುರ್ಫಾನ್ ಮತ್ತು ಕುಚ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ, ಚೀನೀ ಮತ್ತು ಇರಾನಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮೀಕರಣವಾಯಿತು. ವಿಚಿತ್ರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳುದ್ಭವಿಸಿದವು.

ಕುಶಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೇದ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಮಹಾಯಾನ ಹೀನಯಾನ ಎಂದು ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಬೌದ್ಧಮತವು ಇಬ್ಭಾಗವಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಚರ್ಚೆಗಾರಂಭವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ

ಮಹಾಸಭೆಗಳು ಸೇರಿ ದೇಶದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಬಂದು ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಈ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಹೆಸರು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಜ್ಞರಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಆತ ಅತ್ಯುನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವು ಜಯಭೇರಿ ಹೊಡೆದದ್ದು ಆತನಿಂದ. ಚೀನಾಕ್ಕೆ ಹರಡಿದ್ದು ಮಹಾಯಾನ, ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೀನಯಾನ ಹರಡಿತು.

ಕುಶಾನರು ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪೋಷಕರಾದರು. ಆದರೂ ಅವರ ಆಡಳಿತ ವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚಳವಳಿಯೊಂದು ಒಳಗೊಳಗೆ ಹೊಗೆಯಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಗಡಿನಾಡಿನ ಮೂಲಕ ವಿದೇಶೀಯರ ಹೊಸ ಹೊಸ ತಂಡಗಳು ಭಾರತವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನವೂ ಪರಾಕ್ರಮಣ ವಿರೋಧದ ಚಳವಳಿಯೂ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದವು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನೆಂದೇ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಾಜನು ಪರಕೀಯರನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಪುನಃ ಒಂದು ವಿಶಾಲವೂ ಬಲಿಷ್ಠವೂ ಆದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು.

ಈ ರೀತಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ, ಶಾಂತಕಾಲದ ಕಲಾ ವೈಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಮಹಾ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲವು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೩೨೦ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದಗಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಬಲಗೊಂಡು ಬೇರೂರಿತು. ಸನಾತನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ತಮ್ಮ ಮನೆಮಠಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಳಿವಿ ಗಾಗಿ ದೇಶದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತುಂಬ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕಾಲ ಅದು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯೊಳಗೆ ಐಕ್ಯವಾದ ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಭಾರತೀಯರೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು ; ಆದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪರಕೀಯರನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿ ಎದುರಿಸಿದರು. ವೈದಿಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮದ ಆದರ್ಶದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಲವಾದ ಏಕಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹಳೆಯ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಆದರ್ಶಗಳು ತಮ್ಮ ನೈಜಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಕಾಠಿಣ್ಯತೆಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲೂ ಭಾರತೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ತನ್ನ ಚಿಪ್ಪಿನೊಳಗೇ ಸಂಕುಚಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತ ಇತ್ತು.

ಆದರೂ ಆ ಚಿಪ್ಪು ಆಳವಾಗಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಹಿಂದೆಯೇ ಆರ್ಯಾವರ್ತ ಅಥವ ಭಾರತವರ್ಷ ಎಂದು ಕರೆದ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಈ ಹೊಸ ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ದೇಶದ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಮತ್ತು ಜನರಿಗೂ ಒಂದು

ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂಬು ದೊಂದು ಮಹತ್ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದ್ದಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಮನಸ್ಸು ಆ ಕಡೆ ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡರ ಸಮೀಕರಣದ ಬಲವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಬೇರೆ ವಿದೇಶೀಯರು ಬಂದಾಗ ಅವರನ್ನೂ ಭಾರತೀಯರನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದರಿಂದ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ವ್ಯವಹಾರವಿದ್ದರೂ ಭಾರತವು ತನ್ನ ಪಾಡನ್ನು ತಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇತ್ತು ; ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಏನಾಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಭಿನ್ನ ದೇಶೀಯರಿಂದ ಪದೇ ಪದೇ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳೊದಗಿ ಜನರು ತಲ್ಲಣಿಸಿದ್ದರು. ತನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ಆಡಳಿತ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯು ಸಹ ಕಳಚಿ ಬೀಳುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸ್ಫೋಟಕಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯದಾಗಿತ್ತು : ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಶಕ್ತಿಯೂ ಮತ್ತು ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಇತ್ತು. ಧರ್ಮ, ತತ್ತ್ವ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಇತಿಹಾಸ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಂದಿನ ಹಿಂದೂ ಅಥವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಧರ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿತು. ಈ ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಸಂಕೇತವಾಯಿತು. ಇಂದಿನ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಗಳ ಮೂಲ ಆದರ್ಶಗಳಂತೆ ಆ ಧರ್ಮವು ಜನಾಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಆಳವಾದ ಅಲೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆಯ ಶಿಶುವಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ಅದರದೇ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ಭಾರತವು ಬುದ್ಧನು ಜೀವಿಸಿ, ಉಪದೇಶಮಾಡಿ, ನಿರ್ಯಾಣಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸಂತರೂ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮ : ಒಂದು ವಿಶ್ವ ಧರ್ಮ. ಮತ್ತು ಅದು ದೂರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಯಿತು.

ಆ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಭಾರತದ ಇತರ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಸಹನೆಯನ್ನು ತೋರಿದವು ಮತ್ತು ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟವು. ತಮ್ಮ ವಿಶಾಲವಾದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ

ಮುಂದುವರಿದವು. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಬಲಿಬೀಳದಂತೆ ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡುವಾಗ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವಂತೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಭಾವನೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲವು ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತವೂ ಚಟುವಟಿಕೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತವೂ, ಪೂರ್ಣ ಜೀವಂತವೂ ಆದಾಗ್ಯೂ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ತಾಳಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತನನ್ನು ಇಂಡಿಯಾದ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಒಂದು ಸ್ವರ್ಣಯುಗ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯುತ ಪ್ರಗತಿಪೂರ್ಣ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಗುಪ್ತರು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ನೂರೈವತ್ತು ವರ್ಷ, ಅವರ ಸಂತತಿಯವರು ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಅವರು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಮೇಣ ಸಣ್ಣದಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಿಂದ ಹೊಸ ಜನರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರನ್ನು ಶ್ವೇತಹೂಣರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೇ ಅತ್ತಿಲನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಯೂರೋಪನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದಂತೆ ಭಾರತವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರ ಪಾಶವೀವೃತ್ತಿ, ಪೈಶಾಚಿಕ ಕ್ರೌರ್ಯ ಜನರನ್ನು ರೊಚ್ಚಿಗೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಯಶೋವರ್ಮನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಯುಕ್ತ ಬಲದಿಂದ, ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು. ಹೂಣರ ಶಕ್ತಿ ಮುರಿಯಿತು. ಅವರ ನಾಯಕ ಮಿಹಿರಗುಳ ಸೆರೆಯಾಳಾದ. ಆದರೆ ಗುಪ್ತರ ವಂಶೀಕನಾದ ಬಾಲಾದಿತ್ಯ ದೇಶರೂಢಿಯಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಕರುಣೆತೋರಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ. ಮಿಹಿರಗುಳ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನದಲ್ಲೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ಜೀವದಾತನನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಂದು ಅವನ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಿದ.

ಆದರೆ ಹೂಣರ ರಾಜ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಮಾತ್ರ ನಡೆಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟುಗಳಾಗಿ ಉಳಿದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಕ್ರಮೇಣ ಅವರು ಭಾರತ ಜನತೆಯ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದರು. ಈ ಪಾಳೆಯಗಾರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಕನೂಜದ ರಾಜನಾದ ಹರ್ಷವರ್ಧನ ಅವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು, ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು.

ಆತನು ಬಹಳ ನಿಷ್ಠನಾದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಿ. ಆದರೆ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧನಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಧರ್ಮವು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಂತೆಯೇ ಇತ್ತು. ಆತನು ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನಾದ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೨೯ರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದೂ ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲೇ. ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಕವಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕಕರ್ತೃ. ಅವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರೂ ಕವಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೪೮ರಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವರ್ಧನ ಕಾಲವಾದನು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಅರೇಬಿಯ ಮರುಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಆಫ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಾಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಬೇಗ ಹಬ್ಬಲು ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು.

೨. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಕುಸಿದುಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಆಂಧ್ರರು ಶಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಕುಶಾನರ ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ. ಆಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು. ಇನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ಭಾರತದಿಂದ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ದಂಡ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪಲ್ಲವರು ಇದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಚೋಳರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಇಡೀ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವನ್ನೇ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸಿಂಹಳ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶವನ್ನು ಸಹ ಅಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಚೋಳರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದವರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವನಾದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೪ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಂಡ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ನಯವಸ್ತುಗಳ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ನೌಕಾಬಲವುಳ್ಳ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಅವರ ಹಡಗುಗಳು ದೂರದೇಶಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಸರಕನ್ನೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಗ್ರೀಕರು, ಅಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ನಾಣ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜನೂ ಪರ್ಷಿಯದ ಸಸ್ಸನಿದ್ ರಾಜನೂ ಪರಸ್ಪರ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ವಿನಿಮಯಿಸಿದ್ದರು.

ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಪರೋಕ್ಷಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಅನೇಕರು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು, ಉದ್ಯೋಗಿಗಳು ಬಂದರು. ಈ ರೀತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲಾಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ನೆಲೆವನೆಯಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಭಾರತವು

ವಿದೇಶೀಯರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಗೆ ತವರುಮನೆಯಾಯಿತು.

೩. ಶಾಂತಿಯುತ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ರೀತಿ

ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದಗಿದ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗ ಏನು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆ ಸಹ ಆಗುವು ದಿಲ್ಲ ; ತಪ್ಪು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲವು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದ್ದು. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಬಹುಕಾಲ ಶಾಂತಿಯುತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಾಜ್ಯಭಾರವಿತ್ತು. ಮೌರ್ಯರು, ಕುಶಾನರು ಮತ್ತು ಗುಪ್ತರು, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರರು, ಚಾಳುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಜ್ಯವೂ ೨೦೦-೩೦೦ ವರ್ಷ ಅಥವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದವು. ಇವರೆಲ್ಲ ದೇಶೀಯ ರಾಜಮನೆತನಗಳವರು. ಉತ್ತರದ ಗಡಿಯಿಂದ ಬಂದ ಕುಶಾನರಂಥ ವರು ಈ ದೇಶ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ದೇಶೀಯ ರಾಜಮನೆತನಗಳಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸಿದರು. ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ಆಗಾಗ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿತು. ರಾಜರುಗಳು ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಭಾರತಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಾತ್ವಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯೂ ಮರುಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತವೂ ಹರಡಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಗಳೆರಡೂ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧವಾದಾಗ, ಅಥವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆ ಎದ್ದಾಗ ಸಹ ಜನಸಮುದಾಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ರಾಜರುಗಳು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಧಕ್ಕೆಯನ್ನೂ ತರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದ ಫಸಲನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ನಷ್ಟಪಡಿಸಿದರೆ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ರಾಜರುಗಳು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದರೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಪರಕೀಯರಿಗಾಗಲಿ ಅಥವ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಿಗಾಗಲಿ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ಆರ್ಯರ ಯುದ್ಧ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಅಧರ್ಮ ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಮಾಡ ಕೂಡದು. ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯ ವಿಧಿ. ತತ್ವಕ್ಕೂ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟರ ಸಾಮ್ಯವಿತ್ತೆಂಬುದು ಬೇರೆ ವಿಚಾರ. ವಿಷಪೂರಿತವಾದ ಬಾಣಗಳು, ಗುಪ್ತಾಸ್ತ್ರ ಗಳು, ನಿದ್ರಾವಶರಾದವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು, ಬಂದಿಗಳಾಗಿ ಅಥವ ಶರಣು ಬಂದವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೂ ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದೆಲ್ಲ ಚಾಣಕ್ಯನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಇತ್ತು. ಅವನು ಶತ್ರುವಿನ ನಾಶಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ನಾಶಕಾರಕ ಮತ್ತು ಮೋಸದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಚಾಣಕ್ಯನು ತನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಜನರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕ ಯಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಯಾವುದೋ ಸ್ಫೋಟಕ ವಸ್ತುಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ. ಕಂದಕ ಯುದ್ಧದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಹ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಏನು—ಎಂದು ಈಗ ಹೇಳಲು ನಿಜ ವಾಗಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಇಂದ್ರಜಾಲ ಶಕ್ತಿಯ ಕತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅದು ಸಿಡಿಮದ್ದೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲ.

ಬೆಂಕಿ, ಯುದ್ಧ, ಕ್ಷಾಮಗಳ ಹಾವಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಳಾಡಳಿತವು ಕುಸಿದುಬಿದ್ದಾಗ ಭಾರತವು ತನ್ನ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ಆದರೂ ಈ ಇತಿಹಾಸದ ಸ್ಥೂಲ ವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಯೂರೋಪಿಗಿಂತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಶಾಂತಿಯುತ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜೀವನ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ತುರ್ಕಿ ಜನರ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ನಂತರ ಸಹ, ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವವರೆಗೆ ಅದೇ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜೀವನ ಇತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ನಂತರವೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನೆಲಸಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಆರಂಭವಾದಾಗ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯು ಮುರಿದಿತ್ತು, ದೇಶವು ಬಹಳ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಡಲು ಅದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

೪. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆ

ಸೈನ್ಯ ಸಾಲ್ಗಳ ಎದುರು ಬಾಗಿತ್ತು ಮೂಡಣವು
ಕಡೆಗಣಿಸಿ ನೂಕಿದೆಡೆ ತಾಳ್ಮೆಯಲಿ ಬಿದ್ದು ;

ಪರದಾಳಿಗಳು ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಸಾಗಿರಲು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ
ತಡೆಯದೆಯೆ, ತಿರುತಿರುಗಿ ಮುಳುಗಿತ್ತು ಮೂಡಣವು ಚಿಂತೆಯಲಿ.

ಕವಿಯ ಈ ಸಾಲ್ಗಳನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಉದಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯವು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ 'ಇಂಡಿಯು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪೌರ್ವಾತ್ಯಭಾಗವು ಸದಾ ಆಲೋಚನಾಪರ ಅದರಲ್ಲೂ ವ್ಯವಹಾರ ಕುಶಲರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಯೋಚನೆಗಳೆಲ್ಲ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ಅಸಂಬದ್ಧ ವಿಷಯಗಳ ವಿಚಾರ ದಲ್ಲಿ. ಭಾರತವು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಖಡ್ಗಧಾರಿಗಳಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ ಧನಿಕರಾದ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಿಂತ ಕೀಳು ಎಂದೇ ಭಾರತದ ಭಾವನೆ. ತನ್ನ ಅವನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕೊಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲೇ ಒಂದು ಮನಶ್ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಆದರೆ ಇಂಡಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಧಾಳಿಗೆ ಮೌನದಿಂದ ತಲೆಬಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಲಿ, ಶತ್ರು ಸೇನೆಗಳಿಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಲಿ ನಿಜವಲ್ಲ. ಸದಾ ಅವು ಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದೆ, ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ ; ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿಫಲವಾದರು ಆ ಸೋಲನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಅದನ್ನೇ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಸೋಪಾನವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ಪ್ರಯತ್ನ ದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ, ಕಾದಾಡಿ ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವುದು ಒಂದು ಮಾರ್ಗ ; ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆಹೋದರೆ ಉಳಿದವರನ್ನು ತಾನೇ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎರಡನೆಯ ಮಾರ್ಗ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ತಡೆಗಟ್ಟಿತು ಮತ್ತು ಆತನು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸದೆಬಡಿದೋಡಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಇಂಡೊ ಗ್ರೀಕರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇಂಡೊ ಸಿಥಿಯನರನ್ನೂ ತನ್ನೊಳಗೇ ಐಕ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೂಣರೊಡನೆ ಅನೇಕ ಕಾಲ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಓಡಿಸಿತು, ಉಳಿದವರನ್ನು ಪುನಃ ತನ್ನೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅರಬರು ಬಂದವರು ಸಿಂಧು ನದಿಯ ಬಳಿಯೇ ನಿಂತರು. ತುರ್ಕಿ ಜನರು ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನರಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಬಹುಕಾಲ ಹಿಡಿಯಿತು. ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕೂಡಲು ಬಹಳ ದಿನಗಳು ಬೇಕಾಯಿತು. ಅದೊಂದು ತಡೆಯಿಲ್ಲದ ಬಹುಕಾಲದ ಹೋರಾಟ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬಂದವರು ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತರ ಭಾರತೀಯರಿಗಿಂತ ಅವರು ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಕಡಮೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಿನ್ನತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ಈ ರೀತಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯರ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ಅಕ್ಬರ್ ಬಾದಶಹನೇ ಮಹಾಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದನು ; ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ಅವನು ಏಕೀಭವಿಸಿದುದ

ರಿಂದಲೇ ಪರಕೀಯನಾದರೂ ಭಾರತವು ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ವೈಭವಯುಕ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅವನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆತನ ವಂಶೀಕರು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ನೀತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಪಥದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇಚ್ಛೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆದರೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಬೆಳೆದು ಉಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡದಾರಿಯನ್ನು ಎಂದಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದರೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಅವರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವೂ ನುಚ್ಚುನೂರಾಯಿತು. ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿದ್ದರೂ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಹೊಸ ಚಳುವಳಿಗಳೆದ್ದುವು. ಶಾಶ್ವತವಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದಾದರೂ ಮೊಗಲರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಯಶಸ್ಸೂ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ನೆಟ್ಟು, ಪ್ರಾಚೀನ ವೈಭವವನ್ನೇ ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟುವು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಬದಿಗೊತ್ತಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗತಕಾಲವೆಂದಿಗೂ ವರ್ತಮಾನಕಾಲವಾಗ ಲಾರದು ; ಅವರ ಕಾಲದ ಆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲ ಸಹ ಕೊಳೆತು ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿದ್ದ ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯ ಕಾಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆತರು. ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ, ಮತ್ತು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನವ ಲಂಬಿಸಿದ ಒಂದು ಹೊಸ ಜೀವಂತ ಪ್ರಪಂಚ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದೆ ; ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆ ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಎನ್ನುವುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಜಯಶೀಲರಾದರು. ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನೆಲೆಸಿರಲಿಲ್ಲ : ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾ ದಂಗೆ ಎದ್ದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ್ಯಭಾರವೂ ಕೊನೆಗಾಣುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಭಿಲಾಷೆ, ಪರಮಾಧಿಕಾರದ ಆಶೆ, ಪರದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಬಾರದೆಂಬ ಹಟ ಸದಾ ಇದ್ದೇ ಇದ್ದವು.

೫. ಪ್ರಗತಿಯೋ ? ಶಾಂತಿಯೋ ?

ನಮ್ಮ ಜನದ ದೃಷ್ಟಿ ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿ. ನಮ್ಮ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಗತ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಮ್ಮೆ. ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಅಡ್ಡಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವನ್ನೇ ರಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ರೀತಿ ಕುಲದ ಭಾವನೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಬಿಗಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜಾತಿಮತಗಳ ಕಟ್ಟು ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇತರರಂತೆ ನಮ್ಮ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಇದ್ದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕ

ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನರು ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾರೆ—ಆರ್‍ಯರು, ದ್ರಾವಿಡರು, ತುರೇನಿಯನರು, ಸೆಮೆಟಿಕ್ ಜನರು ಮತ್ತು ಮಂಗೊಲಿಯನರು, ಆರ್ಯರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದ್ರಾವಿಡರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತರು. ಅವರ ನಂತರದ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷ ಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳು, ಪಂಗಡಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ—ಮೀಡಿಯನರು, ಇರಾನಿಗಳು, ಗ್ರೀಕರು, ಬ್ಯಾಕ್ಟ್ರಿಯನರು, ಪಾರ್ಥಿಯನರು, ಶಕರು ಅಥವ ಸಿಥಿಯನರು, ಕುಶಾನರು ಅಥವ ಯಯೇಚಿಗಳು, ತುರ್ಕಿ ಜನರು, ಮಂಗೋಲಿಯರ್ು, ತುರುಕರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಡಾಡ್ವೆಲ್—"ಇಂಡಿಯ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಕ್ರೂರಿಗಳೂ ಯುದ್ಧ ಸಾಹಸಿಗಳೂ ಆದ ಜನರು ಪದೇ ಪದೇ ಭಾರತದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದರು, ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು, ಅವರ ನಗರ ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಾಶಮಾಡಿರು, ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮದೇ ನೂತನ ರಾಜಧಾನಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು ; ಅನಂತರ ಮಾನವಕುಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹಾ ಅಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ನಾಮವಾದರು. ಅವರ ನಂತರದವರಿಗೆ ಉಳಿದ ಆಸ್ತಿ ಎಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಸ ರಕ್ತ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ; ಸುತ್ತಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶ ಅದನ್ನೇ ಅಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಜಾತೀಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು—ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು ? ಭೂಗೋಲ ಮತ್ತು ವಾಯುಗುಣ ಪ್ರಭಾವದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾತಾವರಣ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದ ಮುಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಯೌವನದ ನವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸುಷುಪ್ತ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರಿಸಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಶಕ್ತಿದಾಯಕ ಪ್ರೇರಣೆ ; ಯಾವುದೋ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಥವ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯದ ಭಾವನೆ ಇರಬೇಕು. ಆ ಪ್ರೇರಣೆಯು ಇನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೇ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರಿರಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದವರನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಇತ್ತು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳಗಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಜೀವಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿ ಇರಬಹುದೆ ? ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತ ಬಂದಿರಬಹುದೆ ?

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ತಳಹದಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರೇರಣ ಶಕ್ತಿ ಅಥವ ಜೀವನಾದರ್ಶನದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದು ಅವಿವೇಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಯಾಗಿ ತೋರ ಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕಡೆಗಳಿಂದ ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ನೆಂದಮೇಲೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗ ಅಥವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವನ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಭಾರತದ ಮೇಲ್ಪದರದಲ್ಲಿ

ಸಹಸ್ರಾರು ಭಾವನೆಗಳು ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಡಗಿನಿಂದ ತೇಲಿಬರುವ ವಸ್ತುಗಳಂತೆ ತೆರೆತೆರೆಯಾಗಿ ತೇಲಿ ಬರುತ್ತವೆ ; ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿರೋಧ. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅದೇ ಸರಿಯೆಂದು ವಾದಿಸುವುದೂ ಸುಲಭ ; ಇನ್ನೊಂದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಉರುಳಿಸುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಸುಲಭ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ; ಅದರಲ್ಲೂ ಸಜೀವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳೆಷ್ಟೋ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಪುರಾತನವೂ ವಿಶಾಲವೂ ಆದ ಈ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಂತೂ ಅತಿ ಸುಲಭ. ಅತಿ ಕಷ್ಟತಮವಾದ ಘಟನೆ ಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಂಗಡಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ಕೆಡಕು ಇದೆ. ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣುವುದು ಬಹಳ ಅಪರೂಪ. ಭಾವನೆಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಓಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಬಾಹ್ಯಸ್ವರೂಪ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಉಳಿದರೂ ಒಳಗಿನ ತಿರುಳು ಪೂರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ವೇಗದೊಡನೆ ಓಡಲಾರದೆ ಹಿಂದುಳಿದು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೇ ಹೊರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳಿಂದ ನಾವು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲು ನಾವು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಜನಾಂಗ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿದ್ದೇವೆ. ನನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಜೀವನ ವಾಮನ ಪಾದಗಳಿಂದ ಮುಂದೋಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಚೀನ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಶ್ವತ ಶಕ್ತಿ, ಒಂದು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಏನೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ವಿಪ್ಲವಗಳು ಬರಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆ ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಜೀವನಕ್ಕೂ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಸಮರಸತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ರೀತಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕೊ, ಕೆಟ್ಟುದಕ್ಕೊ, ಅಥವ ಎರಡಕ್ಕೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಈ ಶಕ್ತಿ ಬಹು ಬಲಯುತವಾದದ್ದಿರಬೇಕು ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಕಾಲ ಬದುಕಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕ್ಷೀಣಿಸಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಹೊರೆಯಾಗಿ, ಆತಂಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಅಥವ ಈಚಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಕಿಟ್ಟವು ಪದರುಗಟ್ಟಿ, ಸತ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀರಿ ಬರೀ ಕರಟವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರಗತಿಯ ಭಾವನೆಗೂ ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಸುರಕ್ಷತೆಯ ಭಾವನೆಗೂ ಸದಾ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಎರಡಕ್ಕೂ ಎಂದೂ ಸರಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗು ವುದು ಬೇಕು ; ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳ ಬೇಕು. ಪ್ರಗತಿ ಭಾವನೆ ಬಹಳ ಇತ್ತೀಚಿನದು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಿಗೆ ಸಹ ತೀರ ಹೊಸದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನದನ್ನೇ ಸ್ವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನತಿ ಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಪುರಸ್ಕಾರ. ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ತಳಹದಿ ಸುರಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಭದ್ರತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತುಂಬ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಸಮಾಜ ರಚನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು ; ಮತ್ತು ಆ ಪಂಗಡಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾಜಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತಲ್ಲದೆ ವಯಸ್ಸು, ಅಂಗವಿಕಲತೆ ಅಥವ ಬೇರಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲಾದರೂ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ವಿಧ ವಾದ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ದುರ್ಬಲರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಬಲರಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಸಾಧಾರಣ, ಅಥ‌ವ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟಕ್ಕೋ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೊ ಅಂತೂ ಸಮಮಾಡುತ್ತದೆ ; ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಡಮೆ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಯುತವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆತ್ಮವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟರೂ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆ ಮಾತ್ರ ಜಾತಿವಾರು ಇದ್ದು ಆ ಜಾತಿ ಪಂಗಡಗಳಿಗೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ತನಗೆ ತೋರಿ ದಂತೆ ಚಿಂತಿಸಿ ನಂಬಲು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ನಡೆಸಬೇಕು.

ಈ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮಾನುಚರಣೆಯಿದ್ದರೂ ಆ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಒಳಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿತ್ತು. ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೆ ಯಾವ ಶಾಸನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಯು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಪಂಗಡಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆವರಣದಲ್ಲಿರಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಈ ಒಂದು ಮೃದುಸ್ವಭಾವ, ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಪರದೇಶದ ಜನರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಲು ಸಹಾಯ ವಾಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಕೆಲವು ಮೂಲ

ನೀತಿಧರ್ಮಗಳು, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ಭಾವನೆ, ಮತ್ತು ಇತರರ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹನೆ ಇದ್ದವು.

ಎಂದಿನವರೆಗೆ ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈ ಒಂದು ರಚನೆಯು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು ; ಆರ್ಥಿಕ ವಿಪ್ಲವಗಳು ಒದಗಿದಾಗ ಸಹ ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣ ವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನಡೆದುಬಂದಿತು. ಹಳೆಯ ಜಡಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹೊಸ ಪ್ರಗತಿ ಭಾವನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಈ ರಚನೆಗೆ ನಿಜವಾದ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದಿತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಂತೆ ಪೌರ್ವಾತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಪ್ರಗತಿ ಭಾವನೆಯು ರೂಢಮೂಲವಾದ ಪುರಾತನ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಬುಡಮೇಲುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವು ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಕ್ಷಣೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಕೂಗು ಕೇಳಹತ್ತಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆಯ ಅಭಾವದಿಂದಲೇ ಜನರು ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಜಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ ; ಮತ್ತು ತಮಗೆ ನಿಜವಾದ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯ ಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದೇ ಪರಮಸಾಧನ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜರಚನೆಗೆ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮತ್ತು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಯು ಅಗತ್ಯ ವೆಂದು ಜನತೆಯು ಸದಾ ತಿಳಿದಿತ್ತು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಘಟನೆಯ ಉತ್ಸಾಹವೂ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಈ ಸಂಘಟನೆ ಭಾರತದ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ವಿವಿಧ ಜನರ ಸಂಘಟನೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಹ್ಯ ಜೀವನದ ಮತ್ತು ಆಂತರಿಕ ಜೀವನದ ಸಮೀಕರಣ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಏಕೀಭಾವವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಆಗ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಅಂತರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಭೇದವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಭಾರತಕ್ಕೊಂದು ರೂಪುಕೊಟ್ಟಿತು ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೇ ಅನೈಕ್ಯತೆಗಳಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ರಾಜ್ಯರಚನೆಯ ತಳಹದಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯವುಳ್ಳ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿದ್ದವು. ರಾಜರುಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಆಗಿಹೋದರೂ ಮೂಲ ಗ್ರಾಮಜೀವನವು ನಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿಯು ನೋಡಲು ಎಷ್ಟೇ ಕ್ರೂರವೆಂದು ತೋರಿದರೂ, ಅದನ್ನು ಹದ್ದಿನಲ್ಲಿಡಲು ಅನೇಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ವಿಧಿಬದ್ಧ ಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದವು. ಯಾವ ರಾಜನೇ ಆಗಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಜನತೆಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು.

ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಭಾರತೀಯರೆಂದು, ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವವರಲ್ಲಿ ರಜಪೂತರೂ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು.

ಗತಕಾಲದ ಅವರ ಶೌರ್ಯ ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆ ಪರಂಪರೆಯ ಒಂದು ಜೀವಂತ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ರಜಪೂತರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಇಂಡೊ ಸಿಥಿಯನರ ವಂಶಜರು, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೂಣ ವಂಶಜರು. ಇವರೆಲ್ಲ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರು. ಜಾಠರಿಗಿಂತ ಭೂಮಿತಾಯಿಯ ನಚ್ಚಿನ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಭೂಮಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವ ಈ ಜಾಠರು ಭಾರತೀಯ ರೈತರಲ್ಲ ! ಆಜಾನುಬಾಹುಗಳು ಮತ್ತು ದೃಢಕಾಯರೂ ಆದ ಅವರೂ ಸಿಥಿಯನರಿಂದ ಬಂದವರು. ಕಾಥೇವಾಡದ ಎತ್ತರದ ನಿಲುವಿನ ಅಂದವಾದ ಮೈಕಟ್ಟಿನ 'ಕಥಿ'ಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ. ನಮ್ಮ ಜನರ ವಂಶಮೂಲವನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು ; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರ ವಂಶ ಮೂಲ ಏನೇ ಇರಲಿ ಅವರೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಭಾರತೀಯರ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ತಮ್ಮವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಇತರರೊಡನೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದು ಭಾರತದ ಜನಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾದ ಜನರೆಲ್ಲ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ, ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ತಮ್ಮದೂ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪುಷ್ಟಿಗೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ಭಾರತದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವಿಧ ಸಂಪದಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗದೆ ಉಳಿದ ಜನಾಂಗವು ಭಾರತ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ತಾನೂ ನಾಶವಾಯಿತು ; ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಹಾನಿಮಾಡಿತು.

೬. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇರಾಣ

ಭಾರತದ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಅನೇಕ ಜನರು ಮತ್ತು ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲವೂ ಆದ ಜನಾಂಗವೆಂದರೆ ಇರಾಣಿಗಳು. ಈ ಸಂಬಂಧವು ಸಿಂಧೂ ಆರ್ಯರ ನಾಗರಿಕತೆಗಿಂತ ಹಿಂದಿನದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿಂಧೂ ಆರ್ಯರೂ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಇರಾಣಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಬುಡಕಟ್ಟಿನವರು ; ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಹಿಡಿದರು. ಜನಾಂಗ ಸಂಬಂಧವಲ್ಲದೆ ಅವರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ವೇದ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಜೊರಾಷ್ಟ್ರ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ವೇದ ಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ 'ಅವೆಸ್ತ'ದ ಭಾಷೆಯಾದ ಪುರಾತನ ಪಹ್ಲವಿ ಭಾಷೆಗೂ ಬಹಳ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಪಹ್ಲವಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದವು, ಆದರೆ ಇತರ ಆರ್ಯ

ಭಾಷೆಗಿರುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಶಬ್ದಗಳು ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ. ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವುಗಳ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡುವು. ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶದ ಕಲೆ ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶದ ಭೂಗುಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇರಾಣಿ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಗೆ ಕಾರಣ ಇದೇ ಇರಬಹುದು. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಧೂ ಆರ್ಯರ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಿಮ ಆಚ್ಛಾದಿತ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳ, ನಿಬಿಡವಾದ ಕಾನನ ಪಂಙ್ತಿಗಳ, ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಮಹಾನದಿಗಳ ಸುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

ಭಾರತದಂತೆ ಇರಾಣ ಸಂಸ್ಕತಿಯು ಸಹ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಪರಕೀಯರನ್ನು ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ತನ್ನೊಳಗೆ ಐಕ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು ಅದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತಳಹದಿಯ ಶಕ್ತಿ. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇರಾಣರನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೆ ಇರಾಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಾರುಹೋದರು. ತಮ್ಮ ಮರುಭೂಮಿಯ ಸರಳಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇರಾಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೃತಕ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಯಂತೆ ವಿಶಾಲ ಏಷ್ಯದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜನರ ಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಇರಾಣಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟಿನೋಪಲ್‌ನಿಂದ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಸೆರಗಿನವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಇರಾಣಿ ಪ್ರಭಾವ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿತ್ತು. ಆಫ್ಘನರ ಮತ್ತು ಮೊಗಲರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯನ್ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ ಆರಂಭದವರೆಗೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ತು. ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ಪಾರಸಿ ಶಬ್ದಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿಯಂತೂ ಮಿಶ್ರಭಾಷೆ; ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಸಹ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪಾರಸಿ ಕವಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಪಂಡಿತರಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಯ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಮತ್ತು ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇರಾಣ ಮತ್ತು ಮೆಸೊಪೊಟೇಮಿಯ ದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಗರಿಕರಿಗೂ ಯಾವುದೋ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅನುಮಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮ್ಯವು ಅತಿ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ ವಿದೆ. ಅಕೀಮಿಯನ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇರಾಣ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯವೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಅವೆಸ್ತದಲ್ಲಿ

ಇಂಡಿಯದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಒಂದು ವರ್ಣನೆಯೂ ಇದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪರ್ಷಿಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಗಳಿವೆ. ಪಾರ್ಸಿ ಜನರಿಗೆ 'ಪಾರ್ಶವರು' ಎಂದೂ ಅನಂತರ 'ಪಾರಸಿಕರು' ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪಾರಸಿ ಎಂಬುದು 'ಪಾರಸಿಕ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಪಾರ್ಥಿಯುನರನ್ನು 'ಪಾರ್ಥವ'ರೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಇರಾಣ ದೇಶಗಳೆರಡು ಅಕೀಮಿಯನ್ ಸಂತತಿಯ ಕುಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ರಾಜಾಧಿರಾಜ ನಾದ ಸೈರಸ್ ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸೈರಸ್ ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಾಬೂಲ್ ಮತ್ತು ಬೆಲೂಚಿಸ್ಥಾನದವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಡೇರಿಯಸ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಾರಸಿ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ಸಿಂಧೂದೇಶ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜೊರಾಷ್ಟ್ರರ ಕಾಲ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಸೂರ್ಯಾರಾಧನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು.

ಡೇರಿಯಸ್‌ನ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅವನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹು ಫಲವತ್ತಾದುದೂ, ಜನ ನಿಬಿಡವಾದುದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಈಗಿನ ಕಾಲದ ನಿರ್ಜಲ ಮರಳ್ಗಾಡಾಗಿರುವ ಸಿಂಧೂ ದೇಶವು ಆಗ ಬಹಳ ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹೆರೊಡೊಟಸ್‌ನು ಭಾರತೀಯರ ಐಶ್ವರ್ಯ ಮತ್ತು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನೂ ಭಾರತೀಯರು ಡೇರಿಯಸ್‌ಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗಿಂತ ಭಾರತೀಯರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಇತರರೆಲ್ಲರ ಕಾಣಿಕೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡು ಸ್ಟರ್ಲಿಂಗ್ ಬೆಲೆಯಾಗುವಷ್ಟು, ಚಿನ್ನದ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು." ಪಾರಸಿ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಾಲಾಳು, ಅಶ್ವದಳ, ರಥದಳಗಳೂ ಅನಂತರ ಹಸ್ತಿದಳಗಳೂ ಇದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಮತ್ತು ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅತಿಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಬೇಬಿಲಾನ್ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರ ಪರ್ಷಿಯಕೊಲ್ಲಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆ ಸೈರಸ್ ಮತ್ತು ಡೇರಿಯಸ್ಸನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಬಂಧವೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ವಿಜಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ

ಕಾಲ ಪರ್ಷಿಯ ಗ್ರೀಕರ ರಾಜ್ಯಭಾರಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಅಶೋಕನ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪರ್ಸಿಪೊಲೀಸ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿತಂತೆ. ವಾಯವ್ಯ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಗ್ರೀಕ್-ಬೌದ್ಧ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಾಣಿ ಕಲೆಯ ಛಾಯೆ ಇತ್ತು. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೪ ಮತ್ತು ೫ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಇರಾಣಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಗಡಿಪ್ರದೇಶದ ಕಾಬೂಲ್, ಕಾಂದಹಾರ ಮತ್ತು ಸೀಸ್ತಾನ್‌ಗಳು ಭಾರತೀಯರೂ ಇರಾಣಿಗಳೂ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವು ಭಾರತದ ಗಡಿ ಯೊಳಗು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈಚೆಗೆ ಪಾರ್ಥಿಯನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು "ಶ್ವೇತಭಾರತ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಭಾಗಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಜೇಮ್ಸ್ ಡಾರ್ ಮೆಸ್ಟರ್ "ಆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ನಾಗರಿಕತೆ ಹರಡಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಎರಡು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು 'ಶ್ವೇತಭಾರತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವವರೆಗೆ ಅವು ಇರಾಣೀಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಾಗಿ ದ್ದವು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಿಕರೂ ಭೂಮಾರ್ಗದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿತ್ತು. ಸಮುದ್ರವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಪರದೇಶ ವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಸಸ್ಸನಿದ್‌ರ ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಪರಸ್ಪರ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಂತೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ.

ತುರುಕರು, ಆಫ್ಘನರು, ಮೊಗಲರು ಭಾರತವನ್ನು ಗೆದ್ದ ಕಾರಣ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಬೇಗ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಯೂರೋಪಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಖಂಡ ಮತ್ತು ಬೊಖಾರದಲ್ಲಿ ಇರಾಣದ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತೈಮೂರ್ ಯುಗದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವು ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ತೈಮೂರ್ ವಂಶನ ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಬಾಬರ್ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಬಂದು ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಇದು ನಡೆದ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಇರಾಣದಲ್ಲಿ ಸಫಾವಿಸ್ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಲಾ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲ. ಪರ್ಷಿಯನ್ ಕಲೆಯ ಸ್ವರ್ಣಯುಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಆ ಕಾಲವನ್ನು. ಬಾಬರನ ಮಗನಾದ ಹುಮಾಯೂನ್ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದದ್ದು ಸಫಾವಿ ದೊರೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು

ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಪುನಃ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು. ಇಂಡಿಯದ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಇರಾನದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದ್ದರು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ರಾಜಸಭೆ ಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಬಹುಮಾನವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತೀಯ ಆದರ್ಶಗಳ ಮತ್ತು ಪಾರಸಿ ಭಾವನೆಗಳ ಮಿಳನದಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ರ ನಗರಗಳ ಗಂಭೀರ ಸರ್ವಸುಂದರ ಸೌಧಗಳು ಆ ಕಲೆಯ ಮುಕ್ತಾಫಲಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ತಾಜ್‌ಮಹಲನ್ನು ಕಂಡು ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಗ್ರೌಸೆ "ಇರಾನದ ಆತ್ಮವು ಭಾರತೀಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ತಮ್ಮ ಬುಡಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೂ ಇರಾಣದ ಜನರಿಗೂ ಇರುವಷ್ಟು ಸಮೀಪ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲೂ ಕಾಣದು. ಈ ನಿರರ್ಗಳ, ಮೈತ್ರಿಯುತ, ಗೌರವಯುತ ಬಾಂಧವ್ಯವು ಬಹುಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಯ ನೆನಪು ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದ್ದಾದರೂ ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿತ್ತು. ಎರಡುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಾದಿರ್‌ಷಹನು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಂದು ದೆಹಲಿಯನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದುದು ಒಂದು ದುರ್ದೈವ.

ಅನಂತರದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದಿಂದ ಏಷ್ಯದ ನಮ್ಮ ನೆರೆಹೊರೆಯ ಜನರಿಗೂ ನಮಗೂ ಇದ್ದ ಬಾಂಧವ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಿದವು. ಕಪಟ ಬಂಧನ ಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮನ್ನು ಯೂರೋಪಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಹೊಸ ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಇಂಡಿಯ, ಇರಾಣ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಚೀನಗಳಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ವಿಮಾನ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಸ್ನೇಹಸಂಪರ್ಕದ ಭೂಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಅಂದಿನಿಂದ ಮಾಯವಾದವು. ಈ ರೀತಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಭಾರತವು ಏಷ್ಯದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಒಂದು ಅತಿ ವಿಚಿತ್ರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ.[1]

ಆದರೆ ಕಡಿಯದ ಬಾಂಧವ್ಯ ಒಂದು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದು ಇಂದಿನದಲ್ಲ ; ಪುರಾತನ ಇರಾಣದೊಂದಿನದು. ಹದಿಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಇರಾಣ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಸನಾತನ ಜೊರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೆಲವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆತು ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಅವರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನಡೆನುಡಿ ಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಆತಂಕವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಈ

ಪಾರ್ಸಿ ಜನರು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಆಡಂಬರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡರೂ ತಮ್ಮ ಸನಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪಂಗಡವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವುದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹಗಳೂ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಅವು ಅತಿ ವಿರಳ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲೆ ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಏನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಜನ. ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮರು, ಅವರಲ್ಲನೇಕರು ಭಾರತದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ನಾಯಕರು, ಇರಾಣದೊಂದಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಇಲ್ಲ, ಅವರೆಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯರು. ಆದರೆ ಅವರು ಪೂರ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೂ ಅವರ ಪೂರ್ವ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ಇರಾಣದಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಯುಗದ ಪೂರ್ವದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಡೆ ನೋಡುವ ಆಶೆಯು ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಕೇವಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯದು : ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳ್ಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯದು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಪುನಃ ಏಷ್ಯದ ಜನಾಂಗಗಳ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ದಾರಿ ತೋರುತ್ತಿವೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಕನಸಿನಂತೆ ಮರೆತು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟಿನ ಸಾಹಸಗಳು ಪುನಃ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತವು ಚೀನಾದೊಡನೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದಂತೆ ಇರಾಣದೊಡನೆಯೂ ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದ ರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ.

ಎರಡು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇರಾಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗೋಷ್ಠಿಯ ನಾಯಕನು ಅಲಹಾಬಾದಿ ನಲ್ಲಿ "ಇರಾಣಿಗಳೂ ಭಾರತೀಯರೂ ಇರಾಣದ ಒಂದು ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೊಬ್ಬ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೊಬ್ಬ, ಹೋಗಿ ಅಗಲಿದ ಸಹೋದರರಂತೆ. ಅವರ ವಂಶೀಕರು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯವನ್ನೇ ಮರೆತಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಉಳಿದಿರುವ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದರೆ ಅವರ ಮುರಳಿ ಗಾನದ ಕೆಲವು ಹರಕು ಗೀತೆಗಳ ಹಳೆಯ ರಾಗಗಳು. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ನಂತರ ಆ ರಾಗ ಶ್ರವಣದಿಂದ ಪುನಃ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯ ವಾಗಿ ಪುನರ್ಮಿಲನವಾಯಿತು. ಅದೇ ರೀತಿ ನಾವು ಸಹ ನಮ್ಮ ಕೊಳಲಗಾನದಿಂದ ಪುರಾತನ ಗೀತೆ ಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತೀಯ

ಸಹೋದರರೇ ಆ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಿಮ್ಮ ಇರಾಣಿ ಸಹೋದರರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

೭. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್

ಯೂರೋಪಿನ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸ್ ತೌರು ಮನೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯಕ್ಕೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮೂಲ ಭಿನ್ನತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿವೆ. ಅದು ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಾವ ವಿಚಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಬರೆದದ್ದು. ಅನೇಕ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನಿನವರೆಗೆ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತು ಯಾವುದಿದ್ದರೂ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ರೋಮಿನಿಂದ ಬಂದುದೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಸರ್ ಹೆನ್ರಿಮೇನ್ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆಡೆ ಕುರುಡು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿ ಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಜನ್ಯ ವಸ್ತುವಿನಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಚಲನಶಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಪಂಡಿತರಾದ ಯೂರೋಪಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ದೇಶಗಳ ಪರಿಚಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಇ. ಆರ್. ಡಾಡ್ಸ್ "ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉದಯ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ. ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಮಹಾಪಂಡಿತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಗ್ರೀಕ್, ಹೀಬ್ರೂ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯ. ಆ ಪಂಡಿತರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವೆಂದರೆ ಮೆಡಿಟರೇನಿಯನ್ ತೀರದ ಪ್ರಪಂಚ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂಲತತ್ವವು ಪುರಾತನ ರೋಮನರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಿನ್ನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಲಿಕ ರಾಜಕೀಯವು ಈ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಅಧೀನ ವಾಗಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹ ಈ ತತ್ವವು ಅಡ್ಡ ಬಂದಿತು. ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ಲೇಟೋ ಮತ್ತು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಏಷ್ಯನರ ಅನೇಕ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅವರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದರೂ ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಿ, ಹೇಗೋ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಚಿತ್ರದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೇ ಸೇರಿ ಬಿಡುವ ಮನೋಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನೋಭಾವನೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಇರುವಾಗ ನಿರಕ್ಷರ ಕುಕ್ಷಿಗಳಾದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಜನಸ್ತೋಮವು ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಮೂಲ ಭಿನ್ನತೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂದು ನಂಬಲೇಬೇಕು. ಯೂರೋಪಿನ ಔದ್ಯೋಗಿಕರಣ, ಅದರಿಂದ

ಲಭಿಸಿದ ಅಪಾರ ಧನಸಂಪತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಭಿನ್ನತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿತು. ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ತರ್ಕಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸ್ ಆಧುನಿಕ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾ ಗಳಿಗೆ ಪಿತೃಸ್ಥಾನವೋ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವೋ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸದ ಹೊಸ ಜ್ಞಾನವು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಯುಗಾಂತರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೇ ಶಾಶ್ವತ ಉಳಿದವು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸುಳಿದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿತ್ರದ ಹಿಂದೆ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಔದ್ಯೋಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದು ಏಷ್ಯ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಎಂಬ ಪದ ಭೇದಗಳ ಉಪಯೋಗ ನನಗೆ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಔದ್ಯೋಗೀಕರಣವು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸ ದಲ್ಲೇ ಹೊಸದು. ಇನ್ನಾವುದಕ್ಕೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊಳಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಯಾವ ಸಜೀವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಖಜೀವನವೇ ಮಾನವನ ಬಾಳ್ವೆಯ ನಿಜವಾದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ಎಂಬ ಆಧುನಿಕ ಭಾವನೆಯು ಗ್ರೀಕ್‌ರದು. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇದು ತೀರ ಅಪರಿಚಿತ. ಗ್ರೀಕರು, ಭಾರತೀಯರು, ಚೀಣೀಯರು, ಇರಾಣಿಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮತೂಕ ಮತ್ತು ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ಒಂದು ಜೀವನ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈ ಆದರ್ಶವು ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಗದಲ್ಲಿ—ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ—ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಮೂಡಿ ಒಂದು ಸಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಪೂರ್ಣ ಸಾಧುವಲ್ಲದಿರಬಹುದು ; ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರವು ಬೇರೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕದ ದೃಷ್ಟಿಗೂ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕರ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಜಗಜಾಂತರವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ ಕಠಿಣ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ತಪ್ತ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ತಂಪನ್ನೆರಚಲು, ಅಥವ ತಮ್ಮ ಅಂತರಾತ್ಮದ ಯಾವುದೊ ಯಾತನೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಕೊಡಲು ಅಮೆರಿಕನರು ಯೂರೋಪಿಯನ್‌ರು ತಮ್ಮ ವಿರಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರೊಂದಿಗೆ ದೂರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿದೆ; ಒಂದು ಸಂದೇಶವಿದೆ ; ಮತ್ತು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತನ್ನದೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಗ್ರೀಸಿಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ; ಆ ದಾರಿ ಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ; ಅಂತೆಯೇ ಭಾರತ, ಚೀಣ ಮತ್ತು ಇರಾಣ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಸಿಗೂ ಎಷ್ಟೋ ಅಂತರವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎಷ್ಟೋ ಭಿನ್ನತೆ ಇದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಭಾವನಾದೃಷ್ಟಿ ಇರುವಂತೆ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ, ಸಹನೆಯ ಅಸಂಸ್ಕೃತ ದೃಷ್ಟಿ ಇತ್ತು. ಜೀವನೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಸನಾತನ ಜನಾಂಗದ ಅನುಭವಪೂರ್ಣ ವಿವೇಕವಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗವೂ ತನ್ನ ಅಂತಃಪ್ರವೃತ್ತಿ ಗನುಗುಣವಾಗಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಿಕಾಸಹೊಂದಿತು. ಮತ್ತು ಇತರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಗಿಂತ ತನಗೆ ಯುಕ್ತತೋರಿದ ಜೀವನದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಜನಾಂಗವು ವಾಸ್ತವ ಜೀವನಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕೊಟ್ಟರು. ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವ ಅವರೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯರು ಸಹ ವಾಸ್ತವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಆನಂದವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದರು ; ಆದರೆ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಇನ್ನೂ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೆಟ್ಟಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅವರ ಮನಸ್ಸು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಚೀಣೀಯರು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಜಟಿಲತೆಯಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳದ ವಿವೇಕವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಜನಾಂಗವೂ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿತು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನದೇಶಗಳ ತಳಹದಿಯು ಬಲವಾಗಿತ್ತು ; ಅವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ದೃಢವಾಗಿದೆ. ಬಹಳ ತೊನೆದಾಡಿ, ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು, ಭವಿಷ್ಯವು ಅನಿಶ್ಚಿತವಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸ್ ಎಷ್ಟೇ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದರೂ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ ಬಾಳಿತು. ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಕ್ಷಣಿಕ ಉಜ್ಜ್ವಲತೆ ತುಂಬು ಜೀವನದ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತೆ ವಿನಾ ದೀರ್ಘಕಾಲ ತಾನೇ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರಸಕ್ತ ಜೀವನಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟುದರಿಂದ ಬೇಗ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಪದರಿನಲ್ಲಡಗಿಹೋಯಿತು.

ಇಂದಿನ ಯೂರೋಪಿನ ಜನಾಂಗಗಳು ತಾವು ಹೆಲೆನಿಕ್ ಸತ್ವದ ಶಿಶುಗಳೆಂದು

ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತವೇ ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಸಿನ ಸತ್ವಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತ್ತಿರವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆನುವಂಶೀಯ ನಿಶ್ಚಿತ ಭಾವನೆಗಳು ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಬ್ಬುಗೊಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಾವು ಮರೆತಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತವು ಧರ್ಮ, ದರ್ಶನ, ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ತತ್ವವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೇ ಮಗ್ನವಾಗಿದೆ ; ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ವಿಷಯವು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಪರಲೋಕ ಮತ್ತು ಜನ್ಮಾಂತರಗಳ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತ ಮೈಮರೆತಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವವರು, ಭಾರತವು ಮುಂದೆಯೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಚಿಂತಾಮಗ್ನವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೆ ಯಾರ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಸುಖವನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು, ಜೀವನದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು, ಜೀವನಾನಂದವನ್ನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸವಿಯಬಹುದು ಎಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿರಬಹುದು. ನಿಜ, ಇಂಡಿಯ ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದೂ ನಿಜ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಳಿದ್ದೂ ನಿಜ. ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ ನಿಷ್ಕಾಪಟ್ಯವನ್ನೂ, ಉದಾಸೀನತೆಯನ್ನೂ ಭಾರತವು ಅರಿತಿದೆ ; ಯೌವನದ ಭಾವೋದ್ರೇಕವನ್ನೂ ಪರವಶತೆಯನ್ನೂ ಅರಿತಿದೆ ; ಬಹುಕಾಲದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ಬರುವ ಪರಿಪಕ್ವ ಜೀವನದ ತುಂಬು ವಿವೇಕವನ್ನು ಅರಿತಿದೆ ; ಮತ್ತು ಪುನಃ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು, ಯೌವನವನ್ನು, ಪರಿಪಕ್ವ ಜೀವನವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಯುಗಾಂತರಗಳ ಕಾಲಮಾನ ಮತ್ತು ದೇಶ ವಿಸ್ತಾರದ ಅಸಾಧ್ಯ ಜಡತ್ವದಿಂದ ಕುಗ್ಗಿದೆ ; ಶುಷ್ಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ದುಸ್ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ದೇಹದೊಳಗೆ ಮನೆಮಾಡಿವೆ. ಅನೇಕ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ರಕ್ತವನ್ನೇ ಹೀರುತ್ತಿವೆ ; ಆದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಯುಗಾಂತರದ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗದ ಸುಷುಪ್ತ ವಿವೇಕವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವು ಅತಿ ಪುರಾತನರು ; ಅನಂತ ಶತಮಾನಗಳು ನಮ್ಮ ಕಿವಿಯಲ್ಲುಸುರುತ್ತಿವೆ ; ಗತಕಾಲದ ಸ್ಮರಣೆಯೂ ಕನಸುಗಳೂ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಯೌವನದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಪಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗವೂ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ.

ಈ ಅನಂತ ಕಾಲಯಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೊಂದು ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಉಳಿಸಿರುವುದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಹಸ್ಯ ತತ್ವವಲ್ಲ, ಅಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಒಂದು ಕರುಣಾಪೂರ್ಣ ಮಾನವೀಯತೆ, ಒಂದು ವಿವಿಧ ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜೀವನದ ಮತ್ತು ಜೀವನ ರಹಸ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನ. ಈ ಜ್ಞಾನದ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ. ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾವಸ್ತುಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ : ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗ ಇನ್ನೂ ಭೂಗತವಾಗಿದೆ ಅಥವ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೂ ಮಾನವನ

ದೌರ್ಜನ್ಯ ದಿಂದಲೂ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಎಲಿಫಾಂಟ ಗುಹೆಗಳ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿವಿಗ್ರಹದ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣವೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ತೇಜಪುಂಜವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ನಮ್ಮನ್ನು ಪರವಶರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಭರತಮಾತೆಯ ಬಹುಮುಖ ವಿಗ್ರಹವೇ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಜಂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕ್ರೋಮಲತೆ ಇದೆ. ಮಾಧುರ್ಯವಿದೆ ; ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರೇಮವಿದೆ. ಆದರೂ ಯಾವುದೋ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಗಾಢವಾದ ಭಾವನೆ ಇರುವಂತೆ ಇದೆ.

ಭೂಗೋಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಹವಾಗುಣದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಗ್ರೀಸಿಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ನದಿಗಳೆ ಇಲ್ಲ, ದೊಡ್ಡ ಕಾಡುಗಳಿಲ್ಲ, ಗಿಡಗಳಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರವು ತನ್ನ ಅಪಾರತೆಯಿಂದ, ಉಬ್ಬರವಿಳಿತಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲಿನ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗ್ರೀಕರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಭಾರತೀಯರ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಆಗಿರಬಹುದು. ಭಾರತೀಯ ಜೀವನವು ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನಗಳ, ಉನ್ನತ ಪರ್ವತಗಳ, ಮಹಾನದಿಗಳ ಮತ್ತು ಘೋರಾರಣ್ಯಗಳ ವರ್ಷೀಯ ಜೀವನ. ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಪರ್ವತಗಳಿದ್ದವು. ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಲಿಂಪಸ್ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದರು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದಂತೆ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಮಾಡಲಾಗದಂತೆ ಪುರಾಣಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕರು ಕೇವಲ ಭೋಗಜೀವಿಗಳೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ, ವಿರಕ್ತರೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನ ಸುಖವು ಕೆಟ್ಟುದು, ನೀತಿಬಾಹಿರವಾದುದು ಎಂದು ವಿಮುಖರಾಗಲು ಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕರಂತೆ ಸುಖಲೋಲುಪತೆಯೇ ಸರ್ವಸ್ವ ಎಂದು ಅದನ್ನೇ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿಯೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರು ; ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರೂ ಪೂರ್ಣಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಸಾಹಿಗಳಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಒಂದು ಜೀವನೋತ್ಸಾಹವಿದ್ದಂತೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿರಕ್ತ ಭಾವವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಕೇವಲ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು, ಜನಸಾಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಹರಡಲಿಲ್ಲ. ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಭಾವನೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೊರೆತರೂ ಜನಜೀವನದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಪಾಟೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಭಾರತ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಸ್ ಎರಡು ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು

ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ತುಂಬುಜೀವನ ನಡೆಸಿದರು. ಆದರೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಜೀವನದ ಪಾರಮತ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಮತ್ತು ಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯು ವಾಸ್ತವಿಕ ಅನುಭವದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸತ್ಯಗಳೆಂದು ನಂಬಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ಧತಿಯ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದೇ ರೀತಿ ಇತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀಳದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತ ಇದ್ದಂತೆ ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನವು ಮತೀಯ ಜೀವನವಾಗಿತ್ತು. ಜನರು ಸಂತೆಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವಸ್ಥಾನ ಅಥವ ಮಸೀದಿಯ ಒಳಾಂಗಣದಲ್ಲಿ, ಬಾವಿಕಟ್ಟೆ, ಪಂಚಾಯತಿ ಮಂದಿರ ಅಥವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ದೈನಂದಿನ ವರ್ತಮಾನಗಳನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಈ ರೀತಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿರಾಮವೂ ಇತ್ತು.

ಆದರೂ ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಹಾ ಸಾಧನ ಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದ ಆರಂಭದೆಸೆಯು ಬೆಳೆದದ್ದು ಗ್ರೀಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹೆಲೆನಿಕ್ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೩೩೦ರಿಂದ ೧೩೦ರವರೆಗೆ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿ, ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ರಚನೆ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿ ಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿತೂಗುವ ಕಾಲವು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆ, ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಪುನಃ ವಿಜ್ಞಾನವು ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡಲು ಆರಂಭಿಸುವವರೆಗೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಕಾಲವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲ ದೇಶ, ಗ್ರೀಕ್ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಂಪರ್ಕ, ಅನೇಕ ಜನರ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ, ಇವೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇದ್ದರೂ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ರಚನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶವೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪಿನ ಪುರಾಣ ಕಾಲದ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಕುಸಿದುಬಿದ್ದೊಡನೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತ ಬಂದವರು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು.

ಸಮಾಜ ರಚನೆಯ ಜಟಿಲತೆ, ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಬೀಜಗಣಿತ, ಶೂನ್ಯದ ಉಪಯೋಗ, ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶದಿಂದ ಬೆಲೆಯ ನಿರ್ಧಾರ ಮುಂತಾದ ಶೋಧನೆಗಳು ಮುಂದುವರಿದಂತೆಯೇ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಸುತ್ತಲು ನಡೆದ ವಿಜ್ಞಾನ ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಹ ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಸಮುದ್ರಯಾನಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ, ಈ ವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿ ಇತ್ತೊ ಏನೋ. ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಏಕೀಭವಿಸಿ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಅವರ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ. ಈ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಈ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಂತೆ ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಹ ವರ್ಷವನ್ನು ಋತುಸಂಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನಾಡಹಬ್ಬ ಗಳಿಂದ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ವಸಂತಕಾಲವನ್ನು, ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ—ಮಾಗಿಯ ಕೊನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ದೀಪೋತ್ಸವದ ದೀಪಾವಳಿ, ವಸಂತಾಗಮನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹೋಳಿಹಬ್ಬ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ ಮಹಾನಾಯಕರ ವಿಷಯದ ಹಬ್ಬಗಳು. ಈ ಕೆಲವು ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಜನರು ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾರೆ, ನಾಡಹಬ್ಬಗಳು, ರಾಸಲೀಲೆ, ಕೃಷ್ಣ ಗೋಪಿಯರ ನೃತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳಿವೆ.

ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅವರುದ್ಧರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲೇ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಪ್ರತ್ಯೇಕಜೀವನ ಹೆಚ್ಚು ಇತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಮಹಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದದ ವಿಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿವಾಹಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದರೂ ವಿವಾಹವು ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ವಿಧಿ.

ಗ್ರೀಕ್ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವಾಗತವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರು ವಂತೆ ರಾಜಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಚುಕಿಯರು ಗ್ರೀಕ್ ಕನ್ಯೆಯರು. ಬೇರಿ ಗಾಜಾ (ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ಭಡೂಚ) ಬಂದವರಿಗೆ ಗ್ರೀಸ್‌ನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆಮದಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅಪರೂಪ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ "ಗಾನಕಲಾವಿದ ರಾದ ಹುಡುಗರು,

ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿ ಕನ್ಯೆಯರು." ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಜೀವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ "ರಾಜನ ಊಟಕ್ಕೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ರಾಜನಿಗೆ ಅವರು ಮಧುವನ್ನೂ ಬಡಿಸು ತ್ತಿದ್ದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮಾದಕದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತೂ ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಥವ ಅವರ ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು. ತಮಿಳು ಕವಿಯೊಬ್ಬ "ತಂಪಾದ ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಮಧುವನ್ನು 'ಯವನರು' (ಅಯೋನಿಯನರು ಅಥವಾ ಗ್ರೀಕರು) ತಮ್ಮ ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿದ್ದರು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ಗ್ರೀಕ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಪಾಟಲಿಪುತ್ರದ ದೊರೆಯೊಬ್ಬ (ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಶೋಕನ ತಂದೆಯಾದ ಬಿಂದುಸಾರ) ಆಂಟಿಯೋಕಸ್‌ನಿಗೆ ಸಿಹಿ ಮಧು, ಒಣಗಿದ ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಸೋಫಿಸ್ಟ್ ದಾರ್ಶನಿಕ ಇವರನ್ನು ಕೊಂಡು ಕಳುಹಿಸಲು ಬರೆದಿದ್ದ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆಂಟಿಯೋಕಸ್ "ಅಂಜೂರ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇವೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ದಾರ್ಶನಿಕನ ವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ.

ಗ್ರೀಕ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ ಸಮಲಿಂಗ ರತಿಗೆ ನಿಷೇಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯೂ ಇದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜೀವನದ ಪರಿಣಾಮವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಇರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಆಚರಣೆ ಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಪಾರ್ಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಪ್ರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಖನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಅಥವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ತೀರ ಅಪರಿಚಿತ. ಸಮಲಿಂಗರತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇರಲೂ ಇಲ್ಲ ; ಅದಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರವೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಸಂಬಂಧವು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಅನಂತರ ಗ್ರೀಸಿನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಹಾ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರಕ್ಕೂ ಈಜಿಪ್ಟ್ ದೇಶದ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತಂತೆ. ಈ ಮಹಾ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಹ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕ ಜನಾಂಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎಷ್ಟೋ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಗ್ರೀಕ್ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೋಗಿ ಸಾಕ್ರೆಟೀಸ್‌ನನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ

ಎಂದು ಬರೆದಿದೆಯಂತೆ. ಪೈಥಾಗೊರಾಸ್‌ನ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರೊ॥ ಹೆಚ್. ಜಿ. ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ "ಪೈಥಾಗೊರಾಸ್ ಪಂಥದವರು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ವಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಕಾವ್ಯ ಪಂಡಿತನಾದ ಅರ್‍ವಿಕ್‌ನು ಪ್ಲೇಟೋನ 'ದಿ ರಿಪಬ್ಲಿಕ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ನಾಸ್ಟಿಸಿಸಂ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ರಹಸ್ಯಜ್ಞಾನವಾದವು ಗ್ರೀಕರ ಪ್ಲೇಟೋದರ್ಶನವನ್ನೂ ಭಾರತೀಯದರ್ಶನವನ್ನೂ ಬೆಸೆಯಲು ಮಾಡಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಟೈಯಾನ ನಗರದ ದಾರ್ಶನಿಕನಾದ ಅಪಲೋನಿಯಸ್ ವಾಯುವ್ಯ ಭಾರತದ ತಕ್ಷಶಿಲೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿರಬೇಕು.

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದ ಜೋರ್ಸಾಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಹಾ ಯಾತ್ರಿಕನೂ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಪರ್ಷಿಯದ ಆಲ್ಬೆರೂನಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಆರಂಭದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗದಾದಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಜನಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಲು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡನು. ಎರಡು ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡನು. ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರೀಕರ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರ ರೋಮನರ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದರೂ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅಪಾರಶಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗ್ರೀಸ್ ಅಥವ ರೋಮ್ ಮೂಲ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ವಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏಷ್ಯದ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂಡಿಯದ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಟಾರ್ನ್ "ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಗ್ರೀಸಿನಿಂದ ಏಷ್ಯ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡದ್ದು ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ; ತಿರುಳು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತಃ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರಿಗಿಂತ ತಾನು ಮುಂದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಏಷ್ಯಕ್ಕಿತ್ತು. ಆ ರೀತಿ ಏಷ್ಯ ಮುಂದೆ ಇದ್ದುದೂ ನಿಜ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪುನಃ "ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಗ್ರೀಕ್ ನಾಗರಿಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯ ಒಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ

ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯರ್ಯದಂತೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಶಕ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಹೆಚ್ಚು ಇತ್ತು ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಗ್ರೀಕರೂ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸವೂ ಈಗ ಹೇಗೆ ಇದೆಯೋ ಹಾಗೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು ಒಂದು ಕೌತುಕದ ವಿಷಯ. ವೇದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳಿಗೂ, ಪ್ರತಿಮಾ ಪೂಜೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ದೇವರುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ಗುರುತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೂ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಗೆ ಬಹಳ ವಿರೋಧವಿತ್ತು. ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗದೆಂದು ನಿಷೇಧವೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಗಡಿ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕರ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಹರಡಿತು. ಆದರೂ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹ ವನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧನ ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರಗಳೆಂಬ ಬೋಧಿಸತ್ವದ 'ಅಪೋಲೊ' ಮಾದರಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಅನಂತರ ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ವಿಗ್ರಹಗಳೇ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ವೇದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಸಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆ ಅಥವ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಬುತ್ (ಪುತ್) ಎಂದು ಇದೆ. 'ಬುತ್' ಶಬ್ದ 'ಬುದ್ಧ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು.

ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಕಾಣಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಆಶೆ ಸಾಧುವಿರಲಿ, ಅಸಾಧುವಿರಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಆಶೆ ಫಲಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲೇ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಅದೇ ಆಶೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯರಚನೆ, ಯೋಜನೆ, ಶಿಕ್ಷಣದ ಧ್ಯೇಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಈ ಐಕ್ಯತೆಯ ಮತ್ತು ಸಮರಸತೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ. ಈಗ ಕೆಲವು ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕರು ಈ ಮೂಲ ಭಾವನೆ ಎಲ್ಲ ಸುಳ್ಳು. ಈ ಆಕಸ್ಮಿಕ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿಯಮವೂ ಇಲ್ಲ, ಯಾವ ಏಕತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೂ ಈ ತಪ್ಪುಭಾವನೆ ಯಿಂದ ಸಹ—ಒಂದು ವೇಳೆ ತಪ್ಪೇ ಇದ್ದರೆ—ಭಾರತ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಏಕತ್ವದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ಉತ್ತಮ ಫಲ ದೊರೆಯಿತು ಮತ್ತು ಜೀವನದಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಸಮರಸತೆ, ಸಮ ತೋಲನ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ.

೮. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ನಾಟಕ ಕಲೆ

ಯೂರೋಪಿಯನ್‌ರು ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕದಿಂದ ಉಗಮವಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ನಾಟಕಗಳು ಯಾವುವೂ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲವಾದದ್ದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ನಂತರ ಭಾರತದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಬಾಳಿದವು. ಆಗ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳೂ ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತೀಯ ರಂಗಮಂಟಪವು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆ ಹುಟ್ಟಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತ್ತೆಂದು ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಆದಿಯನ್ನು ಋಗ್ವೇದದ ಕೆಲವು ನಾಟಕೀಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತ ಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕದ ಉಲ್ಲೇಖನವಿದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಕಥೆಯ ಗೀತೆಗಳು, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯಗಳಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಆರು ಮತ್ತು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾ ವೈಯ್ಯಾಕರಣಿ ಯಾದ ಪಾಣಿನಿಯು ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರಂಗಮಂಟಪದ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ-ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಅದು ಅದೇ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದದ್ದು. ನಾಟ್ಯಕಲೆಯು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಬೀಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಎಷ್ಟೋ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯು ಅದರ ಮೊದಲೇ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕ್ರಮಾನುಗತ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಚೋಟಾನಾಗಪುರದ ರಾಮಘಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಭೂಗತವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಪುರಾತನ ನಾಟಕಮಂದಿರವು ದೊರೆತಿದೆ. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವ

ನಾಟಕಮಂದಿರಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಈ ನಾಟಕಮಂದಿರವಿದೆ.

ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವು ಐದನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರೂ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವು ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತ್ತೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ಕವಿಗಳ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ದೊರೆಯದ ಅವರ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆ ಇದೆ. ಈಚಿನ ಅನೇಕ ನಾಟಕಕರ್ತರು ಸ್ಮರಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿರುವ ಭಾಸಕವಿ ಅಂತಹ ಕವಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಹದಿಮೂರು ನಾಟಕಗಳು ದೊರೆತವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ ಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹಿಂದಿನವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಥವ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಶ್ವಘೋಷನ ನಾಟಕಗಳು. ಇವು ತಾಳೆಯಗರಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಚೂರುಗಳು ಮಾತ್ರ. ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ಫಾನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅವು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ. ಅಶ್ವಘೋಷನು ಒಬ್ಬ ಬೌದ್ಧ ಸಾಧು. ಇಂಡಿಯ, ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ 'ಬುದ್ಧಚರಿತ' ಎಂಬ ಜೀವನ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಚೀನೀ ಭಾಷಾಂತರ ಒಂದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ನಾಟಕಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಹೊಸದೊಂದು ಯಥಾದೃಷ್ಟಿ ಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಹೊಸ ಶೋಧನೆಗಳು ಗಳಿಕೆಗಳು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಈ ಮನಮೋಹಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಿಲ್ವೇನ್ ಲೆವಿ ಯವರು ತಮ್ಮ ಭಾರತೀಯ ರಂಗಮಂಟಪ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಉದಯದ ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಗಂಭೀರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ, ರಸಘಟ್ಟಿಗಳಂತೆ ಈ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ದರ್ಶನದಿಂದ ಅಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಅಮೂಲ್ಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಈ ನಾಟಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ನಾಟಕದ ವಿಷಯ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾದದ್ದು ೧೭೮೯ರಲ್ಲಿ, ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್‌ನ ಕಾಳಿದಾಸನ

ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕದ ಅನುವಾದದಿಂದ. ಈ ಹೊಸ ಶೋಧನೆಯಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಆಯಿತು. ಗ್ರಂಥದ ಮುದ್ರಣಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಬಂದವು. ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್‌ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರದಿಂದ ಜರ್ಮನ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಡೇನಿಷ್ ಮತ್ತು ಇಟಾಲಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರಗಳು ಬಂದವು. ಈ ಅನುವಾದವನ್ನು ಓದಿದ ಗೈಟೆಯ ಮೇಲೆ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮ ವಾಯಿತು ; ಆತನು ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದನು. ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಬರೆದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಓದಿ ಅದರಂತೆ ತನ್ನ 'ಫೌಸ್ಟ್' ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಹ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನಂತೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನೇ ಮಹಾಕವಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕ ಕರ್ತ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಲ್ವೆನ್ ಕವಿ "ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಸ್ಥಾನ ಉಜ್ವಲವಿದೆ. ನಾಟಕ, ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ವಿರಹ ಗೀತೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನ ಕಲಾಪ್ರತಿಭೆ ಇನ್ನೂ ಮಾಸದೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸರಸ್ವತಿಯ ವರಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಅದ್ವಿತೀಯನಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಇಡೀ ಮಾನವಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕ ಕರ್ತನೆಂದು ಪರಿಚಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಗೌರವವೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಶಾಕುಂತಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಾದರೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಅದರ ಪರಿಚಯವಾದದ್ದು ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್‌ನ ಅನುವಾದದಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ಸ್ಥಾನ ಧ್ರುವತಾರೆಯಂತೆ ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಮನೋವಿಕಾಸವನ್ನೆಸಗಿ ಪ್ರಗತಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೊಯ್ದ ಯುಗಪ್ರವರ್ತಕನಂತೆ ನಾಟಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಒಬ್ಬ ಯುಗಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಹೆಸರೇ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹವಾದುದಲ್ಲದೆ ಕಾಳಿದಾಸನೇ ಸ್ವಯಂ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನು ಇತರ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕವನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದವನು. ಅವನ ಕಾಲವು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಂಶದ ಎರಡನೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಜಸಭೆಯ ನವರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ಎಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಅವನ ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯು ದೊರೆಯಿತು ; ಅವನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸೂ ದೊರೆಯಿತು. ಜೀವನ ಕಾಠಿನ್ಯ, ಒರಟು ಜೀವನ ಇವುಗಳ ಸುಳಿವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಕೋಮಲ ಜೀವನ ಸುಖವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಪ್ರೀತಿಯ ಪುತ್ಥಳಿಯಂತೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ ಅದೃಷ್ಟವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳಿದಾಸನು

ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ. ಈ ಜೀವನ ಪ್ರೇಮದ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಭಾವಾವೇಶವು ಅವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾಳಿದಾಸನ ದೀರ್ಘ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಘದೂತ ಒಂದು. ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಳಿಂದ ಅಗಲಿದ ಪ್ರೇಮಿಯೊಬ್ಬನು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಘ ಒಂದನ್ನು ಕಂಡು "ನಿನ್ನ ವಿರಹದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿಂತಾಮಗ್ನ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಹೋಗಿ ಸಂದೇಶ ಹೇಳು ಎಂದು ಮೇಘವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಮೆರಿಕೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ರೈಡರ್ ಈ ಕವನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಅದ್ಭುತ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವರ್ಣನೆಯಾದರೂ ಮಾನವ ಭಾವನೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ ; ಉತ್ತರಾರ್ಧವು ಮಾನವನ ಹೃದಯದ ಚಿತ್ರವಾದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇವುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಉತ್ತಮ ಎಂದು ಯಾರಿಂದಲೂ ಹೇಳಲಾಗದಷ್ಟು ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿ ದ್ದಾನೆ. ಈ ಸುಂದರ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಓದಿದ ಕೆಲವರಿಗೆ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಉತ್ತಮ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರಿಗೆ ಉತ್ತರಾರ್ಧವು ಉತ್ತಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪ್ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕಲಿಯದ ಸತ್ಯ ಒಂದನ್ನು ಕಾಳಿದಾಸನು ಐದನೆಯ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡ. ಪ್ರಪಂಚ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ ; ಮಾನವ ಜೀವನ ವಲ್ಲದೆ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಘನತೆ ಮತ್ತು ಬೆಲೆಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವನು ತನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಉನ್ನತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದೇ ಆ ಸತ್ಯ. ಯೂರೋಪ್ ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಅರಿತಿಲ್ಲ. ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೆ ಈ ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ಉಂಟಾದದ್ದು ಅವನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಮೆ ಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಣವು ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ, ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೂ ಆವಶ್ಯಕ. ಕಾವ್ಯನಿರರ್ಗಳತೆಯೂ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಅನೇಕರಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಪಂಚ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಎರಡೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಹನ್ನೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲ. ಈ ಸಮಾವೇಶದ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಕಾಳಿದಾಸನ ಸ್ಥಾನ ಅನಕ್ರಿಯನ್, ಹಾರೆಸ್, ಷೆಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಸಾಫೋಕ್ಲಿಸ್, ವರ್ಜಿಲ್ ಮತ್ತು ಮಿಲ್ಟನ್‌ರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೂ ಬಹುದಿನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಶೂದ್ರಕನ ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ ಅಥವಾ 'ಮಣ್ಣಿನ ಗಾಡಿ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೋಮಲ ಕಲ್ಪನಾ ನಾಟಕವು ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕುವ ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಒಂದು ವಾಸ್ತವಿಕತೆ ಇದೆ. ಎರಡನೆ

ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ನಾಟಕವು ಹುಟ್ಟಿತು. ವಿಶಾಖದತ್ತನ 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ' ಅಥವಾ 'ರಾಜಮುದ್ರೆ', ಇದೊಂದು ರಾಜಕೀಯ ನಾಟಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸವಾಗಲಿ ಪುರಾಣಕಥೆಯಾಗಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮೌರ್ಯನ ಕಾಲವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಧಾನಿಯೂ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನೂ ಆದ ಚಾಣಕ್ಯನೇ ನಾಟಕದ ಕಥಾನಾಯಕ. ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಮಯೋಚಿತ ನಾಟಕವಾಗಿದೆ.

ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಹರ್ಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಸ್ವತಃ ನಾಟಕಕರ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿವೆ. ಸುಮಾರು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕವಿ ಭವ ಭೂತಿಯು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಭಾಷಾಲಾಲಿತ್ಯವೇ ಅವನ ಮುಖ್ಯಗುಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ನಾಟಕ ಗಳ ಅನುವಾದ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಾಳಿದಾಸನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆ ಗೊಂಡಿರುವವರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವನೇ ಭವಭೂತಿ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕನಾಗಿದ್ದ ವಿಲ್ಸನ್ ಇವರಿಬ್ಬರ ವಿಷಯವಾಗಿ "ಭವಭೂತಿ ಕಾಳಿದಾಸರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವಷ್ಟು ಗಾನಮಾಧುರ್ಯವನ್ನೂ, ಭಾಷಾಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ, ಅತ್ಯುನ್ನತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಬೇರೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಊಹಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವಾಹಿನಿಯೂ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸಿತು. ಆದರೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುರಾರಿಯ ನಂತರ ಕಾವ್ಯಗುಣವು ಬಹಳ ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಈ ಇಳಿಮುಖ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಾನುಗತ ಅವನತಿಯನ್ನು ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂಡೊ ಆಫ್ಘನರು ಮತ್ತು ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದಲೂ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಸಮೀಪ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಕಲಾರೂಪ ದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದಿಂದ ತಿರಸ್ಕಾರ ಬಂದುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಟಕ ಕಲೆ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿತೆಂದು ಕೆಲವರ ಮತ. ಜನಪದ ನಾಟಕಗಳು ಮುಂದುವರಿದೇ ಬಂದುವು. ಆದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಧಾನ ನಾಟಕವು ಬಹಳ ಪಂಡಿತರಂಜಕವೂ, ಕೃತಕವೂ ಆಗಿ ರಾಜಾಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಣಾಮ ವಾದರೂ ಮೂಲತಃ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಿರುಳೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಈ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವು ಕೆಳಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡ ಬಹುದು. ಈ ರಾಜಕೀಯ

ವಿಪ್ಲವಗಳು ಸಹ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವಿಸಿದವು. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಅಂತಃಸತ್ವವಿದ್ದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಂದು ವರಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮತಾಂಧತೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಂಡೋ ಆಫ್ಘನ್, ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಮೊಗಲ್ ರಾಜರುಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಉತ್ಸಾಹಪೂರಿತ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆಯಿತು. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಜಾಪುರದ ದೊರೆಯಾದ ಆದಿಲ್ ಷಾ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಹಿಂದೂ ದೇವರುಗಳು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿ ಇದೆ. ಆದರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ರೂಪಕಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಮೆಗಳನ್ನೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿಗ್ರಹಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಒಂದರ ವಿನಾ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರು ನಿಷೇಧಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳು ಅವನತಿ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವೂ ಅವನತಿ ಗಿಳಿಯಿತು ; ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆಫ್ಘನರು, ತುರ್ಕೀ ಜನರು ದೆಹಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಮೊದಲೆ ಈ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಪ್ರೌಢಭಾಷೆಯಾದ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯೂ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳ ಭಾಷೆಗೂ ಇರುವ ಅಪಾರ ಅಂತರ ಒಂದು ಕಾರಣ, ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೦೦೦ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಜನರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ೧೮೯೨ರಲ್ಲಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಹಾಕವಿಯ "ಮಿಡ್ ಸಮ್ಮರ್ ನೈಟ್ಸ್ ಡ್ರೀಮ್" ಎಂಬ ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅನುವಾದ ಬಂದಿತು. ಹಳೆಯ ನಾಟಕಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಇವೆ. ೧೮೯೦ರಲ್ಲಿ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಸಿಲ್ವೆನ್ ಲೆವಿಯವರು ಮಾಡಿದ

ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ೧೮೯ ಜನ ಕವಿಗಳ ೩೭೭ ನಾಟಕಗಳಿವೆ. ಈಚಿನ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ೬೫೦ ನಾಟಕಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಟಕಗಳ ಭಾಷೆಯು (ಕಾಳಿದಾಸ ಮೊದಲಾದವರ) ಮಿಶ್ರಭಾಷೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಒಂದೋ ಎರಡೋ ಬಗೆಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಬಳಸುತ್ತಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಕೃತ. ಒಂದೇ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿದ್ಯಾವಿಹೀನರಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಅಪವಾದಗಳಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾವ್ಯಭಾಗ ಮತ್ತು ಭಾವಗೀತೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಭಾಷಾ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ನಾಟಕವು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೂ ಇದು ಒಂದು ಸಮಾಧಾನದಂತೆ ಇತ್ತು. ಸಮಾಜದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಿಂದ ದೂರವಿದ್ದ ಮತ್ತು ನಾಟಕದ ವಿಷಯದ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲೂ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತವಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚ್ ದುರಂತ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಸಿಲ್ವೆನ್ ಲೆವಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾದ ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಕಥೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಜನಪದ ನಾಟಕಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕೀಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಪಾತ್ರಗಳ ವೇಷಭೂಷಣಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರು ತ್ತಿತ್ತು. ಇವು ಆಯಾ ಭಾಗದ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು.

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳು ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕೆಂದೇ ಬರೆದವು. ರಂಗಸ್ಥಳದ ಸೂಚನೆಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ನಿಯಮಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಾಮೀಪ್ಯದ ಅರಿವು ಇದೆ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಜೀವನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಭಾವನಾಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾದ ಜೀವನವು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವೂ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಕಾವ್ಯಮಯವೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಗಳ ಮುಖ್ಯ ತಳಹದಿಯು ದುರಂತ, ಮತ್ತು ದೌರ್ಜನ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಮನುಷ್ಯನು ದುಃಖಪಡುವುದೇಕೆ ? ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪಾಪ ಇರುವುದೇಕೆ ? ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೇವರ ರಹಸ್ಯವೇನು ? ಸರ್ವಶಕ್ತ ವಿಧಿಯ ಎದುರು ದಾರಿ ಕಾಣದೆ

ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋರಾಡುವ ಕ್ಷಣಿಕ ಜೀವನದ ಮನುಷ್ಯನು ಎಷ್ಟು ದಯಾಪಾತ್ರ ಪ್ರಾಣಿ. ವಿಧಿ ನಿಯಮವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕು. ಯುಗಯುಗಗಳು ಕಳೆದರೂ ಆ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂದಲೆಳೆಯಷ್ಟೂ ಕದಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಪಾಠ ಕಲಿಯಬೇಕು. ಅದೃಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವುದೇ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಗಳ ಶ್ರುತಿ.

ಏರಿಬಹ ಅಲೆಗಳಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಎದುರಿನಲಿ
ದೂರ ತೀರವ ಸೇರ್ದ ಮಾನವನೆ ಸುಖಿಯು ;
ಹೋರಾಡಿ ಧೈರ್ಯದಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರವನು ಗಳಿಸಿ
ವೀರನಹ ಮಾನವನೆ ಧನ್ಯಾತ್ಮ ಸುಖಿಯು ;
ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲೇ ಭೇದ ತಾ ತೋರುತಿದೆ
ಧನಕನಕ ವಸ್ತುವಿನಲಿ ಶಕ್ತಿ ಧೈರ್ಯದಲಿ ;
ಜೀವನದ ನಾಟಕದ ಕಲೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಿದು
ವಿಧಿ ಲಿಖಿತ ನಿಯಮವಿದ ಮೀರಿದವರಿಲ್ಲ
ತಿಳಿದವರು ಬಹಳಿಲ್ಲ ಕಾಲಗರ್ಭದಲಿ.
ಜನಕೋಟಿ, ಆಶೆಯಲಿ ತೇಲುತಿದೆ ಸಾಗುತಿದೆ
ಜಯವಕ್ಕು ಕೆಲಬರಿಗೆ ಸೋಲು ಅನಿಬರಿಗೆ
ಅಳಿವುದು ಆಶೆಯದು ಮೊಳೆತು ತಾ ಚಿಗುರುವುದು.

(ಯುರಿಪಿಡೀಸನ 'ಬ್ಯಾಕಿ' ನಾಟಕದಿಂದ)

ಮನುಷ್ಯನು ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ನರಳಿ ಜೀವನವನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಬಿಡಿಸಲಾರದ ಅಂತಿಮ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಂದಿದೆ: ತನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಪಾಪ ಪುಣ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಒಗಟುಗಳೆಷ್ಟೋ ಇರಬಹುದು
ನಿರಾಶೆ ಭಯ ಕವಿದಿರಬಹುದು
ದೇವಸೃಷ್ಟಿಗದು ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ
ಮಾನವನೆಣಿಸುವ ದಾರಿಯು ಬೇರೆ
ದೈವ ನಿಯಾಮಕ ದಾರಿಯೇ ಬೇರೆ.

(ಯುರಿಪಿಡೀಸನ 'ಅಲ್ಸೆಸ್ಟಿಸ್' ನಾಟಕದಿಂದ)

ಗ್ರೀಕ್ ದುರಂತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಗಾಂಭೀರ್ಯವುಳ್ಳ ನಾಟಕಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದುರಂತ ನಾಟಕಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಾಟಕ ದುರಂತದಲ್ಲಿ

ಕೊನೆಗಾಣಕೂಡದೆಂದು ನಿಷೇಧವಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದ್ದ ಮತಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಟಕಕರ್ತರು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಅಂತಹ ಮೂಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲು ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಫಲ ತತ್ವಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ಅಥವ ಕರ್ಮಫಲವಲ್ಲದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸುವುದೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಕರ್ಮಫಲ. ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ಕುರುಡು ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದೂ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮಧ್ಯೆ ಒದಗುವಂತಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ್ದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎದುರಿಸಿದರೂ ಉಪಯೋಗವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸುಲಭ ವಿವರಣಗಳಿಂದ ದಾರ್ಶನಿಕರಿಗೆ, ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಿಮ ಕಾರಣವನ್ನೂ, ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ವವನ್ನು ಮೀರಿ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಆ ನಂಬಿಕೆಗಳೇ ರೂಢಮೂಲವಿದ್ದವು. ನಾಟಕಕರ್ತರು ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಧೈರ್ಯಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ನಾಟಕಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವು ಈ ಭಾರತೀಯ ರೂಢ ಮೂಲ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಮನೋಭಾವವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಟಕ ರಚನೆಯ ನಿಯಮಗಳು ಕಠಿನವಿದ್ದವು, ಅವುಗಳನ್ನು ಮೀರುವುದು ಸುಲಭವಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಿಧಿಯ ದಾಸರಾಗಿ ಏನೇ ಕಷ್ಟಗಳು ಬರಲಿ ನಾಯಕನು ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬಲ್ಲ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿ. ಚಾಣಕ್ಯನು 'ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ'ದಲ್ಲಿ "ಅದೃಷ್ಟವನ್ನೇ ನಂಬುವವರು" ಮುಠ್ಠಾಳರು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ; ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸದೆ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕೃತಕತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ : ನಾಯಕ ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಯಕ ; ನೀಚ ಯಾವಾಗಲೂ ನೀಚನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ; ಮಿಶ್ರಗುಣದ ಪಾತ್ರಗಳು ಬಹು ವಿರಳ. ಆದರೂ ಅದ್ಭುತ ನಾಟಕೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು, ಹೃದಯ ವಿದ್ರಾವಕ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕನಸಿನ ಚಿತ್ರದಂತೆ ಕಾಣುವ ಜೀವನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸತ್ಯವಾದರೂ ಅದ್ಭುತ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕವಿಯ ಭವ್ಯ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ವಾಸ್ತವ ಜೀವನ ಆ ರೀತಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನವು ಆಗ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಂತಿಯುತವೂ ಭದ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದಂತೆಯೂ, ತನ್ನ ನೆಲೆಯನ್ನು ತಾನು ಅರಿತು, ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನ ವಾಹಿನಿಯು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸು ತ್ತದೆ ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ, ಚಂಡಮಾರುತಗಳೆದ್ದರೂ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕದಲುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ದುರಂತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಭೀಕರ ಚಂಡಮಾರುತಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣ ಮಾನವೀಯತೆಯು ಇದೆ. ಕಲಾಭಿರುಚಿಯ ಮಾಧುರ್ಯವಿದೆ, ತಾರ್ಕಿಕ ಪೂರ್ಣತೆ ಇದೆ. "ಭಾರತೀಯ ನಾಟಕವು

ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಸೃಷ್ಟಿ" ಎಂದು ಸಿಲ್ವೆನ್ ಲೆವಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಎ. ಬೆರಿಡೇಲ್ ಕೀತ್ "ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವು ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮುಕ್ತಾಫಲ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಿಖರ. ಇತರ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು, ದೂಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನೇ ಭಾರತದ ಧೀಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲ. ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದಂತೆ, ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ, ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತವೂ ಆದ ನಾಟಕ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ.

೧೯೨೪ರಲ್ಲಿ "ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕ"ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ ಪ್ರದರ್ಶನವು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. 'ನೇಷನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ನಾಟಕ ವಿಮರ್ಶಕ ಜೋಸೆಫ್ ವುಡ್ ಕ್ರಚ್ ಎಂಬಾತನು "ತಾತ್ವಿಕರು ಹೇಳುವ ರಂಗಮಂಟಪದ ಶುದ್ಧಕಲೆಯ ನಿಜವಾದ ನಿದರ್ಶನವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚ್ಯದ ವಿವೇಕವು ಗೂಢ ಅಲೌಕಿಕ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೀಬ್ರೂ ಮತದ ಕಠಿಣ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಕುಲಗೆಟ್ಟ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ತುಂಬ ಆಳವೂ ಮತ್ತು ಸತ್ಯವೂ ಆದ ದಯೆಯಲ್ಲವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕವು ಪೂರ್ಣ ಕೃತಕವಾದರೂ ತುಂಬ ಹೃದಯಭೇದಕವಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯು ತೋರುಗಾಣಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ವಾಸ್ತವವೇ ಆಗಿದೆ. ಕವಿಯು ಯಾರೇ ಇರಲಿ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದವನಿರಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದವನಿರಲಿ ಆತನು ಗುಣಶಾಲಿಯೂ, ವಿವೇಕಿಯೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಆ ಗುಣವೂ ಮತ್ತು ವಿವೇಕವೂ ತುದಿನಾಲಗೆಯಿಂದ ಬರುವುವಲ್ಲ, ಕುಳಿತಲ್ಲೆ ಆಚಾರ ಹೇಳುವವನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಓದುವ ಲೇಖನಿಯಿಂದ ಬರುವುದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಹೃದಯದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು. ನವಯೌವನದ ಸೌಂದರ್ಯ, ಪ್ರೇಮ, ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಹನೆಯೂ ಆತನ ಗಾಂಭೀರ್ಯಕ್ಕೊಂದು ಹದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕಲ್ಪನಾ ಚಮತ್ಕಾರದ ಒಂದು ತೊಡಕಿನ ಕಥೆ, ವಿಷಯ ಅತ್ಯಲ್ಪ ; ಆದರೂ ಅದು ಮಾನವನ ದಯೆಗೆ ಮತ್ತು ಸದ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವಾಗಬಹುದು ಎಂದು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಅನುಭವಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದ...ಅಂಥ ಒಂದು ನಾಟಕ ಆಳವಾದ ಅನುಭವಪೂರ್ಣ ನಾಗರಿಕತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟಬಲ್ಲದು. ಎದುರು ಬಂದ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ತನ್ನ ದಾರಿಯನ್ನರಿತ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಇಂತಹ ಒಂದು ಶಾಂತ ನಿಷ್ಕಪಟ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲೆ ಮನಶ್ಶಾಂತಿ ಪಡೆಯಬೇಕು. ಮ್ಯಾಕ್‌ಬೆತ್ ಮತ್ತು ಒಥೆಲೊ ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ, ಹೃದಯವನ್ನು ತಲ್ಲಣಿಸತಕ್ಕವರೂ ಇದ್ದರೂ ಅವರು ಪಾಶವೀ ಸ್ವಭಾವದ ನಾಯಕರು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಪಾತ್ರಗಳು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ

ಭಾವಾವೇಶದ ತುಮುಲ ಹೊಸ ಜೀವನದ ಶೀಲಕ್ಕೂ ಪಶುಜೀವನದಿಂದ ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಬಂದ ನೈತಿಕ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಎದ್ದ ಹೋರಾಟದ ಫಲ. ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತವಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಸಹ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಮನೋವಿಕಲ್ಪದ ಫಲ. ಆದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಭಾವೋದ್ರೇಕವು ಮನಃಸ್ಥೈರ್ಯದಿಂದ ಶಾಂತವಾದಾಗ ಉಳಿಯುವುದು ರೂಪರಚನೆ ಯೊಂದೆ. ನಮ್ಮ ಯೂರೋಪಿನ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಇಷ್ಟು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಲಾರೆವು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

೯. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಜೀವಾಳ ಮತ್ತು ದಾರ್ಢ್ಯ

ಅಪಾರವಾದ ಭಾಷಾಸಂಪತ್ತು, ಪ್ರತಿಭೆ, ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯ ಸಮೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಇದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಎರಡು ಸಾವಿರದ ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪಾಣಿನಿಯು ಬರೆದ ವ್ಯಾಕರಣದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಅದು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ, ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪುಷ್ಟವೂ, ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರವೂ ಆಗಿ ಬೆಳೆದರೂ ಅದರ ಬುಡವು ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ಭದ್ರವಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಅವನತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಂದಿತು, ಭಾಷಾ ಸರಳತೆಯು ಹೋಯಿತು ಮತ್ತು ರಚನಾ ಜಟಿಲತೆಯು ಹೆಚ್ಚಿತು ; ಉಪಮೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳ ಅವಾಂತರವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಶಬ್ದ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲೆಂದು ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಗಳು ಪಂಡಿತರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜಟಿಲ ಶಬ್ದ ಜೋಡಣೆಗೆ, ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದವು.

ಸರ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಜೋನ್ಸ್ ೧೭೮೪ರಲ್ಲೆ "ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯು ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಚೀನವಿರಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತ ರಚನಾಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣನಾಗಿದೆ, ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗಿಂತ ವಿಪುಲ ವಿದೆ ; ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ಪೂರ್ಣಪರಿಶುದ್ಧವಿದೆ. ಆದರೂ ಧಾತುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಕರಣ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಾಮ್ಯವು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇದೆ. ಯಾವ ಭಾಷಾಪಂಡಿತನೇ ಆಗಲಿ ಈ ಸಮೀಪ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಗ ಅದೃಶ್ಯವಿರುವ ಯಾವುದೋ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಹೊರಟಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ದ್ದಾನೆ.

ವಿಲಿಯಂ ಜೋನ್ಸ್ ತರುವಾಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಫ್ರೆಂಚ್, ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ತುಲನಾತ್ಮಕ

ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಹೊಸ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಈ ಹೊಸ ಶಾಸ್ತ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ವಿದ್ವತ್ತು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಗೌರವವೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜರ್ಮನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಖೆ ಇತ್ತು; ಅದರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರೊ, ಇಬ್ಬರೊ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವತ್ತು ಅಪಾರವಿದ್ದರೂ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ವಿಮರ್ಶಾದೃಷ್ಟಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪಿಯನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ವಿದ್ವತ್ತು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯರು ನೂತನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳಸಿದರು. ಈ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಯೂರೋಪಿಯನರಿಗಿಂತ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕೂಲವೂ ಇತ್ತು. ಅವರ ಕೆಲವು ಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು, ವಂಶಾನುಗತ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು ಅವರ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಬಂದವು. ಕವಿ ಹೃದಯವನ್ನರಿತು ಕಾವ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ, ಅದರ ವಿಕಸನದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಲ್ಲೀನ ವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಅನುಕೂಲವೂ ಇತ್ತು.

ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಭಾಷೆಯು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದು ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾವ್ಯರೂಪ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಜನಾಂಗ ರಚನೆಗೆ ರೂಪಕೊಟ್ಟ ಭಾವನೆಗಳ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಜೀವಂತ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ. ಶಬ್ದಾರ್ಥವು ಯುಗದಿಂದ ಯುಗಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದು. ಹಳೆಯ ಭಾವನೆಗಳು ಹಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲೇ ನಷ್ಟತೆ ಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲವು. ಪುರಾತನ ಶಬ್ದದ ಅಥವ ಶಬ್ದಸಮುದಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅದರ ಒಳ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದವರ ಮನೋ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಮತ್ತು ಆ ಹಳೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭಾವಾವೇಶದ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಮಯ ಜೀವನ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ. ಭಾಷೆ ಎಷ್ಟು ಪುಷ್ಟವೂ, ವಿಪುಲವೂ ಇದೆಯೋ ಆ ಪ್ರವೇಶವೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಠಿನ. ಇತರ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಳವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಪರಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಲಾಗದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನ ಅಂತಃಸತ್ವ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯ

ಶಬ್ದಗಳೂ ಬಹಳ ಇವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಹ ಬಲವಾದ ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಿಘಂಟು ಒಂದು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಹ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಪಂಚವು ನಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ನಮಗೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಭಾರತದ ಆಧುನಿಕ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ. ಅವುಗಳ ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತು, ಮತ್ತು ರಚನಾರೂಪ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದವು. ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಅರ್ಥ ಗರ್ಭಿತ ಶಬ್ದಗಳ ಅನುವಾದವು ಅಶಕ್ಯವಾದರೂ ಅವು ನಮ್ಮ ಜಾನಪದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಚುರವಿವೆ. ಜನರು ಆಡುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ನಿಂತು ಮೃತಭಾಷೆಯಾದರೂ ಈಗಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರು ಎಷ್ಟೇ ವಿದ್ವಾಂಸರಿರಲಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಷ್ಟ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರು ಕವಿಗಳಲ್ಲದಿರುವುದು ಒಂದು ದುರದೃಷ್ಟ. ಈ ಭಾಷೆಯ ಅರ್ಥನಿರೂಪಣೆಗೆ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಕವಿಗಳೇ ಬೇಕು. ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಮಗೆ ದೊರಕುವುದು "ಸಾಹಿತ್ಯಸತ್ವದ ಅಪಭ್ರಂಶ" ಎಂದು ಬಾರ್ತ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಈ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯವೂ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾವನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಏನೂ ಸಾಲದು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಥವ ಬೇರೆ ಯಾವ ಅನುವಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಮೂಲಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡದ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯ ಎನ್ನುವ ಯಾವ ಅನುವಾದವೂ ಇನ್ನು ಆಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯರು, ವಿದೇಶೀಯರು ಇಬ್ಬರೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಅಪಾರ ಸೌಂದರ್ಯ, ಮಹದ್ಭಾವನೆ, ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಭಾರತದ ಹಿರಿಮೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಾನವಕುಲದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಪಂಚವು ಅರಿಯದಂತಾಗಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಇದೊಂದು ಮಹಾ ದುರದೃಷ್ಟ. ಕಠಿಣವಾದ ಅನುಶಾಸನ, ಪವಿತ್ರಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದಕರು ಬೈಬಲನ್ನು ಅನುವಾದಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಹಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಗೌರವವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಯೂರೋಪಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಕವಿಗಳು ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ಅತಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ

ಅನೇಕ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಈ ಕೆಲಸ ನಡೆಯದಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟ ; ಯಾವಾಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಅಥವ ನಡೆಯುವ ಸಂಭವವಿದೆಯೆ ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ನಮ್ಮ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ ; ವಿದ್ವತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ; ಕವಿಗಳೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ, ಆದರೆ ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಅಂತರವು ಅಪಾರವಿದೆ ಮತ್ತು ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯು ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಡೆಗೋ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ ; ಇಂದಿನ ಜೀವನದ ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಂತೂ ನಾವು ಬೇರೆ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನಾವು ಬಹಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟೆವು. ನಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ನಾವು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯದಾದೆವು. ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ಬರುತ್ತವೆಂದೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳ ಶುದ್ಧ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ದಾರಿ ತೋರುವರೆಂದೂ, ಸ್ವರಭೇದಗಳ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡುವರೆಂದೂ, ವಿವರವಾದ ಅರ್ಥಕೋಶ, ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರೆಂದೂ ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಆಡಂಬರವೂ ಇರುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಜೀವಾಳ ಮಾತ್ರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೌಂದರ್ಯ, ಗಾನ ಮಾಧುರ್ಯ ಕಲ್ಪನಾ ಸಾಹಸಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತ ಸುಂದರ ಸಜೀವವಸ್ತುವಾದ ಯೌವನ ಸೌಂದರ್ಯ ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಜೀವ, ನಿಸ್ಸತ್ವ, ಜೀರ್ಣವಸ್ತು ಮಾತ್ರ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಕೊಳಕು ವಾಸನೆ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಜಿಗುಟು.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ನಿಂತೊಡನೆ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಆಗ್ನೇಯ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಭಾರತದ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಬೋಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯವಾಚನ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳು ನಡೆದುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೊರೆತಿದೆ. ತಾಯ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ (ಸೈಯಾಮ್)ನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರುಗಳು ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದಾಗ ಭಾರತದ

ಬಹು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯು ರಾಜಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಿಟ್ಟು ಪಾರ್ಸಿ ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜನರ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಗಳೂ ಬೆಳೆದವು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆಘಾತಗಳು ಒದಗಿದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಮುಂದುವರಿಯಿತು ; ಆದರೆ ಅದರ ಮಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಎಫ್. ಎಫ್. ಥಾಮಸ್ ೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ತಿರುವಾಂಕೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಎಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು, ಈಗಲೂ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದಿನ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರಳ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾಷೆಯಾಗಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ! "ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಪ್ಲವಗಳೂ, ಧರ್ಮಸುಧಾರಣೆಗಳೂ, ವಿದೇಶೀಯರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಾದರೂ ಇಂದಿನ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತಕ್ಕೂ ನಿಕಟವೂ ಗಾಢವೂ ಆದ ಬಾಂಧವ್ಯವಿದೆ. ಈಗಲೂ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಮಾತನಾಡುವ ಏಕಮಾತ್ರ ಭಾಷೆ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ನಡೆಯುತ್ತ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಗತಿಸಿದಾಗ್ಯೂ ಈಗಲೂ 'ದಾಂತೆ' ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನ ಜನರಿಗೆ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ತಿಳಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವು ತಿಳಿದಿದೆ" ಎಂದು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದರು.

'ದಾಂತೆ' ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತೊ ನಾನರಿಯೆ. ಈಗ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈಗಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲವರು, ಅದರಲ್ಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲೆ. ಹಿಂದಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿ ಮುಂತಾದ ಮಾತನಾಡುವ ಸುಲಭ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜನ್ಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುವವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯು ಅದೇ ಒಂದು ಇಂಡೊ-ಆರ್ಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಶೇಕಡ ೮೦ರಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಪಾರಸಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳ ಮೂಲರೂಪ ಒಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆ ಅಥವ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲೋ, ರೂಪಾಂತರಿಸಿಯೋ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳ ಶಬ್ದಕೋಶದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳ, ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ, ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ

ಮತ್ತು ಈಚೆಗೆ ವಿಪುಲ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಈಗಲೂ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಮಟ್ಟವು ಮಾತ್ರ ಉನ್ನತವಾಗಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಈಗಲೂ ಸಹ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಜನರನ್ನು ಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸಿರುವುದೇ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ. ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೆಲವು ಮಹಾ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಶ್ಲೀಲ ಭಾಷೆಗಳು, ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಅಥವ ಪ್ರೌಢ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವುಗಳಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು, ವಿವಿಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಶ್ರೀಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡವು.

ಆಧುನಿಕ ತಾಯ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವರು ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದಲೇ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ.

ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯರು ನಾದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟರು : ಗದ್ಯವಾಗಲಿ, ಪದ್ಯವಾಗಲಿ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾದಮಾಧುರ್ಯವಿತ್ತು, ಸಂಗೀತಸೌರಭವಿತ್ತು. ಶುದ್ಧ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ, ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೆಲ್ಲವೂ ಗುರುವಿನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಕಲಿತ ಪಾಠದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಇದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸಿ, ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಬ್ದದ ನಾದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಂದ ನಾದ ಮತ್ತು ಭಾವಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಬಹು ಸುಂದರ ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು ; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಪಕ್ವ, ಕೃತಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇ. ಹೆಚ್. ಜಾನ್‌ಸ್ಟನ್ "ಭಾರತೀಯ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಇತರ ಯಾವ ದೇಶಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರದ ನಾದ ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಅವುಗಳ ಮೃದು ಮಧುರ ರಾಗಮಿಲನವು ಸದಾ ಒಂದು ಅಪಾರ ಆನಂದಸಾಗರ. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಭಾವ ಮತ್ತು ನಾದಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮಾರ್ಗ ವನ್ನನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪ ವ್ಯಂಜನಗಳು—ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒಂದೇ ವ್ಯಂಜನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಈಗಲೂ ವೇದಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸ್ವರಶುದ್ಧವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಂದಿನ ಹಿಂದಿ-ಉರ್ದು, ಬಂಗಾಲಿ, ಮರಾಠಿ, ಗುಜರಾತಿ, ಓಢ್ರಭಾಷೆ, ಅಸ್ಸಾಮಿ, ರಾಜಸ್ಥಾನಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಸಿಂದಿ, ಪಷ್ಟೋ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ—ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಭಾಷೆಗಳು. ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮಲೆಯಾಳಿ ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳು. ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಗಳು ಇವೇ ಹದಿನೈದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿ ಅಥವ ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವಾದ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯೇ ಬಹುಜನರ ಭಾಷೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಮಾತನಾಡುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನರು ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಪ್ರೌಢ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಐದುನೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾಷೆಗಳಿವೆ ಎನ್ನುವುದು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನ ಅಥವ ಜನಗಣತಿ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಭ್ರಮೆ. ಅಸ್ಸಾಮ್ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯದ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಜನರು ಪ್ರಾಯಶಃ ನೂರು ಜನ ಅಥವಾ ಸಾವಿರ ಜನ ಮಾತ್ರ ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಅಂತಹ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪಭಾಷೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಷೆಯೆಂದು ಬರೆದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ನೂರುಗಟ್ಟಲೆ ಭಾಷೆಗಳಿರುವುದು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಮಧ್ಯದ ಪರ್ವತಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ. ಜನಗಣತಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಈ ವಾದದಂತೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನೂರುಗಟ್ಟಲೆ ಭಾಷೆಗಳಿವೆ; ಜರ್ಮನಿ ಯೊಂದರಲ್ಲೆ ಅರವತ್ತು ಭಾಷೆಗಳಿವೆ.

ಭಾರತದ ನಿಜವಾದ ಭಾಷಾಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಈ ಭಾಷಾವಿಭೇದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಲ್ಲ ಹಿಂದಿ-ಉರ್ದು ಪ್ರಶ್ನೆ ; ಒಂದು ಭಾಷೆ, ಎರಡು ರೂಪ, ಎರಡು ಲಿಪಿ. ಮಾತನಾಡುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಗೆ ಬಂದರೆ ಅಂತರವು ಅಪಾರವಾಗುತ್ತವೆ ; ಈ ಅಂತರವನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಎಂಬ ಒಂದೇ ರೂಪವನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರಲು, ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಅರ್ಥವಾಗಬಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಯಾಗ ಹತ್ತಿದೆ.

ಆಫ್ಘನಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡಿನ ವಾಯುವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಜನ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಪಷ್ಟೋ'. ಪಾರ್ಸಿಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಈ ಭಾಷೆಯು ಸಿಕ್ಕಂತೆ ಬೇರಾವ ಭಾಷೆಯು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವೈಯಾಕರಣಿಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ನಾಡೇ ಈ ಗಡಿನಾಡು.

ಸಿಂಹಳದ ಭಾಷೆ ಸಿಂಘಾಳಿ. ಇದೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು. ಸಿಂಹಳರ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ, ಅವರ ಬುಡಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಭಾಷೆ ಸಹ ಭಾರತೀಯರನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ, ಯೂರೋಪಿನ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ಭಾಷೆಗೂ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆ ಎಂದು ಈಗ ಎಲ್ಲರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಲಾವ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲ ರೂಪಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲರೂಪಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿನ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನೇ ಹೋಲುವ ಭಾಷೆಯೆಂದರೆ ಲಿಥ್ವೇನಿಯನ್ ಭಾಷೆ.

೧೦. ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನ

ಬುದ್ಧನು ಜನರ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆಯಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಾಕೃತವು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾಷೆ. ಆತನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿರಬೇಕು ; ಆದರೂ ತನ್ನ ಬೋಧನೆ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲೆಂದು ಜನರ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿದನು. ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಭಾಷೆಯಾದ ಪಾಳಿ ಭಾಷೆಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಬುದ್ಧನ ಸಂವಾದ ಗಳನ್ನು, ಇತಿಹಾಸಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನು ಆತನು ಮೃತಿಹೊಂದಿದ ಬಹು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಪಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಸಿಂಹಳ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಸೈಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರದಲ್ಲಿರುವ ಹೀನಯಾನ ಬೌದ್ಧಮತಕ್ಕೆ ಇವೇ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳು.

ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳನಂತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ವಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಇತರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದ ಅಶ್ವಘೋಷನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳು (ಇವೇ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನ ನಾಟಕಗಳು) ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿವೆ. ಭಾರತದ ಬೌದ್ಧ ಪಂಡಿತರ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಟಿಬೆಟ್, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದವು ; ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧಮತವು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಬುದ್ಧನು ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಮಾನಸಿಕ ವಿಪ್ಲವ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಲೋಷೆ, ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷೆ, ಜೊರಾಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಪೈಥಾಗೊರಾಸ್ ಅವತರಿಸಿದ ಕಾಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಚಾರ್ವಾಕ ಮತವೂ ಹುಟ್ಟಿತು, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೂ ಹುಟ್ಟಿತು ; ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳು

ಹುಟ್ಟಿ ಕೊನೆಗೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನದ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದೋ ಅಥವ ಒಂದರನಂತರ ಒಂದೋ ಈ ರೀತಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ನಡೆಯಿತು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಬೇರೆ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾದಗಳ ಪಂಗಡಗಳಾದುವು. ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಮತ್ತು ವಾದ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

ತಾತ್ವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ವಾದವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಬುದ್ಧನೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದ. "ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದಿದ್ದಾಗ ಮೌನದಿಂದ ಇರಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ಜೀವನದಲ್ಲೆ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜೀವನಾತೀತ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ವಿಷಯ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ವಾದಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಜಟಿಲ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲೇ ಮಗ್ನರಾದರೆ ನೀತಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಡೆ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ಬೌದ್ಧಮತದ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಇದೇ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ವಿಚಾರಸರಣಿಯೆಲ್ಲ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅನುಭವಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವಿಚಾರ ಏನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ತರ್ಕಪೂರ್ಣ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ದೈವದ ಭಾವನೆಗೂ ಎಡೆಯಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅನುಭವವು ಉಳಿಯಿತು ; ಮತ್ತು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ವಾಸ್ತವವಿತ್ತು, ಆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸತ್ಯವು ಸದಾ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗು ತ್ತಿರುವ ಜೀವನದ ಅನುಭವ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸತ್ಯದ ಈ ಕ್ಷಣಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಸರಣಿಯು ಅದೇ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರರೀತ್ಯ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಬುದ್ಧನು ಕ್ರಾಂತಿಪುರುಷನಾದರೂ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮತಿ ರೈಸ್‌ಡೇವಿಡ್ಸ್ "ಗೌತಮನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಬೆಳೆದದ್ದು, ಜೀವಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದು ಹಿಂದುವಾಗಿ. ಗೌತಮನ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಷ್ಟ ಸನಾತನ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆತನ ನೀತಿಬೋಧೆಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆತನಿಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಈಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷರು ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸಿ, ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟು, ನಿಯಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದೇ ಆತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅನೇಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಹಿಂದೂ

ದಾರ್ಶನಿಕರು ಒಪ್ಪಿರುವಂತೆ ತನ್ನ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತರ್ಕ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಾಗುವಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದುದು ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇತರ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕರಿಗೂ ಆತನಿಗೂ ಇದ್ದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆತನ ಅಪಾರ ಧರ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪರೋಪಕಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ.

ಆದರೂ ಆಗ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ ಧರ್ಮದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಆತನು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬಿತ್ತಗಳನ್ನು ಹರಡಿದನು. ಆತನ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ತತ್ತ್ವವಾಗುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ತತ್ತ್ವರತ್ನಗಳನ್ನು ಸನಾತನ ಧರ್ಮಾಂಬುಧಿಯ ಗರ್ಭದಿಂದಲೇ ತೆಗೆದು ತೋರಿಸಬಹುದು—ಆದರೆ ಜನತೆಯ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗಲೇ ವಿರೋಧ ಬಂದದ್ದು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು : ಎಲ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿರುವಂತೆ ಭಾವನಾನವ್ಯತೆ ಇತ್ತು, ಆದರೆ ಆಚಾರವು ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕಠೋರವಿತ್ತು. ಆಚಾರ ಭ್ರಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಸಹಿಸುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಕ್ರಮೇಣ ಸನಾತನಧರ್ಮದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು ; ಮತ್ತು ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ ಈ ಅಂತರವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಆರಂಭದ ಬೌದ್ಧಮತವು—ಹೀನಯಾನವು—ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ಮಹಾಯಾನ ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ದೇವತ್ವವು ಕಲ್ಪಿತವಾದುದು ಈ ಮಹಾಯಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನ ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಆತನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವತ್ತು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯವೂ ನಡೆಯಿತು. ಹೀನಯಾನ ಮಹಾಯಾನಪಂಥಗಳಿಗೆ ಕಟುವಾದ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳಾದವು, ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದವು ; ಮತ್ತು ಆ ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀನಯಾನ ದೇಶಗಳಾದ ಸಿಂಹಳ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ ಮತ್ತು ಸಯಾಂ ದೇಶಗಳು ಈಗಲೂ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಿರುವ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಕೀಳುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಚೀನ ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಹೀನಯಾನ ಪಂಥವು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ತತ್ತ್ವದ ಸನಾತನ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಂಡು, ಪಾಲಿಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ

ಬಂದರೆ, ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳ ಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಅಪಾರ ಸಹನೆಯನ್ನು ತೋರಿತು : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತು ; ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಮತವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು ; ಚೀನ, ಜಪಾನ್ ತಿಬೆಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಬೌದ್ಧ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಆತ್ಮ ವಿಷಯದ ಅಜ್ಞೇಯ ವಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ದೂರ ಹೋದರು ಮತ್ತು ಆತ್ಮವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ ಈ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ನಾಗಾರ್ಜುನನು ಮಹಾಮೇಧಾವಿ, ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿ. ಆತ ಕ್ರೈಸ್ತ ಶತಾಬ್ದಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾನಿಷ್ಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದ. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥದ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಆತನೇ ಮುಖ್ಯ ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷನಾದ. ಆತನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೂ ಧೈರ್ಯವೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ. ಆತನ ಅಂತಿಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಕೆಲವರಿಗೆ ಅನೌಚಿತ್ಯ, ಅಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅದೇ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಅಪ್ರತಿಹತ ತರ್ಕದಿಂದ ವಾದ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ವಾದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸುವಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಭಾವನೆಗೆ ತನ್ನರಿವು ತನಗಿಲ್ಲ, ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಗಿಲ್ಲ. ಪರನ ತಾನರಿದಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವವಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯದೇವರಿಲ್ಲ ; ದೇವರಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ವಿಶ್ವವಿಲ್ಲ, ಎರಡೂ ಮಾಯೆಗಳು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಭ್ರಮೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ : ವಸ್ತು ವಿನ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ ; ಎಂದು ಶೂನ್ಯದವರೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದೂ ಸತ್ಯವಲ್ಲ, ಪ್ರಪಂಚದ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕ, ಯಾವುದೋ ಕೆಲವು ಗುಣ ಸಂಬಂಧಗಳ ಆದರ್ಶ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಂಬುತ್ತೇವೆಯೇ ಹೊರತು ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳ ಹಿಂದೆ ನಮ್ಮ ಭಾವನೆಗೆ ಅತೀತವಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು— ಪರಶಕ್ತಿ—ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೂ ಅದು ಒಂದು ಸಾಪೇಕ್ಷ ವಸ್ತುವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.[1]

ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪರತತ್ವವನ್ನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಶೂನ್ಯತೆ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ರಿಕ್ತತೆ ಅಥವ ಏನೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಎಂಬುವ ಭಾವನೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನ.[2] ನಮ್ಮ ಈ ಅನುಭವ ಪ್ರಪಂಚ ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಶೂನ್ಯತೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಶಬ್ದವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ : ಆದರೆ ತಾತ್ವಿಕ ವಾಸ್ತವತೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅನುಭವಾತೀತವಾದ ಅಂತಸ್ಥ ವಸ್ತು.

ಒಬ್ಬ ಬೌದ್ಧ ಜ್ಞಾನಿಯು "ಶೂನ್ಯತೆಯೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಧನ, ಅದಿಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆಯೋ ತಿಳಿಯದು. ಮತ್ತು ಈ ಬಗೆಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಬೇಡಿ ಎಂದು ಬುದ್ಧನು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದು ಎಷ್ಟು ವಿವೇಕಯುತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೈಗೆ ಎಟುಕದ ಜ್ಞಾನಫಲಕ್ಕಾಗಿ ತವಕಪಡುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಬೌದ್ಧದರ್ಶನ ದಲ್ಲೂ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಬೆಳೆಯಿತು ; ಆದರೆ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂತರ್ದೃಷ್ಟಿ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪಪ್ರಜ್ಞಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥ ಒಂದರಲ್ಲಿನ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಸ್ವತಃ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರವೇಶ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಅದು ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ತತ್ವವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ.*

ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಹೀನಯಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು, ಮಹಾಯಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು. ಈ ಎಲ್ಲ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನ ಪಂಥಗಳಿಗೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೇ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನ, ಆದರೂ ಅವು ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಿಂದೂ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥಗಳಿಗೂ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಈ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ತಿರಸ್ಕಾರ. ಈಚಿನ ಈ ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಪ್ರಾಮಾಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ನೆಪಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ವೇದಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡದೆ ತಮ್ಮ ದಾರಿಯನ್ನು ತಾವು ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಋಷಿವಾಣಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬಂದ ದಾರ್ಶನಿಕರು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಗೇನೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಪಂಥವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು.

ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದ ನಾಲ್ಕು ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಭಾವನೆಗಳು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದವು ಗಳೆಂದು ಪ್ರೊ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣವೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಎಂಬ ದ್ವೈತಭಾವನೆಯಿಂದ ಅದು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಮೆಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಕಾಣುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆದು ವಸ್ತುವಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದ ತೆರೆಯು ಕಳಚಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಘಟ್ಟಗಳೂ ಹೀನಯಾನಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳು.

ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಭಾವನೆಯ ಹಿಂದಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನಾಸರಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದದ ಭಾವನೆಗಳು, ಆತ್ಮದ ಉಪಪ್ರಜ್ಞಾವಸ್ಥೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಕೊನೆಯ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ—ಇದೇ ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ದರ್ಶನ ಅಥವ ಮಧ್ಯಮಾರ್ಗ—ಮನಸ್ಸೇ ಭಾವನೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಯಾವ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗದ ಭಾವನೆಗಳ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಪಕ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಕೊನೆಗೆ ನಮಗೆ ಉಳಿಯುವುದು ಅಲ್ಪಪರಿಮಿತಿಯ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯಲಾಗದ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ ಗಾಳಿಯ ಬಯಲು. 'ವಿಜ್ಞಾನ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮನೋಭಾವನೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು.

ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚ ಅಥವ ಪರ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಶುದ್ಧ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಎಂದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಮತ್ತು ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಶೇಷಣ ವಾದವೂ ಸಾಧಿಸಿದರೂ, ಈ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನೀತಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಬೆಲೆ ಇದೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ನೀತಿವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಬಾರದು ಮತ್ತು ಶುದ್ಧ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ಅದೇ ಆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಈ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಅನಂತ ವೆಂಬುದು ಈ ಅನ್ವಯಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೀರಿರುವುದರಿಂದ, ಕಾರಣ, ಜ್ಞಾನ, ಅನುಭವಗಳು ಯಾವುವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

೧೧. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪರಿಣಾಮ

ಸನಾತನ ಆರ್ಯಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಈಗ ಜನತೆಯಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದ ಪರಿಣಾಮ ಏನು ? ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಶಾಶ್ವತವೂ ಉಗ್ರವೂ ಆದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಆದುವೆಂಬುದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ. ತಾನೂ ಒಬ್ಬ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಎಂದು ಬುದ್ಧನ ಭಾವನೆ ಇರಲಾರದು ; ಪ್ರಾಯಶಃ ತಾನೂ ಒಬ್ಬ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇರಬಹುದು. ಆತನ ಅದ್ಭುತ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಮೂಢ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತ ಸಂದೇಶಗಳಿಂದ ಆತನಿಗೂ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪೌರೋಹಿತವರ್ಗಕ್ಕೂ ಘರ್ಷಣೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಂದಿನ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಥವ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆತನ ಅಭಿಮತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಮೂಲ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗೆ ಕಿಚ್ಚನ್ನಿಟ್ಟನು. ಆದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದ್ದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳು ಉಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ವೈರಿಯಾದನು. ವಿಶಾಲ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಭಾವನೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದ ಉಪದೇಶ ಯಾವುದೂ ಬುದ್ಧನ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದಾಗ ಅದು ಬೇರೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಆಯಿತು.

ಬೌದ್ಧಮತವು ಮೊದಲು ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ. ಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರು. ಮೊದಲು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಚಳುವಳಿಯಂತೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು; ಆದರೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನಂತರ ಸೇರಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ರೂಪು ದೊರೆಯಿತು. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವು ಬೆಳೆದದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬೌದ್ಧರಿಂದ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜನಾದರಣೀಯ ರೂಪ ದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆರ್ಯಧರ್ಮದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಮತವು ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ನೂರಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಮಾಡಿತು; ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯವೂ ಇತ್ತು; ಏಕೆಂದರೆ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಜೀವಂತ ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಅವನತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮತ ಎಂದು ಎಣಿಸಲಾಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಆ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳಿನ ಬಹುಭಾಗವು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಯಿತು. ಜನತೆಯು ಅದನ್ನು ಒಂದು ಧರ್ಮ ಎಂದು ಅವಲಂಬಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೂ ಅದರ ಛಾಯೆಯು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿ ಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರಚಂಡ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಈ ಶಾಶ್ವತ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೂ ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ ಅಥವ ಮತತತ್ವಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವು ಇಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ನೈತಿಕ ಆದರ್ಶಗಳಿಂದ ಆಗಿರುವ ಯೂರೋಪಿನ ಜನತೆಯ ಮೇಲಿನ ಪರಿಣಾಮದಂತೆ, ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ

ಧರ್ಮದ ಮತಭೇದ ಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳು ಅನೇಕರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮಾನವೀಯತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮಾರ್ಗಾನುಸರಣೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವ ಪರಿಣಾಮದಂತೆ ಬುದ್ಧನ ನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಆತನ ಸನಾತನ ಧರ್ಮಗಳು ನಮ್ಮ ಜನರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ ಶಾಶ್ವತ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದುವು.

ಭಾರತದ ಆರ್ಯಧರ್ಮವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮ, ಅದರ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಭಾರತದೇಶ ಮತ್ತು ತಾನೇ ರೂಪುಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ರಚನೆಯ ಸಮಾಜವು ಅದರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ದೃಢ ಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಮತಪ್ರಚಾರ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಮತಾಂತರವಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಭಾರತದಿಂದಾಚೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಒಳಗಡೆ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದೆ ನಿಗೂಢಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು, ಹೊಸಬರನ್ನೂ ಹಳಬರನ್ನೂ ತನ್ನ ಮಡಿಲೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹೊಸ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಕಡೆಗಿನ ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿತ್ತು ; ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸಂಚಾರಮಾರ್ಗಾನುಕೂಲವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸುವ ಆವಶ್ಯ ಕತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಇರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಜೀವನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಜೀವನಾಂಬುಧಿಯು ಸ್ವಯಂಸಂಪೂರ್ಣವಿತ್ತು. ಅದರ ಅನೇಕ ವಿಚಾರವಾಹಿನಿಗಳ ಚಲನವಲನಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡುವಷ್ಟು ವಿಶಾಲವೂ, ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಇತ್ತು. ತನ್ನ ಗಡಿಗಳಾಚೆಯ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡ ದಷ್ಟು ಆತ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಇತ್ತು. ಮತ್ತು ಅದು ಆತ್ಮನಿರತವೂ ಇತ್ತು. ಈ ಸಾಗರಮಧ್ಯದಿಂದಲೇ ಶುದ್ಧವೂ, ಸ್ವಚ್ಛವೂ ಆದ ಧಾರಾವಾಹಿನಿಯನ್ನೆರಚುವ ಒಂದು ಹೊಸ ಬುಗ್ಗೆಯ ಉಗಮವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸನಾತನ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಾಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಗಳೆದ್ದು ಆ ಅಲೆಗಳು ಮಾನವಕಲ್ಪಿತವೂ ಅಥವ ಪ್ರಕೃತಿಜನ್ಯವೂ ಆದ ದಿಕ್ತಟಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಉಕ್ಕಿಹರಿದವು. ಬುದ್ಧನು ಈ ಉಪದೇಶಾಮೃತ ಧಾರೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೇ ಸಂಬೋಧಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಲ್ಲ, ಅನೇಕ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ. ಅದು, ಶುದ್ಧ ಜೀವನ ನಡೆಸಿರೆಂಬ ವಿಶ್ವಬೋಧೆ : ಜಾತಿ ಮತ ಜನಾಂಗಗಳ ಮೇರೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಅದು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇದು ತೀರ ನವೀನ ಮಾರ್ಗವಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅನುಸರಣೆಗೆ ತಂದು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಚಾರಕರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಮತ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾದವನು ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಅಶೋಕ. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಅರಿವು ಉಂಟಾ ಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ವಲಸೆ ಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯ ಈ ವಲಸೆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂ ರಾಜರುಗಳೇ ಆರಂಭಿಸಿ ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಪರಸ್ಪರ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟುಗಳ ಮತಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಸಂತೃಪ್ತ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಒಂದು ಹೊಸ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಆತ್ಮಪ್ರೇರಣೆಯ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಮೂಲದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ. ಆ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಅನೇಕವಿರಬಹುದು. ಹೊರ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ಸಮಾಜದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಪರದೇಶದ ಸಂಪರ್ಕಗಳು. ಆ ಕಾಲದ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು : ಆದರೆ ಆ ಮುಂಚೆ ಪರದೇಶಗಳ ಕಡೆ ಅದರ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮವು ಈ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೂರ ತೀರಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿತು.

ವೇದಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಶುಯಜ್ಞಗಳು ನಿಂತುಹೋದುವು. ವೇದ ಮತ್ತು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಅಡಗಿದ್ದ ಅಹಿಂಸಾ ಭಾವನೆಗೆ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಿಂದ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜೈನಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಗೌರವವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿದಯೆಯೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಉನ್ನತ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನವು ಸದಾ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು.

ಉಗ್ರ ಸಂನ್ಯಾಸಜೀವನಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧನು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೈತಿಕ ಬೆಲೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ ಉಪದೇಶದ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರಾಶೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದಾಯಿತು. ಹೀನಯಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೂ ಮುಖ್ಯ ಇದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಜೈನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು. ಪರಲೋಕ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತು. ಮುಕ್ತಿಯ ಬಯಕೆ, ಮತ್ತು ಇಹಪ್ರಪಂಚದ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಕಾತರತೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಾಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಬುದ್ಧನಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೂ ಈ ಆದರ್ಶಗಳೆಲ್ಲ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸನಾತನಧರ್ಮದ ಆದರ್ಶವು ಪರಿತುಷ್ಟ, ತುಂಬುಜೀವನ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಶೆಯಲ್ಲಿ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸಂಯಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇತ್ತು. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಸಕಲ

ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಮಗ್ನತೆ ಇತ್ತು ಮತ್ತು ವಿಷಯಾಸಕ್ತ ಜೀವನವು ಅದರ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಭೋಗಜೀವನವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೊದಲೇ ವೈರಾಗ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕೆಲವರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧಮತ ಪ್ರಚಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ವಿಹಾರಗಳು, ಸಂನ್ಯಾಸಿನಿಯರ ನಿವಾಸಗಳೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ಜನರು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಿನ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹೆಸರು 'ವಿಹಾರ'–ಅಂದರೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಮಠ–ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಎಂದರೆ ಆಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಹಾರಗಳಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಈ ವಿಹಾರಗಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ಧ ವಿಹಾರಗಳಿದ್ದವು. ಬಾಲ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿದ್ದ ರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅದನ್ನು 'ನವವಿಹಾರ' ಅಥವ ನೂತನ ಮಠ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಪಾರ್ಸಿಯಲ್ಲಿ ಅದು 'ನೌಭಾರ್' ಆಯಿತು.

ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತವು ಅನೇಕ ಕಾಲದಿಂದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಲೋಕ ಭಾವನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲು ಕಾರಣವೇನು ? ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು : ಪ್ರಾಯಶಃ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ತನ್ನ ರೂಪವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಬಲಯುತವಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಊಹೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚೀನಾದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್, ಲೋಷೆ ಮತ್ತು ಇತರ ದಾರ್ಶನಿಕರಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದ ಪ್ರಬಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿದ್ದವು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಚೀನ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳು ಹೀನಯಾನ ಪಂಥದ ನಿರಾಶಾವಾದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶಾದಾಯಕ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವು. ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ದರ್ಶನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೀವನ ನಿರಸನ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು

ಬೋಧಿಸುವ ಜೈನಧರ್ಮದಿಂದ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪರಲೋಕಭಾವನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಿರಬೇಕು.

ಆದಾಗ್ಯೂ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧಮತದ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಆ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ದೃಷ್ಟಿಗೇ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪರಿಣಾಮ. ಮತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಾನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೂಲ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಒಪ್ಪಿತು.

ಬುದ್ಧನ ಕಾಲದ ಮತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ತಲೆದೋರಿದ ಕಾಠಿಣ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟಿಗಿಂತ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ನಡತೆ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇತ್ತು. ಬುದ್ಧನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದವನ್ನು ದಕ್ಷನೂ, ಉತ್ಸಾಹಿಯೂ, ಸಂಯಮಿಯೂ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕತೆಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮತ ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಭಾವನೆಯು ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದು ಸತ್ಯಕಾಮನ ಕತೆ. ಸತ್ಯಕಾಮನ ತಾಯಿ ಜಾಬಾಲ. ಗೌತಮನ (ಬುದ್ಧನಲ್ಲ) ಶಿಷ್ಯನಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಸತ್ಯಕಾಮನಿಗೆ ಆಶೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡುವಾಗ ತಾಯಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಗೋತ್ರ ಯಾವುದು ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ತಾಯಿಯು "ಮಗೂ, ನಿನ್ನ ವಂಶ ಯಾವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ನನ್ನ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಸೇವೆ ಮಾಡುವಾಗ ನಾನು ದಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ನಿನ್ನ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ನಿನ್ನ ವಂಶ ಯಾವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಜಾಬಾಲ, ನೀನು ಸತ್ಯಕಾಮ, ಸತ್ಯಕಾಮ ಜಾಬಾಲ ಎಂದು ನಿನ್ನ ಹೆಸರು ಹೇಳು" (ಜಾಬಾಲಳ ಮಗ ಸತ್ಯಕಾಮ) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಸತ್ಯಕಾಮನು ಗೌತಮನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ. ಋಷಿಯು ಸತ್ಯಕಾಮನ ಗೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಸತ್ಯಕಾಮನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಗುರುವು "ನಿಜವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಗೆಳೆಯ, ಹೋಗಿ ಸಮಿತ್ತನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ, ನಿನಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಸತ್ಯಮಾರ್ಗದಿಂದ ನೀನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ಇದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಅಥವ ರಾಜಮನೆತನಗಳವರು ತಮ್ಮ ಪಂಗಡದ ಮತ್ತು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ರಾಜರಾದವರಿಗೆಲ್ಲ ಆ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಕೃಷಿಕರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ವೈಶ್ಯರಾಗಿ ಗೌರವದಿಂದ ಜೀವಿಸು

ತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಉಪಜೀವನದ ವರ್ಣಭೇದಗಳೂ ಇದ್ದವು. ವರ್ಣಬಾಹಿರರಾದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೆಲವರು ಕಾಡುಜನರು ಮತ್ತು ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಕಸಬಿನ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಇರಬೇಕು.

ಜೈನ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ಅಹಿಂಸೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದಿಂದ ಕೃಷಿ ಕರ್ಮಕ್ಕಿದ್ದ ಗೌರವವು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು ! ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪ್ರಾಣನಾಶವು ಅನಿವಾರ್ಯವಿತ್ತು. ಇಂಡೋ ಆರ್ಯರ ಅಭಿಮಾನಪೂರ್ಣವೂ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆದ ಈ ಕೃಷಿ ಕರ್ಮವು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ವೃತ್ತಿಯಾದರೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುವ ನೇಗಿಲಯೋಗಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಸ್ತು ಕೆಳಗಿಳಿಯಿತು.

ಮಾನವನ ಉನ್ನತ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಯ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಅಧೋ ಗತಿಗೆ ತಳ್ಳುವ ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ಮತದ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿ ಬಂಡಾಯ ಹೂಡಿದ ಬೌದ್ಧಮತವು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕೃಷಿಕರ್ಮಿಗಳ ಅವನತಿಗೆ ತಿಳಿದೊ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಅಪವಾದವನ್ನು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸುವುದು ಅನ್ಯಾಯ ; ಏಕೆಂದರೆ ಈ ರೀತಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೊ ನ್ಯೂನತೆಯಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಆಗಿರಬೇಕು. ಜೈನಧರ್ಮವು ಅಹಿಂಸೆಗೂ ವಿಶೇಷ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕೃಷಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ತಾತ್ಸಾರ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಆ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

೧೨. ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡ ಬಗೆ

ಎಂಟು ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಾನು ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆಂಡ್ರೆಮಾಲ್‌ರೂ ನಮ್ಮ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದನು. "ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಘರ್ಷಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ ಬೌದ್ಧ ಮತವನ್ನು ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ಓಡಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು. ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಳಂಕವನ್ನೂ ತರದೆ ಯಾವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹಬ್ಬಿದ್ದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಹೇಗೆ ? ಈ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಆಗ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಬಲ ಯಾವುದು ? ಆ ಅಂತಸ್ಸತ್ವ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಇದೆಯೆ ? ಇದ್ದರೆ ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಯಶಸ್ಸು ಶತಸ್ಸಿದ್ಧ.

ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬನು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಿರಬಹುದು. ಆದರೂ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುವವರು ಅತಿವಿರಳ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮಾಲ್‌ರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿದ್ದವು ; ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪರಿಹಾರಮಾರ್ಗವು ಗತಕಾಲ ದಲ್ಲಿರಲಿ, ಪ್ರಸಕ್ತಕಾಲದಲ್ಲಿರಲಿ, ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿರಲಿ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿರಲಿ, ಲೇಖನದಲ್ಲಿರಲಿ, ಕಾರ್ಯ ದಲ್ಲಿರಲಿ, ಜನನ ಮರಣಗಳ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿರಲಿ—ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸರಿ ಅದರ ಜಾಡು ಕಾಣಲು ಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಮಾಲ್‌ರೂ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಯೋಚನೆಯೇ ತುಂಬಿತ್ತು ; ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಅದನ್ನೇ ಮೊದಲು ಕೇಳಿದ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು, ಪದೇ ಪದೇ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಉತ್ತರ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ನನಗಾಗಲಿ ಆತನಿಗಾಗಲಿ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಉತ್ತರ ಹೊಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಗಳಿವೆ, ವಿವರಣ ಗಳೂ ಇವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ನಿಜವಾದ ಜೀವಾಳವಿಲ್ಲ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲು ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಹಿಂಸಾಯುತ ಹೋರಾಟವೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಹಿಂದೂ ರಾಜರಿಗೂ, ಪ್ರಬಲರಾದ ಬೌದ್ಧ ಮಠಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕಾರಣ ರಾಜಕೀಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಹ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಸಹಜವಾದ ಮರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಅಥವ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿ ಬೇರೊಂದು ರೂಪತಾಳಿತು. "ಹೊರಗಿನಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದುದನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿ ರಕ್ತಗತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಿತ್ರ ಅದ್ಭುತ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇದೆ" ಎಂದು ಕೀತ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪರದೇಶದಿಂದ, ಹೊರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಬಂದವರ ಅವಸ್ಥೆಯೆ ಹೀಗಾದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಯಂಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಸಂಜನಿಸಿದ ವಿಷಯದ ಪಾಡೇನು ? ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದರ ದರ್ಶನವು ಸಹ ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ವೇದಾಂತ ಉಪನಿಷದ್ದರ್ಶನ ಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಪೌರೋಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಅವಹೇಳನ ಮತ್ತು ವರ್ಣಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಇಳಿಮುಖ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಇದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದವು. ಅನೇಕ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳು ನಡೆದರೂ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನಾಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪಿಸಿದವು. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವಂತೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿತು. ತನ್ನ ನೈತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದು ಉಳಿದರೆ ಏತರೊಂದಿಗಾದರೂ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧನಿಗೆ ದೇವರ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಮಾಡಿತು. ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥ ಬಹು ಬೇಗ ಹರಡಿದರೂ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ವೈಶಾಲ್ಯವಿದ್ದರೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಮಠಗಳ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳ ಕೂಟವಾಯಿತು ; ಅನಾಚಾರ ತಲೆ ಎತ್ತಿತು. ಯಂತ್ರ ತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಜನರ ಪೂಜಾವಸ್ತುಗಳಾದವು. ಮೊದಲ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಅದರ ಶುಷ್ಕ ಜೀವನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀಮತಿ ರೈಸ್‌ಡೇವಿಡ್ಸ್ ಈ ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ಭಾವನೆಗಳ ಭಾರದಲ್ಲಿ ಗೌತಮನ ನೀತಿಬೋಧೆ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮೆಲೆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವು. ಪ್ರತಿ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ, ಒಂದೊಂದು ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಮತ್ತೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಕಪಟ ದರ್ಶನಗಳ ತಮೋರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕನ ಸರಳ ಉನ್ನತ ಭಾವನೆಗಳು ತೂರಿ ಹೋಗಿ ತಾತ್ವಿಕ ರಂಧ್ರಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಝುಂಝಾವಾತದ ಭಾರದಿಂದಲೂ ಉಸುರುಗಟ್ಟಿ ಹೋಯಿತು."

ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ ತಲೆ ಹಾಕಿದ್ದ ಅನೇಕ ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ, ಮನಃ ಕಾಪಟ್ಯಕ್ಕೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸು ತ್ತದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಚಂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣೆಯು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಜೀವನದ ಉಸಿರನ್ನು ತುಂಬಿತು ; ಜನತಾ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊಸ ಊಟೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಿತು ; ಶಕ್ತರೂ ದಕ್ಷರೂ ಸಹ ಆಗ ಹೊಸ ನಾಯಕ ನಾಯಕವೃಂದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಅಶೋಕನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾಯಿತು. ಹೊರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಅದು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೂ, ಹೊರದೇಶಗಳಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೂ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ

ಕಾಲ ಈ ವಿದ್ಯಾವಾಹಿನಿಯು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಬುದ್ಧನ ತರುವಾಯ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನಿ ಯಾತ್ರಿಕನಾದ ಫಾಹಿಯಾನ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ತನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಏಳನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯು ಆಗ್‌ಷಾಂಗ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಅವನು ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕ್ಷೀಣದಶೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು. ಅನೇಕ ಜನ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೀನಾದೇಶ ಸೇರಿದರು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವು ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾಯಿತು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ನಡೆಯಿತು. ಇದು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ವಿರೋಧವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವು; ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪರಲೋಕ ಭಾವನೆಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ದಂತೆಯೂ ಇತ್ತು. ಗುಪ್ತವಂಶದ ಕಡೆಯ ರಾಜರುಗಳು ಹೂಣರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರೂ ದೇಶದ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕ್ಷಯರೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಅನಂತರವೂ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ಕಾಲಗಳೂ ಕೆಲವು ಇದ್ದವು. ಅನೇಕ ಮಹಾಪುರುಷರು ಜನ್ಮತಾಳಿದರು. ಆದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದವು. ಅನೇಕ ಕೆಟ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಒಂದರಿಂದ ಒಂದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಕೊಂಡಿತೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವೂ ಬಹಳ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿತು.

ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಹಿಂದೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಮಠಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪಡೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ 'ಸಂಘ' ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಮಠಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಆಶ್ರಮಗಳಿದ್ದರೂ ಈ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ಪಡೆಯೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯದ ಸಿಂಧು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತದ ಕೆಲವು ಅವಶೇಷ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಭಾರತದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಧರ್ಮವಾಗಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಯಿತು.

೧೩. ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ

ಒಂದು ಭಾವನೆಯು ಇನ್ನೊಂದರ ವೊಳಕೆಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾವನೆಯೂ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವನದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು ಮಾನವ ಮನೋ ವಿಕಾಸವು ತಾರ್ಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕ್ರಮಾನುಗತವೆಂದು ತೋರಿದರೂ ಭಾವನಾಲಹರಿಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಓಡುತ್ತವೆ. ಹೊಸ ಮತ್ತು ಹಳೆಯ ಭಾವನೆಗಳು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಸಾಂತ್ವನೀಯವಾಗಿ, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಜನ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ, ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗತಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗಿನ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಗುಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜೀವವಾಹಿನಿಯ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಕಂಗಾಣದಂತಾಗುವರು. ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಹಿಂದೆ ಕೆಲವು ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಅರ್ಥರಹಿತ ಭಾವನೆಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಔದ್ಯೋಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಅಥವ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನು, ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅವು ತರ್ಕಶೂನ್ಯವಿದ್ದರೂ, ವಿವೇಕ ರಹಿತವಿದ್ದರೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಅಥವ ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯು ವುದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಒಬ್ಬ ರಾಜಕಾರಣಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಆದರ್ಶ ಪುರುಷನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತನಿದ್ದರೂ ಇತರ ವಿಷಯಗಳು ಏನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಸಹ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂದಿರ ಅಥವ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋದ ವೇಳೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ವಿಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ.

ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಮೇಲೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಮಾಡತಕ್ಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ವಿಷಯವೂ ಹೀಗೆಯೆ. ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಹುದೂರ ಇವೆ ; ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಿರವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವೂ ಕಡಮೆ. ಕಠಿಣ ನಿಯಮಬದ್ಧ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅದು ಅವರ ಅರಿವಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು.

ಆದರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ತಿಳಿದೋ, ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಒಂದು ಜೀವನ ದರ್ಶನವಿದೆ. ನಾವಾಗಿ ಯೋಚನೆಮಾಡಿ ಒಪ್ಪದೆ ಇದ್ದುದಾದರೆ ಅನುವಂಶೀಯವಾಗಿ ಬಂದದ್ದು, ಅಥವ ಪರರ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಸ್ವಯಂಸಿದ್ಧವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದು, ಅಥವ ಈ ಯೋಚನಾ ಪರಂಪರೆಯ ತೊಡಕಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮತದಲ್ಲಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ, ಅಥವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವ ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ಶಾಂತಿ ಕೊಡುವ ಯಾವುದೋ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾನವ ಸೇವಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಶಾಂತರಾಗಬಹುದು. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳು ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಒಂದೇ ಬಾರಿ ನಮ್ಮೆದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ನಮಗೆ ಅನೇಕ ಜೀವನ ಮುಖಗಳಿವೆ ; ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಜೀವನ ಮುಖವೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅತ್ಯುನ್ನತ ಜೀವನದ ಕೆಲವು ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇಂದಿನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಮರಸತೆ ಇತ್ತು. ಮಾನವಕುಲವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ದೀರ್ಘಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ನಾವು ಮುರಿದಿದ್ದೇವೆ. ಇನ್ನೂ ಹೊಸ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಅದೇ ಮತಧರ್ಮದ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ; ಜೀರ್ಣ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ; ಆದರೂ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಹರಟುತ್ತೇವೆ, ಆತ್ಮವಂಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬಹಳ ಸಂಕುಚಿತವಿರಬಹುದು ; ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಸತ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿರಬಹುದು ; ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಐಕ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಮರಸತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ಉಗಮ ಮೂಲ ದೊರೆಯದಿರಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಔನ್ನತ್ಯದ ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ನಾವು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು.

ಆದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಈಗ ಅತಿ ಕಷ್ಟವೂ ಜಟಿಲವೂ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಈಗ ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಟಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕ್ಷೇತ್ರಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಸಮರಸ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬೆಳಸುವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಬದ್ಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಗಳೆರಡೂ ಪರಧಾಳಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ವಸಂತೃಪ್ತ ಜೀವನವನ್ನು

ನಡೆಸಿ ದವು. ಈಗ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಆವರಿಸಿದೆ. ವಿವಿಧ ಭಾವನೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಘರ್ಷಣೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ ; ಮತ್ತು ಅವೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಜೀವನದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹುಟ್ಟಿದ ಚಂಡಮಾರುತವು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸುಂಟರಗಾಳಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರೊಂದು ಕಡೆ ಅಪಭ್ರಮಣಮಾರುತವನ್ನೆಬ್ಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮರಸತೆಯ ಬೆಂಬಲವಿರಬೇಕು.

ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸನಾತನ ಭಾವನೆಯೂ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾದ ಜೀವನದರ್ಶನವೂ ಈಗಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಂತ ಇದೆ. ಸಮಾಜಕ್ಕೊಂದು ಭದ್ರತೆ ಕೊಟ್ಟು ಜೀವನರೀತಿಗನುಗುಣವಾಗಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸದ್ಗುಣವು ಇರದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ದುರ್ಗುಣವು ಸದ್ಗುಣವನ್ನು ನಾಶಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಖಿಲವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆ ರಚನೆಯು ಜೀವನದಿಂದ ದೂರವಾದ ಒಂದು ಹೊಗೆ ಯಾಗಿ ಜೀವನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಆತಂಕವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಈಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟನೆ ಗಳೆಂದು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ತುಲನಮಾಡಿ ವಿಶ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸ ವಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

"ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಟ್ಟದ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಜೀವನಮಟ್ಟದ ದಿನಚರ್ಯೆಗೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವೇಳಾಪತ್ರಿಕೆ. ಧರ್ಮವು ಜೀವನದಿಂದ ದೂರವಿರುವ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂದು ನಂಬಿರುವುದು ಒಂದು ಬಗೆ. ಆದರೆ ಮಾನವನ ನಡತೆಗೆ ನಿರ್ಣೀತವಾದ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಜೀವನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿದ್ದು ಜೀವನವನ್ನು ಪೋಷಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಜೀವನವನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವು ಅದರ ಕಾಯಶಕ್ತತೆ, ಜೀವನಾನುಸರಣೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾದ ಪರಿವರ್ತನಶಕ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇದ್ದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದರ ಉಪಯೋಗ ; ಮತ್ತು ಅದು ತನ್ನ ನಿಯಮಿತ ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ಪಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದೊಡನೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತದೆ ; ಜೀವನಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಅಂತರವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ; ಅದರ ಅಂತಸ್ಸತ್ವವೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯೂ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ವಿಚಾರಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಪರಿವರ್ತನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವನದ ತಿರುಳಿಗೆ ಎಡೆಯಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಇರುವ—ಅಂಥದು ಇದ್ದರೆ—ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾತ್ವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಪರಿವರ್ತನೆಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗದ ಒಂದು ಸತ್ಯತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ವಿಕಾಸವು ಅವುಗಳ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಫಲ, ಮತ್ತು ಅದು ಯಾವ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನೆಯೋ ಆ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಸನಮಟ್ಟದ ಫಲ. ಅದರ ಪ್ರತಿಭೆ ಬೀರದಂತೆ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಜೀವನ ದರ್ಶನವೂ ಪರಿವರ್ತನವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸ್ವತ್ತಾದರೂ, ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾವನಾ ನಿಲುವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿತು, ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಒಂದುಕೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಹೊಸ ಮತಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ರಾಷ್ಟ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿತು. ಆದರೂ ಈ ರೀತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುವೆಂದರೆ "ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು" ಎಂಬ ಆರು ದರ್ಶನಪಂಥಗಳು. ಈ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲಪ್ರತ್ಯಯಗಳನೇಕವಿದ್ದರೂ ಒಂದೊಂದೂ ತನ್ನ ವಿಷಯಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಬಹುದೇವತಾವಾದವಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ದೇವತೆಯ ದೇವತಾವಾದವಿದೆ, ಶುದ್ಧ ಏಕತ್ವವಾದ ವಿದೆ, ದೇವತ್ವವನ್ನೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿ ವಿಕಾಸವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ದರ್ಶನವೂ ಇದೆ. ಭಾವವಾದವೂ ಇದೆ, ವಾಸ್ತವವಾದವೂ ಇದೆ. ಬಹು ಜಟಿಲವೂ, ಸರ್ವ ಸಮಾವೇಶಕವೂ ಆದ ಭಾರತೀಯ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ." ಈ ಎರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಮುಲ್ಲರ್, "...ಈ ಆರು ದರ್ಶನಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ಹಿಂದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದರ್ಶನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಒಂದು ಅಪಾರ ನಿಧಿ ಇದೆ... ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ದಾರ್ಶನಿಕನೂ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡನು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೂಲ ಪೂರ್ವ ಭಾವನೆಗಳು ಒಂದೇ. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಯಮ ರಚನೆ ಇದೆ ; ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ನಿಯಮಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ, ಮತ್ತು ಅದು ಲಯಬದ್ಧವಿದೆ. ಇಂತಹ ಭಾವನೆಯು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದಿಲ್ಲದೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಯಾವ ದರ್ಶನ ವನ್ನೂ ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಬಂಧದ ಹೇತುವಾದವು ಅನಿವಾರ್ಯ ವಾದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ತನ್ನ ಗತಿಯನ್ನು ತಾನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ. ಪುನರ್ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ದೊರೆತಿದೆ. ತರ್ಕ ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ವಾದವಿವಾದಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಆದರೆ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಆತ್ಮಪ್ರೇರಣೆ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೊ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚರ್ಚೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಣಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದಿದೆ. ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಜ, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ ; ಆದರೆ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆ ಗಳನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ನಿರ್ಣೀತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಪಾವಿತ್ರತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ವಿನಾ ನಿತ್ಯ ಉಪಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ವೇದಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವೇದಗಳಿಂದ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲ ತತ್ವಕ್ಕೂ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಾಮರಸ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ.

೧೪. ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು

ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ಪಂಥಗಳ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಬೌದ್ಧಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ದರ್ಶನಗಳು ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪರಸ್ಪರ ಖಂಡನಮಾಡುತ್ತ, ಇನ್ನು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಲಾಭ ಹೊಂದುತ್ತ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಕ್ರೈಸ್ತಯುಗದ ಆರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ದರ್ಶಗಳ ಗೊಂದಲ ದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತದ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡುವು, ಘನೀಭೂತವಾಗಿದ್ದವು. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ ; ಆದರೂ ಒಂದೊಂದೂ ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಬಹಿಷ್ಕೃತವಲ್ಲ ; ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಮಹಾ ಯೋಜನೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳು.

(೧) ನ್ಯಾಯ (೨) ವೈಶೇಷಿಕ (೩) ಸಾಂಖ್ಯ (೪) ಯೋಗ (೫) ಮೀಮಾಂಸಾ ಮತ್ತು (೬) ವೇದಾಂತ—ಇವೇ ಆರು ದರ್ಶನಗಳು.

ನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಮತ್ತು ತರ್ಕದ ಮಾರ್ಗ. ನ್ಯಾಯವೆಂದರೆ ತರ್ಕ ಅಥವ ಯುಕ್ತ ರೀತಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವ ವಿಜ್ಞಾನ. ಪರಸ್ಪರ ಮೂಲಭೇದಗಳು

ಅನೇಕವಿದ್ವರೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನ ಅನುಗಮನ ತರ್ಕಸರಣಿ(syllogism)ಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯ ತರ್ಕ ಸರಣಿಯ ಮೂಲ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಇತರ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನ ಪಂಥಗಳವರೂ ಒಪ್ಪಿಯಾರು. ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಲೂ ಸಹ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಪಾಠಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠ ನಡೆಯುವ ಶಾಲೆಗಳ ಹೊರತು, ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಲೆಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವೆಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅದು ಅತ್ಯುಪ ಯುಕ್ತವಾದ ಸಾಧನಮಾರ್ಗವೆಂದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾವಂತನಿಗೂ ಅತ್ಯವಶ್ಯ ಇರ ಬೇಕಾದ ಮಾನಸಿಕ ಶಿಕ್ಷೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲಿನ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಭಾರತೀಯ ಸನಾತನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತಿದೆ.

ರೀತಿ ಏನೋ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರೀಕ್ಷಾಕ್ರಮಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಆದರೂ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ರೀತಿಯ ವಿಮರ್ಶನ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು ; ಕೇವಲ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸದೆ ಜ್ಞಾನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶನ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿತು. ತರ್ಕಬದ್ಧ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇತ್ತು. ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಎಟುಕದ ಕೆಲವು ಮೂಲ ಭಾವನೆಗಳಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ಮೂಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ದೇವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು. ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆತ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಮಾಣು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮವೂ ಅಲ್ಲ ದೇಹವೂ ಅಲ್ಲ ಎರಡರ ಸಮಾವೇಶದ ಫಲ. ಆತ್ಮಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಕೀರ್ಣವೇ ಸತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ವೈಶೇಷಿಕ ಪಂಥವು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪಂಥವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಜೀವಭೇದ, ವಸ್ತು ಭೇದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟು; ವಿಶ್ವವು ಪರಮಾಣುಮಯವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸು ತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವವು ನೀತಿಧರ್ಮಕ್ಕಧೀನ ; ಸರ್ವವೂ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಒಬ್ಬ ನಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ವೈಶೇಷಿಕ ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ಆರಂಭದ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿ.

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲ ಮಹರ್ಷಿಯು ಬುದ್ಧನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಅನೇಕ ಸನಾತನ ತತ್ತ್ವ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ ಬಹಳ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. "ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನತೆಯನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವುದು ಕಪಿಲ ಋಷಿಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ" ಎಂದು ರಿಚರ್ಡ್ ಗಾರ್ಟ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಉನ್ನತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವು ಒಂದು ಸುಸಂಘಟಿತ ಪಂಥವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದ ಕೇವಲ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ಭಾವನೆ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ವಾಸ್ತವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣ ಅಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಮೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣ ಸಾಧ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಮತದಂತೆ ಸಾಂಖ್ಯ ಮತವು ತಾರ್ಕಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡತೊಡಗಿತು ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದ ವಾದ ವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯದೆ ಅದೇ ತರ್ಕಬದ್ಧ ವಿಚಾರಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿತು. ಈ ತಾರ್ಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ ದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ದೇವರೂ ಇಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿರಹಿತ ದೇವರೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕದೇವತಾವಾದವೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕತ್ವ ವಾದವೂ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ದೃಷ್ಟಿ ನಿರೀಶ್ವರವಾದದ ದೃಷ್ಟಿ. ನಿಸರ್ಗಾತಿರಿಕ್ತ ಧರ್ಮದ ತಳಹದಿಯನ್ನೇ ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟವು. ವಿಶ್ವದ ಪುಷ್ಟಿ ಜೀವದಿಂದ ಆದುದಲ್ಲ ; ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ವಿಕಾಸದಿಂದ ಆದುದು. ಜಡ ಮತ್ತು ಜೀವಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಣಾಮದ ಫಲ ; ಜಡವೂ ಸ್ವಭಾವತಃ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ. ಈ ವಿಕಾಸ ನಿರಂತರವಾದುದು.

ಸಾಂಖ್ಯ ಮತವನ್ನು ದ್ವೈತದರ್ಶನವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ರಚನೆ ಎರಡು ಮೂಲ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ; ಸದಾ ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣವೂ, ವಿಪರ್ಯಾಸ ಸ್ವಭಾವದ್ದೂ ಆದ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನಾಶರಹಿತ ಜೀವ ಅಥವ ಪುರುಷ. ಪುರುಷ ಅಥವ ಜೀವದ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ. ಸ್ವತಃ ಚೈತನ್ಯರಹಿತವಾದ ಪುರುಷನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸವಾಗಿ ವಿಶ್ವದ ನಿರಂತರ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾರಣತತ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ರೂಪಗಳಾಗು ತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳೆರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನವಾದವು. ಆದರೆ ಮೂಲತಃ ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ.

ಈ ರೀತಿ ಚರ್ಚೆ ಮುಂದುವರಿದು ಅವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವ ಶಕ್ತಿಯು ಪುರುಷ ಅಥವ ಚೈತನ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಪಾರ ಜಟಿಲತೆಯಿಂದ, ವಿವಿಧ ಧಾತು ಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ನಿಸರ್ಗವು ಹೇಗೆ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯು ತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಣುವಿನಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮಹದ್ವಸ್ತುವಿನ ವರೆಗೆ ಒಂದು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿನ್ನತೆ ಇದೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಎಲ್ಲವೂ ತಾತ್ವಿಕವಾದದ್ದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಾಕ್ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೂಡಿದ ವಾದವು ದೀರ್ಘವೂ, ಜಟಿಲವೂ ತರ್ಕಪೂರ್ಣವೂ ಇದೆ.

ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗದರ್ಶನವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವಿಷಯಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ಮಾರ್ಗ. ಪತಂಜಲಿಯು ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ದರ್ಶನ ಪಂಥವನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಆತನು ಪಾಣಿನಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. "ಮಹಾಭಾಷ್ಯ" ಎಂಬ ಈ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವು ಪಾಣಿನಿಯ ಗ್ರಂಥದಷ್ಟೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯವಾಗಿದೆ. "ಭಾರತದ ಆದರ್ಶ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ಪತಂಜಲಿಯ ಮಹಾಭಾಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣ" ಎಂದು ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡಿನ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಷೆರೆಬಾಟ್ಸ್ಕಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಯೋಗಶಬ್ದವು ಈಗ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕೆಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಪರಿಚಯವಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧನಂತೆ ಆಸನಾರೂಢನಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಭಿಯನ್ನೊ ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನೊ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾದ ಕೆಲವರು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ದೇಹಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಪಜ್ಞ ರನ್ನೂ, ವಿಸ್ಮಯಕುತೂಹಲರನ್ನೂ ಮೋಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಪಂಥವು ಈ ಎಲ್ಲ ಯುಕ್ತಿ ಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಕೆಲವು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದು ಎಂಬ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಭಾವನೆಯ ಆಧಾರವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅಥವ ಸತ್ಯದ ಪೂರ್ವಭಾವನೆಯ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಾನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ : ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಯೋಗ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ದರ್ಶನ ಪಂಥವೇ ಆಗಲಿ ಅದರ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಏನೇ ಇರಲಿ ಯೋಗವನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ ಪಂಥದವರೂ ಇದನ್ನೂ

ಉಪಯೋಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬೌದ್ಧ ಮತವು ಸಹ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಿತು. ಅದು ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳ ಯೋಗಗಳ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣ ವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಭಿನ್ನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪತಂಜಲಿಯ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗ ಗಳು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಅದರ ರೀತಿ ಮುಖ್ಯ. ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಹ ದೇವರಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಆತನ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸುಲಭವಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತ.

ಯೋಗದ ಮುಂದಿನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವ ಭಕ್ತರು ಹೇಳುವ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಅನುಭವವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಗೆ ದಾರಿತೋರಿಸುವ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯೋ ಅಥವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆತ್ಮ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಷುಪ್ತಿಯೋ ನಾನರಿಯೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗವಿದಾದರೂ ಆತ್ಮನಿದ್ರೆಯೂ ಖಂಡಿತ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ.

ಆದರೆ ಈ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಚಿಂತನಗಳು ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ದೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಎರಡನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ದೇಹವು ಯೋಗವೂ ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಇರಬೇಕು. ವಶ್ಯವೂ ಮನೋಹರವೂ ಇರಬೇಕು. ವಜ್ರಕಾಯನಾಗಿ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಶರೀರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಸರ್ವೇಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದೀರ್ಘವೂ ಆಳವೂ ಆದ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಅನೇಕ ಶರೀರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಾ ಯಾಮ ವ್ಯಾಯಾಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಯಾಮ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಶರೀರ ಶ್ರಮವು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವೆಲ್ಲ ವಿವಿಧ ಆಸನಗಳು. ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ದೇಹವನ್ನು ಹಗುರಮಾಡಿ ಒಂದು ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಆಯಾಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರ ಲವಲವಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಈ ಸುಲಭವೂ, ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯವೂ ಆದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಯನ್ನು, ಉಸಿರುಕಟ್ಟುವಂತೆ ಆಯಾಸ ಮಾಡುವುದು, ನುಗ್ಗಿ ಓಡುವುದು, ಕುಪ್ಪಳಿಸುವುದು, ಅಂಗಾಂಗ ಗಳನ್ನು ಝಾಡಿಸುವುದು, ನೆಗೆಯುವುದು ಮುಂತಾದ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಾಯಾಮ ಪದ್ಧತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ಈ ವ್ಯಾಯಾಮ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಈಜುವುದು, ಕುದುರೆಸವಾರಿ, ಕತ್ತಿ ವರಸೆ,

ಬಿಲ್ಲುಗಾರಿಕೆ, ಗದಾಯುದ್ಧ, ಮಲ್ಲಯುದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಆಟಪಾಟಗಳು ಸಹ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಸನಾತನ ಯೋಗಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯು ಭಾರತದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅದು ಭಾರತೀಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿಲುವಿನ ಸೊಬಗು ಇದೆ. ಶರೀರ ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡುವಾಗ ಸಹ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಶಾಂತ ಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ಶಕ್ತಿ ವ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ರೇಕವಿಲ್ಲದೆ ಶರೀರಬಲವೂ, ಲವಲವಿಕೆಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾವ ವಯಸ್ಸಿನವರಾದರೂ ಆಸನಗಳನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು. ವೃದ್ಧರು ಸಹ ಕೆಲವು ಆಸನ ಗಳನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು.

ಈ ಆಸನಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಇವೆ. ಈಗ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಸಮಯ ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲ ನಾನೂ ಕೆಲವು ಆಸನಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೂ ಈ ಆಸನಗಳಿಂದ ನಾನು ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕೆಲವು ಆಸನಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಮಾತ್ರ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಶರೀರಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪರಿಚಯವಿರುವುದು. ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತ ಹತೋಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇದೆ.

ಶರೀರಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಪಾನೀಯಗಳ ಸೇವನೆಯೂ ಸೇರಿದೆ ಮತ್ತು ಅಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜನ, ಅಪೇಯಪಾನ ನಿಷಿದ್ಧ. ಅಲ್ಲದೆ ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ನೈತಿಕ ಸಿದ್ಧತೆಯೂ ಆವಶ್ಯಕ. ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹವೇ ಆ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಅಹಿಂಸೆ ಎಂದರೆ ಹಿಂಸೆಯ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ಅಸೂಯೆಗಳೂ ಇರಕೂಡದು.

ಇವೆಲ್ಲದರ ಫಲ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ; ಅನಂತರ ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಚಿಂತನ ; ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘ ಸಮಾಧಿ. ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನಗಳ ಆಧುನಿಕ ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷನಾದ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಕಾರಣಬದ್ಧವಿರಬೇಕೆಂದೂ ದೃಢಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. "ಈ ಯೋಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಕಾರಣರಹಿತವಿಲ್ಲ. ಪುರೋಹಿತನು ಯಾರೇ ಇರಲಿ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯನಾಗಿ ಆತನಿಂದ ಮೋಸಹೋಗು" ಎಂದು ಯಾವ ಯೋಗವೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ಬಿಡ ಬೇಡ, ಅದನ್ನೇ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೋ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯೋಗವೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಯೋಗ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತದ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳ ಉಪಕರಣಗಳು ಬೇರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲ

ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ "ಆತ್ಮವು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಮಿತವಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಭಾವನೆ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿಯೆ ; ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೇ ಭಾವನೆಗೆ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯ ಬರುವುದು." ಆತ್ಮಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಮೋಸ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ? ವಿವೇಕಾನಂದರು ಆತ್ಮಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ವಿಚಾರಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿರೋಧವಿರಬಾರದೆಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.—"ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯ ವಿಕಸನವೇ ಆತ್ಮಸ್ಫೂರ್ತಿ. ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗವೂ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ... ನಿಜವಾದ ಯಾವ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಿರಲಾರದು ; ವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಅದು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೇ ಅಲ್ಲ." ಮತ್ತು "ಆತ್ಮಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಆತ್ಮಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಿರಬೇಕು. ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಗೆ ಅಲ್ಲ ; ಪೂರ್ಣ ನಿಃ ಸ್ವಾರ್ಥ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವೇ ಸದಾ ಅದರ ಗುರಿ."

ಅಲ್ಲದೆ "ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲವು ಅನುಭವದಲ್ಲಿ, ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಅನ್ವೇಷಣ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೆ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಒಂದು ಧರ್ಮವು ನಾಶವಾಗುವುದಾದರೆ ಆ ಧರ್ಮವು ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಮತ್ತು ಒಂದು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ. ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ನಾಶವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಕ್ಷೇಮ." "ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಧರ್ಮಗಳು ಬದ್ಧವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅರ್ಥಶೂನ್ಯ... ಯಾರೋ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೋಟಿ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಬದಲು ಮಾನವ ಕುಲವು ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿಯಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತ ರಾಗಿ ಪರಲೋಕದ ಕಿರುನೋಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪಕರು ಕೆಲವರು ಇರಬಹುದು. ಆ ನೋಟ ನಮಗೂ ಗೋಚರವಾದಾಗ ನಾವೂ ಅದನ್ನು ನಂಬೋಣ ; ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ." ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ತಪ್ಪುದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಅಷ್ಟು ದುರ್ಬಲವಾದರೆ ಪುರೋಹಿತವರ್ಗವು ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಪಂಥವೆಂದು ಹೇಗೆ ಭಾವಿಸಬೇಕು ? "ವಿಚಾರವೇ ನನಗೆ ದಿಕ್ಸೂಚಿ ; ಏಕೆಂದರೆ ಎಷ್ಟೇ ದುರ್ಬಲ ವಿದ್ದರೂ ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯ... ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ವಿಚಾರಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ವಿಚಾರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಯಾವ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ವಿವೇಕಾನಂದರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಈ

ರಾಜಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ, ನಂಬಿಕೆಯೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾನುಭವವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ನಂಬಬೇಡ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವೇಕಾನಂದರು ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಗೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಒಪ್ಪದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ದೃಢವಾದ ಅಪಾರ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಕಂಡ ಅಧಿಕಾರದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಕಾರಣ—"ನನ್ನ ಮಾತೃಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ತನ್ನ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಮೀರಿದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದರು. ಆ ರೀತಿ ವಿವರಣೆ ಕೊಡಲು ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವು ಎಷ್ಟೇ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಪೂರ್ಣವಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನ ತಿಳಿವಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ವಿಷಯಗಳು. ನಮ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ನಿತ್ಯ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ತಿಳಿವಿಗೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಅನುಭವದ ಪ್ರಪಂಚ ಅದು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವೆಯೆಂದಲ್ಲ. ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಗುರುಗಳು, ಪರ್ಷಿಯದ ಸೂಫಿಗಳು ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. "ಈ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳ ಸಮೀಪ ಹೋಲಿಕೆ ನೋಡಿದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅನುಭವದ ಮಹದ್ವಿಷಯಗಳು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವೂ ಅನಿರತವೂ ಇವೆ. ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳ ರೂಪ ಭೇದ ಭಿನ್ನತೆ ಗಳಿದ್ದರೂ ಮಾನವಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾದ ಐಕ್ಯತೆ ಇದೆ, ಅಥವ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾಗಿ ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ನೋಡಿದರೆ ಮಾನವತ್ವದ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಎಲ್ಲ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ರೋಮರೊಲಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಒಳನೋಟದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮಾನಸಿಕ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಸಂಯಮವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನವೋ ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರವಿಂದಘೋಷರು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಎಲ್ಲ ರಾಜಯೋಗವೂ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅನುಭವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ; ನಮ್ಮ ಅಂತರ್ಗತ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಸಂಕೀರ್ಣಗಳನ್ನು, ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಪೃಥಃಕ್ಕರಣ ಮಾಡಿ, ಪುನರ್ಯೋಜಿಸಿ, ಮೊದಲು ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತೋರಿಸುವ ಒಂದು ಹೊಸ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಲು ಅಥವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ

ಆಂತರಿಕ ಅಭಿಯೋಗಗಳಿಂದ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ದರ್ಶನಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಮೀಮಾಂಸ. ಇದು ವಿಧಿನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಬಹುದೈವತಾವಾದವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಕರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ, ಸದಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿ ಅಥವ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ, ಸದಾಚಾರ ಪದ್ಧತಿ ಅಥವ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳೆಂಬ ನಿಯಮಗಳ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳ ಬಹುದೇವತಾವಾದವು ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯದು. ಏಕೆಂದರೆ, ದೇವರುಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಶಕ್ತರಾದರೂ ಸೃಷ್ಟಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದವರು. ಹಿಂದೂಗಳೂ ಬೌದ್ಧರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಮಾನವಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು, ಆ ಜೀವವು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ದೇವರುಗಳು ಸಹ ಮಾನವರಾಗಿ ಜನ್ಮತಾಳಲೇಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಹುದೇವತಾವಾದಕ್ಕೆ ಈ ಭಾವನೆಯು ಬಹು ದೂರ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬುದ್ಧನಾಗಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಬೌದ್ಧರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದೇ ವೇದಾಂತದರ್ಶನ. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ಉಗಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದರೂ ವಿಶ್ವದ ಏಕತ್ವವಾದದ ದರ್ಶನದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತು ನಡೆದಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನದ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಿನ್ನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ ; ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ—ಪರಮಾತ್ಮನ—ರೂಪಭೇದಗಳು. ಪೂರ್ವದ ವೇದಾಂತದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನ ಪಂಥವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಇಂದಿನ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪಂಥವೆಂದರೆ ಈ ಅದ್ವೈತ.

ಅದರ ಮೂಲವು ಶುದ್ಧ ಏಕತ್ವವಾದ. ತಾತ್ತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ್ ಅಥವ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅದೊಂದೇ ಜೀವನವಸ್ತು, ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಹೇತು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ಅದ್ವೈತ, ಅನೇಕ, ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಅಭಿನ್ನ, ಅಬಾಧ್ಯ ಎನ್ನುವುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿಚಾರಮಾರ್ಗದಿಂದ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಿತಿ ಈ ವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ. ಉಪನಿಷತ್ತು ಆತ್ಮನನ್ನು ಪೂರ್ಣಮದಃ ಪೂರ್ಣಮಿದಂ, ಪೂರ್ಣಾತ್ಪೂರ್ಣಮುದಚ್ಯತೆ । ಪೂರ್ಣಸ್ಯ ಪೂರ್ಣಮಾದಾಯ ಪೂರ್ಣಮೇವಾವಶಿಷ್ಯತೆ ॥ ಎಂದು—ವಿವರಣೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದರೆ, ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಶಂಕರರು ಕೆಲವು ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ತರ್ಕಬದ್ಧ ವಾದವನ್ನು ಹೂಡಿ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅತಿ ಜಟಿಲವೂ ಗೂಢವೂ ಆದ ಜ್ಞಾನ ದರ್ಶನವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ರೂಪ. ಆತ್ಮನನ್ನು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವೆಂದರೆ ಜೀವ ಪಾತ್ರೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಸರಣದಂತೆ. ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಕಂಡರೂ ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಲ್ಲ, ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಈ ಏಕತ್ವವನ್ನು, ಜೀವನಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಇರುವ ಅದ್ವೈತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ.

ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರಪಂಚವು ಈ ರೀತಿ ನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಒಂದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಅಥವ ಅನುಭವಾತ್ಮಕ ತೆರೆಯ ಮೇಲಿನ ನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಛಾಯೆ. ಇದನ್ನು ಮಾಯೆ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಾಯಾ' ಎಂದರೆ ಭ್ರಮೆ ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪು, ಅದು ಶೂನ್ಯತೆಯಲ್ಲ. ನಿತ್ಯತೆಗೂ ಶೂನ್ಯತೆಗೂ ಮಧ್ಯ ಇರುವ ಒಂದು ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷ. ಅದೊಂದು ಸಾಪೇಕ್ಷ ಅವಸ್ಥೆ ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯ ಭಾವನೆ "ಮಾಯ"ದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಹು ಸಮೀಪವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಎಂದರೇನು ? ಅದೆಲ್ಲ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲದ ಬರಿ ಭ್ರಮೆಯೆ? ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳೇ ? ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನೇ ಇರಲಿ ಈ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ನೈತಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗೆ ಬೆಲೆಯೂ ಇದೆ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ಎಂದಿನವರೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಔಚಿತ್ಯವೂ ಇದೆ, ಬೆಲೆಯೂ ಇದೆ.

ಅನಂತವಸ್ತುವಿಗೊಂದು ಮಿತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸದೆ ಈ ಜೀವಕೋಟಿಗಳಿಗೆ ಅದರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೊಂದು ಪರಿಮಿತ, ವಾಸ್ತವಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಊಹಿಸಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಈ ಪರಿಮಿತ ಕಲ್ಪನೆ ಅಥವ ರೂಪಗಳ ಅಂತ್ಯ ನಿಲುವು ಸಹ ಅನಂತದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಭೇದ ಕೇವಲ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವಿಷಯ ; ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ತನ್ನ ಮನೋಭಾವನೆ ಗನುಗುಣವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ.

ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವು ಜನಾಂಗದ ಸಮಗ್ರ ಅನುಭವ ಪರಂಪರೆಯ ಮತ್ತು ವಿವೇಕದ ಕುರುಹು ಎಂದು ಮನಗಂಡು ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿದರು. ಆದರೆ ಯಾವ ಜಾತಿಯವನಾಗಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉನ್ನತ ಜ್ಞಾನಸಾಧನೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದರು.

ಶಂಕರರ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಮನೋಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಾನವನ ಅಂತ್ಯ ಗುರಿಯೂ ಆತ್ಮಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ

ಪ್ರಪಂಚ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ದೂರವಿರ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯ ಎಂಬ ನಿರಸನ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ ; ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ಅನಾಸಕ್ತಿಗೆ ಸತತವಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಆದರೂ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯವೈಶಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಮೆಯಂತೆ ಹೆದರಿ ಕೂಡು ವವರಲ್ಲ ; ಉಳಿದವರು ಹಾಳಾದರೂ ತನ್ನ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯಾದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಕಾಡು ಸೇರುವವರಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮಲೆಯಾಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾದಮಾಡಿ, ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ, ಕಾರಣ ತೋರಿಸಿ, ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ ತುಂಬಿದನು. ಆತನ ಜೀವನದ ಉದ್ದೇಶ್ಯವು ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳಿದಿತ್ತು ; ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯಿಂದ ಹಿಮಾಲಯದವರೆಗೆ ಭರತಖಂಡವೇ ಆತನ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು ; ಹೊರಗೆ ರೂಪಭೇದಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದರೂ ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಉತ್ಸಾಹವು ಜನರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಿದ್ದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಅನೈಕ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಹೊರಟರು. ಕೇವಲ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರುಷಗಳ ಅಲ್ಪ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದೀರ್ಘ ಜೀವಿಗಳ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಆತನ ಅಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶ್ರೀಯ ಪ್ರಭಾವವು ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತವಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಆತನೊಬ್ಬ ಮಹಾ ದಾರ್ಶನಿಕ, ವಿದ್ವಾಂಸ, ಅಜ್ಞೇಯತಾವಾದಿ, ಭಕ್ತಾಗ್ರಣಿ, ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸಂತ ; ಇದೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಭವಪೂರ್ಣ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತ ಸಂಘಟನಾಕಾರ್ಯಶಕ್ತ. ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲೂ ನಾಲ್ಕು ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವತೀರದ ಪೂರಿಯಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ಕಾಥೆವಾಡದ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ, ಹಿಮಾಲಯದ ಹೃದಯದಂತಿರುವ ಬದರಿಯಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣದೇಶವಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಕೇದಾರದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಧಾನನಾದನು.

ಪ್ರಯಾಣವು ಬಹು ಕಷ್ಟವಿದ್ದಾಗ, ಪ್ರಯಾಣ ಸೌಕರ್ಯವು ಬಹು ನಿಧಾನವೂ ಕಷ್ಟತಮವೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಂಕರರು ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ದೀರ್ಘ ದೇಶಾಟನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ. ಈ ದೇಶಾಟನಗಳ

ಕಲ್ಪನೆಯೊಂದೇ ಸಾಕು ; ಮತ್ತು ಹೋದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಉನ್ನತ ಭಾವನೆಯ ಜನರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿ, ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಏಕಮಾತ್ರ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆ ದೂರದ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಭಾರತವು ಅಖಂಡವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ನಿದರ್ಶನ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆಗಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಯಾಣಗಳು ವಿರಳವಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭೇದಗಳೇನಿದ್ದರೂ ಜನರು ಭಾರತದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೊಸ ಭಾವನೆಯೂ, ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತವೂ ಹರಡುತ್ತಿತ್ತು ; ಜನರು ಕುತೂಹಲಿ ಗಳಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಕೆಲವು ವೇಳೆ ವಾಗ್ಯುದ್ಧಗಳೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯವೂ ಮತ್ತು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನವೂ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಅಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿ ಮಹಾಪುರಾಣ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಜನರೊಂದಿಗಿನ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೇಶ ಒಂದು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದು ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಜನರು ಮಾತ್ರವೇ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಹೋಗು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಮತಗಳ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೂ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಧಾರ್ಮಿಕಭಾವನೆಯೇನೆ ಆಗಿರಲಿ ಈಗಿನಂತೆ ಆಗಲೂ ಸಹ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದು ವಿನೋದದಿಂದ ದೇಶಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಪಂಚ ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವೂ ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಅಡ್ಡಕೊಯ್ತದ ಒಂದು ತುಂಡಿನಂತೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ವಿವಿಧ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಉಡುಪಿನ ಭಾಷೆಗಳ ಜನರಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದೇ ಗುರಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮುಖಭಾವ ಮತ್ತು ಬಾಂಧವ್ಯ ಇದೆ ಎಂದು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಈ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾವೇಶನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಗಳ ಭಾಷಾಭಿನ್ನತೆಯೂ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗಲೂ ಇಂದಿನ ಅನೈಕ್ಯತೆ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು ; ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ತಿಳಿದೂ ಇತ್ತು. ಆ ಅನೈಕ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐಕ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶಂಕರರು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆತನ ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿ, ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ. ದೇಶಾದ್ಯಂತವೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ತಮ್ಮ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಯಾರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆಯೊ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರವೇಶವಿದೆಯೆಂದು

ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದರು. ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹನ್ಮಠಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಅಖಂಡವೆಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳು ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದವು. ದೇಶಾದ್ಯಂತದಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಈಗ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿರುವುದರಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟು ಉಚಿತವಿದೆ ! ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ಥಳವೂ ಮನಮೋಹಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆವೀಡು. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಮಂಡಿತ ಅಮರನಾಥನ ಗುಹೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕೊನೆಯಂಚಿನ ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ದೇವಾಲಯ, ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಾಗ್ರದಿಂದ ಅಗಾಧ ಗಿರಿಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿ ಚಿಮ್ಮಿ ನೆಗೆದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಸರ್ಪನಂತೆ ಹರಿದು ಭೋರಿಡುವ ಗಂಗಾತೀರದ ಕಾಶಿ ಹರಿದ್ವಾರ ಗಳು, ಗಂಗೆ ಯಮುನೆಯರಿಂದ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಯಾಗ, ಯಮುನಾತಟದ ಕೃಷ್ಣ ಕಥೆಯ ಮಧುರೆ ಮತ್ತು ಬೃಂದಾವನಗಳು, ಗೌತಮನು ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬುದ್ಧನಾದ ಬುದ್ಧಗಯೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು. ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು. ಈ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೋಗುವುದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಕಲೆಯ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮಹಾಯಾತ್ರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮತವಾಗಿದ್ದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಶಂಕರರೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರಾದರು. ಅನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮತವು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ಪ್ರೇಮಾಲಿಂಗನದಿಂದ ತನ್ನ ಅನಂತ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆದರೆ ಬೌದ್ಧಮತದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಶಂಕರರ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೇನೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿರೋಧಿಗಳು ಕೆಲವರು ಶಂಕರರನ್ನು ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಬೌದ್ಧರೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ದರ್ಶನದ ಮೇಲೆ ಬೌದ್ಧದರ್ಶನದ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ.

೧೫. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾ

ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಭಾರತ ದೇಶಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಪರಸ್ಪರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದ್ದು ಬೌದ್ಧಮತ ದಿಂದ. ಅಶೋಕನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಅಂತಹ ಸಂಪರ್ಕ ಇತ್ತೊ ಇಲ್ಲವೊ ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಚೀನಾ ರೇಷ್ಮೆ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆಯುತ್ತ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಭೂಮಾರ್ಗಗಳೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಇಂಡಿಯಾದ ಪೂರ್ವದ

ಗಡಿನಾಡಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ವರ್ಚಸ್ಸು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಜನರು ವಲಸೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ನೇಪಾಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ 'ಕಾಮರೂಪ' ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಅಸ್ಸಾಮ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣು ತ್ತದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಈ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲತೆಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದವರು ಅಶೋಕನ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕರು. ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಚೀನಾ ಇಂಡಿಯಾಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ನಿರಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಹರಿಸಿದರು. ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಮೈದಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಮ್ಯವೂ, ಕಷ್ಟತಮವೂ, ಬಹು ದೀರ್ಘವೂ ಆದ ಮಹಾಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯರೂ, ಚೀನೀಯರೂ ದಾರಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಣಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಬತ್ತರಷ್ಟು ಜನ ಯಾತ್ರಿಕರು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾಣಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಒಂದು ವರದಿ ಇದೆ. ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ನಿರ್ದೇಶ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೆಲಸಿದರು. ಅಷ್ಟು ಸುರಕ್ಷಿತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಹತ್ತಿರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾರ್ಗವಿತ್ತು. ಇದು ಇಂಡೋ ಚೀನಾ, ಜಾವಾ, ಸುಮಾತ್ರ, ಮಲಯ ಮತ್ತು ನಿಕೊಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗ. ಈ ಮಾರ್ಗವೂ ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಯಾತ್ರಿಕರು ಭೂಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಟು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧಮತ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಇಂಡೋಚೀನಾದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿತ್ತು. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಮಠಗಳೂ, ಜ್ಞಾನಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಹರಡಿದ್ದವು. ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಚೀಣಾ ದೇಶಗಳ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಭೂಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿ, ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿ ಸ್ವಾಗತವೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಚೀನಾ ಯಾತ್ರಿಕರು ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಯಾವು ದಾದರೂ ಭಾರತೀಯ ಪಾಳೆಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ನಿಂತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿತು ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯಾತ್ರೆ ಹೋದ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೭ರಲ್ಲಿ ಮಿಂಗ್‌ತಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಆತನ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇಲೆ ಹೋದ ಕಶ್ಯಪ ಮಾತಂಗ ನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಲೋ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ

ಲೋಯಾಂಗ್ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಆತನು ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿ ದನು. ಧರ್ಮರಕ್ಷನು ಆತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಆಮೇಲೆ ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸ ರೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಭದ್ರ, ಜಿನಭದ್ರ, ಕುಮಾರಜೀವ, ಪರಮಾರ್ಥ, ಜಿನಗುಪ್ತ ಮತ್ತು ಬೋಧಿಧರ್ಮ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಜೊತೆಗೂ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಶಿಷ್ಯವರ್ಗದವರೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಲೋಯಾಂಗ್‌ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಒಂದರಲ್ಲಿ ೩೦೦೦ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಗಳೂ, ೧೦೦೦೦ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸಾರಗಳೂ ಚೀನದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದ ಈ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅವುಗಳನ್ನು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಹ ಬರೆದು ಚೀನೀ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೪೦೧ರಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕುಮಾರಜೀವನು ವಿಪುಲ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಈಗಲೂ ಸುಮಾರು ೪ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆತನ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯು ಬಹಳ ಉತ್ತಮವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಗೆ ಈತನೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದನು. ಜಿನಗುಪ್ತನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಆರನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆತನು ೩೭ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಮಹಾ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಮುಗ್ಧನಾಗಿ ತಾಂಗ್ ವಂಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಆತನ ಶಿಷ್ಯನಾದನು.

ಚೀನಾ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ದ್ವಿಮುಖ ವ್ಯವಹಾರವಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಚೀನಾಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಚೀನಾದಿಂದಲೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಇಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ ಫಾಹಿಯನ್, ಸೂಂಗ್‌ಯನ್, ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್, ಮತ್ತು ಇತ್ಸಿಂಗ್. ಫಾಹಿಯನ್ ಐದನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದವನು. ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರಜೀವನ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದ. ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೋದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕುಮಾರಜೀವನು ಕೊಟ್ಟ ಉಪದೇಶವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆಯಬೇಡ, ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಜನರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಚೀನಾ ದೇಶ ಭಾರತೀಯರನ್ನೂ ಭಾರತವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು

ಹೇಳಿದನಂತೆ. ಫಾಹಿಯಾನ್ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದನು.

ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚೀನಾ ಯಾತ್ರಿಕರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನೆಂದರೆ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಂಗ್ ವಂಶವು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವರ್ಧನನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಗೋಬಿಮರುಭೂಮಿಯನ್ನೂ ದಾಟಿ, ತುರ್ಫಾನ, ಕೂಚ, ತಾಷ್ಕಂದ್, ಸಮರಖಂದ್, ಬಾಲ್ಕ್, ಖೋತಾನ್, ಯಾರ್ಖಂಡ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ಭೂಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅನೇಕ ಸಾಹಸ ಕತೆಗಳನ್ನು ಗಂಡಾಂತರ ಗಳನ್ನು, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ ರಾಜರುಗಳ, ಬೌದ್ಧವಿಹಾರಗಳ, ನಿಷ್ಠ ಬೌದ್ಧರಾದ ತುರ್ಕಿ ಜನರ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದನು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಆತನಿಗೆ ಗೌರವವೂ ಸನ್ಮಾನವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಅವನು ನೋಡಿದ್ದ ಜನರ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಾನು ಕಂಡು ಕೇಳಿದ ಮನಮೋಹಕ, ಕೌತುಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪಾಟಲಿಪುತ್ರಕ್ಕೆ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ನಳಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದನು. ಬಹುವಿಧ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ನಳಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೦೦೦೦ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದರಂತೆ. ಹುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಅಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಅದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಾನಪತಿಯಾದನು.

ಹುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗನ ಸಿ-ಯೂ-ಕಿ-ಗ್ರಂಥ ಅಥವ ಪಶ್ಚಿಮದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ (ಇಂಡಿಯಾದ ಇತಿಹಾಸ) ಓದಲು ಬಹಳ ಸುಂದರವಿದೆ. ಆಗ ಚೀನಾದೇಶದ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜೀವನವೂ ಅತಿ ಕೃತಕವಿತ್ತು. ಆತನ ಊರಾದ ಚೀನಾದೇಶದ ರಾಜಧಾನಿ ಸಿಯಾನ್‌ಫು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಲೆಯ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಬಂದು ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್‌ನು ಬರೆದ ಭಾರತದ ಅಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗೆ ಬಹು ಬೆಲೆಯಿದೆ. ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದೂ, (೧) ವ್ಯಾಕರಣ (೨) ಕಲೆ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ವಿಜ್ಞಾನ (೩) ವೈದ್ಯ (೪) ತರ್ಕ (೫) ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಈ ರೀತಿ ಐದು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯರ ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳೂ,

ಪುರೋಹಿತರೂ, ಗುರುಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಲಭ್ಯವಿತ್ತು. ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಸ್ವಭಾವತಃ ಹಗುರ ಮನಸ್ಸಿನವರಾದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರು ಮತ್ತು ಗೌರವಸ್ಥರು ; ಹಣಕಾಸಿನ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಸವಿಲ್ಲ ; ಧರ್ಮ ನಿರ್ವಹಣೆಯು ದಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ ; ಅವರ ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಸವಿಲ್ಲ, ನಂಬಿಕೆದ್ರೋಹ ವಿಲ್ಲ ; ಅಪ್ರಮಾಣಿಕರಲ್ಲ, ವಚನಭ್ರಷ್ಟರಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ನಿಷ್ಠೆಯಿದೆ. ಅವರ ನಡತೆಯು ಸದಾ ಸುಖಪ್ರದ—ಆಹ್ಲಾದಕರ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ತುಂಟರು ದಂಗೆಕೋರರು ಬಹು ವಿರಳ ; ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಂಟೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಉದಾರ ನೀತಿ ಇರುವುದ ರಿಂದ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗವು ಸುಲಭವೂ ಸರಳವೂ ಇದೆ. ಜನರಿಗೆ ಒತ್ತಾಯದ ದುಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ... ಜನರ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆ ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲ, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ವರ್ತಕರು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರ ಮುಗಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಬಂದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಆತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಖೊರಸಾನ್, ಇರಾಕ್, ಮಾಸೂಲ್ ಮತ್ತು ಸಿರಿಯ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ಬಹುವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಜನತೆಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡಿತ್ತು ಎನ್ನುವ ಉಜ್ವಲ ಚಿತ್ರವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲವು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಅವನತಿಗಿಳಿಯುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅನತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡುವ ಕಾಲ. ಇರಾಣಿ ಜನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ಹೇಳಿರುವ ಮಾತುಗಳು ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. "ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಲಾಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಬೆಲೆ ಇದೆ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಇರಾನ್ ಆಗಲೂ, ಮೊದಲೂ ಮತ್ತು ಈಚೆಗೆ ಸಹ ಜೀವನದ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಗಾಂಭೀರ್ಯ ವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿತು ; ಅದರ ಪ್ರಭಾವವು ಏಷ್ಯಾದ ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ಫಾನ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈಚೆಗೆ ಭೂಗರ್ಭ ಸಂಶೋಧಕರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಈ ದೇಶದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಎಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಸಂಗಮವಾಗಿ, ಸಮರಸಗೊಂಡು, ಚೀನಾ, ಇಂಡಿಯಾ, ಪರ್ಶಿಯ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಮೂಲಗಳಿಂದ

ಸ್ಫೂರ್ತಿವೆತ್ತ ಒಂದು ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿತು. ಭಾಷೆ ಇಂಡಿಯಾಮತ್ತು ಇರಾನಿನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಇಂಡೊ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪ್ ಖಂಡದ ಕೆಲ್ಟಿಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಹ ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಧರ್ಮ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಜೀವನವಿಧಾನ ಚೀನೀಯರದಿತ್ತು. ಅವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಇರಾಣದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದವು. ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು, ದೇವರ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅತಿಸುಂದರವಿದ್ದವು. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಗ್ರೀಕರ ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರೋಸೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಈ ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ "ಹಿಂದೂಗಳ ಕೋಮಲತೆ, ಗ್ರೀಕರ ವೈಭವ, ಚೀನೀಯರ ಮನಮೋಹಕತೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಸುಂದರ ವಾಗಿ ಮಿಳಿತವಾಗಿವೆ."

ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದೊಡನೆ ಅವನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಜನರೂ ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು, ಅದ್ಭುತ ಸ್ವಾಗತ ಕೊಟ್ಟರು. ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಮುಂಚೆ ಅವನು ತನ್ನ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತಾಂಗ್ ಒಂದು ಪಾನೀಯದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ 'ಮಾತೃಭೂಮಿಯ ಹಿಡಿಮಣ್ಣು ಪರದೇಶದ ಹೊನ್ನಿನ ರಾಶಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಡಿ' ಎಂದು ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಒಂದು ಕತೆ ಇದೆ.

ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗನ ಭೇಟಿ, ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಇದ್ದ ಗೌರವ ಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಎರಡು ದೇಶಗಳ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾಯಿತು. ಕನೂಜದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನೂ, ಟಾಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಹುಯನ್ ತ್ಸಾಂಗನೇ ಇಂಡಿಯಾದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇದ್ದನು. ಭಾರತೀಯ ಬೌದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಸ್ಥವಿರಪ್ರಜ್ಞ ದೇವನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೫೪ರಲ್ಲಿ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗನಿಗೆ ಬರೆದ ಕಾಗದ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿವಂದನೆ, ಕ್ಷೇಮಸಮಾಚಾರಗಳಾದ ಮೇಲೆ "ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಒಂದು ಜೊತೆ ಶ್ವೇತವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ದಾರಿ ಬಹುದೂರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಣಿಕೆ ಅಲ್ಪವೆಂದು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಬೇಡಿ. ಸ್ವೀಕರಿಸುವಿರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ. ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಮಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇವೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಹುಯನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಉತ್ತರ ಬರೆಯುತ್ತ

"ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಬಂದ ರಾಯಭಾರಿಯಿಂದ ಮಹಾಗುರು ವಾದ ಶೀಲಭದ್ರ ಗತಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ವರ್ತಮಾನ ಕೇಳಿ ನನಗಾಗಿರುವ ದುಃಖವು ಮಿತಿ ಇಲ್ಲದಾಗಿದೆ ; ಸಹಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ನಾನು ನನ್ನ ಜೊತೆ ಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಸೂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಚಾರ್ಯನ ಭೂಮಿಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಇತರ ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಸಿಂಧೂ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುವಾಗ ಗ್ರಂಥಗಳ ಒಂದು ಕಟ್ಟು ಕಳೆದು ಹೋಯಿತೆಂದು ವಿನೀತನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ. ನನ್ನ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಮಗೆ ಕಳುಹಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ."

ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ತುಂಬ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಇತರರೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ನಾನು ನಲಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದರ ವೈಶಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಆ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತನಾದೆ. ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಭೂಗರ್ಭದಿಂದ ಅಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶದ ಮೇಲೆ ಜನವಸತಿಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅಗೆದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದ್ಭುತಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಒಳಾಂಗಣಗಳೂ ಇವೆ.

ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ಮರಣಹೊಂದಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟನು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೭೧ರಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೂಗ್ಲಿ ನದೀಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ತಾಮ್ರಲಿಪ್ತಿ ರೇವಿಗೆ ತಲಪುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಾ ದವು. ಆತನು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದನು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿಯಲು ಶ್ರೀಭೋಗದಲ್ಲಿ (ಈಗಿನ ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪದ ಪಾಲೆಂಬಾಂಗ್) ಅನೇಕ ತಿಂಗಳುಗಳಿದ್ದನು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದ ಈ ಪ್ರವಾಸವು ಸ್ವಲ್ಪ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಿದೆ. ಆಗ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಿತ್ತು, ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ಮಠಗಳು ನಾಶವಾಗಿರಬಹುದು ; ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಡೊನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ಪಾಳೆಯಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮತ್ತು ಭಾರತಕ್ಕೂ ಈ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸದಾ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿದ್ದವು. ಈತನ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವರದಿಗಳಿಂದ ಪರ್ಷಿಯ, ಇಂಡಿಯ, ಮಲಯ, ಸುಮಾತ್ರ ಚೀನಾಗಳ ಮಧ್ಯೆ

ಕ್ರಮವಾದ ನಾವೆಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶದ ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಟಂಗ್‌ನಿಂದ ಹೊರಟು ಮೊದಲು ಸುಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಸಹ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ನೂರುಗಟ್ಟಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಬೌದ್ಧವಿಧಿಸೂತ್ರಗಳ ನಿರ್ಣಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿ. ಅವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಜನರ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಆಹಾರ ಉಡುಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳ ವಿಷಯವೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಈಗಿನಂತೆ ಆಗಲೂ ಗೋಧಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರವಾಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಮಾಂಸವನ್ನೂ ತಿನ್ನು ತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಬುದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ವಿಷಯವೇ ಹೆಚ್ಚು. ತುಪ್ಪ, ಎಣ್ಣೆ, ಹಾಲು, ಕೆನೆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಡುಬು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಭಾರತೀಯರು ಕೆಲವು ವಿಧಿಕ್ರಮದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆಗೆ ಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ. "ಇಂಡಿಯದ ಪಂಜಾಬಿಗೂ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಮೊದಲ ನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಪವಿತ್ರತೆಯ ಮತ್ತು ಅಪವಿತ್ರತೆಯ ಭಾವನೆ. ಉಚ್ಛಿಷ್ಟವನ್ನು ಉಳಿಸುವ ಚೀನೀ ಪದ್ಧತಿಯು ಭಾರತೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶ (ಸಿಫ್ಯಾಂಗ್) ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ ; ಆರ್ಯದೇಶ ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಆರ್ಯ" ಎಂದರೆ ಉತ್ತಮ. ಉತ್ತಮಚರಿತರು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ನೂರಾರು ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಧ್ಯದೇಶ ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹೆಸರು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದೆ. ಉತ್ತರದ ಜನರು (ಹೂ ಅಥವ ಮಂಗೋಲ್ ಜನರು ಅಥವ ತುರುಕರು) ಈ ಆರ್ಯದೇಶವನ್ನು ಹಿಂದೂ (ಸಿನ್-ತು) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಒಂದು ದೇಶಭಾಷೆಯ ಹೆಸರು. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಜನರಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಅಪರಿಚಿತ. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ "ಉತ್ತಮ ದೇಶ" ಅಥವ ಆರ್ಯದೇಶ ಎಂಬುದೇ ಸರಿಯಾದ ಹೆಸರು.

"ಹಿಂದೂ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇತ್ಸಿಂಗನ ವಿವರಣೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ. "ಇಂದು ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರನೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಚೀನೀ ಹೆಸರು "ಇಂದು" (ಇನ್-ಟು) ಅದರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಅರ್ಥ ಅದೇ ಇರಬಹುದಾದರೂ

ಆ ಹೆಸರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಜನರು 'ಚೌ' ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಚೀನಾ ಎಂದು ಒಂದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥವೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೊರಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವನ್ನೂ, ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಇಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸ್ವದೇಶವಾದ ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೇನೆ ಆತನು ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂಡಿಯಾ 'ಆರ್ಯಭೂಮಿ' ಆದರೆ ಚೀನಾ 'ದೇವಭೂಮಿ'. ಭಾರತದ ಪಂಚದೇಶಗಳ ಜನರು ತಮ್ಮ ಶೀಲ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಉನ್ನತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೊಬಗು, ಔಚಿತ್ಯ, ಮರ್ಯಾದೆ, ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭ, ಊಟದ ರುಚಿ, ದಾನ ಧರ್ಮಗಳು, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೇ ಹೋಗಬೇಕು. ಬೇರಾವ ದೇಶವೂ ಅದನ್ನು ಮೀರಿಸಲಾರದು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ವಿದ್ಯೆ, ಚುಚುಕೆ ಹಾಕುವುದು, ನಾಡಿ ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಚೀನಾ ದೇಶವನ್ನು ಮೀರಿಸಿಲ್ಲ. ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡತಕ್ಕ ಔಷಧವು ಚೀನಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿದೆ. ಜನರ ಉದಾತ್ತ ಜೀವನ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಚೀನಾ ದೇಶವನ್ನು ದೇವಲೋಕವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇಂಡಿಯಾದ ಪಂಚದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ದೇಶವನ್ನು ಹೊಗಳದ ಜನ ಯಾರಾದರೂ ಇದ್ದಾರೆಯೇ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಚೀನಾ ದೇಶದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ದೇವಪುತ್ರ' (ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು) ಎಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪಂಡಿತನಾದ ಇತ್ಸಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ತುಂಬ ಶ್ಲಾಘಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಇದೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದೇವಭೂಮಿ (ಚೀನಾ)ಯ ಜನರೂ, ದೇವಲೋಕದ ಉಗ್ರಾಣವಾದ ಇಂಡಿಯಾದ ಜನರೂ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಬೋಧಿಸಬೇಕು (?) ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ವಿಪುಲ ವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕು. ಚೀನೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ತರಲು ಚೀನೀ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು ಟಾಂಗ್ ವಂಶದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ 'ಷೊವೆನ್' ಎಂಬ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ವರಮಾಲೆಯನ್ನು ಚೀನೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು.

ಇಂಡಿಯಯಾದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತವು ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಭಾರತದ ಬೌದ್ಧ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಚೀನಾದಿಂದ ಯಾತ್ರಿಕರು ಆಗಾಗ ಬಂದರೂ

ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರವಾಸವು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಈಚೆಗೆ ನಡೆದ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವಗಳ ನಂತರ ಬೌದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಗಳು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಹೊರೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ನೇಪಾಳದ ಮೂಲಕ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ತಿಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹುಭಾಗ ತಿಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಆ ಮುಂಚೆ ಚೀನಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿತು. ಈಚೆಗೆ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳೂ ಅನುವಾದಗಳೂ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲದೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಚೀಣೀ ಮತ್ತು ತಿಬೆಟ್ ಭಾಷೆಗಳ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಚೀನಾದಲ್ಲಿ 'ಸೂಂಗ್‌ಪಾವೊ' ಎಂಬ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರದಲ್ಲಿಯೇ ೮೦೦೦ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ತಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಂತೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ತುಂಬಿವೆ. ಭಾರತೀಯ, ಚೀನೀ, ತಿಬೆಟ್ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಹಕಾರವಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ-ತಿಬೆಟ್-ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗಳ ನಿಘಂಟು ಒಂದು ಇರುವುದು ಈ ಸೌಹಾರ್ದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ನಿದರ್ಶನ. ಇದು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೯ ಅಥವ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು. ಇದನ್ನು "ಮಹಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಅವೆಲ್ಲ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದವುಗಳು. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮುದ್ರಣ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ನೇಮಕವಾಯಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಸೂಂಗ್ ಯುಗದವರೆಗೆ ಮುದ್ರಣ ಕಲೆಯು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಚೀನೀ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಬಳಕೆ ಇದ್ದು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವಿನಿಮಯ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮುದ್ರಣವು ನಡೆಯದಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಅಚ್ಚುಗಳ ಮೂಲಕ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯು ಬಹುಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಚೀನಾದಿಂದ ತಿಬೆಟ್‌ಗೆ ಹರಡಿತು, ಮತ್ತು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ೧೨೬೦-೧೩೬೮ರ ವರೆಗಿದ್ದ ಮಂಗೋಲ್ ಅಥವ ಯುವಾನ್ ರಾಜಮನೆತನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಮುದ್ರಣ ಕಲೆಯು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹರಡಿತು.

ಇಂಡೊ ಆಫ್ಘನ್ ಮತ್ತು ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಚೀನಾಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಪರ್ಕವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ೧೩೨೬ರಿಂದ ೫೧ರ ವರೆಗೆ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನಾಗಿದ್ದ ಮಹಮದ್ ಬಿನ್ ತೊಗಲಕ್ಕನು ಅರಬ್ಬಿ ಯಾತ್ರಿಕನಾದ ಇಬನ್ ಬಟೂಟ ಎಂಬಾತನನ್ನು ಚೀಣೀ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತನ್ನ

ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಂಗ ದೇಶವು ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅಧೀನತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ೧೪ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ ದಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ರಾಜಸಭೆಯಿಂದ ಹು-ಷಿನ್, ಫಿನ್-ಷೀನ್ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಸುಲ್ತಾನ ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸುಲ್ತಾನ ಘಯಾಸುದ್ದೀನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಿಂದ ಚೀನಾಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಮಿಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲ. ಸೈಯದ್‌ಉದ್ದೀನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೧೪೧೪ರಲ್ಲಿ ಹೋದ ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಒಯ್ದ ಬಹುಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಜೀವ ಜಿರಾಫೆಯು ಒಂದು. ಜಿರಾಫೆ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿತೊ ಅದೇ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಫ್ರಿಕದ ಒಂದು ಅಪರೂಪ ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ ಮಿಂಗ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕಳುಹಿಸಿರಬೇಕು. ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷಿಯಸ್‌ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಜಿರಾಫೆ ಒಂದು ಶುಭ ವಸ್ತುವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಆದರದ ಸ್ವಾಗತವು ದೊರೆಯಿತು. ಆ ಪ್ರಾಣಿಯು ಜಿರಾಫೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನ ವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ದೀರ್ಘ ವರ್ಣನೆ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ, ರೇಷ್ಮೆಯ ಕರವಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ರಾಜ ಕಲಾವಿದ. ಅದನ್ನೂ ಅದರಿಂದ ಒದಗುವ ಅದೃಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನೇ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. "ಸಚಿವರು ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳು ಅದರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಗುಂಪುಗಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಬೌದ್ಧರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ಚೀನಾಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಇಂಡೊ ಆಫ್ಘನರ ಮತ್ತು ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳ ಕೊಡುವಳಿಯೂ ಇತ್ತು. ಇದು ಉತ್ತರದ ಹಿಮಾಲಯದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಒಂಟೆ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೂಲಕವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಸಮುದ್ರತೀರದ ಬಂದರುಗಳಿಗೂ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ದೇಶಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮತ್ತು ಭಾವನಾ ಪ್ರಪಂಚಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜೀವನ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಂದರಿಂದ ಒಂದು ಕಲಿತುಕೊಂಡವು. ಚೀನಾ ದೇಶದ ಪ್ರಭಾವವು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಪ್ರಭಾವವು ಚೀನಾ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದದ್ದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆ. ಚೀನಾ ದೇಶದ ಪ್ರಭಾವವು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಚೀನೀಯರ ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭಾರತೀಯರು ವಿಶೇಷ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಅದರ

ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವರ ಭಾವಾವೇಶದ ಜೀವನವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ತಿಮಿತ ಗೊಳಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಭಾರತದಿಂದ ಚೀನಾ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎರವಲು ಪಡೆದರೂ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ದಾರ್ಢ್ಯಪಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಮತದ ಮತ್ತು ಅದರ ಜಟಿಲವಾದ ತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಹ ಕನ್‌ಫ್ಯೂಷೆ ಮತ್ತು ಲೊ-ಷೆ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವು. ಚೀನೀಯರ ಜೀವನಾಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸೌಖ್ಯವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಲು ಅಥವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ನಿರಾಶಾವಾದಿತ್ವ ದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳೆಯ ಗಾದೆ ಇದೆ. "ಸರಕಾರದ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಛಡಿ ಏಟಿನಿಂದ ಸಾವು, ಬೌದ್ಧರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಉಪವಾಸದಿಂದ ಸಾವು" ಎಂದು.

ಉ-ಚೇನ್-ಎನ್ ಎಂಬಾತನು ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ಕೋತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ ಯೊಂದರಲ್ಲಿ (ಆರ್ಥರ್‌ವೇಲೇ ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ) ಹುಯನ್ ತ್ಸಾಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಚಿತ್ರ ಪೌರಾಣಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಗ್ರಂಥವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಣೆಯಾಗಿದೆ. "ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬುದ್ಧನ ಪವಿತ್ರ ನಾಡಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆಶ್ರಯದಾತೃವಿನಂತೆ ಗುರುವಿನಂತೆ ಸಹಜ ಕರುಣೆಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ. ತಪ್ಪುದಾರಿ ಹಿಡಿದವರ ಮತ್ತು ಪತಿತರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಿ..." ಎಂದು ಇದೆ.

ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಕಡಿದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಕ್ರೂರವಿಧಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ದಿಂದ ಇಂಡಿಯಾ ಚೀನಾಗಳೆರಡೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪೆನಿಯ ಅಧೀನಕ್ಕೊಳಗಾದವು. ಇಂಡಿಯಾ ಬಹುಕಾಲ ಈ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು : ಚೀನಾ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ—ಆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡರೂ ಅಫೀಮು ಮತ್ತು ಒಳ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಈಗ ಕಾಲಚಕ್ರವು ಪುನಃ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಿದೆ. ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪುನರ್ಮಿಲನದಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆದು ತಮ್ಮ ಗತವೈಭವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಯಾತ್ರಿಕರು ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಶುಭಸಂದೇಶ ಮತ್ತು ಹರ್ಷವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಹೊಸ ಸ್ನೇಹತಂತುಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೧೬. ಭಾರತೀಯ ಪಾಳೆಯಗಳು ಮತ್ತು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ

ಭಾರತವನ್ನು ಅರಿತು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಇಂದಿನ ಸಂಶಯ

ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವ, ಮತ್ತು ಭಯಂಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮರೆತು ಹಿಂದೆ ಅದು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಮತ್ತು ಏನನ್ನು ಸಾಧಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರ ಕಿರುನೋಟ ಕಾಣಲು ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾಲ, ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಹಿಂದೆ ಹೋಗಬೇಕು. ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು "ನನ್ನ ದೇಶವನ್ನರಿಯಲು, ಭಾರತವು ತನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮೇರೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಪೂರ್ವ ದಿಗಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾದ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಿ, ತನ್ನ ವಿರಾಟ್‌ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವರೂಪ ದರ್ಶನ ತೋರಿ, ಆ ದೂರ ತೀರದ ಜನರಿಗೊಂದು ಅಚ್ಚರಿಯ ನವಜೀವನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾವೂ ಭಾರತೀಯರೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಯುಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಇಂದಿನ ಕೂಪಮಂಡೂಕದ ಸಂಕುಚಿತ ಜೀವನದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂದಿನ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ, ಲೋಭಿತನದ, ದುರಹಂಕಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಗತ್ತಲಿನ ಗತಕಾಲದ ಅರ್ಥರಹಿತ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಕಮೃಗದಂತೆ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ತಾನೇ ತಿರುಗುತ್ತ ಭಾವೀಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಯಾವ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗದ ಭಾವನಾಶ್ರೀಯ ದಿವಾಳಿತನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ" ಅಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಗತಯುಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ ; ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಯಾಣ ಅಸಾಧ್ಯವಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಲ್ಪನೆ ಯಲ್ಲಾದರೂ, ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರೇಮದ ಶಾಶ್ವತ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಬೀರಿದ ಏಷ್ಯದ ನಾನಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಗತಕಾಲದ ನಮ್ಮ ಈ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಜನರು ಅರಿತಿದ್ದೇವೆ. ಇಂಡಿಯಾ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಅತ್ಯುನ್ನತವಿತ್ತು ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಜನರು ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ಭಾರತೀಯ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನಾಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಹುದೂರದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರತೀರದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಮಧ್ಯಯುಗ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಚೋಟುದ್ದದ ಜಗಳಗಂಟಿ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಯೂರೋಪ್ ಒಂದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಳಿವು ಉಳಿವು ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಾರದು ಎಂದೇ ಇನ್ನೂ ಗುಣಾಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಇಲಿಯಟ್ "ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದವರ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸಿ ಭಾರತೀಯರು ನಿರ್ವೀರ್ಯರು. ಹಗಲುಗನಸು ಕಾಣುವವರು. ಒಂದು ಕಡೆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿ ಉಳಿದ ಕಡೆ ಸಮುದ್ರದ ಗಡಿಯೊಳಗೆ

ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮಾನವಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರವಿರು ವವರು ಎಂದು ಯೂರೋಪಿಯನರು ಬರೆದ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಗಳಿಗೆ ತುಂಬ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿವೆ. ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಮಾನಸಿಕ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಸ್ಥಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳನ್ನೂ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸಣ್ಣವಾದರೂ ವಿಶೇಷ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಸಣ್ಣವಾದರೂ ವಿಶೇಷ ದೂರದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ದಿಗ್ವಿಜಯದೊಡನೆ ಆ ಸೈನಿಕ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ರೀತಿ ಇಲಿಯಟ್ ಬರೆದಾಗ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯದ ಗತವೈಭವದ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುವ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಆತನ ವಾದಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ದರ್ಶನ ದಿಗ್ವಿಜಯದಂತೆ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರತೆಯು ಸಹ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಹ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನಾನು ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ ನನಗೆ ಉಂಟಾದ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾವೋದ್ರೇಕ ಇನ್ನೂ ನೆನಪಿದೆ. ಹೊಸ ದೃಶ್ಯಪರಂಪರೆಗಳು ನನ್ನೆದುರು ಸುಳಿದುವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳುಂಟಾದವು. ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸ ದೃಶ್ಯ ಸಮೀಚೀನ ದೃಷ್ಟಿಯೊಂದು ಮೂಡಿತು. ಮತ್ತು ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಚಂಪ, ಕಾಂಭೋಜ, ಆಂಗ್‌ಕೋರ್, ಶ್ರೀವಿಜಯ ಮತ್ತು ಮಜಪಹಿತ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಗತಕಾಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಸ್ತುತಕಾಲಕ್ಕೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ಒಂದು ಚೈತನ್ಯಪೂರ್ಣ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಜೀವಂತ ರೂಪತಾಳಿ ನನ್ನ ಕಣ್ಮುಂದೆ ನಿಂತವು. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಇತರ ಮಹತ್ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯಾದ ಶೈಲೇಂದ್ರನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರ್ ಹೆಚ್. ಜಿ. ಕ್ವಾರಿಚ್‌ವೇಲ್ಸ್, "ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಇತಿಹಾಸದ ಮಹಾಯೋಧರ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳೊಡನೆ ಮಾತ್ರ ಹೋಲಿಸಬಹುದಾದ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯದಿಂದ ಚೀನಾವರೆಗೆ ದಿಂಗತ ವಿಶ್ರಾಂತಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಈ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು ಕೇವಲ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಬಾಳಿದ ನೌಕಾ ಪಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ; ಮತ್ತು ಜಾವ ಮತ್ತು ಕಾಂಭೋಜ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವಿಕಾಸವಾಗಲು ಸಹಾಯಕನಾದ. ಆದರೂ

ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ, ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ವಿಶಾಲ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಹಾನುಭಾವನ ಹೆಸರಾಗಲಿ ಅಂಜನ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹುಡುಕಿದರೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂತಹ ಒಂದು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವಿತ್ತೆಂದು ಸಹ ಅನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆಗಾರರ ಸೈನಿಕ ಸಾಹಸಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಕಂಡು ಕೇಳದ ಭಾರತೀಯರ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣವನ್ನೂ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ಕೆಲವು ಹೊಸ ನೋಟಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಪಾಳೆಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಬಾಳಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

ಕಳೆದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ಈ ವಿಶಾಲಪ್ರದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಶಾಲಭಾರತವೆಂದು ಸಹ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯೆ ಅನೇಕ ತೊಡಕು ಗಳಿವೆ, ವಿರೋಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿವೆ, ಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯ ವಿವರಣೆಯ ವಿಪುಲತೆಯೂ ಇದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ, ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಗಳ ಲೇಖನಗಳೂ, ಚೀನೀ ಇತಿಹಾಸಗ್ರಂಥಗಳೂ ಅನೇಕವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷಯಬಾಹುಳ್ಯದ ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೂ, ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳೂ ಇವೆ. ಜಾವ ಮತ್ತು ಬಲಿದ್ವೀಪ ಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾಣಗಳ ಸಂಗ್ರಹಿತ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಹ ಕೆಲವು ವಿಷಯನಿರೂಪಣ ದೊರೆತಿವೆ. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಅದ್ಭುತ ಅವಶೇಷಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ಬಳಿ ಅನೇಕ ಇವೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆಗಾರರು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ನೇಯದೇಶಗಳಾದ ಸಿಂಹಳ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಮಲಯ, ಜಾವ, ಸುಮಾತ್ರ, ಬೋರ್ನಿಯೋ, ಸೈಯಾಮ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಇಂಡೋಚೀನದೇಶಗಳಿಗೆ ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಫಾರ್ಮೋಸ, ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಸೆಲಿಬಿಸ್ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಸಹ ಹೋದರು. ಮಡಗಾಸ್ಕರ್‌ವರೆಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತಮಿಶ್ರವಾದ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ಭಾಷೆ. ಈ ರೀತಿ ಹರಡಿ ಹಬ್ಬಲು ಅವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳು ಹಿಡಿದಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಗೂ ಭಾರತದಿಂದಲೇ ಹೋಗಿರಲಾರರು,

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಪಾಳೆಯದಿಂದ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಈ ಯಾತ್ರಾವಾಹಿನಿ ಹರಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕೆಲವು ಜನರು ಪೂರ್ವಕ್ಕೂ ಹೋದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಸ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಈ ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ದೂರ ದೂರ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಪಾಳೆಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪಾಳಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯೂಹ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಪಾಳಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೇ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಕಾಂಭೋಜ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಕಾಂಭೋಜ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಟ್ಟಣವಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕಾಲವು ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ: ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಗಾಂಧಾರ ಆರ್ಯದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು.

ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಗಂಡಾಂತರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಎದುರಿಸಿ ದೂರತೀರಗಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕಾರಕ ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವು ಏನು ? ಈ ಅದ್ಭುತ ಉತ್ಸಾಹವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹೇಗೆ ? ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರು ಗಳಿಂದ ಅಥವ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಧಿಕ ಪಂಗಡ ಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಈ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಅಥವ ಸಾಧಿಸಲು ಖಂಡಿತ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಉಲ್ಲೇಖನವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾವ ಎಂದರೆ 'ಯವದ್ವೀಪ' ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಈಗಲೂ ಯವ ಎಂದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಅಥವ ಜೋಳ. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು ಸಹ ಯಾವುದಾದರೂ ಅದಿರು, ಲೋಹ ಅಥವ ಕೃಷಿಕ ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರವು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಡಾಕ್ಟರ್ ಆರ್. ಸಿ. ಮಜುಮದಾರರು "ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಆರಂಭದ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂತಿಮ ಆಸಕ್ತಿಯಾಗಿರ ಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲವೂ ವಿಶಾಲ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯನ್ನೂ, ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ದೂರತೀರದ ಪೇಟೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಾಧನವನ್ನೂ ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಈ ವ್ಯಾಪಾರವು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಮೂರು ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯಾಯಿತು. ಈ ಸಾಹಸಿಗ ವಣಿಕ್ ಶ್ರೇಷ್ಠರ ಮತ್ತು ವರ್ತಕರ ಹಿಂದೆಯೇ ಮತಪ್ರಚಾರಕರೂ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಅಶೋಕನ ನಂತರದ ಕಾಲ. ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಯಾನದ, ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳು ಮುಳುಗಿದ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಅನೇಕ ಇವೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿರಂತರ ಸಮುದ್ರವ್ಯಾಪಾರವಿತ್ತೆಂದು ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ, ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯ ದ್ವೀಪಗಳು ಚೀನಾ ಇಂಡಿಯಾ, ಪರ್ಷಿಯ, ಅರೇಬಿಯ ಮತ್ತು ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ನೇರವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗಗಳಿದ್ದವು. ಭೂಗೋಳಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಖನಿಜಗಳೂ, ಲೋಹಗಳೂ, ಮತ್ತು ಚೌಬೀನೆ ಮರಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈಗಿನಂತೆ ಆಗಲೂ ಮಸಾಲೆ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪವು ತವರಕ್ಕೆ ತೌರುಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾರ್ಗವು ಭಾರತದ ಪೂರ್ವತೀರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಕಳಿಂಗ (ಒರಿಸ್ಸ), ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಅನಂತರ ಮಲಯಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಆಮೇಲೆ ಪೂರ್ವತೀರದಿಂದ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಿಂದ ನೇರವಾದ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ಅನೇಕ ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕರು ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಫಾಸೀನ್ ಜಾವ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧರ್ಮಿಗಳು—ಬೌದ್ಧ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ ಪಂಥದವರು—ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಡಗು ಕಟ್ಟುವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಹಡಗುಗಳ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು, ವರ್ಣನೆಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ಬಂದರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೆಲವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ (ಆಂಧ್ರರ) ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಟಸ್ತಂಭಗಳ ಹಡಗಿನ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಅಜಂತ ಗುಹಾಂತರ್ದೇವಾಲಯಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಹಡಗುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲ ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆಗಾರರು ಕಟ್ಟಿದ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ನೌಕಾಬಲದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದವು ; ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ

ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಿದವು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಚೋಳ ರಾಜನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕರೆದವನು. ಚೋಳರ ನೌಕಾಬಲವೂ ಅದ್ಭುತವಿತ್ತು. ನಾವಿಕ ಪಡೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಚೋಳರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ್ದರು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೦೮೮ರ ತಮಿಳು ಶಿಲಾಲೇಖನ ಒಂದರಲ್ಲಿ "ಹದಿನೈದು ಸಾವಿರ ಸಂಘ" ಎಂದು ಒಂದು ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆ ವರ್ತಕ ಸಂಘವನ್ನು ವರ್ಣನೆಮಾಡುತ್ತ "ಕೃತಯುಗದ ಕಾಲದಿಂದ ಷಟ್ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮಾರ್ಗ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತ ಅಶ್ವ, ಗಜ, ರತ್ನಪದಿ, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ, ಔಷಧವಸ್ತುಗಳ ಚಿಲ್ಲರೆ ವ್ಯಾಪಾರ, ಬಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಹುಟ್ಟು ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತೀಯರ ವಲಸೆಯತ್ನದ ಆರಂಭದ ಮಹಾಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಮೂಲಕಾರಣ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನೆಲೆ. ವ್ಯಾಪಾರ, ಸಾಹಸ ಮತ್ತು ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನದ ಹಿರಿ ಆಸೆಯು ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದಿತು. ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿ ಅಥವ ಸ್ವರ್ಗದ್ವೀಪ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು ಹೋದವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟರು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಶಾಂತಿರೀತಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳಸಿದರು ; ಒಂದು ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಮೇಲೆ ಭಾರತದಿಂದ ಹಲವು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳೂ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಾಜಕುಮಾರರೂ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನದ ಯೋಧರೂ ಬೇಟೆಯ ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಜ್ಯಾಭಿಲಾಷೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಹೆಸರಿನ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ಮಾಲವ ದೇಶದವರಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಜನರಿಗೆ ಮಲಯ ಜನಾಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಅನೇಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಲಸೆ ಹೋದವ ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರೆಂದರೆ ಪೂರ್ವತೀರದ ಕಳಿಂಗರು. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ವಲಸೆ ಹೋದವರೆಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಹಿಂದೂ ರಾಜರಾದ ಪಲ್ಲವರು. ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಮನೆತನದವರು ಒರಿಸ್ಸಾದವರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸಾದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತವು ಬಹಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ರಾಜಮನೆತದವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮತದವರು.

ಈ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ಈ ಎರಡು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ಎರಡು ಉನ್ನತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನೆಲಸಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳು ಏಷ್ಯಾಖಂಡದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಚೀನಾ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು ; ಇನ್ನುಳಿದವು ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ದೇಶಗಳ ನೇರವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ರೀತಿ ಅವುಗಳು ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಸಿಕ್ಕಿ ಒಂದು ಮಿಶ್ರ ಇಂಡೋ ಚೀನಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಎರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವಸಹಜ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಬಗೆಬಗೆಯ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭೇದದ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಏಷ್ಯದ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ, ಸಯಾಂ, ಇಂಡೋ ಚೀನಾಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚು ಬೀರಿತ್ತು ; ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು ಬಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಜೀವನದ ಆದರ್ಶವೂ ಚೀನಾ ದೇಶದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು ಭಾರತೀಯವಾಗಿ ದ್ದವು. ಏಷ್ಯಾಖಂಡದ ರಾಜ್ಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಚೀನಾ ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳ ವಿನಿಮಯವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಆಂಗ್‌ಕೋರಿನ ಮಹಾ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಲೆ ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯು ಬಹಳ ನಯವೂ ಸುಂದರವೂ ಇತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಒಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ಅದರ ನವವಿಕಸನವಾಯಿತು. ಮೂಲ ಭಾರತೀಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿತು. "ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಜೀವಂತ ಶಕ್ತಿಯು ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕವಿದೆ. ಅದರ ಮೃದು ಸ್ವಭಾವ ಅದ್ಭುತವಿದೆ" ಎಂದು ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ ; ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣವೆಂದರೆ "ಯಾವ ದೇಶದೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಲಿ ಆ ದೇಶ, ಜನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಹೊಂದಿ, ಅವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಿಲನವಾಗುತ್ತವೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಮೂಲಗುಣವು ಭಾರತದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಕೆಲವು ಆದರ್ಶಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಈ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಜನರು ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ದಂತೆ ಅವರ ಕಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲವೂ ಭಾರತೀಯವಾಯಿತು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಅನಂತರ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿರಬೇಕು. ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಬೆಳೆದವು. ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಯೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದವು. ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕಾದರೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಹಾಯಾನ ಪಂಥವು ಅಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಮತಗಳೆರಡೂ ಸ್ಥಳೀಯ

ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಧರ್ಮಗಳ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮದ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೂ ಘೋರ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾದವು ; ಆದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಈ ವಲಸೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಇತಿಹಾಸವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದು ಅಥವ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸ. ಆರಂಭದ ಶತಮಾನಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯು ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿಯದು. ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮಹಾನಗರಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಮುದ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಿದ್ದರೂ, ಬೇರೆ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ವಾಮಿತ್ವ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಈ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಗಿ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆ ಎದುರು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವು ಅರ್ಥ ವಾಗುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ.

ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಶ್ರೀವಿಜಯನ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಲೇಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭೂಜಲ ಬಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಇದರ ಮೂಲವೂ, ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನಿನವರೆಗೆ ಭಾವಿಸ ಲಾಗಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಈಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಯ, ಸಿಂಹಳ, ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವಾದ ಒಂದು ಭಾಗ, ಬೋರ್ನಿಯೋ, ಸೆಲಿಬಿಸ್, ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್, ಫಾರ್ಮೋಸ ಒಂದು ಭಾಗ, ಆ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಚಂಪಾ (ಅನ್ನಾಮ್) ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಿದ್ದವು.

ಆದರೆ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಸಂತತಿಯು ಬಲಗೊಂಡು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಮಲಯ, ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಜಾವಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು. ಸೈಯಾಮ್ ಗಡಿಯ ಸಮೀಪದ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿದರೆ "ಕೆಲವು ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವೆಂದೂ, ಅವು ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ, ಸೌಖ್ಯದಿಂದ

ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದವೆಂದೂ ತೋರುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಆರ್. ಜೆ. ವಿಲ್ಕಿನ್‌ಸನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂಪಾ(ಅನ್ನಾಮ್)ದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗಮ್ ಎಂಬ ಮಹಾನಗರವಿತ್ತು. ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಂಭೋಜ ದೊಡ್ಡ ನಗರವಾಯಿತು. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಯವರ್ಮನೆಂಬ ಮಹಾರಾಜನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಕಾಂಭೋಜ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್‌ದಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಆಗಾಗ ಶೈಲೇಂದ್ರರ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಬೇಕು ; ಆದರೆ ನೆಪಮಾತ್ರ ಅಧೀನವಿದ್ದು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಂಭೋಜ ರಾಜ್ಯವು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜರುಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರೂ ಆದ ಜಯವರ್ಮ, ಯಶೋವರ್ಮ, ಇಂದ್ರವರ್ಮ, ಸೂರ್ಯ ವರ್ಮ ಮುಂತಾದವರ ರಾಜ್ಯಭಾರದಿಂದ ನಾಲ್ಕುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಾಳಿತು. ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ಏಷ್ಯಾಖಂಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಹಾವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ನಗರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನರ ಪ್ರಜಾಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸೀಜರ್‌ಗಳ ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಾಲವೂ ವೈಭವಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಮಹಾನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್‌ವತ್ ಮಹಾದೇವಾಲಯವಿತ್ತು. ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ೧೨೯೭ರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಚೀನೀ ರಾಯಭಾರಿಯೊಬ್ಬನು ಆ ರಾಜಧಾನಿಯ ಸಂಪದ್ವೈಭವವನ್ನೂ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅದು ಕುಸಿದುಬಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಅರ್ಧ ಕಟ್ಟಿದ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಹಾಗೇ ನಿಂತಿವೆ. ಹೊರಗಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಯೂ ಒಳಗಿನ ಪಿತೂರಿಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಮೇಕಾಂಗ್ ನದಿಯ ಪಾತ್ರವು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿ ನಗರದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಜೌಗುಹಿಡಿದು ವಸತಿಗೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಇಡೀ ನಗರವನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು.

೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಜಾವಾ ಸಹ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೈಲೇಂದ್ರರೇ ಅತಿ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿ ದ್ದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಚೋಳರಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಚೋಳರೇ ಜಯಶಾಲಿ ಗಳಾಗಿ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಂಡೋನೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಚೋಳರು ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಶೈಲೇಂದ್ರರು ಪುನಃ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಇನ್ನು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಗೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅದರ ನಾಶದಿಂದ ಜಾವಾ ಮತ್ತು ತಾಯ್ ದೇಶ (ಸೈಯಾಂ) ಬಲಗೊಂಡವು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಜಾವಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು.

ಈಗ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಬಂದ ಜಾವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಇತಿಹಾಸವು ಪೂರ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಬೌದ್ಧಮತವು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತ್ತು. ಜಾವಾ ದ್ವೀಪದ ಅರ್ಧ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿಜಯನ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಶೈಲೇಂದ್ರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಗಳ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಅದರ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭವ್ಯವಾದ ಶಿಲಾ ಸೌಧಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತರೂ ನಿಪುಣರೂ ಇದ್ದರು. ಅದರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಸಿಂಹಸಾರಿ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ; ಆದರೆ ೧೨೯೩ರಲ್ಲಿ ಮಜಪಹಿತ್ ಎಂಬ ಹೊಸ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಮಜಪಹಿತ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ಶ್ರೀವಿಜಯನ ತರುವಾಯ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯವೆಂದರೆ ಇದೇ. ಕುಬ್ಲಾಯ್‌ಖಾನನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಕೆಲವು ಚೀನೀರಾಯ ಭಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಜಪಹಿತ್ ಅಗೌರವ ತೋರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಚೀನಿಯರು ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದು ಶಿಕ್ಷೆಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬಂದೂಕಿನ ಮದ್ದು ಸುಡುವುದನ್ನು ಜಾವಾ ಜನರು ಚೀನೀಯರಿಂದ ಕಲಿತಿರಬೇಕು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಶೈಲೇಂದ್ರರನ್ನು ಜೈಸಿದರು.

ಮಜಪಹಿತ್ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅದರ ಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಬಹಳ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿತ್ತಂತೆ. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಡುತ್ತಲಿತ್ತು. ಸರಕಾರದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಶಾಖೆ, ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶಾಖೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಶಾಖೆ, ಯುದ್ಧ ಶಾಖೆ, ಜನ ಆಡಳಿತದ ಶಾಖೆ ಮುಂತಾದ ವಿಭಾಗಗಳು ಇದ್ದುವು. ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನವಿತ್ತು ; ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಂತರ್ಗತ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದುದು ಒಂದು ಕೌತುಕ. ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯಮವು ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶ ಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ. ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಣಿ ಸಹಿತ ಒಬ್ಬಳು.

ವಿಜಯನಿಗೂ ಮಜಪಹಿತರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವು ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿತ್ತು. ಮಜಪಹಿತರೇ ಗೆದ್ದರೂ ಆ ವಿಜಯೋತ್ಸವದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸ ಯುದ್ಧಗಳ ಬೀಜ

ಅಡಗಿತ್ತು. ಶೈಲೇಂದ್ರ ಮನೆತನದ ನಾಶದಿಂದ ಸುಮಾತ್ರ ಮತ್ತು ಮಲಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಬ್ಬೀ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯಗಳು ಜನ್ಮತಾಳಿದವು. ಇದುವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳ ಒಡೆತನವು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಕೈಗೆ ಹೋಯಿತು. ಮಲಕ್ಕ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯ ಆಗರವಾಯಿತು. ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮವು ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ಇತರ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿತು. ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯವು ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮಜಪಹಿತ ವಂಶವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ೧೫೧೧ರಲ್ಲಿ ಆಲ್ಬುಕರ್ಕ್‌ನ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಬಂದು ಮಲಕ್ಕ ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು ; ಯೂರೋಪು ತನ್ನ ನೂತನ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು.

೧೭. ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ

ಗತ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕ್ತನವಿಮರ್ಶಕರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರಬಹುದು ; ಆದರೆ ನಾಗರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ವಿಕಸನದ ಇತಿಹಾಸದ ಬೆಲೆ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ. ಭಾರತದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಮಹತ್ವವಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಭಾರತವೇ ಅಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂತಸ್ಸತ್ವವನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿತ್ತು. ಈ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯು ಉಕ್ಕಿಬಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಬ್ಬಿದೆ. ಅದು ತನ್ನ ದರ್ಶನದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇತರ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನೂ ಕಲೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಗಳನ್ನೂ ಹರಡಿತು. ಭಾರತವು ಆಗ ನಿಂತು ನಾರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಒಂಟಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಏಕಾಂತ ಮನೋ ಭಾವವಿರಲಿಲ್ಲ ; ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳು, ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳು ಯಾವುದೂ ಅದರ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರು ಉನ್ನತ ಅಗಮ್ಯ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು, ಅಪಾಯಕರವಾದ ಸಮುದ್ರ ಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ರೇನೆಗ್ರೂಸೆ ಹೇಳುವಂತೆ "ವಿಶಾಲಗ್ರೀಸಿನಂತೆ ಸಮರ್ಪಕ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರದಿದ್ದರೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನೈತಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದ ವಿಶಾಲ ಭಾರತವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು." ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಮಲಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟ ದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗ್ರೂಸೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯು ಹರಡಿದ್ದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಷಯ ಬರೆಯುತ್ತ "ಪೂರ್ವ ಇರಾಣದ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸೆರಿಂಡಿಯಾ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ತಿಬೆಟ್, ಮಂಗೋಲಿಯ ಮತ್ತು ಮಂಚೂರಿಯಗಳ ನಿರ್ಜನ ಬಂಜರು ಭೂಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯುಳ್ಳ

ಚೀನ ಜಪಾನ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂಡೋ ಚೀನದ ಅನಾಗರಿಕ ಮಾನ್ಸ್, ಖ್ಮೇರ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಧರ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹ—ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ—ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಶಾಶ್ವತ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಬೀರಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದರ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ಚಂಪ, ಆಂಗ್‌ಕೋರ್, ಶ್ರೀವಿಜಯ ಮತ್ತು ಮಜಪಹಿತ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಅರಸರ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದವು, ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯವಿದ್ದವು. ಅಂದರೆ ಅವರೆಲ್ಲ ಭಾರತ ದವರೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಭಾರತೀಯರಾದವರು. ಅರಸುಮನೆತನದ ಉತ್ಸವಗಳೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯವಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದವು. ತಾಯ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಲಯದ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಇನ್ನೂ ಅದೇ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ತುಂಬಿವೆ. ಜಾವಾ ಮತ್ತು ಬಾಲಿ ನೃತ್ಯಗಳು ಭರತನಾಟ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಸಣ್ಣದಾದ ಬಾಲಿ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಈಗಲೂ ಜೀವಂತವಿದೆ. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವು ಸಹ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಲೇಖನ ಕಲೆ ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್‌ಗೆ ಹೋದದ್ದು ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ.

ಕಾಂಬೋಡಿಯ ವರ್ಣಮಾಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ರೂಪಾಂತರಹೊಂದಿದ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಹಾರ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದಂಡನೀತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಶಾಸನಕರ್ತನಾದ ಮನುವಿನ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಂಬೋಡಿಯಾದ ಅದೇ ಧರ್ಮಶಾಸನವನ್ನು ಬೌದ್ಧಮತದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಆದ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಾಸನವನ್ನಾಗಿ ವಿಧಾಯಕ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ವರ್ಚಸ್ಸು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದು, ಈ ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಭವ್ಯ ಸುಂದರ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ. ಮೂಲ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿ, ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದಿ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ಈ ಸಮರಸ ಕಲಾಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ಮತ್ತು ಬೋರೋಬುದೂರ್ ಶಿಲಾಸ್ಮಾರಕಗಳು ಮತ್ತು ಭವ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಜಾವಾದ ಬೋರೋಬುದೂರಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಚರಿತೆಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಆಂಗ್‌ಕೋರ್

ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಸ್ಬರ್ಟ್ ಸಿಟ್ವೆಲ್ "ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ಈಗಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಮುಖ್ಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಔನ್ನತ್ಯ ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದೋ ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದೆ ; ಚೀನಾ ಕಲೆಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರವೂ, ಭಾವೋದ್ದೀಪಕವೂ ಇದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. "ಸುಮಾರು ಆರು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವಿಹರಿಸಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಕೇಳದಂತೆ ಪೂರ್ಣ ನಿರ್ನಾಮವಾದ ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಆಂಗ್‌ಕೋರ್‌ವತ್ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹೊರವಳಯದ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಮಹಾ ಸರೋವರಗಳೂ ಮತ್ತು ಕೊಳಗಳೂ, ನೀರಿನ ನಾಲೆಗಳೂ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇತುವೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲೂ ಇವೆ. "ಈ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸುಂದರ ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾದ ಶಿಲಾ ಶಿರಸ್ಸು ಇದೆ. ಆದರೆ ದೇವತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದರೂ ಅದು ಗೂಢ ಭಾವನೆಯ ಕಾಂಬೋಡಿಯದ ಮುಖ." ಅದರ ವಿಚಿತ್ರ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತವೇಧಕ ನಗು, ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ನಗು-ಉಳ್ಳ ಈ ಮುಖವು ಪದೇ ಪದೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲ ಮೂಲಕ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. "ಪಕ್ಕದ ಬೇಯಾನ್ ದೇವಾಲಯ ಆಂಗ್‌ಕೋರ್‌ವತ್‌ಗಿಂತ ಅತಿ ಸುಂದರವಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಮೀರಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲೆ ಅದು ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದ್ದು. ಬೇರೊಂದು ಗ್ರಹದ ನಗರ ದೇವಾಲಯದಂತೆ ; ಒಂದು ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅವ್ಯಕ್ತ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ."

ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬಂದದ್ದು ಭಾರತದಿಂದ ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಖ್ಮೇರ್ ಜನರ ಅಂತಃಸ್ಫೂರ್ತಿ ಅಥವ ಎರಡೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಈ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ದವು. ಈ ಭವ್ಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕಾಂಭೋಜ ರಾಜ ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯ ಹೆಸರಿನ ಏಳನೆಯ ಜಯವರ್ಮ. ಡಾ॥ ಕ್ವಾರಿಚ್ ವೇಲ್ಸ್ "ಭಾರತೀಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿತ್ವವು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಭಾರತ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಮರೆತುಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಭವ್ಯವೂ ನೂತನವೂ ಆದ ಭಾವನೆ ಗಳಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಜೀವಕಳೆಯುಳ್ಳ ಹೊಸ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಖ್ಮೇರ್ ಜನರ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ಹೊಸ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಭಾರತೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ; ಅವುಗಳಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವಿತ್ತು. ಖ್ಮೇರ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೇ ಮೂಲ ಎಂಬುದು ನಿಜ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಖ್ಮೇರ್ ಜನರು ಪ್ರಾಯಶಃ

ಮಧ್ಯ ಅಮೆರಿಕದ ಮಾಯಾ ಜನರ ಅನಾಗರಿಕ ವೈಭವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗಿಂತ ಇಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರ ದೊರೆಯಿತು.

ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧಿಕ ಶ್ರಮದ ಆಯಾಸದಿಂದ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳ ಚಲನವಲನಗಳ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರದ ಅಭಾವದಿಂದ ಈ ಮೂಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಶುಷ್ಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿತ್ತೊ, ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇತರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ತನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಇತರರಿಂದ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧವಿತ್ತೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವ್ಯತೆ, ಬಲ ಮತ್ತು ಜೀವಶಕ್ತಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆತ್ಮಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು, ಪರಕೀಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗಬಾರದೆಂದು ತನ್ನ ಅಂಗಾಂಗ ಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತೊ ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಹೋಯಿತು, ಅದರ ಜೀವನ ನಿರ್ಜೀವ ಗತವೈಭವವನ್ನು ನೆಚ್ಚಿದ ಶುಷ್ಕ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ಜೀವನವಾಯಿತು. ಸೌಂದರ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಭಾರತೀಯರು ಇದ್ದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಕಾಣಲಾರದ ಕುರುಡರಾದರು.

ಜಾವಾ, ಆಂಗ್‌ಕೋರ್ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಗರ್ಭ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದವರು ಯೂರೋಪಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕ್ತನ ವಿಮರ್ಶಕರು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮತ್ತು ಡಚ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಹಾ ನಗರಗಳು, ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಭೂಗತವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಮಲಯ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಮದ್ದುಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಹಾಳಾದಂತೆ ವರದಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನಕ್ಕೆ ಓದಲು ಬಂದಿದ್ದು ಹಿಂದಿರುಗಲಿದ್ದ ತಾಯ್‌ದೇಶದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೊಬ್ಬ ನನಗೆ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದ. "ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಚೀನ ಆರ್ಯಾವರ್ತಕ್ಕೆ ಬರಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ನನ್ನದೊಂದು ಪುಣ್ಯವಿಶೇಷ. ಯಾವ ಮಹಾ ಮಾತೃಶ್ರೀಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡು ಸುಖವಾಗಿ ಹೂವಿನಂತೆ ಅರಳಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿ, ಆನಂದಪಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತೊ ಆ ಮಹಾಮಾತೃಶ್ರೀ ಭಾರತಮಾತೆಯ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲು ಅವಕಾಶ ದೊರೆತದ್ದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಿಶೇಷ" ಎಂದು

ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದೇ ಭಾವನೆ ಇದೆ ಎಂದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಗ್ನೇಯ ಏಷ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಇತರ ಅನೇಕ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಇಂತಹ ಒಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಗೌರವ ಭಾವನೆಯು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಇದೆ. ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೋಪಾಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ, ಇತರರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ, ಸಂಶಯ, ಯುರೋಪಿಯನ್ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಧಿಕಾರದ ಭಯ ಮತ್ತು ವೈರ ; ಆದರೆ ಯೂರೋಪ್ ಅಮೆರಿಕಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವ ಆಶೆ ; ಭಾರತ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತೀಯರೆಂದರೆ ತಾತ್ಸಾರ ಮನೋಭಾವ ; ಆದರೂ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ ಭಾರತವೆಂದರೆ ಒಂದು ಗೌರವ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹದ ಮನೋಭಾವವಿದೆ ; ಹಳೆಯ ಸ್ಮರಣೆಗಳು ಅಳಿಸಿಲ್ಲ ; ತಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲ ಭಾರತವು ತಾಯಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಿದ ಕಾಲ ಒಂದಿತ್ತು, ಅದರ ಆತ್ಮಶ್ರೀಯಿಂದ ಅಮೃತಧಾರೆ ಯನ್ನೆರೆದು ತಮ್ಮನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಪುಷ್ಟರನ್ನಾಗಿ ಬಲಶಾಲಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಲ ಒಂದಿತ್ತು ಎಂದು ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಸ್‌ನಿಂದ ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಲೆನಿಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹರಡಿದಂತೆ ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಬೀರಿತು.

"ಪರ್ಷಿಯಾದಿಂದ ಚೀನಾ ಸಮುದ್ರದವರೆಗೆ, ಹಿಮ ಆಚ್ಛಾದಿತದ ಸೈಬೀರಿಯಾ ದೇಶದಿಂದ ಜಾವಾ, ಬೋರ್ನಿಯೊ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ, ಓಷಿಯೇನಿಯದಿಂದ ಸೊಕೋಟ್ರವರೆಗೆ ಭಾರತವು ತನ್ನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು, ಇತಿಹಾಸ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪಸರಿಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನ ಪರಂಪರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾನವಕುಲದ ಕಾಲುಭಾಗದ ಜನರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಶಾಶ್ವತ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಾಲ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೊಂದು ರೂಪುಕೊಟ್ಟು ಸಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮಹಾಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಾನು ಪಡೆಯಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ" ಎಂದು ಸಿಲ್ವೇನ್‌ಲೆವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

೧೮. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಕಲೆ

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಕಲೆಯು ಹೊರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲೆಯ ಕೆಲವು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ಭಾರತದ ಹೊರಗೆ ಇವೆ. ನಮ್ಮ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಗತಿಯಿಂದ ನಾಶವಾಗಿ

ಹೋಗಿರುವುದು ಒಂದು ದುರದೃಷ್ಟ. "ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದರೆ ಅದರ ಅರ್ಧ ಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಂತೆ" ಎಂದು ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬೌದ್ಧಮತದ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ, ಚೀನಾ, ಜಪಾನ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಅದು ತಿಬೆಟ್, ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ ಮತ್ತು ಸೈಯಾಮ್‌ಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ದಾಗ ಹೊಸ ರೂಪ ತಾಳಿ ಹೊಸ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡುದನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಕಾಂಬೋಡಿಯ ಮತ್ತು ಜಾವಾಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಹೊಸ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಸದೃಶ ಸೊಬಗನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಮುಗ್ಧರಾಗಿ ನೋಡಬೇಕು. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲೂ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗೊಂದು ಹೊಸ ಜೀವಕಳೆ ಬಂದಿದೆ ; ಹೊಸ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ ದೊರೆತಿದೆ ಮತ್ತು ಅವೆರಡರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಾನೇ ಬೇರೊಂದು ಉಡುಗೆಯನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗೂ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ನಿಕಟಬಾಂಧವ್ಯವಿರುವುದ ರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರ ಆದರ್ಶಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಂಗೀತದಂತೆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಭಾವನೆ ಗಳಿಗೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಭಾವನೆಗಳಿಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರವಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದೀಚಿನ ಕಾಲದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದ ಆಧುನಿಕ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಕಲಾವಿದರಿಗಿಂತ ಯೂರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಈ ಕಲೆಯು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಮಹಾ ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಶಿಲ್ಪಕೋವಿದರಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿಷ್ಠೆ, ಪರಲೋಕ ಸಾಧನೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಇದೆ. ಸೌಂದರ್ಯವು ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಬಂದುದಲ್ಲ. ಸ್ವಾನುಭವ ದಿಂದ ಬಂದುದು. ರೂಪದಲ್ಲಿ, ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಿದ್ದರೂ ಅದು ಆತ್ಮಾನುಭವದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದುದು. ಗ್ರೀಕರು ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆನಂದ ವನ್ನೂ, ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಕಂಡರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ಸಹ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳು. ಆದರೆ ಅವರು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಳವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ತಾವು ಕಂಡ ಸತ್ಯದ ಒಳ ನೋಟವನ್ನೂ ಇಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಗುರಿ ಏನು, ಆ ಭಾವನೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮನೋಧರ್ಮವೇನು ಎಂದು ಅರ್ಥ ವಾಗದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮನೋಭಾವವು ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಆ ಕೃತಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ

ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಕೋಪವೂ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಲಾವಿದನು ತನ್ನ ಕೆಲಸದ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಹತಾಶನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯವಾಗಲಿ ಪೌರ್ವಾತ್ಯವಾಗಲಿ ಕಲೆಯ ವಿಷಯ ನನಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು ಮತ್ತು ಅದರ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡಲು ನನಗೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಏನೂ ಅರಿಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ನಾನು ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಅಥವ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನಗೆ ಆನಂದವಾಗಬಹುದು ; ಮನಸ್ಸು ಮೋಹಗೊಂಡು ಮೈ ರೋಮಾಂಚವಾಗಬಹುದು ; ಅಲ್ಪ ಸಂತೋಷವಾಗಬಹುದು ; ಏನೂ ಆನಂದವಾಗದಿರಬಹುದು ; ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬಹುದು : ಅಥವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯೂ ಹುಟ್ಟಬಹುದು : ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಸಲಾರೆ. ಕಲೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯ ಅಥವ ಅಯೋಗ್ಯತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರೌಢ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರೆ. ಸಿಂಹಳ ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಅನುರಾಧಪುರದ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹ ನೋಡಿ ನನ್ನ ಮೈ ರೋಮಾಂಚನವಾಯಿತು. ಅದರ ಚಿತ್ರವೊಂದು ಸದಾ ನನ್ನ ಬಳಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇದೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಮಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಬಾಗಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕದಡಿ, ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ.

ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಜ್ಞರಾದ ಯೂರೋಪಿಯನ್‌ರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಗ್ರೀಕ್ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರು. ಗಾಂಧಾರ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡಿನ ಗ್ರೀಕ್ ಬೌದ್ಧಕಲೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಉಳಿದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಅದರ ಅಪಭ್ರಂಶವೆಂದೂ, ಕೀಳ್ಮಟ್ಟದ್ದೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬಂದು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ, ಅದರಲ್ಲೂ ಜೀವಸತ್ವವಿದೆ, ಗ್ರೀಕ್ ಬುದ್ಧ ಕಲೆಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ, ಗ್ರೀಕ್ ಬುದ್ಧ ಕಲೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಹರುಕು ಅನುಕರಣ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬಂದಿತು. ಈ ಹೊಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೂರೋಪ್‌ಖಂಡದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಂದ ಬಂದಿತು. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗಿಂತ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾಗಳಿಗೆ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಇರುವ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಬಂಧ ಏನಾದರೂ ಈ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಎಂದು ಎಷ್ಟೋ

ಬಾರಿ ಯೋಚಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಹಾಗೂ ಇರಬಹುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಇತರ ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅನೇಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಾವಿದರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತ್ತು ಇತರರು ಭಾರತೀಯರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಚೈತನ್ಯವನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದಾರೆ ; ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಂಡಾರದಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆದು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರ ಸ್ನೇಹ ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂಡಿಯಾ ಚಿರಋಣಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಅಪಾರವಾದ ಅಂತರವಿದೆ. ನಮಗಂತೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಘಟನೆಗಳು ನಮ್ಮ ಕರುಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೂ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು ; ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಮ್ಮದಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಪ್ರಪಂಚದ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೆಲ್ಲ ತಮ್ಮದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಭಾವನೆಗೆ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಆಳವಾದ ಕಾರಣವಿದೆ ; ತನಗೆ ತಾನಾಗಿ ಆ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೇ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಇದೆ. ಭಾರತೀಯನೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪಾಪಕೂಪದ ಪ್ರದರ್ಶನ. ಆತನ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅದೇ ಬಣ್ಣ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬನು—ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಥವ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ—ಈಚೆಗೆ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕುತ್ಸಿತ ಅಸೂಯೆ ಮತ್ತು ತಾತ್ಸಾರ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿವೆ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎನ್ನಬಹುದಾದವನೂ ಆದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಕರ್ತ ಆಸ್ಬರ್ಟ್ ಸಿಟ್ವೆಲ್ ಸಹ ತನ್ನ 'ಎಸ್ಕೇಪ್ ವಿತ್ ಮಿ' (Escape With Me) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ದಲ್ಲಿ "ಅನೇಕ ಮಹಾ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಭಾರತವೆಂದರೆ ಒಂದು ತಾತ್ಸಾರ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಅಸಹ್ಯಕರ ಜಿಗುಟುಗುಣವಿದೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಡಲು ಸಿಟ್ವೆಲ್‌ಗೆ ಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಅದು ನ್ಯಾಯವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದೇ ಆತನ ಭಾವನೆಯಿರಬಹುದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೂ ಅದೇ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಡೀ ಭಾರತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಆ ಭಾವನೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನಾನು ಭಾರತೀಯ. ಎಷ್ಟೇ ಅಯೋಗ್ಯ ನಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ದ್ವೇಷಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ಕೇವಲ ಕಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಥವ ಕಲಾವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲ. ಒಂದು ಜನಾಂಗವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಯೋ, ಅವ್ಯಕ್ತ ವಾಗಿಯೋ ವೈರಿ ಎಂದು ದ್ವೇಷಿಸುವ ವಿರುದ್ಧ ಮೈತ್ರೀ ಮನೋಭಾವ.

ನಾವು ಯಾರಿಗೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡಿದ್ದೇವೆಯೋ ಅವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದು ನಿಜವೆ?

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಬಿನಿಯನ್ ಮತ್ತು ಇ. ಬಿ. ಹೆವೆಲ್ ಮುಖ್ಯರು. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲಧ್ಯೇಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆವೆಲ್ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಲೆಯು ಆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಗುಣವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು, ಆ ಕಲೆಯ ಹಿಂದಿನ ಆದರ್ಶಗಳ ಪರಿಚಯ ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಾನೆ. ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪದಿಂದ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಪರರಾಷ್ಟ್ರವು ಈ ಆದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಕೊಡದೆ ಸದಾ ತೆಗಳಿ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ದ್ವೇಷಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತ ಪಂಡಿತ ಮಂಡಲಕ್ಕಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನದ ಮೂಲತತ್ವಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವುದೇ ಅದರ ಘನ ಉದ್ದೇಶ." "ಹಿಂದೂ ಕಲೆಯು ಈ ಮಹಾ ಶಿಕ್ಷಣಧ್ಯೇಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯವಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಭಾರತದ ರೈತನು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥನಾದರೂ, ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಭಾಗದ ರೈತರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ಅವನಲ್ಲಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಲಾವಿದನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಹೊಂದಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮೂಲ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಅವನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯದ ಕಲೆಯ ಜೀವಾಳವೂ ಇದೆ. ವಿಶೇಷ ವೈವಿಧ್ಯ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದ್ದರೂ ಏಷ್ಯದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಏಕೀಭಾವವಿದೆ. ಅಜಂತ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಚಿತ್ರಕಲೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರ ಬಹುಭಾಗವು ನಾಶವಾಗಿದೆ. ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಜಪಾನ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಪಡೆದಂತೆ ಭಾರತವು ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಹೋನ್ನತಿ ಪಡೆಯಿತು.

ಯುರೋಪಿನ ಸಂಗೀತಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತವು ತನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆಯಿತು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಮುಂದಾಳುತನವಹಿಸಿ ಚೀನಾ ಮತ್ತು ದೂರ ಪೂರ್ವ ದೇಶಗಳ ಹೊರತು ಇತರ ಏಷ್ಯದ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಬೀರಿತು. ಪರ್ಷಿಯ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ, ಅರೇಬಿಯ, ತುರ್ಕಿಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅರಬ್ಬಿ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಹಬ್ಬಿದ

ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ—ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕ—ಸಂಗೀತವು ಒಂದು ಸ್ನೇಹಸಾಧನವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಇದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದುದು ಕಡೆದ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿರೋಧ. ವೇದಗಳು ವಿಗ್ರಹ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದವು. ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವಾದ ಬಹುಕಾಲದ ನಂತರ ವಿಗ್ರಹಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನು ಬಂದದ್ದು. ಮಧುರೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಜಾನುಬಾಹುವೂ, ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಬೋಧಿಸ್ತವನ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲಾವಿಗ್ರಹ ಒಂದಿದೆ. ಇದು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದಿಯ ಆರಂಭದ ಕುಶಾನರ ಕಾಲದ್ದು.

ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಆರಂಭ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಚೀನೀಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ನೈಸರ್ಗಿಕತೆ ಇದೆ. ಭಾರತೀಯ ಆದರ್ಶ ಭಾವನೆಯು ಚೀನಾ ಜಪಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ದೇಶಗಳ ಮಹಾಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದಂತೆ, ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಚೀನಾ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಭಾರತದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗವೆಂದು ಖ್ಯಾತಿಹೊಂದಿದ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಜಂತ ಗುಹೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಬಾಗ್ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅದೇ ಕಾಲದವುಗಳು. ಅಜಂತ ಚಿತ್ರಗಳು ಸುಂದರವಿರುವುವಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದೀಚೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಿದರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಅವರು ಅಜಂತಕಲೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗಿ ಇಂದಿನ ಜೀವನದಿಂದ ದೂರರಾಗಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದಾರೆ.

ಅಜಂತ ನಮ್ಮನ್ನು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕನಸಿನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಸತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚ. ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದವರು ಬುದ್ಧ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ ದೂರ ಇರು, ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಬೇಡ, ಅದರಿಂದ ಅಪಾಯವಿದೆ ಎಂದು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅವರ ಗುರುವು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ—ಸುಂದರಿಯರು, ರಾಜಕುವರಿಯರು, ಗಾಯಕಿಯರು, ನರ್ತಕಿಯರು, ಕುಳಿತವರು, ನಿಂತವರು, ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರು, ಮೆರವಣಿಗೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವರು ; ಈ ಚಿತ್ರ ಚತುರ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು, ಜೀವನ ನಾಟಕದ ಚಲನಚಿತ್ರವನ್ನು, ಶಾಂತಮೂರ್ತಿ, ಪರಲೋಕದ ಅಧಿದೇವತೆ ಬೋಧಿಸ್ತವನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತೆ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ !

ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಕೈಲಾಸ ದೇವಾಲಯವುಳ್ಳ ಎಲ್ಲೋರ ಗುಹೆಯ ಮಹಾದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಬಂಡೆಯಿಂದ ಕಡೆದರು. ಆ ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ಊಹಿಸಿದರು, ಊಹಿಸಿ ಹೇಗೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ರೂಪ ಕೊಟ್ಟರು ಎಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಸಹ ಕಷ್ಟ. ಅಮೋಘವೂ ಗಹನವೂ ಇರುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಯ ಎಲಿಫೆಂಟಾ ಗುಹೆಗಳು ಸಹ ಅದೇ ಕಾಲದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮಾಮಲ್ಲಪುರದ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಕಾಲವೂ ಅದೇ.

ಎಲಿಫೆಂಟ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂಡವನೃತ್ಯದ ಶಿವನ ವಿಗ್ರಹ ಒಂದಿದೆ. ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆ. ವಿರಾಟ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ಹೆವೆಲ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಆ ಮಹಾನೃತ್ಯದ ಲಯಬದ್ಧ ತಾನದೊಂದಿಗೆ ಆ ಬಂಡೆಯೇ ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಲ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞ ದೃಷ್ಟಿ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ನಟರಾಜ ಶಿವನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ "ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸುತ್ತ, ಲಯಮಾಡುತ್ತ ಶಿವನು ನಾಟ್ಯವಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಮಹಾಲಯದಿಂದ ಯುಗಯುಗಗಳೇಳುತ್ತವೆ. ಆತನ ಗತಿಯಲ್ಲೊಂದು ಕಠೋರವಾದ ಮಂತ್ರಮೋಹಕ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನು ನೋಡುವ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯದ ಈ ಅಲ್ಪ ಸಂಗ್ರಹವು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಪಮಾನ. ಮಾನವನ ಭೋಗಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾಶದ ಬೀಜವಿದೆ, ಎನ್ನುವ ಮಹಾ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಈ ಕೃತಿಯು ಒಂದು ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ. ಯಾವ ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ಆಡಂಬರವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸುನಮ್ರತೆಯುಳ್ಳ ಈ ಘನವಾದ ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ರೂಪಕಗಳು ನಿಸ್ಸಾರ, ಅರ್ಥಶೂನ್ಯ ಕೃತಿಗಳು" ಎಂದು ಎಪ್‌ಸ್ಟೀನ್ ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ.

ಜಾವಾ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪದ ಬೋರೊಬುದೂರಿನ ಬೋಧಿಸತ್ತವನ ಒಂದು ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕೋಪನ್ ಹೇಗನ್‌ನ ಗ್ಲಿಪ್ಟೊಟೆಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸುಂದರವಿದೆ : ಆದರೆ ಹೆವೆಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಬೋಧಿಸತ್ತವನ ಶುದ್ಧಾತ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಒಂದು ಗಾಢವಾದ ಅರ್ಥವು ಅದರಲ್ಲಿದೆ." ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆಳವನ್ನರಿಯದ ಸುನೀಲಸಾಗರನ ಪ್ರಶಾಂತ ಮುದ್ರೆ ಇದೆ, ಶುಭ್ರನಭೋಮಂಡಲದ ನೀಲಿಮತೆಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿದೆ, ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಲುಕದ ದಿವ್ಯಾನಂದವಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಭರತಖಂಡದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಜಾವಾದ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಎರಡರಲ್ಲೂ ಅಗಾಧ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಎಲಿಫೆಂಟಾ ಮತ್ತು ಮಾಮಲ್ಲಪುರದ ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ವಿರಕ್ತ ಭಾವನೆ ಜಾವಾದ

ದೈವಿಕ ಆದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂಡೋ-ಜಾವಾ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾನವಸೌಖ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷದ ಛಾಯೆ ಇವೆ. ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ನಂತರ ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆಗಾರರು ಈ ದ್ವೀಪಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೌಖ್ಯದ ಬೀಡನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆ ಸುಖ ಮತ್ತು ಶಾಂತ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಈ ಕಲೆಯು ಒಂದು ರೂಪು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೧೯. ಇಂಡಿಯಾದ ವಿದೇಶ ವ್ಯಾಪಾರ

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಹತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹೊರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಅಪಾರ ವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರು ಅನೇಕರು ಅನೇಕ ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತ ದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪೂರ್ವತೀರಗಳ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಭೂಮಧ್ಯ ಸಮುದ್ರದ ವರೆಗೂ ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ನೌಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಅಥವ ಇಂಡಿಯಾದ ಮೂಲಕ ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಾಂಬಾರ ವಸ್ತುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗು ತ್ತಿದ್ದವು. ಗಾತ್ ದೇಶದ ಅಲಾರಿಕ್‌ನು ರೋಮ್ ನಗರದಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಪೌಂಡು ಮೆಣಸನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನಂತೆ. ಅನೇಕ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ರೋಮಿನಿಂದ ಇಂಡಿಯಾ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊನ್ನಿನ ಹೊಳೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ರೋಮನ್ ಲೇಖಕರು ವ್ಯಸನಪಡುತ್ತಿದ್ದ ರಂತೆ.

ಇತರ ಕಡೆಗಳಂತೆ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಸಹ ಆಗಿನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಾಪಾರವು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮತ್ತು ತಯಾರಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅದಲುಬದಲು ಮಾಡುವ ವಿನಿಮಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯು ತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತವು ಬಹು ಫಲವತ್ತಾದ ದೇಶ ; ಇತರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದ ಎಷ್ಟೋ ವಸ್ತುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಭಾರತದ ಅಧೀನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಸಾಮಾನು ಗಳೆಲ್ಲ ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ವದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ತಂದು ಸಟ್ಟಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿ ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರು ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳಿದ್ದವು. ಇತರ ದೇಶಗಳು ಆರಂಭಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿ ನಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತ್ತು. ಬಟ್ಟೆ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಬಟ್ಟೆಯು ಬಹುದೂರದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇಂಡಿಯಾದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಚೀನಾ ರೇಷ್ಮೆಯಷ್ಟು ನಯವಿರದಿದ್ದರೂ, ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆಯು ಸಹ

ತಯಾರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ರೇಷ್ಮೆ ಕೈಗಾರಿಕೆಯು ಆಮೇಲೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದರೂ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಕಲೆಯು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು ; ಗಟ್ಟಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ನೀಲಿಯು ಒಂದು. 'ಇಂಡಿಗೊ' ಎಂದು ಗ್ರೀಕರು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದು ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಬಂದದ್ದರಿಂದ. ಈ ಬಣ್ಣ ಹಾಕುವ ಕಲೆಯೇ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತದ ವಿದೇಶ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭದ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರವು ಇತರ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಆ ವಿಷಯವು ಹೆಚ್ಚು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯರು ಮತ್ತು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿದವರೂ ಆದ ಆಚಾರ್ಯ ಸರ್ ಪ್ರಫುಲ್ಲಚಂದ್ರರಾಯ್ ಅವರು ಹಿಂದೂ ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ವೆಂದರೆ ರಸವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಲೋಹವಿಜ್ಞಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಭಾರತೀಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ಮತ್ತು ಲೋಹವಿಜ್ಞಾನಿ ಎಂದರೆ ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಹೆಸರು ಒಂದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ನಾಗಾರ್ಜುನನೇ ಈತನಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರ ಊಹೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸರಿ ಎಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಕ್ಕಿಗೆ ಕಾವು ಕೊಡುವ ಹದವು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಬಹು ದಿನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಉಕ್ಕು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಯಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬೆಲೆಯಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಲೋಹಗಳ ಪರಿಚಯವು ಅವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೋಹ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುವುದೂ, ಭಸ್ಮ ಮಾಡುವುದೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಆದರೂ ಮಧ್ಯ ಯುಗದವರೆಗೂ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನವು ವಿಶೇಷ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಅವಯವ ವಿಚ್ಛೇದನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಶರೀರಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾರ್ವೆಗಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ರಕ್ತಚಲನೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು.

ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರವಾದ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪಾಠದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವನ್ನೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹಳ ನಿಖರವಾಗಿ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಪಂಚಾಂಗ ಪದ್ಧತಿ ಈಗಲೂ ಜನರ ಅನುಷ್ಠಾನ ದಲ್ಲಿದೆ

; ಸೂರ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೂ ಚಂದ್ರಮಾನದ ತಿಂಗಳುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗಾಗ ಸರಿತೂಗಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಂತೆ ಪುರೋಹಿತರು ಅಥವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಈ ಪಂಚಾಂಗವನ್ನು ಬರೆಯುವವರು. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹಬ್ಬದ ದಿನಗಳನ್ನೂ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ ಗ್ರಹಣದಿನಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗ್ರಹಣದಿನಗಳನ್ನೂ ಹಬ್ಬಗಳಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಜ್ಞಾನ ಬಲದಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಢಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸಮುದ್ರಯಾನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವು ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತ ವಿತ್ತು. ಖಗೋಳಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ತಮಗಿದ್ದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಕುರಿತು ಭಾರತೀಯರು ಬಹಳ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ಅರಬ್ಬಿ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಹ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು.

ಆಗ ಯಂತ್ರ ಸಲಕರಣೆಗಳು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ಇದ್ದವು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರೌಢವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮ ವಾಗಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಯಂತ್ರಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉತ್ಸಾಹಿಗಳು, ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಜಟಿಲಯಂತ್ರಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ, ರಸಾಯನಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಲೋಹ ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೂ ಭಾರತವು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ವಿದೇಶದ ಪೇಟೆಗಳ ಹತೋಟಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೈಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಪ್ರಾಯಶಃ ಇನ್ನೊಂದು ಅನುಕೂಲತೆಯು ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ತೊಡಕಾಗಿ ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದ ದಾಸ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ದುಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿನ ಕನಿಷ್ಠ ಜಾತಿಯವನ ಜೀವನವು ಸಹ ಗುಲಾಮ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಾತಿಗೂ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗವಿತ್ತು. ಆ ಜಾತಿಯು ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿರತವಿರು ತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೌಶಲ್ಯ ದೊರೆತು ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರವೀಣತೆ ದೊರೆಯಿತು.

೨೦. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ

ಮಹಾಮೇಧಾವಿಗಳೂ, ಭಾವನಾಜೀವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರು

ಸ್ವಭಾವತಃ ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಯೂರೋಪಿಗೆ ಗಣಿತವೂ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಣಿತವೂ ಬಂದದ್ದು ಅರಬ್ಬೀ ದೇಶದಿಂದ. ಆದರೆ ಅರಬ್ಬಿಯರು ಮೊದಲೇ ಅದನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಕಲಿತಿದ್ದರು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಅದ್ಭುತ ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂದು ಈಗ ಸರ್ವವೇದ್ಯವಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಣಿತದ ತಳಹದಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಹಾಕಿದ್ದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ. ಎಣಿಕೆಯ ಚೌಕಟ್ಟು ರೋಮನ್ ಅಂಕಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಅಂಕಿಗಳ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಆಗಲು ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರು ದಶ ಅಂಕಗಳನ್ನೂ ಸೊನ್ನೆಯನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಮಾನವ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಟ್ಟುಗಳೆಲ್ಲ ಕಳಚಿ ಒಂದು ನೂತನ ಮನೋ ಸ್ವಾತಂತ್ರವು ಲಭಿಸಿತು. ಅಂಕಿಗಳ ಗುಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿತು. ಈ ಅಂಕಿ ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿತ್ತು. ಉಳಿದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಸಂಕೇತಗಳಿಗಿಂತ ಇವು ತೀರ ಭಿನ್ನವಿದ್ದವು. ಈಗ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅದೇ ಅಂಕಿಗಳು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿವೆ ; ಸರಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅವೇ ಮೊದಲು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇಂಡಿಯಾದಿಂದ ಇವು ಬಾಗ್ದಾದ್ ಮೂಲಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಲು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳು ಹಿಡಿದವು.

"ಹತ್ತು ಅಂಕಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಮಗೆ ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಇಂಡಿಯಾ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂಕಿಗೂ ಅದರದರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮೌಲ್ಯವಿದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನ ಗೌರವದಿಂದ ಬರುವ ಮೌಲ್ಯವೂ ಇದೆ. ಇದು ಅತಿ ಗಹನವೂ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವೂ ಆದ ವಿಷಯ ; ಈಗ ಅದು ನಮಗೆ ಬಹು ಸುಲಭ ಕಂಡು, ಅದರ ಗುಣವನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಸೌಲಭ್ಯದಿಂದ, ಯಾವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನಾದರೂ ಬರೆಯಲು ಇರುವ ಅನುಕೂಲದಿಂದ, ನಮ್ಮ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಮಹಾ ಪುರುಷರಾದ ಆರ್ಕಿಮಿಡೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಪೋಲೋನಿಯಸ್‌ರಿಗೆ ಸಹ ಇದು ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ ವೆಂದರೆ ಈ ಮಹಾಸಾಧನೆಯ ಬೆಲೆ ನಮಗೆ ಎಷ್ಟೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದು ೧೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಾಪ್ಲೇಸ್ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಸರಳಗಣಿತ, ಗಣಿತ, ಬೀಜಗಣಿತಗಳ ಮೂಲವು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗು ತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಯಜ್ಞಕುಂಡಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸರಳ ಬೀಜಗಣಿತ ವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನೂ $a \times c$ ಎಂಬ ಬಾಹು ಉಳ್ಳ ದೀರ್ಘ ಚತುರಸ್ರ ವನ್ನೂ ಹೇಗೆ

ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಲೂ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಯಾಗಿದೆ. ರೇಖಾಗಣಿತವು ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಗ್ರೀಸ್ ಮತ್ತು ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಇಂಡಿಯಾ ತನ್ನ ಮುಂದಾಳುತನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಣಿತದಲ್ಲಿ. ದಶಮಾಂಶ ಸ್ಥಾನ ಮೌಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸೊನ್ನೆಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವರ ಹೆಸರುಗಳು ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗ್ರಂಥ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಸೊನ್ನೆ ಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಈಗ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಈಗ ತಿಳಿದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದು. ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶದಿಂದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದದ್ದು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೊನ್ನೆ ಅಥವ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ಒಂದು ಚುಕ್ಕೆಯಿಂದ ಗುರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರ ಅದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವರ್ತುಲವಾಯಿತು. ಇತರ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಂತೆ ಅದೂ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು, "ಸೊನ್ನೆಯ ಗುರ್ತನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದುದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ಸಾಲದು. ಒಂದು ಬಯಲು ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹೆಸರು, ಸಂಕೇತ ಮತ್ತು ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹಿಂದೂ ಜನಾಂಗದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನಿರ್ವಾಣದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದಂತೆ. ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯದ ಮತ್ತು ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಈ ಒಂದು ಸಂಶೋಧನದಿಂದ ದೊರೆತ ಪುಷ್ಟಿಯು ಬೇರಾವ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದಲೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಹಾಲ್ ಸ್ಟೆಡ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನು ಇದೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಡ್ಯಾನ್ಜಿಗ್ ತನ್ನ 'ಸಂಖ್ಯೆ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ "ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಉದಿಸಿ ಬೆಳಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಎಣಿಕೆಯ ಕಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಿ ಇರುವುದೇನು ? ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಒಂದು ಅನಾಗರಿಕ ಅನಮ್ರ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮ. ಸುಲಭ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಾಜ್ಞನ ಸಹಾಯ ವನ್ನೇ ಪಡೆದಲ್ಲದೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ. ಈ ಲೆಕ್ಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ, ಆ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ

ಉತ್ತಮಪಡಿಸಲಾರದೆ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅದನ್ನೇ ಮಾನವನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು. ಅಂಧಕಾರ ಯುಗದ ನಿಧಾನ ಪ್ರಗತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೂ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಈ ಇತಿಹಾಸವು ಕೊಳೆತು ನಾರುವ ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿಯಂತಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಕ್ರಿಸ್ತಯುಗದ ಆರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದೂ ಅನಾಮಧೇಯನ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಗ್ರೀಸ್ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಡ್ಯಾನಿಜಗ್ ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಾನೆ. "ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಹ ಗುಲಾಮರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಗ್ರೀಕರು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಷ್ಟು ತುಚ್ಛೀಕರಿಸಿ ಇರಬಹುದೆ ? ಇಲ್ಲವಾದರೆ ರೇಖಾ ಗಣಿತವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದ ಜನಾಂಗವು ಬೀಜ ಗಣಿತದ ಓನಾಮವನ್ನು ಸಹ ಕಂಡುಹಿಡಿಯದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಆಧುನಿಕ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲೆಗಲ್ಲಿನಂತಿರುವ ಬೀಜಗಣಿತವು ಸಹ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲೇ ಜನ್ಮತಾಳಿದ್ದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲವೆ ? ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಹಾಗ್ಬೆನ್ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟವರು ಹಿಂದೂಗಳೇ ಏಕೆ ಆಗಿರಬೇಕು, ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಗೆ ಏಕೆ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೊದಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ಎಂಬುದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತಃಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ ರೂಪುಕೊಟ್ಟು, ಭಾವನಾ ಪ್ರಚೋದನೆ ಮಾಡಿದ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡದೆ ಕೆಲವು ಮಹಾಪುರುಷರ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಯಸಿದರೆ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೦೦ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯು ಹಿಂದೆಯೂ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಗ ಸೋವಿಯಟ್ ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರ ಬಹುದು. ಯಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡದೆ ಇದ್ದರೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿನಾಶದ ಬೀಜವು ಅದರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಬಹು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಯಾವುದೋ ಒಬ್ಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಿತು, ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಅವಶ್ಯ ಬೇಡಿಕೆ ಯೊಂದನ್ನು ಪೂರೈಸಿತು.

ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಗೊಳಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಗತ್ಯವೇನೋ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಪೂರೈಕೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಅಥವ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಮರೆತುಬಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಥವ ಅದರ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯ ಕಾಲ ಒದಗುವವರೆಗೆ ಬದಿಗಿಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಣ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಅನೇಕ ಕಠಿನ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅಂಥ ತೀವ್ರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತೆರಿಗೆ, ಸಾಲ, ಬಡ್ಡಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ. ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ, ವಸ್ತುವಿನಿಮಯ, ಮಾರುಪಡಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನವ ಒರೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿವೆ. ಸಮಾಜವು ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಜನರು ಸರ್ಕಾರದ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಲೆಕ್ಕದ ಎಣಿಕೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು.

ಸೊನ್ನೆ ಮತ್ತು ದಶಮಾಂಶಗಳ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶದ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಭಿನ್ನರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಾಕಾರ ಭಾಗಾಕಾರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ತ್ರೈರಾಶಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಪರಿಪಕ್ವಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಗ ಮತ್ತು ವರ್ಗಮೂಲವನ್ನು, ವರ್ಗಮೂಲದ ಸಂಕೇತವನ್ನು, ಘನ ಮತ್ತು ಘನಮೂಲ, ವ್ಯವಕಲನ ಚಿಹ್ನೆ, ತ್ರಿಜ್ಯಾಗಳ ಪಟ್ಟಿ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಗ ಬೆಲೆ ೩.೧೪೧೬ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಪರಿಚಿತ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಅಕ್ಷರ ಗಳಿಂದ ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಯ ಸಮೀಕರಣಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಸೊನ್ನೆಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದರು. ಸೊನ್ನೆ ಎಂದರೆ ಅ–ಅ = ೦ ಎಂದು ವಿವರ ಕೊಟ್ಟರು. ಅ + ೦ = ಅ ; ಅ–೦ = ಅ ; ಅ x ೦ = ೦ ; ಅ ÷ ೦ = ಅನಂತವೆಂದರು. ಕ್ಷಯಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಭಾವನೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ೪ = ± ೨ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇವು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನ ದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಇವೆ. ಬೋಧಾಯನವು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ, ಆಪಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಕಾತ್ಯಾಯನಗಳು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಎರಡರಲ್ಲೂ ರೇಖಾಗಣಿತದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತ್ರಿಕೋಣ,

ಸಮಕೋಣ, ಚದುರಗಳ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಬೀಜಗಣಿತವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೪೭೬ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಆರ್ಯಭಟನು ಬರೆದ ಬೀಜಗಣಿತ. ಆತನು ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಬರೆದನು. ಬೀಜಗಣಿತವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಆರ್ಯಭಟನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅನಂತರ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದವನೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೨೨ರಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾಸ್ಕರ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೬೨೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಗುಪ್ತನು ಶೂನ್ಯ ಅಥವ ಸೊನ್ನೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಅನೇಕ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಗಣಿತ ಅಥವ ಬೀಜಗಣಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೧೧೪ರಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಸ್ಕರನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಆತನು ಖಗೋಳ ಬೀಜಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಆತನು ತನ್ನ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಲೀಲಾವತಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಓ ಲೀಲಾವತಿ' ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಯುವತಿಯನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ, ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆಯು ಆತನ ಮಗಳೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಗ್ರಂಥದ ಶೈಲಿಯು ಸುಲಭವೂ, ಸರಳವೂ, ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಇದ್ದು ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಿನವರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿದೆ. ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈಗಲೂ ಅದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ೧೧೫೦ರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ, ೧೫೪೫ರಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ಸಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಕರಣ. ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಖಲೀಫ್ ಅಲ್ ಮನ್ಸೂರ್ (೭೫೩-೭೭೪) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರು ಬಾಗ್ದಾದ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಜೊತೆಗೆ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಭಾರತೀಯ ಅಂಕಿಗಳ ಪರಿಚಯವು ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಜ್ಞಾನವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆರ್ಯಭಟ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದವಾದವು. ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದವು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ

ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಯೆಹೂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗ್ರೀಕರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ರೇಖಾಗಣಿತ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬಾಗ್ದಾದ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಸ್ಪೇನ್‌ವರೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತ್ತು. ಅರಬ್ಬೀ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನವು ಈ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದ್ ಅಥವ ಇಂಡಿಯಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆದರು. ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಕಕ್ಕೆ 'ಹಿಂದ್‌ಸಾ' (ಎಂದರೆ ಹಿಂದೂದೇಶದಿಂದ) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೂರಿಷ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ಯೂರೋಪ್ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿ ಯೂರೋಪಿನ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾಯಿತು. ಈ ಅಂಕಗಳು ಅಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೆಂದು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧವೆದ್ದಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರಲು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳು ಬೇಕಾದವು. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ೧೧೩೪ರ ಸಿಸಿಲಿ ನಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು ೧೪೯೦ರಲ್ಲಿ.

ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶ ಜ್ಞಾನವು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಹರಡಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಿರಿಯನ್‌ರನ್ನು ಅವಹೇಳನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರೀಕ್ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅವಹೇಳನದಿಂದ ನೊಂದ ಸಿರಿಯನ್ ವಿದ್ವಾಂಸ ಯೋಗಿಯೊಬ್ಬನ ದೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಗತಿ ಇದೆ. ಆತನ ಹೆಸರು ಸವರಸ್ ಸೆಬೊಕ್ತ್ ಎಂದು. ಯೂಫ್ರಟೀಸ್ ನದಿಯ ದಡದ ಒಂದು ಮಠದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೬೨ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಅವನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯನರು ಗ್ರೀಕರಿಗಿಂತ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಕಡಮೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯರ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಹಿಂದೂಗಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯ ಯಾವ ಚರ್ಚೆಯನ್ನೂ ನಾನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅವರು ಸಿರಿಯನ್ನರಲ್ಲ. ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಗ್ರೀಕರ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯನ್ ಜನರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಇವೆ. ಅವರ ಗಣಿತಜ್ಞಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾರಮ್ಯ ಪಡೆದಿರುವೆವೆಂದು ಗ್ರೀಕರಲ್ಲಿ ನಂಬಿರುವವರು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ತಮ್ಮಂತೆ ಇತರರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತರಿದ್ದಾರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ ಈಚಿನ ಒಬ್ಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆತನ ಹೆಸರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಮಾನುಜಂ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಒಂದು ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸರಿಯಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಪೋರ್ಟ್‌ಟ್ರಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾದನು. ಆದರೆ ಅದುಮಲಾಗದೆ ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ತನ್ನ ವಿರಾಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸಮೀಕರಣ ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಒಬ್ಬ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಆತನ ಲೇಖನಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್‌ಗೆ ಹೋದವು. ಗುಮಾಸ್ತಗಿರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಸೇರಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಫೆಲೋ ಆಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇದಾದ ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ತನ್ನ ೩೩ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಆತನು ಕ್ಷಯರೋಗಕ್ಕೆ ಆಹುತಿಯಾದನು. ಜೂಲಿಯನ್ ಹಕ್ಸಲೇ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದೆಡೆ ಯಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೆಂದರೆ ರಾಮಾನುಜಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ರಾಮಾನುಜಂನ ಅಲ್ಪಕಾಲಿಕ ಜೀವ ಮತ್ತು ಸಾವು ಭಾರತದ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸಂಕೇತ. ಕೋಟ್ಯನುಕೋಟಿ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡುವವರೇ ಅತಿ ವಿರಳ. ಹಸಿವಿನಿಂದ ಸಾಯು ವವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ದೊರೆಯುವುದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಭಿಕ್ಷೆಗೂ ಕೀಳಾದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಚೇರಿಯ ಗುಮಾಸ್ತೆ ಕೆಲಸ. ಜೀವನದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದರೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಆಹಾರ, ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಇವೆಲ್ಲ ದೊರೆತರೆ ಇವರಲ್ಲನೇಕರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು, ಉದ್ಯೋಗ ಕುಶಲರು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಪ್ರಮುಖರು, ಲೇಖಕರು, ಕಲಾವಿದರುಗಳು ಆಗಿ ನವಭಾರತದ ನೂತನ ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗುತ್ತಾರೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

೨೧. ಉನ್ನತಿ ಮತ್ತು ಅವನತಿ

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಆರಂಭದ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತ ಗಳಾಗಿವೆ. ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಂದ ಅನೇಕರೊಡನೆ ಘರ್ಷಣೆಗಳೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕ್ಷೋಭೆಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ಅದು ಉತ್ಕಟ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜೀವನದ ಕಾಲ, ರಾಷ್ಟ್ರಶಕ್ತಿಯು ಉಕ್ಕೇರಿ ಹರಿದು ಹಬ್ಬಿದ ಕಾಲ, ಸರ್ವತೋಮುಖ

ಪ್ರಗತಿಯ ಕಾಲ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಒಂದು ಸರ್ವಸಂಪದ್ಯುಕ್ತ ನಾಗರಿಕತೆಯಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವಾದ ಕಾಲ. ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯು ವಿಶಾಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಭಾರತದೇಶದ ದಿಗಂತವು ಬಹು ದೂರ ಸಾಗಿ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳು ಅದರ ದೊಡ್ಡ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇರಾಣ, ಚೀನ, ಹೆಲನಿಕ್ ಪ್ರಪಂಚ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರಗಳ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆಯು ಹೆಚ್ಚಿ ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ; ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಭಾರತದ ಗಡಿಯಾಚೆ ಬಹುದೂರ ಹರಡು ತ್ತದೆ. ಈ ಯುಗದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ ೬ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಗುಪ್ತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಕಲಾ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಪೋಷಕ ವಾಗುತ್ತದೆ, ಸಂಕೇತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲವನ್ನು ಭಾರತದ ಸುವರ್ಣಯುಗ ಅಥವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯುಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾಲದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಶಾಂತಮುದ್ರೆ ಇದೆ. ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ಆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೆಳಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳುವುದೊಂದು ಗೌರವ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಇದೆ ; ಮತ್ತು ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಅದ್ಭುತ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಯನ್ನೂ ಕಲಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಿರುವಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವಿದೆ.

ಆದರೂ ಆ ಸುವರ್ಣಯುಗದ ಸಂಜೆಯಾಗುವುದರ ಒಳಗೆ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೂ, ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಯೂ ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತವೆ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಶ್ವೇತಹೂಣರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಕ್ರಮೇಣ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲೂರು ತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಹ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಗುಪ್ತ ಸಂತತಿಯ ಕೊನೆಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಹಾಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ, ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯದ ರಾಜನಾದ ಯಶೋವರ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಹೂಣರನ್ನು ಓಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅನೇಕ ಕಾಲದ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿತು ; ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೂಣರನೇಕರು ನೆಲಸಿದ್ದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಯಿತು. ಉಳಿದ ವಿದೇಶೀಯರಂತೆ ಅವರೂ ಭಾರತೀಯರಾದರು. ಆದರೆ ಮೂಲ ಸಿಂಧೂ ಆರ್ಯರ ಪ್ರಾಚೀನ ಆದರ್ಶಗಳು ಸಡಿಲಿದವು. ಹೂಣರ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷ ಕ್ರೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಮಾನುಷ ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ. ಇವು ಭಾರತೀಯ ಯುದ್ಧ ನೀತಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ನೀತಿಗೆ ತೀರ ವಿರುದ್ಧ ವಾದವು.

ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ವಾಯಿತು. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದ ವೈಭವಪೂರ್ಣ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ನಗರವು ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕಲೆಗೆ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅನಂತರದ ಶತಮಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಬಲಗುಂದಿ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತದ ಮಿಹಿರಭೋಜನು ಕನೂಜ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಏಕಛತ್ರಾದಿಪನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜಶೇಖರನು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುನಃ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಭೋಜನು ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿ ಆದರ್ಶ ಪುರುಷನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭೋಜನು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದ ಮಹಾಪುರುಷ. ಆತನು ವೈಯಾಕರಣಿ, ಕೋಶ ನಿರ್ಮಾಪಕ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಪುಣ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಮತ್ತು ಪೋಷಕ ; ಸ್ವತಃ ಕವಿ. ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆತನೇ ಬರೆದ ನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಮಹೋನ್ನತಿ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ ಇವುಗಳಿಗೆ ಆತನ ಹೆಸರು ಮನೆ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಸರು ಒಂದು ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಜಾಜ್ವಲ್ಯತೆಯಿದ್ದರೂ, ಭಾರತವು ಒಂದು ಅಂತರ್ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ಅಂತಸ್ತು ಮತ್ತು ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಕ್ಷಯ ರೋಗವು ಎಂದು ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿದು ಬಂದ ರೋಗ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಉತ್ತರ ಭಾರತವು ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಬಹು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವಿದೇಶೀಯರ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಉತ್ತರ ದೇಶದ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜೀವನದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ನಿಸಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು, ಕಲಾವಿದರು, ಶಿಲ್ಪಕುಶಲಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೆಲಸಿರಬಹುದು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ವೈಭವಯುಕ್ತ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಬೇರೆಲ್ಲೂ ದೊರೆಯದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವರ ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆಯ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿರಬಹುದು.

ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಂತೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ಅದು ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದರೂ

ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಜೀವನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯು ಇತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ದರ್ಶನ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಎಂದಿನಂತೆ ಕಾಶೀ ನಗರವು ಭಾರತದ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಹೃದಯಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ನೂತನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾಗಲಿ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ನೂತನ ಟೀಕಾ ಕರ್ತೃವಾಗಲಿ ಕಾಶಿಗೆ ಬಂದೇ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮತ್ತು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಬಹುಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶವು ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಹಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೊಡ್ಡದಾದ ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ವತ್ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಭಾರತಾದ್ಯಂತವೂ ತುಂಬ ಗೌರವವಿತ್ತು. ನಲಂದದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವನೆಂದರೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಒಂದು ಜ್ಞಾನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶವಿತ್ತು. ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪಡೆದನಂತರ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಚೀಣ, ಜಪಾನ್, ಟಿಬೆಟ್, ಕೊರಿಯ, ಮಂಗೋಲಿಯಾ ಮತ್ತು ಬೊಖಾರದಿಂದ ಸಹ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲದೆ ತಾತ್ವಿಕ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಲಾಶಾಲೆಯೂ, ಶಿಲ್ಪಕಲಾಶಾಲೆಯೂ ಇದ್ದವು. ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆ, ಕೃಷಿಕವಿದ್ಯೆ, ಗೋರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಖೆಗಳಿದ್ದವು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಬೌದ್ಧಿಕಜೀವನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಗಳೂ ವಾದವಿವಾದಗಳೂ ಆಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇ ಕಾರಣಪುರುಷರಾದರು.

ಬಿಹಾರದ ಇಂದಿನ ಭಾಗಲ್ಪುರದ ಬಳಿ ವಿಕ್ರಮಶಾಲೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವೂ ಕಾಥೇವಾಡದಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಭಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವೂ ಇದ್ದವು. ಗುಪ್ತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಬಹು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಬಂದಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಮರಾವತಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಈ ಯುಗಕ್ಕೂ ಅಸ್ತಕಾಲವು ಸಮೀಪಿಸಿದ್ದಂತೆ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಪರಾಹ್ನ ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾತಸ್ಸಮಯದ ಹೊಂಗನಸು ಮಾಯವಾಗಿ, ಮಧ್ಯಾನ್ಹದ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯೂ ಕಳೆದಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯೂ, ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವವೂ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿತ್ತು, ಇದೂ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಬಾಳಿತು. ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿಪೂರ್ಣ ತುಂಬುಜೀವನದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಐದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವಂತವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೃದ್ರೋಗವು ಆರಂಭವಾಗಿ ತಾಡನ ನಿಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಹೃದಯ ಸ್ತಂಭನೆಯಾಗಿ

ಅಂಗಾಂಗಗಳೂ ನಿರ್ಜೀವವಾದವು. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಶಂಕರನ ತರುವಾಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಭೂತಿಪುರುಷರು ಯಾರು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಟೀಕಾಕಾರರು ಮತ್ತು ನೈಯಾಯಿಕರು ಮಾತ್ರ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕರನೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದವನು. ಆತನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅನ್ವೇಷಣ ಕುತೂಹಲ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಹಸದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಕಠಿಣ, ಆಡಂಬರದ ತರ್ಕ ಮತ್ತು ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಮತಗಳೆರಡೂ ಅವನತಿಗಿಳಿದು ಹೀನ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ತಂತ್ರ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ದುರುಪಯೋಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಭವಭೂತಿಯೇ ಕೊನೆಯವನು. ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಶೈಲಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವೂ, ಕಠಿಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಭಾವನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಾವ ನವೀನತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಭಾಸ್ಕರನೆ ಕೊನೆಯವನು. ಕಲೆಯಲ್ಲಿ, ಇ. ಬಿ. ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲಾವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಕಲೆಯು ಭಾವವಿನ್ಯಾಸದ ಸಂಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಏಳು ಅಥವಾ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಗಾಥಿಕ್ ಕಲೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಿದಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಅದೇ ಕಾಲ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗೆ ಮಹೋನ್ನತಿಯ ಕಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಕೌಶಲ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಎಷ್ಟು ಸಾಧುವೋ ನಾನರಿಯೆ. ಆದರೆ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಹ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ತನ್ನ ಕಲಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಬಂದಿತು.

ಕೊನೆಯಬಾರಿ ದೊಡ್ಡ ವಲಸೆಗಾರರ ತಂಡ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದಿಂದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಚೋಳರಾಜರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಗೆಲ್ಲುವವರೆಗೂ ದೊಡ್ಡ ನೌಕಾಬಲವುಳ್ಳ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು.

ಈ ರೀತಿ ಭಾರತ ಬಲಹೀನವಾಗುತ್ತ ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ, ಜೀವಸತ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಈ ಹೃದ್ರೋಗ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮೊದಲು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ಹರಡಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನರಳಿ ಕೊನೆಗೆ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ರಾಜಕೀಯ ಅವನತಿಗೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಡತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇನು ? ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ

ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದಂತೆ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ವಿನಾಶಕ್ಕೂ ಕಾಲಮಹಿಮೆಯೇ ಕಾರಣವೇ ಅಥವಾ ಅದೊಂದು ಅಲೆಯ ಉಬ್ಬರವಿಳಿತವೇ ? ಅಥವಾ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳ ಮತ್ತು ಪರಧಾಳಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ ? ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಹೋದ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಟುತ್ವವೂ ಕುಂದಿತು ಎಂದು ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ ; ಸಿಲ್ವೈ ಲೆವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಅದೇ ಇದೆ.

ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಹೋದ ಒಡನೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವನತಿಯೂ ನಿಶ್ಚಯವೆಂಬುದೆಲ್ಲ ನಿಜ. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕ್ಷಯರೋಗವಿಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಏಕೆ ಹೋಗಬೇಕು ? ಒಂದು ಬಲಯುತ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಸಣ್ಣ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ನುಂಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಗರಿಕತೆಯುಳ್ಳ ವಿಶಾಲ ಭಾರತದಂಥ ದೇಶವು ಅಂತಃಕ್ಷಯ ಅಥವಾ ಪರಕೀಯರ ವಿಶೇಷ ಯುದ್ಧನೈಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ಪರದಾಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಅಂತಃ ಕ್ಷಯವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನತಿ ಮತ್ತು ಛಿದ್ರತೆಯ ಕಾಲಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲು ಛಿದ್ರತೆಯ ಕಾಲಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಭಾರತವು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗೆದ್ದು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದು ಪುನಃ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಭೋರ್ಗರೆದು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು. ಒಳಗೊಂದು ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಿತ್ತು. ಹೊಸ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಕಳೆಗುಂದಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡು, ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡರೂ ತನ್ನ ಅಂತಸ್ಸತ್ವವನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಕಾವು ಇತ್ತು. ಭಾರತದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಈ ಮಾನಸಿಕ ನವ್ಯತೆ, ಈ ಸಂಯೋಜಕಶಕ್ತಿಯು ಈಗ ಮಾಯವಾದವೇನು ? ಅದರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮತಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯ ಕಟ್ಟುಗಳ ಕಾಠಿಣ್ಯ ಬೆಳೆದು ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಕಠಿಣ ಮಾಡಿದವೇನು ? ಏಕೆಂದರೆ ಜೀವನ ಬೆಳೆಯದೆ ಹೋದರೆ, ವಿಕಾಸವಾಗದೆ ಹೋದರೆ ಭಾವನಾವಿಕಾಸವೂ ಅವಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವನೆಯ ಉತ್ಕ್ರಾಂತಿಯೂ, ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲವೂ ಎರಡು ವಿಚಿತ್ರರೀತಿಯಿಂದ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿ ದ್ದವು. ಭಾವನೆಗಳು ಆಚರಣೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು ; ಆದರೂ ಹಿಂದಿನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡದೆ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ಮಾರ್ಪಾಟು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾವು ನಾಶವಾದೊಡನೆ ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿದೊಡನೆ, ಭಾವನೆಯ ಅರ್ಥರಹಿತ ಶುಷ್ಕ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ

ಗಿಳಿಪಾಠದ ಹಿಮ್ಮೇಳವಾಗಿ, ಜೀವನ ಶುಷ್ಕವಾಗಿ, ತನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿತವಾಯಿತು.

ಅನೇಕ ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ನಾಶವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವಾದುವೆಂದರೆ ರೋಮ್ ಪತನವಾದಂದಿನಿಂದ ನಾಶವಾದ ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದವರಿಗೆ ರೋಮ್ ಸೋಲುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಅಂತರ್ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಲೇ ರೋಮ್ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅದರ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ ಅನೇಕ ತೊಡರುಗಳನ್ನು ತಂದು ಒಡ್ಡಿತ್ತು. ನಗರದ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದವು. ಮಹಾನಗರಗಳು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಪಾಳುಬಿದ್ದು, ನಾಶವಾದವು. ದೇಶದ ಫಲವತ್ತು ಸಹ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಈ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ರೋಮನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಏನೇನೊ ಉಪಾಯ ಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ವರ್ತಕರು, ಕರ್ಮಕುಶಲರು, ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಅವರ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಉದ್ಯೋಗದವರಿಗೆ ಅವರದೇ ಒಂದು ಜಾತಿ ಯಾಯಿತು. ರೈತರು ಜೀತದಾಳುಗಳಾದರು. ಆದರೆ ಅವಸಾನ ಕಾಲವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಮಾಡಿದ ಈ ಎಲ್ಲ ತೇಪೆ ಕೆಲಸಗಳೂ ನಿಷ್ಫಲವಾದವು. ರೋಗವು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಬಲಗೊಂಡು ರೋಮನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ನಾಶವಾಯಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅಷ್ಟು ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನಾಶವಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಆಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ ; ಏನೇ ಇರಲಿ ಅದು ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಜೀವನಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಗುಂದುತ್ತಿರುವುದು ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಯುಗದ ಮೊದಲ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ವೈಶಾಲ್ಯವು ಮಾಯವಾಗಿ ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬಲ ಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತೆಂದು ಮಾತ್ರ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯ ಮತ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳು ಕಠಿಣವಾಗಿ, ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಮನೋಭಾವ ಬಲಗೊಂಡು, ಈ ಅಧೋಗತಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆಗ್ನೇಯ ಮುಂತಾದ ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರು ಅವರ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಷ್ಟು ಸಂಕುಚಿತ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರು. ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಇನ್ನೂ ನಾನೂರು ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆ ವಲಸೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ,

ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಈ ಸಂಕುಚಿತ ಜೀವನವು ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರಿ, ಸಣ್ಣ ಪಂಗಡಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಸಂಕುಚಿತವಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಅವನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತರರ ಗೋಜಿಗೆ ಅವರು ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯು ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅವಕಾಶವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಬ್ಬರೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯಮವೆಂದರೆ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಮಾರ್ಗವು ಹೀನ ಕುಲ ದವರಿಗೆ ಬಾಹ್ಯವಿತ್ತು. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರ ಸೇವೆಯೇ ಅವರ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಬೋಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಗರಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವು ಉನ್ನತಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ರಾಜ್ಯರಚನೆಯು ಪಾಳೆಯ ಗಾರಿಕೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಯುದ್ಧ ಕೌಶಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತವು ಕ್ಷೀಣದೆಸೆಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಸಮಾಜರಚನೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ, ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಣಿಗೊಳಿಸದೆ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮತಪದ್ಧತಿಯು ಅಡ್ಡಿಯಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅನೇಕ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಯಿಂದ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ನಾಶದ ಅಂಕುರವೂ ಬಿತ್ತಿ ಬಂದಿತು.

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯು (ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತೇನೆ) ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಒಂದು ಅಸ್ಖಲಿತ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ದೊಡ್ಡ ಸಂಘಟನಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಲೆ, ಕುಶಲಬುದ್ಧಿ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಹಡಗಿನ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದರೂ, ಆ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವು ಉದ್ಯಮಗಳು ಆನುವಂಶಿಕವಾದವು. ಹೊಸ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ನೂತನ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದು ನಿಷಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅಪ್ಪ ಹಾಕಿದ ಆಲದ ಮರವೇ ಶಾಶ್ವತ ವಾಯಿತು. ಸಾಹಸ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗಿ, ನೂತನ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಶೂನ್ಯ ವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಅಲ್ಪ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆತರೂ, ಅದು ವಿಶಾಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಯಿತು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರನ್ನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೀಳುಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಈ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿತೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಮಾಜವು ಪ್ರಗತಿಪರವಿತ್ತು ; ಆದರೆ ಆ ವಿಕಾಸದ ಮೇರೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ

ಮುಂದೆ ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿತು, ಪ್ರತಿಗಾಮಿಯಾಯಿತು, ಕೊನೆಗೆ ಕ್ಷೀಣಹೊಂದಲಾರಂಭಿಸಿತು.

ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೌದ್ಧಿಕ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧನೀತಿ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪರದೇಶ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ, ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಯು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಅಭಿಮಾನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಭಾವನೆಯು ಮಾಯವಾಗಿ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಭಾವನೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದಂತೆ ಆ ಜೀರ್ಣವಾದ ರಚನಾ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಜೀವಶಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೂ ಅಡಗಿತ್ತು ; ನೂತನ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕಣಿಗೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ, ನವ್ಯತೆ, ದಿಟ್ಟತನವೂ ಇತ್ತು. ಆ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಹೊಸ ಸಂಪರ್ಕ, ಭಾವನಾ ತರಂಗಗಳಿಂದ ಲಾಭಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಆ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಉರುಲು ಆಗಿ ಸದಾ ಅದುಮುತ್ತಿದ್ದವು.

ಅಧ್ಯಾಯ ೬

ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

೧. ಅರಬರು ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲರು

ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷನು ಒಂದು ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಚೀನೀ ಯಾತ್ರಿಕನೂ ಜ್ಞಾನಭಿಕ್ಷುವೂ ಆದ ಹುಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್ ನಲಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅರೇಬಿಯದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ, ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸತಕ್ಕ ದ್ದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಬಹಳ ಕಾಲ ಹಿಡಿಯಿತು. ಭಾರತ ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬಹಳ ಬದಲಾಯಿಸಿತು. ಅದರ ಮುಂಚೂಣಿ ಜನರೂ ಬೇರೆ ಇದ್ದರು. ಒಂದು ಉನ್ನತ ಉತ್ಸಾಹದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತು ಉಜ್ವಲ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ಪೇನ್‌ನಿಂದ ಮಂಗೋಲಿಯದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿ, ವಿಜಯಪತಾಕೆಯನ್ನು ನೆಟ್ಟು, ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನ ವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹರಡಿದ ಅರಬ್ಬೀಜನರು ಇಂಡಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯದ ಗಡಿಯ ಅಂಚಿಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತರು. ಅರಬ್ಬೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಕ್ರಮೇಣ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ಅನೇಕ ತುರ್ಕಿ ಪಂಗಡಗಳು ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಬಂದವು. ಭಾರತದ ಗಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ತಂದವರೇ ಇವರು.

ಇದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೆಲವು ದಿನಾಂಕಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮಹಮ್ಮದ್ ಪೈಗಂಬರರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೨೨ರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕದಿಂದ ಮದೀನಾಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದ ಹಿಸರತ್ತಿನಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಮ್ಮದರು ಕಾಲವಾದದ್ದು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ. ಅರೇಬಿಯಾದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬರಲು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಹಿಡಿಯಿತು. ಇದಾದ ನಂತರ ಅರಬ್ಬರು ಇಸ್ಲಾಂ ಧ್ವಜವನ್ನೆತ್ತಿಹಿಡಿದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯವನ್ನೂ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಸ್ಪೇನ್ ಮೂಲಕ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ವರೆಗೆ ಹರಡಿ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾಣ ಇರಾಕ್ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೭೧೨ರಲ್ಲಿ ವಾಯುವ್ಯ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧು ದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟರು. ಅವರಿಗೂ ಭಾರತದ ಫಲವತ್ತಾದ ಮೈದಾನ ಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ದೊಡ್ಡ ಮರಳ್ಗಾಡು ಇತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬೀ ಜನರು ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಾ ಖಂಡಗಳ ಮಧ್ಯದ ಜಲಸಂಧಿಯನ್ನು (ಅಲ್ಲಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಜಿಬ್ರಾಲ್ಟರ್ ಜಲಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ) ದಾಟಿ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೭೧೧ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಬಂದರು. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಪಿರನೀಸ್ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ದಾಟಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಬಂದರು. ೭೩೨ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಟೂರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಚೌರ್ಲೆಸ್ ಮಾರ್ಟಲ್ ಎಂಬಾತನು ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನು.

ಅದುವರೆಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವಹಿಸದೆ ಅರಬ್ಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಈ ವಿಜಯ ಪರಂಪರೆಯು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಿದೆ. ಈ ಅಪಾರ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವವೂ ಕ್ರಾಂತಿಪುರುಷನಾದ ಪೈಗಂಬರರಿಂದ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಾನವ ಭ್ರಾತೃತ್ವದ ಸಂದೇಶದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಅರಬ್ಬಿ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಇಸ್ಲಾಮ್ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಇಸ್ಲಾಂ ಪೂರ್ವದ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಹಿಜಲಿಯಾತ್ ಕಾಲ, ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮೂಢ ಭಾವನೆಯ ಕಾರ್ಗತ್ತಲೆಯ ಕಾಲ ಎಂದು ಹಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ನಾಗರಿಕತೆಗಳಂತೆ ಅರಬ್ಬಿ ನಾಗರಿಕತೆಗೂ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯಿದೆ. ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಜನಾಂಗ, ಫಿನೀಸಿಯನರು, ಕ್ರೀಟರ್, ಛಾಲ್ಡಿಯನ್ನರು, ಹೀಬ್ರೂ ಜನರುಗಳ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಇಸ್ರೇಲರು ಇತರರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಸರಿದು ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವನೆಯ ಚಾಲ್ಡಿಯನರು ಮತ್ತು ಇತರರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದರು. ಅವರಿಗೂ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸೆಮಿಟಿಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯವಿದ್ದು ಒಂದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು. ಇಸ್ಲಾಂಪೂರ್ವದ ಅರಬ್ಬಿ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಏಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪೈಗಂಬರರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಅರಬ್ಬಿ ಭಾಷೆಯು ಪಾರಸಿ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಫಿನೀಷಿಯನರಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರೂ ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ

ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ಯಾಂಟನ್ ಬಳಿ ದಕ್ಷಿಣ ಚೀನದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಬ್ಬಿ ಠಾಣ್ಯವಿತ್ತು.

ಆದಾಗ್ಯೂ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಪೈಗಂಬರ್ ತನ್ನ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಅಗಾಧ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಆತ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ತುಂಬಿದನೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಹೊಸ ಸಂದೇಶದ ಹರಿಕಾರರೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಕೆಲವು ಸಲ ಇಡೀ ಜನಾಂಗವನ್ನೇ ಆವರಿಸಿ, ನೂತನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದುದೂ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಉನ್ನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿ, ಘರ್ಷಣೆಗಳಾಗಿ, ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ರಕ್ತಪಾತವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತಮತವು ತುಂಬ ಸಂಕುಚಿತವೂ, ಅಸಹನೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಮಾನವ ಭ್ರಾತೃತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತ ಬಂದ ಅರಬ್ಬಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸಹನಶೀಲತೆಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಅಜಗಜಾಂತರವಿತ್ತು. ಕ್ರೈಸ್ತರ ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ಇಡೀ ಜನಾಂಗಗಳೇ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಲಿದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವು.

ದೂರದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅರಬ್ಬೀ ಜನರು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಸದಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ ನೂತನ ಭಾವನೆಗಳ ಬಲವತ್ತಾದ ಪ್ರಭಾವವು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ್ದರೂ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಒಂದು ಭ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯಶಃ ತಪ್ಪು. ಡೆಮಾಸ್ಕಸ್ಸನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸರಳ ಜೀವನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಕೃತಕ ಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಅರಬ್ಬಿ-ಸಿರಿಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಬೈಜಾಂಟೈನ್ ಪ್ರಭಾವವೇನೋ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಾಗ್ದಾದಿಗೆ ಅವರು ಬಂದೊಡನೆ ಇರಾಣದ ಪೂರ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಅವರು ಶರಣುಹೋದರು. ಒಂದು ಅರಬ್ಬಿ ಪಾರಸಿ ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅವರ ಅಧೀನದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹರಡಿತು.

ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಳು ಬಹುವ್ಯಾಪಕವೂ, ಅತಿಸುಲಭವೂ ಆದರೂ, ಆಗಲಾಗಲಿ ಅನಂತರವಾಗಲಿ ಅವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂದೇಶದಿಂದ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಪರಕೀಯರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದ್ದಿರಬೇಕು ; ಏಕೆಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆಯಾಗಲು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳು ಹಿಡಿದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು

ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂತಃಕಲಹಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಸಿಂಧುದೇಶವೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯವಾಯಿತು. ಮುತ್ತಿಗೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೂ ಭಾರತಕ್ಕೂ, ಅರಬ್ಬಿ ಜನರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯಾತ್ರಿಕರು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು, ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯರು ಬಾಗ್ದಾದಿಗೆ ಹೋದರು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವು ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದವು. ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಅರೇಬಿಯದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯರು.

ಈ ರೀತಿ ಸತತ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆದ ಕಾರಣ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಹೊಸ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪರಿಚಯ ವಾಯಿತು. ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹರಡಲು ಬಂದ ಪ್ರಚಾರಕರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ದೊರೆಯಿತು. ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ರಾಜರುಗಳಾಗಲಿ, ಜನರಾಗಲಿ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತೀಯ ಘರ್ಷಣೆ ಗಳೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ವ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ, ಪೂಜಾವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಸಹನೆ ತೋರುವುದೇ ಭಾರತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಮುಂಚೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆಯಿತು.

ಉಮ್ಮೇಯ ಖಲೀಫರ (ಉಮ್ಮೇಯಾದೆ ಖಲೀಫ್) ಹೊಸ ಅರಬ್ಬಿ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಡಮಾಸ್ಕಸ್ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಅದು ಮಹಾನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೫೦ರಲ್ಲಿ ಅಬ್ಬಾಸಿಯ (ಅಬಾಸೀದೆ) ಖಲೀಫರು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬಾಗ್ದಾದಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದರು. ಅಂತಃಕಲಹಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶವು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೂ ಅನೇಕ ಕಾಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವೂ ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ, ಒಡೆದು ಚೂರಾಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಿಂದ ಸೆಲ್ಜುಕ್ ತುರ್ಕಿ ಜನರು ಬಂದು ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಖಲೀಫನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಗೊಂಬೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ ಮಹಾಯೋಧನೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೇನಾನಾಯಕನೂ ಆದ ಘಜ್ನಿಸುಲ್ತಾನ್ ಮಹಮ್ಮದನು ಖಲೀಫನನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಇನ್ನೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ದೂರದ ಸ್ಪೇನ್ ಸಹ ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ವಿದ್ಯೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗ ಯೂರೋಪ್ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಯೂರೋಪಿನ ಈ ಅಂಧಕಾರ

ಯುಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದೀಪವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿ ಜ್ಞಾನ ಪಿಪಾಸೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಅರಬ್ಬೀ ಸ್ಪೇನ್. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಡೋಬ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ. ಅದರ ಕೆಲವು ಕಿರಣಗಳು ಯೂರೋಪಿನ ಗಾಢಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ತೂರಿದವು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೫ರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧಗಳು ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದವು. ಇವು ಕೇವಲ ಶಿಲುಬೆ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆ ಅಥವಾ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳ ಮಧ್ಯದ ಯುದ್ಧಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸಕಾರನಾದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಜಿ. ಎಮ್. ಟ್ರೆವೆಲಿಯನ್ ಈ ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧಗಳು, ಯೂರೋಪಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಪೌರ್ವಾತ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದ ಸೈನಿಕಸಾಹಸದ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ಫಲ. ಈ ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ಯೂರೋಪಿಗೆ ದೊರೆತ ಫಲ ಕ್ರೈಸ್ತನ ಸಮಾಧಿಯ ಬಿಡುಗಡೆ ಅಥವಾ ಕ್ರೈಸ್ತರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಒಕ್ಕೂಟವಲ್ಲ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಯುದ್ಧಗಳೆಲ್ಲ ನಿಷ್ಫಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ, ಸಂತಪೀಟರನು ಸೈತಾನಿ ವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಹಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಲಲಿತಕಲೆ, ಕುಶಲವಿದ್ಯೆ, ಸುಖಜೀವನ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಬೌದ್ಧಿಕ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಗಳು ಬಂದವು.

ಈ ಧರ್ಮಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಾರತಿ ಆಗುವುದರ ಒಳಗೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಚಂಡ ಪ್ರಳಯವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಚೆಂಗೀಸ್‌ಖಾನನು ತನ್ನ ಪಶ್ಚಿಮದ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ೧೧೫೫ರಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಈ ಪ್ರಳಯಾಗ್ನಿ ಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿ ೧೨೧೯ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಗೆಕವಿದ ಶ್ಮಶಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನೇನು ಹುಡುಗನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೊಖಾರ, ಸಾಮರಖಂಡ, ಹೀರತ್, ಬಾಲ್ಖ್, ಮುಂತಾದ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಜಾ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಈ ಎಲ್ಲ ನಗರಗಳೂ ಉರಿದು ಬೂದಿಯಾದವು. ಚಂಗೀಸ್‌ಖಾನ್ ರಷ್ಯದ ಕೀವ್ ನಗರದವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಬಾಗ್ದಾದ್ ಅವನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇಗೋ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಆತನು ತನ್ನ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೧೨೨೭ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು. ಆತನ ವಂಶೀಕರು ಯೂರೋಪಿನೊಳಗೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿದರು. ೧೨೫೮ರಲ್ಲಿ ಹುಲಾಗು ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸುಮಾರು ಐದುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಸಂಪತ್ತು ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಆ ಮಹಾನಗರವನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡಿದನು. ಅರಬ್ಬಿ-ಪಾರ್ಸಿ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಮಂಗೋಲರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಬಾಳಿದರೂ ಇದರಿಂದ ಆ ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ

ಅದು ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಸಹಸ್ರಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಕೈರೋ ನಗರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ಪೇನ್ ದೇಶವೇ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಕೈಯಿಂದ ಕಳಚುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರ್ಡೋಬ ೧೨೩೬ರಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಎರಡುನೂರು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಗ್ರ್ಯಾನಡ ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ಉಜ್ವಲ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. ೧೪೯೨ರಲ್ಲಿ ಫರ್ಡಿನೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇಸಬೆಲ ಗ್ರ್ಯಾನಡವನ್ನು ಜಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಆಡಳಿತ ಮುಗಿಯಿತು. ಅನಂತರ ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕೈರೋ ಪಟ್ಟಣವೂ—ತುರ್ಕಿಯ ಅಧೀನ ವಾದರೂ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಆಟೊಮನ್ ತುರ್ಕಿ ಜನರು ೧೪೫೩ರಲ್ಲಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟಿನೋಪಲ್ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ನೂತನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದುವು.

ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರ ವಿಜಯದಿಂದ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ವಿಧಾನವು ಕಂಡುಬಂದಿತು. "ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಲನೆಯಲ್ಲಿ, ರಚನಾಕೌಶಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದೊದಗಿದ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಹೋಲತಕ್ಕವು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾದ ಲಿಡ್ಡೆಲ್ ಹಾರ್ಟ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಮಹಾಸೇನಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಗೀಸ್‌ಖಾನನು ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪುಗಳ ಪೌರುಷವೆಲ್ಲ ಆತನ ಮತ್ತು ಆತನ ವಂಶೀಕರ ಎದುರು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯಂತೆ ಉರುಬಿಹೋಯಿತು. ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪು ಆತನ ಅಧೀನವಾಗದಿದ್ದುದು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕ. ಯೂರೋಪು ತನ್ನ ನೂತನ ಯುದ್ಧಕಲೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಈ ಮಂಗೋಲರಿಂದ ಕಲಿಯಿತು. ಬಂದೂಕಿನ ಮಸಿಯ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಚೀನದಿಂದ ತಂದು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಕಲಿಸಿದವರೂ ಈ ಮಂಗೋಲರೆ.

ಮಂಗೋಲರು ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸಿಂಧು ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಅವರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಡೆದು ಹೋದಾಗ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ೧೩೬೯ರಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಚಂಗೀಸ್‌ಖಾನನ ವಂಶೀಕನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ತುರ್ಕಿಯ ತೈಮೂರನು ಚಂಗೀಸ್ ಖಾನನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಣಮಾಡಲು ಹೊರಟನು.

ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲ ಮೆರೆದರೂ ಆತನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಸಮರ್‌ಖಂಡ್ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ತೈಮೂರ್ ಕಾಲವಾದನಂತರ ಆತನ ವಂಶೀಕರು ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಶಾಂತಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಮಧ್ಯಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತೈಮೂರನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ತೈಮೂರ್ ವಂಶೀಕನಾದ ಬಾಬರ್ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಈ ಸನ್ನಿವೇಶ ದಲ್ಲಿ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲಪುರುಷ ಬಾಬರ್. ಆತನೇ ಮಹಾ ಮೊಗಲರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನು. ೧೫೨೬ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯನ್ನು ಆತನು ಹಿಡಿದನು.

ಹೆಸರು ಇಸ್ಲಾಂ ಹೆಸರಿನಂತಿದ್ದರೂ, ಅನೇಕರು ಭಾವಿಸಿರುವಂತೆ ಚೆಂಗೀಸ್‌ಖಾನ್ ಮುಸಲ್ಮಾನ ನಲ್ಲ. ಅಂತರಿಕ್ಷ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ "ಶಾಮಧರ್ಮ" ಅವನ ಮತವಾಗಿತ್ತು. ಅದೇನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಪದವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅರಬ್ಬಿಗಳು ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪದವು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ—"ಶಮಣ" ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ "ಶ್ರವಣ"ದಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಮಂಗೋಲಿಯ ಸಹ ಸೇರಿ ಏಷ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಮತದ ಅಪಭ್ರಂಶಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಚೆಂಗೀಸ್‌ಖಾನ್ ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರಬಹುದು. ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠ ದಂಡನಾಯಕನು ಯಾವುದೋ ಬಗೆಯ ಬೌದ್ಧನೆಂಬುದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಶ್ಚರ್ಯ.

ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನಾಲ್ಕು ಜನ ದಂಡನಾಯಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಸಿಕಂದರ್ (ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್), ಸುಲ್ತಾನ್ ಮಹಮ್ಮದ್, ಚೆಂಗೀಸ್‌ಖಾನ್ ಮತ್ತು ತೈಮೂರ್. ಈ ನಾಲ್ವರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐದನೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆತನು ಯೋಧನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಆತನೂ ಒಬ್ಬ ವಿಜಯಶಾಲಿ ; ಆತನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆತನೇ ಲೆನಿನ್.

೨. ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಸಂಬಂಧ

ಏಷ್ಯ ಆಫ್ರಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನೂ ಬಹುಬೇಗ ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು. ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪರಿಚಯವಾದ ಅನೇಕ ಜನಾಂಗಗಳಿಂದ ಅವರ ಜೀವನಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಅರಿತು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು

ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಎಂಟು ಮತ್ತು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಜ್ಞಾನದಾಹ, ತರ್ಕಬದ್ಧ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಹಸ, ವಿಜ್ಞಾನವಿಷಯ, ಚರ್ಚಾದೃಷ್ಟಿಗಳು ಅತಿ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಆರಂಭದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಮತ್ತು ಇತರ ಯಾವ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಾಗಲಿ, ಮನ್ನಣೆಯಾಗಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಅಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿಯಲು ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ; ಮತ್ತು ಈ ವಿಜಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅವರ ಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಗಾಢವಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮತ ಮತ್ತು ಆಚಾರದ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ, ನಿರೀಶ್ವರವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ; ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಮನೋಸಾಹಸದೆಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗ ರಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಅರಬ್ಬಿ ಯಾತ್ರಿಕರು ದೂರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇತರರು ಏನು ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಏನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅವರ ತತ್ವಗಳೇನು, ವಿಜ್ಞಾನಗಳಾವುವು, ಅವರ ಜೀವನ ಪದ್ಧತಿ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಶ್ರೀಯನ್ನೂ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗ್ದಾದಿಗೆ ವಿದೇಶ ಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೂ ಗ್ರಂಥ ಲೇಖಕರನ್ನೂ ಕರೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಖಲೀಫ್ ಅಲ್‌ಮನ್ಸೂರ್‌ನು ಒಂದು ಸಂಶೋಧನಾಲಯವನ್ನೂ, ಭಾಷಾಂತರ ಸಮಿತಿಯನ್ನೂ ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಗ್ರೀಕ್, ಸಿರಿಯಾಕ್, ಜೆಂದ್ ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಗಳಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಿರಿಯಾ, ಏಷ್ಯಮೈನರ್ ಮತ್ತು ಲೆವಾಂಟಿನ ಹಳೆಯ ಮಠಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಾಗಿ ಶೋಧನೆಮಾಡಿದರು. ಕ್ರೈಸ್ತ ಗುರುಗಳು ಹಳೆಯ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದರು. ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಅನೇಕರು ಪರ್ಷಿಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತವೂ ಆಶ್ರಯವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಗ್ರೀಕರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬಂದವು.—ಪ್ಲೇಟೊ, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್, ತೋಲೆಮಿ ಮತ್ತು ಯಾಕ್ಲಿಡ್‌ರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ನೆಸ್ಟೂರಿಯನ್ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯರು, ದಾರ್ಶನಿಕರು, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಇದ್ದರು. ಎಂಟು ಮತ್ತು ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹರೂನ್ ಅಲ್ ರಷೀದ್, ಅಲ್ ಮಾಮೂನ್ ಖಲೀಫರ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲ ಮುಂದುವರಿದವು. ಬಾಗ್ದಾದ್ ನಗರವು ನಾಗರಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ಉನ್ನತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಹಾಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಅನೇಕ ಇದ್ದವು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ, ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಬಹಳ

ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿದರು. ಆದರೂ ಈ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣರಾದವರು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು. ಭಾರತದಿಂದ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಬಹಳ ಜ್ಞಾನ ಲಾಭ ಪಡೆದರು. ಭಾರತೀಯರು ಮಾತ್ರ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರಿಂದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಲಾಭವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವು ಇದ್ದು ಮಡಿವಂತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಅನರ್ಥವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಜನ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಈ ಅರಬ್ಬೀ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವು ಅದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯರಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನ ಕುತೂಹಲ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವತ್ತು ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನದ ಈ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹರೂನ್ ಅಲ್ ರಷೀದನ ವಜೀರ್ ಮನೆತನದ ಬಾರ್ಮಕ್ (ಬಾರ್ಮೆಸೈಡೀಸ್) ವಂಶೀಕರು ಬಹಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ವಂಶೀಕರೆಲ್ಲ ಬೌದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು. ಹರೂನ್ ಅಲ್ ರಷೀದನಿಗೆ ಕಾಹಿಲೆಯಾದಾಗ ಭಾರತದಿಂದ ಮಾನಕ್ ಎಂಬ ವೈದ್ಯನನ್ನು ಕರೆತರಲು ದೂತರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಮಾನಕ್ ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದನು, ಮಾನಕ್ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಆರು ಜನ ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯರಿದ್ದರೆಂದು ಅರಬ್ಬಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿಗಳು ಭಾರತೀಯರನ್ನೂ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯನರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾದ ಅಲ್‌ಖ್ವರಿಸ್ಮಿ ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಯೂ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೂ ಆದ ಉಮರ್ ಖಯ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಮುಖರು. ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಭಿಷಜರೂ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರೂ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತಿಪ್ರಾಮುಖ್ಯನೆಂದರೆ ವೈದ್ಯರಾಜನೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಜೂಬಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಇಬನ್‌ಸೈನಾ (ಆವೀಸೆನ್ನ). ೧೦೩೭ರಲ್ಲಿ ಆತನು ಕಾಲವಾದನು. ಅರಬ್ಬಿ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಅಬು ನಜರ್ ಫರಾಬಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು.

ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಮೇಲೆ ಭಾರತವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಆಗಲೂ ಮತ್ತು ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಸಹ ಪ್ಲೇಟೋ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರಬ್ಬೀ ಟೀಕಾ

ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಇಸ್ಲಾಂ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವು ಪಾಠಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡ್ರಿಯದ ನವೀನ ಪ್ಲೇಟೋ ಮತವೂ ಅರಬ್ಬಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಚಾರ್ವಾಕವಾದದ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಹೇತುವಾದವೂ, ಚಾರ್ವಾಕವಾದವೂ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ವಾಯಿತು. ಹೇತುವಾದಿಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೋಧೆಗಳನ್ನು, ವಿಧಿಗಳನ್ನು ತರ್ಕರೀತಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಚಾರ್ವಾಕವಾದಿಗಳು ಮತವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಬಾಗ್ದಾದಿನಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿರುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅನನ್ವಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಗೆ ಇದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಇದ್ದ ಈ ವಿವಾದ ಮತ್ತು ಘರ್ಷಣೆಗಳು ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಅರಬ್ಬಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಸ್ಪೇನ್‌ವರೆಗೂ ಮುಟ್ಟಿತು. ದೇವರ ಸ್ವರೂಪವು ಚರ್ಚೆಯಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವರಿಗೆ ಆರೋಪಿಸುವ ಗುಣಗಳು ಯಾವುವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ಆತನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಆ ಗುಣಗಳೆಲ್ಲ ಮಾನವಸ್ವಭಾವದ ಗುಣಗಳಾಗಿದ್ದವು. ದೇವರು ದಯಾಮಯ, ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ದೇವರಿಗೆ ಗಡ್ಡವಿದೆ ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಸಂಸ್ಕೃತವೋ ಮೂಢವೋ ಅಷ್ಟೇ ಮೂಢವೆಂದರು.

ಹೇತುವಾದ ನಿರೀಶ್ವರವಾದ ನಾಸ್ತಿಕವಾದ ಎಡೆಗೊಟ್ಟವು. ಕ್ರಮೇಣ ಬಾಗ್ದಾದ್ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು, ತುರ್ಕಿಯ ಶಕ್ತಿಯು ಬಲಗೊಂಡಮೇಲೆ ಈ ತರ್ಕಬದ್ಧ ವಿಚಾರಬುದ್ಧಿಯು ಕಡಮೆ ಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅರಬ್ಬಿ ಸ್ಪೇನಿನಲ್ಲಿ ಈ ತರ್ಕ ವಿಚಾರವು ಮುಂದುವರಿದು ಸ್ಪೇನಿನ ಅರಬ್ಬಿ ದಾರ್ಶನಿಕರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಬನ್ ರಷಿದ್ (ಅವೆರೋಸ್) ನಾಸ್ತಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮತಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಕ್ಕಳು ಅಥವ ಹುಚ್ಚರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯ, ಯಾವುದೂ ಆಚರಣಾರ್ಹವಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದನಂತೆ. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಆತನು ಆ ರೀತಿ ಹೇಳಿದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಈ ಕಥೆಯಿಂದ ಆತನ ಮನೋಭಾವವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗು ತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗಾಗಿ ಆತನು ತೊಂದರೆಗೀಡಾದನು. ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಆತನು ಕ್ರಾಂತಿಪುರುಷನಾಗಿದ್ದನು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶ ಕೊಡ ಬೇಕೆಂದೂ, ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲರೆಂದೂ ಹೇಳಿದನು. ವಾಸಿಮಾಡಲಾಗದ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೊರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ವಿದ್ಯಾಪೀಠಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪೇನ್ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಕಾರ್ಡೋಬ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರದ ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಯಹೂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ

ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗೌರವವಿತ್ತು. ಈ ಅರಬ್ಬಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಇತರ ಯೂರೋಪಿಯನರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಗೌರವಭಾವನೆಯು ಇರಲಿಲ್ಲ. ತೊಲೆಮೊವಿನ ಸೈಯದ್ ಎಂಬ ಅರಬ್ಬಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಪಿರನೀಸ್ ಪರ್ವತಗಳಾಚೆ ಇರುವ ಯೂರೋಪಿಯನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ "ಅವರು ಶೀತಲ ಸ್ವಭಾವದವರು. ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರೌಢರಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆಜಾನುಬಾಹುಗಳು. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದವರು. ಆದರೆ ಹಾಸ್ಯ ನೈಪುಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿಕಾಸವಾಗಲು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬಂದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಇರಾಣಿ ಮೂಲಗಳೆರಡರಿಂದ. ಎರಡೂ ರಸಪಾಕವಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಭಾವನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಜನರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರಿಂದ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯೂ, ವಿಚಾರಪರತೆಯೂ ಬಂದುವು. ಇರಾಣಿ ಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸುಖಜೀವನಗಳು ಬೆಳೆದವು. ತುರ್ಕಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಬಾಗ್ದಾದ್‌ನ ಅವನತಿಯಾಗಿ ತರ್ಕಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಪರತೆಗಳು ನಾಶವಾದವು. ಚೆಂಗೀಸ್‌ಖಾನ್ ಮತ್ತು ಮಂಗೋಲರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಪೂರ್ಣ ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯ ಪುನಃ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಸಾಮರಖಂಡ್ ಮತ್ತು ಹೀರತ್ ನಗರಗಳು ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದವು ; ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಬ್ಬಿ-ಪಾರಸಿ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ವಾದವು. ಆದರೆ ಅರಬ್ಬಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಾಗಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವಾಗಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮನೋರಾಜ್ಯದ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ಪಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ತುಂಬ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಯಿತು. ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅರಬ್ಬಿ ಜನವಾಗ ಲಿಲ್ಲ. ತುರ್ಕಿಯನರು, ಮಂಗೋಲಿಯನರು (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರು), ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಫ್ಘನರು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಚಾರಕರಾದರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗೋಲರು ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿದ್ದರು. ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಇನ್ನೂ ಬೌದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು.

೩. ಘಜ್ನಿಮಹಮದ್ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನರು

ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೧೨ರಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಸಿಂಧು ದೇಶದವರೆಗೆ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದ ಒಳಗೆ ಸಿಂಧು ದೇಶವು ಅರಬ್ಬಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ಮೂರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ

ಯಾವ ಮುತ್ತಿಗೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೦೦ದ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ತುರ್ಕಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಸುಲ್ತಾನ್ ಘಜ್ನಿ ಮಹಮದ್ ಎಂಬ ತುರ್ಕಿಯವನು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಅನೇಕ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ನಿಷ್ಕರುಣೆಯಿಂದ ರಕ್ತಪಾತಮಾಡಿ ಪ್ರತಿಸಲವೂ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಖೈವ್ ನಗರದ ಆಲ್ಬೆರುನಿ "ಹಿಂದುಗಳು ಧೂಳಿಕಣದಂತೆ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ದಿಕ್ಕುಪಾಲಾಗಿ ಓಡಿಹೋದರು. ಅವರ ಕಥೆಯು ದಂತ ಕಥೆಯಾಯಿತು. ಚೆದುರಿ ಉಳಿದವರು ಮುಸ್ಲಿಮರನ್ನು ಕಂಡರೆ ವಿಷಕಾರುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಮಯ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಮಹಮ್ಮದನು ಎಷ್ಟು ಅನರ್ಥಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಮಹಮ್ಮದ್ ತನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಅಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು ನಾಶಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಆತನಿಂದ ಯಾವ ಹಾನಿಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಆಗಲೂ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ದಿನಗಳ ಅನಂತರವೂ ಬಲಯುತವಾದ ಚೋಳ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯುತ್ತಲಿತ್ತು. ಅದು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಕೈವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಜಾವ ಮತ್ತು ಸುಮಾತ್ರಾಗಳವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿ ಅಲ್ಲಿನ ದೊರೆಯಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯನನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನವು ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಮಹಮ್ಮದನು ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಸಿಂಧು ದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಾದೊಡನೆ ಘಜ್ನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಆತನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ದೇಶವಾದ್ದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಥೇವಾಡದ ಸೋಮನಾಥದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ರಾಜಪುತಾನದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸೋಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಕೊನೆಯ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಾಗಿ ಪುನಃ ಅವನು ಬರಲಿಲ್ಲ.*

ಮಹಮ್ಮದ್ ಮತಪ್ರಚಾರಕನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೋಧನಾಗಿದ್ದನು. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಯೋಧರಂತೆ ಆತನು ತನ್ನ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದುರುಪಯೋಗಮಾಡಿದನು. ಇಂಡಿಯ ಅವನಿಗೆ, ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ದೇಶಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಭಾರತೀಯನನ್ನೆ

ಒಬ್ಬನನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸೇನಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಅವನ ಹೆಸರು ತಿಲಕ್. ಅವನು ಭಾರತೀಯನೂ ಹಿಂದುವೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಈ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ವ- ಧರ್ಮೀಯರ ಮೇಲೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟನು. ಅವನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಘಜ್ನಿ ನಗರವು ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದ ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನು ಮೀರಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವನ ಹಿರಿಯಾಸೆಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಿಂದ ಅನೇಕ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಭಾರತೀಯರ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ಮೋಹಿತನಾದನು. ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಮಧುರಾ ನಗರವನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗ್ಧನಾದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ "ಧರ್ಮಭೀರುಗಳ ಅಚಲವಾದ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಸೌಧಗಳಿವೆ. ಅನೇಕ ಶತಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನುಗಳ ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಈ ನಗರವು ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಎರಡುನೂರು ವರ್ಷ ಗಳಾದರೂ ಬೇಕು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ತನ್ನ ಯುದ್ಧಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದನು. ಅನೇಕ ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. 'ಷಹನಾಮ' ಬರೆದ ಫಿರ್ದೌಷಿಯು ಇವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇವನು ಮಹಮ್ಮದನೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಜ್ಯವಾಡಿದನು. ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿಯೂ ಆದ ಆಲ್ಬೆರುನಿ ಅವನ ಸಮಕಾಲೀನ. ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬ ಕಿರುನೋಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾರಸಿವಂಶೀಕನಾದರೂ, ಖೈವದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂಡಿಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದನು. ಚೋಳರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದುದೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿದುದೂ ಅನುಮಾನವಾದರೂ ಚೋಳರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಜಲಾಶಯವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿತು ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದನು. ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಮೊದಲೇ ಆತನು ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದನು. ಆತನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಜ್ಞಾನ ಭಂಡಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತಲೂ ಯುದ್ಧ, ಸುಲಿಗೆ, ಕೊಲೆಪಾತಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಾಳ್ಮೆ ಯಿಂದ ವಿದ್ವತ್ತು ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು, ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಬಾಂಧವ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಒಂದು ದೇಶವು ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವ್ಯಾಮೋಹ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಇಬ್ಬರ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಮಂಜಾಗಿರಬಹುದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶವೂ ತನ್ನ ಜನರೇ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಬಹುದು. ಭಾರತೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ "ಗರ್ವಿಗಳು, ಜಂಭದ ಕೋಳಿಗಳು, ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣರು, ಜಡಮತಿಗಳು" ಎಂದೂ "ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ,

ತಮ್ಮ ಜನಾಂಗಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಿಲ್ಲ ; ತಮ್ಮ ದೊರೆಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಿಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಗಿನ ಜನರ ಮನೋಭಾವನೆಯ ನಿಜವಾದ ವರ್ಣನೆಯೇ ಇರಬೇಕು.

ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಹಾನಿಯಾಗದೆ ಭಾರತದ ನಡುಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಸಹ ಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೂ ಇಂಡಿಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಘಟನೆ. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮತ್ತು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅದು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಛಿದ್ರತೆಯ ಮೇಲೆ ಆಲ್ಬೆರುನಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ವಾಯುವ್ಯದ ಗಡಿಯಿಂದ ಬಂದ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಇಂಡಿಯದ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಕ್ರೂರ ಸೈನಿಕ ಧಾಳಿ ಮತ್ತು ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯ ಹಿಂದೆಯೇ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರವೇಶವಾಯಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ಮೂರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಶಾಂತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತಧರ್ಮವಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೊಂದರೆ ಅಥವ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಎಡೆಗೊಡದೆ ಅದೂ ಒಂದು ಧರ್ಮವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ನೂತನ ಮಾರ್ಗವು ಜನರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಾನಸಿಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಜನರಲ್ಲೊಂದು ರಚ್ಚು ತುಂಬಿತ್ತು. ಹೊಸ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಅವರ ಜೀವನರೀತಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರುವು ದನ್ನು ಜನರು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮ ವಾದರೂ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗಳಿದ್ದವು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿದ್ದ ಜೈನ ಧರ್ಮ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲದೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ್ತು ಹೀಬ್ರೂ ಧರ್ಮಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇವೆರಡೂ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆಯ ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೆ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಿರಿಯನ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನರೂ, ನೊಸ್ಟೋರಿಯನರೂ ಇದ್ದರು. ಇತರರಂತೆ ಅವರೂ ದೇಶದ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದರು. ಇದರಂತೆ ಯಹೂದಿಗಳಿದ್ದರು. ಇರಾಣದಿಂದ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಬಂದ ಜೋರಾಸ್ಟ್ರಿಯನರೂ ಇದ್ದರು. ಅದೇ ರೀತಿ ಪಶ್ಚಿಮತೀರ ಮತ್ತು ವಾಯುವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಮರಿದ್ದರು.

ಮಹಮ್ಮದ್ ದೇಶವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಬಂದನು. ಪಂಜಾಬ್ ಅವನ ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಗಡಿಯಾಯಿತು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ

ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ದೇಶದ ಜನರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೌಮ್ಯಮಾಡಲು ಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಹಿಂದೂಗಳ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿದನು. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ನೀತಿಯು ಮೊದಲು ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಮಹಮ್ಮದನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ; ಆದರೆ ಬೆಳೆದದ್ದು ಅನೇಕ ದಿನಗಳ ನಂತರ.

೧೦೩೦ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಕಾಲವಾದನು. ಅನಂತರ ಒಂದುನೂರ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಮುತ್ತಿಗೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಪಂಜಾಬನ್ನು ದಾಟಿ ಯಾವ ತುರ್ಕಿಯ ರಾಜನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಷಹಬುದ್ದೀನ ಘೋರಿ ಎಂಬ ಆಫ್ಘನನು ಘಜ್ನಿ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಘಜ್ನಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನು. ಲಾಹೋರ್ ನಗರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ದೆಹಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಆದರೆ ದೆಹಲಿಯ ದೊರೆಯಾದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಚೌಹನನು ಅವನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಷಹಬುದ್ದೀನ್ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ಒಂದು ವರ್ಷದ ನಂತರ ಪುನಃ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಈ ಬಾರಿ ಜಯಶಾಲಿ ಯಾಗಿ ೧೧೯೨ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು.

ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರೇಮಸಾಹಸಿಗಳಂತೆ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜನೂ ಜನಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದ ಮತ್ತು ತನಗೆ ಒಲಿದಿದ್ದ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ವರಿಸಲು ಆಕೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಜಯಚಂದ್ರನ ಅರಮನೆಯಿಂದ ಎದುರು ಬಂದ ರಾಜಕುಮಾರರನ್ನೆಲ್ಲ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಅವರ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದನು. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯ ಪ್ರೇಮವನ್ನೇನೋ ಅನುಭವಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಬಲಿಷ್ಠ ರಾಜನೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಂತಃಕಲಹ ಹುಟ್ಟಿ ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಇಂಡಿಯದ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು. ಈ ರೀತಿ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿರಾಜನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಭಾರತೀಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ದೆಹಲಿ ನಗರವು ಪರಕೀಯ ದಂಡನಾಯಕನ ಕೈಸೇರಿತು. ಈ ಪ್ರೇಮಕಥೆಯು ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ. ಪೃಥ್ವಿರಾಜನೊಬ್ಬ ವೀರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜಯಚಂದ್ರನು ದ್ರೋಹಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ದೆಹಲಿ ಪರಾಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಭಾರತವೆಲ್ಲ ಪರಾಧೀನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಆಫ್ಘನರು ದಕ್ಷಿಣಾಪಥವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದುನೂರುಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಬೇಕಾಯಿತು.

೪. ಇಂಡೊ-ಆಫ್ಘನರು : ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯ : ವಿಜಯನಗರ : ಬಾಬರ್ : ಸಮುದ್ರ ಬಲ

ಇಂಡಿಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಭಾರತೀಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಸಹ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಥವ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಲವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗ ವಿಂಗಡಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸರಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಬಹಳ ಮೋಸವಾಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಒಂದು ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು, ಭಾರತೀಯರ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಗಮನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಎನ್ನುವ ಕಾಲವು ಬಹು ದೀರ್ಘವಿದೆ ; ಪರಿವರ್ತನೆ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಕ್ಷೀಣದೆಸೆ, ಪುನಃ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಮುಸ್ಲಿಂ ಅಥವ ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು. ಅದು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಮೇಲಿನ ಉತ್ತಮ ವರ್ಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಆಯಿತೇ ಹೊರತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಜೀವನದ ನಿತ್ಯತೆಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ವಾಯವ್ಯದಿಂದ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಮುತ್ತಿಗೆಕಾರರು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದವರಂತೆ ಭಾರತದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಐಕ್ಯವಾಗಿಹೋದರು. ಅವರ ವಂಶೀಕರು ಭಾರತೀಯ ವಂಶೀಕರಾದರು. ಪರಸ್ಪರ ವಿವಾಹದಿಂದ ತುಂಬ ವರ್ಣಸಂಕರವೂ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಜನರ ಜೀವನಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಆಚಾರವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೂ ಭಾರತವೇ ಮಾತೃಭೂಮಿ ಯಾಯಿತು ; ಬೇರೆ ಯಾವ ವ್ಯಾಮೋಹವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಡಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿಂದ ಹಳೆಯ ಜೀವನಪದ್ಧತಿಯು ಬುಡಮೇಲಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಾದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ, ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಆಂದೋಲನಕಾಲದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಯೂರೋಪಿನ ಜನರು ಬಲಗೊಂಡು, ಯಂತ್ರಯುಗದ ಆರಂಭದಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಚೋದನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಂದರು. ಅಮೆರಿಕನ್ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದವು. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಹೊರಗಿನವರಾಗಿ, ಪರಕೀಯರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು, ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬೇರೆ ನಿಂತರು. ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಆಡಳಿತವೂ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯೂ ದೇಶದ ಹೊರಗೆ ಬಹುದೂರದಿಂದ

ನಿರ್ಧರವಾಗಲು ಆರಂಭ ವಾದದ್ದು ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲು. ಭಾರತವು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಒಂದು ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು. ತನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಇತಿಹಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಅದು ಪರದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಇಂಡಿಯ ದೇಶದ ಮೇಲಿನ ಘುಜ್ನಿಮುಹಮ್ಮದನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯು ಪರಕೀಯ ತುರ್ಕಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯು ನಿಜ. ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಪಂಜಾಬ್ ಇಂಡಿಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವೂ ಆಯಿತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆಫ್ಘನರ ವಿಷಯವು ಬೇರೆ ಇತ್ತು. ಭಾರತೀಯರಂತೆ ಅವರೂ ಇಂಡೋ-ಆರ್‍ಯರ ಜನಾಂಗದ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ ಇಂಡಿಯದೇಶದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಭಾಷೆಯಾದ ಪುಷ್ಟೋ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಿಂದ ಜನಿಸಿದ್ದು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಮತ್ತು ಅವಶೇಷಗಳು—ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೌದ್ಧ ಕಾಲದವು—ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಇಂಡಿಯದ ಹೊರಗೆ ಆಗಲಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆಫ್ಘನರನ್ನು ಇಂಡೋ—ಆಫ್ಘನರೆಂದು ಕರೆಯಬೇಕಾದ್ದೇ ಸಹಜ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪರ್ವತಕಣಿವೆಗಳ ಜನರು ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮೈದಾನಗಳ ಜನರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಿರುವಂತೆ ಆಫ್ಘನರಿಗೂ ಇಂಡಿಯದ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಿಗೂ ಭಿನ್ನತೆ ಇದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ವತ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರವು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ತುಂಬ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ, ಕೃತಕ ಆಡಂಬರದ ಜೀವಿಗಳೂ ಆದ ಅರಬ್ಬಿ, ಮತ್ತು ಪಾರಸಿ ಜನರಿಗೂ ಆಫ್ಘನರಿಗೂ ಸಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಪರ್ವತವೇಗದಂತೆ ಕಠಿಣರೂ ಕ್ರೂರಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಅಚಲ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯು ಇತ್ತು. ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ, ಮಾನಸಿಕ ಸಾಹಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಯೋಧರಾಗಿದ್ದರು. ದಂಗೆ ಎದ್ದ ಜನರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಜಯೋನ್ಮತ್ತರಂತೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರಿಗಳೂ ಕಠಿಣಹೃದಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ಸೌಮ್ಯಸ್ವಭಾವ ತಾಳಿದರು. ಇಂಡಿಯ ಅವರ ನೆಲೆವೀಡಾಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದನ ಕಾಲದ ದೂರದ ಘುಜ್ನಿಯ ಬದಲು ದೆಹಲಿ ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಅವರ ಪೂರ್ವದ ನಾಡಾದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನವು ಅವರ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅವರೂ ಬಹುಬೇಗ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜನಾದ ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದು ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಆತನ ಮಗನೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರ ಕೆಲವು ಅರಸರು ಕುತುಬುದೀನ್ ಐಬಕ್, ರಜಿಯಾ ಬೇಗಂ ಮತ್ತು ಅಲ್ತಮಿಷ್ ತುರ್ಕಿಯವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸೈನಿಕರು, ಎಲ್ಲರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಫ್ಘನರೇ ಇದ್ದರು. ದೆಹಲಿ ನಗರವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ

ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಮೊರಾಕೊದಿಂದ ಹೊರಟು ಕೈರೊ, ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲ್, ಚೀನಾವರೆಗೆ ಪ್ರವಾಸಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಇಬನ್ ಬಟೂಟ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ "ಪ್ರಪಂಚದ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು" ಎಂದು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.

ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಚೋಳರಾಜ್ಯವು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಮುದ್ರಬಲವುಳ್ಳ ಪಾಂಡ್ಯರು ಮಧುರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವತೀರದ ಕಾಯಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ದರು. ರಾಜ್ಯ ಸಣ್ಣದಾದರೂ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮಾರ್ಕೊಪೋಲೊ ಚೀನಾದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಎರಡುಬಾರಿ ೧೨೮೮ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ೧೨೯೩ರಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು "ಮಹಾ ಗಂಭೀರ ನಗರ" ಎಂದೂ ಅರೇಬಿಯಾ, ಚೀನಾ ದೇಶಗಳ ಅನೇಕ ಹಡಗುಗಳಿಂದ ಬಂದರು ತುಂಬಿರುತ್ತೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಯವಾದ ಹತ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಯು ಜೇಡನ ಪೊರೆಯಂತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾರ್ಕೊಪೋಲೊ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರೇಬಿಯಾ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಆಮದು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯದ ಹವಾಮಾನವು ಕುದುರೆ ಸಾಕಲು ಉತ್ತಮವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುದುರೆಗಳ ಉಪಯೋಗ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇತ್ತು. ಕುದುರೆ ಸಾಕುವ ಉತ್ತಮ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾ ಜನಾಂಗಗಳ ಉತ್ತಮ ಯುದ್ಧ ನೈಪುಣ್ಯತೆಗೆ ಇದೂ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಚಂಗಿಸ್‌ಖಾನನ ಮೊಗಲರು ಉತ್ತಮ ಅಶ್ವಾರೋಹಿಗಳಾಗಿದ್ದರು, ಕುದುರೆಗಳೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣ. ತುರ್ಕಿಯವರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಸವಾರರು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಕುದುರೆಗಳ ಮಮತೆಯು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತವಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಥೇವಾಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆ ಸಾಕುವ ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ರಜಪೂತರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಗಳೆಂದರೆ ಜೀವ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಗಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ ಯುದ್ಧಗಳಾಗಿವೆ. ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನನೊಬ್ಬ ರಜಪೂತ ಸೇನಾನಿಯೊಬ್ಬನ ಕುದುರೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತೆ, ಆದರೆ ಸೇನಾನಿಯು ಲೂಡಿರಾಜನಿಗೆ "ರಜಪೂತನಿಂದ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀನು ಕೇಳಬಾರದು : ಅವನ ಕುದುರೆ, ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಕತ್ತಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನಂತೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಯುದ್ಧವೇ ಆಯಿತು.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಯ ಅಥವ ತುರ್ಕಿ ಮಂಗೋಲರ ತೈಮೂರನು ಉತ್ತರದಿಂದ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದನು. ಆತನು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದನು. ದೆಹಲಿಗೆ ಬಂದವನೇ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ ತನ್ನ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೊಂದ ಜನರ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿ ಭಯೋತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಿದನು. ದೆಹಲಿ ನಗರವೇ ಒಂದು ಶ್ಮಶಾನವಾಯಿತು. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಅವನು ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪಂಜಾಬಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗವೂ ದೆಹಲಿಯ ಅವನ ಈ ಕ್ರೂರಧಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಈ ಶ್ಮಶಾನ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಲು ದೆಹಲಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು. ಎಚ್ಚತ್ತಾಗಲೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತೈಮೂರನ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿತ್ತು: ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆಯೇ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದವು. ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯ, ವಿಜಯನಗರದ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯ. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ಪುನಃ ಐದು ರಾಜ್ಯಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು. ಅಹಮದ್‌ನಗರ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು. ೧೪೯೦ರಲ್ಲಿ ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಅಹಮ್ಮದ್ ನಿಜಾಮ ಷಾ ಬಹಮನಿ ದೊರೆಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ನಿಜಾಮ್ ಉಲ್-ಮುಲ್ಕ್ ಭೈರಿಯ ಮಗ. ಈ ರೀತಿ ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ ಸಂತತಿಯು ದೇಶೀಯ ಸಂತತಿ. ಅಹಮ್ಮದ್ ನಗರದ ನಾಯಕಿಯಾದ ಚಾಂದ್‌ಬೀಬಿಯು ಮಿಶ್ರ ರಕ್ತದವಳು. ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ದೇಶೀ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಭಾರತೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳು.

ತೈಮೂರನು ದೆಹಲಿಯನ್ನು ಲೂಟಿಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನವು ಬಲಹೀನವಾಗಿ ಒಡೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯುತವಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಲಿಷ್ಠವಾದುದು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ. ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಬಂದರು. ಆಗ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆ ನಗರವು ಬಹಳ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. "ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದರಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಗರವನ್ನು ಕೇಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ನೋಡಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ಅಬ್ದುಲ್‌ರಜಾಕ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪೇಟೆಗಳಿ ಗಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಮಂಟಪಗಳೂ, ಅಂಗಡಿಗಳ ಸಾಲುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಅರಮನೆಯು ಇತ್ತು. "ಅರಮನೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕಡೆದ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಥಳಥಳಿಸುವ ಅನೇಕ ನಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕಾಲುವೆಗಳೂ ನದಿಗಳೂ ಇದ್ದವು." ನಗರದ ತುಂಬ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿದ್ದವು. ೧೪೨೦ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಇಟಲಿ ಪ್ರವಾಸಿಕನಾದ ನಿಕೊಲೊಕಾಂಟಿಯು ನಗರದ ಸುತ್ತಳತೆ

ಅರವತ್ತು ಮೈಲಿಗಳಿತ್ತು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೂ ನಂತರ ೧೫೨೨ರಲ್ಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ಇಟಲಿಯ ಅನೇಕ ನಗರ ಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ಪೈಸ್ ಎಂಬ ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಪ್ರವಾಸಿಕನು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ನೋಡಿ ರೋಮ್ ನಗರದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿದೆ, ನೋಡಲು ಬಹಳ ರಮಣೀಯವಿದೆ. ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸರೋವರಗಳು, ನಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಹಣ್ಣಿನ ತೋಟಗಳಿಂದ ನಯನಮನೋಹರವೂ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ ಇದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ನಗರದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಸಾಮಗ್ರಿ ಇದೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಸಮೃದ್ಧಿ ಇದೆ. ಅರಮನೆಯ ಕೋಣೆಗಳನ್ನು ದಂತದಿಂದ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ದಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಗುಲಾಬಿ ಮತ್ತು ಕಮಲದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಾಜನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ "ಎಲ್ಲರೂ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರ್ಶ ರಾಜನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸದಾ ಹಸನ್ಮುಖಿಯೂ, ಸಂತೋಷಭರಿತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಯೆಯಿಂದ ಕಂಡು ಅವರು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಸಾವಧಾನ ವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೊಸ ಶತ್ರುವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದಂಡ ಯಾತ್ರಿಕನು ಬಂದು ದೆಹಲಿಯ ಬಳಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಭಾರತದ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಪಾಣಿಪತ್ತ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಗೆದ್ದು ೧೫೨೬ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು. ತುರ್ಕೋ ಮಂಗೋಲನೂ, ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ತೈಮೂರ್ ವಂಶಜನಾದ ರಾಜಕುಮಾರನೂ ಆದ ಬಾಬರನೇ ಇವನು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಇವನಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಬಾಬರನ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ; ಅದುವರೆಗೂ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಹೊಸ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಬಂದೂಕುಪಡೆಯು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಈ ಕಾಲದಿಂದ ಯುದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯ ಹಿಂದೆ ಬೀಳಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಯುರೋಪುಖಂಡವೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಏಷ್ಯ ಖಂಡವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಿಂದುಳಿಯಿತು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಎರಡುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬಲಯುತವಾಗಿದ್ದರೂ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಸೈನ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ನಿಂತು ಕಾದಾಡುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ

ಯೂರೋಪಿಯರ್ ಸೈನ್ಯವೂ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಯೂರೋಪಿಯನರ ಸಮುದ್ರಬಲ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೋಳರಾಜ್ಯವು ನಾಶವಾದೊಡನೆ ಇಂಡಿಯದ ಸಮುದ್ರಶಕ್ತಿಯೂ ಕುಂದಿತು. ಚಿಕ್ಕದಾದ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮುದ್ರಬಲವಿದ್ದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ವಲಸೆ ರಾಜ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಬಂದು ಸೋಲಿಸುವವರೆಗೂ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದವು. ಅರಬ್ಬಿಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಬಂದರು.

೫. ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ : ಪರ್ದಾ : ಕಬೀರ್ : ಗುರುನಾನಕ್ : ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರೊ

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದುದನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರ ಮುತ್ತಿಗೆ ಎಂದೂ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತರ ಕಾಲ ಎಂದೂ ಕರೆದರೆ ಎಷ್ಟು ಅಸಮಂಜಸವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಭಾರತದ ಮುಸ್ಲಿಂರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಸ್ಲಿಮರ ಕಾಲ ಎನ್ನುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ತಪ್ಪು ಮತ್ತು ಅಸಮಂಜಸ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಲಿಲ್ಲ ; ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದಿತ್ತು. ತುರ್ಕಿಯ ಮಹಮ್ಮದನ ಮುತ್ತಿಗೆಯಾಯಿತು ; ಆಮೇಲೆ ತುರ್ಕಿ ಮಂಗೋಲ್ ಅಥವ ಮೊಗಲರ ಮುತ್ತಿಗೆ ಯಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಎರಡೇ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಆಫ್ಘನರು ಇಂಡಿಯದ ನೆರೆ ನಾಡಿ ನವರು, ಪರಿಚಿತರು. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಉನ್ನತಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ಇಂಡೊ-ಆಫ್ಘನ್ ಕಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯಬೇಕು. ಮೊಗಲರು ಹೊರಗಿನವರು ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತರು. ಆದರೂ ಬಹಳ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ರಚನೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡರು. ಇಂಡೊ-ಮೊಗಲ್ ಕಾಲ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಇಚ್ಛೆಪಟ್ಟೋ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿಯೊ ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕಾರಣದಿಂದಲೊ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರೂ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದವರೂ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋದರು. ಅವರ ಸಂತತಿಯವರು ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಭಾರತವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನಾಡಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ; ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಪರದೇಶವಾಯಿತು. ರಾಜಕೀಯ ಘರ್ಷಣೆಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ರಾಜಪುತ್ರ ರಾಜರು ಸಹ ಅವರ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ರಾಜಪುತ್ರ ರಾಜರು ಅವರ ಅಧೀನರಾಗಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಘೋರ ಯುದ್ಧಗಳು ಆದವು. ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಫಿರೋಜ್ ಷಹಾನ ತಾಯಿಯೂ ಘಯಾಸುದ್ದೀನನ ತಾಯಿಯೂ ಹಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿ ಆಫ್ಘನ್, ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ

ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬರ್ಗದ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ ವಿಜಯ ನಗರದ ಹಿಂದೂ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಬಹಳ ವೈಭವದಿಂದ ಮದುವೆಯಾದನು.

ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಏಷ್ಯಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮರ್ಯಾದೆ ಇತ್ತು. ಆಫ್ಘನರ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗೂ ಮುಂಚೆ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಇದ್ರೀಸಿಯು "ಭಾರತೀಯರು ಸ್ವಭಾವತಃ ನ್ಯಾಯಪರರು, ಎಂದಿಗೂ ನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧ ಆಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಒಳ್ಳೆಯ ಭರವಸೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯುವ ಗುಣಗಳು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಈ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಖ್ಯಾತರೆಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದ ಜನರು ಅವರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಒಂದು ದಕ್ಷಪೂರ್ಣವಾದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯು ಬೆಳೆಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೈನ್ಯದ ಉಪಯೋಗ ಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳೇರ್ಪಟ್ಟವು. ಸ್ಥಳೀಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಕೈಹಾಕದಿದ್ದರೂ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತವು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಯಿತು. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಷೇರ್ ಷಹ ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಹಳ ದಕ್ಷನು. ಆತನು ಹಾಕಿದ ಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಅಕ್ಬರನು ಉತ್ತಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದನು. ಅಕ್ಬರನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಣಕಾಸಿನ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ರಾಜ ತೋದರಮಲ್‌ನನ್ನು ಮೊದಲು ಷೇರ್‌ಷಹನೇ ನೇಮಿಸಿದ್ದನು. ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರು ಹಿಂದೂಗಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆದರು.

ಆಫ್ಘನರು ದೇಶವನ್ನು ಅಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಇಂಡಿಯ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಜನರು ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನೆಲೆಸಲು ಹೋದರು. ಅವರು ಬಹಳ ಆಚಾರಶೀಲರೂ, ಮಡಿವಂತರೂ ಆಗಿ ಸಂಕುಚಿತ ಸ್ವಭಾವದವರಾದರು. ಜಾತಿಯ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಮಾಡಿ ಪರದೇಶದ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ, ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಆ ಪರಕೀಯ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಕಡೆಗೆ ಒಲುಮೆ ತೋರುತ್ತ ಬಂದರು. ತಾನಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾರ್ಗವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಹಾರ ಉಡಿಗೆತೊಡಿಗೆಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡವು. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಈ ಸಂಕೀರ್ಣ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಎದ್ದು

ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯು ರಾಜಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಪಾರಸಿ ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕರೂಢಿಯಾದವು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳು ಉನ್ನತಿಗೊಂಡವು.

ಆದರೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಪರ್ದಾ ಪದ್ಧತಿ ; ಏಕೆ ಇದು ಬಂದಿತು ಎನ್ನುವುದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸದು ಹಳತರ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಇದು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರೀಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದು ಪುರಾತನ ಇರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಘೋಷಾದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೈಜಾಂಟೈನ್ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಣೀವಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಯಲು ನಪುಂಸಕರನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ರಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹರಡಿತು. ಮಹಾ ಪೀಟರನ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಿವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬೇಕೆಂಬ, ಕಠಿಣ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಾರ್ಟರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಸಸ್ಥಾನ ಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಿಶ್ರ ಅರಬ್ಬಿ ಪಾರಸಿ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬೈಜಾಂಟೈನ್ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನೇಕ ಬಂದವು. ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳ ವಿದ್ಯಾಪದ್ಧತಿಯೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಅರೇಬಿಯಾದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ದೆಹಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗಲೂ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆಫ್ಘನರಲ್ಲಿ ಈ ಪರದ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಮತ್ತು ರಾಣಿವಾಸದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕುದುರೆಸವಾರಿಗೆ, ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು, ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಾಕ್ಕೆ ಹಾಜ್ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರದ ತೆಗೆದು ಮುಖ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಈಗಲೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇಸ್ಲಾಂ ಪದ್ಧತಿ. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ದಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಆಚರಣೆಯು ಹೆಚ್ಚಿದಂತಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲೂ ಅದೊಂದು ಅಂತಸ್ತಿನ ಮತ್ತು ಗೌರವದ ಚಿಹ್ನೆಯಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರಭಾವವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೆಹಲಿ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು, ರಾಜಪುತಾನ, ಬೀಹಾರ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ

ಭಾಗಗಳ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಆದರೂ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಾದ ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಪರದ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲು ಪರದ ಪದ್ಧತಿಯು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

ಭಾರತದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಅವನತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಈ ಪರದ ಪದ್ಧತಿಯು ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇಂಡಿಯದ ಸಮಾಜ ಜೀವನದ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಪಾಶವೀ ಪದ್ಧತಿಯು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗದ ಹೊರತು ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕೇಡನ್ನುಂಟುಮಾಡು ತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ಪರದದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕಾದ ಮಗುವಿಗೆ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ, ಸಮಾಜ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಹಾನಿಯು ಅಪಾರ. ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿಯೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿಯೂ ಈ ದುಷ್ಟಪದ್ಧತಿಯು ಹೋಗು ತ್ತಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ. ಈ ಪರ್ದಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಸಹಸ್ರಗಟ್ಟಲೆ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಎಳೆದಿರುವ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿಗಳು. ಗಾಂಧೀಜಿಯು ಈ ಪರದ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಚಂಡ ವಿರೋಧಿ. ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಅಪ್ರಬುದ್ಧರನ್ನಾಗಿಟ್ಟಿರುವ "ದುಷ್ಟ ಪಾಶವೀ ಪದ್ಧತಿ" ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. "ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಾಗ ಏನೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿದ್ದಿರಲಿ, ಈಗ ಪೂರ್ಣ ನಿರುಪಯೋಗವಾಗಿ, ದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಈ ದುಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಗಂಡಸರು ಭಾರತದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇವೆ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. "ಮನುಷ್ಯನಿಗಿರುವಷ್ಟೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಆತ್ಮವಿಕಾಸದ ಅವಕಾಶ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿಯವರ ಮತ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧ ಸದ್ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಯನ್ನೂ ಹಾಕಬಾರದು. ಪರಸ್ಪರ ನಡತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೂ, ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಿತವೂ ಇರಬೇಕು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪರವಾಗಿ ಗಾಂಧೀಜಿ ಬಹಳ ಕಟುವಾಗಿಯೇ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಮಾತನಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಮನೆಯ ದಾಸತ್ವವನ್ನು ಉಗ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆಫ್ಘನರು ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ನವೀನ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಸಂಘಟನೆಯ ಮಧ್ಯಯುಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೆಲ್ಲ ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರು

ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ವರ್ಣದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಯಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ, ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಗಳ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದವು. ಈ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಆರಂಭವಾಗಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಈಗಿನ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಪುರಾತನ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾದುವು. ಆದರೆ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಹು ಭಾಗವು ದಕ್ಷಿಣ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತವು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯಾಯಿತು.

ತೈಮೂರನ ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ದೆಹಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನರು ಬಲಗುಂದಿದ ಮೇಲೆ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯವು ತಲೆ ಎತ್ತಿತು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ, ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ ಇದು ಒಂದು ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು. ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಪ್ರಬುದ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ದೂರದ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜನಾದ ಜೈನುಲಾದ್ದೀನ ತನ್ನ ಪರಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅವನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪುರಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಬಹಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟನು.

ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಈ ಹೊಸ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿದ್ದವು. ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಭಾರತವು, ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಕೀಯವಾದುದನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು ; ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಹೊಂದುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದ ಹೊಸ ಸುಧಾರಕರು ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಮತಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಅಥವ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ರಮಾನಂದನಿದ್ದನು. ಆತನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಕಾಶಿಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ನೇಕಾರ ಕಬೀರ್ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಬಂದನು. ಕಬೀರನ ಕವನಗಳು ಮತ್ತು ಗೀತೆಗಳು ಬಹಳ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾದವು. ಈಗಲೂ ಜನಜನಿತವಿದೆ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್‌ಮತ ಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಗುರುನಾನಕ್ ಜನ್ಮತಾಳಿದನು. ಈ ಸುಧಾರಕರ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಅವರ ನಂತರ ಹುಟ್ಟಿದ ಅವರ ಮತಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಮೀರಿತ್ತು. ಈ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಹಿಂದೂಮತದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮ ವಾಯಿತು. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಸಹ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ವಾಯಿತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ

ಏಕದೇವತ್ವವಾದವು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಹಿಂದೂಗಳ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಬಹುದೇವತ್ವವಾದವೂ ಭಾರತೀಯ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಈ ಭಾರತೀಯ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಅನೇಕರು ಸನಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಮತಾಂತರವಾದವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದವರು. ನೂತನ ಪ್ಲೇಟೋ ಮತದಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭಕ್ತಿಪಂಥವೂ ಮತ್ತು ಸೂಫಿ ಧರ್ಮಗಳೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವು.

ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಯೇ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿ ಉಳಿದರೂ ವಿದೇಶೀಯರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತ ಬಂದು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘನ್ ಸುಲ್ತಾನರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಎರಡು ಮೂರು ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಾಲ ನೆಲಸಿದ ತುರ್ಕಿ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರು ಅವರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯನಾದವನು. ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆತನೊಬ್ಬ ವರಕವಿ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪರಿಚಯವೂ ಆತನಿಗಿತ್ತು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆತನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವು ಅನುಪಮವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸಿತಾರ್ ಆತನೇ ಕಂಡು ಹಿಡಿದಿದ್ದಂತೆ. ಅವನು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದನು. ಭಾರತದ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ, ಭಾಷೆ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಸಂಗೀತ, ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಮಾವಿನಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆತನು ಅದ್ವಿತೀಯನು.

ಆದರೆ ಈಗಲೂ ಅವನ ಹೆಸರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾತಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಾದ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಗೀತೆಗಳೇ ಕಾರಣ. ಹಲ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಹು ದಾದ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಹಿಂದಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಆತನದೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜನತಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಜನಜೀವನ, ಜನರ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಋತುಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೈಲಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಋತುವಿಗೂ ಸಮಂಜಸವಾದ ಪದವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೂ ರಾಗಜೋಡಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು. ನವವಧುವಿನ ಸಮಾಗಮ, ವಿರಹವ್ಯಥೆ, ಬಾಯಾರಿ ಬೆಂಡಾದ ಭೂಮಿಗೊಂದು ನವಚೈತನ್ಯ ತುಂಬುವ ವರ್ಷಾಕಾರಿ ಮುಂತಾಗಿ ಜೀವನದ ವಿವಿಧ ರೂಪುರೇಖೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದನು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗೀತೆಗಳು

ಇನ್ನೂ ಜನಜನಿತವಿವೆ. ಮಳೆಗಾಲ ಆರಂಭವಾದೊಡನೆ ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ಅರಳಿಮರ ಮಾವಿನಮರಗಳಿಗೆ ಉಯ್ಯಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ವರ್ಷಾಗಮನವನ್ನು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹುಡುಗರೂ ದೊಡ್ಡವರೂ ಆದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಒಗಟೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನೂ ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರೊನೇ. ಅವನ ಗೀತೆಗಳು ಮತ್ತು ಒಗಟೆಗಳಿಂದ ಆತನು ಜೀವಂತ ಇರುವಾಗಲೇ ಅವನ ಖ್ಯಾತಿಯು ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಆ ಖ್ಯಾತಿಯು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಾದಾಗ್ಯೂ, ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನೂ ಬದಲಿಸದೆ, ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಜನತೆಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡ ಗೀತೆಗಳು ಇನ್ನೆಲ್ಲಾದರೂ ಇವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ನಾನರಿಯೆ.

೬. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜರಚನೆ—ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ

ಭಾರತದ ವಿಷಯ ಬಲ್ಲವರಿಗೆಲ್ಲ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದೇಶೀಯನೂ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯರೂ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕರು ಅದರ ಮೂಲತತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಬಹುಜನ ಹಿಂದೂಗಳು ಈಗಲೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇಂದಿನ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜಾತೀಯ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಯಾವ ಭಾರತೀಯನೂ ಅನುಮೋದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ಜಾತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನೇಕರು ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದದ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲವೆದ್ದಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಅಥವ ಅದೇ ಭಾವನೆಯ ಭಾರತೀಯನಿಗೆ ಜಾತಿ ಎಂದರೆ ಜನತೆಯನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವ ಯತ್ನ, ಕೆಲವು ಪಂಗಡಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕುತಂತ್ರ, ಉಚ್ಚನೀಚಭಾವನೆಯನ್ನು ಶಾಶ್ವತಗೊಳಿಸುವ ಯತ್ನ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಿದೆ ; ಪ್ರಾಯಶಃ ಆರ್ಯರು ಭಾರತವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಆರ್ಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿರಬೇಕೆಂದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಏರ್ಪಾಟು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಗ್ಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತ, ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಹಳ ಕಠಿನವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅದು ಸತ್ಯದ ಒಂದು ಮುಖಮಾತ್ರ. ಅದರ ಶಕ್ತಿ, ಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟು ಕಾಲ ಬಾಳಿ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬೌದ್ಧಮತದ ಧಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿತು, ಆಫ್ಘನರ ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಧಾಳಿಯನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಅನೇಕ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಉಳಿಯಿತು. ಅದರ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಅಸ್ತಿಭಾರ ಸಡಿಲವಿರುವುದು ಈಗ ಮಾತ್ರ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು

ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯ ಮನೋಭಾವವಲ್ಲ, ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಅಲ್ಲ. ಇವೆರಡೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇನೆ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಆಂದೋಲನ. ಅತಿವೇಗದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಜೀವನರೀತಿ ಮತ್ತು ಭಾವನಾರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಉಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಏನು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಈಡು ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗೂ ಹಿರಿದು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಸಮಾಜರಚನಾ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಗೆ ಈಗ ತುಮುಲಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ— ಸಮಾಜರಚನೆಗೆ ಪಂಗಡವೇ ಮೂಲವೆಂಬ ಹಿಂದೂಭಾವನೆಗೆ ಮತ್ತು ಪಂಗಡಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂಬ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯಭಾವನೆಗೆ.

ಈ ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ, ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಉದಾರ ನೀತಿ, ಅದನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯ ಮೇಲೆ ಮುಂದುವರಿದ ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿವಾದದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಾಜಕೀಯ ನೀತಿಯು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಠಿಣ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಆ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ನುಚ್ಚುನೂರಾಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಪರಸ್ಪರ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವುದೇ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಿಹಾರ ಮಾರ್ಗವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪ ತಾಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಒಂದು ಮೂಲತತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆಯಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಗ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗ. ಅದರ ಕೆಲವು ದುಷ್ಕಲಂಕಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಅದರ ಕಠಿಣತೆಯನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಘರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಬಾಹ್ಯರಚನೆಗೆ ಸ್ಥಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ಮೂಲಕ್ಕೇ ಪೆಟ್ಟುಹಾಕಿ ಅಗಾಧ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನೇ ಉರುಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮೂಲ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಶವಾಗಿದೆ

ಅಥವ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯೇ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿದೆ. ನಮಗೆ ಇಷ್ಟವೇ ಅನಿಷ್ಟವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟಗಳೇನೇ ಇರಲಿ, ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರು ಕಟ್ಟಿದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯತೆ ಭಾರತೀಯರ ಸಹಜ ಅಂತಃಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೀಲಗಳ ಫಲ. ಈ ಅಂತಃಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೀಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸಿ ರೂಪಗೊಳಿಸಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯುವುದು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.

"ಎಂದಿನವರೆಗೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವುದಿಲ್ಲವೊ ಅಂದಿನವರೆಗೆ ಭಾರತವು ಭಾರತವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ನಾಶವಾದೊಡನೆ ಭಾರತವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರತಿಭಾಯುಕ್ತ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವು ಅಂದೇ ಆಂಗ್ಲೋಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಹೊಲಗೇರಿಯಾಗು ತ್ತದೆ" ಎಂದು ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬರ್ಡ್‌ವುಡ್ ಒಂದೆಡೆ ಎಲ್ಲೋ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಇರಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ಇಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವೇನೇ ಇರಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬರ್ಡ್‌ವುಡ್ ನೋಡದಿದ್ದರೂ, ಆತನು ಹೇಳಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸತ್ಯವಿದೆ. ಕಾಲಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜನತೆಯ ಸಹಜ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಬೇರೊಂದು ಸಮಾಜರಚನೆಯು ರೂಪುಗೊಳ್ಳದೆಹೋದರೆ, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದುಬಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಾಜವನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸಿದರೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಪೂರ್ಣ ನಾಶವಾಗಿ ಅನೈಕ್ಯತೆ, ಜನಕ್ಷೋಭೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಚರ್ಯೆಯ ವೈಪರೀತ್ಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನಾಹುತ ವಾಗಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಅನಾಹುತಗಳು ಅನಿವಾರ್ಯವೋ ಏನೋ? ಇಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಅನಾಹುತಗಳೇ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನಾಹುತದ ಹಿಂದೆ ಜನತೆಯು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಕಟ ಮತ್ತು ನೋವಿನಿಂದಲೇ ಪಾಠಕಲಿತು, ಬೆಳೆದಬಂದು, ನೂತನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಸ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೂ ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆ ಎಷ್ಟೇ ಮಬ್ಬಿರಲಿ, ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯದ ಗುರಿ ಏನು, ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸು ತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಇದ್ದುದನ್ನು ಒಡೆದು, ಇಲ್ಲದುದನ್ನು ಬೇಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸೃಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಶೂನ್ಯತೆಯೇ ನಮಗೆ ಅನಿಷ್ಟವಾದುದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನಾವು ರೂಪುಗೊಳಿಸುವ ರಚನಾತ್ಮಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಇರುವ

ಜನಸಂಪತ್ತಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಅದರ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ಗಾಳಿಗೋಪುರ ಕಟ್ಟಬಯಸಿದರೆ, ಅಥವ ಇತರರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೂರ್ಖತನ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ರಚನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಚಾರಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಈ ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳು ಮೂರು. ಗ್ರಾಮಜೀವನ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಗ್ರಾಮಜೀವನವೆ ಮುಖ್ಯ. ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನ. ಒಂದೊಂದನ್ನೇ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಧ್ಯಯುಗ ದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಪುರಾತನ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜಾಧಿಪತ್ಯಗಳಂತೆ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ರಷ್ಯಾದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ 'ಮೀರ್' ಭಾರತೀಯ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಕಸಬನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಏರ್ಪಾಟಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೂ ಅಂತಹ ವಣಿಕ್ ಸಂಘಗಳಿದ್ದವು. ಚೀನಾ ದೇಶದ ಕುಟುಂಬಜೀವನವು ಹಿಂದೂ ದೇಶ ಕುಟುಂಬಜೀವನದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೋಲಿಸಿ ತುಲನ ಮಾಡಿ ಚರ್ಚಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ; ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿತ್ತು ; ಅದು ಬೆಳೆದಂತೆ ಆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

೭. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ; ಶುಕ್ರನೀತಿಸಾರ

ತುರ್ಕಿ ಜನರ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗೆ ಮುಂಚೆ ಭಾರತೀಯರ ರಾಜನೀತಿ ಏನಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥ ಒಂದಿದೆ. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನ ರಾಜನೀತಿಗ್ರಂಥವಾದ ನೀತಿಸಾರ, ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ, ನಗರಾಡಳಿತ, ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ, ರಾಜನ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಸಭೆ, ಸರಕಾರದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಚುನಾಯಿತ ಮಂಡಲಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಡಳಿತ ಅಧಿಕಾರವೂ, ದಂಡನಾಧಿಕಾರವೂ ಇತ್ತು. ರಾಜನ ಕಡೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಮೀನು ಹಂಚಿಕೆ, ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಯಿಂದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದು, ಗ್ರಾಮದ ಪರವಾಗಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು

ಅವಶ್ಯದೋರಿದರೆ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಸರಿಪಡಿಸಲು ದೊಡ್ಡ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿಂದ ಪಂಚಾಯಿತರನ್ನು ಹೇಗೆ ಆರಿಸುತ್ತ ಇದ್ದರು, ಅವರ ಅರ್ಹತೆಗಳೇನು, ಅನರ್ಹತೆಗಳೇನು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಅನೇಕ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿ ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ದುರ್ನಡತೆಗಾಗಿ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಣಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕ ಕೊಡದಿದ್ದ ಸದಸ್ಯನು ತನ್ನ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸಕೊಡದಂತಿರಲೆಂದು ಸದಸ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಕರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು.

ಈ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜಾಗರೂಕರಿದ್ದರು. ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಸೈನಿಕನೂ ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಜನರು ದೂರು ತಂದರೆ "ರಾಜನು ಅಧಿಕಾರಿಯ ಪರ ವಹಿಸಬಾರದು, ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರ ವಹಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ನೀತಿಸಾರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅನೇಕರಿಂದ ದೂರು ಬಂದರೆ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಮಾಡಬೇಕು. "ಅಧಿಕಾರಮದದಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತನಾಗದವನು ಯಾರು ?" ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಬಹುಮತದ ಇಷ್ಟಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ದೊರೆಯಬೇಕು. "ಅನೇಕ ಎಳೆಗಳ ಹಗ್ಗವು ಸಿಂಹವನ್ನಾದರೂ ಎಳೆದು ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ರಾಜನಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು." "ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ, ನಡತೆ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು...ಜಾತಿ ಅಥವ ಮನೆತನಕ್ಕಲ್ಲ." "ಬಣ್ಣದಿಂದಲಾಗಲಿ, ವಂಶೀಕರಿಂದಲಾಗಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಗುಣ ಹುಟ್ಟುತ್ತೆಂಬುದು ಸುಳ್ಳು."

ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು, ವರ್ತಕರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಘ ಗಳು, ವಣಿಕ್ ಸಂಘಗಳು, ಧನಕೋಶಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು.

ಈ ವಿಷಯವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀತಿಸಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಆಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು ; ಎಂದಿನವರೆಗೆ ತೆರಿಗೆಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಲ್ಲುತ್ತಲಿತ್ತು ಅಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವ ಸೈನಿಕ ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದೂ ಅಡ್ಡ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯವು ಸಹಕಾರ

ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಥವ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದ ಒಟ್ಟಿನಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ, ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವೂ ಇತ್ತು. ಇವೆರಡರ ನಿರ್ಧಾರವೂ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಿದ್ದವು.

ಮತ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ರಾಜತ್ವವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜನು ನ್ಯಾಯಬಾಹಿರ ನಾದರೆ ಅಥವ ಕ್ರೂರಿಯಾದರೆ ದಂಗೆ ಏಳಲು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಚೀನೀ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮೆನ್‌ಷಿಯಸ್ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ "ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಿ ಕಸದಂತೆ ಕಂಡರೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ರಾಜನನ್ನು ದರೋಡೆಕಾರನೆಂದೂ ಶತ್ರುವೆಂದೂ ಕಾಣಬೇಕು" ಎಂಬ ಮಾತು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ರಾಜತ್ವದ ಅಧಿಕಾರಭಾವನೆಗೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿದೆ. ಯೂರೋಪಿಯನರ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮ್ಯವಿದ್ದು ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಂಡಲಿಕ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ, ಪಾಳೆಯಗಾರರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲು ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರವರ್ಗವು ಬೆಳೆಯಿತು ; ಆ ಪಾಳಯಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರು ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಆ ಶ್ರೀಮಂತ ಅಥವ ಪಾಳಯಗಾರನದಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯದು. ಈ ಅಧಿಕಾರ ಭಾವನೆಯು ರೋಮನರಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದು. ಭಾರತದ ರಾಜಾಧಿಕಾರಭಾವನೆಯೇ ಬೇರೆ. ದೊರೆಗೆ ಕೆಲವು ಭೂಕಂದಾಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವು ಮಾತ್ರವಿತ್ತು. ಅಷ್ಟು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆತನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ವಹಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ರೈತನು ರಾಜನ ಗುಲಾಮನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಇತ್ತು. ರೈತನಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಉಪ ಯೋಗವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಮೀನುದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ರೈತನಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಸ್ವಾಮ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಿಂದ ಬಂದ ಈ ಎರಡೂ ಭಾವನೆಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾಡಿದವು.

ಪರಕೀಯರ ಧಾಳಿಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ವಿನಾಶ ಕೃತ್ಯಗಳಾದವು, ದಂಗೆಗಳಾದವು. ಕ್ರೂರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳಾದವು. ಸೈನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಹೊಸ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಈ ರಾಜಮನೆತನಗಳು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅನೇಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾಗಿ, ಪ್ರಜಾಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಭೂಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿ ಯಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಆದರೂ ಆಫ್ಘನ್ ಮತ್ತು ಮೊಗಲ ರಾಜರುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರಲಿಲ್ಲ.

ಯಾವ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡ ಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ಜನಜೀವನದ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕರಚನೆಯು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಿತು. ಸನಾತನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದೂ, ರಾಜಕಾರ್ಯವನ್ನು ಧರ್ಮ ದಿಂದ ದೂರವಿಡಬೇಕೆಂದೂ, ಧರ್ಮವು ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೆಂದೂ ಘಯಾಸುದ್ದೀನ್ ತಗ್ಲಖ್ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನಿರೂಪಕೊಟ್ಟನು. ಆದರೆ ಕಾಲಪರಿವರ್ತನೆ, ಸಂಘರ್ಷಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಯಮಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಸಂಚಕಾರವು ಬಂದಿತು.

೮. ಜಾತಿಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆ : ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬ

"ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಕೇವಲ ಒಂದು ತತ್ತ್ವವಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಜೀವನಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವನೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಜನಜೀವನದ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ" ಎಂದು ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ರೂಪುಗೊಂಡಾಗ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಿಕಸನದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಊಹಿಸ ಬಹುದೋ ಅಷ್ಟೂ ಭಿನ್ನವಿದ್ದ ಜನರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಒಂದು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಾಡು ಜನರಿದ್ದರು, ವಸ್ತುಪೂಜಕರಿದ್ದರು, ಕುಲದೇವತೆಯ ಆರಾಧಕರಿದ್ದರು ; ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆಯ ಜನರೂ ಇದ್ದರು ; ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟವನ್ನೇರಿದ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಈ ಅಂತರದ ಮಧ್ಯೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಮತಾಚಾರಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಕೆಲವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜ ಜೀವನವು ಬೆಳೆದಂತೆ ಮತಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ತಿಮಿತ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಂದಿತಾದರೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗಳು ಅನೇಕ ಉಳಿದವು. ಯಾವ ಮತವನ್ನೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತುಳಿಯಬಾರದು, ನಾಶಮಾಡ ಬಾರದು, ಎಂಬುದು ಹಿಂದೂ ಆರ್ಯ ಧರ್ಮದ ನೀತಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ, ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತನ್ನ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಸಮನ್ವಯದ ಪ್ರಯತ್ನ ಎಷ್ಟೋ ನಡೆದರೂ ತಿರಸ್ಕಾರ ಬುದ್ಧಿಯಾಗಲಿ, ತುಳಿಯುವ ಬುದ್ಧಿಯಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಇನ್ನೂ ಕಠಿಣ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಎದ್ದಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಟ್ಟರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡವೂ ಇತರ ಎಲ್ಲ

ಪಂಗಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸಂಸೃಷ್ಟ ಜೀವನ ನಡೆಸುವಂತೆ ಈ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಮಾಜವಾಗಿ ಹೆಣೆಯುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಅಷ್ಟು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ತಲೆದೋರಿರುವ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರಾಷ್ಟ್ರಕನನ್ನೂ ಹದಿನಾರಾಣೆ 'ಅಮೆರಿಕನ್' ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅಮೆರಿಕ ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಸಲು ಯತ್ನಮಾಡಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಜಟಿಲವೂ ಆದ ಇತಿಹಾಸದ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಈ ಸಮಸ್ಯಾಪರಿಹಾರವು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕೆನಡದಲ್ಲಿ ಸಹ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಜ್ವಲ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಫ್ರೆಂಚರು ಇದ್ದಾರೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಈ ಅಂತರದ ಮಟ್ಟವು ಉನ್ನತವೂ ಇದೆ, ಆಳವೂ ಇದೆ. ಆದರೂ ಅದೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ಯೂರೋಪಿಯನರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಯೂರೋಪಿಯನರಲ್ಲದವರು ಬಂದೊಡನೆ ಅವರಿಗೆ ಈ ಯೂರೋಪಿನ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಅಮೆರಿಕೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಹದಿನಾರಾಣೆ ಅಮೆರಿಕನರಾದರೂ ಅವರ ಜನವೇ ಬೇರೆ. ಇತರರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಅವಕಾಶಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ನಿಷೇಧ. ಇತರ ಕಡೆಗಳ ಉದಾಹರಣೆ ಇನ್ನೂ ಹೊಲಸು. ಸೋವಿಯಟ್ ರಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ಬಹು ಜನಾಂಗ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತನ್ನ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟು ಅನುಭವ, ಪ್ರಗತಿ ನಮಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ ತಲೆಕೆಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಭಿನ್ನ ಬಗೆಯ ಭಿನ್ನ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳ ಜನರನ್ನು ಒಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯ, ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಹಿಂದೂ ಆರ್ಯರಿಗೆ ಆಗ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾಗಿರಬೇಕು ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಬಗೆ ಎಂದರೆ ಆಗ ಮತ್ತು ಈಗಲೂ ಸಹ ಗೆದ್ದ ಜನರನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುವುದು ಅಥವ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗೆ ತಳ್ಳುವುದು. ಆರ್ಯರು ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಉಚ್ಚವರ್ಗದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬರಲು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿಯಮಗಳ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಒಂದು ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಒಳಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡವೂ ತನ್ನ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತ, ತನ್ನ ಅಭಿಲಾಷೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬಹು ಪಂಗಡದ ಸಮಾಜ ಒಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ಇನ್ನೊಂದು ಪಂಗಡವನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಬಾರದು ಅದರ ಆಡಳಿತದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬುದೊಂದೇ ನಿಜವಾದ ನಿಷೇಧವಿತ್ತು. ಹೊಸಬರು ತಮ್ಮದೇ ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ, ಹಳೆಯ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡವರು ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ಪಂಗಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆ ಇತ್ತು. ಗುಂಪಿನ ಯಾಜಮಾನ್ಯವು ಚುನಾವಣೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನರು ಇಡೀ ಗುಂಪಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡೆದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಪಂಗಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ಅಥವ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪಂಗಡಗಳು. ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಣಿಕ ಸಂಘ ಅಥವ ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಘಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಘದಲ್ಲೂ ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಇದ್ದುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾದರೆ ಆತನಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಕೊಟ್ಟು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಇತರ ಪಂಗಡಗಳ ನಿಕಟಬಾಂಧವ್ಯವಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡವೂ ತನ್ನ ಆಯಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಇಡೀ ಸಮಾಜವೇ ಸಂತುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವುದೆಂದೇ ಮೂಲ ತತ್ವವಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೃಢವಾದ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಒಂದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ; ಅದೇ ರಾಷ್ಟ್ರಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಆಚಾರ್ಯಪುರುಷರು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು. ಈ ರೀತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಒಂದೇ ದೇಶದವರೆಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಭಾವನೆಗೂ ಇಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿದೆ. ರಾಜಕೀಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುರ್ಬಲವಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಬಹಳ ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ದೇಶವು ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಕೀಯರನ್ನೂ ಜೀರ್ಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಿತು ; ಅನಂತಮುಖಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಪರದಾಸ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಕಟವನ್ನೂ ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಅಮರವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಈ ರೀತಿ ಜಾತಿಯು ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಯಾವ ಒಂದು ಬಂಧನವೂ ಇಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲ ಪಂಗಡಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸಮಷ್ಟಿ ಸಮಾಜವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಏಕಪತ್ನೀತ್ವ, ಬಹುಪತ್ನೀತ್ವ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ

ಎಲ್ಲವು ಇದ್ದವು. ಇತರ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚಾರ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಕೊಟ್ಟಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಯಾವ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾಕ ಪಂಗಡವೂ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾಕರ ಅಡಿಯಾಳುತನಮಾಡಬೇಕಾದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಿದ್ದರೆ ತನ್ನದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಜನಾಂಗ, ಧರ್ಮ, ವರ್ಣ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾದರೂ ಇರಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಒಂದು ಪಂಗಡವಿತ್ತು. ಆ ಪಂಗಡದ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗ ದಂತೆ ತಾನು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡಲು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಗುಂಪನ್ನು ಒಡೆಯಲು ಆತನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ; ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಿಂಬಾಲಕರಿದ್ದರೆ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಂಗಡ ಕಟ್ಟಿ ಜೀವಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಯಾವ ಗುಂಪಿನೊಳಗೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ದೂರನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಜಾತಿ, ಪಂಗಡ ಮತ್ತು ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ದೂರನಾಗಿ 'ಸಂನ್ಯಾಸಿ'ಯಾಗಿ ದೇಶಾಟನೆ ಮಾಡಿ ಹೇಗಾದರೂ ಜೀವಿಸಬಹುದಿತ್ತು.

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪಂಗಡದ ಅಥವಾ ಸಮಾಜದ ಅಧೀನನಾದರೂ ಧರ್ಮಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಉಚ್ಚನಿರಲಿ, ನೀಚನಿರಲಿ ಯಾವ ಜಾತಿಯವನೇ ಇರಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಮುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಮುಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಾನ್ವೇಷಣೆ ಯಾವ ಒಂದು ಪಂಗಡದ ಸ್ವತ್ತೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ ; ಅದು ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕವಿತ್ತು. ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ನಿಯತಮಾರ್ಗವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಒಂದೇ ಗುರಿಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು.

ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಗಡದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದ್ದು ಜಾತಿ ಮತಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೆ. ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಗೆ ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ತತ್ವವೇ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿವಾದಕ್ಕೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ದೂಷಿಸಿದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮಸುಧಾರಕರು. ಧರ್ಮವು ಸಾರುವ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗಳು ಅಡ್ಡಬರುತ್ತವೆ ಎಂದೇ ಅವರ ವಾದ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸಲೆಂದೇ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಈ

ವ್ಯಕ್ತಿವಾದವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ದೂರವಾಯಿತು. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ಸಮಾಜರಚನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಗಲೂ ಅನಂತರವೂ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಅಳಿಯದೆ ಉಳಿಯಿತು.

ಮುಖ್ಯ ಜಾತಿಗಳು ಯಾವುವು ? ಜಾತಿಬಾಹಿರರಾದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಗುರು ಗಳೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಅರಸರು, ಯೋಧರು ಆದವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು, ವಣಿಕರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಧನಿಕರು ಆದವರು ವೈಶ್ಯರು, ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕಸಬಿನವರು ಶೂದ್ರರು. ಪರಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಬದ್ಧರಾದವರೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ. ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ವಿದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ನೆಲಸುವವರನ್ನೂ, ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದವರನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈಶ್ಯರು ವ್ಯಾಪಾರ, ಧನಕೋಠಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಇತರ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶೂದ್ರರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬು ವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಮನೆಯಾಳುತನ. ಹೊಸ ವೃತ್ತಿಗಳು ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಜಾತಿಗಳೂ ಬೆಳೆದವು. ಹಳೆಯ ಜಾತಿಗಳು ಹೊಸ ಜಾತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಪಡೆದವು. ಈ ಪರಂಪರೆ ಈಗಲೂ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದೆ. ಜನಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ಉತ್ತಮರಾಗುತ್ತೇವೆಂದು ಕೆಳಗಿನ ಜಾತಿಗಳವರು ಕೆಲವರು ಜನಿವಾರ ಹಾಕಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಾತಿಯೂ ತನ್ನ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಸಬನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಇದಾವುದೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಗೌರವದ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾತ್ರವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೆಳಜಾತಿಯವರು ಕೇವಲ ತಮ್ಮ ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಉನ್ನತ ಪದವಿಗೇರಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಬಹಳ ವಿರಳ.

ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪೈಪೋಟಿ ಮತ್ತು ಸಂಪಾದನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಜಾತಿಭೇದಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಡುಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಸಂಪತ್ತು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಾಗಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗೌರವವಿದ್ದರೂ ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಆಸ್ತಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವರ್ತಕನು ಧನಿಕನೂ ಶ್ರೀಮಂತನೂ ಇದ್ದರೂ ಆತನಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕರು ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಜಮೀನುದಾರಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರೈತನು ಹೊಲದ ಮಾಲೀಕನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಾಸನವಿಧಿಯಂತೆ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಯಾರದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಈಗಿನ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನದ ಭಾವನೆ ಆಗ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸಾಯಗಾರನಿಗೆ ತನ್ನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ತೆಗೆಯಲು ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ

ಹಂಚಬೇಕೆಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬಹುಭಾಗ ರೈತನದಾಗಿತ್ತು. ದೊರೆಗೆ ಅಥವ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ೬ನೇ ಭಾಗ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮದ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಪಾಲು ಇತ್ತು. ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವರ್ತಕ, ಕಮ್ಮಾರ, ಬಡಗಿ, ಕುಂಬಾರ, ಮನೆಕಟ್ಟುವವ, ನಾಯಿಂದ, ಭಂಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಪಾಲು. ಈ ರೀತಿ ರಾಜನಿಂದ ಭಂಗಿಯವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗಾರರು.

ಹಾಗಾದರೆ ದಳಿತರೂ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೂ ಯಾರು ? ದಳಿತರು ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದವು ಈಗ ಸಮಾಜದ ಕೆಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ. ಹೀಗೇ ಎಂದು ಒಂದು ಗೆರೆ ಎಳೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭಂಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಜನರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಾನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಭಂಗಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಫಾಹಿಯಾನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚು. ಅವರು ಹೇಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಾದರು, ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳು ವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಶ್ವಪಚಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರನ್ನು ಆ ರೀತಿ ಕಂಡಿರಲಹುದು. ಆಮೇಲೆ ಭೂಮಿ ಕಾಣಿ ಇಲ್ಲದ ಕೂಲಿಯವರೂ ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಸೇರಿರಬಹುದು.

ನಿತ್ಯವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಶುದ್ಧರಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವು ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಠಿನವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗಿದೆ. ದೇಹ ನೈರ್ಮಲ್ಯವು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಣಾಮ. ಅನೇಕ ನಿಮ್ನ ಜಾತಿಯವರೂ ಸೇರಿ ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸ್ನಾನವು ಒಂದು ನಿತ್ಯ ವಿಧಿ. ಈ ಅಭ್ಯಾಸ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿದ್ದು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಿಂದ. ಎಷ್ಟೇ ಬಡವನಾದ ರೈತನಿರಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಿಂದೂವಿಗೆ ತನ್ನ ಅಡಿಗೆ ಊಟದ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಶುಭ್ರ ಭಾವನೆಯು ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಂದುದಲ್ಲ. ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಾರಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುವವನೂ ಕ್ರಿಮಿಪೂರಿತ ಕೊಳಚೆ ನೀರನ್ನು ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕುಡಿದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭಾವನೆಯು ಈಗಂತೂ ಸಾಮೂಹಿಕವೂ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಶುಭ್ರವಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಮನೆಯ ಕೊಳಕನ್ನೆಲ್ಲ ನೆರೆಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಬೀದಿಗೆಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ಗ್ರಾಮುಗಳಂತೂ ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿಯಿಂದ ಕೊಳೆತು ನಾರುತ್ತವೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ನೈರ್ಮಲ್ಯವು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲ, ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಆ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯು ಮಾಯವಾದರೆ ನೈರ್ಮಲ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೂ ಮಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಆಚಾರಶೀಲದ ನೈರ್ಮಲ್ಯದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮನೋಭಾವ, ಮುಟ್ಟಬಾರದೆಂಬ ಮಡಿವಂತಿಕೆ, ಇತರ ಜಾತಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬ ದುಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇತರ ಯಾವ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣದಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಕೆಟ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯು ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಕೆಲವು ಜನರು ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೂ ಆ ಕೆಲಸ ಕೊಳಕೆಂಬ ನೆಪದಿಂದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ತನ್ನ ಜಾತಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಊಟಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಯಿತು. ಸಮಾಜದ ಅಂತಸ್ತಿಗೊಂದು ಹೆಗ್ಗುರುತಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರಿಗಿಂತ ಕೆಳ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲೇ ಈ ಭಾವನೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇರೂರಿತು. ಉನ್ನತ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆ ಈಗ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಿಮ್ನ ವರ್ಗದವರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಳ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಊಟ ಉಪಚಾರವೇ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹವಂತೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಅಂತರ್ಜಾತೀಯ ವಿವಾಹಗಳೇನೊ ಆದವು. ಆದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಾತಿಯೂ ತನ್ನ ಜಾತಿಯಲ್ಲೇ ವಿವಾಹ ಬೆಳೆಸಿ ಜಾತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಯುಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆ ಎಂಬುದೊಂದು ಕನಸು. ಆದರೂ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿ ಯವರಲ್ಲಿ ಕುಲಶುದ್ಧತೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಕೆಲವು ಜನರನ್ನು ಜಾತಿಬಾಹಿರರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಸಹ ಜಾತಿಬಾಹಿರರಲ್ಲ. ಅಂತಿಮರಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಜಾತಿಗಳಿವೆ. ಅವರವರ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಮ್ಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಿಂದ ಅವರನ್ನು ದೂರವಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಾಮಜೀವನ ಮತ್ತು ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯ ಎರಡು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು. ಮೂರನೆಯದು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನ. ಕುಟುಂಬದ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪಾಲು. ಕುಟುಂಬದ ಯಜಮಾನನು ತೀರಿಕೊಂಡರೆ ಆಗ ಉಳಿದ ವಾರಸುದಾರರೆಲ್ಲ ಹಕ್ಕುದಾರರು. ತಂದೆಯೋ ಅಣ್ಣನೋ ಯಜಮಾನನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಇದ್ದುದು ಆಡಳಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಾತ್ರ ; ಪ್ರಾಚೀನ ರೋಮನ್ ಯಜಮಾನನಂತೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಅಥವ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ವಿಭಾಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬದ ಆಸ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿ, ಮಾಡದಿರಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಜೀವನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ

ನಡೆಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣದ ಸೌಲಭ್ಯ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರೂ ವಿಶೇಷ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇಹಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಊನನಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಜರಕ್ಷಣೆ ಇತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಜರಕ್ಷಣೆಯಿದ್ದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದ ಮಟ್ಟವು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು, ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವೂ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಶೆ ಅಥವ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡದೆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ, ಬೆಳೆದು ಜೀವಿಸುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಾಗದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವೇ ಮೇಲೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಬೆಳೆಯಿತು.

ವಿಶೇಷ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆಚರಣೆಗೆ ಇದೆಲ್ಲ ತೀರ ನವೀನವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಶೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೀಯುವ, ಸ್ವಂತ ಲಾಭವೇ ಎಲ್ಲರ ಗುರಿಯಾಗಿರುವ, ನುಗ್ಗಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಗೌರವ ತೋರುವ, ಅಂಜುಬುರುಕರಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಕೊಡದ ಅಮೆರಿಕೆಗಂತೂ ಇದು ಅರ್ಥವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬ ಜೀವನವು ಈಗ ಸಡಿಲುತ್ತಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಜನಜೀವನದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ವಿಶೇಷ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಏಳುತ್ತಿವೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜಜೀವನದ ಮೂರು ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳೂ ಸಮಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜರಕ್ಷಣೆ, ಭದ್ರತೆ, ಸಮಷ್ಟಿಜೀವನದ ನಿತ್ಯತೆಯೇ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಗತಿಯು ಗುರಿಯಾಗಿರ ಲಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಗತಿಯ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮಜೀವನದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಜಾತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅವಿಭಕ್ತಕುಟುಂಬದಲ್ಲಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮಷ್ಟಿಜೀವನವೂ, ಸಮಾನಭಾವನೆಯೂ ಪ್ರಜಾ ಪ್ರಭುತ್ವನೀತಿಯೂ ಇದ್ದವು. ಈಗಲೂ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪ್ರಭುತ್ವನೀತಿಯು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಗಳಾದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವ ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಪಂಚಾಯತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಗಿರುವ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಬಾಯಿ ಕಟ್ಟುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಪಂಗಡಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಪರಸ್ಪರ ಕಾದಾಡಲು ಇದರಿಂದ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

ಪ್ರಜಾಡಳಿತಪದ್ಧತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿದ್ದಿತಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆ ಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಪಾರಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ, ಚುನಾವಣೆ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಗಳಿಗೆ ವಿಶದವಾದ ನಿಯಮಗಳಿದ್ದವು. ಬೌದ್ಧಸಭೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಆಫ್ ಜೆಟ್ಲೆಂಡ್ "ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಈ ಬುದ್ಧಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲವಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಸಭೆಯ ಗೌರವ ಕಾಯಲು ಒಬ್ಬ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆತನೇ ಇಂದಿನ "ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್"ನ ಸ್ಪೀಕರ್‌ನ ಮೂಲ. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸದಸ್ಯರಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆತನನ್ನು ಈಗಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಪದ್ಧತಿಯ (ಚೀಫ್ ವ್ಹಿಪ್) ಪ್ರಮುಖ ಸಂಚಾಲಕ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸದಸ್ಯರು ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಭೆಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕಾದರೆ ನಿರ್ಣಯರೂಪದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅನಂತರ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಇದು ಒಂದೇ ಸಲವೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೂರು ಬಾರಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಈಗ ಮಸೂದೆಗಳ ಪಠನದಲ್ಲಿರುವ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಆಗಲೇ ಅವರ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಭಿಮತ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ ಮತಗಣನೆಯಿಂದ ಬಹುಮತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಂತೆ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತಗಣನೆಯು ಚೀಟಿಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಸನಾತನ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕಿಬಾಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಆದರ್ಶವಿತ್ತು—ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವಜೀವನದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ, ಸದ್ಗುಣ ಗಳು, ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಇತ್ತು. ಗೌರವ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಸಮಾಜದ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಬೆಲೆಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಗಳ "ಧರ್ಮಗಳ"-ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಇದೆ ; ಅಧಿಕಾರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯು ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಂಗಡವೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮವೂ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯೂ ಸ್ವಸಂಪೂರ್ಣ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೊರಗಣ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಒಳಗೆ ಬಹಳ ಬಿಗಿಯು ಇತ್ತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅದರ ಪ್ರಸರಣಶಕ್ತಿಯೂ ಕುಂದಿತು. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರು ಅಧಿಕಾರಬಲದಿಂದ

ಯಾವ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ ವಿದ್ಯೆಯು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಹರಡದಂತೆ ಅಡ್ಡಿಬಂದರು. ಉತ್ತಮವರ್ಗದವರನೇಕರಿಗೆ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳೆಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಹೊಸ ಮೂಢಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ಭಾವನೆಗಳು ಸಹ ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಂತು ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿ ಸಂಕುಚಿತವೂ, ಪ್ರತಿಗಾಮಿಯೂ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೂ, ಕಠಿನವೂ ಆದವು.

ಜಾತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲೇ ಅಧಿಕಾರದರ್ಪದ ಭಾವನೆ ಇದ್ದು ಪ್ರಜಾಡಳಿತ ನೀತಿಗೆ ಅದು ವಿರುದ್ಧವಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜನರು ತಮ್ಮ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಸಮಾಜವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎದುರುಬೀಳಲಿಲ್ಲವೊ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇತ್ತು, ಕರ್ತವ್ಯಪಾಲನೆಯೂ ಇತ್ತು. ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಸಾಧನೆಗಳೆಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ವರ್ಣದವರದು. ಕೀಳುವರ್ಣದವರಿಗೆ ಇದ್ದ ಅವಕಾಶವೂ, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಉತ್ತಮ ವರ್ಣ ದವರು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಅಧಿಕಾರವೂ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರನ್ನು ಕೀಳುಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅವರ ವಿದ್ಯೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಉನ್ನತಿಗೆ ಯಾವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ತಳ್ಳಿದುದೇ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜರಚನೆಯ ದೊಡ್ಡ ನ್ಯೂನತೆಯಾಯಿತು. ಈ ಅವನತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಉತ್ತಮವರ್ಣದವರೂ ಅದಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದರು. ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಶಿಲಾಸ್ಪರ್ಶವುಂಟಾಯಿತು. ಈ ಸಮಾಜರಚನೆಗೂ, ಹಿಂದೆ ಇತರ ದೇಶಗಳ ಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮಾಜರಚನೆಗೂ ಬಹಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಳೆದ ಕೆಲವು ತಲೆಮಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಅತ್ಯುದ್ಭುತ ಇದೆ. ಸಮಾಜದ ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯೂ ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೂ ಅಸಂಬದ್ಧವೂ, ಸಂಕುಚಿತವೂ, ಪ್ರತಿಗಾಮಿಯೂ ಆಗಿ ಪ್ರಗತಿವಿರುದ್ಧವಿವೆ. ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಸಮಾನಸ್ಥಾನವಾಗಲಿ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲ : ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಆರ್ಥಿಕನೀತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತೆಯು ದೊರೆಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ಭಾವನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಿರುವುದರಿಂದ ಘರ್ಷಣೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೋಲಲೇಬೇಕು.

೯. ಬಾಬರ್ ಮತ್ತು ಅಕ್ಬರ್ : ಸ್ವದೇಶೀಕರಣ

ಆಫ್ಘನರೂ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಭಾರತೀಯರೇ ಆದರು. ಮೊದಲು ಜನರ

ವಿರೋಧ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆಫ್ಘನ್ ರಾಜರುಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉದ್ದೇಶಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಕಡಮೆಮಾಡಿ, ಸಹನೆಯನ್ನು ತೋರಿ, ಸಹಕಾರ ಬಯಸಿ ಹುಟ್ಟು ಭಾರತೀಯರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಆರಂಭವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಈ ವಾಯುವ್ಯಗಡಿನಾಡಿನ ಆಫ್ಘನರು ಭಾರತೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯರೇ ಆಗಿ ಸ್ವಭಾವ ಸಹಜವಾಯಿತು. ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜನರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ವಾದ ಸಂಯೋಜಕಶಕ್ತಿಯು ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಮಿಶ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಬರ್ ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು.

ಮೊಗಲ ಸಂತತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಬರ್ ಮೂರನೆಯವನಾದರೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಭದ್ರವಾದದ್ದು ಆತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆತನ ತಾತನಾದ ಬಾಬರ್ ೧೫೨೬ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದ್ದರೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಆತನು ಪರಕೀಯನಾಗಿದ್ದನು. ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ತಾನು ಪರಕೀಯನೆಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಆತನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಏಷ್ಯದ ಆತನ ತಾಯ್ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ತೈಮೂರಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನವು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇರಾನೀಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವವು ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಹಳವಿತ್ತು. ಬಾಗ್ದಾದಿನಿಂದ ಇರಾಣದವರೆಗೆ ಹರಡಿ ತನಗೆ ಪರಿಚಿತವಾದ ಸ್ನೇಹಮಯ ಸಮಾಜಜೀವನ, ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಸವಿ, ಜೀವನಸೌಕರ್ಯ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದಾದವು. ಉತ್ತರದ ಪರ್ವತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಹಿಮ ಮತ್ತು ಮಂಜಿಗಾಗಿಯೂ, ಫರ್ಘಾಣದ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾಂಸ, ಹಣ್ಣು, ಹೂಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಿರುತ್ಸಾಹವಾದರೂ, ಆತನು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ನಾಡು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೆ ಬಾಬರನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಅವನ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಯುದ್ಧಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟಿನೋಪಲ್‌ನಿಂದ ಕರೆಸಿದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪನಿಪುಣನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಗ್ರಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಳೆಯಿತು. ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟಿನೋಪಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಗ ಮಹಾವೈಭವಶಾಲಿಯಾದ ಸುಲೇಮಾನನ ಕಾಲ ; ಮಹಾಸೌಧಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ.

ಬಾಬರನ ಸುತ್ತಲೂ ಶತ್ರುಗಳೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಭಾರತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಗಿನ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬಡತನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತೈಮೂರನ ವಿನಾಶಕೃತ್ಯಗಳೂ, ಅನೇಕ

ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕಲಾವಿದರೂ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಕ್ಕೆ ನೆಲಸಹೋದುದೂ ಈ ಬಡತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯನಿರ್ಮಾಣ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಕುಂದಿಹೋದುದು ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೂ, ಉದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ಕೊರತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಂತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ನವೀನತೆಯೂ ಕೌಶಲ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಾಬರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಸೌಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಇರಾನ್‌ಗಿಂತ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಇತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಮನಸ್ಸು ಜೀವನಸೌಖ್ಯದ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸದಿದ್ದುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೋ ಅಥವ ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ನಾನರಿಯೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇರಾಣಿಗಳಂತೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಈ ಸುಖಜೀವನ ಅಥವ ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ವ್ಯಾಮೋಹ ಅಷ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಕ್ಕೂ ಇರಾಣಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪರ್ಕವಿದ್ದುದ ರಿಂದ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಇರಾಣದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈಚೆಗೆ ಉಂಟಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಡತ್ವವೂ, ಭಾರತದ ಅವನತಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಭೋಗಜೀವನ ವಿತ್ತು ; ಜೀವನಮಟ್ಟವು ಉನ್ನತವೂ ಇತ್ತು. ಉತ್ತರ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಾಬರ್ ಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವನದ ನಯ ಮತ್ತು ಭೋಗಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಮಟ್ಟವಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವನತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಂಬಿಕೆಗಳೂ, ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಸಮಾಜರಚನೆಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದವು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನಭಾವನೆಗಳ ಭಿನ್ನ ಜೀವನರೀತಿಯ ಅನೇಕ ಪರಕೀಯರ ಆಗಮನದಿಂದ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಮೇಲೂ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೂ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು. ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಬಹಳವಾದರೂ ಪರಕೀಯರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವಿದೆ. ಕೂಪಮಂಡೂಕಭಾವನೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಜನರ ಮಾನಸಿಕ ದಿಗಂತವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಗಿಂತ ಪ್ರಪಂಚವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಮುಖವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಆಫ್ಘನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಆಫ್ಘನರಿಗಿಂತ ಮೊಗಲರು ಇನ್ನೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂ ಮತ್ತು ಸುಖಜೀವಿಗಳೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದರು. ಇರಾಣದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಜೀವನವು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದು

ರಾಜಸಭಾ ಮರ್ಯಾದೆಯು ತುಂಬ ಕೃತಕವೂ, ನಿಯಮಬದ್ಧವೂ ಆಗಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೂ ಇರಾಣಕ್ಕೂ ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಯ ಮೂಲಕ ನೇರ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು.

ಈ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ನವ್ಯತೆಯೂ ಹೊಸ ಜೀವ ಕಳೆಯೂ ಬಂದವು ; ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳೂ ಬಂದವು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯೆಲ್ಲ ಎರಡು ಸನಾತನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಆರಂಭದ ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಂಕುಚಿತ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅಡಗಿದ್ದವು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ತೀರ ಹಳೆಯದಾಗಿ ಆಯಾಸಗೊಂಡಿತ್ತು ; ಅರಬ್ಬಿ-ಪಾರಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಮೊದಲಿನ ಕುತೂಹಲ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಸಾಹಸ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಿತು.

ಬಾಬರನಿಗೆ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿತ್ತು; ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಸಾಹಸಿಗನೂ ಆಗಿ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ, ಮನಮೋಹಕ ರೂಪಿನ ರಾಜನಾಗಿ ದ್ದನು. ಆತನ ಮೊಮ್ಮಗ ಅಕ್ಬರ್ ಅವನಿಗಿಂತ ಸುಂದರನೂ, ಸದ್ಗುಣಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಪ್ರಾಣದ ಹಂಗಿಲ್ಲದೆ ಕಾದಾಡುವ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ, ದಕ್ಷ ಸೇನಾಪತಿಯೂ ಆದರೂ, ಮೃದು ಸ್ವಭಾವ ದವನೂ, ಕರುಣೆಯೂ, ಆದರ್ಶಜೀವಿಯೂ, ಮಹಾಕನಸು ಕಾಣುವವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾರ್ಯಸಾಧಕನಾಗಿದ್ದನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಚಲವಾದ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ ಜನನಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ಯೋಧನಾಗಿ ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಆದರೆ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಇನ್ನೂ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಜಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಹೃದಯದ ಒಲವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದರ ಮೇಲೆ ನೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದ ಪೋರ್ತುಗೀಸ್ ಯೇಸುಪಂಥದವರು (Jesuits) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಆತನ ಕಣ್ಣುಗಳು "ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿಯು ಬಿದ್ದ ಸಮುದ್ರದ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ" ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸವಿಗನಸು—ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗವೆಂಬ ಸವಿಗನಸು—ಪುನಃ ಆತನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ೧೫೫೬ ರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಅವನ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ದೀರ್ಘ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನು ಈ ಉದ್ದೇಶಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಿಟ್ಟನು. ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನರಾಗದ ಅನೇಕ ರಾಜಪುತ್ರ ರಾಜರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ಒಬ್ಬ ರಾಜಪುತ್ರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಆತನ ಮಗ ಜಹಾಂಗೀರ್ ಆಕೆಯ ಮಗ. ಜಹಾಂಗೀರನ ಮಗನಾದ ಷಹಜಹಾನನ ತಾಯಿಯು ಸಹ ರಾಜಪುತ್ರ

ರಾಜಮನೆತನದವಳು. ಈ ರೀತಿ ಈ ತುರ್ಕಿ ಮೊಗಲ ರಾಜಮನೆತನವು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರತೀಯವಾಯಿತು. ರಾಜಪುತ್ರರೆಂದರೆ ಅಕ್ಬರನಿಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವವಿತ್ತು. ತನ್ನ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧ ಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯಿಂದ ರಾಜಪುತ್ರ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಗಳಿಸಿ ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಮುಂದಿನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದ ಈ ಮೊಗಲ್–ರಾಜಪುತ್ರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸರಕಾರ ಪದ್ಧತಿ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಹ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಮೊಗಲ್ ಶ್ರೀಮಂತರು ಕ್ರಮೇಣ ಭಾರತೀಯರಾದರು ; ರಾಜಪುತ್ರರೂ ಮತ್ತು ಇತರರೂ ಪಾರಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮಾರುಹೋದರು.

ಅಕ್ಬರ್ ಅನೇಕರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ರಾಜಪುತಾನದ ಮೇವಾಡದ ದೊರೆಯಾದ ರಾಣಾಪ್ರತಾಪನು ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಗೂ ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಪರದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರನಿಗೆ ಎಂದೂ ತಲೆ ಬಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಡುಮೇಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದರೂ ಸರಿಯೆಂದು ದಿಟ್ಟತನದ ಆತ್ಮಗೌರವದಿಂದ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಯನ್ನನುಭವಿಸಿದನು.

ಅಕ್ಬರನ ಸುತ್ತಲೂ ಆತನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆತನ ಆದರ್ಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅನೇಕ ಮಹಾ ಮೇಧಾವಿಗಳು ಸೇರಿದರು. ಫೈಜಿ, ಅಬುಲ್‌ಫಜಲ್ ಸೋದರರು, ಬೀರ್ಬಲ್, ರಾಜಮಾನ್‌ಸಿಂಗ್, ಅಬ್ದುಲ್ ರಹೀಂಖಾನ್ ಖಾನಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು. ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಜನರೂ, ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳು, ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದವರೂ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆತನ ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಅನ್ಯಧರ್ಮಗಳ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ಮುಸ್ಲಿಮರನೇಕರಿಗೆ ಕೋಪವುಂಟಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾನ್ಯವಾದ ನೂತನ ಧರ್ಮ ಒಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟನು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣ ವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅಕ್ಬರ್ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಇಬ್ಬರ ಪ್ರೇಮ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದನು. ಮೊಗಲ್ ಸಂತತಿಯು ಪೂರ್ಣ ಭಾರತೀಯವಾಗಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿತು.

೧೦. ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಏಷ್ಯ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಅಕ್ಬರನಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನಕುತೂಹಲವು ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನೂ, ಯುದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ತುಂಬ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧದ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಇದ್ದನು

ಮತ್ತು ಹಸ್ತಿಪಡೆಯು ಅವನ ಸೇನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಆಸ್ಥಾನದ ಪೋರ್ತುಗೀಸ್ ಯೇಸುಪಂಥದ ಲೇಖಕರು ಅವನಿಗೆ "ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತು, ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಇತ್ತು. ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಿತ್ತು. ಹಸಿದ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದೇ ತುತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕವಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವಂತೆ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಪಿಪಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಬಾರಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಿದ್ದನು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಆದರೂ ಆತನ ಕುತೂಹಲವು ಒಂದು ಮಟ್ಟದಿಂದ ಹೇಗೆ ಮೇಲೆ ಏರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ದಾರಿಗಳಿದ್ದರೂ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. "ಮಹಾಮೊಗಲ"ನೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿ ಪಡೆದು, ಭೂಬಲದಿಂದ ಅಜೇಯನಾದರೂ, ನಾವಿಕಾಬಲದಲ್ಲಿ ಅಶಕ್ತನಾದನು. ಕೇಪ್ ಭೂಶಿರದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ವಾಸ್ಕೋಡಿಗಾಮನು ೧೪೯೮ರಲ್ಲೆ ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆಲ್ಬುಕರ್ಕ್ ೧೫೧೧ರಲ್ಲಿ ಮಲಕ್ಕಾದ್ವೀಪವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಇದರಿಂದ ಪೋರ್ತುಗೀಸರಿಗೂ ಅಕ್ಬರನಿಗೂ ಘರ್ಷಣೆಯಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ, ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪೋರ್ತು ಗೀಸರು ಮಕ್ಕಾಯಾತ್ರಿಕರನ್ನು—ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಜಮನೆತನದವರೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು—ಲಂಚಕೊಡದೆ ಮುಂದೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯೆ ತಡೆಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಬರ್ ಎಷ್ಟೇ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಸರೇ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಇದರಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಅದರ ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳ ಮೇಲಿನ ಸ್ವಾಮ್ಯದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದರೂ, ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಅಕ್ಬರ್ ನಾವಿಕಾಬಲಕ್ಕೆ ಏಕ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಬರನು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ದೇಶವನ್ನು ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಟ್ಟರೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಬಿಡುವೇ ದೊರೆಯದೆ ಅಲಕ್ಷಿಸಿರಬೇಕು. ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಯೋಚನೆ ಒಂದು ಬಾರಿಯೂ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾವಿಕಾಬಲವು ಒಂದು ಆವಶ್ಯಕತೆ ಎನ್ನುವುದರ ಬದಲು ಒಂದು ಆಡಂಬರ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು.

ಅಲ್ಲದೆ ಮೊಗಲ್ ಸೈನ್ಯವೂ, ಇತರ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸೈನ್ಯವೂ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಫಿರಂಗಿಗಳಿಗೆ ಪರಕೀಯರಾದ ಆಟೋಮನ್ ತುರ್ಕಿ ಜನರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಫಿರಂಗಿದಳದ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯ ಹೆಸರು ರೂಮಿಖಾನ್ ಎಂದು ಇತ್ತು. 'ರುಮ್' ಎಂದರೆ ಪೂರ್ವರೋಮ್ ಅಥವ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಂಟಿ ನೋಪಲ್. ಈ ವಿದೇಶೀ ನಿಪುಣರು

ಸ್ಥಳದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಕ್ಬರ್ ಆಗಲಿ ಇತರರಾಗಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ತಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಪರದೇಶಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಿಲ್ಲ ? ಅಥವ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಏಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ?

ಯೇಸು ಪಂಥದವರು ಅಕ್ಬರನಿಗೆ ಬೈಬಲ್ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಮೂರು ಮುದ್ರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನ ಕೊಟ್ಟರು. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೂ ಇತರ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮುದ್ರಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆತನು ಏಕೆ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ ?

ಮೊಗಲ್ ಶ್ರೀಮಂತರು ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಅನಂತರ ಆಂಗ್ಲರು ಅವನ್ನು ಯೂರೋಪಿನಿಂದ ತಂದರು. ಅದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಭೋಗ ಸಾಮಗ್ರಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೋ, ಮರಳು ಮತ್ತು ನೀರಿನ 'ಘಟಕೆ'ಗಳಿಂದಲೋ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಗಡಿಯಾರಗಳ ತಯಾರಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಏಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ? ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಯಾರಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳೂ, ಉದ್ಯೋಗನಿಪುಣರು ಇದ್ದರೂ ಯಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಈ ಆಸಕ್ತಿ ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಮನೋಪ್ರವತ್ತಿಯ ಅಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ಷಯರೋಗವು ಉಲ್ಬಣಿಸಿತ್ತು. ಚೀನಾ ವಿಷಯ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬಗೆಯ ಒಂದು ಸ್ತಂಭನರೋಗ ಹರಡಿರಬೇಕು. ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾದೇಶಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಆರಂಭದ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವು ಅನೇಕ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಹಡಗು ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲ ಪ್ರಪಂಚದ ವ್ಯಾಪಾರ ಇವುಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಂದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ದೇಶಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಇತರ ದೇಶ ಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಯಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಅಥವ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ.

ಯೂರೋಪಿನ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಅಂಧಕಾರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ಅರಬ್ಬಿ ಜನರೇ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಡಮಾಸ್ಕಸ್ ಗಡಿಯಾರವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹರೂನ್-ಅಲ್-ರಷೀದ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಗ್ದಾದಿನ ಗಡಿಯಾರವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅರಬ್ಬಿ ಜನರ ಅವನತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗಡಿಯಾರ ತಯಾರಿಸುವ ಕಲೆಯೂ ಆ ದೇಶದಿಂದ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಯೂರೋಪಿನ ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕ್ಯಾಕ್ಸ್‌ಟನ್‌ಗಿಂತ ಮೊದಲು ಸ್ಪೇನಿನ ಮೂರ್–ಅರಬ್ಬಿ ಜನರು ಮರದ ಅಚ್ಚುಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆಗಳ ಪ್ರತಿಮಾಡಲು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಚ್ಚು ಗಳಿಂದಲ್ಲದೆ ಮುದ್ರಣಕಲೆಯು ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಅದೂ ಮಾಯ ವಾಯಿತು. ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಏಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಆಟೋಮನ್ ತುರ್ಕಿಯವರು, ತಮ್ಮ ಬಾಗಿಲ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮುದ್ರಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅನೇಕ ಶತಮಾಗಳವರೆಗೆ ಮುದ್ರಣಕಲೆಯನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿರಲೇಬೇಕು. ಆದರೂ ಆ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉಪಯೋಗಪಡೆಯುವ ಆಸಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾದ ಖುರಾನನ್ನು ಮುದ್ರಣಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಮಹಾ ಪಾಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ರಣವು ಧರ್ಮಬಾಹಿರವೆಂಬ ಭಾವನೆಯೂ ಇತ್ತು. ಮುದ್ರಣ ವಾದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಬಹುದು, ತುಳಿಯಬಹುದು, ಕಸದಕುಪ್ಪೆಗೆ ಎಸೆಯ ಬಹುದು. ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಮಂದಿರವನ್ನು ಮೊದಲು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು ನೆಪೋಲಿಯನ್. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ನಿದಾನವಾಗಿ ಅದು ಅರಬ್ಬಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಿತು.

ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಏಷ್ಯ ಆಯಾಸಗೊಂಡು ಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯವಾಗಿದ್ದಾಗ ಯೂರೋಪು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನವಯುಗದ ಮುಂಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಒಂದು ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಹೊಸ ಬಾಳಿನ ತಳಮಳವು ಎದ್ದು ಅನೇಕ ಸಾಹಸಿಗರನ್ನು ಸಮುದ್ರಗಳಾಚೆ ಕರೆದೊಯ್ದಿತು. ಯೂರೋಪಿನ ಭಾವಜೀವಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ಹೊಸ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿತು.

ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರು ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪುರಾತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮವು ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಜ್ಞಾನವೂ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಕೋಪರ್ನಿಕಸ್, ಗೆಲಿಲಿಯೊ, ನ್ಯೂಟನ್‌ರ ಸಂಶೋಧನೆ

ಗಳಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ದೂರದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದರೂ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಭೂಮಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತದೆ, ಸೂರ್ಯನ ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿ ಎಲ್ಲವೂ ಭೂಮಿಯ ಸುತ್ತ ಎಂಬ ಟಾಲೆಮಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜಕಾರಣಿಯಾದ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್ ತುಂಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾದರೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಗಂಧವೂ ಅವನಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಆತನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಇಂದಿನ ಜೀವನವೇ ವಿಜ್ಞಾನದ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿ ದ್ದರೂ, ಅದರ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕೊಲೆ ಮತ್ತು ವಿನಾಶಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರೂ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಾಯಕರನೇಕರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲ ; ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ಧತಿಯೂ ತಿಳಿಯದು.

ಏನೇ ಆಗಲಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಯುಗದಿಂದ ಯೂರೋಪಿನ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡಿತ್ತು; ಅದರ ಅನೇಕ ಪೂರ್ವದ ಆರಾಧ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿತ್ತು. ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕಾಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೋ ಬೇರೆ ಇತರ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ವಿಚಾರಪರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬಂದಿತ್ತು ; ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಭಾವನೆಗಳ ಮೇಲೂ, ಅರ್ಥಶೂನ್ಯ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವೆದ್ದಿತ್ತು. "ಮಾನವನ ಶಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೂ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವೂ ಸಮೀಪ ಇವೆ. ಒಂದರಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಆದರೆ ಭಾವನಾಪ್ರಪಂಚ ವನ್ನೇ ನಂಬುವ ದುರಭ್ಯಾಸದ ಬದಲು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಆರಂಭಿಸಿ ಕಟ್ಟುವುದೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೂ ಕ್ಷೇಮ" ಎಂದು ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬೇಕನ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪುನಃ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ "ಅಧಿಕಾರಪೂಜೆಯೂ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ನಂಬಿ ಆಲೋಚನೆ ಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಸತ್ಯದ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನದ ಪರಮ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗಲೂ ಇಂದಿನ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಟ್ಟದವರೇ ಇರಲಿ ಇಂದಿನ ಕಾರಣಬದ್ಧ ಯೋಚನೆಗಿಂತ ಹಿಂದಿನವರ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಡುವ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯು ಬೆಳೆದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವರ ಕಾಲವು ನಮಗಿಂತ ಬಹು ದೂರದ್ದು ; ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಕಾಲೀನರ ದಾಗಲಿ, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳದಾಗಲಿ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಹತೋಟಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾರ ಕಣ್ಣೂ ಬೀಳದಷ್ಟು ದೂರವಾಗಿವೆ. ಹಳೆತಾದಷ್ಟೂ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಎಂಬ ಭಾವನೆ

ಬಲಿಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ನಾವು ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ದೂರರಾಗಿ ಆತ್ಮವಂಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ" ಎಂದು ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ಟ್ರಾನ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅಕ್ಬರನ ಕಾಲವಾದ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದ ಬಲಕ್ರಿಯಾಶಾಸ್ತ್ರವು (dynamics) ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ಯಿಂದ ಯೂರೋಪ್ ಮೊದಲು ನಿಧಾನವಾದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ಪ್ರಕೃತಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಧೀನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ರೀತಿ ಯೂರೋಪ್ ಮುಂದುವರಿಯು ತ್ತಿದ್ದಾಗ ಏಷ್ಯ ಇನ್ನೂ ನಿಸ್ತೇಜನಾದ ಹೆಳವನಂತೆ ಮಾನವ ದುಡಿತ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದಿಂದ ಹಳೆಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ತೆವಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು ? ಒಂದೇ ಕೂಗು ಕೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಏಷ್ಯ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದುದು ಮತ್ತು ಬಹು ವಿಧವಾದುದು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶವನ್ನೂ, ಅದರಲ್ಲೂ ಚೀನಾ, ಇಂಡಿಯಗಳಂಥ ದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕು. ಚೀನಾ ಆಗಲೂ ಮತ್ತು ಅನಂತರವೂ ಸುಸಂಸ್ಕೃತವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಯೂರೋಪಿಯನರ ಜೀವನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಹ ಝಗಝಗಿಸುವ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರ ವಿನಿಮಯ, ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕುಶಲವಿದ್ಯೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಭಾರತೀಯನು ಯಾರಾದರೂ ಆಗ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಯೂರೋಪಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡು ಶುದ್ಧ ಒರಟು ಜೀವನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದ ಚಲನಶಕ್ತಿಯು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಡಗಿಹೋಗಿತ್ತು.

ಹೊರಗಿನ ಧಾಳಿಗಿಂತ ಒಳಗಿನ ನ್ಯೂನತೆಯೇ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಾಶಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಸಾಧಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೊಸ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ನಾಶವಾಗಬಹುದು ; ಅಥವ ಅನಾಗರಿಕತೆಯ ಜನರು ಸತ್ವಹೀನರಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಶಕ್ತರಾಗಿ ಅವರ ನಾಗರಿಕತೆಯು ನಾಶಹೊಂದಬಹುದು ; ಅಥವ ಒಂದು ಹಂತದವರೆಗೆ ಪ್ರಗತಿದಾಯಕವಾಗಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಆತಂಕ ವಾಗಬಹುದು. ಆ ಆತಂಕವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡದೆ ಅಥವ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಗುಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೆ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವನತಿಯು ತುರ್ಕಿ ಮತ್ತು ಆಫ್ಘನ್ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಈ ಹೊಸ ಜನರೊಂದಿಗಿನ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ,

ಅವರ ಹೊಸ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಏನಾದರೂ ಆಯಿತೆ ; ಮಾನಸಿಕ ಶೃಂಖಲೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ನವಚೈತನ್ಯ ವನ್ನೇನಾದರೂ ಹೊರಸೂಸಿತೆ ?

ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿನ ಪರಿವರ್ತನೆ ಏನೋ ಆಯಿತು. ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಜೀವನರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಆಳವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆ ಯಾವುದೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿ ಸಮಾಜರಚನೆಯು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೆ ಉಳಿಯಿತು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಆಫ್ಘನರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸುಧಾರಣೆಯ ನೀತಿ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರದು ಪಾಳೆಗಾರಿಕೆಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿನ ಶ್ರೀಮಂತರಂತೆ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಯಂತೆ ಇದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರ ಮನೆತನಗಳವರು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯವರು. ಮೊಗಲರು ಒಂದು ತರಹ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯವರಾದರೂ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ರಾಜನಿದ್ದನು. ರಾಜಪುತಾನದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯು ಈ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಶವಾಯಿತು.

ಅಕ್ಬರನು ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏನು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಸಿದ್ದರೆ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆತನು ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ನಿರತನಾದನು. ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು, ಜನರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವನ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಯಿತು. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣಬದ್ಧ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಭಾರತೀಯ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನೂ ಮಾಡುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಇತರ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಂತೆ ಈ ನೇರವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯನ್ನು ಸಡಲಿಸಲು ಅಕ್ಬರನಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ತರುವಾಯ ಆತನ ಕಾಲದ ವಾತಾವರಣವೂ, ಮಾನಸಿಕ ಆಸಕ್ತಿಯೂ ಮಾಯವಾಗಿ ಭಾರತವು ಪುನಃ ನಿಶ್ಚಲ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಾಳಿತು.*

೧೧. ಸಮನ್ವಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ

ಅಕ್ಬರನು ಭದ್ರವಾದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ವಂಶೀಕರು ಅಷ್ಟು ದಕ್ಷರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆ ರಾಜ್ಯವು ಒಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬಾಳಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮರಣಾನಂತರವೂ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ

ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರದ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆದರೂ ರಾಜಸಭೆಯು ಮಾತ್ರ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಿತ್ತು. ಮೊಗಲರ ಕೀರ್ತಿಯು ಏಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ವಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೊಡನೆ ಹೊಸ ಕಲೆಯ ಸರಳತೆಯೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ಬೆರೆತು ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಆಗ್ರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ವಿಶೇಷ ಆಡಂಬರದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಶಿಥಿಲ ಕಲೆಗಿಂತ ಇಂಡೊ ಮೊಗಲ್ ಕಲೆಯ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವು ಭವ್ಯವಿತ್ತು. ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ ವಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮಪೂರಿತ ಕೈಗಳಿಂದ ಆಗ್ರ ನಗರದಲ್ಲಿ "ತಾಜಮಹಲ್"ನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು.

ಮೊಗಲ್ ಬಾದಶಹರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವನಾದ ಅವರಂಗಜೇಬ್ ಕಾಲಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ತಡೆದು ಕಡೆಗೆ ನುಚ್ಚುನೂರು ಮಾಡಿದನು. ಜನತೆಯ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಎಂದಿನವರೆಗೆ ನಡೆದು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪಂಗಡ ಗಳಲ್ಲಿ ಐಕಮತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಸರ್ವಸಮಾನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೋ ಅಂದಿನವರೆಗೂ ಅವರು ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಂಗಜೇಬನು ಎಂದು ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಬಂದು ಭಾರತೀಯನಲ್ಲದೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟನೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಸಡಿಲಿ ಕುಸಿಯಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಕ್ಬರನೂ ಅವನ ವಂಶೀಕರೂ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲ ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಅಕ್ಬರನು ತನ್ನ ರಾಜನೀತಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ್ದ ಭಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದವು. ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಹೊಸ ಚಳವಳಿಗಳೆದ್ದವು. ಶಾಶ್ವತ ನಿಲ್ಲಲು ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದೆ ಇದ್ದರೂ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವೇಶವು ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ, ಮೊಗಲ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವು ನಾಶಮಾಡಿದವು.

ವಾಯವ್ಯಮೂಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ದಂಡಯಾತ್ರಿಕರ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿತು. ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒದಗಿದ್ದ ಮೂಢ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಿ ಬೈಲಿಗೆಳೆದಿತು. ಜಾತಿಯ ಕಾಠಿಣ್ಯ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಮಡಿವಂತಿಕೆ ಅಸಹನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಅವಕಾಶದ ಕನಸು ಸಹ ಕಾಣದ ಅನೇಕರಿಗೆ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ ಭ್ರಾತೃತ್ವ ಮತ್ತು ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯ ಆದರ್ಶವು ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಾಯಿತು. ಈ ಆದರ್ಶಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಐಕ್ಯತೆಯ ಹೊಸ ಧರ್ಮವಿಕಸನಗಳಾದವು. ಅನೇಕರು ಮತಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಈ ಮತಾಂತರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಂಗಾಳದ ಕನಿಷ್ಠ ಜಾತಿಯವ ರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚು. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಸಹ

ಕೆಲವರು ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲೋ ಅಥವ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೋ ಮತಾಂತರಹೊಂದಿದರು. ಆಳುವ ರಾಜರ ಧರ್ಮಾವಲಂಬನೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳಿದ್ದವು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮತಾಂತರಗಳಾದರೂ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಯ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವು ಭದ್ರವಾಗಿ, ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ಧರ್ಮವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು ; ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ತತ್ವ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಭಾವನೆಯು ಅಪಕ್ವಭಾವನೆಯೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಏಕದೇವತಾ ಭಾವನೆಯು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಏಕತ್ವವಾದದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಮುಖ ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಸುಲಭವೂ ಲೋಕಪ್ರಿಯವೂ ಆದ ಯಾವ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸುರಿದು ಆತ್ಮತೃಪ್ತಿ ಪಡೆಯಬಹುದಿತ್ತು. ಅಥವ ತಾತ್ವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯವನಾದರೆ ಜಟಿಲ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳ ಉನ್ನತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಗಳ ಸಮಾಜ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದ್ದರೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ ಎಲ್ಲವೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಾಗಿತ್ತು, ತಾವು ಮತಾಂತರವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದರೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಸಮಾಜರಚನೆ ಅಥವ ಜೀವನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಸಹಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೇರೊಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟ ಬಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ದವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕುಲವೇ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಾತಿಯ ಕಟ್ಟು ಅಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಜಾತಿಯವರು ಸೇರಿದಾಗ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕುಲವೇ ಅಥವ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮವೇ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದರೂ ಕುಲಪದ್ಧತಿಗಳೂ, ಜೀವನವೂ ನಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಸಬುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ನೇಕಾರರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ಜೋಡು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ, ಕಸಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯವರೂ ಮುಸ್ಲಿಮರು. ದರ್ಜಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉದ್ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂರೇ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದಾರೆ. ಕುಲ ಪದ್ಧತಿಯು ನಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕರು ಇತರ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿ ಕುಲ

ವೃತ್ತಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ, ಅನಂತರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಭಾರತದ ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾರೇಗಾರರು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಹುಜನ ನೇಕಾರರು ತಮ್ಮ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದವರು ವ್ಯವಸಾಯಗಾರರಾದರು ; ಭೂಮಿಯಿಲ್ಲದ ಕೂಲಿಗಳಾಗಿಯೋ ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳ ಗೇಣುದ್ದದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿಯೋ ಜೀವಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಲಿ, ಜಾತಿಗಳಾಗಲಿ, ಮತಾಂತರವಾದಾಗ ಯಾವ ಗಲಭೆಯೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂಧುಗಳೋ, ಸ್ನೇಹಿತರೋ, ನೆರೆ ಯವರೊ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜವು ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಲಕ್ಷ್ಯಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈಗ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಲಿ, ಕ್ರೈಸ್ತಮತಕ್ಕೇ ಆಗಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಮತಾಂತರಹೊಂದಿದರೆ ಜನರು ಉದ್ವೇಗಗೊಂಡು ದಂಗೆ ಏಳುತ್ತಾರೆ, ಕೋಮುವಾರು ಚುನಾವಣಾಪದ್ಧತಿಯೂ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಷಯಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮತಾಂತರವೂ ಆ ಕೋಮಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ದಾಮಾಷ ಪ್ರತಿನಿಧಿತ್ವವನ್ನೂ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಜನಗಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಸಹ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲದವರನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನವೂ ಈಗ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವು ಮಾಡಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಭಾವ. ಈ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲವಾಗಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಸನಾತನಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಈ ಮತಾಂತರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನೇಕ ಕಾಲ ಈ ರೀತಿ ಮತಾಂತರವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಸೇಕಡ ೯೫ರಷ್ಟು ಜನ ಹಿಂದೂಗಳು ಮುಸ್ಲಿಮರಾದರು. ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಮತಾಂತರಹೊಂದಿದವರನೇಕರು ಪುನಃ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಹಿಂದೂ ರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಕಾಶಿಯ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿಯೋಗ ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಪಂಡಿತರುಗಳು ಈ ಮತಾಂತರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಅದು ಅಲ್ಲಿಗೇನೆ ಮುಕ್ತಾಯ ವಾಯಿತು.

ಹೊರಗಿನಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಯಾವ ಹೊಸ ಕುಶಲತೆಯನ್ನೂ, ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯನ್ನೂ ತರಲಿಲ್ಲ. ಮುಸಲ್ಮಾನರೆಲ್ಲ ಸಹೋದರರರೆಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವ ವಿದ್ದರೂ ವರ್ಗೀಕರಣವೂ ನವಾಬಗಿರಿಯೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಇತ್ತು. ಕಾರ್ಯನೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಮೇಲೂ ಸಮಾಜ ಜೀವನದಮೇಲೂ ಯಾವ ಮಹತ್ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನಂತೆ ಜೀವನವು ಮುಂದುವರಿಯಿತು, ಹಿಂದೂಗಳು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಇಬ್ಬರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡರು.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಹಳ ಅವನತಿಗಿಳಿಯಿತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಸನಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೂಶಾಸನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಸಹ ಆಸ್ತಿಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ನ್ಯಾಯವು ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಆಸ್ತಿ ಹಂಚಿಕೆಯ ಶಾಸನವೆಲ್ಲ ಆಸ್ತಿಯು ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಕುಟುಂಬರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಗಂಡಸರು ಮಾಡಿದ ಶಾಸನಗಳು. ಮದುವೆಯಾದೊಡನೆ ಸ್ತ್ರೀಯು ಮನೆತನವೇ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯು ತಂದೆ, ಗಂಡ ಅಥವ ಮಗನ ಅಧೀನಳಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಹಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಆಸ್ತಿ ಪಡೆಯುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಆಕೆಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ, ಗೌರವವೂ ಇತ್ತು ; ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಇತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ, ದಾರ್ಶನಿಕರೂ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸಿದವರೂ, ಯೋಧರೂ ಆದ ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರ ಹೆಸರುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇವೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆ ಯರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಹಿಳೆಯರಿಬ್ಬರಮೇಲೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಆದ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವ ಪರ್ದಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಕಾಠಿಣ್ಯ. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳದ ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಹರಡಿತು. ಆದರೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತಗಳು ಈ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಬಲಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರದೆ ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಈಗ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸೌಕರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಮನೆಯೇ ಅವರ ಸೆರೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯರಂಗವಾಯಿತು.* ಆತ್ಮ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಕುಚಿತ ಬಂಧನದ

ಜೀವನವು ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೇ ಪರಮಧರ್ಮ, ಅದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಮಹಾ ಪಾಪ ಎಂದು ಬೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಮಾನವಕಲ್ಪಿತ ಶಾಸನವಾದರೂ, ತನಗೆ ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯ ಇದನ್ನು ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ, ಜಹಾಂಗೀರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀದಾಸನು ಬರೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾವ್ಯವಾದ ಹಿಂದಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಆತನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಚಿತ್ರವು ಬಹಳ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರೋಧಭಾವನೆಯ ಚಿತ್ರ.

ಭಾರತದ ಮುಸ್ಲಿಮರೆಲ್ಲರೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಿಂದ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದವರೆಂಬ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೋ, ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಲೋ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲೂ ಮುಸ್ಲಿಂರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ನಡತೆ, ಅಭ್ಯಾಸಗಳು, ಜೀವನ ರೀತಿ ಕಲಾಭಿರುಚಿಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಆಹಾರ, ಉಡುಪು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಅಭಿರುಚಿಗಳು ಬೆಳೆದವು. ಒಂದೇ ಜನಾಂಗದವರಂತೆ, ಪರಸ್ಪರ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತ ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರು. ಶ್ರೀಮಂತರು ಮತ್ತು ಜಮೀನುದಾರರು ಅವರ ಇತರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ರಾಜಸಭೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. (ಅವರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನೂ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ರಾಜನಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಮಾತ್ರ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಹಕ್ಕು ಆಜೀವಪರ್ಯಂತ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.) ಅವರ ಜೀವನವು ಬಹಳ ಕೃತಕ ಆಡಂಬರದ ಜೀವನವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಆಹಾರ, ಉಡುಪು, ಕಲಾಭಿರುಚಿ, ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬೇಟೆ, ಶೌರ್ಯ, ಆಟವಿನೋದಗಳನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನೋಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೋ ಆಟವು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಆಟವಾಗಿತ್ತು. ಆನೆಯ ಯುದ್ಧಗಳು ಲೋಕರಂಜಕವಾದವು.

ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಸಮಷ್ಟಿಜೀವನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಂಪರ್ಕಗಳಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಹಳ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ವಿನಾ ಪರಸ್ಪರ ವಿವಾಹಗಳು ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಏರ್ಪಡದೆ ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಸ್ಪರ ಊಟ ಉಪಚಾರಗಳು ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವು ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಪರ್ದಾ ಬಹಳ ಕಠಿನವಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಇತ್ತು.

ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಪುರುಷರು ಪರಸ್ಪರ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯ ವಿಲ್ಲದೆ ದೂರವಿದ್ದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವನೆಯಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದರು.

ದೇಶದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಭಾಗದ ಜನರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸೌಹಾರ್ದವೂ, ಸಹಕಾರವೂ ಇತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹ ಭಾವವಿತ್ತು. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯು ಅಡ್ಡಬಾರದೆ ಮುಸ್ಲಿಮರದೂ ಒಂದು ಜಾತಿಯಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದವರಾದ್ದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಹಿಂದೂಗಳ ಮನೋಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಪುರಾಣಗಳು, ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ಪರಿಚಿತವಿದ್ದವು. ಒಂದೇ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿ, ಒಂದೇ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಸ್ಪರ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಹಬ್ಬಗಳು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರ ನಾಡ ಹಾಡುಗಳೂ ಒಂದೇ ಇದ್ದವು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯ ರೈತರು, ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಿ ಗಳು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು.

ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ, ಹಳ್ಳಿಯ ರೈತರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ವರ್ತಕರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಂಗಡವಿತ್ತು. ಇವರೆಲ್ಲ ಹಿಂದೂಗಳಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆ ಅವರ ಅಧೀನವಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಂರೊಂದಿಗೆ ಇವರ ಸಂಬಂಧವು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮತ್ತು ರೈತರ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಮೆ ಇತ್ತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದ ಕಾರಣ ವರ್ತಕರೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ತಾತ್ಸಾರವಿತ್ತು. ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂಬ ಇಸ್ಲಾಂಧರ್ಮದ ನಿಯಮವೂ ವ್ಯಾಪಾರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಡೆಯಾಯಿತು. ತಾವು ಆಡಳಿತಗಾರರು, ಶ್ರೀಮಂತರು, ಸರಕಾರ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಜಮೀನುದಾರರು, ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಗಳು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರವಿತ್ತು. ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾದ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು.

ಮೊಗಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂಗಳು ರಾಜಭಾಷೆಯಾದ ಪಾರಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಹಾ ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪಾರಸಿಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು

ರಚಿಸಿದರು. ಆ ರೀತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಹಿಂದಿ ಕವಿಗಳೆಂದರೆ "ಪದ್ಮಾವತ" ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಮಾಲಿಕ್ ಮಹಮ್ಮದ್ ಜೈಸಿ ಮತ್ತು ಅಕ್ಬರನ ಆಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಸರದಾರನೂ, ಅಕ್ಬರನ ಪೋಷಕನ ಮಗನೂ ಆದ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹೀಂಖಾನ್ ಖಾನಾ. ಖಾನ್ ಖಾನಾ ಅರಬ್ಬಿ, ಪಾರಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದಾಮ ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಆತನ ಹಿಂದಿ ಕಾವ್ಯವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಆತನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸೇನೆಯ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅಕ್ಬರನೊಂದಿಗೆ ಸದಾ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತ ಶರಣಾಗತನಾಗದ ಮೇವಾಡದ ಅಧಿಪತಿ ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪನನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ದ್ದಾನೆ. ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶತ್ರುವು ತೋರಿಸಿದ ಧೈರ್ಯ, ಉನ್ನತ ಮನೋಭಾವ, ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಗಳನ್ನು ಖಾನ್ ಖಾನಾ ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ಅಕ್ಬರನು ತನ್ನ ರಾಜನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಈ ಉದಾರ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹಭಾವ ದಿಂದ. ಅದನ್ನೇ ಆತನ ಸರದಾರರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ತನಗೂ ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದ—ಹುಚ್ಚು ಧೈರ್ಯ, ಗೌರವಯುತವೂ ಉದಾರವೂ ಆದ ನೀತಿ, ಕೊಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ತಪ್ಪದಿರುವುದು— ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ರಾಜಪುತ್ರರೆಂದರೆ ಅಕ್ಬರನಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಾಣ. ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ರಾಜಪುತ್ರ ಸಮಾಜದ ಕಂದಾಚಾರದ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಬರನೇ ತನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳ ಅರಿವೂ ಅವನಿಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೈಕ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಅಕ್ಬರನ ಸಾಹಸವು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದುದು. ಪರದೇಶೀಯರಾದ ಆಡಳಿತವರ್ಗದವರ ತೊಂದರೆ ಇತ್ತು ; ಜಾತಿಮತಗಳ ತೊಂದರೆ ಇತ್ತು ; ಒಂದು ಮತಾಂತರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಮತಾಂತರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮ, ಇನ್ನೊಂದು ಮತಾಂತರವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಧರ್ಮ, ಈ ಅಡಚಣೆಗಳ್ಯಾವುವೂ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಒಂದು ಏಕೀಭಾವನೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಅದು ಕೇವಲ ಆತನ ವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರೇಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದು ದಲ್ಲ; ಆತನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ ಸುಂದರ ಭಾವನಾಸೌಧದ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ. ಆತನ ಮಗ, ಮೊಮ್ಮಗ, ಜಹಾಂಗೀರ್ ಮತ್ತು ಷಹಜಹಾನ್ ಇಬ್ಬರೂ ಆ ಸೌಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅದರ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಒಳಗೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಬರನು ಹಾಕಿದ ದಾರಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ರಾಜ್ಯಭಾರವೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಬಂದ ಅವರಂಗಜೇಬ್ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗನಾದರೂ ಬೇರೆ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಕ್ಬರನ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಅಕ್ಬರನು ಕಟ್ಟಿದ ಸೌಧವನ್ನು ಒಡೆದುಹಾಕಿದನು. ಆದರೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಅವರಂಗಜೇಬನೂ ಮತ್ತು ಅವನ ನಂತರ ದುರ್ಬಲ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಬಂದರೂ ಅಕ್ಬರನ ಮೇಲಿನ ಗೌರವವು ನಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಗೌರವವಿತ್ತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅದು ಹರಡಲಿಲ್ಲ. ವಿರೋಧ ಚಳವಳಿಯೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಿಂದಲೇ ಬಂದಿತು.

೧೨. ಅವರಂಗಜೇಬನ ಪ್ರತಿಗಾಮಿ ಮನೋಭಾವ : ಹಿಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ : ಶಿವಾಜಿ

ಷಹಜಹಾನನೂ, ಫ್ರಾನ್ಸಿನ 'ಮಹಾಪ್ರಭು' ಎಂದು ವಿಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದ ೧೪ನೆಯ ಲೂಯಿಯೂ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಆಗ ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ 'ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧ' ನಡೆಯುತ್ತ ಇತ್ತು. ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ನಗರವು ರೂಪುಗೊಂಡಂತೆ ಆಗ್ರ ನಗರದ ತಾಜಮಹಲ್ ಮೋತಿ ಮಸೀದಿ, ದೆಹಲಿಯ ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿ, ಸಾಮ್ರಾಟನ ಅರಮನೆಯ "ದಿವಾನಿ ಆಮ್" ಮತ್ತು ದಿವಾನಿ-ಖಾಸ್" ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಸುಂದರ ಸೌಧಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಮೊಗಲ ವೈಭವದ ಉನ್ನತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಂತಿವೆ. ಮಯೂರ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ದೆಹಲಿಯ ರಾಜಸಭೆಯು ವರ್ಸೇಲ್ಸ್ ರಾಜಸಭೆಗಿಂತ ವೈಭವಯುತವೂ, ಜಾಜ್ವಲ್ಯವೂ ಇತ್ತು ; ಆದರೆ ವರ್ಸೇಲ್‌ನಂತೆ ಇದೂ ಬಡವರ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರಿ ಬೆಳೆದದ್ದು. ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಕ್ಷಾಮ ಒದಗಿತ್ತು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ನಾವಿಕಾಬಲವು ಬಲಗೊಂಡು ವಿಶಾಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿತ್ತು. ಅಕ್ಬರನಿಗೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ ಪರಿಚಯ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಜಹಾಂಗೀರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನಾವಿಕಾಬಲವು ಹಿಂದೂ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋ ೧೬೧೫ರಲ್ಲಿ ಜಹಾಂಗೀರನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಗಡಂಗುಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದನು. ಸೂರತ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಡಂಗು ಆಯಿತು. ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಿ ೧೬೩೯ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ಒಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಯಾರೂ ಯಾವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಅಧೀನವಿದ್ದುದೂ, ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪೋರ್ಚುಗೀಸರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದುದೂ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಮೇಲಾಗಲಿ, ಅವರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚಕರ ಮೇಲಾಗಲಿ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಂಗಜೇಬನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಸಡಿಲುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ೧೬೮೫ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು

ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರು. ಅವರಂಗಜೇಬನು ಬಲಹೀನನಾಗಿದ್ದರೂ ಆತನಿಗೆ ಅನೇಕ ಶತ್ರುಗಳಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಫ್ರೆಂಚರು ಬಂದು ಕೆಲವು ಬೀಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಬಲವು ಬಹುವೇಗದಿಂದ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯೂರೋಪಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಉಬ್ಬರವು ಭಾರತಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಪೌರ್ವಾತ್ಯಕ್ಕೂ ಹರಡುತ್ತಲಿತ್ತು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಲೂಯಿ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹರಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ದಂಗೆಕಾರರು ತಮ್ಮ ದೊರೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದ್ದರು. ಕ್ರಾಮ್‌ವೆಲ್‌ನ ಅಲ್ಪಾಯುಸ್ಸಿನ ಪ್ರಜಾಧಿಪತ್ಯವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿತ್ತು. ಚಾರ್ಲ್ಸನ ಆಗಮನವಾಗಿ ನಿರ್ಗಮನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಜೇಮ್ಸ್ ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದ್ದನು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ತಕರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತ್ತು.

ಅವರಂಗಜೇಬನು ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಷಹಜಾನನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಎದ್ದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಮೊಗಲ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದ್ದು ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಉದ್ಭೂತ ವಾದ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಅಕ್ಬರನಂಥವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ದಾಹದಿಂದ ಅಂದು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನಿಗೂ ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ನಾಶವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ತಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹಾಗಿರಲಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯನ್ನೂ ಅರಿಯದಾದನು. ಅವನೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿಗಾಮಿ. ಎಷ್ಟೇ ಶಕ್ತನೂ ಆಸಕ್ತನೂ ಇದ್ದರೂ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಿಕರು ಸಾಧಿಸಿದುದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾಶಮಾಡಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಮತಾಂಧನು ನಿಷ್ಠಜೀವಿಯೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೆ ಅಥವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮಮತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಗಳ ಮೇಲೆ ಅಸಹನೀಯವಾದ ತಲೆಗಂದಾಯ ವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅವರ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಅವರ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡನು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಂತಿದ್ದ ವೀರರಾಜಪುತ್ರರನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಅವರ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡನು. ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ತಂದ ಶಾಂತ ಜೀವಿ ಗಳಾದ ಸಿಕ್ಕರನ್ನು ತುಳಿಯಹೋಗಿ ಅವರು ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದನು. ಒಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸೇನಾನಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟವಂಶಜರೂ ಉತ್ತಮ ಯೋಧರೂ ಆದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರೊಚ್ಚಿಗೆಬ್ಬಿಸಿದನು.

ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಹರಡಿದ್ದ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ತಳಮಳವೆದ್ದು ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಈಗಿನಂತೆ ಮತರಹಿತವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ದೇಶಾದ್ಯಂತವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರ ಕೈವಾಡವಿತ್ತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು, ಮತಶ್ರದ್ಧೆ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರಲಾಲಸೆ ಇದ್ದ ರಾಜಪುತ್ರರು ತಮ್ಮ ವಂಶದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟರು; ಪಂಜಾಬಿನ ಒಂದು ಪಂಗಡವಾದ ಸಿಕ್ಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ತಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ವಿನಾ ಪಂಜಾಬಿನ ಹೊರಗೆ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಬಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ತು, ಅದರ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯ ವಾಗಿತ್ತು. "ಇಂಡೋ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತವನ್ನು, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿಶ್ವಧರ್ಮವಾದ ಬುದ್ಧಮತವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವರು ಭಾರತೀ ಯರು ಮಾತ್ರ, ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ನವೀನತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಬದಲು ಪರಕೀಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರು" ಎಂದು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮ್ಯಾಕ್ಡೊನಲ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಎರಡರಿಂದಲೂ ಪರಸ್ಪರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಪಡೆದವು. ಆದರೂ ಅದರ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೂ, ಅಪೂರ್ಣತೆಯೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ ಧರ್ಮದ ಎಲ್ಲೆಕಟ್ಟಿನ ಹೊರಗಿದ್ದ ಅನೇಕರು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಅದೊಂದು ಅಪೂರ್ಣ ಸಂಕುಚಿತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಈ ಹಿಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಭಾರತೀಯ ಭೂಗುಣದ ಸಹಜಫಲವಾದರೂ ಜಾತಿಧರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಉನ್ನತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಗೆ ಅದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು.

ದೊಡ್ಡ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಒಡೆದು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಭಾರತೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಸಾಹಸಿಗರು ಅಲ್ಲಲ್ಲೆ ಪಾಳೆಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋ ಭಾವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಲೆ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ದಿಟ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಹಸವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ನಮಗೆ ದೊರೆ ತಿರುವ ಇತಿಹಾಸವೆಲ್ಲ ಈ ಸಾಹಸವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲ ಒಳಗಿನ ಮೂಲಕಾರಣ ಗಳಿಗಿಂತ ಮೇಲಿನ ಘಟನೆಗಳಿಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಆದರೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಆಗ ಸಾಹಸಿಗರು ಅನೇಕರಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಸಾಹಸವೇ ಆ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮರಾಠರಿಗೆ ಒಂದು ಘನವಾದ ವಿಶಾಲಭಾವನೆ ಇತ್ತು, ಅವರ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಈ ಭಾವನೆಯೂ ಬಲ ಗೊಂಡಿತು.

"ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ದಖ್ಖನ್ನಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಬಲವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೂ ಅದು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದೆ. ದೇಶಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ದೊಡ್ಡ ವಿಪತ್ತು ಒದಗಿದರೆ ಮರಾಠ ಪ್ರಮುಖರೆಲ್ಲ ಏಕೀಭವಿಸಿ ಒಂದುಗೂಡು ತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ೧೭೮೪ರಲ್ಲಿ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಅವರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಮರಾಠಿ ಮಾತನಾಡುವ ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಿತ್ತು. ಆದರೂ ಮರಾಠರ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ, ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಭಾವನೆಯು ಇತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಅಂತಃಶಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ಶಿವಾಜಿಯು ಅವರಂಗ ಜೇಬನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರೂ, ಅವನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಮರಿದ್ದರು.

ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಒಡೆದು ಹೋಗಲು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯು ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದದ್ದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರು ದಂಗೆ ಎದ್ದರು. ೧೬೬೯ರಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ದೆಹಲಿಗೆ ಬಹಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ "ಜಾಠ"ರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಂಗೆ ಎದ್ದರು. ಬಡಬಗ್ಗರ ಇನ್ನೊಂದು ದಂಗೆ "ಸಾತಾಮಿ" ದಂಗೆ. ಅವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ "ರಕ್ತದಾಹದ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು, ಬಡಗಿಯರು, ಭಂಗಿಗಳು, ಚರ್ಮ ಹದ ಮಾಡುವವರು ಮುಂತಾದ ನೀಚವೃತ್ತಿಯ ಜೀವಶವಗಳ ದಂಗೆಕೋರರ ಗುಂಪು" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಮೊಗಲ ಸರದಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಅವರನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸುತ್ತ ಇತ್ತು.

ಈ ರೀತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ದಂಗೆ ಮತ್ತು ಅಂತಃಕಲಹಗಳಿಂದ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದತ್ತ ಮರಾಠರ ಅಭ್ಯುದಯದ ನವೋದಯವಾಗಿ ಅವರ ಶಕ್ತಿಯು ಬಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ೧೬೨೭ರಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಜನಿಸಿದನು. ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾದ ಬೆಟ್ಟಜೀವಿಗಳ ಆದರ್ಶ ನಾಯಕನಾಗಿ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ದೂರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾರಿ ಸೂರತನಗರದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಗಡಂಗನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆದನು ; ಮೊಗಲರಾಜ್ಯದ ದೂರದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಚೌಥಾಯಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರಾಚೀನ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಆದರ್ಶ ನಾಯಕನಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ; ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತ ಹಿಂದೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪನಾದನು. ಮರಾಠರಿಗೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಐಕಮತ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಯೋಧಪಡೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನುಚ್ಚುನೂರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ

ಮಾಡಿದನು. ಆತನು ೧೬೮೦ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದರೂ ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿಯು ಭಾರತವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸುವವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

೧೩. ಮರಾಠರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಹೋರಾಟ : ಬ್ರಿಟಿಷರ ವಿಜಯ

೧೭೦೭ರಲ್ಲಿ ಅವರಂಗಜೇಬನ ಮರಣದನಂತರ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಜಟಿಲವೂ, ಬಹುಮುಖವೂ ಆದ ಹೋರಾಟಗಳು ನಡೆದವು. ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಬೇಗ ನುಚ್ಚುನೂರಾಯಿತು, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ, ಗವರ್ನರುಗಳೂ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಮೊಗಲ್ ಸಂತತಿಯ ದೆಹಲಿಯ ರಾಜರುಗಳು ದುರ್ಬಲರೂ, ಇತರರ ಕೈಗೊಂಬೆ ಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ವಶೀಕರ ಗೌರವ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದ್ದ ಕಾರಣ ನಾಮಮಾತ್ರ ಪರಮಾಧಿಕಾರವು ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೂ ನಿಜವಾದ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದವರಿಗೆ ಕೆಲವರು ಸಹಾಯಕ ರಾದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಅಡ್ಡಿ ಬಂದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತು. ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ಇದರಲ್ಲೂ ಹುರುಳಿಲ್ಲದೆ ಆತನೂ ಸಹ ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದನು. ಯಾವ ಕಷ್ಟಕ್ಕೂ, ಅಪಾಯಕ್ಕೂ ಸಿಕ್ಕದೆ ಪರರ ಸಂಕಟಸಮಯವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿ ಲಾಭಪಡೆಯುವ ಕುಯುಕ್ತಿಯು ಆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನೀತಿಯಾಯಿತು. "ಮೇಲೇಳಲಾಗದಷ್ಟು ಅನೀತಿ, ನಿಶ್ಶಕ್ತಿ...ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ಅನಿವಾರ್ಯ" ಎಂದು ಸರ್ ಜಾನ್‌ಷೋರ್ ಹೈದರಾಬಾದ್ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮರಾಠರು ನೈಜಾಮನನ್ನು ತಮಗೆ ಕಪ್ಪಕೊಡುವ ಅಧೀನ ಪಾಳೆಯಗಾರನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಕೂಡಲೆ ಸದೆಬಡೆದು ಆತನ ದುರ್ಬಲ ಪುಕ್ಕಲು ಸೇನೆಯನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು. ಆಗತಾನೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ನೈಜಾಮನು ಮರೆಹೊಕ್ಕನು. ಅವರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಥಾನಾಧೀಶನಾದನು. ಮೈಸೂರಿನ ಟಿಪ್ಪೂಸುಲ್ತಾನನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಸೋಲಿಸಿದಾಗ ಮೈ ಅಲುಗಾಡಿಸದೆ ಹೈದರಾಬಾದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

೧೭೮೪ರಲ್ಲಿ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ನೈಜಾಮನ ವಿಷಯ ಬರೆಯುತ್ತ "ಆತನ ರಾಜ್ಯ ಸಣ್ಣದು, ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ ; ಆತನ ಸೈನ್ಯಬಲವು ತೃಣಪ್ರಾಯವಿದೆ : ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಸಾಹಸದ ಮನೋಭಾವವೇ ಆತನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ನೆರೆಹೊರೆಯವ ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ,

ತಾನು ಯಾರ ಕಡೆಯೂ ಯಾವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲೂ ಭಾಗವಹಿಸದೆ ಅವರ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನೂ ಕಷ್ಟ ಸಮಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದೇ ಸದಾ ಆತನ ಮುಖ್ಯ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಹೇಸುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.*

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಪಡೆಯಲು ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಶಕ್ತಿಗಳೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ; ಎರಡು ಭಾರತೀಯ ಎರಡು ವಿದೇಶೀ. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಗ ಟಿಪ್ಪೂ ಸುಲ್ತಾನ್ ಮತ್ತು ಮರಾಠರು, ವಿದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಧಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಹಿಂದೂ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಪಡೆದು ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತೋರಿತು. ೧೭೩೭ರಲ್ಲೇ ಅವರ ಸೈನ್ಯಗಳು ದೆಹಲಿಯ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದವು. ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸುವವರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಆಗತಾನೇ ೧೭೩೯ರಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಒಬ್ಬ ದಂಗೆಕೋರನು ದೆಹಲಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಜನರನ್ನು ಕೊಂದು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು ಮಯೂರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೂ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ದೋಚಿ ಕೊಂಡು ಹೋದನು. ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶರು, ಯುದ್ಧದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಡಿಗಳೂ, ಸತ್ವಹೀನರೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ನಾದಿರ್‌ಷಹ ಮರಾಠರನ್ನು ಎದುರಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನ ಸುಲಿಗೆಯಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅವರು ಪಂಜಾಬಿಗೂ ಹರಡಿದರು. ಮರಾಠರ ಅಭ್ಯುದಯವು ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತಿತ್ತು.

ನಾದಿರಷಾನ ಕೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಎರಡು ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು. ಮೊಗಲ ರಾಜರ ಅಧಿಕಾರಬಲ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯ ಹುರುಳನ್ನು ಬೈಲಿಗೆಳೆದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವರು, ಯಾರು ಬಲಿಷ್ಠರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸಲು ಸಮರ್ಥರಿದ್ದರೋ ಅವರ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ರಾಜಶವಗಳಾದರು. ನಾದಿರ್‌ಷಾ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೇನೆ ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವನು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಪೂರೈಸಿದನು. ಆದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಬಲದಿಂದ ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನದವರೆಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂತರವೂ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯು ದೆಹಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದೇ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು. ೧೮೩೫ರ ವರೆಗೆ ಆತನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಎರಡನೆಯ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನವು ಇಂಡಿಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದುದು. ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನವು ಈಗ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಾದಿರ್‌ಷಾನ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಯಿತು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ನಾದಿರ್‌ಷಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆತನನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದರು. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಯಿತು.

ನಾದಿರ್‌ಷಾನ ಮುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕುಗ್ಗಲಿಲ್ಲ; ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೭೬೧ರಲ್ಲಿ ಪಾನಿಪತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ದೊರೆಯಾದ ಅಹಮದ್‌ಷಾ ದುರಾನಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸೋಲಾಯಿತು. ಮರಾಠ ಸೈನ್ಯದ ಉತ್ತಮ ಯೋಧರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದರು ; ಮರಾಠರ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಕನಸೂ ಒಡೆದು ನುಚ್ಚು ನೂರಾಯಿತು ; ಕ್ರಮೇಣ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಪುಣೆಯ ಪೇಶ್ವೆಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಕೆಲವು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನ ಸಿಂಧ್ಯ, ಇಂದೂರಿನ ಹೋಳ್ಕರ್, ಬರೋಡೆಯ ಗಾಯಕವಾಡರು ಮುಖ್ಯರು. ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗವು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಂಪನಿಯು ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ರಾಜ್ಯಶಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪಾನಿಪತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಹಮದ್‌ಷಾನ ಕೈಯಲ್ಲಾದ ಸೋಲಿನಿಂದ ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿಯು ಬಹಳ ಕುಂದಿತು.

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈವನು ರಾಜದ್ರೋಹ ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟನೆ ಪತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಅತ್ಯಲ್ಪ ಯುದ್ಧ ದಿಂದಲೂ ೧೭೫೭ರಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನವನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆರಂಭದ ದಿನವೆಂದು ಆ ದಿನವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಆ ಆರಂಭದ ಕಹಿ ನೆನಪು ಇನ್ನೂ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ್ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಈ ಆಕ್ರಮಣದ ಮೊದಲನೆಯ ಫಲವೆಂದರೆ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ೧೭೭೦ರ ಘೋರ ಕ್ಷಾಮ. ವಿಶೇಷ ಜನ ಬಾಹುಳ್ಯವುಳ್ಳ ವಿಶಾಲವಾದ ಫಲವತ್ತಾದ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ದಷ್ಟು ಜನರು ಮರಣಹೊಂದಿದರು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಭಾರತದದಿಂದ ಹೊರನೂಕಿದರು.

ಭಾರತದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರು ಹೊರಟುಹೋದಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವವರು ಮೂರು ಜನರು ಉಳಿದರು. ಸಂಯುಕ್ತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಲಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು. ಪ್ಲಾಸಿಕದನವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂಗಾಲ ಮತ್ತು ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ

ಬೇರೂರಿ ಹರಡಿದ್ದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪ್ರಬಲ ಆಡಳಿತ ಶಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ, ಅಖಂಡ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆಂದೂ ಆಗಲೂ ಯಾರೂ ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಾದರೂ ನೋಡಿದವರು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ದೆಹಲಿಯವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿದ್ದ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಗಳೂ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳೂ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಮರಾಠರಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೈದರಾಲಿ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನ್ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸೋಲನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹೈದರಾಲಿಯು ಒಬ್ಬ ಅಸಾಧ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷ. ಆತನಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಆತನು ದೂರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಮಹಾನಾಯಕ. ಪ್ರಬಲವಾದ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಆತನ ಆತ್ಮಸಂಯಮ ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಕರವಿದ್ದವು. ಆತನು ನಾವಿಕ ಬಲದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೂ ನಾವಿಕಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿ ಸಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ಒದಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯವನ್ನೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೊದಲು ಅರಿತುಕೊಂಡನು. ಅವರನ್ನು ಭಾರತದಿಂದ ಓಡಿಸಲು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದನು. ಮರಾಠರಲ್ಲಿಗೆ, ನೈಜಾಮನಲ್ಲಿಗೆ, ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಷೂಜಾವುದ್ದೌಲನಲ್ಲಿಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ತನ್ನದೇ ನಾವಿಕಾಪಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾಲ್ಡಿವ್ ದ್ವೀಪಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ತನ್ನ ನಾವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೌಕಾಪಡೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅದನ್ನೇ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟನು. ಆತನ ಮಗನಾದ ಟಿಪ್ಪೂ ನಾವಿಕಾ ಬಲವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಬಂದನು. ಟಿಪ್ಪೂ ನೆಪೋಲಿಯನ್ನನಿಗೂ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೆಂಟಿನೋಪಲ್‌ನ ಸುಲ್ತಾನನಿಗೂ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗನ ನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿ ಅದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ವಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೂ ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಜ್ಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆ ಹೋರಾಟವು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಉಳಿಯಿತು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಆಡಳಿತಗಳು ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಧೀನವಾದವು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ೧೭೯೯ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಟಿಪ್ಪೂವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಅಂತ್ಯ ಹೋರಾಟವು ಇದರಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ನಿಂತಿತು. ಆಗಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾರ್ಲೆಸ್ ಮೆಟ್ಕಾಫ್ ಬಹಳ ದಕ್ಷನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನು ೧೮೦೬ರಲ್ಲಿ "ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಈ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ರಾಜರೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಹಿಂದೆ ಸರಿದರೂ ಅವರು ಅದನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಮರಾಠ ನಾಯಕ ರಲ್ಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಜಗಳಗಳಾಗಿ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅವರನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದರು. ಅವರೂ ಕೆಲವು ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದರು. ೧೮೦೪ರಲ್ಲಿ ಆಗ್ರ ಬಳಿ ಮರಾಠರು ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದರು. ಆದರೆ ೧೮೧೮ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪರಾಜಯ ಹೊಂದಿ ದರು. ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಮರಾಠ ರಾಜರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿ ಅವರ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆಗ ಭಾರತದ ಬಹು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೋ, ತಮ್ಮ ಅಧೀನರಾದ ರಾಜರುಗಳ ಮೂಲಕವೊ ಅಧಿಕಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಎದುರಿಲ್ಲದ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದರು. ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಅವರ ಅಧೀನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಸಿಕ್ಕರು, ಗೂರ್ಖಾಗಳು ಮತ್ತು ಬರ್ಮೀಯ ರೊಡನೆ ಆದ ಯುದ್ಧಗಳೆಲ್ಲ ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಮಾಡಿದ ಯುದ್ಧಗಳು.

೧೪. ರಾಜ್ಯಸಂಘಟನೆ ಮತ್ತು ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹೆಚ್ಚಳ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಹೀನಸ್ಥಿತಿ

ಈ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದಗಿದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಅನುಕೂಲತೆ, ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದೊರೆತ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆದ್ದರು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆ ಮುಖ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗುವಷ್ಟು ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯವು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರ ಆಶೆಗಳೆಲ್ಲ ಪುಡಿ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು ; ಅವರ ಬಯಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಗೂಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಹೈದರ್, ಟೀಪು, ಮರಾಠರು, ಸಿಕ್ಕರು, ಗೂರ್ಖಾಗಳು ಎಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಅದೃಷ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಗೇಣು ಭೂಮಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ದೊರೆತರೂ ತೀರಪ್ರದೇಶ ಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆದರೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ರೀತಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದೃಷ್ಟವೇನೋ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತಿಯೂ ಬೇಕು. ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಡೆದುಹೋದಮೇಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ತಿಮಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ದೇಶವು ಯಾವಾಗಲೂ ಅಷ್ಟು ದುರ್ಬಲವೂ ನಿಸ್ಸಹಾಯಕವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧಿಕಾರವು ನಾಶವಾದಮೇಲೆ ಸಾಹಸಿಗಳಿಗೆ, ಹೊಸ ಅಧಿಕಾರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭಾರತವು ಬೇಟೆಯ ಬೀಡಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾಗಲು ಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಅವಶ್ಯ ಗುಣಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದವು. ಅವರಿಗಿದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅನಾನುಕೂಲವೆಂದರೆ ಬಹುದೂರದಿಂದ ಬಂದ ಪರದೇಶದವರೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಈ ಅನಾನುಕೂಲವೇ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವೂ ಆಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಯಾರೂ ಅವರನ್ನು ಗಮನಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವವರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನವಾದ ಅನೇಕ ದಿನಗಳ ಮೇಲೂ ಈ ಭ್ರಮೆ ಹೇಗೆ ಇತ್ತೆಂಬುದೇ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಮೇಲೆ ತೋರುಗಾಣಿಕೆಗೆ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಈ ತಪ್ಪುಭಾವನೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಬಂಗಾಳದಿಂದ ಅವರು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಅವರ ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇವರು ಕೇವಲ ಹಣ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿರಬೇಕು, ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ತೈಮೂರ್, ನಾದಿರ್‌ಷಾ ಬಂದು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆದು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಇವರನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಪೀಡೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿರಬಹುದು.

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದುದು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ; ಅವರ ಸೈನ್ಯಬಲವು ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ; ಕ್ರಮೇಣ, ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷವಹಿಸುತ್ತ, ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರನ್ನು ಎತ್ತಿಕಟ್ಟಿ, ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿತು. ಕಂಪನಿಯ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸೈನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣವಿತ್ತು. ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ; ಈ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಪನಿಗೆ ಅಪಾರ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಕಂಪನಿಯ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಸೈನ್ಯವೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿತು. ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಸೈನ್ಯಸಹಾಯವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಯಾರ ಹಿತಕ್ಕೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ

ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಪಡೆದು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಎಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದ್ದರು.

ವಿದೇಶೀಯರ ವಿರುದ್ಧಭಾವನೆಯು ಖಂಡಿತ ಇತ್ತು. ಆದರೂ ಬೆಳೆಯಲು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಇತ್ತು. ಸ್ಥಳದ ನಾಯಕನ ಸುತ್ತಲೂ ಜನರು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೇನಾಪತಿಗಳ ಒಳಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನಾದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದ ಕಾರಣ ಯಾರು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಂಬಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅಥವ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ಆ ಸೇನಾಪತಿಯ ಕೆಳಗೆ ಜನರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಾಗಿಬಂದಿತು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸೈನಿಕರೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಇದ್ದರು. ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೇನಾಪತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದೂ ಸಂಕುಚಿತವಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮಿತಿ ಇತ್ತು. ಅವರು ಶೂರರಾದ ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಟ್ಟು ವೃಥಾ ಅವರನ್ನು ರೇಗಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಮಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನಾಗಿ ಅಥವ ಅಸಮಾಧಾನ ಮತ್ತು ಅತೃಪ್ತಿಗೊಂಡ ಅಧೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮರಾಠ ಸೇನಾಪತಿ ಗಳಲ್ಲೆ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ವಾರ್ಥ ಬೆಳೆಯಿತು : ಹೆಸರಿಗೆ ಪೇಷ್ವೆಯ ನಾಯಕತ್ವವಿದ್ದರೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅಂತರ್ಯುದ್ಧ ಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯವಾಗದೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಸೋತುಹೋದರು.

ಆದರೂ ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳು, ಮಹಾಸೇನಾನಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. ನಾನಾಫಡ್ನವೀಸ್, ಮೊದಲನೆಯ ಬಾಜಿರಾವ್ ಪೇಷ್ವೆ, ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ನ ಮಹಾರಾಜ ಸಿಂಧ್ಯ, ಇಂದೂರಿನ ಯಶವಂತರಾವ್ ಹೋಳ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಇಂದೂರಿನ ಅದ್ಭುತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು. ಅವನ ಸೈನಿಕರ ಶಿಸ್ತೂ, ಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠೆಯೂ ಅದ್ಭುತವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಣಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಕದಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಧೈರ್ಯದ ಹಿಂದೆ ಯುದ್ಧ ಸಮಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಶಾಂತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಲಕ್ಷ್ಯವೂ, ಅಪಕ್ವವೂ ಆದ ಮನೋಭಾವವಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಿದೆ. ಅವರ ಪ್ರಪಂಚಜ್ಞಾನವು ಅತ್ಯಲ್ಪವಿತ್ತು ; ಅವರ ಭಾರತದ ಭೌಗೋಲಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಮಿತಿ ಇತ್ತು. ಬೇರೆ ಕಡೆ ಏನೇನು ಆಗುತ್ತಿದೆ, ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ

ಕೊರತೆಯಾಯಿತು. ಈ ಸಂಕುಚಿತ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ರಾಜಕಾರಣ ನೈಪುಣ್ಯವಾಗಲಿ, ಯುದ್ಧನೈಪುಣ್ಯವಾಗಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸೈನ್ಯದ ಚಲನಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ವೇಗವು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಭಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚೇತನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧವೆಂದರೆ ಈ ರೀತಿ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗುವುದು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಉತ್ತಮ ಗೆರಿಲ್ಲ ಯೋಧರಾಗಿದ್ದರು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆದರೆ ಆಯುಧ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಚಲನ ವೇಗವೂ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯೂ ಕಡಮೆಯಾದವು ; ಹೊಸ ಸನ್ನಿವೇಶ ಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತರೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಬುದ್ಧಿವಂತರೇನೋ ನಿಜ. ಆದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಶಾಂತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅವರನ್ನು ಮೀರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಮನೋಭಾವನೆಯು ಒಂದು ಹಳೆಯ ಜೀರ್ಣವಾದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿತ್ತು ; ಅದನ್ನು ಮೀರಿಬರಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ವಿದೇಶೀಯರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಸೈನ್ಯದ ಶಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಯುದ್ಧನೈಪುಣ್ಯತೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರಾಜರುಗಳು ಬಹಳ ಮುಂಚೆಯೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಸೈನ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿದರು ; ಅವರಲ್ಲಿನ ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಭಾರತದ ಸೈನ್ಯ ಬಲವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೈದರಾಲಿ ಮತ್ತು ಟೀಪೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ನಾವಿಕಬಲದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಲು ಅವರಿಬ್ಬರೂ ನಾವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ವಿಫಲರಾದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗ ಹಡಗುಕಟ್ಟುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸದಾ ಯುದ್ಧವಾಡುತ್ತಾ, ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಫ್ರೆಂಚರು ಸೋತುಹೋದಮೇಲೆ ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳು ಅನೇಕರು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಇನ್ನುಳಿದ ವಿದೇಶಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು—ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು–ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಕಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ನೇಮಿಸಿದ ರಾಜರುಗಳ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಬಾರಿ ದ್ರೋಹಮಾಡಿ, ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಶರಣಾಗತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸಲು ವಿದೇಶೀಯರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಭಾರತೀಯ ಸೈನ್ಯದ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ನಂಬುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸದಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಪಾಯವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ

ರಾಜರ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಶಕ್ತರಾದ ಪಂಚಮ ದಳದವರಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮರಾಠರ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೇ ದುರ್ಬಲವಿದ್ದಾಗ ಇತರ ರಾಜರ ಶಕ್ತಿಯು ಇನ್ನೂ ದುರ್ಬಲವಿತ್ತು. ರಾಜಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯ ಸಾಹಸ ವಿದ್ದರೂ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ಮನೋಭಾವವೇ ಇತ್ತು. ಸಾಹಸಪುರುಷರಾದರೂ ಕಾರ್ಯದಕ್ಷತೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ರಾಜಮನೆತನಗಳ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯವಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎಂಬ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಅಕ್ಬರನ ನೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಲಹೀನವಾದ ದೆಹಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಇನ್ನೂ ವಹಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆಯಲು ಸಹ ದೆಹಲಿಯ ಅರಸರಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ರಾಜಪುತ್ರರು ನಿಸ್ಸತ್ವರಾಗಿ, ಇತರರ ಕೈಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ಮರಾಠ ಸಿಂಧ್ಯನ ಅಧೀನರಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಗೆಂದು ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಬೇಕಾದವರಂತೆ ನಟನೆಮಾಡಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರ ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಅನೇಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರುಗಳು, ನವಾಬರುಗಳು ಸಹ ರಾಜಪುತ್ರರಂತೆಯೇ ಪ್ರಗತಿ ವಿರುದ್ಧ ಪಾಳೆಯಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಳವಳ ಮತ್ತು ಸಂಕಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವು ದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಉಪಯೋಗವೂ ಅವರಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಮರಾಠರ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು.

ನೇಪಾಳದ ಗೂರ್ಖರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಯೋಧರಾಗಿದ್ದರು, ಅದ್ಭುತ ಶಿಸ್ತು ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಯಾವ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಕಡಮೆ ಇಲ್ಲದವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯದಾದರೂ ಅವರ ಸ್ವದೇಶಪ್ರೇಮ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ದೇಶರಕ್ಷಣೆ ಗಾಗಿ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಕಾದಾಡುವ ಅಜೇಯ ಸೈನಿಕರಾದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಅವರು ಹೆದರಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಮರಾಠರು ಹಬ್ಬಿ ಹರಡಿದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲೂರಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಯುದ್ಧರಂಗದ ಅದೃಷ್ಟ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಯಶ್ರೀ ತೊನೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಬೇರೂರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ; ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಥವ ರಾಜರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಇನ್ನೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷರಾಗಲಿ, ಅವರ ರಾಜ್ಯಭಾರವಾಗಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮರಾಠರು—ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರರಂತೆ—ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಕ್ವರೂ, ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದವರಾದರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ

ಬ್ರಿಟಿಷರು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮುಖಂಡರು ಅನೇಕರು ಸಾಹಸಿಗರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತಾನು ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲೇ ಇರಲಿ ಕಂಪನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ನೀತಿಯೂ ಒಂದೇ ಇತ್ತು. "ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರದ ಅತಿ ದಕ್ಷರೂ, ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದ್ದು ಭಾರತದ ರಾಜಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾರ್ಯಭಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು" ಎಂದು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಥಾಮ್‌ಸನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜನ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಲಂಚ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಲ್ಲಿ ದ್ರೋಹಬುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು ವುದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಸಿಡೆಂಟರುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. "ಗುಪ್ತಚಾರ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು" ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಚರಿತ್ರೆಕಾರನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಸಭೆಯ ವಿಷಯಗಳು, ತಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳ ಸೈನ್ಯಬಲ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಥವ ಮುಂದೆ ಮಾಡಲು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸ ಅವರ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಈ ಪಂಚಮ ದಳವು ಬಹಳ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು. ವಿಷಮ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಪರವಾಗಿ ಕೈಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಯುದ್ಧಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೇ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಜವಾದ ಯುದ್ಧದ ಆರಂಭದ ಮೊದಲೇ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ಲಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಸಿಕ್ ಕದನಗಳವರೆಗೂ ಅದೇ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಉದಾಹರಣೆ ಬೇಕೆಂದರೆ ಗ್ವಾಲಿಯರ್‌ದ ಸಿಂಧ್ಯನ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಮೊದಲೇ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಒಡನೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧ ಹೂಡಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ದ್ರೋಹಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡನು. ಈ ದ್ರೋಹಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ಸಿಂಧ್ಯನ ರಾಜ್ಯದಿಂದಲೇ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಬೇರೆ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಆತನನ್ನು ರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬಹುಮಾನಿಸಿದನು. ಆ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಆತನ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ದ್ರೋಹ ಮತ್ತು ಮೋಸಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಯುದ್ಧಗಳ "ಕ್ವಿಸ್ಲಿಂಗ್"ನಂತೆ ಮನೆಮಾತಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಬ್ರಿಟಿಷರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷರಾದ ನಾಯಕರಿದ್ದರು. ಐಕಮತ್ಯವಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜನೈಪುಣ್ಯತೆಯು, ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿಯು ಇತ್ತು. ಅವರ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವಿಷಯವು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಭಾರತದ ರಾಜರುಗಳಲ್ಲಿನ ಅನೈಕ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗಗಳ ಸ್ವಾಮ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತಮ ಬಂದರು ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ

ತಮ್ಮ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಸೋಲು ಆದರೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾದು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ಲಾಸಿಕದನದ ನಂತರ ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಇತರರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ದೊರೆತವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗೆಲುವಿನಿಂದಲೂ ಅವರು ಶಕ್ತಿ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ರಾಜರಿಗಾದರೋ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೋಲೂ ಒಂದು ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ದುರಂತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ಯುದ್ಧ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಲೂಟಿಗಳಿಂದ ಮಧ್ಯ ಭಾರತ ರಾಜಪುತಾನ ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ದಾತರಿಲ್ಲದ ಹಿಂಸೆ ದುಃಖ ಸಂಕಟಗಳ ಗೋಳಿನ ಸ್ಮಶಾನಗಳಾದವು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯಗಳ ಓಡಾಟ, ಹಿಂದೆಯೇ ದರೋಡೆಕಾರರ ಗುಂಪು. ಜನರನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣಕಾಸನ್ನು ದೋಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಹೊರತು ಆ ದುರದೃಷ್ಟ ಜೀವಿಗಳ ಗೋಳನ್ನು ಕೇಳುವವರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಮಧ್ಯ ಯೂರೋಪಿನಂತೆ ಅನಾಯಕ ರಾಜ್ಯಗಳಾದವು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹದಗೆಟ್ಟಿತ್ತು ; ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಥವ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಇನ್ನೂ ಹೊಲಸಾಗಿತ್ತು. "ಮದ್ರಾಸು, ಅಥವ ಅಧೀನ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಅಯೋಧ್ಯೆ ಅಥವ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಗೋಳಿನ ತಳಮಳದ ಬಾಳನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡರೆ ಮೈನವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮರಾಠರ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ನಾನಾಪಡ್ನವೀಸನ ರಾಜ್ಯದ ಜನರ ನೆಮ್ಮದಿಯು ಬಾಳ ಕನಸಿನಂತೆ ಇತ್ತು" ಎಂದು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಥಾಮ್‌ಸನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಮೊಗಲ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವು ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನಾಯಕತ್ವವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ್ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಾ ವರ್ದಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಇತ್ತು, ಕ್ರಮವಾದ ಆಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ಇತ್ತು, ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮಿಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅಲ್ಲಾವರ್ದಿಯ ಮರಣದ ನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ಲಾಸಿಕದನವು ನಡೆಯಿತು. ತಮಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ನಡೆಯಲು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವತಂತ್ರರಿದ್ದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರು ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದರು. ಅನಂತರ ಕಂಪನಿಯೂ, ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಗಡಂಗುಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಬಂಗಾಳವನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಪ್ಲಾಸಿಕದನವಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲೇ ಮಧ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂದೂರಿನ ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿಯ ರಾಜ್ಯಭಾರವು ಉಪಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೭೬೫ರಿಂದ ೧೭೯೫ರ ವರೆಗೆ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ನಡೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ

ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಸುಖದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದುದು ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಯೇ ಸರಿ. ಆಕೆಯ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದ್ದವು. ಜನರು ಆಕೆಯನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು ; ಸತ್ತನಂತರವೂ ಜನರು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ದೇವಾಂಶ ಸಂಭೂತಳೆಂದು ಪೂಜಿಸಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹದಗೆಟ್ಟು, ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ದರೋಡೆ ಗಳಿಂದ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಅನಾಯಕತ್ವವೂ, ಭಯಂಕರ ಕ್ಷಾಮವು ಒದಗಿದ್ದಾಗ ಮಧ್ಯ ಭಾರತ ಮತ್ತು ದೇಶದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯೂ ಇತ್ತು, ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಡಳಿತ ಅಥವಾ ಯಾವ ಆಡಳಿತದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಅವರು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ವರ್ತಕರ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲ ಲಾಭ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯದ ಮೇಲಿತ್ತು ; ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರ ಸೌಖ್ಯದ ಕಡೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಧೀನ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧವು ಪೂರ್ಣ ಕಡಿದುಹೋಗಿತ್ತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮರಾಠರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪೂರ್ಣ ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದ ಕಡೆ ಗಮನಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಬಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಂದರು. ಅಧೀನ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೂ, ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ರೂಪು ಗೊಳ್ಳಲು ಬಹುಕಾಲ ಬೇಕಾಯಿತು.

ನಾವೆಲ್ಲಾದರೂ ಮರೆತೇವೆಂದು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದ ಅನಾಯಕತ್ವದಿಂದ ತಾವು ರಕ್ಷಿಸಿದೆವೆಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾಲದ ನಂತರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು, ನಿಜ. ಆದರೆ ಮರಾಠರು ಈ ಕಾಲವನ್ನು "ರಕ್ತಪಾತದ ಕಾಲ" ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ನೀತಿಯೇ ಈ ಕ್ಷೋಭೆ ಮತ್ತು ಅನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಮುಂದೆ ಬಂದು ದ್ರೋಹ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪರಮಾಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಹೋರಾಟಗಳು ನಿಂತಮೇಲೆ ಶಾಂತಿಯೂ, ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ತಾನಾಗಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ—ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ—ಅಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ.

೧೫. ರಣಜಿತಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಜಯಸಿಂಗ್

ತನ್ನ ಜನರ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಉತ್ತಮವೂ, ಪ್ರಗತಿಪರವೂ

ಆದ ಒಂದು ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಭಾರತವು ಪರಾಧೀನಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಯಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ನಾಯಕರನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಭಾರತೀಯರು ಎಷ್ಟೇ ಶಕ್ತರಿದ್ದರೂ ಅವರ ಭಾವನೆಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಪ್ರಪಂಚವು ಸಂಕುಚಿತವಿತ್ತು ; ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ಆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ತಾವು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮನೋಕೌತುಕ ಉಂಟಾದರೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದ ಕರಟ ಬಂಧನವನ್ನು ಒಡೆದು ಹೊರಬಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶಕ್ತರಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಭವಜ್ಞಾನ ತುಂಬ ಇತ್ತು ; ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆದ ಘಟನೆಗಳು ಅವರನ್ನು ಬುಡಮೇಲುಮಾಡಿ ಯೋಚಿಸುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಎರಡು ಮಹಾ ವಿಪ್ಲವಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಪಡೆಗಳ ಮತ್ತು ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಸೈನ್ಯಗಳ ದಂಡಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಯುದ್ಧ ವಿಜ್ಞಾನವು ಪೂರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಶುಂಠನಾದರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನವನು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳ ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಾಗಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ವಿಪ್ಲವವು ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಆಗತಕ್ಕ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಊಹಿಸಿದವರು ಬಹಳ ವಿರಳರಿರಬೇಕು. ಆದರೂ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಪ್ರಭಾವವು ಪ್ರಬಲವಾದ ಪರಿಣಾಮಮಾಡುತ್ತ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ದೂರದ ತೀರಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಅವರ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಇತ್ತು.

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದವರೆಲ್ಲ ಆಗಿನ ಯುದ್ಧಗಳು, ವಿಪ್ಲವಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧರಂಗದ ನಾಯಕರುಗಳ ವಿಷಯ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಯೇ ವಿನಾ ಭಾರತದ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಭಾವನೆಗಳೇನು ? ಆಗ ಯಾವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದವು ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬೇಸರದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಅಪ್ಪಿತಪ್ಪಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಒಳನೋಟ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಭೀಕರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ನಿಶ್ಚೇತನರಾಗಿ ಭೂಗತ ರಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಭ್ರಮೆಗೊಂಡು, ಯಾವ ಉತ್ಸಾಹವೂ ಇಲ್ಲದೆ ವಿಧಿ ಇಟ್ಟುದಾಗಲೆಂದು ಬಂದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಭವಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಉತ್ಸುಕರಾದವರೂ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ತಮ್ಮೆದುರು ತಾಂಡವವಾಡುವ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಕಾಲ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲು ಅವರು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ ತಾವೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾದರು.

ಅಂತಹ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜ ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗ್ ಒಬ್ಬನು. ಜಾತ್ ಸಿಕ್ಕನಾಗಿ, ಪಂಬಾಬಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ಮತ್ತು ವಾಯುವ್ಯ ಪ್ರಾಂತದವರೆಗೆ ಪಸರಿಸಿದನು. ಆತನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೌರ್ಬಲ್ಯ ದುರ್ಗುಣಗಳಿದ್ದರೂ ಆತನೊಬ್ಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿ. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಜಾಕೆಮೊ ಆತನನ್ನು "ಮಹಾವೀರ, ನಾನು ನೋಡಿರುವ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗನು. ಆದರೆ ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರವೇ ಉತ್ಸಾಹಶೂನ್ಯವಿರುವಾಗ ಈತನ ಕುತೂಹಲ ದಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಆತನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ಒಂದು ಮಹಾ ಒಗಟು" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾರತೀಯರು ಸಂಕೋಚಸ್ವಭಾವದವರು ; ಅವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರಂತೂ ಇನ್ನೂ ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವದವರು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾರ್ಯನೀತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಭಯಭ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದ ಇವರಲ್ಲ ನೇಕರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ದುಷ್ಟಸಾಹಸಿಗರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಲು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಪರದೇಶೀ ಜನರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರವಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಗೌರವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು. ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದಾಗ ನೆಪಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರ ಭೇಟಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿದೇಶೀಯರ ಬಳಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಲಾಭದ ದುರಾಶೆಗೊ ಅಥವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಅವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ದಾಸ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಜನರು ಅಥವ ಭಾರತದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನಗಳ ಲಂಚಬಡಕರೂ ದ್ರೋಹಿ ಗಳೂ ಆದ ಮಂತ್ರಿಗಳು.

ರಣಜಿತ್‌ಸಿಂಗ್ ಸೂಕ್ಷ್ಮಬುದ್ಧಿಯವನೂ ವಿಚಾರಪರನೂ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ, ಮಾನವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲದ ಪಾಶವೀವೃತ್ತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮಾನವೀಯತೆಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದರೂ ಆತನಿಗೆ ರಕ್ತಪಾತವೆಂದರೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. "ಅತ್ಯಲ್ಪದೋಷದಿಂದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ನಿದರ್ಶನವು ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು" ಎಂದು ಪ್ರಿನ್ಸೆಪ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಳುವು ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಪ್ಪು ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ ಯಾವ ಅಪರಾಧಕ್ಕೂ ಮರಣದಂಡನೆಯು ಇರಕೂಡದೆಂದು ರಣಜಿತ್ ಸಿಂಗ್ ವಿಧಿಸಿದನು. "ಆತನ ಪ್ರಾಣಹರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದರೂ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾರ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಅವನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಲ್ಲ ; ನಾಗರಿಕರೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಅನೇಕ ರಾಜರುಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕ್ರೌರ್ಯ ಮತ್ತು ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಯಾವುದೂ ಆತನ

ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಆಸ್ಪಾರ್ನ್ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ.

ರಾಜಪುತಾನದ ಜಯಪುರದ ಸವಾಯಿ ಜಯಸಿಂಗ್ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ರಾಜಕಾರಣಿಯಾಗಿ ದ್ದನು. ಆತನು ಇನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿನವನು ; ತೀರಿದ್ದು ೧೭೪೩ರಲ್ಲಿ. ಅವರಂಗಜೇಬನ ಮರಣಾ ನಂತರ ಮೊಗಲ್ ರಾಜ್ಯವು ಒಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದವನು. ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಒದಗಿದ ಆಘಾತಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಎದುರಿಸಿ ಉಳಿಯುವಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೂ, ಸಮಯ ಸಾಧಕನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ದೆಹಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮುನ್ನುಗ್ಗು ತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡಾಗ ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿ ಆತನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆದರೆ ನಾನು ಆತನಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು ಆತನ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವ ಯುದ್ಧನೈಪುಣ್ಯವಲ್ಲ. ಆತನು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಯೋಧನೂ ರಾಜಕಾರಣಪಟುವೂ ಆಗಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆ ಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇತಿಹಾಸದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ಆಸಕ್ತನಿದ್ದನು.

ಜಯಸಿಂಗನು ಜಯಪುರ, ದೆಹಲಿ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಮಧುರಾ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಮೀಕ್ಷಾ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಪೋರ್ತುಗಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪೋರ್ತುಗೀಸ್ ಮತಪ್ರಚಾರಕರಿಂದ ತಿಳಿದು ಪೋರ್ತುಗೀಸ್ ದೊರೆಯಾದ ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯಲ್ ರಾಜನ ಬಳಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಪಾದ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಇಮ್ಯಾನ್ಯುಯಲ್ ತನ್ನ ರಾಯಭಾರಿಯಾದ ಝೇವಿಯರ್ ಡಿ ಸಿಲ್ವಾನನ್ನು ಡಿಲಾಹೈರ್‌ನ ಕೋಷ್ಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಜಯಸಿಂಗನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಕೋಷ್ಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿನೋಡಿದಾಗ ಪೋರ್ತುಗೀಸರ ಕೋಷ್ಟಕಗಳು ನಿಖರ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅನೇಕ ತಪ್ಪುಗಳಿವೆ ಎಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಉಪಕರಣಗಳ ವ್ಯಾಸಗಳ ದೋಷದಿಂದ ಆ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿದನು.

ಜಯಸಿಂಗ್ ಭಾರತೀಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಿದ್ದನು. ಗ್ರೀಕರ ಖಗೋಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದನು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಾದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಸಮಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಗೋಲ ತ್ರಿಕೋನ ಮಿತಿಯ ಮೇಲೂ, ಲಘು ಗಣಕದ (ಲಾಗರಿತಮ್) ರಚನೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗದ ಮೇಲೂ ಇದ್ದ ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿಯನ್

ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲಣ ಅರಬ್ಬಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಭಾಷಾಂತರಮಾಡಿಸಿದ್ದನು.

ಜಯಪುರವನ್ನು ಆತನೇ ಕಟ್ಟಿದನು. ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಆಗಿನ ಯೂರೋಪಿನ ಅನೇಕ ನಗರಗಳ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಜಯಪುರ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದನು. ಹಳೆಯ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ನಗರಗಳ ಆ ನಕ್ಷೆಗಳು ಈಗಲೂ ಜಯಪುರದ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಜಯಪುರದ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣವು ಈಗಲೂ ಒಂದು ಮಾದರಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಆ ನಗರವನ್ನು ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೂ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ.

ತನ್ನ ಅಲ್ಪ ಆಯುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಸದಾ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ತನ್ನನ್ನೇ ಆವರಿಸಿದ್ದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪಿತೂರಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಜಯಸಿಂಗನು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದನು. ಜಯಸಿಂಗನ ಮರಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಮುಂಚೆ ನಾದಿರ್‌ಷಾನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಯಾಗಿತ್ತು. ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಜಯಸಿಂಗ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷನೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಭಾರತದ ಕಗ್ಗತ್ತಲಿನ ಇತಿಹಾಸದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ರಾಜಪುತಾನದಲ್ಲಿ, ಅನೈಕ್ಯತೆ ಯುದ್ಧಗಳು, ದಂಗೆಗಳು, ನಿತ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧನೆಮಾಡಿದ್ದು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯು ಇನ್ನೂ ನಾಶವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ ಫಲಕೊಡುವ ಮಾನಸಿಕ ಉದ್ವೇಗವು ಇತ್ತೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಯಸಿಂಗ್ ಒಬ್ಬ ಅಸಂಗತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅಜ್ಞಾನದ ವಿರೋಧ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಏಕಮಾತ್ರ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ತನ್ನ ಯುಗದ ಫಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸಮಾಡಿದವನು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಪೋರ್ತುಗಲ್‌ಗೆ ರಾಯಭಾರಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಸಮಾಜ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಲಿ, ಬಹಿಷ್ಕಾರವಾಗಲಿ ಅಡ್ಡಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಅವಕಾಶವೂ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಗ್ರಂಥಸ್ಥವೂ, ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವೂ ಆದ ಅನೇಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಜ್ಞಾನ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಬಹುಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅರಾಜಕತೆಯೂ, ಅಶಾಂತಿಯೂ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸಹ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಯಾವ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

೧೯. ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ : ಎರಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳು

ಈ ಮಹಾ ಪರಿಣಾಮಕಾರಕ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಇಂಡಿಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಏನು ಇತ್ತು? "ಇಂಡಿಯ ದೇಶದ ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣಶಕ್ತಿ, ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಯಾವ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಜೊತೆಗಾದರೂ ಸರಿಸಮಾನತೆಯಿಂದ ನಿಲ್ಲಬಹುದು" ಎಂದು ವಿ. ಆನ್‌ಸ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಯಮಾಲುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು, ಅವುಗಳನ್ನು ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಇತರ ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ಧನಕೋಠಿ (Bank)ಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ದೇಶಾದ್ಯಂತವೂ ಹರಡಿ ಬಹಳ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಇತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವರ್ತಕರು ಮತ್ತು ಧನಕೋಠಿಗಳು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಹುಂಡಿಗಳನ್ನು (Bills of Exchange) ಭಾರತದ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇರಾಣ, ಕಾಬೂಲ್, ಹೀರತ್, ಟಾಷ್ಕೆಂಡ್ ಮುಂತಾದ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯದ ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಮಾನ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ತಕಸಲವಳಿಯು ತುಂಬ ಮುಂದುವರಿದು ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ, ದಲ್ಲಾಳಿಗಳ, ಹುಂಡೇಕಾರಿಗಳ, ಗುಮಾಸ್ತರುಗಳ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತಂಡವೇ ಇತ್ತು. ಹಡಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಲೆಯು ಬಹಳ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ನೆಪೋಲಿಯನ್‌ನೊಡನೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಾವಿಕ ಪಡೆಯ ನಾಯಕನೊಬ್ಬನ ಧ್ವಜನಾವೆಯನ್ನು ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಯೊಬ್ಬನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಭಾರತವು ಕೈಗಾರಿಕೆ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಐಶ್ವರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಇತರ ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೂ ಕಡಮೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಭದ್ರವೂ, ಶಾಂತಿಯುತವೂ ಆದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಮಾರ್ಗಾನುಕೂಲವೂ ಇರದಿದ್ದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಪ್ರಗತಿಯು ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಭಾರತವು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಯವಸ್ತುಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಗಿರಾಕಿ ಇತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ವಿದೇಶೀ ವರ್ತಕರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಯ್ದು ಮಾರುವುದೇ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರವೂ ತುಂಬ ಲಾಭದಾಯಕವಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಬಹಳ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಮಿಗಳ ನೈಪುಣ್ಯವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ

ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವಷ್ಟು ಉನ್ನತವಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯಂತ್ರ ಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಶೇಷ ತೆರಿಗೆ ಯನ್ನು ಹಾಕಿ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೇಶದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ನಿಷೇಧಮಾಡಿ ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತು.

ಪ್ಲಾಸಿಕದನವಾದ ೧೭೫೭ರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈವನು ಬಂಗಾಳದ ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದ್ ನಗರವನ್ನು "ಲಂಡನ್ ನಗರದಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲವೂ, ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ, ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವೂ ಆದ ನಗರ. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯ ಉಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನೇಕರಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲದ ಢಾಕಾ ನಯವಾದ ಹತ್ತಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ನಗರಗಳೂ ಮುಖ್ಯ ನಗರಗಳಾದರೂ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಹೊರ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದವು. ವಿಶಾಲ ಭಾರತದ ಒಳಗಡೆ ಮಹಾನಗರಗಳೂ, ದೊಡ್ಡ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ, ವ್ಯಾಪಾರ ಸ್ಥಳಗಳೂ ಅನೇಕ ಇದ್ದುವು. ಪೇಟೆಯ ಧಾರಣೆಗಳ ವರ್ತಮಾನವನ್ನೂ ಬೇಗ ಕಳುಹಿಸುವ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ವಾರ್ತಾಪದ್ಧತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಆಗ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುದ್ಧ ವರ್ತಮಾನವು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವರ್ತಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಉನ್ನತಿಯು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಮೊದಲು ಎಷ್ಟರವಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ ಅಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಗತಿಯ ಬೀಜವು ಇತ್ತೋ, ಅಥವ ಸುತ್ತಲಿನ ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಬಂಧನ ದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಡಿಕಿತ್ತೋ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿ ನೂತನ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಇತ್ತೆಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಲು ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಿದ್ದರೂ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಲು ತನ್ನೊಳಗೆ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಆಗುವುದು ಅವಶ್ಯವಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಚೋದಕ ವಸ್ತು ಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯುಗದ ಮುಂಚೆ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಉನ್ನತಿಯು ಎಷ್ಟೇ ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೂ ಯಂತ್ರೀಕರಣವಾದ ದೇಶಗಳ ವಸ್ತುನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಬಹುಕಾಲ ಪೈಪೋಟಿ ನಡೆಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು ; ಅಥವ ವಿದೇಶೀಯರ ಆರ್ಥಿಕ ಬಂಧನ ದೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಿದೇಶೀಯರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವೇಶವೇ ಮೊದಲು ಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದ ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ

ರಚನೆಯು ಕುಸಿದುಬಿತ್ತು, ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೃಢವಾದ ರಚನಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯು ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿ, ಬಂಡವಾಳಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮಿತಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ; ವರ್ತಕರ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಲಾಭಸಂಪಾದನೆಯೇ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ ಯಾಗಿತ್ತು. ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಪಾರ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ೧೭೭೬ರಲ್ಲಿ "ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಪತ್ತು" (The Wealth of Nations) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಡಮ್ ಸ್ಮಿತ್‌ನು "ವರ್ತಕ ಸಂಘವೊಂದು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತವನ್ನೂ ನಡೆಸುವುದು ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕಾದರೂ ಅಪಾಯಕರ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾರತೀಯ ವರ್ತಕರು, ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳು ತುಂಬ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರಾಗಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ರಚನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರವು ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ಪದ್ಧತಿಯದಾಗಿ ನಿರಂಕುಶಾಧಿ ಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯು ಈಗ ಇತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಮಗೂ ಅಧಿಕಾರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸುವ ಪ್ರಬಲರಾದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಜನರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಲ್ಲಿ ತಾತ್ಸಾರ ಮತ್ತು ದಾಸ್ಯ ಮನೋಭಾವವು ಬೇರೂರಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಆಗಬೇಕಾದರೂ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರವು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳಲು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸ್ತಂಭಿತವಾಗಿ ನಿಂತ ಭಾರತದ ಸಮಾಜರಚನೆಯೇ ಈ ಅಂತರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕತೆಯೂ ನಾಶವಾಗಲೇಬೇಕು. ಆ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ರಚನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಗತಿ ಯಾವುದೂ ಸಾಧನೆಯಾಗುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಿದರು. ಬ್ರಿಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ದೊರೆಯ ಮೇಲೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ನೂತನ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿದ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಗತಿಪರ ಸಮಾಜದ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪಟುತ್ವವನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನೂತನ ಯಂತ್ರ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಆದರೂ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರ ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ? ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇತಿಹಾಸ ಕಾರರಾದ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಮೇರಿ ಬಿಯರ್ಡ್‌ರು ಅಮೆರಿಕೆಯ ಕ್ರಾಂತಿಯು ಯಶಸ್ವಿಯಾದೊಡನೆ ಅಮೆರಿಕದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಏಕಾಏಕಿ ನಿರ್ನಾಮವಾದುದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತ "ಕ್ರೂರ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು, ಸಹನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಂಕುಚಿತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲ ಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು, ಸರಕಾರವೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಲಾಲಸೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದವರು, ಹೊಲ ಗದ್ದೆಗಳ ಅಂಗಡಿ ಪೇಟೆಗಳ ದುಡಿಮೆಗಾರರನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟರೆಂದು ನೋಡುವವರು, ಜನರನ್ನು ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುವವರು, ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ಕರ ಮೇಲೂ, ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯದ ಜನರ ಮೇಲೂ ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಹೇರುವವರು, ಒಳನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ, ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುವವರು, ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಾವೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕರುಣ ಪಾಶವೀವೃತ್ತಿಯವರು, ಜಮೀನುದಾರರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು ಹಿರಿಯ ಮಗನಿಗೇ ಆಸ್ತಿಯ ಒಡೆತನವೆನ್ನುವವರು, ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ, ಬಿಟ್ಟಿ ಲಾಭ ಮತ್ತು ವಿರಾಮ ವೇತನಗಳಿಗಾಗಿ ಹೊಗಳು ಭಟ್ಟರಾಗಿ ರಾಜನ ಸುತ್ತಲೂ ಮುತ್ತಿರುವ ಹಸಿದ ಹೆಬ್ಬುಲಿಯಂತಿರುವ ಮನುಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಸಲಿಗೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡಜನರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಮಠಗಳ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಳ್ಳವರು—ಈ ಹೆಣಭಾರದಿಂದ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜರ ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದರು. ಬಿಡುಗಡೆಯನಂತರ ಶಾಸನ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನರು ಸಾಧಿಸಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳು ಸತತವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ ಈ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಆ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಮರರಾದರು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ೧೭೭೬ರಲ್ಲಿ ಸಹಿಯಾದ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಣೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಘಟ್ಟ. ಆರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ವಸಾಹತು ರಾಜ್ಯಗಳು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾದವು. ತಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಮಾನಸಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆತನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅನೇಕ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರಿಗಳನ್ನು ಸರಕಾರವು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿತು. ಜನರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಉಕ್ಕಿಬಂದು ವಿಶೇಷ ಮಾನಸಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಕಾರ್ಯ

ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀಯರ ದಾಸ್ಯಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಅಮೆರಿಕೆಯು ಭೂಮಪಾದಗಳಿಂದ ಪ್ರಗತಿ ಶಿಖರವನ್ನೇರಿತು.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಂಕೇತವಾದ ಬ್ಯಾಸ್ಟಿಲ್ ಸೆರೆಮನೆಯ ಧ್ವಂಸವಾಯಿತು; ದೊರೆಯನ್ನೂ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿ ಮಾನವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಾರಿತು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ? ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಈ ವಿಪ್ಲವಕಾರಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಗತಿಗಾಮಿಯಾಯಿತು. ಕ್ರೂರವೂ ಕಠಿನವೂ ಆದ ಅದರ ದಂಡ ಶಾಸನವು ಇನ್ನೂ ಕ್ರೂರವಾಯಿತು. ೧೭೬೦ರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದಾಗ ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಸುಮಾರು ೧೬೦ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ೧೮೨೦ರಲ್ಲಿ ಆತನು ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಮುಗಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಇನ್ನು ನೂರು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಆ ಕ್ರೂರ ಶಾಸನ ಕಡತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೈನಿಕನನ್ನು ಮೃಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡೆಯಾಗಿ ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ಅಮಾನುಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರಣದಂಡನೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಛಡಿ ಹೊಡೆಯುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಿತ್ತು. ನೂರು ಏಟುಗಳವರೆಗೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕವೇಳೆ ಸಾವಿನಲ್ಲೇ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಥವ ಬದುಕಿದರೂ ಅವನ ವಿಕಾರ ರೂಪು ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಅವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವ ಪಂಗಡದ ಗೌರವದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಇತರರಿಗಿಂತ ಬಹಳ ಮುಂದೆ ಇತ್ತು. ಅದರ ನಾಗರಿಕತೆಯು ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ್ದಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವು ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿದ್ದರೂ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಅಥವ ಯೂರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಿದ್ಯಾವಂತ ರಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದವು. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಬಹು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ; ಭಾರತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಬಹಳ ಕರುಣಾಜನಕವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳು, ಜೀವನವಾಹಿನಿಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ ಅಗಾಧ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು; ಭಾರತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಾಯಿಸ್ವಭಾವದ್ದಾಗಿತ್ತು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ೧೬೦೦ರಲ್ಲಿ ಎಲಿಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪನಿಗೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಜೀವಂತನಿದ್ದು ನಾಟಕರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ೧೬೧೧ರಲ್ಲಿ 'ಬೈಬಲ್'ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರತಿಯು

ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ೧೬೦೮ರಲ್ಲಿ ಮಿಲ್ಟನ್ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಅನಂತರ ಹ್ಯಾಂಪ್‌ಡನ್, ಕ್ರಾಂವೆಲ್ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿ, ೧೬೬೦ರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ "ರಾಯಲ್ ಸೊಸೈಟಿ"ಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಒಂದುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ೧೭೬೦ರಲ್ಲಿ ಹಾರುವಲಾಳಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ನೂಲಿನೆಳೆಗಳ ಯಂತ್ರ (Spinning Jenny) ಆವಿಯ ಯಂತ್ರ (steam engine) ಮತ್ತು ಯಂತ್ರದ ಮಗ್ಗಗಳನ್ನು ಒಂದರಮೇಲೊಂದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಯಾವುದು ? ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಮಿಲ್ಟನ್ನಿನ, ಉನ್ನತ ಭಾವನೆ, ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಭಾಷಣದ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡೆ ಅಥವ ಕ್ರೂರ ದಂಡನೆಯ, ಪಾಶವೀಮನೋಭಾವದ ಪಾಳೆಯಗಾರಿಕೆಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ ವಿರುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲೆಂಡೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುಣ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗೆ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿರುವಂತೆ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದವು. "ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಇದ್ದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅಂತರವು ಅಪಾರ ವಾಗಿತ್ತು. ಬೇರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಈ ಅಂತರವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆಯೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತರ ಕಡಮೆಯಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಿಳಿಯಲಾಗದಂತೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ" ಎಂದು ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಥಾಮ್ಸನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಎರಡು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳೂ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಒಂದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲೊಂದು ಬೆಳೆದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಒಂದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂದೆಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತ್ರ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಒಂದು ಇಂಗ್ಲೆಂಡೇ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಡಿಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡದಾರಿಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಆ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕಾದ್ದೂ, ಕೀಳುಮಟ್ಟದ ಭಾರತೀಯರ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿ ಅವರನ್ನೇ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದೂ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು.

ಅಮೆರಿಕಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದೂ, ಇಂಡಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದೂ, ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಕಳೆದ ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಮತ್ತು ಸಾಧಿಸಲಾಗದಿರುವ ಕಾರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಮೆರಿಕ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿದ್ದವೆನ್ನುವುದೂ, ನಮಗೆ ಅನೇಕ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿದ್ದವೆನ್ನುವುದೂ ನಿಜ. ಅಮೆರಿಕ ಯಾವ ಬಂಧನವೂ

ಇಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿನ ಕಹಿನೆನಪುಗಳೂ, ಸನಾತನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬಿಗಿದಿದ್ದವು. ಆದರೂ ಬ್ರಿಟನ್ನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ದೊಡ್ಡ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರದಿದ್ದರ ಮತ್ತು ಅದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಮಗೆ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಶ್ರಮಪಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಂಡಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಸೌಖ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಹಳ ಮುಂದೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ISBN No : 978-81-905692-3-1